Digitized by Google

6
37-A
44

6
7 N
23

6-37-A-44

XXXIV. 16. 4
BB. 11.

GEORGII AGRICOLAE

De menſuris & ponderibus Romanorum atque Græcorum Lib.v
De externis menſuris & ponderibus Lib.ii
Ad ea, quæ Andreas Alciatus denuo diſputauit de menſuris & ponderibus, breuis defenſio Lib.i
De menſuris, quibus interualla metimur Lib.i
De reſtituendis ponderibus atq; menſuris Lib.i
De precio metallorum & monetis Lib.iii

FRO BEN

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

BASILEAE M D L

Cum priuilegio Imp. Maieſtatis ad quinquennium.

ILLVSTRISS. ET POTENTISS. SAXONIAE DVCIBVS, LANDGRAFIIS TORINGIAE, MARCHIONIBVS MISENAE, comitibus Palatinis Saxoniæ, Burggrafiis Alteburgi & Magdeburgi, comitibus Brenæ, dominis terræ Pleiſenſis, Mauricio ſacri imperij archimarſchalco & Electori, atq; eius fratri Auguſto Georgius Agricola s. d.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

SAepe mihi memoria repetenti uetuſtiſsimas quaſq; & illuſtriſsimas Germanorũ familias, ex numero earum, quæ de his ſuperſunt, ueſtra, duces optimi, uideri ſolet facile ſecundas tenere. nã & pacis belliq; laudibus abundat, & multæ nationes in eius poteſtate ſunt, & opibus affluit. Etenim cum Sigardo bellum diuturnum ſuſcepit rex Francorum Dagobertus iunior. quod deinde cum eius filio Diterico, quem genuit ex Milanda filia ducis Venedorum, primo geſsit Carolus Martellus auus Caroli Magni, deinde Carolomannus Martelli filius: tum idem Carolomannus & eius frater Pipinus. Illos autem duos Saxonum principes, maiores ueſtros, nonnulli Francorum annales, ut etiam mos Romanorum eſt, reges nominant. Ditericus uero ex Dobra filia ducis Obetritorum procreauit Vernechinum. cuius temporibus Pipinus Caroli Magni pater rurſus bellum Saxonibus fecit.

Vernechinus autem ex Cunilda filia ducis Rugorum ſuſcepit Vitechindum & Brunonem proauum imperatoris Henrici primi. cuius Henrici filius fuit imperator Otto primus: nepos, ſecundus: pronepotes, Otto tertius & Henricus ſecundus. Cum Vitechindo & cæteris Saxonum principibus, quòd acerrima illa natio à religione Chriſtiana abhorreret, Carolo Magno per annos amplius triginta bellum fuit. quod plures ſcriptores narrant. Vitechindus autem ille duos filios ſuſtulit: ex Geua ſorore Siuardi regis Danorum, Vipertum maiorem natu: ex Suatana, Lechi Zeſcorũ & Bohemorũ ducis filia; Vitechindum minorẽ. Maioris filius fuit Valbertus, qui multos liberos procreauit, Ditericum ſcilicet, Vitechindũ, Immidum, Regebernum, atque quartus ille, ut autor eſt Vitechindus Corbeienſis, Danorum copias fudit, & Saxoniam ab eorum irruptionibus uindicauit. Diterici uero filia Mathilda nupſit imperatori Henrico primo Ottonis Saxonum ducis filio. Valbertus quidem & ex eo generati Veſtfalos tenuerunt in ſua ditione: ſub minoris autem eiuſdem Vitechindi filij poteſtatem, ut etiam his temporibus ſub ueſtram, partim ſubiuncti erant

Saxones Oſtfali. Sic maiores noſtri orientales uocarunt, ſicut etiam nunc occidētales Veſtfalos nominamus. nam Ceruecij princeps fuit, & præfectus præterea Soraborum. Qui duos filios Fridericū & Diegreimum ex Iulanda uxore, quæ filia fuit comitis Rochlicenſis, ſuſcepit. quorum hic occiſi fratris ulciſcendi cauſa temporibus ducis Ottonis in Saxonia, ut Vanco ſcribit, bella geſsit. Sed filius eius Ditmarus, quem ex Boſſena filia comitis Pleiſenſis ſuſtulit, etiam Vittinum poſſedit, atq; bellator ille prudēs imperatorem Cunradum primum, qui exercitu collecto Henricum primum, tunc Saxonum ducem, Grunæ obſidere uolebat, eluſit fingendo maximum exercitum mox affuturum, cum nullum conſcripſiſſet & comparaſſet. Eundem Ditmarum & Bernardum Redariorum præfectum Obetritos, Vilzos, Heluelos, Zeſcos prælijs fregiſſe item Vitechindus Corbeiēſis in primo rerum Saxonicarum libro ſcriptum reliquit. Huic Ditmaro uxor fuit Villa filia comitis Northringenſis. ex qua genuit Chriſtianum principem Luſaciæ, & Dedonem comitem Vittini. At Diterico, quem Georgius Spalatinus, harum rerum diligens inueſtigator, ſcribit Ditmari filium fuiſſe, nos Dedonis, atq; ita Ditmari nepotem fuiſſe cenſemus, ex Iudita filia comitis Merſeburgenſis nati ſunt Dedo & Fridericus. Dedoni aūt Otto tertius, ut annales Lauterbergij tradunt, regionem mortui Bionis comitis Merſeburgenſis dedit. Eius Dedonis filius Ditericus ex uxore Mechthilda, filia Eccardi principis Miſeni, procreauit ſex filios, & unicam filiam. Atq; ex numero tot filiorū Thymo, qui dux exercitus Henrici quinti fuit, & meruit Miſenā, ex Hidda filia principis Stadenſis multos liberos habuit. Quorum Cunradus & eius nepos Fridericus cum Sarracenis in acie pugnarunt. alter cum iſtis Chriſtiani nominis hoſtibus bellum faceret imperator Cunradus tertius: alter cum Fridericus primus, cognomento Barbaroſſa.

Ex hoc Cunrado Leutgarda, natione Sueua, peperit ſex filias & totidem filios. Eorum Otto duxit uxorem Heduigem filiam Alberti ducis Saxoniæ. ex qua procreauit Ditericum. Cui ex Iudita filia Hermanni principis Toringi, natus eſt Henricus primus ueſtræ ſtirpis Toringiæ princeps. Huius Henrici ex Alberto filio nepos Fridericus pro ſua & patriæ ſalute magnos labores & ſpe maiora pericula ſuſcepit. etenim duos imperatores Adolphum nimirum & Albertum primum, eorum copijs, ſed maxime Sueuis, ad Luccam oppidum profligatis, ex erepta Toringia expulit. Cui duplex cognomen fuit. unum traxit ex morſu. nam mater Margareta, filia ducis Sueuorum, cum, quod ei maritus Albertus periculum intenderet, ſe in fugam conijcere uellet, illius, qui iam annos tres haberet, malam, ut memor eſſet improbitatis paternæ, uulnerauit dentibus. alterum habuit ex Toringia, quam amiſerat, id autem etiam accidit patris iniquitate, recuperata. Fortis enim

nim dictus fuit. Eius uero filius Fridericus, ueſter tritauus, ex grauitate nomen inuenit. atq; hic reliquas arces, quas eius auus Albertus alienauerat, recepit. Cuius rurſus filius Fridericus, ueſter adauus, cognomēto ſtrenuus, Erphurdum mēſibus duobus obſedit. At abauus ueſter, cui item Friderico nomē, cum Zeſcis, qui incolunt Bohemiam pugnauit. & cum inter omnes principes unus tunc excelleret prudentia, opibus, potentia, Sigiſmundus Imperator ei munus eligendi Cæſaris detulit, & ducē Saxonibus præbuit. Cuius filius Fridericus, ueſter proauus, item bellum intulit Zeſcis. Atq; hi quinq; principes è continenti genere, tametſi eſſent bellicoſi, tamen, quoad fieri potuit, non tantum nomine, ſed re uera fuerunt Friderici. nam magis etiam cōmode adminiſtrarunt ornamēta pacis, q̃ rem bellicam. Sed Albertus, ueſter auus, acerrime propugnauit pro imperatoribus. etenim Matthiæ Vngariæ regis, qui bellū mouerat Friderico tertio, & Pannoniā ſuperiorem, quā appellamus Auſtriā, maiore ex parte occupauerat, impetus repreſſit: Flādros, qui Brugis Maximilianū dediſſent in cuſtódiā, maxime perculit & afflixit: Friſios dicto non audientes imperatorū fregit ac domuit: atq; patrē ueſtrum Henricum Franicæ obſeſſum ex periculo exemit. Georgius etiā, patruus ueſter, non tantum ex genere & opibus fuit nobilis & clarus, ſed ei ex prudentia quoq; & fide multū laudis acceſsit. imperatorū enim fuit obſeruantiſsimus. Deinde ueſtra familia dominatur in Hermunduros, Toringos, Saxones, Francos. etenim ueterum Hermundurorū Sueuorum reliquiæ nos, ad Albim habitantes, ſumus. quos poſteri nomine, ut fieri ſolet, mutato uocarūt Miſenos à Miſena, quod illud oppidū principū, marchiones nos uocamus, imperio domiciliū ac ſedem præbuerit. cuius ergo is, qui iura Saxonum ante aliquot ſecula ſcripſit, principē Miſenum nuncupare Sueuum uideri poteſt. nō enim tā quòd ipſe Sueuus eſſet, ut fuit, q̃ quod Hermunduris Sueuis imperaret. reliquā uero regionē Hermundurorum, in qua ad orientē Albis oritur, relictā olim ab incolis, qui in Noricum & Rhetiam ſecundā migrarunt, uel Venedorū, ſiue Slauorum gens, quæ ſe appellat Zeſcos, occupauit: uel tenent hi Germani, quos Bohemos priſco uocabulo nominamus. Sed etiam huius regionis ueſtræ non exiguam partem olim incoluerunt Venedi, dicti Sorabi, qui partim prælijs cum à Francis, tum à Saxonibus deleti ſunt: partim ſe receperunt ad ſuos: partim ſeruitute oppreſsi ſermone noſtro cœperunt uti. Itaq; noſtri ſunt Hermunduri illi qui cum Cattis, ut ſcribit Cornelius Tacitus, magno prælio certarunt, dum flumen gignendo ſale fœcundum & conterminum utraq; gens ui ad ſe traheret. nam uel hodie ad flumen Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ Hala inde dicta, conſpici poſſunt. bellum autem hoc, eodem autore, Hermuduris proſperum, Cattis exitio fuit. quorum terram partim poſ

 ſederunt

ſederunt hi potiſsimum Saxones,quos appellamus Veſtfalos:partim ſeruarũt ipſi Catti, hodie Heſsi nominati. Toringi uero in primis nobiles habitant in optimis illis & uberrimis campis qui cingunt & concluduntur ſylua Semana,& Meliboco monte,ac Sala fluuio. At Saxones tranſalbini, qui in ueſtra ditione ſunt, Sueuorum Semnonum regionis partem incolunt:ciſalbini Cheruſcorum, ſiue Ceruecíorum.illo autẽ nomine eos uocat Cornelius Tacitus; hoc Vibius Sequeſter, & certè Ceruecium oppidum extat. Francorum denique gentis, cui Gallia occupata inter cætera immortalem gloriam dedit,non contemnenda pars eſt ſub imperio principum, qui ex eadem, ex qua uos, ſtirpe orti ſunt. Atq; hæ regiones lõgitudine, quæ eſt ab Albi ad Veram,ſic flumen alterius fontis Viſurgis appellatur,CL. millia paſſuum implent,latitudine excedunt.ea uero eſt à Francis ad Saxones. eos dico,qui in ueſtra ſunt ditione.nam alioqui utriuſq; gentis, ſed maxime Saxonum,terræ longe atq; late patent. Sed Sala flumen Toringos diuidit ab Hermunduris.utrorumq; regio omni ex parte denſis ſyluis & crebris montibus munita eſt,præterquam ubi altera alteri & utriq; Saxoniæ ferè ueſtræ iungit :ut has gẽtes inter ſe natura ipſa cõciliaſſe uideri poſsit. Hermundurorum autem montes adeo metallorum,præcipue uero argenti, fertiles ſunt,ut nulli regioni de eius copia cõcedãt. colles ad Albim ſiti generoſum uinum gignunt. planicies abundat frumentis. Toringia tamen tritici ubertate non modo hanc, ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras, facile ſuperat: ut ſumen Germaniæ rectiſsime dici poſsit.nec uero uinum ipſi deeſt,& magnos fructus capit ex iſatide herba,quam uulgus guadum uocat.In his autem regionibus ſunt urbes amplæ & florentes : oppida pulchra & ornata: plurimæ arces natura & ſitu in primis nobiles. Quæ omnia quicunq; contemplans expendit,quàm ueſtra familia abundet laudibus & belli & pacis uidet: quàm acerrimę nationes in eius ſint poteſtate:quàm diuitijs affluat. Sed quorſum hæc mea ſpectat oratio? quorſum? ut, duces illuſtriſsimi,conſulatis paci. quam hæ ueſtræ nationes & gentes ſub maioribus ueſtris uere Fridericis, id eſt pacis diuitibus, tutã tranquillãq; traxerunt uſq; ad hęc turbulentiſsimã tẽpora,quibus inter Germanos ſumma de religione diſſenſio, nõ modo regionib. ueſtris, ſed toti ferè Germanię maximã calamitatẽ dedit. Cõſulere aũt poteritis paci,ſi apoſtolorũ non modo ſcripta,ſed etiã traditiones, παραδόσεις Græci uocãt,& ſanctæ catholicæ eccleſiæ ritus,quos uetuſtiſsimi quiq; ſcriptores Chriſtiani literis memoriæq; mandarũt,nõ reieceritis.ſi,ut inſtituiſtis, obedientes fueritis potentiſsimi Caroli v.Imperatoris, & Ferdinandi regis imperio. ſi deniq; eritis coniunctiſsimo animo cũ reliquis Germaniæ principibus. Quã primum aũt hi,qui uobis parent,hæc intellexerint, eis quoq; rurſus pax & cõcordia inſidebit, & legibus,quibus

bus aſtricti ſunt, obtemperabunt. quæ leges cum imperent ea quæ recta ſunt prohibeantq́ contraria, etiam menſuris & ponderibus iuſtis uti iubent: iniquis uetant. Vt uero quælibet reſp. habet ſua pondera ſuasq́ menſuras, ita etiam literæ. quæ maxime Græcis & Romanis utuntur, de quibus libros quinq; conſcripſi, & ab hinc annos ſedecim edidi, quos nunc correctos & emendatos uobis conſecraui propter multas cauſas, ſed in primis propter beneficia, quæ à uobis nuper accepi, cum per Bohemiã ad Cæſaris exercitũ unà proficiſcerer. Quia enim uidi uos & Cæſari & Regi, quibus deus poteſtatem moderandi Germanos tradidit, ſeruare fidẽ, quod maxime decet principes, mihi iuſiurandum, quo uobis eram deuinctus, nullo modo negligendũ putabam. itaq; uxore chariſsima, etiam prægnante, cum dulciſsimis liberis domi relicta: fortunis præterea meis, ex quibus hoſtes prædam capere poſſent, in exercitu ueſtro penè ſenex militaui. Sed de his nunc ſatis. Illos autem quinq; libros, ueſtro nomini dicatos, ſequuntur duo libri De externis mẽſuris & ponderibus: atq; libellus cuius inſcriptio eſt. Ad ea, quæ Andreas Alciatus denuo diſputauit de mẽſuris & ponderibus, breuis defenſio. deinde ſubiunctus eſt liber De menſuris, quibus interualla metimur. tum alter De reſtituendis ponderib. atq; menſuris. poſtremo tres De precio metallorum & monetis. Quos omnes in chartis impreſſos peruulgaui, ut & bonarũ literarũ ſtudioſis quam maxime prodeſſe, & uobis ueſtrisq́ de me meritis gratum me præbere poſſem. Valete duces illuſtriſsimi. Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum VI. Idus Martias. An. M. D. XLIX.

De menſuris & ponderibus Romanorum atque Græcorum libri quinq;. quorum

Primus eſt De menſuris Romanis.

Secundus De menſuris Græcis.

Tertius De rerum, quas metimur, pondere.

Quartus De ponderibus Romanis.

Quintus De ponderibus Græcis.

AVTORES QVORVM TESTIMONIO IN HIS QVINQVE libris uſus ſum ad meam de menſuris & ponderibus ſententiam affirmandam.

Acron interpres Horatij
Andocides
Appianus
Ariſtophanes
Ariſtophanis interpres
Athenæus
Aulus Gellius
Auſonius
Balbus
Caper
Cato
Cicero
Cleopatra
Columella
Cornelius Celſus
Cornelius Tacitus
Demoſthenes
Diodorus
Dioſcorides
Dioſcorides alter
Fabius Quintilianus
Flauius Soſipater
Galenus Pergamenus
Harpocratio
Herodotus
Heſychius
D. Hieronymus
Homerus
Horatius
Iulius Capitolinus
Iulius Pollux
Iuuenalis
Lucianus
Martialis
Nicandri interpres
Nonius Marcellus
Oribaſius
Palladius
Perſius
Plato
Plautus
Plinius
Plutarchus
Polybius
Propertius
Rhemnius Fannius
Scribonius Largus
Sex. Feſtus Pompeius
Suetonius Tranquillus
Suidas
Terentius
Terentij interpres
Titus Liuius
Thomas Magiſter, qui ſcripſit Atticorum nominum eclogas.
Varro
Vitruuius
Voluſius Metianus.

GEORGII AGRICOLAE LIBER PRIMVS, DE MENSVRIS ROMANIS.

CVm bonarum literarum ſtudioſis omnibus menſurarum & ponderum cognitionem ad autores recte intelligendos utilem eſſe cenſeo, tum maxime medicis: Quibus tamen, ſi rem acutius atq; acrius uidero & perſpexero, non modo ad percipiendum artem ſuam, præclaram illam, utilem eſſe ſentio, ſed ad rite exercendam prorſus neceſſariam. Quod cæteris ferè, qui hæc legunt, ſatis ſit ea intelligere, medicos quæ intelligunt, perficere oporteat. Habet enim medicina menſuras ratas & certas, ac definita ſtataq; pondera, in quibus ſi imperiti & parum prouidi homines errore ducuntur, quos uelim nunquam errare, ea errata non raro afferunt dolorem, interdum etiam interitum. Atq; aliorum errores humana ratione depelli poſſunt, medici, ſi fuerint magni, nonnunquam diuina tantum. Etenim mercator cum metitur uel ponderat, ſi extra modum incuria prodit, ipſe accipit detrimentum: ſin dolo quippiam de ijs detrahit, defraudat emptorem, ſed in eo, quod facile rependi queat. Medicus ſi uel inſcitia, uel negligentia, uel maleficio utitur maioribus, quàm par ſit, menſuris & ponderibus, præſertim cum medicamentis purgantibus medetur, ægroti robur minuit, aut eum omnino interficit: ſin minoribus, quamuis id minori fiat ualetudinis iactura, non raro tamen etiam tunc medicamentum quod purgat nocet ægrotanti. Sed mercatorem emptores decipientem Magiſtratus pœna mulctant. Circumforaneis pharmacopolis, qui ſe pro medicis gerunt, & his & alijs modis ubiq; homines impune: ait ille: necare licet, tantum uero abeſt ut arceantur, ut florentiſsimarū Italiæ urbium fora iſtorum uocibus perſonent. Ita peruerſo quodam more magis curæ nobis eſt tantula pecunia, nam minoris uendunt ſuas merces fallaces atq; fucoſas, quàm bona corporis ualetudo, ſine qua nec mens ipſa ſatis ſana eſſe poteſt. Verum nihil mirum pharmacopolas iſtos indoctos inter cætera permulta menſurarum & ponderum rationem priſcam Romanorum & Græcorum ignorare, cum noſtra ætate medici qui eā probe teneant, ſi ſint fortè, pauci admodum ſint, aliquot ante nos annis atq; adeo ſeculis nulli fuerint: quod apparet ex iſtorum ſcriptis, in quibus uidemus eos turpiſsime lapſos. Hinc partim factum, ut quia ueterum libros de medicamentis conſcriptos non intelligerent ipſi miſcere medicamenta ſimplicia cœperint, adeo

ut non ſolertes ſolũ uiri & experientes id agant, ſed inertiſsimus quiſque & omnium rerum imperitiſsimus quotidie utatur nouis medicamentis, à ſe temere excogitatis, ueterum neglecta iaceant. Hæc autem ratio explicandarum menſurarũ & ponderum multis de cauſis eſt per difficilis & lubrica. Primum enim diuerſarum regionum non minus olim ac hodie diuerſæ fuerunt menſuræ, & pondera. Sic alijs ſcriptoribus in uſu ſunt menſuræ Romanæ, alijs Atticæ, atq; item alijs aliæ: eademq; uarietas etiã exiſtit in ponderibus. Deinde autores, tam Græci quàm Latini, regionem, cuius menſuris uel ponderibus utantur, interdum non nominãt, interdum de ea memorant nimis obſcure. Tum etiam unus & idem autor menſurarum capacitatem, grauitatem'ue rerum quas metimur, uel ipſa pondera, modo huius, modo alterius, regionis declarat. Præterea Græci de rebus Romanis loquentes, aut contra Latini de Græcis, menſuram uel pondus uocabulis ſuæ regioni uſitatis ſępe explicarunt: quod aliquibus res, etſi non fuerũt eædem parum tamen uiderentur inter ſe differre: alijs etſi multum differrent, uti uocibus externis nõ placeret. Poſtremo libri mendoſe ſunt ſcripti. nam, ut de reliquis nihil dicam, menſuræ & pondera notis ſignificantur quibuſdam, quas aduertimus aliquando uel diuturnitate & iniuria temporum deletas, uel mutatas librariorum incuria aut temeritate, uel deniq; libros excudentium negligentia, aut praua corrigentium diligentia uitiatas eſſe. Quæ omnia niſi quis diligenter obſeruauerit, facillime in eos rapietur errores, à quibus ne magni quidem noſtræ ætatis uiri pace eorum dixerim, ſibi ſatis cauere potuerũt. Ne uero eorum autoritas, quam alioqui ſummo ſtudio, maxima eruditione, utiliſsimis libris iam pridem ędítis, ſibi iure compararũt, Latinæ Græcæq; linguæ ſtudioſis, quod attinet ad hãc rem obſit, & ut menſuræ ac pondera pleriſq; omnibus adhuc ignota fiant perſpicua & dilucida, decreui rem ipſam latius explicare. Quamuis in Græcis ponderibus fortè non admodum opus fuiſſet hoc meo labore, ſi non perijſſet liber à Diodoro de his ſcriptus: multo uero minus in ponderibus ſimul & menſuris tã Romanis quàm Gręcis, ſi Galeni libellus de pondere liquorum, qui in medicamenta recipiuntur, extaret. Quoniam uero neuter peruenit in manus eorum, qui nunc uiuunt, & Budæus, Portius, Alciatus uiri clariſsimi & doctiſsimi & iuriſciuilis omniũ peritiſsimi de ſextario Romano totius cognitionis menſurarum quodam quaſi fundamẽto ſenſerunt maxime diuerſa, ac unius tantum ſententia ſtabilis & firma eſſe poſsit, aut nullius, operæprecium mihi uiſum eſt meum quoq; iudicium interponere. Et id mihi licere arbitror. qui enim non, cũ Budæo licuerit liberè de Hermolao Barbaro, & uere de Angelo Politiano, qui huius tractationis ſemina noſtro ſeculo primi in ſuis cõmentarijs ſparſerũt, iudicare; deinde Portio iam edito libro Budæi ſua in lucem proferre

ferre

ferre: nuper autē Alciato de utriuſq; ſententia diſcedere, ac propriam & nouam in locum ſubſtituere. Iudicia certe in literis olim fuerūt libera, nunc debent eſſe, & erunt poſteris, uel nobis inuitis, modo non ſint leuia, temeraria, & iniqua. Quod ſi eorum quiſpiam me in ius uocare ob hanc cauſam & apud doctos accuſare uoluerit, rationibus pugnet, argumentis agat, teſtimonijs denique autorum, ſi poteſt, conuincat: abſtineat ſe modo maledictis & conuicijs, ne noſtra arrogantia uel pertinacia, ne quid aliud dicam, periclitetur ueritas: quæ ſane ut accurate diſputando exquiri, ita nimium altercando plerunque amitti ſolet. Id quidem quod æquum eſt poſtulo: quo neglecto ſi quis omnino uoluerit ſtomachari & petulanter nobis maledicere, ipſum ſuo magis obfuiſſe nomini quàm meo, optimus quiſque, certo ſcio, iudicabit. Nec à me hęc ſcribuntur, quod uehementer id ipſum uerear in tantis & tam præclaris ingenijs. Nam Budæus quidem, ut magni & generoſi eſt animi, ita puto meliorem eſſe uirum quàm ut perſpicuæ ueritati ullo modo refragari uelit. Alciatus uero, quantum ex ſcriptis eius intelligo, uir eſt & ipſe egregie doctus: quantum audio ex amicis, ingenio ualde candido. Portius autem quo magis eſt acer & diligens inueſtigator rerum abſconditarum, hoc enim nomine in primis à Baptiſta Egnatio uiro docto commendatur, eò minus grauiter feret me, quaſi ſocium quendam laboris, in idem incubuiſſe ſtudium. In quo etſi mihi liberius neceſsitate quadam eſt diſputandum, ſic tamen me gerere conabor, ut neminem eorum ſua debita laude priuare uoluiſſe uidear. Vt enim ueritati conſulere cupio maxime, ita clariſsimorum hominum autoritatem imminuere, neque uolo neque æquum eſſe cenſeo. Quod ſi alicubi labores ipſorum, quibus nomen ſuum commendarunt immortalitati, uidebor iniuſte æſtimaſſe, extant omniū ſcripta, in quibus diligens & prudens lector facile obſeruabit, quid illi, quid ue ego præſtiterim. Sed ad rem. Hunc docendi ordinem, quo omnis hæc tractatio, ratione & uia procedēs, fiat expreſsior illuſtriorque, in uniuerſum ſeruare inſtitui. Primum meam ſententiam breuiter ponam. deinde eam autoritate, quæ penè ſola hic magnam uim habet, enitar confirmare. tum à me diſsidentium opiniones diligenter expendam: ne res non ſatis diſcuſſa, ſed adhuc plena diſſenſionis lectorem non acrem dubium reddat, in cuius ſententiā debeat diſcedere. Quamuis qui mediocri ſit iudicio, is ea parte nondum perlecta, nō difficulter ſtatuet, quam unam è tot ſententijs & tam diſcrepātibus potiſsimum probet. Nec enim plus una poterit, quod una tantum non modo ſit uera, ſed etiam eſſe poſsit. Principio autem de menſuris dicam. Appellantur uero menſuræ quibus metimur tum liquores, quod genus ſunt oleum, uinum, acetum, aqua, mel: tum res aridas, cuiuſmodi ſunt omnia frumenta, legumina, fructus, ac plæræque aliæ. Sed quia menſurarum aliæ ſunt Romanæ, aliæ Græcæ:

nam reliquas conſulto nunc omitto: nec hæ inter ſe congruunt, initio Romanas tradere decreui, quod ijs intellectis quomodo pleriſq; earũ Græci, Romano Imperio iam florente, ſint uſi perſpicuum fiet, Tamet ſi nõ ignoro Romanos quoq; Græcis uſos fuiſſe. Romanæ præterea, ut & Grçcæ, inter ſe differunt, quod alijs materiam tantum humidam, alijs ſiccam metiamur, nõnullis uero utranq;. Primũ igitur liquorum menſuras aperiam. Culeus amphoras uiginti capit. Amphora urnas duas. Vrna congios quatuor. Congius ſextarios ſex. Sextarius heminas duas. Hemina quartarios duos. Quartarius acetabula duo. Acetabulum ſeſquicyathum. Cyathus ligulas ſiue cochlearia quatuor. Libra quoq; cum menſura eſt, non ſecus acſi pondus eſſet, capit unc. duodecim. uncia autem duas ſemuncias. ſextarius uero Romanus comprehendit libram & beſſem, id eſt, unc. uiginti: μετρικὰς intelligo, quas, uerbum è uerbo exprimentes, menſurales dicemus, ut σταθμικὰς ponderales. Atq; libræ quidem & unciæ menſurales cuiq; menſuræ fixæ ſemper & immobiles manent, cum ponderales pro rerum, quas metimur, uarietate ſæpius mutentur. Hinc autem non difficulter & intelligere & colligere poſſumus numerum librarum uel unciarum, quarum unaquæq; mẽſura eſt capax. Vt igitur à ſextario quaſi initio quodam & fundamento incipientes, per maiores ipſo menſuras ad culei uſque perueniamus capacitatem· quia is, ut iam dixi, unc. uiginti, congius capit lib. decem. Vrna quadraginta. Amphora octoginta. Culeus mille & ſexcẽtas. Rurſus, ut ſextariũ diſtribuamus in plures partes, & minorum menſurarum capacitatem explicemus, quia ipſe unc. uiginti, Hemina recipit decem. Quartarius quinq;. Acetabulum duas cum dimidia. Cyathus ſeſcunciã drach. & ſcripulum. Liceat mihi ſic abuti ponderibus, quo res poſſit explicari. Ligula poſtremo drac. tres, ſcripulũ unum. Hæc de Romanorum menſuris, quibus liquores metiebantur mea eſt ſententia. quam niſi ſcriptorum defendero teſtimonijs, nemini me perſuaſurum ſcio. Nec immerito, quod tota ferè confirmandi ratio hoc in loco in autoritate conſiſtat· quæ autem autores illi ſcribunt aut perſpicua ſint neceſſe eſt, aut, ſi fuerint obſcura, illuſtrentur. Atque hic ſtatim noſtra legentem etiam atque etiam rogo, ne moleſte ferat ſe nonnulla ab alijs prius ſcripta, iterum legere, quæ ſi omiſiſſem, ut non feciſſem inuitus, qui dilucide docerem nõ uidebam. Nunc antequam ad culeum menſurarũ maximã reuertar, illud unum dicam, me perſpicuitatis cauſa diſtinxiſſe & diuiſiſſe menſuras in maiores & minores· ut maiores ſint ſupra ſextarium, minores infra. His igitur frequentiſſime medici utuntur, illis rariſsime, omnibus tamẽ diuerſi generis ſcriptores uſos iam declarabimus. Quod Culeus uiginti amphoras contineat oſtendunt hęc Plinij uerba, quę ſunt in quarto libri decimi quarti capite. Quando & poſtea ſæpenumero, ſeptenos culeos ſingula iu-

gera

gera,hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere.Sic Plinius. Si ſeptem culei centenas quadragenas amphoras, ut ipſe declarat, efficiunt,perſpicuum eſt ad calculos reuocanti, culeum amphoras capere uiginti.Idem Rhemnius Fānius in libello de ponderibus & menſuris dicit apertius: quo teſte,qui ante me ſcripſerunt,quia in hac menſurarum capacitate exponenda,ſæpe ſunt uſi, cum ne mihi quidem negligendum puto.Sunt uero hæc eius carmina.

Eſt &,bis decies quem conficit amphora noſtris
Culeus,hoc nulla eſt maior menſura liquoris.

Culeus autem uerbum eſt expreſſum ex Græco, quod eſt κουλεός, ſic enim Ionica loquendi conſuetudine κολεὸς dicitur· quod præter cætera apud ipſos Græcos uaſis genus ſignificat, & fortaſſe menſuram, cuius rei nos certiores facerent rei ruſticæ ſcriptores, ſi modo ulli qui hoc uerbo uterentur extarent. Vnde Romani eos imitati tam utres olearios & uinarios,quàm menſuram culeum dixerūt.Eſt autem liquoris menſura,ut aſſerit Fannius,& ex Plinij uerbis intelligitur,atq; Catonis quæ ſunt in libro de re ruſtica capite tertio & uigeſimo. Si in dolium reſinam indes,in culeum muſti p.III. bene comminuito·inde in fiſcellam indito,& facito uti in dolio muſti pendeat.Hęc de culeo.Sequitur amphora,quæ duas urnas comprehendit, quod Columella capite uigeſimo lib.duodecimi explanat. Ego tamen ſi humida fuerit uindemia trientem,ſi ſicca quadrantem medicaminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum,ita ut quatuor urnarum eſſet muſti modus · urna aūt quatuor & uiginti ſextariorū.Fannius quoq; de amphora loquens ait, Huius dimidium fert urna.

Sed id ipſum apertiſsime & planiſsime explicat Voluſius Metianus:cuius uerba ſunt. Nam quadrantal, quod nūc pleriq; amphoram uocant,habet urnas duas.Quod uero idem menſuræ genus quadrantal & amphora nominetur,Feſtus Pompeius etiā declarat. Quadrantal,inquit,uocabant antiqui,quam ex Gręco amphoram dicunt·quod uas pedis quadrati octo & quadraginta capit ſextarios.Hęc Feſtus. Si igitͣ amphora octo & quadraginta capit ſextarios, ut ille recte ſcribit, urna uero quatuor & uiginti, ut tradit Columella, quis non intelligit amphoram duas urnas continere? Quin etiam idem ex eiuſdem Columellæ uerbis,quæ ſunt in libri tertij capite tertio, cum uerbis Varronis libri primi capitis II. collatis percipitur. Varronis uerba ſunt.Non ne item in agro Fauentino,à quo tricenariæ appellantur uites,quòd iugerum tricenas amphoras reddat? Columellæ uero de eadem re hæc. Atque ut omittam ueterem illam felicitatem aruorum, quibus & ante M. Cato, & mox Terent. Varro prodidit ſingula iugera ſexcenas urnas uini præbuiſſe·id enim maxime aſſeuerat in primo libro rerum ruſticarum Varro · Cum enim de eadem re loquantur, nemo non uidet

amphoram duarum urnarum capacem eſſe. Alterum autem uocabulum à Græco fonte eſt deductum. à Græcis enim ἀμφορεὺς dicitur uas quod utrinque anſas habet, quibus capi & portari poſsit: menſuram etiam eodem nomine appellant, licet à Romana, ut dicam ſuo loco, diuerſam: nam Latini unà cum terminationis mutatione & genus & menſuram mutarunt. Alterũ Latinum eſt dictũ à figura quadrata quadrantal: eſt enim pedis quadrati, ut Feſtus ait, & hæc Fannij carmina pulchre explicant.

Pes longo ſpacio latoq́ꝫ notetur in anglo
Angulus ut par ſit, quem claudit linea triplex
Quatuor ex quadris, medium cingatur inane
Amphora fit cubus.

Iam utroq́ꝫ nomine non ſolũ eadem ſignificatur menſura, ſed etiam utrumq́ꝫ ad liquores refertur: ut enim amphoram aquæ, ita quadrantal aquæ uel alterius liquoris poſſumus dicere. Amphoram uero liquorum menſuram eſſe cognoſcitur ex Columellæ loco paulo ante citato: quadrantal autẽ, ex Catone: qui ſic ſcribit capite quarto & uigeſimo. Vuas apicias percoctas bene legito: ubi delegeris in eius muſti culeũ aquæ marinæ quadrantalia bina, uel ſalis puri modium: hunc in fiſcellam ſuſpẽdito, finitoq́ꝫ cum muſto diſtabeſcat. Imo etiã ex Plauti Curgulione ubi de anu bibula loquuntur Phædromus atq́ꝫ Palinurus,

Sitit hæc anus. Quantum ſitit? Modica eſt, capit quadrantal.

De amphora ſatis multa, cui proxima eſt urna: quam quatuor congios comprehendere diximus. Scribit enim Voluſius amphoram duas urnas, congios uero octo continere: unde certum eſt urnam, quæ eſt dimidium amphoræ, congios quatuor capere. Id autem congruit cum his Columellæ uerbis quæ paulo ante quoq́ꝫ retulimus. Vrna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Nam cum congius ſextarios capiat ſex, ut mox explicabo, urnam, quæ eſt quatuor & uiginti ſextariorum, neceſſe eſt quatuor congiorum capacem eſſe. Verum urna, quæ & uas aquarium ſignificat, Varroni dicta eſt, quod urinat in aqua haurienda ut urinator. Menſurã uero liquoris eſſe Columella in loco iam dicto, & Cato in capite tertio & uigeſimo oſtendunt. Ait enim. Marmor ſi indes in culeum, librã indito in urnam, & miſceto cum muſto. Horatius etiam in primo ſermonum.

Vt tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem.

Sed diſcedamus ab urna. Congius ſextarios capit ſex, quod indicat Voluſius cum ſcribit. Quadrantal habet congios octo, ſextarios octo & quadraginta: nam octies ſex, efficiunt octo & quadraginta. Hinc ſextario nomen impoſitum, ut Fannius his uerſibus declarat.

A quo ſextari nomen feciſſe priores

Crediderim

Crediderim, quód eos capiat ſex congius unus.

Sed Catonis uerba oſtendunt quoq; congium ſex eſſe ſextariorum. ea ſunt in capite ſeptimo & quinquageſimo, ubi ſtatuit, quantum uini ſit familię bibendũ. Menſe quinto, ſexto, ſeptimo, octauo in dies ſextarium unum. Deinde id ipſum declarans addit. in menſe congios quinque. Cum enim menſes ferè triginta dies habeant, & ſingulis diebus bibatur ſextarius, fiunt triginta ſextarij, qui quinq; efficiunt congios. Hunc locum docte explicauit Budæus uir acutus & diligens, ut hic de Portio taceam. Ex eiſdem autem uerbis quiſq; intelligere poteſt congium rei liquidæ menſuram eſſe tum etiam ex his Liuij quę ſunt libro quinto & uigeſimo ab urbe cõdita. Et congij olei in uicos ſingulos dati. Hactenus de congio dixi, nũc de ſextario ſimiliter teſtibus planum faciã quod duas cõtineat heminas. Atq; id declarat Feſtus Pompeius ſic ſcribens. Hemina ex Græco ἥμισυ, quod eſt dimidia pars ſextarij. Nec minus Gellius in libro tertio capite quartodecimo. Si ex ſextario hemina fuſa eſt, non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt. Prę terea hæc Fannij carmina.

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

Quod autem liquoris ſit menſura, ſi nõ eſſet maxime perſpicuum, ex Horatio fieret qui in primo ſermonum inquit.

Panis ematur, olus, uini ſextarius.

Ac Cicerone qui ait libro ſecundo de officijs. Si emere ſextarium aquæ mina cogeretur. Vnde uero dictus ſit, ante declaratum eſt quam ob rem iam ueniamus ad Heminã ea capit duos quartarios, quod aſſerit Voluſius Metianus quem, ne quis tanquam teſtem minus grauem contemnat, ſciat nobilem fuiſſe iuriſconſultum quo, ut Iulius Capitolinus ſcriptũ reliquit, duo Antonini Pius & Philoſophus ſunt uſi, alter cũ de aliqua re iure ſanciret Philoſophus autẽ ut iura diſceret. Voluſii uerba de menſuris hic integra aſcribam. Nam quadrantal, quod nunc pleriq; amphoram uocant, habet urnas duas, modios tres, ſemodios ſex, congios octo, ſextarios octo & quadraginta, heminas ſex & nonaginta, quartarios centum nonaginta duos, cyathos quingentos ſeptuaginta ſex. Ex his quilibet intelligit heminam duos in ſe continere quartarios. Sed Hemina unde ſit nominata Feſti uerba, quæ ſupra retuli, declararunt. quod uero menſura liquoris ſit ex uarijs ſcriptoribus cognoſcitur, quorum libri nobis paſsim exempla ſuppeditant. nunc illud Plautinum ſufficiat in milite. Neq; equidem heminas octo exprompſi in urceũ. Progrediamur recto ordine ad quartariũ, qui duo continet acetabula, ut ex Plinio poteſt percipi, qui capite ultimo libri primi & uigeſimi ſic ait. Cum acetabuli menſura dicitur ſignificat heminæ quartam partem. Igitur quartarius quem dimidiam partem

eſſe heminæ uerbis Voluſii probauimus, neceſſario duo capit acetabula. Sed Plinius & Fannius acetabulum quod Atticis fuit in uſu explicarunt. Romanis eadẽ ratione ſuæ extitiſſe capacitatis alij ſcriptores ita uſurpantes declarãt. Quartarij autem capacitatem inter Latinos, præter Voluſium, qui explicarit hactenus inueni neminẽ. E Græcis cum eo cõſentit Dioſcorides, cuius nonnulla extant in libello de menſuris & ponderibus, qui Galeno aſcribitur. Is enim inter cæteras menſuras ſic ſemper in liquidis meminit quartarij ut dimidia pars ſit heminę, uel quod idem prorſus eſt duo capiat acetabula. Hunc quartarium, quia Fannius, ignorarunt Budæus, Alciatus, Portius: quod nemo putet acerbius & aſperius dictum: nullus enim unquam fuit, quantumuis rerum diligens inueſtigator, quem non aliqua latuiſſent. Verum quartarius eſt appellatus, quod quarta ſit pars ſextarij. Liquoris autẽ menſuram fuiſſe, indicant hæc Liuij uerba, quæ libro quinto ab urbe condita ſcribit. Manlius primum ob uirtutem laudatus, donatusq́ non ab tribunis ſolum militum, ſed conſenſu etiam militari, cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt: rem dictu paruam. cæterum inopia fecerat eam argumentum ingens charitatis, cum ſe quiſq́ uictu ſuo defraudans, detractum corpori atq́ uſibus neceſſarijs ad honorem unius uiri conferret. Et Columella quinto capite libri duodecimi. In uini uapidi ut acre fiat ſextarios duo de quinquaginta, fermenti libram, fici aridæ pondo quadrantem, ſalis ſextarium ſubterito, & ſubtrita cum quartario mellis aceto diluito: atq́ ita in prædictam menſuram adijcito. Ac mihi uideor ſatis & quartarium eſſe menſuram, & qualis eſſet mẽſura oſtendiſſe, proximum eſt ut doceam acetabulum continere ſeſquicyathum. id uero per ſpicuum fiet ex his Fannij uerſibus, quibus de cyatho loquitur.

Bisquinq́ hunc faciunt drachmæ ſi appendere tentes.
Oxybaphus fiet ſi quinq́ addantur ad illas.

Verum acetabulum ex aceto nominatur ad imitationẽ Græcorum: apud quos ὀξύβαφον, quod & ὀξύβαφος, uas primo dictum, in quod acetum infunditur, ut in id panem, cum ad carnes acorem addere placet, intingamus: deinde ad menſuram translatũ. Liquoris autem menſuram eſſe, apparet ex eius acopi cõpoſitione, quod eſt apud Celſum & inſcribitᷣ ἐλαιώδης neruis utile. ait enim. Inſtillaturq́ ſubinde quàm optimi mellis acetabulum. Sequitur cyathus ἀπὸ τοῦ χύειν id eſt à fundendo Græcis dictus, literæ aſpiratæ in tenuem mutatione. Hunc in Simpuli locum in conuiuijs ſucceſsiſſe dicit Varro de lingua Latina, cum in ſacrificijs manſerit altera appellatio. Inde translatus ad menſuram cyathus, quorum duodecim ſextarium complent: quod ex iam dictis percipi poteſt, & nihilo minus ex his Scribonij Largi uerbis, quæ ſunt Compoſitione CXXVII. Item rumicis radices tres, aquæ tribus heminis

minis incoctę donec ſextarius relinquatur inde cyathi quatuor per triduum dantur. Ex quibus etiam, ſi non ex nominis ipſius etymologia perſpicuum eſſet, liquoris menſuram eſſe intelligimus. Reſtat ligula & cochlearium, quæ licet menſuram interdum ſignificãt eandem, non tamen ſemper. Siquidem ligula aliquanto ſimplicior uidetur eſſe, cum in cochlearijs magna ſit differentia, quam in ſequentibus libris exponã. utroq; uero nomine Latinis quarta ſignificatur pars cyathi· quod Columella declarat in libri duodecimi capite uigeſimo primo ſic ſcribens. Et ita coadijcitur in binas urnas ligula cumulata, uel menſura ſemunciæ bene plenæ ſalis cocti & triti. Ex quibus uerbis intelligitur ligulam quartam eſſe cyathi partem. nam cyathi quarta eſt ferè ſemuncia, demptis ſcilicet duobus ſcripulis. Quia uero dixerat ligula cumulata, neceſſe erat, cum menſura ſimili eam uellet apertius explanare, dicere menſura ſemunciæ bene plenæ. Si uero ſimpliciter ligula dixiſſet, menſura ſemunciæ non plenæ fuiſſet dicendum meo arbitratu. deeſt enim id, quod ſupra dixi, quo minus quarta cyathi pars ſit integra ſemuncia. Capit namq; quarta apud Romanos drachm. tres & ſcripulum unum· ut liceat etiam nunc mihi ſemunciam menſuram ſicuti pondus in eiuſmodi minora pondera, non aliter ac ſi menſuræ eſſent, diuidere, ut eò melius res difficilis queat intelligi. Verum quod eadẽ quarta cyathi pars etiã cochlear dicatur, planius dicit idem Columella paulo poſt. Præterea fœnum grecum maceratur in uino uetere per triduũ· deinde eximitur & in furno ſiccatur uel in ſole· idq; cum eſt aridum factum molitur· & ex eo molito poſt ſalituram muſti cochlear cumulatũ uel ſimile genus poculi eius, quod eſt quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille. Menſuræ uero ſiue poculi genus, ut ipſe loquitur, μύστρον Græci appellant· quod non modo Columella idem quod cochlear eſſe in hoc loco declarat, ſed etiam Græcos cõſtat ſic uſos. Verum genus hoc cochlearij magnum nominandum cenſeo, ut à reliquis diſcernatur. Ligula autem dicta eſt à linguæ ſimilitudine, in cauum intra dentes, palatum uerſus, contractæ. Vnde Plinius pro menſura & linguæ uocabulo utitur· cuius uerba ſunt in libro uigeſimo capite tertio & uigeſimo. loquitur uero de granis ferulæ in uino tritis. Sunt qui comitialibus morbis dandum putãt Luna quarta, ſexta, ſeptima, linguæ menſura. Sed ligulam ſic uſurpat Scribonius Largus Comp. CXLIIII. Dantur quantum lupinus ex mellis ligula & aquę cyathis quatuor, Et Comp. CCXXX. Huic medicamẽto ſi anatis ſanguinis quaſi duo ligulę adiunctæ fuerint, minus mordebit. Idẽ ſic quoq; uſus eſt cochleario Comp. CCXXXVII. Cum opus eſt cochlearia tria roſæ cyatho permiſcentur. cum uero dicit roſam, intelligit oleum roſaceũ. Sed de cochleario hoc in loco plura non dicam. Hanc autem Romanarum menſurarum rationem, qua explicatur quoties maior proxime ſe minorem

capiat

capiat, Fannius uerſibus aperuit: quem ſecutus eſt ea parte Budæus ac reliqui duo, præſertim cum uiderent è ueteribus & bonis autoribus neminem alicuius menſuræ capacitatem enarrantem uſpiam ab eo diſſentire: quamobrem & ego eaſdem recenſui menſuras & eiſdem fermè teſtimonijs ipſas cõfirmaui. De quartario tamen, ut de ligula nihil dicã, nulla in tota ipſorum tractatione fit mentio. Cuius capacitatem Voluſius explicat. Liuius uero & Columella eo utuntur. Præterea ſingulas ipſe menſuras perſecutus, eas liquoris eſſe uerbis ſcriptorum probaui: quod ut quis maxime contempſerit equidem ad docendum cenſui accommodatum & utile. Eſto, notum ſit excellentis eruditionis uiris, ſit mediocris, infimæ non erit. Ego uero omnibus hac mea lucubratione uolui prodeſſe. Nunc priuſquã ad alterum modum explicãdi menſurarum capacitatem perueniam, maiores menſuras in minores, imò minimas etiam diſtribuam: atque hinc perſpicuum erit quoties quæque non proximam modo, ſed unamquamque ſe minorem capiat. Culeus in ſe cõtinet amphoras XX. urnas XL. congios CLX. ſextarios DCCCCLX. Heminas MDCCCCXX. quartarios $\overline{\text{III}}$DCCCXL. acetabula $\overline{\text{VII}}$DCLXXX. cyathos $\overline{\text{XI}}$DXX. ligulas $\overline{\text{XLVI}}$LXXX. Amphora capit urnas II. congios VIII. ſextarios XLVIII. heminas XCVI. quartarios CXCII. acetabula CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. ligulas MMCCCIIII. Vrna capit congios IIII. ſextarios XXIIII. heminas XLVIII. quartarios XCVI. acetabula CXCII. cyathos CCLXXXVIII. ligulas MCLII. Congius capit ſextarios. VI. heminas XII. quartarios XXIIII. acetabula XLVIII. cyathos LXXII. ligulas CCLXXXVIII. Sextarius capit heminas II. quartarios IIII acetabula VIII. cyathos XII. ligulas XLVIII. Hemina capit quartarios II. acetabula IIII. cyathos VI. ligulas XXIIII. Quartarius capit acetabula II. cyathos III. ligulas XII. Acetabulum capit cyathum cum dimidio. ligulas VI. Cyathus capit ligulas IIII. Hæc unà cum his, quæ præponere ſoleo, de quacunque re dicturus, pro tabulis eſſe poſſunt: ne cui mea in epitomen contrahendi, quod non ſine optimorum autorum iactura factum uidemus, locus relinquatur. Hactenus menſuras Romanas ratione & uia quadam collectas, & in ordinẽ adductas exhibuimus, præter libram, unciam & ſemunciam: quas menſuras eſſe nũc eſt probandum, ut rurſus ad ſextarium non imparati accedamus. Libram duplicem eſſe, uel hodie pharmacopolia, quocunque in loco ſint, oſtendunt, ponderalem & menſuralem. Romanos etiam utraque uſos fuiſſe, Galenus, qui unus pro multis teſtibus eſſe poteſt, aſſerit libro primo de cõpoſitione medicamentorũ ſecundum genera. Cuius uerba latine tantum aſcriberem niſi intelligerem quoſdam Græca ipſa libentius legere, quibus in hac re morẽ gerere uolo. Scribit igitur ſic. Καλεῖται γοῦν ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν στερεῶν σωμάτων τῷ λιτραίῳ μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. ὃ πάμπολυ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐστὶν ἐξ ὕλης κερατίνης

τίνης γιγνόμενον. Id latine uerbũ è uerbo exprimentes ita reddere poſſumus. Appellatur enim à Romanis librale pondus ſolidorum corporum nomine ſimili libralis liquidorum menſuræ, quæ permulta in tota urbe eſt, ex cornea materia conſtans. Hæc ille. Quibus uerbis declarat libram, quam Græci una litera immutata λίτραν nominant, ſignificare tam menſuram quàm pondus. Deinde non multo poſt ſcribit. μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος τῇ παρὰ Ῥωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ. Id eſt, Paulo ante oſtendi, cum nominis ſimilitudinem, quæ eſt apud Romanos libræ ponderali cum libra menſurali enarrarem. Idem Galenus his uerbis, quæ ſunt in libro ſexto eiuſdem operis corripit medicos, qui miſturas medicamẽtorum memoriæ prodiderunt, quod non explanarint utram libram uel unciam intelligant. Διὸ γράφειν ἐχρῆν ἐπιμελέστερον ἐν τοῖς φαρμακίτισι βιβλίοις τοὺς ἰατροὺς ὁποίας τινὰς κελεύουσι βάλλεσθαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερον τὰς μετρικὰς ἢ τὰς σταθμικάς. Hoc eſt. Idcirco medicos in libris de medicamentis accuratius oportebat ſcribere, quales nam uncias uel libras medicinarum liquidarum prçciperent iniici, menſurales ne an ponderales. Ex quibus locis, luculẽter ſcriptis, percipimus duplicem libram Romanis fuiſſe, menſuralem ſcilicet & ponderalem. Si igitur menſuralem indicamus, Grçce adiici debet μέτρῳ, Latine menſura: ſi ponderalem, Græce σταθμῷ, Latine pondo. Atq; ita Galenum apud Græcos alterã ab altera diſtinxiſſe ex ſequentibus fiet perſpicuum. Romanis uero etiam ſic in uſu fuiſſe hinc coniicio, quod ſcriptores interdum ad libram adiiciant pondo, ut Plautus Pſeudolo.

Eo laſerpicii libram pondo diluunt.

Et Rudente.

Neq; piſcium libram unam iam hodie pondo cepi.

Interdum autem pondo ad libram non adiungant, ut Martialis lib. XIIII. Epig.

Grandia ne uiola paruo chryſendeta mulſo.
Vt minimum libras debet habere duas.

Itaq; ſi cum libra coniungunt pondo, ſemper ponderalem ſignificant: non aliter ac cum uerbum pondo per ſe ponunt. ſi non coniungunt, menſuralem. quanquam hoc omnino uerum non eſt. reperitur enim libra, cum pondus ſignificat, ſine alterius uerbi appoſitione ſæpius à Latinis poſita. Deinde pondo nullius differentiæ cauſa ad genera nummûm Romani addere cœperunt. ut cum dicunt pondo denarii, pondo uictoriati, hoc eſt pondere. id enim ſolum tunc declarat: nõ ſecus ac Græcis ὁλκὴ cum ad drachmam adiungitur. quo modo ſcribit Dioſcorides ὁλκῆς δραχμῶν ζ. id eſt pondere drachmarũ ſeptem. Atq; adeò eundem errorem hodie æque ac olim pharmacopolis affert

incuria

incuria, ne dicam inſcitia, medicorum, qui nõ explicant librãm de qua ſentiant: cũ certe diſcrimẽ ſit inter olei, uel uini, uel mellis librã. De quo errore, ac aliĵs nonnullis, in quorum mentionem caſu incido, aliàs copioſius diſſerere decreui: nunc cõfirmare uolui libram tam menſuram quàm pondus eſſe. Sed quod menſuralis, ſimiliter atq; ponderalis in duodecim uncias diuidatur Galenus apertius explanat ibidem libro tertio, quàm ut in dubium uocari poſsit. ait uero. Ἐστι δὲ παρ᾽ αὐτοῖς μέτρον, ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν. ἐντετμημένον γράμμαις διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη δώδεκα. καὶ καλεῖται τὸ ὅλον μέτρον ὑπ᾽ αὐτῶν λίτρα. τὸ δωδέκατον δὲ αὐτῆς οὐγγία. Hoc eſt. Eſt autem apud ipſos: de Romanis loquitur: menſura, qua oleum metiuntur, interſecta lineis diuidẽtibus totam in duodecim partes, atq; menſura integra uocatur ab ipſis libra: duodecima uero pars eius uncia. Ex quibus maxime perſpicuum eſt, libram menſuralem duodecim eſſe unciarum menſuralium. Quam ob rem in magno errore uerſantur hodie medicamentarĵ qui noſtrate libra, quæ ex ſedecim uncĵs conſtat, utuntur: maxime cum medicamenta tam Arabum quàm Grecorum conficiunt: cum ponderibus enim reliquarum medicinarum, quas in ſe recipiunt compoſitiones ſiue mixturæ, hæc menſura libræ non conuenit. Iam etſi ſatis probatum ſit è Galeno libras & uncias menſuras fuiſſe, pauca tamen exempla ſupponere, non inutile arbitror futurum. Quanquam autem Galenus & medici eum ſecuti crebro ſic uſi ſunt libra & uncia, unum tamen aut alterum locũ ex ipſo quoq; teſtimonĵ gratia aſcribã. In libro primo eiuſdem operis ſcribit ex his conſtare album emplaſtrum. Λιθαργύρου μὲν καὶ ψιμυθίου λίτρας ἑκατέρου σταθμῷ. δυοῖν δὲ λιτροῖν ἐλαίου μέτρῳ. Id eſt. Ex argenti ſpumæ & ceruſæ ſingulorum libra pondo, olei uero duabus libris menſura. De hac eadem libra meo iudicio loquitur Suetonius in Cæſare dictatore, Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoq; numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit. Etenim non temere legeris ueteres oleum, uinum, & reliquos liquores appenſos uendidiſſe aut donaſſe, ſed dimenſos. utebantur autem libra uel menſura, quæ aliquot libras ſiue uncias capiebat menſurales: licet medici liquores nunc appendant, nunc metiantur. Ad unciam abeo. quam uſurpat Galenus octauo libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. Συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς. η. τοῦ κηροῦ, οὐγγίας α. μετρικῆς ῥωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου. Id eſt. Componittur autem hyeme quidem ad octo ceræ drachmas iniecta nardini unguenti uncia una menſurali Romana. Semuncia uero præter Græcos ſic uſus eſt Columella, cuius uerba, quæ ſupra quoq; retuli, ſunt: & ita coadĳcitur in binas urnas ligula cumulata, uel menſura ſemunciæ bene plenę ſalis cocti & triti. Mẽſura ſemunciæ dixit, quippe menſuram ſemunciam ſignificans, eo more loquendi

quo

quo dicimus menſurā ſextarij uel heminæ,quia menſuræ ſunt, & quod nemo diceret menſura denarij uel uictoriati, quia pondera.Contra in fine libri eiuſdem pondo ſemunciam dixit, pondus ſemunciam indicans his uerbis. Quod ſi etiā cum laſer non habueris,pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciam. Sed reuertar ad libram. quod oleū cornibus libralibus uendebant ex uerbis Galeni ſupra citatis quiſq; percipere potuit,nec minus ex hoc loco qui iam ſequitur,quem ex primo libro de compoſitione medicamentorum ſecundum genera aſcripſi. Εἰ δέ τις ὑπόθοιτο τὴν κοτύλην ἔχειν οὐγγίας θ ῥωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς συνήθεσι κέρασι λιτραίοις. Hoc eſt. Si quis ſtatuat cotylen uncias nouē capere Romanas in cornibus libralibus, quæ in uſu ſunt, deſcriptas.Sic ille.Erant namq; lineæ quædā, ut alibi ſcribit,in orbem ijſipſis cornibus extrinſecus inciſę quarum interualla erant unciarum capacia. Intrinſecus nanq; ut hodie in libris menſuralibus,quæ ex plūbo candido fiunt,& tuberculis quibuſdam ſignātur, in cornibus non facile potuerunt notari. Verum eiuſmodi cornua non ſolum fuiſſe libræ unius,ſed duarum etiam librarum ex Horatij libri ſecundi ſermonum ſatyra ſecunda intelligimus ubi ait

Ac niſi mutatum parcit diffundere uinum, &
Cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, nataleis, alióſue dierum
Feſtos albatus celebret,cornu ipſe bilibri.
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti.

Bilibri enim dixit duarum librarum menſuralium capaci. Vbi Acron interpres inquit. Sunt enim in uenalibus cornua,quæ olei habēt quantitatem, ſextarij menſura.Quod ſi uerum eſt, fuerunt cornua diuerſæ capacitatis in uſu. Librale,de quo Galenus ſcripſit. Bilibre, de quo Horatius.Sextarij menſura, id eſt unciarū uiginti, de quo Acron. Vt autem Horatius cornu bilibre dixit, ita Plautus in milite bilibrem aqualem,duarum librarum capacem uidetur dixiſſe. Verſus ſunt:

Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea ſæpe decies complebatur die

Sed hæc differentia eſt inter menſurales & ponderales uncias & libras, quod ponderales nobis ante oculos ponant grauitatem corporum,menſurales molem. Id uero cum res ipſa indicat,tum Galenus dilucide explicat libro primo operis iam commemorati ſæpius. Αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ, τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων. αἱ δὲ μετρικαὶ, τὸν ὄγκον. Id eſt. Ponderales quidem:de uncijs loquitur: corporum grauitatem examinant,menſurales uero molem. Idem iudiciū eſt de libra. Vt igitur tandem ſummatim colligam,quæ multis iam dicta ſunt. Libra menſura eſt & diuiditur in duodecim uncias,quæ & ipſæ menſuræ ſunt. Vncia uero in duas ſemuncias quæ hodie in pharmacopolijs certo ſigno

 diſcretæ

diſcretæ non ſunt, & olim etiam magis coniectura quadam eas metiri ſolitos crediderim. Vnum illud ſi præterea dixero, finẽ noſtro de his ſermoni faciã. Libras & uncias eſſe menſuras autoritas docet, perſuadet ratio, experientia cogit credere. Quare nunc his fundamentis iactis uenio ad ſextarium, de quo inter magnos homines, ut iã dixi, ſumma diſſenſio eſt. Nam alius ipſum duarum librarum eſſe cenſet, in qua opinione eſt Budæus. Alius unciarum quindecim, nouem detractis, quod ſentit Alciatus. Alius deniq́ uiginti unciarũ, ut Portius in hoc Hermolaum Barbarum ſecutus, ſed ponderalium, qui communis omnibus ipſis, bona hoc illorum uenia dixerim, error eſt, quia omnes cõmunem conſtituunt ſextarium, ut paulo poſt perſpicuum fiet. Nos diximus eum uiginti unciarũ eſſe menſuralium. Atq́ id ſanè eo diligentius erit explicandum quo magis in ſextario ad totam menſurarum rationem cognoſcendam ſitum eſt, qui enim eius capacitatem rectè intelligit, reliquarum menſurarum omnium ſtatuere poteſt. ut contra, in ea qui errat, in cæteris non poteſt non errare. Galeno medicorũ omnium longe præſtantiſſimo, dum Romæ exerceret medicinam ſub Antoninis Cæſaribus Auguſtis, hæc res in primis curæ fuit, qui libro primo operis, cuius ſæpe mentionem feci, cum quorundam medicorum qui Romæ egerunt emplaſtra receñſet, dubitat num Romanorum ſextarium an Atticorum indicent. Siquidem Romanus uncias uiginti menſurales: Atticus, qui medicis in uſu eſſe cepit, decem & octo comprehendit. Verba ipſius, quibus eã de ſextario Romano ſententiã, quam affirmo, explicat, hæc ſunt. ξέστου δὲ νομίζω μεμνῆσθαι τὴν ἥραν τοῦ ῥωμαϊκοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέτρον ἦν, οὔτε τοὔνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀφ' οὗ ῥωμαῖοι κρατοῦσι, τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέστου παρὰ πᾶσιν ἐστὶ τοῖς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις ἔθνεσιν. αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον, οὐκ ἴσον τῷ ῥωμαϊκῷ. χρῶνται γὰρ ἄλλος ἄλλῳ ξεστιαίῳ μέτρῳ. παρὰ γοῦν τοῖς ῥωμαίοις, ὁ ξέστης ἔχει μίαν λίτραν καὶ ἡμίσειαν καὶ ἕκτην, ὡς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας κ, ἃς τὸ πολὺ τοῖς κέρασι μετροῦσιν, ἐντετμημένοις ἔξωθεν γραμμαῖς κυκλοτερέσιν. ἔνιοι δὲ ψευδῶς ὑπειλήφασι τὸν ῥωμαϊκὸν ξέστην ὀκτωκαίδεκα μετρικὰς ἔχειν οὐγγίας. ἔοικεν οὖν καὶ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. ἤτοι δὲ τὰς, θ, δηλοῖ οὐγγίας ἐκ τῶν λιτραίων κεράτων, ἢ τὰς δέκα. τοῦτο γὰρ ἄδηλον. quod eſt. Sextarij autem Romani Heram meminiſſe arbitror. Nam Athenienſibus neq́ menſura neq́ nomen hoc erat. nunc uero ex quo Romani rerum potiuntur, ſextarij nomen omnibus, qui Græca lingua utuntur, exiſtit: at ipſa menſura Romanæ æqualis non eſt. alius enim alia ſextarij menſura utitur. Quippe apud Romanos ſextarius librã unam & dimidiam atq́ ſextam ipſius partem capit, ut unciæ uniuerſę ſint uiginti, quas plerunq́ cornibus, quibus in orbem ductæ quædam lineæ ſunt extrinſecus inciſæ metiuntur. Sed quidam falſo putarunt ſextarium Romanum octodecim cõtinere uncias menſurales

ſurales · uidetur igitur & Heras, ſi quando cotylen ſcribit, dimidiam ſextarij partẽ indicare · nouem uero uncias cornu libralis ſignificet an decem obſcurum eſt. Hactenus Galenus. In eadem ſententia eſt Oribaſius Iuliani apoſtatæ medicus in libro ſecundo ad Euſtathium filium. Ἰταλικὸν κεράμιον ἔχει ξέστας. μη. ξέστης λίτραν μίαν καὶ οὐγγίας. η. Id eſt. Amphora Italica capit ſextarios octo & quadraginta. Sextarius librã unam & uncias octo. Idem prorſus tradũt reliqui Galenũ ſecuti · Quin etiam Arabes, qui ſua tranſtulerunt de Græcis, eadem planè ſtatuunt · quorum uerba ſi aſcriberem putaui me legẽtibus moleſtum fore: tum etiã iccirco cenſui omittenda, quod in alio opere pluribus aperui quid de ponderibus & menſuris ſenſerint ipſi, & in alio quantum iuniores Itali à recto deflexerint atq; aberrarint · in quibus multa quoq; ſunt de proportione ueterum menſurarum & ponderum ad ea quæ nunc medicis ſunt in uſu. Porrò idem intelligitur ex hac compoſitione Andromachi iunioris quæ eſt apud Galenum libro nono de cõpoſitione medicamentorũ ſecundum locos. ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι κύαθον. αϛʹ, ὅ ἐστιν οὐγγίας βϛʹ. Id eſt. Roſacei heminæ quartam, hoc eſt ſeſquicyathum, quod eſt uncias duas & dimidiam. De menſuralibus ſine dubio ſentit · uter uero tandẽ declararit, Andromachus ne cuius compoſitio refertur, an Galenus qui retulit, eſt incertum. Itaq; cum quarta heminæ capiat duas uncias cum dimidia, neceſſe eſt heminam eſſe decem unciarum · quæ quia dimidia pars eſt ſextarij, ſequitur neceſſario eum eſſe unciarũ uiginti. Sed quid opus eſt iſtis & ſimilibus cum uerba Galeni ſupra ſcripta ſint maxime dilucida? Quocirca à Græcis ad latinos tranſeundum eſt. Hermolaus Barbarus uir ſummæ eruditionis in caſtigationibus Plinianis ſcribit ex ſententia Feſti Pompei ſextariũ uncias uiginti continere · ſed uerba quibus id dicat neq; ipſe neq; Portius eum imitatus recitat. Si tamen ita ſcripſit Feſtus, dubio procul uncias intellexit menſurales, quod neuter illorum explicat. Verum dubito nonnihil integrum ne Feſtum Barbarus habuerit, in quo hæc legantur, an ex uerbis collegerit, quibus declarat quot ſextariorum ſit quadrantal. maxime cum ex Plinio numerum unciarum amphoræ eliceret. unde facile erat ſubductis calculis ſtatuere, quot unciarum eſſet ſextarius. Certe nobis Paulus, bonus ille uir, qui in epitomen eũ redegit, non plura reliquit quàm ſupra retuli. Verba autem Plinij ſunt in capite quarto libri decimiquarti de uino, quod L. Opimio Conſule creuit, in ducentos ferè annos ſeruato: Quo fit ut ſi eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centum nummi ſtatuantur · ex his tamen uſura multiplicata ſemiſsibus, quę ciuilis & modica eſt, in C. Cęſaris Germanici filij principatu, annis centũ ſexaginta, ſingulis uncias uini conſtitiſſe nobili exemplo docuimus referentes uitam Pomponij Secundi uatis, cœnamq; quam principi illi dedit. Hæc Plinius. Iam ex Colu-

mellæ libro quarto perſpicuum eſt, ut apertiſsime explicat Barbarus uſuris ſemiſsium de centenis nummis ſenos in annum redire creditoribus. Ineamus ergo hãc rationem. Si ſemiſsium uſuræ annis centum & ſexaginta, nongentos ſexaginta nummos, quod nemo opinor negabit, conficiunt, & Plinius dicit, ut Hermolaus interpretatur, ſingulas uncias uini ſingulis nummis uſuræ nomine conſtitiſſe, neceſſe eſt quod amphora totidem uncias id eſt nongentas ſexaginta contineat. Quod ſi uerum eſt, ut eſt ſanè, capiet ſextarios uiginti. Quemadmodũ enim Barbarus ex hoc loco ſemiſsium uſuram colligit, ita colligi poteſt quot uncias non amphora modo, ſed etiam ſextarius comprehendat. Ex his igitur omnibus probatum ſatis arbitror ſextarium uiginti capere uncias et quidem menſurales. nam quot ponderales, niſi humorem, quem metiris, nominaueris, dicere minime potes. alius enim alio grauior eſt. uerbi cauſa uinum oleo eſt grauius, mel rurſum multo grauius uino, ut nihil dicam de reliquis liquoribus & rebus aridis. Si quis ergo ſextarium ex pondere cõſtituere uelit, tot erunt ſextarij explicandi, quot res ſunt quas metiri ſolemus. in commune uero nullus ſic conſtitui poteſt. de quo copioſius cum infra, tum libro tertio dicã. Reſtat nunc tertia huius ſermonis pars, in qua primo decreui nõnulla pro uiribus explicare, quæ uel obſcura & inuoluta ſunt apud autores, uel ambigua dubiaq; uidentur. Deinde argumẽta eorum qui ſententias meæ aduerſantes & repugnantes probant, expendere & refellere conabor, quorum alterum eſt ualde plauſibile, alterum uehementer odioſum. utrunq; uero penè neceſſariũ in tanta obſcuritate rerum & opinionum uarietate, quod ni eſſet, in totũ ab his abſtinere maluiſſem, partim conſulens breuitati, partim meæ & à me diſsidentium exiſtimationi, meæ quidem, ne iudicer libidine reprehendendi laboraſſe, illorum ne, quæ neſciuerint, aſſeruiſſe dicantur. Sed quia ipſi ſua non nuda & deſerta, ſed teſtimonijs ſcriptorum ſuffulta & munita protulerunt, niſi ſenſu quo dicta ſint declarato, infringantur, periculum eſt ne pleriq;, ultro citroq; opinionibus iactati animo fluctuẽt, ac penitus incerti, quò tandem conſiſtant relinquantur. Quod ſi fieret, hanc quęſtionẽ meo labore, ſtudio, diligentia nihilo magis explicaſſe, quàm implicaſſe nũ iniuria cenſeri poſſem. Neceſsitate igitur quadam compellor cõtra doctiſſimos noſtræ ætatis homines diſputare. In quo tamen ſic mihi temperaturus ſum, ut bonis uiris potius ſtudio ueri tuendi, quàm libidine lædendi quenquã, nedum illos, eò acceſsiſſe uidear. Itaq; cum duplex ſit menſurarum cõſideratio, una qua culeus à minima capiendo initiũ conſtituitur, uel contra idem in minimam uſq; diſtribuitur, altera qua cuiuſq; menſuræ capacitas, quod ad libras & uncias attinet menſurales, explicatur. In priori cum Budæo, Portio, & Alciato, ut iam ante dixi, mihi conuenit, niſi quod illorum non ſint integra. deficiũt enim eos

hæ

hæ menſuræ, quartarius, libra, uncia, ſemuncia, ligula. In altera cum nomine eorum mihi conuenit, ut ex dictis diligens lector potuit intelligere, et ex ſequẽtibus multo magis intelliget. Nunc rurſus ſingulas menſuras breuiter percurram à culeo incipiens: ubi primum hoc dicendum puto. Menſurarum nominibus ſæpe uel uas aliquod appellatur, ut maiorum ferè omnium nominibus: uel poculum, ut minorum. quæ uaſa uel pocula tametſi non raro iuſtam menſuram ſuperant capacitate, tamen quia proxime ad earum aliquam accedunt, aut à ſimilitudine formæ, quam cum ipſis habent, idem nomen obtinent. uerbi gratia. Vas quod urnas quadraginta capit & iuſtum culei continet modum, & recte ex eo etiam nomen hoc ducit. Sic Vitruuius dolia culearia dixit, & Cato labrũ culeare, quod unius eſſent culei. Quod uero una aut altera urna quadragenarium numerum excedit, culeus etiam, quia proxime ad ipſius accedit menſuram, appellatur. Sic Cato de re ruſtica capite CXLVIII. culeos nominat qui capiunt urnas quadragenas & ſingulas. eius uerba ſunt. Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet. uini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Budæus hoc declarans, Catonẽ non ad iuſtam menſuram reſpexiſſe putat, ſed ad morem negociatorũ, qui acceſsionis nomine in ſingulos culeos ſingulas urnas ſtipulabantur. ut id uini, quod infundendo & effundẽdo periret, hoc modo rependeretur. atq; ſic culei uenderentur, ut debent, iuſti. Verum fuerunt & culei, ſiue, ut Varro etiam Nonio teſte uocat, culea è corio utres in quibus uinum & oleum portabatur. quorum meminit Feſtus cum ſcribit. Culeola cortices nucum uiridium, dicta à ſimilitudine culeorum, quibus uinum ſiue oleum continetur. Præterea Plinius libro ſeptimo capite uigeſimo. A. Iulius Valens meruit in prætorio diui Auguſti centurio. uehicula cum culeis onuſta donec exinanirentur ſuſtinere ſolitus. Hinc minæ illæ Plautinæ in Pſeudolo.

Si mihi non iam huc culeus oliui deportatur,
Te ipſam culeo ego cras faciam deportere in pergulam.

In eiuſmodi quoq; culeos è corio parricidæ uiui inſuti in proximũ mare uel amnem deijciebantur. Tum dolia ſeſquiculearia dicuntur à Columella libro duodecimo capite decimooctauo, quæ culeum cum dimidio capiunt, id eſt amphoras triginta. Eiuſmodi dolij medietatem prorſus continet dolium, cuius capacitatem ſignificat Plinius libro nono capite trigeſimo, de polypo magnitudinis inauditæ loquens his uerbis. Oſtendere Lucullo caput eius, dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax. Satis multa de culeo. præſertim cum hæc omnia ferè doctiſsime, ut ſolet, explicarit Budæus, & de eius capacitate, quantum ego meminiſſe ualeo, nulla controuerſia ſit nec inter ueteres nec inter eos, qui nuper de menſuris ſcripſerũt. Siquidem Hermolaus

Barbarus qui ait, Culeus quadraginta urnas continet, idem planè di-cit: amphora enim duas urnas comprehendit. Iam ad amphoram, Sed quia cado, qui Fannio eſt idem quod Attica amphora, Plinius utitur, forte quiſpiam diceret me hunc non recte omiſiſſe: cui ad hoc reſpondeo, cadum non fuiſſe Romanam menſuram, ſed Atticam, quam Plinius uſurpare ſolet cum uel è Græcis aliqua transfert, uel de Græcis loquitur uinis Romam aduectis: id quod in ipſorum menſuris explanare decreui libro ſequenti. Verũ ut hodie pleriſq; in locis menſuræ atq; pondera iuſta, ueluti typi ſiue exẽplaria quædã aſſeruanẽ in palatijs, ne uenditor, ſi capacioribus mẽſuris, aut grauioribus ponderibus utitur, ipſe damnũ faciat: ſi minus capacibus, aut leuiorib. emptorẽ mercis aliqua parte fraudet: ita Romanã amphoram Ioui ſacratam olim fuiſſe in monte Tarpeio, in quo Capitoliũ fuit, Fannij hi uerſus aperte indicãt.
Amphora fit cubus, quàm ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Atq; hinc Iulium Capitolinum in Maximino patre Capitolinam amphoram puto nominare cum ait: Bibiſſe autem illum ſæpe die uini Capitolinam amphoram conſtat, comediſſe & quadraginta libras carnis, ut autem Cordus dicit etiam ſexaginta. Itaq; Capitolinus his uerbis oſtendit menſuram. nam iuſtæ capacitatis amphora, quemadmodum ex Fannij uerſibus intelligi poteſt, in Capitolio aſſeruabatur, nõ miræ magnitudinis, ut è doctis quidam ſcripſit. Siquidem & Attica maior hac erat, & eadem multo maiores, ut & minores, in uſu ſine dubio fuerunt Romanis, quibus non ut menſuris, ſed uaſis utebantur. In hac uero menſura inſigniter errarunt Angelus Politianus uir alioqui ualde doctus, & Demetrius Alabaldus: qui ſcribunt tres amphoras efficere ſextariũ, quaſi ſextarius triplo capacior ſit amphora, cum una amphora, quod ex Feſti uerbis perſpicuum eſt, octo & quadraginta ſextarios contineat. Sed hunc errorem quia Budæus diligẽter & enodate explicat, mihi tempus in eo conterendum non eſſe cenſeo, ſed ad urnam tranſeundũ: quam congios quatuor capere ſupra probaui. quo circa Nicolaus Perottus cornucopiæ ſcriptor magno uerſatur in errore ſic ſcribens. Vrnam uero quartarium dici manifeſtum eſt, quod quatuor ſextarios capiat, Id enim omnino ſine ullius autoritate ſcriptum eſt. nam neq; urna quatuor ſolum ſextarios capit, ſed quatuor & uiginti. neq; quartarius dicitur, cũ ſint menſuræ nõ parũ diuerſæ. Quinetiã quartarius ipſe nõ quatuor ſextarios cõtinet, ſed eſt quarta pars ſextarij, unde tres tantũ cyathos cõprehendit. Quod ſi quis de quartario cõgij, quẽ ex Catone cõſtitui poſſe ſentit Budæus, dictũ uelit: ne is quidẽ capit ſextarios quatuor, ſed unum & dimidiũ. Idem Perottus alio loco ſui oblitus ſcribit. Vrna quadrantal continet: quadrantal uero octo & quadraginta ſextarios. Hic inepte quadrãtal & urnã idem arbitratur,
cum

cum quadrantal duarum urnarum ſit capax, ut Columella & alij declarant. Itaq; eius ſcripta, tantopere inter ſe diſsidentia, ſatis arguunt ipſum hac parte nihil ſolidi ſcribere. Soleo autem errores indicare, quod iterum dicendum, non inuehēdi cauſa, ſed mea ſtabiliendi, ne cuiuſpiam autoritas ſine ratione eis queat officere. Quoniam uero urna capit quatuor & uiginti ſextarios, qui efficiunt heminas octo & quadraginta, Catonem capite decimotertio dixiſſe opinor urnam quinquagenariam, quæ duas heminas plus iuſta caperet urna. Ab ea uas aliquod, quod ipſius menſuram continet, urnale dicere poſſumus· quemadmodum Plinius libro nono capite triceſimo polypi acetabula dixit urnalia his uerbis. Acetabulis ſiue calicibus urnalibus peluium modo. Acetabula autem ſiue calices ipſe appellauit brachiorum ſinus quas Græci κοτυληδόνας nominãt. Sequitur iam congius ſex ſextariorum capax: eadem uero menſura congiarium uocatur· à quo deinde munus quod à Cęſaribus, uel imperatoribus, amicis dabatur congiarium dici cepit: quod Fabius declarat his uerbis, quæ ſunt in ſexto de inſtitutione oratoria. In metalepſim quoq; cadit eadem ratio dictorum: ut Fabius Maximus incuſans Auguſti congiariorum, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria eſſe dixit. nam congiarium commune liberalitatis atque menſuræ, à menſura ducta imminutio eſt rerum. Hæc Fabius. Vt enim donatiuum dicitur munus, quod militibus datur, ita cõgiarium quod amicis uel populo. Opinor autem inde dictum quod primo congij uini uel olei dabantur· deinde res aliæ dari ceptæ, eadem manente appellatione. Sic Suetonius utitur in Cęſare dictatore. Omnibus uero circa eum, atq; etiã parte magna ſenatus, gratuito aut leui fœnore obſtrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, uel inuitatos uel ſponte ad ſe commeantes uberrimo cõgiario proſequebatur. Idem in Auguſto. Congiaria populo frequenter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ· modo quadragenos, modo tricenos, nonnunquã ducenos quinquagenosq; nummos· ac ne minores quidem pueros præterijt, quamuis non niſi ab undecimo ætatis anno accipere cõſueſſent. Budæus apud Plinium libro quartodecimo, eiuſdem numeri capite, millia cadum congiarium dici putat unius congij. Ego arbitrarer ideo cados congiarios dictos, quod eos pro munere diuiſerit· ut ſua menſura cado maneret. Quamuis non ignorē cadum quoq; fuiſſe genus uaſis, unde Columella ſcribit libro duodecimo capite octauo & uigeſimo. Si in uetuſtatem ſeruare uoles, in cado duarum urnarum quàm optimi uini ſextarium, aut fecis generoſæ recentis ſextarios tres addito. Sic ille. Arbitrarer, inquã, niſi exemplaria quædam Plinij excuſa, & manu ſcriptũ peruetuſtum non haberent congiarium· ut uideatur ab aliquo aſcriptum, qui ſignificare uoluerit eiuſmodi diuiſionē fuiſſe congiariũ· atq; ſic eam uocē in uerborum contextum irrepſiſſe. Fit autem à congio etiam congialis

b 4 id eſt

id eſt unius congij. Plautus in Aulularia.
Mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam.

At in ſextario, ut ſupra indicauimus, errarunt Angelus Politianus & Demetrius Alabaldus, qui aſſerunt eum tres amphoras capere. Perottus præterea qui putat eandem eſſe menſuram ſextarium & metretam. cum metreta amphoram, quæ continet octo & quadraginta ſextarios capacitate ſuperet. Romanus autem ſextarius nõ modo Italicus reſpectu Græci dicitur à Palladio, ſed etiam urbicus reſpectu caſtrenſis, quod ab utroq; differat. Verba Palladij de Italico hęc ſunt, libro undecimo titulo decimoquarto. Tunc gypſi triti atque cribrati tres Italicos ſextarios mittis in uini amphoras decem. De urbico libro ſecũdo titulo undeuiceſimo. In uini ueteris ſextarijs urbicis decem, mittis grana myrti confracta ſextarios urbicos tres. Græci uero ſiue Attici ſextarij capacitatem libro ſequenti declarabo· nunc is quo milites in caſtris ſunt uſi, qui ob id dicit̃ caſtrenſis, eſt explicandus. capit uero duos ſextarios urbicos, ſiue Italicos· qua de re audiamus diuum Hieronymum ſic ſcribentem in Ezechielem. Sextam enim partem menſuræ Hebraicæ, quæ appellatur hin, iubetur per ſingulos dies bibere. Porrò hin duos χόας Atticos facit, quos nos appellare poſſumus duos ſextarios Italicos· ita ut hin menſura ſit Iudaici ſextarij noſtriq; caſtrenſis, cuius ſexta pars facit tertiam partem ſextarij Italici. Ex quibus uerbis quis non intelligit ſextarium caſtrenſem duos Italicos ſiue urbicos capere? Sed hoc in loco abſcondita ſextarij diuiſio in cyathos, appellationes ſuas ſortita, præſertim apud poetas, aperienda eſt, ut Scribonij Largi locum, ubi inquit ſextarij bes, medici poſsint intelligere. Itaq; ſextarius, quod ante me Budæus nõ indocte explicauit, quia duodecim cyathos in ſe continet, quemadmodum as & libra duodecim uncias, fit ut non aliter ac cum põdera ſignificamus, ſextantem duas uncias dicimus, ita cum pocula duos cyathos. Martialis libro quinto epigrammatum.
Sextantes Calliſte duos infunde falerni.

Suetonius in Octauio Auguſto. Poſtea quoties largiſsime ſe inuitaret, ſenos ſextantes non exceſsit· id eſt duodecim cyathos qui efficiunt ſextarium· iccirco uero non dixiſſe ſextarium uidetur, quod pocula habuerit in uſu, quę ſextantem id eſt duos cyathos caperent. Sic quadrans tres cyathi. Martialis libro nono ad Calatiſſum.
Addere quid ceſſas puer immortale falernum?
Quadrantem duplica de ſeniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te Calatiſſe deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæſar erit.

Hinc perſpicuum ſatis eſt hæc de cyathis non de uncijs, ut Caldarinus & Beroaldus ſunt interpretati, debere accipi. Hoc modo Budæus putat dictum quadrantem à Cornelio Celſo de curatione quartanæ febris

bris. Si quarto die cum horrore febris reuertit̃ uomere, ſicut ante præceptum eſt· deinde poſt febrem modicum cibi ſumere, uini quadrantem. Triens quatuor cyathi. Propertius libro tertio.

Cum fuerit multis exacta trientibus hora.

Perſius ſatyra tertia:

Sed tremor inter uina ſubit, calidumqꝫ trientem
Excutit è manibus. Martialis libro ſexto.
Setinum dominæqꝫ niues, denſiqꝫ trientes.
Quando ego uos medico non prohibente bibam?

Quincunx quinqꝫ cyathi. Martialis libro ſecundo ad librum ſuum:
Te conuiua leget miſto quincunce, ſed ante
Incipiat poſitus quàm tepuiſſe calix.

Semiſſem ſic in uſu eſſe non legi, ſed loco eius heminam uel ſex cyathos, ut apud eundem Martialem, cuius carmen paulo poſt ſubijciam. Septunx ſeptem cyathi. Martialis libro tertio in Zoilum.
Septunce multo deinde perditus ſtertit.
Bes octo cyathi. Martialis libro undecimo de Caio Proculo.
Quincunces, & ſex cyathos, beſſemqꝫ bibamus
Caius ut fiat Iulius & Proculus.

Ita Scribonius Largus Comp. CCXXVI. ſcripſit. Erui moliti ſextarij bes· id eſt octo cyathi. Sic deniqꝫ Dodrans nouem cyathi. Dextans decẽ. Deunx undecim dici poſſunt. Martialis lib. duodecimo in Cinnã.
Poto ego ſextantes· tu potas Cinna deunces.
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Hactenus de ſextario· conſequitur hemina menſura Romana, uocabulum quoqꝫ, licet à Græco ſit deductũ. Quare Cato de re ruſtica cum nunc hemina ſcribat, nunc cotyla, non eandem menſuram uidetur indicare· ſed cum heminam dicit, Romanam intelligere: cum cotylam, Græcam, & quidem Georgicam· de qua proximo libro ſum dicturus. Catonis uerba de oleo ſunt capite CXLVI. primæ cotylas duas. Nulla enim neceſsitas fuit cur non heminas diceret Romano loquendi more, cum aliàs ſic loquatur, niſi diuerſam menſuram ſignificare uellet.

Nunc ad quartarium uenio, quem quartam ſextarij partem eſſe probaui· uerum ei ſententiæ locus Plutarchi qui eſt in Camillo uidetur aduerſari· de eadem enim re prorſus loquitur, de qua Liuius cuius uerba ſupra retuli ex quinto libro ab urbe condita· ait uero Plutarchus. τῷ δὲ μαλλίῳ τῆς νίκης ἀριστεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην μᾶλλον ἢ χρείαν ψηφισάμενοι, συνεισήνεγκαν ὅσον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν· σίτου μὲν ἡμίλιτρον φαρρὸς, οὕτω γὰρ καλοῦσιν αὐτό. οἴνου δὲ κοτύλης ἑλληνικῆς τέταρτον. Id eſt. Manlio uictoriæ præmium magis magni honoris gratia quàm neceſsitatis decernentes contulerũt in ædes eius, quantumquiſqꝫ uictus ſingulis diebus caperet· Cibi quidem ſelibram farris·

ſic

ſic enim ipſum appellant·uini quartam partem Græcæ cotylæ. Hæc ille. Videtur autem nõ quartam ſextarij partem quartarium dicere, ſed heminæ, quæ eſt Græcis cotyla· atq; ſic idem eſſet quartarius quod acetabulum·quod tamen eſt contra Voluſiũ & Dioſcoridem, qui quartarij capacitatem declarant. Ego cenſeo Plutarchum mẽſuram Romanam Grę̃ca uoluiſſe explicare. cum autem nullam inueniret tam proxime accedere ad ſextarium quàm cotylen Græcã, quam & Georgicam dici arbitror, quartariũ cotyles dixit. Græcæ uero addidit ad differentiam Romanę, quam cotylen etiam uertere ſolent·ea autem aliquot uncijs minor eſt Georgica, ut in Græcis exponam. Porrò ξέςης licet iam tum erat in uſu Græcis, non tamen niſi medicis, ut uel ea uox Plutarchum latuerit, uel ſi cognita fuerit, tanquam nõ ſatis pura, noluerit uti. Idem Plutarchus ſimili ratione cum Romani ſcriptores habent denarios, drachmas transfert, cum octo drachmæ Atticæ uix ſeptem denarios efficiant· quemadmodum hic tres cotylæ Georgicæ nondum duos ſextarios Romanos. Nam alios diligentius, alios negligentius hãc differentiam inter Romanas & Græcas tam menſuras quàm pondera conſideraſſe magis ex ſequentibus intelligi poterit. Si uero quiſpiam dixerit aliquam cotylen Græcam fuiſſe, quæ Romano ſextario capacitate reſponderit, equidem, illi ſua ſententia relicta, de re ignota nõ contendam. Sed quid tertiarius & quartarius ſignificet apud Catonẽ non nihil in dubio eſt. Is uero inquit capite x c v. Amurcæ in uas æneum indito cõgios duos·poſtea igne leui coquito·rudicula agitato crebro, uſque adeo dũ fiat tam craſſum quàm mel· poſtea ſumito bituminis tertiarium & ſulphuris quartarium· conterito in mortario utrunque. Plinius tertiam & quartam partem intelligit amurcæ duorum congiorum, in craſsitudinem mellis decoctæ. Verba eius ſunt libro ſeptimo decimo capite ultimo. Simili modo ne conuoluulus fiat, in uinea, amurcæ congios duos decoctos in craſsitudinem mellis· rurſusq; cum bituminis tertia parte & ſulphuris quarta ſub diuo coquito, ne excandeſcat ſub tecto. Cum autem nõ explicet Plinius an amurcam ut eam craſsitudinem conſequatur, oporteat ad quartas, uel tertias, uel dimidias decoquere, nulla poteſt hinc menſura conſtitui, niſi decoctionis periculum quiſpiam fecerit. Budæus uero ait. Quartariũ apud Catonem ſic congij quartam partem ſignificare exiſtimo, ut tertiarium tertiam, & ſextarium ſextam. Itaq; niſi Plinij autoritas, qui quartã partem non congij, ſed amurcæ decoctæ interpretatur, obſtiterit Budæo, erit aliquis quartarius congij, perinde ac quartarium ſextarij ex Voluſio & alijs probauimus. Sed de his nimis multa. Acetabulum, ut ſupra dixi, ad imitationem Grę̃cæ uocis quæ eſt ὀξύβαφον ab aceto deriuatum uidetur·quamuis Hermolaus Barbarus in caſtigationibus Plinianis ab accipiendo dictũ putat, unde quidam ſcribunt acceptabulũ. Sed idem

fallitur

fallitur in Corollarijs ſcribens, Quanquam & menſuræ genus ſignifi- cat, quod & cochleare dicimus. Acetabulū nanq; cyathū unū & dimi- dium capit, qui ſex magna cochlearia, quas ligulas quoq; dicimus, effi ciunt. In cyatho lapſus eſt Acron cum ſcribit ſuper hoc Horatij tertio carminum, ode octaua. Sume Mecœnas cyathos amici Soſpitis cen- tum. Ait enim. Cyathos menſuras dixit, quas pro ſexta parte ſextarij dicebant. Cyathus enim non ſexta, ſed duodecima pars eſt ſextarij: ip- ſe uero ſextarius ſexta eſt congij, quod fortaſsis eum decepit. Malo ta- men credere hunc errorem, ut pleroſq; alios, alicuius librarij negligen tiam creaſſe, qui notam heminæ nō ſcripſerit integram. quare ſextarij nota remanſit, quod facile fieri potuiſſe ex notis earū menſurarū, quas tradam libro tertio, intelligitur. Landinus hoc loco, diuerſa recitando hæſit. Mancinellus tacendo ſibi cauit. Sequitur ligula ſiue cochleariū· quorum utrunq; multo frequentius pro inſtrumentis hauriēdi, quàm pro certis menſuris accipitur. Perottus uolens differentiam inter lin- guam & cochlear explicare ſic ſcribit de ligula. Item inſtrumentum ad ſimilitudinē cochlearis·niſi q; cochlear concauitatem habet·lingua pla na eſt & oblonga in ſpeciem linguæ facta. Quod uerum non eſt. nam lingua æque caua eſt ac cochlear, quod ſatis oſtendit Plinius cum ait, Linguæ menſura. Si enim menſuræ genus eſt, qui poterit eſſe plana? Imo potius hoc inſtrumentum quod ad linguę ſimilitudinem retractę ad palatum, atq; ita cauæ, factum eſſet, lingua dictum fuit· quæ ſanè co chlearis eſt forma. Tum eius diminutiui uſus non obſcure monſtrat cauum fuiſſe inſtrumentum. Plinius libro uiceſimoprimo capite deci- moquarto de cera loquens ait. Punica fit hoc modo. Ventilatur ſub di uo ſæpius cera fulua·deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addi- to nitro·inde ligulis eligunt florem, id eſt candidiſsima quæq;, trans- funduntq; in uas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ. Quo modo flos ex uaſe in uas commode ligulis, niſi eſſent cauæ trāsfundi poſſet? Sed Columella quoq; libro decimo capite decimoquinto de melle con ficiendo ſcribit. Deinde ubi liquatum mel in ſubiectum alueum deflu- xit, transfertur in uaſa fictilia, quæ paucis diebus aperta ſint, dum mu ſteus fructus deferueſcat·is ſæpius ligula purgandus eſt. Hæc ille. Qui uero purgabitur, niſi inſtrumento cauo? Poſtremo Martialis libro o- ctauo epigrammatum inſulſum Pauli iocum ridens, qui de prætoricia corona folium mittēs phialam appellauit· quo nam modo apte iocum de phiala transferret ad ligulam & cochlearium, niſi caua eſſent? Ver- ſus eius ſunt.

Quid tibi cum phiala, ligulam cum mittere poſsis?
Mittere cum poſsis uel cochleare mihi?

Liquet igitur ex his omnibus ligulam non planum, ſed cauum fuiſ- ſe inſtrumentū. Verum cochleare Martiali dictum eſt à cochlea, quòd

ea

ea hoc inſtrumēto ori ingeratur·ait enim in apophoretis hoc diſticho.
Sum cochleis habilis,ſed nec minus utilis ouis.
Nunquid ſcis potius cur cochleare uocer?
Quamuis appellatū uideri poſsit à ſimilitudine teſtæ ipſius cochleæ,quam nonnihil habet in concauitate·maxime ſi cochleam fractam ei compares.De differentibus cochlearijs libro tertio plura dicam.Reſtant nunc,libra,uncia & ſemuncia·quas nemo,qui noſtra legerit,poſt hac ambiget Romanis menſuras fuiſſe.Itaque ne uocis ſimilitudo nos decipiat diligenter aduertendum·in primis ubi autores libram uel unciam liquoris alicuius dicunt,non adiecto pondo.Sed poſſet hic quiſpiam aduerſus me cōtendere,libram olei tantum fuiſſe menſurā.quod etiamſi dederimus,Galeni autoritate neglecta,qui ſcribit liquorū fuiſſe, nihilo tamen minus capacitas menſurarum hinc percipitur · unius enim menſurę capacitate conſtituta,reliquarum ſecundum proportionem,quam inter ſe habent,neceſſario conſequitur. Iterum contendat· neq; Columellā cum ſcribit menſura ſemunciæ, neq; Palladium cum de ſcilla libro octauo titulo ſexto, unius libræ menſura, ſic intelligendos ut mihi placet,ſed potius menſuram eiuſmodi quæ libram, uel ſemunciam capiat cuiuſpiam rei appenſæ ab ipſis dici ·cui reſpondeo, eam interpretationē mihi uideri multum callidam, ſed parum ueram· tum enim dicendum fuiſſet pondere libræ & ſemunciæ · quod magis proprium & minus ambiguum fuiſſet.Deinde ut Palladij locum non magnopere defenſum cōcedam nihil probare, ſed pro modo quodam ſiue ratione ibidem accipi menſuram ·quia ſcillam niſi contuſam commode metiri nō poſſumus,Columella addit, bene plenæ·quod neſcio an unquam de pondere dici poſsit. Dicimus enim modium cumulatum uel plenum,uel plus modio·contra nō plenum aut minus modio· nullus uero diceret, opinor, denarium cumulatum uel plenum · quod pondus ſit tantum,non etiam menſura.Igitur ex his perſpicuum eſt ſemunciam etiam menſuram eſſe,non pondus ſolum.Sed ut demus nec hoc loco Columellę quicq; effici poſſe, Galeni certe uerba apertiſsima meæ ſententiæ de libra & uncia menſurali, ferūt præſidiū firmiſsimū: nec minus eam confirmant ratio & experiētia.Hæc quod earum menſurarum uſus in hodiernum uſq; diem pharmacopolis utcunq; manſit·illa quod intelligimus menſuralibus rerum molem, ponderalibus grauitatem examinari, quę non exiguam habent differentiam in conficiendis medicamentis. Nunc tempus eſſe arbitror,ut ad controuerſiam,quæ mihi cum doctiſsimis uiris eſt,ueniā, atq; teſtimonia ſcriptorum quibus ſua probant,aut refellam, aut oſtendam dicta alio ſenſu ac ipſi acceperunt. Quod niſi fecero, timendū ne pleriſq; dubium uideatur adhuc quæ nam ex iſtis ſententijs lancem in libra ſit depreſſura, quod quælibet ſuis autoritatibus appareat eſſe grauis. Verum Portij
ſimplici

ſimplici eſt errore inuoluta· quod ipſe unciarum numerũ ſextarij Ro-
mani recte definiens, in hoc uno labitur, quod ponderales dicat. Bu-
dæi uero & Alciati, pace eorũ dixerim: duplici· & quia in uncijs expli
cãdis alter debitũ numerũ exceſsit, alter minuit· & quia uterqꝫ põdera-
les aſſerit. Sed cõtra cõmunẽ lapſum primo diſſerendum cenſeo. Itaqꝫ
libet mihi mox eos interrogare utrũ ſtatuant in cõmune ſextariũ tot
eſſe unciarũ quot aſſerunt? an rei cuiuſpiã quã metimur? Si dixerint in
cõmune, id quale ſit ne intelligi quidem poteſt. Nã ponderales unciæ
pro rerũ quas metimur diſsimilitudine adeo uariant, ut uix duas res
reperire poſsis, quæ prorſus idem pendant. Quod qui credere nolue-
rit, capiat quã uelit menſurã, ac eã nunc hac re, nũc illa cõpleat, & inue
niet diuerſum pondus. Sin rei cuiuſpiã quã metimur dixerint; rurſus
interrogabimus eos num liquidæ alicuius, an aridæ? ſi reſponderint li
quidę· iterũ cum multi ſint liquores percontandi erunt· num ſextarius
olei tot pẽdat uncias? an uini? an aceti? an mellis? an lactis? an aquæ? an
demiqꝫ alterius liquoris? Itaqꝫ ſi tum liquorẽ quempiã nobis expreſſe-
rint, quantũ ille cum ſextarij ſit menſura pendat ſolum dixerũt, de reli-
quis nihil. Sed ſi malint rei aridę reſpõdere, ſimiliter ex ipſis quęremus
an tritici? an farris? an ordei? an fabæ? an alterius? quodcunqꝫ uero tan
dẽ reſponderint, pondus illius tantũ, cum menſura ſextarij ſit ſe expli
caſſe fateantur neceſſe eſt. Quo modo ſi ſextarium definiemus, nõne
tot erunt ſextarij ſtatuendi, quot omnino ſunt res diuerſæ, quas meti-
mur? Verũ tot noluerunt efficere, ſed unũ ſextariũ certum conſtitue-
re ipſis erat propoſitum· quod minime facere poſſunt, niſi nobiſcum
intelligere menſurales uncias ceperint, quę cuiqꝫ menſuræ perpetuo fi
xæ & firmæ permanent, quaſcunqꝫ res metiamur. Hæc cõtra lapſum
communem dicere uolui. Nunc uideamus quo modo quiſqꝫ ſua pro-
bauerit· ubi primo cum Budæo uiro Græce latineqꝫ doctiſsimo agam·
qui ſextarium Romanum duas libras cenſet pendere. Suam uero opi-
nionẽ firmare nititur autoritate ſimul & experimento. Autoritate qui
dem Heſychij ſic ſcribentis de cyatho. Δέχεται δὲ ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας
δύο. Id eſt capit uero alicuius liquoris uncias duas. Hæc de Romano
cyatho ſcripta eſſe Budæus corroborat his argumentis quod Anaſta-
ſii Imperatoris tempore, cum res Romanę iã Gręcis hominibus planè
innotuiſſent, Heſychius ſcripſerit, & quod uncias duas uocabulo dixe
rit Romano. In hunc fermè modum Budæus. Equidẽ probaui dupli-
ces uncias eſſe, ponderales & menſurales. Heſychius autem pondera-
les non intelligit· ſiquidem ſcribit alicuius liquoris. Iam conſtat liquo-
res non unius eſſe ponderis· etenim uinum grauius eſt oleo, ſi parem
menſurã appenderis, & mel uino multo grauius, ut libro tertio expla-
nabo. Itaqꝫ cum nõ adijciat cuius liquoris uncias duas capiat cyathus,
eũ ponderales intellexiſſe minime poſſumus dicere. Igitur neceſſario

intellexit menſurales·ſed de his nullum uerbum fecit Budęus. Verum fingamus hominem ſumma laude dignũ, nunc ita uelle ſentire, quamuis ſcire nõ poſſumus quid ſentire uelit, niſi quod apud optimũ quęꝙ uirum ueram rationem ualituram credimus·ne tum quidem de Romano cyatho ſunt hæc dicta. Cum enim Galenus qui Romæ medicinam exercuit, ac diligentiſsime quantum ex ſcriptis eius apparet menſuras obſeruauit, plane & aperte dicat ſextarium Romanum uiginti eſſe unciarum, ex quo ſequitur cyathum continere ſeſcunciam drachmam & ſcripulum, nonne ipſi credendum eſt? Heſychium uero dicendum de Romano non loqui? quod nec ipſe aſſerit. Nam quod Budæus ait res Romanas Anaſtaſii Imperatoris tempore, quo ſcripſit Heſychius, hominibus Græcis innotuiſſe·certe, quod ad menſuras attinet, etiam Galeni, qui ferme quadringentos annos ante Heſychiũ medicinam perfecit, notæ erãt·imò longe ante tempora Galeni. Romanis enim menſurarum & ponderum nominibus quibuſdam paululũ corruptis Gręci medici celebertimi ſunt uſi. Andromachus uterꝙ, quorũ pater Neronis fuit medicus, & Theriacen illam nobilem deſcripſit, filius uero etiã Romæ paulo poſt inſignis. Crito quoꝙ Cæſarius medicus·Aſclepiades, prætorea, Heras, Dioſcorides ac alij non pauci. Siquidem ſextarius ipſis ξέστης dicitur·libra λίτρα. Vncia οὐγγία. qua de re ſic ſcribit Galenus primo libro de compoſitione medicamentorũ ſecundum genera. καίτοι θαυμάσειεν ἄν τις, ὅπως ἐν ῥώμῃ διατρίβων, ἀντὶ λιτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας. ἐπιχώρια γὰρ ταῦτα ὀνόματα, τό, τε τῆς λίτρας, καὶ τὸ τοῦ ξέστου, καὶ τὸ τῆς οὐγγίας. Id eſt. Atqui mirari quiſpiam poſſet, quo modo Romæ agens: de Andromacho iuniore loquitur: pro libris cotylas nominauerit. Hæc enim Romanis peculiaria ſunt nomina, libra, ſextarius, uncia. Verum de quo cyatho apud Græcos Heſychij uerba poſsint intelligi, dicam ſequenti libro, in quo Græcas menſuras tractare decreui. Budęus ergo hoc Heſychij teſtimonio, id quod ipſe uult, minime probare poteſt. Deinde uerbis innititur Iſidori · qui ſcribit libro decimoſexto capite quinto & uiceſimo: Hemina autẽ appendit libram unam·quæ geminata ſextarium facit. Sextarius duarum librarum eſt, quibus aſſumptis nominatur bilibris. Hęc ille. Quàm uero confuſa, & pleriſꝙ in locis inepta ſit Iſidori de menſuris & ponderibus traditio, quiſꝙ facile, qui eam legere modo non auerſatur deprehendet. Quin Budæus ait etiam, non optimum ipſum autorem ne harum quidem rerum. Itaꝙ Iſidorus libras & uncias mẽſurales prorſus ignorauit, ut ex eius ſcriptis obſeruari poteſt. intelligit uero ponderales, quod innuit uerbo appendit·ait enim in heminæ explicatione. Hemina autẽ appendit libram unam. Quoniam uero non explicat cuius rei hemina libram appendat, eius expoſitio fit planè dubia & incerta. nam neꝙ liquores neꝙ res aridæ in pondere, ut iam dixi, cõueniunt. Igitur uerbis Iſidori

nihil

nihil probat Budęus: ſed ipſe aquam appendit, ſua coniectura ductus: etenim Iſidorus ibidem nullius prorſus liquoris, nedum aquæ mentionem fecit. Si Iſidorum de aquæ pondere locutũ putat: id uel ipſius uerbis nobis confirmet, uel hanc explicãdi menſuras conſuetudinem Romanis in uſu fuiſſe oſtendat, ut quoties earum dicerent pondus, non aliud quàm aquæ intelligerent: quorum cum neutrum facere poſsit, quis non uidet illum hoc teſte nihil probare? Sed ſi Budæus ſe commu nem ſextarium cõſtituere, & uelit negare & poſsit, ac dicat duas libras aquæ pondere, ſextarij Romani menſurã complere, tantũmodo quantum ſextarius aquæ pendat dixit: ſed ne tantũ quidem pendit, ut libro tertio dicturus ſum, ubi quale nam ſit experimentum Budęi conſiderare decreui. Hoc ſatis nunc ſit, Budæum non poſſe nobis probare neq; Heſychij, neq; Iſidori uerbis Romanum ſextarium dupondium eſſe. Verum idem Budæus uidens ſuæ opinioni ualde repugnare duos locos Plinij, è quorum altero apparet ſextarium eſſe unciarum quindecim, altero uiginti: prior eſt ubi Plinius Atticas menſuras & pondera explicat: alter ubi loquitur de uino Opimiano: quomodo eam tueatur & defendat nobis libet uidere. Poſtquam Barbari retulit interpretationem, inquit. Ex quibus uerbis & ſi ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen, ut dixi, quod à me ſtat, id cupide accipio & in rem meã uerto. Sic Budæus: Quid Hermolaus Barbarus ſenſerit, tum ex ſupra dictis tum ex ſequẽtibus intelligitur. Si uero Budęus quæ cõſentanea ueritati ſunt, uertit in rem ſuam, multis bene facit, ſin minus, non paucos ſecũ fallit. Sed pergit. Hac enim autoritate probo ſextarium uel dipondiũ fuiſſe, id quod aſtruere conor, uel certe unciarum uiginti: cum apud Plinium legatur quindecim unciarum eſſe, id eſt libræ & quadrantis: quod nullo alio teſtimonio ſubſiſtere poteſt. Sic ille. Sextarius Romanus neq; dupondius fuit, neq; ſi fuiſſet unquã hac autoritate potuiſſet probari: quod uero dicit, uel certe unciarũ uiginti, omnino eſt uerum, etſi Budæus id nunquã cõceſſerit his uerbis probari. Apud Plinium autem non legitur ſextarium Romanum unciarum eſſe quindecim, ſed ſequitur ex eius uerbis Atticum pendere uncias quindecim, quod infra declarabo. Sequitur in Budæo. Verum illud non concedo ut unciã uini duodecima libræ pars ſit: nec in ſextario uncias uini uiginti eſſe dico, ſed duodecim, & in amphora quingẽtas ſeptuaginta ſex, quas Hermolaus nongentas ſexaginta eſſe putauit: id quod ante ex Martiale abunde probatum eſt, alioqui ſextarius qui citra controuerſiam in duodenos cyathos diuiditur, nõ unciarum uicenûm, ſed duodenûm tantum eſſet, ſi uncia uini apud Plinium ad pondus non ad menſuram referretur: quod nec Pliniano ſextario nec Pompeiano congruit: quodq; Hermolaum non aduertiſſe mirum eſt: præſertim cum Pliniũ in manus accepiſſet: quota eſt enim uncia pars

libræ,tota eſt cyathus ſextarij, & uncia tam ad quotam partem,quàm ad pondus refertur apud autores. Tantum Budæus. Vnciam non modo pondus ſed etiam menſurã eſſe recte ſentit· in eo uero ſolo errat hic Hermolaus ac cum eo Portius. Sed quod Budæus ait unciam pro cyatho ſumi,hactenus non probauit·ut enim legimus ſextantem pro duobus cyathis,quadrantem pro tribus,& item alias libræ partes pro cyathis,ita non facile inueniemus unciam pro uno cyatho. Quod etiamſi Budæus teſtimonijs ſcriptorum probare poſſet· hoc tamen in loco ſic unciam accipi debere,quiſpiam non ſine cauſa fidenter negauerit. Neceſſe enim tum erit, quo ea ſententia nõ habeatur prorſus perinfirma, Plinij uerba uarie mutare, & uſuras uſurarum colligere, de quibus nihil hic dixit Plinius. Cum ſi unciam menſuralem noſtrã intelligamus uera hæc ſint de ſextario Romano,ſiue ut Budæus Pompeiano,& alteri Pliniano,qui Atticus eſt, ut ad ipſum nõ pertinẽtia, nihil repugnẽt. Reliqua Budæi plura ſunt quàm ut in loco referri poſsint· minus neceſſaria,quàm ut debeant. Quamobrem proxime ad Alciatum iuriſconſultum noſtra ætate doctiſsimum ueniam,quod ſimiliter duplici in errore uerſetur. Is libro quarto diſpunctionũ capite uiceſimo primo olim idem ſenſit de mẽſuris quod Budæus: ſed nuper edito libello,atque commentarijs in titulum de ſignificatione uerborum & rerum, priori ſententia mutata in hac eſt,ut ſextarium Romanum quindecim unciarum fuiſſe putet,ſoli confidens autoritati·quæ quidem hac parte ſufficeret, ſi modo autorum ſcripta uere eſſent intellecta. Primo Plinij qui ſcribit libro primo & uiceſimo capite ultimo. Cyathus pendet per ſe drachmas decẽ. Sic igitur infert Alciatus. Cum in ſextario conſtet duo denos eſſe cyathos, conſequens eſt ſextarium non XXIIII. uncias, ſed drachmas CXX. hoc eſt quindecim uncias pendere. Si de cyatho Romano hec eſſent ſcripta à Plinio,ſequeretur omnino tot unciarum eſſe ſextarium·nunc cum de Attico, ſit ut Cotyle Attica, quam heminam interpretatur, quæque ſex capit cyathos, pendat uncias ſeptem & dimidiam. Satis mirari non queo Alciatum uirum ingenij acuti & excellentis eruditionis non aduertere Plinium in eo loco de Græcorum,haudquaquam Romanorum menſuris,& ponderibus loqui, cum ipſe id apertis his uerbis dicat in principio capitis. At quoniã in menſuris quoque & ponderibus crebro Græcis nominibus utendum eſt, interpretationem eorum ſemel in hoc loco ponemus. Drachma Attica: ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur: denarij argentei habet pondus. Quid,quæſo,clarius eſt quàm Plinium de Græcis loqui? cum dicat ſe Græcorum nominum, quibus uſurus ſit interpretationem poſiturum? & re uera nomina quæ eo capite explicat Græca ſunt, excepto heminæ uocabulo,quo cotylen exprimit: & acetabuli,quo oxybaphũ. Deinde medicos ait ferè uti obſeruatione Attica· quorum ſcripta quia

inter

interpretatione explicat & exponit,menſuras & pondera Græcorum ſibi cēſuit eſſe declarāda,quo lector ea,quod diuerſa à Romanis eſſent intelligere poſſet. Non probabit ergo Alciatus hoc Plinij teſtimonio ſextarium Romanum eſſe quindecim unciarum. Poſtea Fannij carmine,quod item eſt de cyatho,ſua ſtabilire nititur. Bis quinq; hunc faciunt drachmæ,ſi appendere tentes. Ex quo efficitur idem quod ex Plinio.Nec de cyatho Romano,ſed Attico dicta ſunt.Fannius enim uſq; adeo Romanas menſuras cum Græcis confundit, ut neutræ ſatis certe ex eo conſtitui poſſint, utq; dubites, tot diuerſa colligendo offuderit ne magis tenebras menſuris,an lucem attulerit,quemadmodum alibi copioſius expoſui. Nihil igitur Fannij loco probauerit nobis Alciatus.Budæus certe uir prudens aduertit Plinium diuerſa tradere,atque hic loqui eum de medicis ponderibus ait, quæ à negociatorijs olim,ut nunc quoq;, differebant: præterea ex iſto loco putat Fannij carmen emanaſſe. Sed iure mihi dicet u terq; uides ne Pliniū ſic loqui? Cyathus pendet per ſe drachmas decem. num & eū interrogabis? cuius rei cyathus? aut quia id non expreſsit,ipſum quoq; inſcitiæ damnabis? Quibus reſpondeo: ſi Plinius dixiſſet liquorem, multum cōſuluiſſet apud poſteros perſpicuitati: uerum quia eius tempore nō ignotum erat, maxime Græcis,ut libro tertio dicam, quis liquor ſignificaretur, culpandus ille non eſt,ſed nos ſumus accuſandi: qui quo ſenſu talia dicantur, aut ipſi neſcimus,aut certe nō explicamus. Sed diceret Alciatus,nonne ſcripſi leuiſsimi tritici ſextarium pendere uncias quindecim? fateor, & illud ipſum uerum eſſe, quia Plinius modium tritici leuiſsimi aſſerit pendere libras uiginti,credo. At enim triticum menſura Attici ſextarij,qui ex loco Plinij quo ſuam opinionem probat conſtituitur,tantum non pendit: neq; Plinius ibidem triticum intellexit, ut nec illi de quibus loquitur Græcorū medici. Quid enim adeo pertinebat ad medicamenta tritici leuiſsimi pondus reliquis neglectis tam accurate conſtituere? aut quid potius iſtius quàm grauiſsimi? Quaſi maior ratio uiliſsimi tritici quàm optimi eſſe debuerit. Sed pendat ſextarius Romanus,tritico leuiſsimo repletus uncias quindecim: tunc dicendū eſt Romanus ſextarius tritici leuiſsimi pendit uncias quindecim: uel ſimpliciter Romanus ſextarius pendit uncias quindecim. Alterum tamen dicendum non eſt,niſi ex conſuetudine loquendi,de tritico leuiſsimo dictum eſſe intelligi poſsit: quam conſuetudinem Romanis fuiſſe difficulter aut nunquam nobis probabit Alciatus.Promiſcue uero & communiter præcipere ac dicere ſextarium eſſe unciarum quindecim,ſiue pendere uncias totidem:loquitur enim utroq; modo idem intelligēs: quo ſenſu dici poſsit non uideo. Vniuerſalis namq; nullus poteſt conſtitui ſextarius,niſi uncias intelligas menſurales:nam ſi ponderales acceperis,tantū illius rei,quam aut expreſſeris,aut ex loquendi quodam

more poſsis intelligere,ſextarius ſtatuitur. Sed ſe tamen ſextarium habere Romanum ex Plinij ſententia tritici leuiſsimi quod eſt Gallicum uel è Cheroneſo aduectum, contendat Alciatus, atq; hinc, etiamſi communis nullus fuerit, poſſe rerum aliarum pondus, conſtitui: iſto certe modo alius quiſpiam habere poteſt ſextarium grauiſsimi, quod eſt Africum, qui ſextarius pendat uncias uiginti drachmas ſex & dimidiā: alius medij alicuius, ut Sardij, qui pendat uncias undeuiginti & dimidiam. Cum igitur tanta ſit uarietas tritici non diuerſarum ſolum regionum, ſed unius etiam· nam Gallicum quoddam Budæus lõge grauius facit, quis ex pondere ipſius audebit conſtituere ſextarium? etiamſi dederit nobis, ut cogitur dare ratione perſuaſus, ſi cõſideremus pondus Romanis cõmunem nullum fuiſſe? Poſtremo diceret quis pro Alciato, de ſextario Romano hæc ipſum forte non ſcripſiſſe, ſed de Attico, de quo ſine dubio Plinius eſt intelligendus cum pondera explicat· audiat iſte uerba Alciati & dubitare deſinet. Scribit uero ſic. Eadē ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſupra dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decē attribuant. Sed hæc nunc meæ ſententiæ cauſa tuendę ſatis ſint. Reſtat ut argumenta diſcutiam Portij, ſtatuentis item communiter ſextarium Romanum unciarum eſſe uiginti ponderalium. Qui certe ſi pro ponderalibus dixiſſet menſurales, à uero non deſciuiſſet · quod autem illas non has dicat ex uerbis eius perſpicuum erit, quæ ſubijciam. Liquidorum itaq; menſuris inquit: ita declaratis ut quid inuicē capiant & capiantur ſatis intelligi poſsit, earum pondera quibus præcipue deprehendi & ad noſtras referri poſsint, dicenda ſunt· & à minori ex iam dictis initium capiam. Hemina pendet uncias decem, ſextarius uiginti, hoc eſt libram & bes· congius libras decem, urna quadraginta, amphora octoginta. culeus mille & ſexcentas libras pendet. Ita Portius. Ex quibus nõ poteſt eſſe obſcurũ libras & uncias ponderales eum intelligere. ſcribit enim pendet· quod ſi de menſuralibus ſenſiſſet capit aut continet aut tale quippiam ſcribere oportebat. Sed diceret quis. Portius nõ negat ſe de ponderalibus ſentire, uerum uini ſextarium tantum pendere ait, nec ſine teſtibus·idem ex Plinij loco, qui eſt de uino Opimiano, colligi poteſt, & Fannius clare dicit his uerſibus.

Nam libræ: ut memorant: beſſem ſextarius addet.
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.

Demus nunc uerum eſſe uini ſextarium Romanũ pendere uncias uiginti: Portius certe non uoluit uini tantum explicare, ſed cõmunem tam liquoribus quàm aridis·unde ſit ut modij pondus librarum uiginti ſex & unciarum octo, quod inde ſequitur, eſſe dicat·quo tamen modio ueteres nullũ liquorem, nedum uinum metiri fuiſſe ſolitos in confeſſo eſt. Ne uero hæc credantur conficta, Portij uerba ſubijciam. Modij

dij ſex medimnum conficiunt. ſextarij ſedecim modium·Sextarios po no quia & his ſicca & humida metiri conſueuerunt. Horum ſingulorum pondus ſuperius ſcripſi fuiſſe libræ & beſsis, id eſt unciarum uiginti. Modij pondus ex computatione ſextarij & amphoræ ſuperius adducta,fuit librarum uiginti ſex & unciarum octo. Sic ille. Vides ſextarium communem uiginti unciarum eum conſtituiſſe, non uini tantum·tum enim modium non tot librarum dixiſſet eſſe, ſed pondus aridorum cum modij menſuram impleant,declaraſſet. Verum earum rerum,quas metimur, uarium pondus, non minus ipſum ac alios torſit· quod ex iſtis quæ de menſuris ſermonem incipiens ſcribit,percipere licet. Menſuræ igitur, inquit, liquorum, ut ab his initium capiam quæ frequentiores & ſtabiliores apud antiquos fuerunt quia humida pondere inter ſe parum differunt·cum in eo ſicca & præcipue ſemina, quibus uita conſtat, genere & ſpecie raro conueniant, ut triticum à milio & utrunque inter ſe. Sic Portius·qui cum aduerteret eſſe diuerſum pondus rerũ quas metimur, uiam munire conatur, qua tuto perueniat ad ſextarij communis definitionem·ſed quo modo? Humida aſſerit pondere parum inter ſe differre. Videamus igitur an hoc uere ſit dictũ de humidis. Olei ſextarius ex Fannij ſententia, quẽ ipſe ſequi uoluit,pendit uncias decem & octo,uini uiginti,mellis triginta. Differunt ne ergo parum? cum mel uino decem uncijs ſit grauius? oleo uero duodecim,id eſt integra libra. Mihi ſanè plurimũ uidentur diſtare·quæ etiãſi drachma ſolum una differrẽt, uix dicerẽ parum inter ſe differre, quod tum etiam diſcrimen trutina examinanti inſigne appareat. At Portius id auſus fuit dicere, cum mel ſextarij menſura, oleo eiuſdem menſuræ plus pendat drachmas XCVI. ſecundum Fannium, uino LXXX. Quid uero dicit de aridis? Genere & ſpecie non conuenire, ideo eorum menſuras non facile pondere deprehendi poſſe. Cur ergo modium pendere libras uiginti ſex & uncias octo ſcribit? quem ipſe recte ſentit aridorum tantum eſſe menſuram? Quæ nam iſta eſt inconſtantia? Nihil aliud reſpondere poteſt, niſi quod ſextarium cõmunem ſiccis æque ac liquidis conſtituerit: qui uncias uiginti, ſi dijs placeat, pendat, quantũuis inter ſe arida differant. Iam eius opinione intellecta, quibus ipſam probet conſideremus. Poſtquã dixiſſet quantum quæque menſura penderet, quæ uerba ſupra retuli, ſubiungit. Hæc ex diſpoſitione iam dicta menſurarum & ex multis autoribus & maxime ex Fauino ſupra dicto colligi poſſunt. Sic ille. Nos fatemur neceſſario conſequi ex proportione,quam menſuræ inter ſe habent, ut reliquæ tantum pendant, quantum aſſerit, ſi ſextarius uiginti uncias pendit. Quia uero communem ſtatuit, nullo ſenſu dicta eſſe declaraui. Qui uero ſint iſti multi autores, ex quibus hoc menſurarũ pondus colligi poſsit, nõ intelligo. Ex Fannio certe, quem Fauinũ nominat & ex quo maxime poſſe ait, id quod

uult non colligitur. Nam is aſſerit uini & aquæ ſextarium, quod ſuprà quoq; dixi, pendere uncias uiginti, olei uncias decem et octo, mellis triginta. Carmina eius ſunt:

Illud præterea tecum cohibere memento,
Finitum pondus uarios ſeruare liquores.
Nam libræ: ut memorant: beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui.
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Ex his liquet Fãnium ſecundum rerum diſsimilitudinẽ diuerſa ſextarij protuliſſe pondera, non hoc ſentire, quod Portius ipſius teſtimonio probare cõtendit, ſextarium communem pendere uncias uiginti. Si igitur Portius Fannium uoluiſſet ſequi, quemadmodum Alciatus in cyathi calculo ſequitur, oportebat eum quatuor liquorũ potiſsimorum pondera explicare, non omnium certum unum pondus ſtatuere & dicere parum inter ſe differre. Sed fermè ſcire me puto quid decepit Portium. Legerat in Hermolai caſtigationibus ſextarium unciarum eſſe uiginti, deinde ex Plinio de uino Opimij loquente, idem colligi poſſe animaduertebat, quibus motus definitũ ſtatuit pondus, & quia legerat apud Fannium uini & aquæ ſextarium pendere uncias uiginti, reliquos uero liquores differre, ut id dilueret, ſcribit parum inter ſe differre. Pergit. Et de amphora & ſextario Sextus Pompeius atteſtatur. Illius uerba cum non citet credimus ipſum nõ plura quàm nos inueniſſe, uidelicet amphoram capere octo & quadraginta ſextarios, ſed fidem habere Hermolao Barbaro, qui ſcribit Feſtum ſic ſentire. Poſtremo ait. Et ex pulcherrima Pliniana computatione paucis cognita libro decimoquarto capite quarto ſcribendo de uino Opimiano colligitur. Gloriatur ibidem quæ eſſent uſuræ ſemiſsium primo à ſe inuentum, quod ut uerum eſſe poteſt, ita fuiſſet multo credibilius, ſi Barbaro uiuente adhuc, illud ſibi uindicaſſet. Nõ negabit tamen Barbarum primo Plinij expoſitionem protuliſſe, quam cum retuliſſet Portius, mox aliter ſenſiſſe Plinium opinatur. cui opinioni, quam ex primis Hermolai caſtigationibus uenatus eſt, ſi locus ullus erit, nihil ipſo teſte probare poterit. Quam igitur incerta ſit Portij de menſuris opinio ex iam dictis quilibet intelligit. Quam ob rem ad Hermolaum Barbarũ, quem ille imitatus eſt, ueniam. nec is differentiæ huius inter libras & uncias menſurales ac ponderales uſpiam meminit, quam ſcientem ueriſimile eſt, ſi eius ſtudium obſcuriſsima quæq; explicandi conſideramus, non fuiſſe taciturum. Ipſum uero ignoraſſe eſt indicio, quod poſtquam duas ſententias de ſextario protuliſſet, alteram Feſti, qui uiginti dicat eſſe unciarum, alteram Africani, qui duarum uel trium librarũ, ſubiungit. Ita fit ut ſingulæ amphoræ LXXX. Feſto, uel XCVI. Africano, aut certe

CXLIIII. uini pondo capiant. Pondo dicit ex quo nemo non intelligit eum de ponderalibus libris ſentire: Sed profecto bene feciſſet, ſi Feſti uerba aſcripſiſſet, quæ forte ipſe habuit, in noſtris uero exemplaribus deſyderantur. Hæc pro mea ſententia defendenda libere magis & neceſſario, quàm petulanter & temere dicta à me accipiantur etiam atque etiam rogo. Viros enim illos ob ſummam eruditionem amplector & quouis honore dignos iudico: quos nihil mirũ in re tam obſcura à uero declinaſſe, cum neminem è ueteribus opiner inuentum iri, qui per omnia ueſtigijs ueritatis inſtiterit, ac non alicubi aberrarit. Illud unum ſi rurſus dixero finem differendi de menſuris liquorum faciam. Libræ & unciæ menſurales certę & immobiles menſuris ſemper manẽt, ponderales uariæ ſunt pro uarietate rerum aridarũ æque atque liquidarum. Quocirca niſi quis rem humidam uel ſiccam expreſſerit, aut ex conſuetudine loquendi intelligi poſsit, ponderales libras uel uncias in menſuris nunquã definire poteſt. Quod ſi etiam expreſſerit, illius rei tantum menſuras, cæterarum minime declarauit. Nunc aridorum menſuras uia & ratione nõ diſsimili exponemus. Modius capit duos ſemodios. Semodius ſextarios octo. Sextarius heminas duas. Hemina acetabula quatuor. Acetabulum ſeſquicyathum. Cyathus ligulas quatuor. Sed quia ſextarius capit uncias uiginti, ut ſupra probaui ſequuntur hæc ordine quodam. Modius continet libras uiginti ſex, uncias octo. Semodius libras tredecim, uncias quatuor. Sextarius uncias uiginti. Hemina decem. Acetabulum duas & dimidiam. Cyathus ſeſcunciam drachmam & ſcripulum. Ligula drachmas tres & ſcripulum unum. Hæc de Romanis menſuris rerum aridarum mea eſt ſententia, quam rurſus teſtimonijs autorum annitar affirmare. Vt autem à maxima menſura & hic ordiar: Modium aio duos ſemodios continere, quod ipſius ſemodij uox ſatis ſignificat: dictus enim eſt ſemodius à ſemis & modius quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba una, quod etiam in ſemuncia fieri uidemus. Sed quod uterque ſit aridorum mẽſura, nulla eget probatione cum paſsim in ſcriptoribus præſertim rei ruſticæ & frumentaria Ciceronis ſic poſsint inueniri. Modius autem nominatus uidetur à modo, quod inter cætera non raro menſuram ſignificat. Inde modiale uas dicimus, quod modij habet menſuram. Vnde Plautus ait in captiuis.

Aulas calicesque omneis confregi, niſi quæ modiales erant.

Hinc etiam ſeſquimodius. Varro de re ruſtica libro primo. Hoc licet cõiectura uidere ex aliquot rebus: ut nuces integras, quas uno modio comprehendere poſsis, quod putamina ſuo loco quæque habet naturã compoſita: cum eaſdem ſi fregeris uix ſeſquimodio concipere poſsis. Hinc denique trimodiũ. Plinius lib. XXXIII. cap. I. Neque enim aliter potuiſſent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Hannibale mitti. Semodius autem ſextarios octo continet, quod ex hac ratione liquet.

Quadrantal tres modios,ſex ſemodios,octo & quadraginta ſextarios capit,ut Voluſius ſcribit. Igitur neceſſe eſt modiū ſedecim ſextarios, ſemodium octo continere. Quemadmodum uero à modio modialis oſtendi formatum,ita quoq; fit à ſemodio ſemodialis. Sic Cato capite LXXVI inquit. Hæc erit placenta ſemodialis. Sextariū porrò duas heminas capere non eſt neceſſe ut ultra probem, aridorum uero menſuram fuiſſe declarant uerba Catonis quæ ſunt capite CV. Schœnum & calamum in pila contundito,quod fiet ſextarium unum·eodem in dolium confundito,ut odoratum fiet. Et Columella libro duodecimo capite quinto. Salis ſextarium ſubterito. Et paulo poſt. Quidam ordei toſti ſextarios quatuor. Sequitur hemina,quam quatuor acetabula continere probaui·quod uero ſit aridorū menſura, Catonis uerba quæ ſunt capite CVII. explanant. Et iris aridæ contuſæ heminam. Præterea Columellæ libro duodecimo capite XLIX. Sat erit autem totidem heminas ſalis adijcere quot ſunt modij oliuarum. Acetabulū uero ſiccorum menſuram fuiſſe declarant autores. Cato capite CII. Si bouem aut aliam quamuis quadrupedem ſerpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici uocant ſmyrneum conterito in uini ueteris hemina. Cornelius Celſus libro quinto capite decimooctauo. Habet gallæ & immaturę & alterius, coriandri ſeminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gumi, ſingulorū plenum acetabulū. Apud quem acetabuli uſus frequens eſt. Plinius etiam ſcribit libro decimooctauo capite ſeptimo. Quocunque autem genere præparato, uicenis ordei libris ternas ſeminis lini, & coriādri ſelibras, ſalisq; acetabulo, torrentes ante omnia miſcent in mola. Cyatho autem ſic utitur Columella libro ſecundo capite undecimo. Atq; ita menſe ultimo Aprilis ſerito tantum, quantum ut ſinguli cyathi ſeminis locum occupent decem pedum longū, & quinq; latum. Cornelius Celſus libro quinto de curatione papularum. Gith cyathos tres, picis aridæ unū. Plinius præterea libro decimoquarto capite nono. Dulci è genere eſt & melitites· diſtat à mulſo, quod fit è muſto cū quinq; congijs auſteri muſti congio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterum. Ligula poſtremo pro aridorum menſura uſus eſt Columella, cuius uerba iam ante retuli. Pluribus autem probaui minores menſuras fuiſſe aridorū, quo res fieret credibilior·uidentur enim quædam in his ex natura ſignificationis liquorum tantum eſſe menſuræ. Iam iterum maiores in minores quaſq; diſtribuā. Modius capit ſemodios duos, ſextarios XVI. Heminas XXXII. acetabula CXXVIII. cyathos CXCII. ligulas DCCLXVIII. Semodius capit ſextarios VIII. heminas XVI. acetabula LXIIII. cyathos XCVI. ligulas CCCLXXXIIII. Sextarius & reliquæ minores ſe habent ut rerum liquidarum. Reſtat, ut inſtituto ordine, paucis ea quæ obſcura nobis occurrūt illuſtremus, quæ repugnantia elidamus. Itaq; menſuras ſiccorum ab humidorum men-

ſuris

ſuris nec Budæus nec Alciatus diſtinxit, ſed eas confuſe tradidit uter que. Portius autem diſcreuit quidem, uerum neutras ſatis explicauit. utræq; enim plures amplectũtur partes quàm eas in quas ab ipſo ſunt diſtributæ. ſiquidem omiſit quartarium, acetabulũ, cyathum, ligulam ſiue cochlearium, libram, unciam. quæ ſunt in humidarum rerum men ſuris. Quis uero illi credet, quod aſſerit minores hemina, medicis ſolũ in uſu fuiſſe? cũ Liuius & Columella utantur quartario? acetabuli & cyathi uſus apud autores frequens ſit? Libræ & unciæ Romanis quotidianus fuerit in oleo uendendo? Deinde heminam, acetabulum, cyathum & ligulã præterijt. quæ in menſuris, quibus res ſiccas metimur, ſunt habendæ. Quibus tamen, ſi nihil aliud, leguminum ſemina, ut hodie quoq; paruis quibuſdam menſuris uenduntur, olim fuiſſe diuendita credibile eſt, ac nõ medicis ſolum fuiſſe in uſu. Sed fortaſsis illud hominem decepit quòd modio & ſemodio atq; ſextario frequenter ueteres maxime rei ruſticæ ſcriptores, utantur, rarius hemina & acetabulo & cyatho. Nunc ad modium reuertar in cuius capacitate declaranda multum fallitur Perottus, qui ſcribit ipſum duos & uiginti ſextarios continere licet ibidem legatur uitio librarij ſeſtertios. Idem tradit modiũ quatuor modiolos capere, ſed nullius id autoritate confirmat. Mihi quidẽ modiolus apud Plautũ in Ciſtellaria mẽſuræ genus uidetur eſſe, cuius uero capacitatis fuerit, fateor me ignorare. Ait aũt Plautus. Quia ei promiſi modiolum uini dare.

χοινικιον certe Celſus modiolum tranſtulit, ſed in diuerſa ſignificatione. Dicta ſunt à modijs Decẽmodiæ & trimodiæ uaſa ruſtica apud Columellam decem & trium modiorum. Acron uero interpres Horatij cum ait, Cumeræ dicũtur uaſa minora quæ capiunt quinq; ſiue ſex modios, quæ lingua Sabinorum trimodiæ dicuntur: uidetur non aduertiſſe trimodias à numero trium modiorum, quos comprehenderent dictas, niſi locus corruptus ſit. Demenſum autem quid ſit ubi χοίνιξ declarabo dicam. Medimnum iccirco non addidi menſuris aridorum Romanis, quod Græca ſit & Cicero in frumentaria non uteretur hoc uocabulo niſi loqueretur de rebus Siculorum, qui nõ minima ex parte Græci erant. Sed ut tandem modum & finem huic libro faciam, Romanis menſuræ rerum liquidarum tantummodo fuerunt, culeus, amphora, urna, congius, quartarius, aridarum ſolum, modius & ſemodius. Humidarum & ſiccarum ſimul, Sextarius, hemina, acetabulum, cyathus, ligula. Hactenus de Romanis menſuris quid ſentirem dixi, ſequenti libro Græcas exponam.

GEORGII AGRICOLAE LIBER SECVNDVS DE MENSVRIS GRAECIS.

ROmanas menſuras eò pluribus uerbis in primo libro expoſui, ut ipſas lectori, quoad fieri poſſet, explicarem dilucide. quam ob rem ſi cui longior uiſus ſum, is ſciat me maluiſſe in hanc partem peccare potius quàm rebus obſcuritatem & tenebras afferre. Meam quoq; ſententiam à doctiſsimorum hominū opinionibus diligenter quidē minimeq; remiſſe, non tamen petulanter aut arroganter defendere uolui· adeò ut ſi docti etiā iudicarent, opera, ſtudio, labore meo Romanas mēſuras, quod ad earum capacitatem attinet, è tenebris quaſi erutas, tandem ſuam lucem uere recepiſſe· equidem hanc laudem mihi ſoli nō arrogarem, ſed partiendam eam cum Budæo, Alciato & Portio mea ſponte arbitrarer, Nam eorum ſcripta, eſto, me non multum iuuerint, ut iuuiſſe non nego, certe occaſionem de his ſcribendi, obtulerunt. In Græcis uero ſi quid de ſtudioſis eius linguæ hic meus labor meretur, credo me non admodum arroganter facturum, ſi id mihi totum uindicarem. Et hic tamen Budæum & Alciatum, Portius enim ſolius medimni meminiſſe cōtentus eſt, libenter etiam in partem laudis admitto, uel ob hoc quod ſtudioſe quædam collegerint. Nam quod ad reliqua attinet, illi minus in iſtis elaborarunt. Etenim Budęus tradit quidem Græcas menſuras, ſed ſic ut paucas à Romanis capacitate diſtinguat. utq; alibi eaſdem eſſe dicat, alibi nihil certi tradi poſſe ferè aſſerat. Alciatus uero eas à Romanis diſcernere nititur, & in explicandis operā conſumit, quo etiam plus negocij mihi cum illo erit, cū alijs duobus minus. Romanarum autem menſurarum ratio hoc fuit expeditior, quod reip. maximæ quidem, ſed unius tamen eſſent unciæ. Græcarum uero inuoluta magis· primo quod diuerſarum rerum pub. imo unius nonnunquam, fuerint diuerſæ. Siquidem aliæ Atticæ, aliæ Epheſiæ, aliæ Alexandrinæ, ut reliquas non commemorem. tum aliæ medicæ, aliæ Georgicæ, aliæ Hippoiatricæ. Deinde quod ſcriptores rei ruſticæ ferme omnes ac alij plurimi perierint· unde medicis mēſuris exceptis reliquarū uſus ſic oſtendi ut ego cupio, & ſtudioſis arbitror utile, nō poteſt· enitar tamē, quoad res ipſa feret, omnia diligentius explicare. Verum in hoc libro potiſsimum declarabo Atticas, quas & medicas appellamus, atq; Georgicas, quod ijs in primis autores uſos eſſe conſtet. Adijciam autem ipſis & Hippoiatricas, quod ars ueterinaria non omnino ſit à medicina excludenda. Seruabo uero prorſus eandem, quam in Romanis, docen

di ſeriem. Itaq; cum Atticæ ſiue medicæ mēſuræ quoq; duplices ſint, liquorum & aridorum, primo liquorū exponam. ὁ μετρητὴς ἴσχει χόας ιβ'. ὁ δὲ χοῦς ξέστας ϛ'. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας β'. ἡ δὲ κοτύλη τέταρτα β'. τὸ δὲ τέταρτον ἤτοι ἡμικοτύλιον ὀξύβαφα β'. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον αϛ'. ὁ δὲ κύαθος κόγχας μὲν β'. μύστρα δὲ δ' χήμας δὲ ε'. ἡ δὲ χήμη κοχλιάρια β'. Id eſt. Metretes capit choas XII. Chus ſextarios VI. Sextarius cotylas II. Cotyle quartarios II. Quartarius oxybapha. II. Oxybaphū ſeſquicyathum Cyathus conchas duas · myſtra quatuor, Chemas quinq;. Cheme cochlearia duo. Sed quia cotyle continet nouem uncias menſurales, facile hinc calculis ſubductis colligi poteſt, quot librarum uel unciarum menſuralium quæq; menſura fuerit. Capit igitur Metretes centum & octo libras. Chus nouem. Sextarius librā & ſemiſſem. Cotyle, ut dixi, uncias nouem. Quartarius quatuor & dimidiam. Oxybaphum uncias duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciam. Concha drachmas ſex. Myſtrū drachmas tres. Chemę drachmas ij. ſcripulum unum, grana quatuor & quatuor quintas grani. Cochlearium drachmam unam, ſcripulum dimidium, grana duo & duas quintas grani. Licitum ſit mihi & hic minoribus ponderibus pro menſuris rei declarandæ gratia abuti · ut intelligantur planè drachma & ſcripulum & granum unciæ menſuralis: in quæ tametſi non ſit uſu diuiſa, animo tamen diuidi poteſt, imo etiam re ipſa, ſi quis hanc operam uellet ſumere nihil neceſſariam. Sic ſentio de Atticis menſuris, quibus maxime medici utuntur · quam ſententiam & ipſam autorum ſcriptis conabor probare. Itaq; metreten duodecim choas comprehendere Nicandri interpres his uerbis declarat. Μετρητὴς ἴσχει ξέστας οβ'. Hoc eſt. Metretes capit ſextarios duos & ſeptuaginta. Cū enim ſex ſextarij, ut mox oſtēdam, efficiant Choa, efficient omnino duo & ſeptuaginta duodecim choas. Idem ex Fannij uerſibus percipitur, qui menſuram hanc Atticam amphoram appellat.

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis,
Seu cadus: hanc facies noſtræ ſi adieceris urnam.

Si enim Attica amphora capit amphoram Romanam & urnam, Romana uero amphora congios octo, urna quatuor, nonne ſequitur Metreten continere Choas qui Romanis congij dicuntur, duodecim? Quod autem Metretes & cadus idem ſint, ex Dioſcoride & Plinio eſt perſpicuum. Nam ubi apud Dioſcoridem μετρητὴς legitur, Plinius eius quaſi interpres cadum reddidit. Verba utriuſq; quo res fiat illuſtrior aſcribenda cenſui. Dioſcoridis Græce afferam, ne cogar idem bis latine dicere inquit ille. ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς β'. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ'. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. Quę uerba Plinius ſic cōuertit libro decimoquarto capite ſextodecimo. Fit è labruſca, hoc

Cleopatra declarat: cuius pauca quædam de menſuris & ponderibus, ſed ualde docta extant è libris κοσμητικοῖς excerpta. Sunt autem hęc eius uerba. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ ἕξ. Hoc eſt. Chus quidem habet menſura Cotylas Atticas duodecim, ſextarios uero ſex. Idem Plinius indicat cum χοῦν Latine reddit congiũ. Dioſcorides de uino quod è palmis fit ita ſcribit. ἐπίχει δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ. Id eſt. Infunde in Chœnicas decem, aquæ congios tres. De eodem Plinius libro quartodecimo capite decimoſexto, Dioſcoridem imitatus. Proximumq́ꝫ ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydeas, modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq́ꝫ. Rurſum Dioſcorides de uino quod fit è nardo Syriaca & Celtica atqꝫ malabathro. ἑκάστου ἡμιμναῖον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Plinius: Apud alios nardi & malabathri ſelibris in muſti congios duos additis. Quin etiam carmina Fannij idem oſtendunt.

Heminas recipit geminas ſextarius unus.
Adde duos Chus fit uulgo, qui eſt congius idem.

Deriuatũ autem uerbum χοῦς ſiue χοεὺς uidetur ἀπὸ τοῦ χέειν, quod eſt fundere. nam uaſis genus etiã ſignificat, quo aqua hauſta fundebatur. Rerum uero humidarum menſuram eſſe χοῦν ex his quæ dixi, apparet. Tertium locum in Atticis menſuris obtinet ξέστης. quod uocabulum è Romana dictione, quæ ſextarius dicitur, corrupta formarũt, ut Galenus aſſerit. cuius uerba ſuperiori libro retuli. Nã neqꝫ nomen neqꝫ menſura hæc apud uetuſtiores Atticos ſcriptores inuenitur, ſed una cum imperio Romano & uox & menſura in Græciam uenit. Vnde uſus eius apud Andromachum, Heram, Aſclepiadem, Critonem, Dioſcoridem, ac nonnullos alios, qui dum res Romanæ florerent, de medicamentis libros ſcripſerunt admodum frequens eſt. Laurentius Valla cenſor latinæ linguæ acerrimus in Herodoti Euterpe ἀρυστῆρας ſextarios tranſtulit quod ſi ἀρυστὴρ idem fuiſſet quod ſextarius Romanus, celeberrimi illi medici Græci dubio procul uſi fuiſſent ea uoce potius quàm Romana. Sed hoc non mirum de Valla, qui alibi Cotylen quoqꝫ uertit ſextariũ. ξέστης autem duas capit cotylas. Hinc Galenus libro primo de compoſitione medicamentorũ ſecundum genera ſcribit: ἔοικεν καὶ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφῃ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. Id eſt. Videtur & Heras quando cotylen ſcribit dimidiã ſextarij ſignificare partem. Sed id ipſum præter medicos in quibus facile poteſt obſeruari, Ariſtophanis interpres in Pluto his uerbis declarat. Κοτύλη δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ὃ λέγομεν ἡμεῖς ἡμιξέστιον. Hoc eſt. Cotyle autem menſuræ genus eſt, quod nos Hemixeſtũ dicimus. Fãnius etiã inquit,

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

 Verum

Verum liquidi menſuram eſſe Crito oſtendit apud Galenũ de compoſitione medicamentorum ſecundum locos cum ait. ὄξους ξέστας γ. Id eſt. Aceti ſextarios tres. Sed nihil opus eſt iſtis cum nuſquam non in Galeni libris de compoſitione medicamentorum exempla ſint obuia. quocirca ad cotylen uenio. κοτύλη uox eſt in Græcia nata: nam Romani heminæ uocabulo utuntur· quod ipſum ex Græco quidẽ ἡμίου deriuatum eſt, ſed Græci non ferè habent in uſu, niſi cum Romanas aliquas medicamentorum compoſitiones in ſuam linguam transferunt. Hoc autem nomine cauum ipſi ſignificant: unde κοτύλην appellauerunt, non modo uaſis genus & menſuram, ſed ſinum etiam in quo caput fœmoris uoluitur, & concauitatem manus, quam uolam latini nominant. A cotyle quoq; dicũtur κοτυληδόνες ſinus tum uteri, tum polypi, atq; etiam herba ob ſimilitudinem. Sed idem menſuræ genus τρύβλιον eſt dictum, ut ſcribit Cleopatra his uerbis. τὸ τρύβλιον τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γὰρ μέτρῳ κυάθους, ϛ΄. Id eſt. Tryblion eandẽ quam cotyle menſuram capit. continet enim menſura cyathos ſex. Dicitur eadẽ menſura ἡμίξεστον id eſt dimidius ſextarius· quod uerba Ariſtophanis interpretis, paulo ante relata, declarant. Recipit uero cotyle duo ἡμικοτύλια. quæ uox quia medicis, ut mox oſtendam, in uſu eſt, ſatis id ipſum quod uolo, probat. Menſuram autem humidæ rei eſſe, hoc unum teſtimonium confirmare poteſt. quo magis hic utimur, ut ſolitam nobis confirmandi rationem, alibi neceſſariã, ſeruemus, quàm ut id, tanquam multum ſit dubium, corroboremus. Soranus apud Galenum libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos ait. λιθαργύρου δραχμὰς. κ΄. ἀσβέστου δραχμὰς. κ΄. ὄξους κοτύλην μίαν. Id eſt. Spumæ argenti drachmas xx. Calcis uiuæ drachmas xx. Aceti cotylen unam. Sequitur quartarius, qui τέταρτον ab ipſis nuncupatur, quod quarta pars ſit ſextarij· utriuſq; enim uocabuli ratio in promptu eſt. Heſychius quoq; menſuram eſſe dicit, licet capacitatem ipſius non explicarit. inquit uero. τετάρτῳ, μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. Id eſt. Quartario mẽſura humidorum. Idem intelligitur ex Dioſcoride, qui in exponendis liquorum, quos metimur, ponderibus ſemper τετάρτου menſuræ poſt cotylen mentionem fecit· cuius uerba in Libello de menſuris & ponderibus, Galeno aſcripto, quiſq; Græcarum literarum non omnino rudis legere poterit, quæq; nos in alio opere eiuſdẽ cum hoc argumẽti explicauimus. Vtitur ſic Damocrates apud Galenum libro octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos. uerſus eſt ſenarius.

ξέστου τέταρτον ἢ ἰγάστου μίγματος. Id eſt.
Pars quarta Sextari mixtura ex qualibet

Eadem uero menſura ἡμικοτύλιον id eſt dimidia cotyle, ut dixi, nuncupatur. Dioſcorides libro quinto de thymoxalme. Επίχει ὕδατος

κοτύλας

κοτύλας. ς΄. ὄξους ἡμικοτύλιον. Hoc eſt. Infunde aquæ cotylas ſex · aceti dimidiam cotylen. Apollonius apud Galenũ libro primo ſupra commemorati operis. ἕψησον μετὰ ὄξους ἡμικοτυλίου. Id eſt. Coque cum aceti dimidia cotyle. Liquet autem ex his liquorum eſſe menſurã, tametſi Damocrates medicus & poeta etiam ad res aridas traxerit. Capit uero duo oxybapha. Cotyle enim duos quartarios, ut probaui, comprehendit, quatuor uero oxybapha, ut ex Plinij uerbis perſpicuũ eſt, quę ſunt capite ultimo libri primi & uiceſimi. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. Magis autẽ proprie iſte locus hoc probat, quia de Atticis mẽſuris loquitur. Igitur quartarius neceſſario duo acetabula continet. Nunc explicandum erit ὀξύβαφον, ita primo dictum uaſculũ ad infuſionem aceti, ut in id intingerent cibum ſumentes, paratum. Vnde Athenæus ſcribit. ἡ μὲν κοινὴ συνήθεια οὕτως λέγει τὸ ὄξους δεκτικὸν σκεῦος. Id eſt. Communis quidem conſuetudo ſic uocat uas quod acetũ continet. Deinde mẽſura hoc nomine dicta, quam medici interdum κοτύλης τέταρτον nominant · ut Serapio apud Galenum libro ſecundo de compoſitione medicamentorum ſecundum genera, ἐλαίου κοτύλης μιᾶς ἥμισυ, θέρους κοτύλης μιᾶς τέταρτον. Id eſt. Olei cotyles unius dimidiam · æſtate uero cotyles unius quartam. cum dimidiam cotyles partem dicit nihil aliud quàm quartarium intelligit. cum quartam, nihil aliud quàm oxybaphum. Apud eundem libro primo de compoſitione medicamentorũ ſecundum locos inquit Apollonius ὄξους κοτύλης τέταρτον. Id eſt. Aceti cotyles quartam. Capit uero oxybaphum ſeſquicyathum, quod ſic probatur, Cotyle ſiue Tryblion ſex cyathos continet, ut Cleopatra dilucide explicat, & hic Fannij uerſus declarat.

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Neceſſe igitur eſt oxybaphon, cum ſit eius quarta, ſeſquicyathum capere, Quod uero menſura ſit liquoris, ex dictis intelligi potuit. Iam ad cyathum, quem ſuperiori libro ἀπὸ τοῦ χέειν id eſt à fundendo deriuatum, diximus, Cleopatra autem his uerbis explanat quod duas conchas, quas ipſa uocat minores, capiat. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον. Hoc eſt. Concha minor capit menſura quidem ſemicyathum. Liquoris eſſe menſuram & etymologia probat, & ſatis teſtimonij eſt apud Galenum, nunc hoc unum ſufficiat. Philippus medicus ut in quarto libro de compoſitione medicamentorũ ſecundũ locos ſcribitur, inquit. Μέλιτος ἀττικοῦ κύαθον α. Id eſt. Mellis Attici cyathũ unum. Hinc trãſeundum eſſet ad minores menſuras, ſed quoniam de ipſis diuerſa admodum tradita ſunt ab autoribus, differemus earum explicationem in ſequẽtem librum. Iam uero eſt dicendũ quoties quęque menſura unamquamque ſe minorem comprehendat. Metretes capit choas XII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. quartarios CCLXXXVIII. Oxybapha

bapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. conchas MDCCXXVIII. myſtra MMMCCCCLVI. chemas $\overline{\text{IIII}}$CCCXX. cohlearia $\overline{\text{VIII}}$DCXL. Chus capit ſextarios VI. cotylas XII. quartarios XXIIII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. conchas CXLIIII. myſtra CCLXXXVIII. Chemas CCCLX. cochlearia DCCXX. Sextarius capit cotylas II. quartarios IIII. oxybapha VIII. cyathos XII. conchas XXIIII. myſtra XLVIII. chemas LX. cochlearia CXX. Cotyle capit quartarios II. oxybapha IIII. cyathos VI. conchas XII. myſtra XXIIII. chemas XXX. cochlearia LX. Quartarius capit oxybapha II. cyathos III. conchas VI. myſtra XII, chemas XV. cochlearia XXX. Oxybaphum capit ſeſquicyathum. conchas III. myſtra VI. chemas VII. cum dimidia, cochlearia XV. Cyathus capit conchas II. myſtra IIII. chemas V. cochlearia X. Concha capit myſtra II. chemas II. cum dimidia. cochlearia V. Myſtrum capit chemen unam & quartam ipſius partem, cochlearia duo cũ dimidio. Cheme capit cochlearia duo. Cochlearium minima mẽſura eſt. Hucuſq; capacitatem menſurarum, qua explicatur quoties maior ſe minorem capiat, quàm potui diligentiſsime declaraui: nunc ad alteram abeo, qua quot librarum uel unciarum menſuralium quæq; menſura fuerit oſtenditur. Libras & uncias menſurales Romanis in uſu fuiſſe primo libro ſatis multis probaui, ſecundum quas ſi perpendamus Atticarum menſurarum capacitatem, cotyle capit uncias nouem, atq; ſic hemina Romana eam una ſolum excelluit. Quod uero ita ſe res habeat, idẽ Galenus, ubiq; ſummæ diligentiæ uir, aſſerit libro quinto de compoſitione medicamentorum ſecundum genera ſic ſcribens. ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον, ὡς ξ. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἕλκει ἥ γε ἀττικὴ. θ. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι δὲ αἱ. θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αὗται ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. αὗται ξ΄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η. δραχμὰς δεχομένης. Hoc eſt. Heras quidem centum octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, non ad menſuram: tanquam cotyle pendat drachmas ſexaginta. pendit enim eas Attica, quæ nouem unciarũ Italicarum exiſtit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus interſectis diſcretæ, pendunt uncias ponderales ſeptem & dimidiam, quæ ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Hæc ille. Ex quibus quilibet intelligit Atticam cotylen uncias nouem capere cornu libralis. Igitur ex ea certa ſtabiliq; ſententia reliquarum menſurarum ſecundum libras & uncias capacitas conſequitur: quam ſupra expoſui, & nunc nihil neceſſe eſt repetere. Sed reſtat, ut quæ mihi repugnare uidentur, excutiam, quę inuoluta ſunt, explicem, quæ deniq; perperam dicta, reijciam. Itaq; reuertar rurſus ad Metreten, quam latini Metretam uocãt. Ea pro uaſe, in quo oleum ſeruabatur, uſus eſt Cato ita ſcribens capite centeſimo. Oleum ſi in metretam inditurus eris, amurca

ita uti eſt cruda prius colluito. An uero id uas iuſtæ menſuræ fuerit incertum eſt. Apud Columellam certe uaſis olearij genus hoc nomine ſignificatur multo capacius Attica metreta, quippe quod recipit muſti ſexaginta ſextarios & olei pondo octoginta, quæ & ipſa ſeptē & quinquaginta ſextarios complēt & heminam ac ſuperſunt duæ unciæ menſurales. Simul igitur collecti fiunt ſextarij Romani centum decem & ſeptem atq; hemina & duæ unciæ menſurales, cum metreta Attica tantum modo duos & ſeptuaginta ſextarios contineat. Præterea in idem uas ultra tot ſextarios muſti & olei immittit aridorum libras undecim & uncias tres: ex quo duplo fermè capacius eſſe intelligitur quàm metreta Attica. Columellæ uerba ſunt hęc libro duodecimo capite primo & quinquageſimo de oleo gleucino. Hac autem ratione confici debet. Vas olearium quàm maximum, & aut nouum aut certe bene ſolidum præparari oportet. Deinde per uindemiam quàm optimi generis & quàm recētiſsimi ſextarios ſexaginta cum olei pondo octoginta in id confundi: tum aromata non cribrata, ſed ne minuta quidem contuſa, uerum leuiter confracta in reticulum iunceum & lineum adijci, & ita cum ſaxi ponduſculo in olei atq; muſti partem demitti. Sint autem his portionibus penſata, quas infra ſubijcimus. Calami, ſchœni, cardamomi, xylobalſami, corticis de palma, fenigræci uetere uino macerati, & poſtea ſiccati, atq; etiam torrefacti, iunci radicis, tum etiam iridis Grææ, nec minus aniſi Aegyptij pari pondere, id eſt uniuſcuiuſq; libram & quadrantem, ut ſupra diximus, reticulo incluſa demittito, & metretam linito: poſt ſeptimū diem aut nonū per ſe metretę ſi quid fecis aut ſpurcitiæ faucibus inhærebit manu eximito & detergito. Hæc ille. Igitur aliquot ſextarijs exceptis hæc Metreta capacior duplo fuit quam Attica: qua de re non menſuram eo nomine, ſed uas ſignificauit olearium. Idem tamen Columella uidetur iuſtę capacitatis metretam indicare libro XII. capite XXII. Picis liquidæ nemeturicæ metretam adde in labrum, aut in alueum, & in eodem infundito cineris lixiuiæ congios duos. Cadus quoq; eadem quæ metreta menſura, Romana non fuit, quāuis Plinius eo utatur, ſed profecto tantūmodo ubi uel Gręca transfert, uel de Gręcis uinis loquitur: ut libro quartodecimo capite decimo quinto. Quid ni & Cæſar dictator triumphi ſui cœna uini falerni amphoras centum, Chij cados centum in conuiuia diſtribuit. Nam falernum Italicū, Chium Gręcum erat. Pro uaſis uero genere Latini eo non raro utuntur. Sic Columella cadum picatum dixit capite ſupra citato. Poſt ſeptimum diem oleum depleto: quod reliquum eſt muſti picato cado recondito. Martialis quoq; ait.

In uaticanis condita muſta cadis.

Hinc ἡμικάδιον dimidius cadus, cuius mentionem fecit Philochorus ἐν τῇ ἀτθίδι ut ſcribit Pollux. Ab ipſo fit & καδίσκος, quod eſt ca

dalis·ſi licebit formare à Græca uoce, Romanis tamē uſitata, tale denominatiuum, quale eſt apud Plautum congialis: apud Plinium, urnalis: apud Catonem, ſemodialis. Significat uero καδίχος menſura cadi. Sic ſcribitur panes qui diȷs offerebantur fuiſſe καδίχους, non ſecus ac placenta à Catone ſemodialis, quod menſura ſit ſemodiȷ, appellatur. Præterea idem mēſuræ genus dicitur κεράμιον ut ſupra probaui. tum etiam στάμνος & σταμνίον· quod uocabulum tanquam non ſatis Atticum propemodum reȷcit Thomas magiſter in Atticorum nominum Eclogis cum ait. ἀμφορεὺς λέγε, μὴ στάμνος, μηδὲ μετρητὰς, εἰ καί τινες. Id eſt. Amphoreus dic, non ſtamnos, nec metretes, etſi quidam dicāt. Miror nonnihil, cum de ſtamno ſic cenſere, cum Ariſtophanes in ranis utatur: ait uero.

ὅτ' ἐγὼ μὲν ὢν Διόνυσος υἱὸς σταμνίου. Id eſt.

Quando ego Dionyſius ſtamniȷ ſim filius.

Vbi interpres inquit υἱὸς σταμνίου εἶπε παρ' ὑπόνοιαν. ἐπειδὴ ὁ οἶνος ἐν σταμνίῳ βάλλεται. ὁ δὲ Διόνυσος εἰς τὸν οἶνον ἀλληγορεῖται. σταμνία δὲ καὶ στάμνους, τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου φασίν. Id eſt. Filius ſtamniȷ dixit tacita ſignificatione. quandoquidem uinum in ſtamnium mittitur. Dionyſus uero per allegoriam ad uinum refertur. Stamnia autem & ſtamnos amphoras uini dicūt. Idē Ariſtophanes in Telmiſſenſib. ut Pollux citat.

οἴνου τε χίου στάμνον ἥκειν καὶ μύρου. Id eſt.

Vini uenire Chiȷ & unguenti ſimul Stamnon

Magis autem miror ipſum putaſſe metreten Atticum uerbum non eſſe, cum Demoſthenes eodem Polluce referente ea uoce ſit uſus·dixit uero οἴνου μετρητὰς, & uſum eius antiquum fuiſſe è latinis etiā ſcriptoribus Catone & Columella liqueat. Sed nō immerito quiſpiam nobis obiecerit Metreten nō duodecim choum, ut dixi, capacem eſſe. ſed decem tantum, quemadmodum Dioſcorides ſcribit in uino è ueratro cōfecto his uerbis. ὕδωρ δὲ ὁ μετρητὴς χόας ι. Id eſt. Eſt autem Metretes choum decem. Cui planè Budęus accedit Fanniȷ aſſeueratione reiecta. Equidem malo hic in ſententiam Alciati ire, qui putat. β. detritū·quale non raro temporis iniuria ueteribus codicibus accidiſſe obſeruari poteſt ac. ι. ſolum relictum pro ιβ'. ſicq; legendum etiam apud Dioſcoridem χόας. ιβ'. Mouet uero me ut Alciato potius aſſentiar hoc, quod è cæteris omnibus, qui Metretę capacitatem explicarunt, duodecim choum eſſe colligi poſsit. ut Nicandri interprete, Fannio, Dioſcoridis & Pliniȷ uerbis collatis, deniq; Cleopatra, ut in Georgicis, ubi eiuſdem capacitatis eſt, explicabimus. De Metrete plus ſatis· nunc ad Choa ueniamus, quem ſextariorum eſſe ſex eiſdē ferè autoribus oſtendi. Quid uero dicemus ad diuum Hieronymum, qui cōmentariorum in Ezechielem libro primo Choa Atticum, ſextarium Italicū eſſe ſcribit? Alciatus, qui hunc locum aduertit, duplicem eos habuiſſe Choa

putat

putat · ait enim . Quo fit neceſſario ut duplicem Choa eos habuiſſe dicendum ſit·alterum,quo in humidis forte utebantur minorē· alterum quo in aridis maiorem· uaſculum enim triticeum Chœnice anguſtius nullum ipſi habebāt. Sic Alciatus. Maiorem Choa qui ſex comprehendit ſextarios rerum liquidarum potius quàm aridarū menſuram fuiſſe ſatis teſtimoniorum,quibus id ipſum probatur,ſupra retuli·minor ullus fuerit,necne, expendamus . primo tamen audiendus eſt Alciatus, qui his uerbis aſtipulatur Hieronymo. Quam ſententiā ne improbem autoritas quoq; Plinij facit , qui libro decimoquarto de Nectarite uino uerba faciens, quod apud Dioſcoridem fieri legerat , uncijs quinq; radicis εἰς χοᾶς quinq; muſti additis,uertit in ſextarios ſex,ut Atticū Choa apud autorem:quiſquis fuit ſeu Dioſcorides ſeu alius unde ipſe accepit:legiſſe eum credam. De eo etiam intellexiſſe Athenæum arbitror,qui Rhyton:cuius uaſis etiam Martialis meminit: deſcribēs ſimile eſſe cornui dicit, & duos Choas capere,& ideo ſolis Heroibus dari utpote bibacioribus. Nam & regibus Spartanorum in conuiuio cotylas binas dari ſolitum fuiſſe apud Herodotum legi,cum cæteris ſola cotyla daretur. Vnde oſtenditur aliquanto parciores uini fuiſſe, q̄ nunc noſtrates homines ſunt. Nam & Græco cantio Plauti in ſticho , ſolos denos cyathos concedit. Horatius nouem · quoniam tres prohibet ſupra,rixarum metuens tangere gratia . Hæc ille . Quibus ſi accedimus, fuit alter Choeus etiā Atticis in uſu. Sed de priori nō puto facile quenquam,qui noſtra legerit,poſthac dubitaturum,quin etiam Alciatus ipſum aſſeruit. In altero non abſq; cauſa poterimus aſſenſionem ſuſtinere. Nam apud Athenæum libro undecimo iuſtum Choa,nō eum, cui ſextarij capacitas eſt,accipimus. Quid enim mirū ῥυτὴν poculi genus capere duos Choas? cum ἐλέφας tres capiat? Δεῖνος aliud poculi genus Metreten? Ait enim apud eundem Dionyſius Synopeus.

Δεῖνος μέγας Χορῶν μετρητήν.

Id eſt. Dinus magnus capiens Metreten . Sic enim ſcribit de poculis Athenæus. Apud noſtros etiam ſunt poculorum genera argentea, plumbea,uitrea, lignea, quæ plus quàm duos Choas capiunt · quibus epotandis hoſpites bibaciores excipiunt diuites otioſi· quod nō commemoro,quod in laude ponam , ſed ut probem talia pocula Græcis in uſu eſſe potuiſſe,qui fuerint bibaciſsimi. De quibus Chamęleon apud eundem Athenæum,cum retuliſſet quoſdam pluris feciſſe ebrietatem quàm diuitias,ait. οὐκ ἔχοντες γὰρ ἑτέραν ἡδονὴν ταύτης καλλίω, οὐδὲ μᾶλλον εὐχερῆ, καταφεύγουσιν εἰκότως ἐπὶ τὸν οἶνον. ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐκπωμάτων ἐπιχώρια γέγονε τοῖς δυνάσταις. Id eſt. Non enim habentes aliam uoluptatem hac neq; honeſtiorem, neq; magis in promptu, merito ad uinum confugiunt· unde & ingentia pocula familiaria facta ſunt magnatibus. Hæc ille. In die etiam feſto, quo inferias agentes, poculis

certa

certabant, quem inde χόας nominauerunt, qui cæteris præbibebat, πρόμαχος uero ab ipſis appellabatur, uelut præpugnans, quatuor choas ebibebat· quod ſi tantum quatuor ſextarios bibiſſet, tanquam ſtrenuum potatorẽ reliquis immerito prǽfeciſſent. Vt igitur à tribus congijs epotis Torquatus Romanis Tricongius, Plinio referente dictus eſt, ita πρόμαχος ille τεσσαράχους dici potuit. Atq; is nondum urnam uini bibebat, deſunt enim duo ſextarij Romani, cũ Maximinus Imperator amphorã, quæ duas urnas integras capit, ſi Capitolino credimus, die exhauſerit. Quemadmodum uero hic amphoram Capitolinam bibebat, ita Xenarchus Rhodius, eodem Athenæo autore, propter multam potationem dictus eſt Metretes. Athenæus igitur, cum dicit choa, non intelligit ſextarium, quod Alciatus uoluit. Quod uero Lacedǽmones in conuiuijs parciores uini erant Lycurgi legibus ſic inſtituti, ut ab his et alijs abſtinerent, nihil hic probat, aut improbat. Sed Plinius facit ne ſententiam Hieronymi improbet Alciatus. Certe ſemper is χοῦν congium uertit, ut ſupra probaui · hoc uno loco excepto, quem deprauatum cenſeo. Dioſcorides enim ſic ſcribit. ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τῆς ἑλενίου, ὃ ἔνιοι μηδικὴν. οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμον. οἱ δὲ ὀρέστιον. οἱ δὲ νεκτάριον καλοῦσιν. ἑλενίου ῥίζης ξηρᾶς οὐγγίας ε. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον, καθίει εἰς χόας ς. γλεύκους. Plinius ſic tranſtulit. Inuenitur & Nectarites ex herba, quã alij Helenion, alij Medicam, alij Symphyton, alij Idæum phlomum & Horeſtium, alij Nectareum uocant· radice ponderis XL. denariorum in ſextarios ſex muſti addita. Nos legendum arbitramur· radice ponderis XL. denariorum in ſextarios triginta ſex muſti addita. Vt enim quinq; uncias in XL. denarios: tanquam denarius & drachma idem ſint, diſtribuit: ita ſex etiam congios in triginta ſex ſextarios. Incertum uero eſt an illud triginta librarij alicuius incuria, ut non raro fit, ſit omiſſum, an ipſius Plinij negligentia eadem illa qua ſcribit ochram ex rubrica fieri, cum rubrica fabrilis ex ochra fiat ut in libello noſtro de re metallica indicauimús· quem Eraſmus Roterodamus rei literariǽ noſtra ǽtate facile princeps, & P. Plateanus grãmaticus nobilis ac medicinæ ſtudioſus nuper ediderunt. Quod ſi quis malit legere, in congios ſex muſti addita, quia alijs in locis Plinius non conſueuerit in congij locum tot ſextarios, quot capit, ſubſtituere, per me licet, & idem erit. Præterea ſi quis aſſentiens Colenucio contendere uelit Plinium Dioſcoridem nõ eſſe imitatum, ſed alium quempiam, qui ſextarios ſex ſcripſerit, tum nihil eſt quod Alciatum mouere poſſit Plinius quo ſententiam Hieronymi non improbet. Nam quod ipſe credit Atticum Choa Plinium apud autorem, unde accepit, legiſſe, hic nimium eſt credulus, pace tanti uiri dixerim. Sed reuertar ad uinum Nectarites· id qui hodie parant, in muſti menſuram amphoræ Romanæ, non ultra quatuor uncias inulæ campanǽ ſiue Helenij conijciunt,

nisi

niſi quod ipſi coquunt. At ſi non coxeris uerum tribus menſibus, ut Dioſcorides, antequam diffundas ſinas feruere, ſatis ualidũ erit. Qua de re ſi quis ſic, ut uerba Plinij leguntur, compoſuerit, non uinum conditum, ſed omnino pharmacũ quoddam efficiet: eſt enim Helenium perualidum medicamentum. Denicꝫ ſi Atticorum choeus eiuſdem capacitatis fuiſſet, cuius ſextarius Romanus, quis credet celeberrimos Græcorum medicos, quos ſupra commemoraui, & hic maluiſſe ſextarij uocem corruptam in ſuam linguam de Romana transferre, atque ξέστην appellare: cum eius locum χοεὺς tenere potuiſſet, perinde ut Congij χοῦς obtinuit, & Heminæ κοτύλη. Quo fit ut Hieronymi locum putem aut deprauatum, aut ualde negligenter ab ipſo ſcriptum. nam Atticum Choa, & Italicum, ſiue Romanum, ſextarium eiuſdem capacitatis menſuras eſſe Hieronymus, pace uiri ſanctiſsimi & doctiſsimi dixerim, ſi uiueret, planũ facere nullis (opinor) grauibus teſtibus poſſet. Sed quid dicemus ad Suidam & Ariſtophanis interpretem in Equitibus, qui ſic ſcribunt: χοῦς μέτρον ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας ὀκτώ. Hoc eſt. Chus menſura Attica capiens cotylas octo: Nonne hæc ſi uera ſunt tunc Chus non erit ſex, ſed quatuor ſextariorum: Illa autem utruncꝫ ex uno aliquo ſcriptore, ut & alia permulta, excerpſiſſe perſpicuum eſt. Is uero mihi uidetur huius menſuræ capacitatem cotylis Georgicis explicaſſe, quæ tredecim uncias menſurales & dimidiã capiũt, ut in ſequentibus oſtendam: continebat enim quæcꝫ cotyle tres quartas ſextarij, atcꝫ ita ſemper tres ſextarij quatuor tantum efficiebant cotylas. quocirca idem eſt dicere Choa Atticum duodecim eſſe cotylarũ, quæ nouem capiunt uncias, ſiue octo, ut ille dicit, quæ tredecim & dimidiã. Tum etiam quod ita ſit intelligendum, ex Heſychio percipitur qui ſcribit. ἡμιδωδέκατον τὸ ἡμίχουν. Id eſt. Semiduodecima medimni pars Hemichus eſt. Ergo duodecima eſt idem quod Chus. Cum autem ea ipſa ſit quatuor chœnicum, ut infra explanabitur, Chœnix uero trium cotylarum, neceſſe eſt quod Chus ſit duodecim medicus medicarum, Georgicus Georgicarum. Quod fieri non poteſt, niſi Suidas & interpres Ariſtophanis cotylen accipiant Georgicã. Poſtremo proportio illa ſeſquialtera ſatis indicat Atticum Choa eſſe cotylarũ Atticarum duodecim: quam proportionem Georgicæ menſurę omnes habent ad medicas, ut poſtea oſtendam. Itacꝫ niſi iſtis mouerer, dicerem Choa medicum duodecim eſſe cotylarum, Atticum octo. Sed alius repente nos pungit ſcrupulus. idem Suidas inquit. χοῦς διξέστου. χοῦς γὰρ δύο ξέσται. χοεὺς ἕξ. Quibus uerbis ſignificat χοῦς unius ſyllabę circumflexum, eſſe duorum ſextariorum. χοεὺς uero diſyllabum accentus acuti, ſex. Quam differentiam eſſe commenticiam & futilem quilibet ex autoribus quos citauimus intelligere poteſt. Nam menſura eadem interdum χοῦς dicitur ab ipſis, interdum χοεὺς. Necꝫ fuit

ullus

ullus mea ſententia Chus duorum ſextariorum. Errorem uero librario, ut ego arbitror, ignoratio notarum attulit. ſcriptum erat χοίνικος hac nota χ ος. deinde διξέστου, declarationis cauſa: quod quiſpiam librarius legens χοὸς tanquã genitiuus eſſet à χοῦς hanc differentiam inter χοῦς & χοεὺς confinxit: quod nemini mirum uidebitur, qui aduertit in libello de ponderibus & menſuris ubi ſcriptum eſſe debet ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας μη. à quodã qui notas legere neſciuit μνᾶς pro χοίνικας factum: erat uero hæc nota χ ας. Sed de his & ſimilibus quiſque quod uelit ſtatuat: ego nihil aſſeuero, ne quæ corrigere uoluerim, deprauaſſe dicar. Veri ſimilia enim afferre ſoleo, quæ ſi quis leuia & infirma eſſe conuincat grauibus & firmis argumentis, non inuitus cedam. Certe libros deprauatos multam rebus obſcuritatem attuliſſe, & ex ea deinde uarias & falſas opiniones exortas eſſe, nemo opinor, negabit. Quid uero hoc in loco faciemus, ſi non idem contigiſſe dixerimus? ac pro uno Choe Attico, ſecundo quodã partu natos quatuor? Primum duodecim cotylarum, qui uerus eſt. Alterum octo, qui aliquo ſenſu uerus eſſe poteſt. Tertium duorum ſextariorum, id eſt cotylarum quatuor. Quartum huius dimidium, hoc eſt duarum cotylarum. Qui duo, ſi quid ego iudicare poſſum, ex notis quas homines rerum imperiti legere neſciuerunt nobis gignuntur. eò enim ſua inſcitia ſunt progreſsi, ut modo non unius cotyles Atticum Choa conſtituerint. Vt denique finiam, Atticus Chus capax eſt ſextariorũ ſex ſiue cotylarum Atticarum duodecim. Nunc ad ξέστην qui inter menſuras Atticas receptus duplam proportionem habet ad cotylen, id eſt capit uncias decem & octo menſurales. Alciatus uolens Græcum ſextariũ explicare, totidem quidem unciarũ eſſe dicit, ſed ponderalium, quod ſatis ex unciæ interpretatione liquet, quæ cuiuſmodi ſit libro quinto in ponderibus Græcis expendam. Ego neſcius ſum præter Romanum ſextarium alium ab autoribus explicatũ. quàm qui cotylas Atticas duas capit. Sed audiamus quibus ſua probet. ait igitur. Sed & Græci ξέστην ſuum, quem ſextariũ Plinius ſolet appellare, libræ eſſe ſcripſerunt unius, itemque ſemiſsis, ſic Paulus Aegineta, ſic & interpres Nicandri, ſic & Suidas ipſe in dictione Μέδιμνος prodidit. Hæc ille. Quæ Paulo Aeginetæ adiecta ſunt, ſiue ipſe, ſiue alius ea ſcripſerit, Romanas menſuras explicant diuerſis liquoribus refertas. inter quas olei ſextarius pendit libram & ſemiſſem. Liquet uero inde etiam nonnihil Romanas eſſe, quod orditur ſic: κεράμιον ἰταλικὸν id eſt Amphora Italica. Eadem explicatio menſurarum Romanarum eſt in libello de menſuris & ponderibus. unde conijcere poſſumus & hic utrunque ab uno aliquo illa ſumpſiſſe, aut alterum ab altero. Sed dicet quiſpiam, quid cauſæ fuit, cur Græci Romanas menſuras explicarint? Eſt quod huic reſpondeamus. Nonnulli Græci, qui Romæ medicinam exercuerunt ſcripſerunt

libros

libros de medicamẽtis in quorum compoſitionibus ſiue mixturis Romanas mẽſuras uſurparũt, partim eas Atticis, partim latinis nominib. appellantes, ut paulo poſt oſtendã · quod aũt olei ſextarium nonnulli, qui explicarunt menſuras, tantum pendere ſcripſerint, libro tertio declarabo. Deinde dicit Alciatus ſic ſentire interpretẽ Nicãdri, qui cum plura his uerbis nõ habeat. ὁ ξέστης ἔχει λίτραν .α. ἡμίσειαν. Id eſt. Sextarius habet libram unam & ſemiſſem, non poteſt ſatis intelligi quid ſibi uoluerit. Si enim põderales acceperimus de Romano ſextario, olei pleno, eſt dictum, ſi mẽſurales de Attico. Porrò Suidas intellexit menſurales, unde etiam Atticum ſextarium, ut in aridis exponam. Pergit Alciatus. Huic ſententiæ etiam acceſsit Serapion Arabs medicus qui apud Dioſcoridẽ libro primo capite de pinu, quod Græce legitur tres cyathos, quatuor uncias ipſe tranſtulit, conſtat autem cyathos duodecim in ſextario eſſe. Sic ille. Ex quibus efficitur ſextarium Græcum ſedecim unciarum eſſe, quod nemo prodit· reddunt igitur hæc Serapionis, ipſius Alciati ſextarium Græcum magis ambiguum quàm certũ. Budæus autem menſuras Romanas & Atticas adeo putat eaſdem, ut eò deueniat tandem, ut credat Parriſios ſuos etiam Solonis menſuris & ponderibus uti, quia arbitratur ſe probaſſe, ipſos uti uel hodie Romanis. Nũc ad Cotylen Atticam, quæ medicis potiſsimum fuit in uſu Galeno teſte qui libro primo de compoſitione medicamentorum ſecundum genera ſic ſcribit. ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλαι συγγεγραμμένων, πρὶν εἰς τοσοῦτον δυνάμεως ηὐξῆσθαι τὰ ῥωμαίων, ἐστοχασάμην, ἣν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνοι κοτύλην, ἴσην εἶναι ταῖς κατὰ τὴν νῦν ἐν ῥώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἐννέα. Id eſt. Ex multis medicamentis olim conſcriptis, priuſquam res Romanæ in tantam potentiam uenirent, conieci, quam illi nominant Cotylen. parem eſſe uncijs nouem libræ Romanis nunc uſitatæ. Idem libro ſexto eiuſdem operis. εἰκὸς οὖν ἐστι τὸν ἀνδρόμαχον .θ. τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν ἀξιοῦν ἐμβάλλεσθαι τὸ κίκινον ἔλαιον. ὡς γίγνεσθαι τῶν ἓξ κοτυλῶν οὐγγίας .νδ. μετρικὰς. ὅπερ ἐστὶ ταὐτὸν λίτραις μετρικαῖς ῥωμαικαῖς δ´. καὶ ς´. Id eſt. Conſentaneũ igitur eſt Andromachum nouem unciarum menſuralium oleum ricininum cenſere eſſe inijciendum, ut ſex cotylę fiant unciæ mẽſurales quatuor & quinquaginta. quod idem eſt quod libræ menſurales Romanæ quatuor & dimidia. Hæc ille. Ex quibus intelligitur medicos maxime uſos Cotyle Attica atq; ita etiam alijs menſuris ſecundum proportionem quam habẽt ad cotylen. Quin etiam Plinius idem ſentit ſcribens. Ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur. Vnde ego motus has menſuras medicas appellaui. Sed hoc tamen in uniuerſum uerum non eſt. nam ijdem Græcorum medici interdum Romanis utuntur menſuris nõ mutata capacitate. Hinc Plinius rectè & prudenter dixit ferè. Id ipſum uero probandum cenſeo uerbis autorum. Sic uſurpat Amphoram Romanã Dioſcorides libro quinto de

uino abſinthite. οἱ μὲν δὲ τοῖς .μ. καὶ .η. ξέσαις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν. Id eſt. Hi quidem octo & quadraginta ſextarijs Romanarũ amphorarum miſcẽtes abſinthij libram unam. Andromachus uero ſic uſus eſt congio Romano, quod declarat Galenus libro ſexto de compoſitione medicamentorum ſecundum locos his uerbis. τὸ πλῆθος δὲ τοῦ χυλοῦ χόος εἶν κελεύει, τουτέστι ξεστῶν. ς. τῶν ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. Id eſt. Multitudinem ſucci choeos eſſe præcipit menſura, hoc eſt ſextariorum ſex Romanorum. Iubet enim Andromachus ex ſententia Galeni, ſuccum mali punici in medicamentũ inijcere menſura congij, qui Romanis eſt ſex ſextariorum. Subijcit nanq;. ἐν ῥώμῃ γὰρ ἰατρεύοντες τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις. quod eſt. Cum enim Romæ medicinam exercuerit omnino huius urbis utitur menſuris. Verum non modo ſic interdum uſi ſunt Choe pro Congio Romano, qui uincit Atticũ integra libra, & xeſte pro ſextario Romano, qui Atticũ ſuperat duabus uncijs mẽſuralibus, ſed & Heminæ uocabulo, licet raro, omnino Romanã menſurã indicare cum uellent, ut idem Andromachus iunior apud Galenũ de compoſitione medicamentorum ſecundum locos libro 7. ἔπειτα ἐπίβαλε στροβύλων πεφωγμένων ἡμίναν. Hoc eſt. Deinde inijce nucum pinearum exiccatarum heminam. Epicharmi quoq; uerba commemorantur hæc ab Athenæo libro undecimo. καὶ πιεῖν ὕδωρ διπλάσιον χλιαρὸν ἡμίνας δύο. Id eſt. Et bibere aquam duplam calidam heminas duas. Et Sophronis κατάστρεφον τέκνον τὴν ἡμίναν. Hoc eſt. Subuerte puer heminam. Hinc conijcere licet iam olim Græcos hac uoce Italica uſos, quam Diodorus in libro de uocibus Italicis eſt interpretatus, ut idẽ Athenæus ſcribit. Iſta exempli loco ſatis nunc ſint, in quibus non obſcure cernimus, Græcos etiam, potiſsimum medicos, Romanas menſuras uſurpare, easq; aliquando ſignificare Romanis uocabulis, aliquando ſuis, ſed ferè adijcientes differentiæ cauſa ῥωμαϊκὸν uel ἰταλικόν. Quidam igitur cum dicunt cotylen, nihil aliud intelligi uolunt quàm nouem uncias menſurales, quæ eſt Attica. Alij decem, quæ eſt Romana hemina, Nonnulli libram menſuralem Romanam. Cum enim inuenirent apud latinos librã pro menſura, neq; uellent dictione Romana uti, neq; haberent ipſi menſuram, quæ illi prorſus reſponderet, cotylen ut quæ proxima in capacitate eſſet, tranſtulerunt. Licet Galenus ac alij quidam non ſpreuerint Romanam uocem, ſed ea ambiguitatis cauſa uitandæ uti maluerint. Fuerũt nanq; Romanis inſignes medici, Antonius Muſa. Aelius Gallus. Caſsius. Apuleius Celſus. Scribonius Largus. Valens, ac alij nonnulli, ex quibus non pauca medicamenta in ſuam linguam Græci cõuerterunt. Sed quod ita cotyle interdum utantur Galenus oſtendit lib. ſexto de compoſitione medicamentorũ ſecundum genera de Andromacho filio loquens. πάντως γοῦν ἐχρῆν αὐτὸν τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας μνη

μνημονεῦσαι. νυνὶ δὲ κοτύλας γράφει, τὴν συνήθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου καταλιπὼν ἡμῖν ἀμφιβολογίαν, εἴτ' ἐννέα μετρικῶν οὐγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι. Id eſt. Omnino certe oportebat ipſum Romanæ libræ mentionem facere · nũc autem cotylas ſcribit uſitatam de hac menſura ambiguitatem nobis relinquens, an nouem unciarum menſuralium an duodecim cotylen eſſe uelit. Sed planius id dicit libro quinto eiuſdem operis. καὶ ἤδη καὶ πᾶν τοῦτο πρόσθεν εἶπον ἐν τῷ πρώτῳ τῶν δὲ τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ καὶ τῶν ἰταλικῶν οὐγγιῶν. θ. τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ᾠήθησαν. ἐγχωρεῖ δὲ καὶ ιβ. ἐμβάλλειν, ὡς ἄλλοι κελεύουσιν. Quod eſt. Atqui totum hoc iam ante dixi in primo libro horum commentariorum, quod licet Cotylen nouem unciarum Italicarũ eſſe, ut quidam putarunt · licet autem & duodecim inijcere, ut alij iubent. Hæc ille. Qui igitur nouem immitiũt Atticam accipiunt cotylen, qui duodecim, librã Romanã eò loci ſignificari arbitrantur. Clariſsime denique id ipſum apparet ex his Galeni uerbis quę ſunt in libro quarto de tuenda ſanitate. ἔστω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον, ἕνεκα τοῦ χαλαστικοῦ. οἷόνπερ ἐν ἰταλίᾳ τὸ σαβῖνον. ἐμβαλλέσθω δ' εἰς τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας, μέδιμνος ἰταλικὸς τοῦ σπέρματος τῆς ἐλάτης. οὐσῶν δὲ τῶν κοτυλῶν ἰταλικῶν ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. Id eſt. Eſto uero eius generis oleum cui relaxandi uis inſit, cuiuſmodi in Italia Sabinum eſt. Conijcies autem in quinque & uiginti Cotylas ſeminis abietis modium Italicum. Sint uero cotylæ Italicæ, quas utique & libras nominant. Perſpicuũ igitur eſt quod Græci medici nõnunquam Cotyle ſint uſi pro libra menſurali. Galenus tamen ac alij quidã libræ uocabulo frequentius utuntur. Sed Guarinus Veronenſis & Gregorius Tiphernas excuſari non poſſunt, quorum alter in Strabone δεκακοτύλους tranſtulit decem librarũ, alter ἀττικὴν κοτύλην acetabulum Atticum, nec Laurentius Valla qui in Herodoto κοτύλην Sextarium interpretatur, ſiue Atticam ſiue Georgicã acceperis. Habuerunt enim hi Romanam uocem Heminam qua, quod ad eam proxime accedat, potuiſſent uti, ſi hoc uerbum omnino reddendum putarunt. Poſtremo quidam medici uel quia abhorrerent à uoce ſextarij, quæ Romana eſt, uel quia non haberent menſuram per quam proprie redderent, cotyles uocabulo pro ea ſunt uſi · quemadmodum etiam Plutarchus, ut ſupra indicaui, locum Liuij uertẽs. Hoc ipſum uero Galenus quoque mihi uidetur oſtendere libro ſexto de compoſitione medicamentorum ſecundum genera. quem locum quia diuerſæ ſignificationis cotyles ibi meminit, omnino aſcribendum putaui. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν γραψάντων περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. θ. φασὶν οὐγγιῶν τὴν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας, τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι δὲ τὴν τῶν. ιβ. φασὶν οὐγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθαι. καθάπερ ἐν ῥώμῃ τὴν λίτραν τοῦ ἐλαίου συνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δέ τινος ἤκουσα λέγοντος ἑκκαίδεκα οὐγγίας ῥωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν ταῖς φαρ-

μακίτισι βίβλοις γεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κοτύλην. Id eſt. Itaq; maxima pars eorum qui de menſuris & ponderibus ſcripſerunt, nouem dicunt unciarum libræ Romanæ Cotylen definitã à medicis in libris de medicamentis conſcriptis. Alij autem duodecim unciarum dicunt ab ipſis dici, ſicut Romæ olei libram de more appellant. Audiui uero quendam qui cotylen dicebat habere uncias ſedecim definitam à medicis in libris de medicamentis ſcriptis. Hæc ille. Libro autem primo eiuſdem operis adijcit δίμοιρον ut prorſus fiat ſextarius Romanus ait uero. ῥᾳδίως δ᾽ ἀποπίπτει, κἂν ἑκκαίδεκα καὶ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοι φασί. Hoc eſt. Facile autem decidit. licet ſedecim uncias & duas eius partes cotylen habere ſtatuamus, quemadmodum nonnulli aiunt. Sed dicet quiſpiã, quomodo pro ſextario Romano acceperunt, cũ tres unciæ atq; tertia ipſius pars deſint integro ſextario, qui eſt unciarũ uiginti: id libro ſequenti exponã. nũc ſatis ſit hãc uarietatẽ cotyles indicaſſe. qua conſiderata medici qui Grȩcos legũt diligẽter debẽt aduertere, quid cuiq; compoſitioni cõueniat, aut quæ nã uires medicamẽtorũ è mutata cotyle ſoleãt oriri, Hæc de cotyle. Hic uero mihi cũ Portio prorſus negotij nihil eſt, neq; cũ Budæo, qui de Grȩcis nihil fixũ ſtatuere ſe poſſe dicit: quandoquidẽ Plinius id præſtare nõ potuit. quippe cũ nec ipſis Græcis de ea re cõueniat: quæ pro locorũ, urbiumq; uarietate ac temporũ fortaſſe identidẽ euariarũt. Sic Budæus. Cum Alciato autem parum habeo negocij, qui Græcos ſuo ſextario decem & octo uncias attribuere ſcribit, unde fit cotyle nouem unciarum: ſi igitur uncias, ut paulo ante dixi, intellexiſſet menſurales, quemadmodum ponderales tantum nouit, uere dixiſſet, modo explicaſſet etiam qui Græci, ſed hoc fortaſſe leuius. illud fortuitum, quod non ſentiens bis Atticum ſextarium explicauit. primo cum ait Romanũ pendere uncias quindecim: pendit enim tot uncias Atticus oleo, ut dicam libro ſequenti, refertus, minime uero Romanus. deinde cum decem & octo unciarum aſſerit Græcum. Eſt enim tot omnino menſuralium Atticus. Hæc nunc ſufficiant, nam ſupra eius argumenta, quibus probat ſextarium Græcum, expendi. Atq; tantum de Atticis ſiue medicis menſuris liquorum: quas fateor, ut pondera diuidam libro ultimo huius operis, diuidi poſſe in Atticas puras, & medicas, quæ partim ſint Atticȩ, patim Romanæ, ſed ad Atticam rationem translatæ. Breuitatis tamen gratia id ipſum hic facere neglexi. Ne uero iſta parte etiam quippiam deſyderetur: Puræ Atticæ ſunt. Metretes. Chus. Cotyle. Oxybaphon. Cyathus. Myſtrum. Cheme. Cochleariũ. Medicæ autem & illæ & præterea Sextarius atq; quartarius, quorum hunc ipſi τέταρτον, illum ξέστην appellant. Iam aridorum menſuras eadem ratione trademus. ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη. ἡ δὲ χοῖνιξ κοτύλας γ. ἢ ξέστην α∠΄. ὁ δὲ ξέστης κοτύλας. β, ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα δ΄. τὸ δὲ

ὀξύβαφον

ὀξύβαφον κύαθον. αϛ′. ὁ δὲ κύαθος κοχλιάρια. ι. Quod eſt. Medimnus capit chœnicas octo & quadraginta. Chœnix cotylas tres uel ſeſquiſextarium. Sextarius cotylas duas. Cotyle oxybapha quatuor Oxybaphon ſeſquicyathum. Cyathus cochlearia decem. Quoniam uero cotyle capit nouē uncias menſurales ſequuntur hæc. Medimnus capit centum & octo libras. Chœnix libras duas & quadrantem. Sextarius uncias octo & decē. Cotyle nouem, Oxybaphon duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciam. Cochlearium drachmam unam, ſcripulum dimidium, grana duo & duas quintas grani. Hæ ſunt Atticæ menſuræ rerum aridarum; medicis maxime in uſu, quod rurſus enitar probare. Medimnum capere octo & quadraginta Chœnicas in Georgicis pluribus explicabo, nunc hoc Suidæ ſufficiat. Μέδιμνος μέτρον χοίνικας μη. Id eſt. Medimnus menſura chœnicum octo & quadraginta. Hūc uero medicis in uſu fuiſſe probare nequeo: magnis enim menſuris per raro utuntur. E Chœnice tamen is ſequitur eidem Suidę ſic ſcribenti, Μέδιμνος μέτρον ἐστὶν ξηρῶν οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον ὢν μοδίων. ϛ. ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν. οβ′. ἤτοι λιτρῶν. ρη. Id eſt. Medimnus menſura eſt aridorum ut tritici uel ordei. Medimnus igitur modiorū eſt ſex, ut ſit menſura ſextariorum duorum & ſeptuaginta, ſiue librarum centum et octo. Ita Suidas. Illud uero ſex modiorum eſſe medimnum, de hoc nō eſt intelligendum, ſed de Georgico. nam ille medicus aut modiorum Romanorū tantum eſt quatuor, ac ſupereſt ſeſquiſextarius exacta ratione. Aut modius ſolum modo eſt ſextariorū duodecim Atticorum: quorum prius modiorum numerū minuit, alterum capacitatem. neutrum uero cum ueritate conſentit. Sed de his plura in Georgicis. In eadem ſententia, in qua Suidas, eſt Alciatus qui ait. Cenſeo igitur Metretam, Cadum, Medimnum, Amphoram Atticam eiuſdē fuiſſe ponderis. Hęc ille. Sed animos noſtros reuocemus ad memoriam eorum: quæ ſupra de Metrete ſcripſi. nempe quod & ipſe ſextariorum ſit duorum & ſeptuaginta, & libras menſurales capiat centum & octo: unde prorſus eadem capacitas eſſet. Itaq; ſi uno eodemq; liquore implerentur menſuræ illæ, iſq; penderetur, idem pondus proueniret. Sed quid de hac re ſentiamus, in Georgicis ſtatuimus uberius explanare. nunc ad Chœnica ueniamus: quā tres cotylas capere declarat Cleopatra hiſce uerbis. χοῖνιξ ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας τρεῖς, σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρπ. Chœnix habet menſura cotylas tres, pondere uero drachmas centum & octoginta. Ex his licet primo cognoſcere Chœnicem trium cotylarum medicis fuiſſe: deinde etiam tot, quot dixi, unciarū menſuralium: quod ipſum tamen melius intelligetur ex libro ſequēti, in quo rerum, quas metimur, tradam pondera. quot enim drachmas Cleopatra definit, tot pendit oleum. Igitur ſi Chœnix tres continet cotylas, continebit omnino ſeſquiſextariū. Quin etiam Dioſcoridis & Plinij loci col-

lati ſic chœnicem in uſu fuiſſe demonſtrant. Dioſcoridis eſt de uino quod fit è palmis. Λαβὼν φοίνικας τὰς χυδαίους πεπείρους βάλε εἰς πυθάκνην περιεχομένην ἐν ὕδωρ πυθμένι καὶ ἐκτεθειμένον καλάμοις πεπιασμένω. τὸ δὲ τρῆμα λίνῳ βεβύσθω. ἐπίχει δὲ τοῖς φοίνιξι χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ. Quod Plinius ſic reddidit libro quartodecimo capite ſextodecimo. Proximumq́ꝫ ei è palmis quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydæas, modio in aquæ congijs tribus macerato expreſſoq́ꝫ. In decem chœnicum locum, modium ſubſtituit. Efficiunt enim decem Chœnices cotylas triginta, ſextarios uero quindecim. Romanus autem modius, ut primo libro probaui, ſedecim eſt ſextariorum. Plinius non æſtimans unum ſextarium, modium tranſtulit, nolens Græcâ uoce uti. Quamuis minus etiam eſt, ſi in Dioſcoride è Chœnicum partitione non ſtatim Romanos ſextarios colligas, ſed primum Atticos, deinde ex his Romanos. Sed Laurentius Valla alioqui ob latinam linguam à barbarie uindicatam ſumma laude dignus, ualdè errauit Chœnica uertēs in Thalia Herodoti modium. Tum in ſexto libro, qui inſcribitur Erato, parum memor prioris opinionis δύο χοίνικας duo ſemodia reddit: quem Cœlius in opere antiquarum lectionum non ſatis diligenter antiquas menſuras excutiens ſequitur. Porrò chœnice non raro utuntur medici. Nā Chryſermus apud Aſclepiadē, ut Galenus refert libro octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ait. ὀρόβων ἀληλεσμένων χοίνικα. Id eſt. Erui moliti Chœnicem. Apud eundem libro decimo Eraſiſtratus inquit. καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ σεσησμένης χοῖνιξ εἷς. Id eſt. Capparis radicis conciſæ & cribratæ Chœnix unus. Hinc fit ἡμιχοίνικον. Dioſcorides de uino è ueratro. ἀρκευθίδων ἡμιχοίνικον. Hoc eſt. Granorum iuniperi dimidiam Chœnicem. Sequitur ξέστης ſiue ſextarius, quo pro aridorum menſura ſæpe numero uſus eſt Galenus & alij quorum ipſe medicamenta recenſet. ut de compoſitione medicamentorum ſecundum locos libro primo. Μύρτων μελάνων ξέστην. α. σελίνου σπέρματος ξέστην. α. μυρσίνης ἀκρεμόνων ξέστον. α. ἀδιάντου ξέστου τὸ ἥμισυ. λαδάνου τὸ ἴσον. οἴνου μέλανος ξέστας. ς. Quod eſt. Myrti nigri ſextarium unum, ſeminis apij ſextarium unum: ſummitatum ramorum myrti ſextarium unum: adianti dimidium ſextariū, ladani tantundem. uini nigri ſextarios ſex. Quod uero Cotyle ſit rerum aridarū menſura non deſunt exempla, quæ id ipſum declarant: ſed Aſclepiadis nūc ſufficiat, qui ſic uſus eſt apud Galenum eiuſdem operis libro nono. Γλοιοῦ κοτύλας. ς. λεπίδος δραχμὰς. ις. κηκίδος κοτύλας. β. Id eſt. Viſci cotylas ſex. ſquamæ æris drachmas ſedecim. gallæ cotylas duas. Oxybapho ſic uſus eſt Dioſcorides de thymoxalme ſcribēs. θύμου λείου ὀξύβαφον. ἁλῶν ἴσον. Thymi tuſi oxybaphon, ſalis tantundem. Galenus quoq́ꝫ ait libro de cōpoſitione medicamentorū ſecundū locos

quinto

quinto πιπέρεως λευκοῦ ὀξύβαφον. Id eſt. Piperis albi oxybaphum. De cyatho ſatis ſit hoc Dioſcoridis, cæteris, quæ permulta ſunt, relictis. ὁ δὲ μελιτίτης ποιεῖται. ε. χόας αὐστηροῦ γλεύκους, μέλιτος χοῦν ἕνα, καὶ ἁλὸς κύαθον ἕνα. Hoc eſt. Melitites uero fit adiecto ad quinq; cõgios auſteri muſti mellis congio & ſalis cyatho. Quod uero cochlearium ſic ſit in uſu, audiamus hoc unum Galeni teſtimonium, quod ſcriptũ eſt in operis, iam ſæpius citati, libro ſecundo. Critonis eſt compoſitio Σταφίδος ἀγρίας καὶ ὀριγάνου ἀνὰ ὀξύβαφον. νίτρου δραχμὰς. β. λεῖα δίδου κοχλιαρίου πλῆθος διαμασᾶσθαι, ἕως ἂν πληρωθῇ τὸ στόμα. εἶτα χανὼν ἐάτω ῥεῖν. Id eſt Herbæ pedicularis & origani ſingulorũ oxybaphum, nitri drachmas duas, tuſa da ad manducandum cochlearij menſura, uſq; dum os ſaliua impleatur: tum hians ſinito effluere. Hæc de aridorũ menſuris. Nũc meo docendi more maiores menſuras in minores diſtribuam. Medimnus capit chœnices XLVIII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. cochlearia VIIIDCXL. Chœnix capit ſeſquiſextarium, cotylas III. Oxybapha XII. cyathos XVIII. cochlearia CLXXX. Sextarius capit cotylas duas. oxybapha VIII. cyathos XII. cochlearia CXX. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. cochlearia LX. Oxybaphon capit ſeſquicyathum. cochlearia XV. Cyathus capit cochlearia decem. Iam tranſeundum eſſet ad tertiam ſermonis inſtituti de menſuris rerum aridarum partem, in qua difficiles locos conſueui explicare, ſed quia pauca hic occurrunt de alijs dicẽda, quæ de medimno dici poſſunt mox in Georgicis diligentius exponam. tum etiã ibidem excutiã quæ de Chœnice à ſcriptoribus ſunt tradita: nunc Alciati quędam expendam, qui ſic ſcribit. Metron enim ut eius poetæ interpres atteſtatur præcipue Chœnica appellabãt, ex eo quòd illa principium ſit omnis ferè menſuræ: quapropter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed improprie. Sic ille. Primum recte ex Ariſtophanis interpretis ſententia ſcripſit. A quibus uero Chœnix libra ſit dicta neq; ille explicat, neque equidem ſcio. Pergit. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam Chœnicem, ſed eius dimidiũ libram appellaſſe, dum Atticam libram commemorat ponderis drachmarum LXXV. Hæc quomodo Alciato uenerint in mentem conijcere nequeo. nec enim Fannius hoc ſenſit, neque uideri poteſt id ſenſiſſe, Dimidiũ enim Chœnicis illius ſunt drachmæ centum & octo, cum uetus mina Attica, quam explicat Fannius, ſit tantum drachmarũ quinq; & ſeptuaginta. Subiungit deinde. Erat autem Chœnix, ut Iulius Pollux, & Suidas, & interpres Nicandri ait, cotylarum trium, id eſt, ut idem interpres inquit, ſeptem & uiginti unciarum Græcarum, quantum uidelicet in dies ſingulos panis ſolebant ſeruis antiqui demetiri. Hæc ille. Quæ uera ſunt, & de Chœnice Attica, quam medicam dicimus, ſcripta, modo intelligeret Alciatus uncias menſurales. Tandem ait. Vnde apparet Chœnicis Atticæ differentia

ab alia communi Græcorum Chœnice, quæ ſextariorũ quatuor erat. Hactenus Alciatus. Primum an Chœnix talis fuerit nec ne, forte non ſine cauſa in dubium uocari poſſet. Deinde ſi fuiſſe concedamus Græci cuiuſdam & interpretis Nicandri uerbis atq; Fannij uerſu moti, nemo certe ex illis communem Græcorum dicit: quare quibus in uſu fuerit prorſus eſt incertum. Palladius quidem Syrorum Chœnicis meminit, ſed eius capacitatem non explicauit. Quia uero nemo nobis nominat bonos autores qui ea communi Grǽcorum chœnice ſint uſi, dubitauerit quiſpiam an num ex Choe qui octo cotylarum eſſe traditur à Suida & Ariſtophanis interprete, nata ſit inſcitia librariorum alteram uocem pro altera ſcribentium, ut cõtra Choa ex illa ortam uideri poſſe ſupra dixi. Verũ de rebus incertis ut ego nihil definire uolo, ita quiſque iudicet, quod ipſi uidebit̃. Præſertim cũ in ea Chœnice non multũ ſitũ ſit, ut quæ neq; medica neq; Georgica mẽſura ſit. Iã ſatis de rerum aridarum menſuris. ex quibus ſi auferas ſextariũ puræ remanebũt Atticæ. Porrò liquet ex dictis quod rerum liquidarum tantum menſuræ fuerint medicæ. Metretes. Congius. Quartarius. Aridarũ ſolum Medimnus et Chœnix. Vtrarumq; Sextarius. Cotyle. Oxybaphum. Cyathus. Minores uero, ut dixi, in ſequenti libro, tertio huius operis, diligentius declarabo. Sequuntur Georgicæ menſuræ, quæ ſi rei ruſticæ ſcriptores ulli eſſent reliqui, dubio procul doctius & certius tradi poſſent. cum uero ne unus quidem integer in noſtras manus peruenerit, & γεωπονικὸν, Conſtantino dicatum, nos non multum iuuare poſsit, Cleopatræ fœminæ doctiſsimæ ſcriptis innitemur. Quoniam autem & hæ duplices ſunt, primo liquorum exponam. ὁ μὲν μετρητὴς ἔχει ἀμφορέας. β΄. ὁ δὲ ἀμφορεὺς χόας. δ΄. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. θ. ἤτοι κοτύλας. ιβ. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. α𐅵΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα δ΄. Quod eſt. Metretes capit amphoreas duos. Amphoreus choas quatuor. Chus ſextarios nouem, ſiue cotylas duodecim. Cotyle oxybapha quatuor Oxybaphon ſeſquicyathũ. Cyathus myſtra quatuor. Cũ autem cotyle Georgica capiat tres quartas ſextarij, erit omnino capax tredecim unciarum menſuralium & dimidiæ. atq; ſecundũ hanc proportionem Metretes continet centũ & octo libras. Amphoreus quatuor & quinquaginta. Chus tredecim cum dimidia. Cotyle librã & ſeſcunciam. Oxybaphon tres uncias & drachmas tres. Cyathus uncias duas & totidem drachmas. Myſtrum drachmas quatuor & dimidiam. Sic ſentio de Georgicis menſuris. Quod uero Metretes capiat duos amphoreas declarat Cleopatra quæ inter cætera ſic ſe in Georgicis inueniſſe ſcribit καὶ τὸν ἀμφορέα ξεστῶν. λϛ. κοτυλῶν. μη. τὸν δὲ μετρητὴν ξεστῶν. οβ. κοτυλῶν. ϟϛ. Id eſt. Et amphorea: intellige inueni in Georgicis: ſextariorum ſex & triginta, cotylarum octo & quadraginta. Metreten uero ſextariorum duorum & ſeptuaginta, cotylarum ſex & nonaginta

naginta. Ex quibus quiſq; rationem inire uolens intelliget Metretem duos amphoreas capere. Idē planè dicit interpres Nicandri his uerbis. ὁ ἀμφορεὺς ξέσας ὢ τριακοντα ἕξ. ὁ μετρητὴς ξέσας ἑβδομηκοντα δύο. Id eſt. Amphoreus capit ſextarios ſex & triginta. Metretes duos & ſeptuaginta. Numerus enim ille ſextariorum conſequit̃ ſi in eos cotylas redegeris. Secundum locum obtinet amphoreus capiens quatuor choas, quod ſic probari poteſt. Chus, ut iam oſtendam, capit cotylas duodecim. Amphoreus uero, ut ſcribit Cleopatra, octo & quadraginta. in quibus quia calculis ſubductis quater duodecim eſſe uides ſequit̃ amphorea choas quatuor continere. Vtit̃ aũt eo Ariſtophanes in Pluto.
Οἰδ' ἀμφορεὺς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου. Id eſt.
Quin amphoræ nigri atq; odori Liberi.

Et Herodotus libro primo alterius crateris, qui Delphos una cum aureo à Crœſo miſſus erat, capacitatē explicans, ait. ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηΐου τῆς γωνίας, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους. Id eſt. Argenteus autem in angulo ueſtibuli templi capiēs amphoreas ſexcentos. Apud eundem Lacedæmones dono mittunt Crœſo cratera æneum μεγαθεῖ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα. Hoc eſt. Capacitate trecentos amphoreas continentem. Chus uero duodecim cotylas capit, ut eadem Cleopatra explanat. ὁ δὲ χοῦς ξεστῶν. θ. κοτυλῶν δὲ. ιβ'. Rurſus intellige in Georgicis inueni, Choa ſextariorũ nouem, cotylarum duodecim. Ad huius differentiam puto Galenum declarationis gratia adieciſſe τουτέστι τῶν ξεστῶν ς'. quod eſt ſextariorum ſex. Addidit uero & ῥωμαικῶν ob eam cauſam, quam iam ante dixi. Sequitur Cotyle, nam ſextarij capacitatis ipſius declarandæ gratia mentio facta eſt quę comprehendit quatuor oxybapha ſiue tryblia. nam eædem hic ſunt menſuræ, cum in medicis fuerint diuerſæ. qua de re uideamus uerba Cleopatræ. τὸ τρύβλιον καὶ ὀξύβαφον ὁμοίως ἔχουσι κοτύλης τὸ δ'. Id eſt. Tryblion & oxybaphon ſimiliter capiunt cotyles quartam. Hinc Ariſtophanis interpres in Equitibus ſcribit. τρύβλια δὲ τὰ ὀξύβαφα. Id eſt. Tryblia autem oxybapha. Et hæc recte. in auibus uero non manet in eadem ſententia ſuper hoc uerſu.
Ὀξύβαφον ἐν τευθενὶ πρόσθου λαβὼν ἢ τρύβλιον. Id eſt.
Oxybaphon hinc acceptum appone aut tryblium.

Putat enim diuerſum his uerbis ὅτι τὸ τρύβλιον μεῖζον τοῦ ὀξυβάφου. Id eſt. Quod tryblium maius oxybapho. Eſt namq; maius in medicis, nempe idem quod cotyle, ut tũ declaraui. Hic uero in Georgicis eiuſdem capacitatis eſt, cuius oxybaphum. quod ſeſquicyathum capere eadem Cleopatra oſtendit iam ſupra dictis adiungens, κύαθος κοτύλης τὸ ς'. Id eſt. Cyathus capit cotyles ſextam. Si oxybaphon quarta eſt cotyles, cyathus autem ſexta, nemo nõ intelligit & hic oxybaphon capere ſeſquicyathum perinde ac in medicis menſuris. Sed quod cyathus

contineat

contineat quatuor myſtra uerbis Columellę rerum ruſticarum ſcripto ris probari poſſe arbitror· qui hunc locum, quem & ſupra libro primo attuli, dubio procul è Græco ſuæ artis autore aliquo tranſtulit. inquit uero Pręterea fœnum Gręcum maceratur in uino uetere per triduum. deinde eximitur & in furno ſiccatur, uel in ſole. idq; cum eſt aridum factum molitur, & ex eo molito poſt ſalitură muſti cochlear cumulatũ, uel ſimile genus poculi, quod eſt quarta pars cyathi adijcitur in binas urnas. Hæc ille. Quibus uerbis uoluit explicare μύστρον· quod uero id ſit quarta cyathi declarat Fannij hemiſtichium.

At myſtrum cyathi quarta eſt.

Nunc dicendum quoties quæq; mēſura ſe minorem capiat. Metretes continet amphoreas II. choas VIII. Cotylas XCVI. oxybapha CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. myſtra MMCCCIIII. Amphoreus capit choas IIII. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII. cyathos CCLXXXVIII. myſtra MCLII. Chus capit cotylas XII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. myſtra CCLXXXVIII. Cotyle capit oxybapha IIII, cyathos VI. myſtra XXIIII. Oxybaphon capit ſeſquicyathum, myſtra VI. Cyathus capit myſtra quatuor. Reſtat ut declarem quot unciarũ menſuralium fuerit cotyle, quo cognito perfacile erit cuiuſq; menſuræ capacitatem conſtituere · ad ipſam enim referuntur omnes reliquæ non ſecus ac in Romanis ad ſextarium. Dixi uero eam trium eſſe quartarum ſextarij. quod ipſum aſſerit Cleopatra ſic ſcribens. ἐν δὲ τοῖς γεωργικοῖς εὗρον τὴν κοτύλην τριῶν ὂν τετάρτων ξέστου. Id eſt. In Georgicis autem inueni Cotylen trium eſſe quartarum ſextarij. Quod uerum eſſe è menſurarum Georgicarum declaratione à nobis præmiſſa & eiuſdem Cleopatræ uerbis ſatis intelligi potuit. Itaq; cum ſextarius capiat libram & ſemiſſem, quemadmodum in medicis menſuris probaui, tres quartæ eius ſunt libra & ſeſcũcia, quarũ Cotyle Georgica eſt capax. Ad tertiã partem uenio, in qua conſueui difficilia quęq; pro ingenij mei uiribus explanare. Quamuis uero hoc in loco non multa Cleopatræ autoritati aduerſa ſint, aut eſſe poſsint, tamen nonnulla declarationis gratia adijcere non arbitror inutile fore ſtudioſis bonarũ literarum. Has menſuras Georgicas nominaui ſecutus eandem Cleopatram, quę in Georgicis eas ſe inueniſſe ſcribit. Videntur uero & hæ fuiſſe Atticæ, cuius rei indicium uel maximum puto, quod metreta, quæ omnium conſenſu Attica eſt menſura, atq; ob id etiam à Fannio Attica amphora appellatur, ſuæ ſit hic capacitatis: id eſt omnino eiuſdem cuius eam eſſe iam ante in medicis oſtendi. Alterum argumentũ eſt· quod medimnus iſte Georgicus mox declarandus ſex capiat modios Romanos. id uero de Attico medimno dictum item iri ſequētibus probabo. Tertium quod hæ menſuræ Georgicæ inueniantur ſeſquialteræ proportionem habere ad medicas. Itaq; cum Solon, ut Plutarchus in eius uita refert, auxerit.

rit mẽſuras & numiſmata, per hoc uero & pondera, uideri poteſt menſuras tertia parte cõſtituiſſe capaciores. Vt quas medicas diximus, ueteres fuerint Atticæ, Georgicæ Solonis inſtituto in earum locum ſucceſſerint. Vtq; ueteres menſuræ medicis iam inde ab antiquo manſerint in uſu, quod ipſis non ſine difficultate mutentur in compoſitionibus menſuræ. & quod ad eorum artem mutatio menſurarũ reip. commodi cauſa facta nihil pertinebat, ut contra illa nihil accipiebat detrimenti, manentibus menſuris medicinæ uſitatis. Georgicæ autem reliquis in uſu eſſe ceperunt. Verba Plutarchi ſunt. καὶ ἅμα τούτῳ γινομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τιμήν. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν μνᾶν, πρότερον ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν. Id eſt. Et ſimul menſuras auctas & monetã maioris precij factam. Centũ enim drachmarum minam conſtituit, quæ ante erat trium & ſeptuaginta. Idem intelligitur ex his uerbis Andocidis, quæ ſunt in oratione de myſterijs inſcripta. ἔδοξε τῷ δήμῳ, Τισάμενος εἶπε. πολιτεύεσθαι Ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια, νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος, καὶ μέτροις, καὶ σταθμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς, οἷσπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Id eſt. Viſum eſt populo, dixit Tiſamenus, ut Athenienſes regerentur patrio more. Legibus aũt uterent Solonis & menſuris ac ponderibus. Vterentur uero & Draconis inſtitutis, quibus anteactis temporibus uſi ſumus. Sed Solonẽ Plutarcho & Andocide cõfiſus aio mẽſuras auxiſſe. In has uero Georgicas mutaſſe ueri ſimile mihi uidetur, quod argumentis dictis Atticæ comprobentur. non tamen id ſine ſcriptoris alicuius teſtimonio aſſeuerandũ puto. Quod uero proportionem ſeſquialteram habeant Georgicę ad medicas exponam. Cotyle Georgica capit uncias tredecim & dimidiam. Attica nouem. Nemo autem niſi prorſus rudis arithmeticæ nõ uidet ſeſquialteram proportionem eſſe tredecim & dimidij ad nouẽ. Sic Chus Georgicus capit duodecim cotylas Georgicas, quæ efficiunt nouem ſextarios. Chus uero medicus duodecim cotylas nouem unciarũ, quæ ſex conſtituunt ſextarios. Nouem autem ad ſex proportionem habent ſeſquialteram. Oxybaphum item Georgicum capit uncias tres & drachmas tres. Medicum uncias duas & drachmas duas. Iterũ proportio eſt ſeſquialtera. Cyathus quoque Georgicus capit uncias duas & drach. duas. Medicus ſeſcunciã. Eadem eſt proportio. Poſtremo myſtrum Georgicum comprehendit drachmas quatuor & dimidiam. Medicum drachmas tres. Manet & hic proportio ſeſquialtera. Vt uero Georgicæ menſurę ad medicas habent proportionem ſeſquialterã, ita mina Attica Solonis ad ueterem ſupertertiam. Vnde non uidetur ſi ſic auxit menſuras eandem proportionem ſeruaſſe. Id autem mirum eſt, inter Romanam amphoram & Metreten Atticum etiam proportionem eſſe ſeſquialteram. nam Metretes ſextarios duos & ſeptuaginta, Amphora octo & quadraginta continet

continet. In hoc uero ſolum differunt quod ſextarius Romanus Attico ſit capacior. Itaq; his conſideratis aliquis non immerito dubitare poſſet, an non ueteribus alius quàm Georgicus ille fuerit amphoreus, à quo Romani ſuam amphorã acceperint, & ad cuius proportionem Metretes auctus fuerit. Quo incremento facto manſerit amphoreus dimidiũ metretæ, ut apud Romanos urna amphoræ. Sed in rebus dubijs ſine autoritate nihil eſt affirmandũ. Metretes autem hic capit choas octo, quorum quilibet eſt duodecim cotylarum Georgicarum, ſiue nouem ſextariorum. octo igitur Choes efficiunt duos & ſeptuaginta ſextarios. In medicis autem menſuris Metretes duodecim Choas continet, quorum ſinguli ſunt ſex tantum ſextariorum. ex eo iterum inita ratione duo & ſeptuaginta ſextarij proueniunt. quocirca eiuſdem planè capacitatis eſſe medicus Metretes & Georgicus intelliguntur. Iam tempus eſt ut ad aridarum rerum menſuras Georgicas tranſeamus. Ὁ μέδιμνος ἔχει ἡμιμεδίμνους μὲν. β΄. τριτέας δὲ. γ. ἑκτέας δὲ ἕξ. ἡμιέκτεα δὲ. ιβ΄. ἡμιδωδέκατα δὲ. κδ΄. χοίνικας δὲ. μη. ἡ δὲ χοῖνιξ ἔχει κοτύλας. γ. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον αϛ΄. ὁ δὲ κύαθος μύστρα δ΄. Id eſt. Medimnus capit ſemimedimnos duos. Tertiarios tres. Sextarios ſex. Semiſextarios duodecim. Semiduodecimas partes quatuor & uiginti. Chœnicas octo & quadraginta. Chœnix uero capit cotylas tres. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphum ſeſquicyathum. Cyathus myſtra quatuor. Sed quia Cotyle capit uncias menſurales tredecim & dimidiam. Medimnus centum ſexaginta duas libras. Semimedimnus unam & octoginta. Tertiarius medimni quatuor & quinquaginta. Sextarius medimni ſeptem & uiginti. Semiſextarius medimni tredecim & dimidiam. Semiduodecima pars medimni ſex & uncias nouem. Chœnix libras tres uncias quatuor & dimidiã. Cotyle librã unam & ſeſcunciam. Oxybaphum tres uncias & drachmas tres. Cyathus duas uncias & drachmas duas. Myſtrum drachmas quatuor & dimidiam. Sic ſentio de Georgicis rerum aridarum menſuris. Reuertar nunc ad medimnum qui rerum aridarum menſura eſt maxima ut Metretes liquorum. Legitur autem medimnus et medimnum, atq; ſic in neutro Cicero potius utitur. Eius dimidium eſt ἡμιμέδιμνος Tertia pars τριτεὺς, quod eſt Tertiarius. Sexta ἑκτεὺς, quem Sextarium medimni interpretamur, ut à Congij ſextario, quem ſine alterius uerbi appoſitione ſic appellamus, diſcerni poſsit. Græci tamẽ facile diſtinguunt, ut qui duo diuerſa uocabula habeãt alterum planè Græcum ἑκτεὺς. alterum è Romano corruptũ ξέστης Cuius ſextarij medimni dimidium eſt, quod & uocis compoſitio indicat, ἡμίεκτον. ſiue ut Ariſtophanes ἡμιεκτέον. id eſt dimidius ſextarius medimni. Guarinus qui in uita Syllæ apud Plutarchum non adiecit medimni à latine tantum doctis intelligi non poteſt · eſt uero duodecima pars medimni.

Hinc

Hinc dimidium eius ἡμιδωδέκατον appellatur id eſt Semiduodecima quod quarta & uiceſima pars ſit medimni. Semiduodecima denique capit duas Chœnicas, nam medimnum octo & quadraginta. Sed hæc omnia ferè interpres Ariſtophanis his uerbis declarat in commentarijs in Nubes. ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικας ἔχει. μη. τούτων τὸ ἕκτον ὀκτώ. τὸ ἥμισυ τοῦ ἕκτου τουτέστι τῶν ὀκτώ, τὰ τέσσαρα. ὃ καλεῖται τετράμετρον. ὁ οὖν ἡμίεκτος τέσσαρας ἔχει χοίνικας. Id eſt. Medimnus chœnicas capit octo & quadraginta. horum ſexta pars, octo. dimidia ſextæ, id eſt octo, quatuor, quod tetrametrum appellatur. Igitur Semiſexta quatuor habet Chœnicas. Et paulo poſt iterum de medimno ſcribit. τούτου οὖν τὸ ἕκτον ἐστὶν ὀκτὼ χοίνικες. τὸ δ' ἡμίεκτον τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν ὀκτὼ πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα, χοίνικες τέσσαρες. Id eſt. Huius igitur ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uero id eſt duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor exiſtunt Chœnices. Hæc Ariſtophanis interpres. idem ſentit de his Suidas, ſicut de pleriſque alijs. ita ut alter ab altero, aut certe uterque ab uno aliquo autore deſcripſiſſe uideatur. Sunt uero eius uerba, ἡμιεκτέον μέτρον. ἦν δὲ ἐστι. δ΄. χοινίκων. ὁ γὰρ μέδιμνος μη. χοινίκων ἐστί. τούτων οὖν τὸ ἕκτον ἐστίν. η. χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον, τουτέστι τὸ δωδέκατον τῶν μη χοινίκων, τέσσαρα. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας μη. τὸ ἡμιμέδιμνον τὰς κδ΄. ἔχει. ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν. δ΄. χοίνικας. τὸ γὰρ ἕκτον χοίνικες ὀκτώ. Id eſt. Semiſexta pars menſura. hæc uero eſt quatuor chœnicũ. Medimnus enim octo & quadraginta Chœnicum eſt. Horum igitur ſexta pars ſunt octo Chœnices. Semiſexta uero, id eſt duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor ſunt. medimno capiente octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus ſcilicet quatuor & uiginti cepit. Semiſexta autem quatuor chœnicum capax eſt, Sextarius enim medimni chœnicas capit octo. Sic etiam interpres Nicandri. ἔχει χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον ἔχει χοίνικας κδ΄. Id eſt. Medimnus continet Chœnicas octo & quadraginta. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Quamuis ibidem corrupte, ut pleraque alia, legatur λίτρας cum χοίνικας debeat legi. Pollux præterea libro quarto capite tertio & uiceſimo. ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα. ὁ δὲ ἡμιμέδιμνος, τέσσαρες καὶ εἴκοσι. ὁ δὲ τριτεύς, ἑκκαίδεκα. ὁ δὲ ἑκτεύς, ὀκτώ. τὸ δὲ ἡμίεκτον, τέσσαρες. Id eſt. Medimnus eſt octo & quadraginta chœnicum. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Tertiarius medimni ſedecim. Sextarius eiuſdem, octo Dimidius ſextarius medimni, quatuor. Poſtremo Harpocratio, qui λεξικὸν decem rhetorum ſcripſit, inquit. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας τεσσαράκοντα ὀκτὼ τὸ χωροῦν εἰκοσιτέσσαρας χοίνικας ἡμιμέδιμνον ἐστίν. ἡμίεκτον δὲ τὸ χωροῦν τέσσαρας χοίνικας, τοῦ ἕκτου, ὅπερ ἐστι χοίνικες ὀκτώ, τὸ ἥμισυ. Hoc eſt. Cum medimnus capiat octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus quatuor & uiginti chœnicum capax eſt.

Dimidius uero ſextarius medimni capit quatuor chœnicas, utpote qui dimidium ſit ſextæ partis, qui ſunt chœnices octo. Fortaſſe alicui uiſus ſum fuiſſe nimius in tot ſcriptoribus, tanquam teſtibus in una ea demq; re citandis. Is uero ſciat ideo à me factum, ut hi ſi non authoritate & præſtantia, uincerent ſaltem cõſenſione & numero. Ex his igitur omnibus illud perſpicuum eſt, medimnum primo in duos ſemimedimnos diuidi: quem uero Tertiariũ medimni nuncupamus, ipſius tertiam eſſe partem, ut Sextarium, ſextam. Dimidium ſextariũ, ſiue ſemiſextam, duodecimam. Dimidium duodecimæ, quartam & uiceſimam. Deinde quia medimnum capit chœnicas octo & quadraginta, dimidium medimnum capere quatuor & uiginti. Tertiarium medimni, ſedecim. Sextarium eiuſdem, octo. Semiſextam, quatuor. unde & tetrametrum dicitur. quod Ariſtophanis ioci ſatis indicant in Nubibus.

Περίδου νῦν ἐμοί,
εἰ μὴ τετράμετρόν ἐστιν ἡμιέκτιον. Id eſt.
Quin iam licet certare poſito pignore
An Hemiecteon tetrametrum non ſiet.

Nam Chœnica metri ſignificabant nomine. Ea uero tres capit cotylas. quod ante quoq; in medicis probaui, & non minus Iulius Pollux confirmat ſic ſcribens. κοτύλη δὲ τὸ τρίτον τῆς χοίνικος. Hoc eſt. Cotyle tertia Chœnicis pars eſt. Ab hac fit ἡμιχοίνικον id eſt dimidia Chœnix, quo utitur Dioſcorides. διχοίνικον, quo Ariſtophanes. τριχοίνικον & πενταχοίνικον, ut habet Pollux, id eſt mẽſura duorum, trium, quinq; chœnicum. ἄρτος etiam τριχοίνικος id eſt panis trium chœnicum apud Xenophontem libro ſeptimo de Cyri aſcenſu ad Babylonem. Eſt autem ſolum menſura rerum aridarum, utitur uero ea crebro Ariſtophanes in Veſpis.

ἔλαβες τὴν χοίνικα κριθῶν. Id eſt.
Capiebas chœnice ordei
medimna ſcilicet. & in Pace
Δοίην ἂν αὐτῶν ἰσχάδων τρεῖς χοίνικας. Id eſt
Dedero equidem pro ipſis caricum tres chœnicas.
In Concionatricibus
ἡμῖν ἀρτίσειν κἀρεβίνθων χοίνικα. Id eſt.
Multam daturam nobis ciceris chœnicem.

Hæc de Chœnice ſufficiunt. Cotylen quatuor capere oxybapha, ipſum uero ſeſquicyathum, Cyathum quatuor myſtra, iam ante ſatis declaratum eſt in liquorum menſuris, nunc dicendum quoties maior unamquamq; ſe minorem capiat. Medimnum capit ſemimedimna II. Tertiarios III. ſextarios VI. dimidios ſextarios XII. Semiduodecimas XXIIII. chœnicas XLVIII. cotylas CXLIIII. oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. myſtra $\overline{\text{III}}$CCCCLVI. Dimidium medimnum capit

tertia

tertiarium cum dimidio, ſextarios III. dimidios ſextarios VI. ſemiduo decimas XII. chœnicas XXIIII. cotylas LXXII. oxybapha CCLXXXVIII. cyathos CCCCXXXII. myſtra MDCCXXVIII. Tertiarius medimni capit ſextarios II. dimidios ſextarios IIII. ſemiduodecimas VIII. chœnicas XVI. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII. cyathos CCLXXXVIII. myſtra MCLII. Sextarius medimni capit dimidios ſextarios II. ſemiduodecimas IIII. chœnicas VIII. cotylas XXIIII. oxybapha XCVI. cyathos CXLIIII. myſtra DLXXVI. Dimidius ſextarius medimni capit ſemiduodecimas II. chœnicas IIII. cotylas XII oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. myſtra CCLXXXVIII. Semiduodecima medimni pars capit chœnicas II. cotylas VI. oxybapha XXIIII. cyathos XXXVI. myſtra CXLIIII. Chœnix capit cotylas III. oxybapha XII. cyathos XVIII. myſtra LXXII. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. myſtra XXIIII. Oxybaphon capit ſeſquicyathum. myſtra VI. Cyathus capit myſtra quatuor. Reſtat iam tertia tractationis pars, ut igitur & hanc abſoluamus reuertamur ad medimnum. Hoc proportionem ſeſquialteram habet ad medimnum iam ante in medicis mēſuris declaratum, quam proportionem & reliquæ menſuræ rerum aridarum inter ſe collatæ ſeruant. Verum eò pluribus teſtibus comprobaui medimnū octo & quadraginta chœnicas capere· deinde Chœnica tres continere cotylas, quò magis appareat explicationem Medimni Cleopatræ nonnihil deprauatam, ubi legitur τὸν δὲ μέδιμνον ξεστῶν. ρβ΄. κοτυλῶν ρλϛ. Rurſum intellige in Georgicis inueni. Medimnum uero ſextariorum centum duorum, cotylarum centum triginta ſex. Primum enim ſi hoc conceſſo chœnicem capere tres cotylas, ſubducemus rationem, erit medimnum tantummodo chœnicum quinque & quadraginta & unius tertiæ. quod omnium conſenſu, qui medimnum in chœnicas diſtribuerunt, falſum comprobatur. Deinde ſi alterū dederimus illud, medimnum capere chœnicas octo & quadraginta, & tum ineamus rationem, non erit chœnix trium, ſed duarum cotylarum, & quinque ſextarum cotyles. quod nihilominus eſt alienum à ueritate. Arbitror ergo locum corruptum iſto modo. Librarius legens ξεστῶν ρκ. ſimilitudine ſoni quæ eſt inter. β΄. &. κ. deceptus. β΄. pro. κ. ſcripſit, uel ſimilitudine figuræ· ſolent enim non admodū diſſimiliter pingere utramque literam, maxime celeriter ſcribentes, ut in κάρμαρος. tum alius obſeruās in Georgicis tres ſextarios efficere quatuor cotylas, & ſecundam explicationis partem corrigere uolens, pro κοτυλῶν ρμδ΄. ſcripſit, quo res congrueret, ρλϛ. quamuis & hic error ob ſimiles quoſdam ductus literarum allatus eſſe uideri poteſt. Eiuſmodi uero permultos errores ſimilitudinem ſoni uel figurę literarum, ſæpenumero creaſſe in caſtigationibus, quas in Galenum & Hippocratem ſcribam, teſtimonio ueterum codicū demonſtrabo. Sic igitur legendū cenſeo. τὸν δὲ μέδιμνον

ξεστῶν. ρη. κοτυλῶν ρμδ'. Id eſt. Medimnum uero ſextariorum centum & octo. cotylarum centum quadraginta quatuor. Sed aliam difficultatem nobis affert Herodotus, quam Budæus uir diligens ante me obſeruauit, ne quemquam ſciens ſua debita laude priuem. Ait enim in Polyhymnia numerum exercitus Xerxis colligens. οὕτω πεντακοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς, καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι σηπιάδος καὶ θερμοπυλέων. Id eſt. Ita quingentas & uiginti octo Myriadas & tria millia ducētos & uiginti uiros duxit Xerxes filius Darij ad Sepiadem uſq; & Thermopylas. Conſtat autem ex præcedentibus hunc numerum deprauatum non eſſe. Non multo poſt ſic inquit εὑρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρας ἐλάμβανε, καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ, καὶ πρὸς, τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσαράκοντα. Hoc eſt. Inuenio enim ſubducta ratione, ſi ſinguli quotidie ſingulas chœnicas tritici accepeerint, ac nihilo plus, undecim Myriadas medimnûm ſingulis diebus abſumptas: præterea trecenta & quadraginta. Itaq; ſi ſuperiorem numerum colligendo pro medimno chœnicas octo & quadraginta acceperis, prouenient quidem medimnûm undecim myriades, ſed præterea tantummodo ſeptem & ſexaginta medimna & quatuor chœnices. Si uero ineas rationem Medimnum non prorſus capere octo & quadraginta chœnicas, re accurate examinata inuenies hinc Medimnum capere ſeptem & quadraginta chœnicas & ſeptem octauas unius chœnicis atq; uiceſimam octauæ ac paulo plus: quod uix ut quilibet intelligat definiri poteſt, & minutius eſt quàm ut definiri debeat. nondũ igitur deeſt integra una octaua quo minus medimnũ capiat octo & quadraginta chœnicas. Quod uero numerus plane non reſpondeat, aut librariorum uitio factum, quod tamen hic quia numerus non notis literarum, ſed integris uerbis ſcriptus eſt, non contigiſſe uidetur: aut Herodoti ipſius quadam incuria chœnicum calculis non recte ſubductis. quod ueriſimilius eſt. Qua de re nec locus hic ſententiam aliorum, qui definierunt quot chœnicas capiat medimnum, infirmare quicquam poteſt. Nunc erit explicandum quot modios Romanos medimnum comprehendat: tum etiam quod Atticum & Siculum eiuſdem fuerint capacitatis. Eſt autē Modius omnino uox latina, qua ſi quãdo alij utuntur, & nomen & menſuram à Romanis mutuantur. ut contra Medimnum Græca: quàm nemo uſurpat niſi de rebus Græcis loquens. Itaq; medimnum capere modios ſex à multis traditur. Atque ut à Suida incipiam, is ſcribit. Μέδιμνον ἓν μοδίων. ς'. Id eſt. Medimnum igitur modiorum ſex. Hæc namq; proprie ad hoc pertinent medimnum. In eadem uero ſententia, in qua Suidas, eſt ille qui ſic ait in libello de menſuris & ponderibus. ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἔχει ἡμίεκτα ιβ'.

ιβ'. τὸ δὲ ἡμίεκτον ἔχει χοίνικας. δ'. ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας. μη'. ξέστας. ϟς. Id eſt. Atticum medimnum habet ſemiſextas duodecim. Semiſexta uero capit chœnicas quatuor: unde fit ut Medimnum capiat chœnicas octo & quadraginta, ſextarios ſex & nonaginta. Paulo ante ait idem. ὁ δὲ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας. η. ὁ δὲ χοῖνιξ ξέστας β'. Id eſt. Modius uero Italicus capit chœnicas octo. Chœnix autem ſextarios duos. Hæc ille. Quis uero nõ intelligit ſi Medimnum Atticum capit octo & quadraginta chœnicas, Romanus uero modius octo, medimnũ capere ſex modios? Idem dicit Fannius his uerſibus de amphora loquens.

Huius dimidium fert urna, ut & ipſa medimni
Amphora, terq; capit modium. ſextarius iſtum
Sexdecies haurit, quot ſoluitur in digitos pes.

Hæc igitur de Attico medimno ſcripta ſunt, ut & Cornelij Nepotis, qui ſic ſcribit in uita Pomponij Attici. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. nam uniuerſos frumento donauit, ita ut ſingulis ſex modij tritici darentur, qui modus menſuræ Medimnus Athenis appellatur. Sex legendum arbitror, & ſentit mecum Alciatus. Scriptum enim primo ſic puto VI. adiecto ſcilicet diſtinctionis puncto pleniore. librariũ uero puncto annumerato legiſſe ſeptem. atq; ſic hoc mendum ut facile fieri potuit, accidiſſe. Eiuſdem planè capacitatis fuit Siculum medimnum. quod qui Siciliam habitabant non minima ex parte Græci erant. Sed Siculum quoq; comprehendere ſex modios ex Auſonio intelligimus qui in Grippo de ternario numero ait.

Hinc Bromij quadrantal, & hinc Sicana medimna.
Hoc tribus, hoc geminis tribus explicat uſus agendi.

Quod è Ciceronis uerbis quoq; cognoſci poteſt, qui ſic libro quinto in Verrem: Agri Leontini decumæ anno tertio uenerunt tritici medimna XXXVI. hoc eſt tritici modij CCXVI. Ineas rationem & inuenies medimnum ſex modios capere. Idem paulo poſt ait. Profeſsio eſt agri Leontini ad iugera XXX. hæc ſunt ad tritici medimnum XC. id eſt tritici modios DXL. millia. Si enim nonaginta millia medimnûm diſtribueris in modios, quemq; uero in ſex, oriuntur modij DXL. Ex his igitur ſatis perſpicuum eſt Medimnum ſex capere modios Romanos. eiuſdem etiam capacitatis eſſe Atticum & Siculum. Iam declarandum eſt qua ratione Medimnum capiat ſex modios, Modium continere ſedecim ſextarios in Romanis menſuris libro primo declaraui. in his uero Georgicis Medimnum octo & quadraginta eſſe chœnicum, quæ cotylas efficiũt centum quadraginta quatuor. quia uero quatuor eiuſmodi cotylę efficiunt tres ſextarios, erunt ſextarij unius medimni centum & octo. hos ſi diuiſeris in ſex partes, quæq; ſexta erit octodecim ſextariorum. Atticus autem ſextarius, ut probaui, minor eſt Romano

duabus uncijs menſuralibus. Si igitur duos ſextarios Atticos fueris partitus, prouenient unciæ ſex & triginta, quarũ duæ & triginta pro complendis ſextarijs Romanis adijciendæ ſunt. ſuperſunt uero quatuor. Medimnum igitur capiet modios ſex, ſed quia ſuperſunt ſexies quatuor unciæ, continebit plus quàm ſex modios ſextarium unum & uncias quatuor: quam rem, tanquam paruam in tanta menſura, nõ uidentur curaſſe qui primo Medimnum ſex eſſe modiorum literis conſignarunt. Quod ſi quis ob id quod ſupererat ſextarius unus & unciæ quatuor, contendere uelit locum Cornelij Nepotis non eſſe deprauatum, ſed ab ipſo ſcriptum medimnum ſeptem modiorum, uereor ne nimis leue ſit. Ad Alciatum uenio, qui cum Medimnũ Atticum capere octo & quadraginta cotylas probauerit ac Cotylen cõſtituerit nouem unciarũ. nunq́ poteſt explicare quõ capiat modios ſex, ut in Cornelio Nepote recte credit debere legi. Non capiet enim niſi quatuor & dimidiũ ſi duas cotylas tam capaces eſſe, quàm capax eſt ſextarius Romanus acceperis: quod tamẽ ipſum non uelle ex ſcriptis eius intelligitur. Igitur ſi rem diligenter examinaueris non capiet ultra quatuor modios Romanos & ſeſquiſextarium. In idem impegit is cuius uerba recitantur à Suida. Sequitur enim ex ipſis modium eſſe ſextariorum duodecim, quod nullus unquam ſcripſit. Quare niſi uiderem Chœnica & ſextarium & cotylam ut menſuras rerum aridarum medicis ſecũdum eam proportionem in uſu fuiſſe, facile mihi quiſpiam perſuaderet è falſa cotyles uſurpatione, nempe medicæ pro Georgica, eiuſmodi Medimnum eſſe conſtitutum. Verum de his quiſq; quod uelit, ſtatuat. Certe medimnum capere modios ſex non de eo quod è medica cotyle, ſed quod è Georgica conſtituitur, intelligendum eſſe, nemo nõ ex ijs, quæ iam dixi, intelligit. Hæc igitur aduertens Budæus, ut eſt uir prudẽs & diligens Chœnica duorum ſextariorum ſtatuit. Sed cotylam Georgicam ignorans, putat nõ recte ſcriptum à Polluce Chœnica eſſe trium cotylarum. Idem Budæus & in Attica cotyle fallitur, eam eiuſdem eſſe capacitatis, cuius eſt Hemina Romana arbitratus, Itaq; neuter ſatis inuenit, pace illorum dixerim, qui ex iſtis ſe expediret. Porrò modiũ Romanam uocem eſſe dixi: hanc igitur aut reſpuẽs Lucianus medimno utitur, ubi Romani ſcriptores habent modiũ: aut eandem menſuram cenſens, ut Alciatus ſenſiſſe putat: cum certe liceret ipſi loco eius ἑκτέα dicere, qui parum admodum à modio differt. In quo ſimiliter Suidam, aut illum unde ſua ſumpſit, uidemus peccaſſe cum ſcribit de Annibale. ὅτι τὸ μέγεθος τῆς ἀννίβα νίκης τῆς πρὸς ῥωμαίους καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συμφορᾶς ἐπ᾽ ὄψιν ἀγαγεῖν τοῖς Καρχηδονίοις μηχανώμενος, τρεῖς μεδίμνους ἀττικοὺς πλήρεις χρυσῶν δακτυλίων εἰς τὴν Λιβύην ἀπέπεμψεν, οὓς ἄρα τοὺς ἱππικοὺς καὶ βουλευτικοὺς ἄνδρας σκυλεύσας ἀνῄρει. Id eſt. Quoniam ſtuduit Hannibal uictoriæ ſuæ ſimul & hoſtiũ calamitatis

magni

magnitudinem Carthaginienſibus ante oculos ponere, tria medimna Attica plena aureis annulis miſit in Africam, quos ſcilicet dum ſpolia colligeret, equeſtris & ſenatorij ordinis uiris detraxerat. In eodem errore uerſatur Angelus Politianus ſcribens. Duplex amphora modius eſt, aut ſi mauis Græce medimnus: tum Guarinus Veronenſis Strabonis interpres: inquit enim Strabo libro quinto. ὑπὲρ δὲ ῥώμης κασίλινον ἵδρυται ἐπὶ τῷ ὐλτούρνῳ ποταμῷ. ἐν ᾗ πολιορκούμενοι Πραινεστίνων ἄνδρες μ. καὶ φ. πρὸς ἀκμάζοντα ἀννίβαν ἐπὶ τοσοῦτον ἀντίσχον, ὥσθ' ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μέδιμνον, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δὲ ὁ πριάμενος. Hoc ſic reddit. Romam uerſus autem Caſilinum eſt ad flumen Vulturnum, in quo prænestini milites XL. & D. aduerſus Hannibalem uarijs inſtructum copijs, tamdiu obſidionem pertulere, dum inualeſcente fame, modius drachmis ducentis uenundaretur, & uenditor quidem mortem oppetierit, emptor autem incolumis euaſerit. Vides ut μέδιμνον uerterit modium. Sic enim legit. Ego legendũ cenſeo μῦν id eſt murem: quod quiſpiam hiſtoriæ Romanæ ignarus, putans eſſe notam, μέδιμνον ſcripſit, non conſiderans etiam tum debuiſſe adeſſe uel πυρῶν uel κριθῶν uel tale quidpiam: ne quis cenſeat id ipſius Strabonis ignorantia factum. Quod uero debeat eſſe μῦν ſatis oſtendunt uerba Plinij libro octauo cap. LVII. Veniſſe murẽ CC. nummis Caſilinũ obſidẽte Hannibale: eumq́ qui uẽdiderat fame interijſſe emptorẽ uixiſſe annales tradũt. & Valerij Maximi qui lib. VII cap. ſexto ſcribit. In illa obſidione & fide cum trecenti Præneſtini manerent, euenit ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere quàm ipſe leniendæ famis gratia conſumere mallet. Sed credo prouidentia deorũ effectũ, ut & uenditori & emptori quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame conſumpto manubijs ſordium ſuarum frui non licuit. Aequi animi uir, ad ſalutarem impenſam faciendã, care quidem, uerum neceſſarie cõparato cibo uixit. Idem etiam indicat Liuius libro XXIII ab urbe condita. Poſtremo ad id uentum inopię eſt, ut lora detractasq́ ſcutis pelles, ubi feruida molliſſent aqua, mandere conarẽtur, nec muribus alioue animali abſtinerent. Budæus quidem aduertit locum Strabonis ab alijs diſsidere, ſed quo modo id contigerit non declarat. Redeo ad menſuras ne quis clamet οὐδὲν πρὸς μέτρον. Chœnica tres cotylas Georgicas capere demonſtraui, quæ efficiunt uncias menſurales quadraginta & dimidiam. duos ergo ſextarios Romanos, ſed remanet ſemuncia, quam non curantes quidã duorum ſextariorum eſſe dicunt, ut Græcus ille ignotus, cuius uerba paulo ante retuli. In quam ſententiam diſcedit etiam Budæus recte conſiderans Medimnũ non poſſe ſex modios capere ſi Chœnica minorem duobus ſextarijs Romanis uelimus accipere. Sed idem ignorans, ut dixi, cotylen Georgicam, non quiuit intelligere quo modo Chœnix eſſe

poſsit trium cotylarum, quod Pollux tradidit. quare ſententia Pollucis reiecta, ſtatuit eam duorum ſextariorũ capacem. Verum Chœnix cibus erat diurnus. unde Suidas ſcripſit. ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερησία τροφή. Hoc eſt. Chœnix enim cibus diurnus. Idem ſibi uult Heſychius cum ait. χοίνικες αἱ ἡμερησίαι τροφαί. Quin etiam Alexarchus, ut refert Athenæus libro tertio ex hiſtorijs Heraclidis, in ciuitate Vranopoli à ſe condita nouam ſermonis proprietatem inducens inter cętera Chœnicẽ ἡμεροτροφίδα, quod eſſet menſura cibi diurni uocabat. Idem etiam ex Herodoto intelligi poteſt, qui tritici chœnica abſumendam quotidie ſingulis uiris, qui erant in exercitu Xerxis, partitur. Et è Pythagoræ ſymbolo, χοίνικι μὴ ἐπικάθισαι. Id eſt. Chœnici ne inſideas. Quo monemur ne uictù unius diei quæſito, curemus craſtinũ. Quod ſymbolũ Eraſmus doctiſsime enarrauit in adagijs, quam ob rem mihi ſilendum puto. Nec ipſum neglectum eſt à Budæo. Hinc Homericus Telemachus ait in decimonono Odyſſeas.

Οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅς κεν ἐμῆς γε
χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς. Id eſt.
Haud operis uacuum noſtram contingere quemquam
Chœnica perpetiar, longis licet hoſpes ab oris
Venerit.

Vtitur uero Homerus menſura pro demenſo diurno quod Chœnice olim diſtribuere ſolebant. Itaq; ex his intelligitur Chœnicẽ eſſe Gręcis menſuram cibi diurni, ut Romanis ſextariũ caſtrenſem, qui duos urbicos capiebat, quemadmodũ libro primo declaraui. Vt appareat ex Herodoto & Hieronymo eandem uictus rationem Græcis & Romanis militiæ fuiſſe. Sed & domi fuit, quod ex demenſo percipitur. de quo ſic interpres quidam Terentij ſcribit ſuper hoc quod eſt in Phormione:

Quod ille unciàtim uix de demenſo ſuo
Suum defraudans genium comparſit miſer
Id illa uniuerſum abripiet.

Ait nanq; interpres: Serui quaternos modios accipiebãt frumẽti in menſem, & id demenſum dicebatur. & utrũ à menſe an à metiendo incertum. Hæc ille. Ad hanc conſuetudinem alluſit Iuuenalis ſatyra XIIII.
Seruorum uentres modio caſtigat iniquo.

Faciunt autem quatuor modij ſextarios quatuor & ſexaginta. ſi igitur menſem ſtatuas eſſe triginta dierũ, cibus diurnus duo erunt ſextarij, ſed ſupererunt quatuor· quos partim in reliquos quinq; dies, quos habent duodecim anni menſes, præterquam quod quilibet ex ipſis habeat triginta dies, diſtribues· partim in ſemunciam, quam quæq; Chœnix plus habet duobus ſextarijs Romanis, conſumes· ſi quid uero prętereа ſuperſit corollarij uice datũ cenſeri poteſt. Reſpondet autem demenſo

menſo Græce σιτομέτριον. quod in triginta dies datum fuiſſe ex Polybij loco, qui eſt in quarto, opinor intelligi poſſe. ὁ δὲ φίλιππος διαδιδοὺς ὅτι μέλλει σιτομετρεῖν, ἐκήρυξεν ὅσοι μὴ πλεῖον ἔχουσι τριάκοντα ἡμερῶν σῖτον ἀπογράφεσθαι πρὸς αὐτόν. Id eſt. Philippus autē diſtribuens, quod uolebat demetiri, proclamare iuſsit qui amplius non haberent triginta dierum cibum ſibi debere deſignari. Sed quod Terentij interpres ſcribit demenſum utrum à menſe an à metiendo incertū miror cum Plautus in Menæchmis hoc ioco ſatis indicet à demetiendo eſſe dictum.

Nunc argumentum uobis demenſum dabo,
Non modio, nec trimodio, uerum ipſo horreo.

Sed de Chœnice atq; adeo de Georgicis menſuris ſatis multa. Iam ad Hippoiatricas ueniam, quas Latini menſuras mulomedicinæ ſiue artis ueterinariæ dicerent. Vt enim illi eos ab equis, ita hi à mulis curandis nominarunt. Sed ijdem medici pecorum κτηνιατροί, inquit Varro, appellantur. Sic uero habent: ἡ κοτύλη ἔχει ὀξύβαφα. β. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. γ. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ'. τὸ δὲ μύστρον κοχλιάρια. β'. Quod eſt: Cotyle capit oxybapha duo. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus myſtra quatuor. Myſtrū cochlearia duo. Sed quia Cotyle capit libram menſuralē, oxybaphū capit ſelibrā. Cyathus uncias duas. Myſtrum ſemunciam. Cochleariū drachmas duas. Maiores autem menſuras non addidi, quod nec Græcus, unde hæc ſumpſi, addiderit. tum etiā quod quiſq; facile poſsit Cotyle conſtituta ad ipſam tanquam ad regulam quandam eas dirigere. Sed ſubijciam uerba Græci illius. ἡ κοτύλη ἔχει οὐγγίας. ιβ'. ὀξύβαφα. β. τὸ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. γ. κύαθος ἔχει μύστρα. δ'. κοχλιάριον δὲ ἐστι μύστρου τὸ ἥμισυ. τὸ δὲ ὀξύβαφον ποιεῖ οὐγγίας. ϛ. ὁ δὲ κύαθος ποιεῖ οὐγγίας: β. Id eſt. Cotyle habet uncias duodecim, oxybapha duo. Oxybaphum uero cyathos tres. Cyathus habet myſtra quatuor. Cochlearium autem myſtri dimidium eſt. Oxybaphum quidem facit uncias ſex. Cyathus uero uncias duas. Ex quibus uerbis intelligitur cuiuſq; menſuræ capacitas quo ad minores & uncias. Verum quia ἔχει ambiguum eſt: nam & χωρεῖ & ἕλκει ſignificat: nos hic menſuralem unciam & libram intelligimus ob has cauſas, & quod nullus liquor ab ipſo exprimatur, quod æquū fuiſſet eum facere, ſi de ponderalibus ſentiret, & quod nullus ex loquendi quadam conſuetudine intelligi facile poſsit. Videtur autem hinc orta hæc menſurarū conſtitutio, quod me dici aliqui, ut ſupra in Atticis teſtimonio Galeni probaui, Cotyle pro libra Romana menſurali ſint uſi. quos, puto, ueterinarij imitati tales menſuras ſibi proprias fecerunt. Quod ſi quis uncias ponderales acceperit, oſtendat de quo liquore ſit dictum: quod cum facere non poſsit, menſurales rationibus quibuſdam permoti intelligemus. De hoc cyatho ſcribit Suidas: κύαθος. ἀντλητήριον μέτρον ὑγρου, οὐγγιῶν. β. Id eſt. Cyathus menſura, qua res liquidas haurimus, unciarum duarum. Et

Heſychius

Heſychius. Κύαθος δέχεται ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Hoc eſt. Cyathus capit liquoris alicuius uncias duas. Si liquoris alicuius, neceſſe eſt, ut de menſuralibus intelligamus. aut ſi nolumus, diuerſæ capacitatis con ſtituamus cyathos: quod ualde abſurdum eſt. tot enim tum erũt diuer ſi cyathi quot liquores diuerſi. atq; cyathus mellis quãto capacior tum erit cyatho olei? Abſurdum dixi. nam certæ & definitæ capacitatis ſex tarius Romanis fuit unicus, qui ſecundum quod modo hac modo illa re fuit impletus, ita rerum pondus diuerſum, manente eadem mole, e merſit. atq; ſic etiam ſecundum rerum quas metimur uarietatem, diſsi militudo ſextarij tradita eſt ab autoribus. Ita Fannius uini ſextariũ id eſt tantum uini, quantum ſextarius capit, pendere uncias uiginti ſcri pſit, olei ſelibram, mellis libras duas & dimidiam. Sin autem Heſychi us pondus certi liquoris ſignificare uellet, aut eum nominaret, aut ex loquendi quadam conſuetudine, quæ hic nulla probari poteſt, iam an te notus eſſet: minime uero diceret alicuius liquoris. Huius penè capa citatis Cotylen nobis conſtituit ſine teſtibus Africanus unus è iunio ribus Græcorum medicis cum ſcribit. Quam enim comparationem rationemue libræ pondus ad minam habet, libræ menſura eandem ad Cotulam habet, ſextarij ſcilicet Xeſtęue dimidium. Sic M. Fabius Cal uus nobis illa ſuo more uertit. Sed ipſe Africanus paulo ante declara uit quam rationem habeat libra ponderalis ad minam his uerbis, Mna Attica ergo ſtateras quinq; & uiginti habet. libra uero Italica ſtateras quatuor & uiginti. Hęc uera eſſe quiſq; è ſequentibus libris intelliget. Nam Mina Attica drachmarum eſt centum. Libra Romana pondera lis ſex & nonaginta. Viceſima igitur quinta parte maior eſt mina Atti ca libra Romana, id eſt ſtatere uno ſiue quatuor drachmis. Eadem igi tur parte maior eſſe debet Cotyle, libra menſurali, Cum autem duo decim habeat uncias, quas ſi in ſemuncias diuiſeris, habebis ſemuncias quatuor & uiginti, una ſemuncia maior erit Cotyle. Fiet ergo quinque & uiginti ſemunciarum, id eſt libræ & ſemunciæ, non libræ ſolum, ut Alciatus eum ſcripſiſſe ait. Sed tamen id quod dixi, ab Africano forte inuentum, cui pulchrum uiſum eſt libram menſuralem ſic cõferre Co tylę, ut ponderalis recte minæ Atticæ conferri poteſt. Hoc ex Africa no colligitur: quomodo uero illud ipſum quod Hermolaus uoluit, ite rum nõ uideo. Certe Africanus Choa liquoribus repletũ aſſerit idem pendere quod Fannius. nempe uini libras decem. olei nouem. mellis quindecim. Vnde ſequitur amphoram uini pendere libras octoginta, olei duas & ſeptuaginta. mellis centum uiginti. Hermolai uerba ſupe riori libro retuli. Sed relinquamus Africanũ qui ſibi ipſe non ſatis con ſtat: quis enim non uidet, ſi Cotyle capax ſit librę menſuralis & ſemun ciæ, Choa cuiuſq; liquoris nominati non multo plus pendere quàm ipſe ſcripſit? Ad Iſidorum uenio, qui cum ſuperioribus ſentit, dicens cotylen

cotylen pendere libram. Hoc tamen Africano indoctior quod appendit ſcribit, diſcrimen quod eſt inter libram pondus & menſuram ignorans. Qui Budæum etiam uirum ſumme doctum induxit ut erraret, ſicut libro primo diximus. Porrò uſum Hippoiatricarum menſurarum pluribus probare nequeo, quod apud Græcos huius artis ſcriptor nullus, quod ſciam, extet præter Abſyrtum, quem mihi uidere non contigit, etſi ſciam principi Mantuano eſſe. Hæ autem menſuræ ab alijs diſtinctæ, toti huic tractationi non parum lucis afferent. Sequitur nunc liber tertius in quo pondera rerum, quas metimur, declarare decreui.

GEORGII AGRICOLAE LIBER TERTIVS DE PONDERE RERVM quas metimur.

Tametſi magnus labor fuit Romanas menſuras inquirere, maior etiam Græcas non inuenire modo, ſed & diſponere inuentas, & ſic tradere ut diſsimilitudines, quæ ſunt in ipſis, intelligi poſſent, is tamen fuit facilior, quod eſſet ſimplex. hæc enim menſurarum tractatio tunc ſolis autoritatibus erat confirmanda, quæ terminos pegerāt, quos tranſire minime liceret. Quē uero laborē in hoc libro ſuſcipiemus, is quia duplex difficilior futurus eſt. Etenim non agendū tantū erit quo ſententia noſtra confirmetur ſcriptorum teſtimonijs, ſed experientia ipſa, ſi quid inciderit cōtrouerſum, magna ex parte diſcutiendum erit. In quo non exigua ineſt difficultas. Primo quòd res quas metimur multæ admodum & uariæ ſint. Deinde quod non aridæ modo plurimū à liquidis in pondere differant, uerum etiam quę ſub utroq; genere comprehenduntur, non minimum inter ſe. Nam ut experti ſumus à ſiccis permultis grauitate longe uinci liquores, ita uſus rerum nos docuit eoſdem liquores pondere ſeminum quædam genera uincere. Quo etiam nobis conſtat, uinum oleo & mel contra uino multo grauius eſſe. Aquam autem proxime accedere ad pondus uini, ſed pluuiam, ut ab omni admiſtione terræ puram. Nam cæteræ quanto plus uel minus ea permixtæ fuerint, tanto grauiores inueniētur, leuiores'ue. Sed oleū quoq; quod omnium minus uariat, ſi non diligenter fuerit ab amurca ac retrimēto purgatū, ut de de factitio nihil dicam, puro grauius eſt. Et uinū quod nigrum ob colorem rubeum obſcurum uocant, ruffo aliquanto plus

pendit

pendit. Et mel deſpumatũ, eo quod è fauis deſtillarit. Quid? Nihil tam ſimile eſt quàm lac lacti, alterum tamen eſt altero grauius. Sic non minus in aridis ordeũ grauius eſt auena, far ordeo, triticum farre. Denique & triticum tritico, et ordeum ordeo plus pendit. Similiter de auena farre & alijs cenſendum. Itaque cum tanta ſit rerum diſsimilitudo in pondere, quis non uideat, quæſo, quàm lubricum ſit hic quidpiam definire? aut quis ualdè miret eos, qui de hac re ſcripſerunt, inter ſe nõnihil diſſidere? Poteſt tamen in nonnullis penè certi quiddam ſtatui. quod à ueteribus Græcis tantum abeſt ut ſit neglectum, ut id diligenter exquiſitum maximo conſenſu collocatum fuerit in uſu quotidiano. Veluti olei pondus, quo menſuras Atticas, quas & medicas diximus, declararunt. Ego & autoritate ueterũ, et experientia fretus pondera cuiuſque menſuræ refertæ his liquoribus, qui potiſsimum in uſu ſunt medicinæ, diligenter expendam. cum quod medicis id ualde ſit utile futurũ, tum maxime quod Budæus & Alciatus & Portius cum ſextarium Romanum exponere ſunt conati, uncias retulerint ad pondus, nõ ad menſuram. Sed primo uideamus quantum quæque menſura oleo puro plena pendat. Vt autem à Romanis incipiã. Culeus capit, quemadmodum libro primo probauimus, mille & ſexcentas libras mẽſurales, quæ nõ mutantur. pendit uero olei libras mille trecentas triginta tres et uncias quatuor. Amphora capit libras octoginta, pendit ſexaginta ſex & uncias octo. Vrna capit libras quadraginta, pendit triginta tres & uncias quatuor. Cõgius capit libras decem, pendit octo & uncias quatuor. Sextarius capit libram & beſſem, id eſt uncias uiginti, pendit uncias ſedecim drachmas quinque ſcripulũ unum. Hemina capit uncias decem, pendit uncias octo, drachmas duas, & ſcripula duo. Quartarius capit uncias quinque pendit quatuor & drachmam unam & ſcripulũ unum. Acetabulum capit uncias duas & ſemunciã, pendit duas uncias & ſcripula duo. Cyathus capit ſeſcunciam drachmã & ſcripulum, pendit unciam unã, drachmas tres & ſiliquas duas. Ligula capit drachmas tres & ſcripulum unum, pendit drachmas duas & ſcripula duo & ſiliquas duas. Hæc mea ſententia eſt de pondere olei, ſi ad Romanas menſuras exigatur. cuius fides rurſum ab autoribus eſt petenda. Cotylen Atticã nouem uncias cornu libralis, id eſt menſurales capere ſupra in Atticis Galeno teſte planũ feci, ut Romanam heminã decem in Romanis. Sed eodem autore nouem eiuſmodi unciæ olei, pendunt uncias ſeptem & ſemunciam. Ait enim. ἕλκουσι γὰρ αἱ. θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. Id eſt. Pendũt enim unciæ nouem Italicæ, quæ ſunt in cornibus interſectis uncias ſeptem & dimidiam ponderales. Quod cum ſit, decem unciæ menſurales, quas continet Hemina Romana pendũt octo uncias & drachmas duas & ſcripula duo. Hoc olei pondus ex alio Galeni loco non minus intelligi

intelligi poteſt, qui eſt lib. VI. de cōpoſitione medicamentorū ſecundū genera. ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ ῥώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν διὰ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν, ἔστησά ποτε βουλόμενος μαθεῖν, ὁπόσον ἔχει σταθμὸν τοῦ βάρους. εὗρον δὲ τοὺς σταθμικοὺς δέκα οὐγγίας ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου. ιβ. Id eſt. Ego ſanè olei libram Romæ nuncupatam, quam interſectis cornibus metiuntur, appendi aliquando cupiens ſcire quantum ponderis haberet. inueni uero duodecim uncias menſurales, decem ponderalibus æquales. Vnde apparet libram & unciā menſuralē non ē ponderalibus, ut una alteri reſpondeat, conſtitutas, quem admodū hodie à pharmacopolis ignorantia quadam ſolent conſtitui. Sed de his aliâs. nunc ad id ueniā, quod ſuperiori libro promiſi me declaraturum, nempe quid hi medici ſibi uoluerint, qui Cotylen tradiderunt unciarum eſſe ſedecim, & duarum tertiarum unciæ. Quamuis autem Galenus, quod ſciam, nuſquam illud declararit, uidētur tamen mihi, ut tum dixi, primo ſextarij uocem reſpuiſſe, ac ſuam potius quàm latinam uſurpaſſe. Deinde ut ipſis uſitatum erat Cotylen Atticam dicere drachmarum ſexaginta, hoc eſt unciarum ſeptem & dimidiæ, non exprimentes oleum quod alioqui ſatis intelligeretur è conſuetudine illa loquendi: ſic etiam Cotylen, qua loco Romani Sextarij uterentur, arbitror eos dixiſſe drachmarum eſſe centum triginta trium & ſcripuli unius quæ efficiunt uncias ſedecim & duas tertias quod de oleo dictū puto. Tametſi Galenus eos de uncijs menſuralibus locutos uidetur accepiſſe quod ſine ulla ratione ab ipſis dictū apparet meo iudicio. Itaq; niſi ſic ſentiamus, ſoli illi nihil rationis habuerunt, cur tantam cotylen conſtituerint. qui enim Cotylen aiunt nouem unciarum eſſe menſuralium, Atticam dicunt qui decem, Romanam heminā qui duodecim libram Romanam. Qui uero tradunt eam unciarū eſſe ſeptem & dimidiæ de pondere ſentientes, iterum Atticam intelligunt ſic arbitror qui ſedecim & duarum tertiarum unciæ, Romanū ſextarium. Sed hic forte quiſpiam dubitabit, amphora olei fuerit menſura necne. Equidē fuiſſe in Varrone aduerto, qui ſic ait. Quidam ipſum triticum conſpergunt, cum addunt circiter in M. modium, quadrantal amurcæ. Nam ſi amurcæ, quid ni & olei? Quod igitur menſuras magnas quaſi cuiuſq; liquoris fuerint, expoſui, non ſine exemplo feci, ſed ſecutus ſum in hoc Græcos, qui idem in Romanis menſuris explicandis fecerunt. Iam ad Atticas, quas medicas appellaui, tranſeundum. Metretes capit centum & octo libras, pendit oleo plenus nonaginta. Chus capit nouem, pendit ſeptem cum dimidia. Sextarius, ſiue ut ipſi ξέστης, capit ſeſquilibram, pendit librā & quadrantē, ſiue unc. XV. Cotyle capit uncias IX. pendit ſeptem & ſemunciā. Semicotyliū, quod Romani quartarium appellarent, capit unc. quatuor & ſemunc. pendit unc. tres, ſemunciā & drachmas duas. Oxybaphum capit uncias duas & drachmas duas, pendit

ſeſcunciam & drachmas tres. Cyathus capit ſeſcunciā, pendit unciam & drachmas duas. Tantum pendunt menſuræ Atticæ oleo refertæ. quod ut perſpicuum fiat non inutile erit iterum uerba Galeni integra aſcribere quæ ſunt quinto libro de compoſitione medicamentorum ſecundum genera. ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς σταθμὸν ἀνάγων οὐκ εἰς μέτρον τὸ ἔλαιον. ὡς. ξ΄. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἕλκει ἥγε ἀττικὴ. θ. οὐγγιῶν οὖσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι γὰρ αἱ θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικὰς αἵτινες. ξ. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας η. δραχμὰς δεχομένης. Id eſt. Heras quidem centum octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, non ad menſuram tanquā Cotyle pendat drach. ſexaginta. pendit enim eas Attica, quę nouem unciarū Italicarum exiſtit. Etenim nouem uncię Italicæ, in cornibus interſectis diſcretæ, pendunt uncias ponderales ſeptem & dimidiam, quæ ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Sic Galenus. Ex cuius uerbis diſcere poſſumus tantum olei, quantum capit Cotyle Attica, pendere uncias ſeptem & ſemunciam. atq; ita Sextarium quindecim uncias. Hac ratione ſcripſit Plinius lib. primo & uigeſimo capite ultimo de Atticis menſuris. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Hæc enim planè cum ſuperiori ratione cōueniunt. Medici autem in medicamentis, præſertim emplaſtris, oleo præ cæteris liquoribus utuntur, quam ob rem huius pondus etiam potiſsimum eis curæ fuit, quod ipſum ex alijs multis Galeni locis obſeruare licet. Hinc conſuetudo illa explicandi menſuras ipſius olei pondere nata, nemine non intelligente tunc, etſi non exprimeretur, de oleo dici. Cōſentit etiā cum his Fannius ſic ſcribens.

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.
Sed de abaco nobis id pondus ſæpe notatur.
Bis quinq; hunc faciunt drachmæ ſi appendere tentes,
Oxybaphus fiet, ſi quinq; addantur ad illas.

Fannij hæc uocabula etiam omnia Attica ſunt. nec poſſunt aliter intelligi quàm de pondere olei. Hac eadem ratione quæ ſcripſit Alciatus uera ſunt, ſi oleum, quo Atticæ menſuræ plenæ fuerint, intelligamus. ſed ipſe hoc noluit, uerum triticum leuiſsimū intelligēs & Romanum ſextarium, putat in commune ſtatuiſſe ueteres ſextarium Romanum eſſe unciarum quindecim· de quibus infra dicam. Porrò hoc modo loquendi menſurarū pondera dubio procul exponit Cleopatra cum ait. κοχλιάριον ἔχει <. α. ὁ κύαθος ἔχει <. ι. ἢ ℥. α. καὶ τέταρτον, γράμματα λ. ὀβολοὺς. ξ΄. θέρμους ϛ. κεράτια. ρπ. χαλκοῦς. υπ. ἔστι δὲ ὁ κύαθος κοτύλης τὸ ἕκτον. ἡ κοτύλη μέτρῳ μὲν ἔχει κυάθους. ϛ. σταθμῷ δὲ <. ξ΄. ℥. ζϛ΄. γράμματα ρπ, ὀβολοὺς τξ. θέρμους φμ. κεράτια ͵απ. χαλκοῦς ͵βωπ. τὸ ξυβλίον

τὸ

τὸ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γοῦν μέτρῳ μὲν κυάθους. ς. σταθμῷ δὲ < ξ΄. ὁ ξέστης μέτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας. β. σταθμῷ δὲ δραχμὰς, ρκ. καλεῖται δὲ παρὰ αἰγυπτίοις ὁ ξέστης ἴνιον. τὸ ὀξύβαφον ἔχει κοτύλης τέταρτον. κύαθον ας΄. σταθμῷ δὲ <. ιε. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη τὸ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ. ἔχει γὰρ μέτρῳ μὲν κύαθον ας΄. σταθμῷ δὲ <. ιε. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχει μέτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σταθμῷ δὲ <. ε. μύστρον τὸ μέγα ἔχει κοτύλης τὸ ἑκκαιδέκατον. ὃ γίνεται <. γς΄. τέταρτον. τὸ δὲ μικρότερον κοτύλης τὸ κβ΄. ὃ γίνεται <. β. γράμματα. β. κεράτιον α. καὶ τὸ ἑνδέκατον. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. ξέστας δὲ. ς. χοίνικας δὲ. δ΄. σταθμῷ δὲ ἔχει ὁ χοῦς <. ψκ. Id eſt. Cochlearium pendit drachmam unam. Cyathus pendit drachmas x. ſiue unciam unam & quartam eius partem, ſcripula xxx. obolos lx. lupinos xc. ſiliquas clxxx. Aereolos cccclxxx. Eſt uero Cyathus cotyles pars ſexta. Cotyle menſura quidem continet cyathos ſex. pondere uero drachmas lx. uncias ſeptem cum dimidia. ſcripula clxxx. obolos ccclx. Lupinos dxl. Siliquas mlxxx. Aereolos, mmdccclxxx. Tryblium eandem menſuram capit, quam Cotyle. menſura enim continet cyathos ſex. pondere uero drachmas lx. Sextarius menſura quidem continet cotylas binas, pondere uero drachmas cxx. Sextarius autem apud Ægyptios Inium appellatur. Oxybaphum continet cotyles quartam, & menſura quidem continet ſeſquicyathū, pondere uero drachmas xv. Concha maior eandem menſuram ſeruat quam oxybaphum. continet enim mēſura ſeſquicyathum, pondere uero drachmas quindecim. Minor autem concha continet menſura dimidium cyathum, pondere uero drachmas quinq;. Myſtrum maius cōtinet cotyles decimamſextā, quæ fiunt drachmæ tres ac dimidia & quarta. Minus uero cotyles uigeſimam ſecundam, quæ fiunt drachmæ duæ, ſcripula duo, ſiliqua una & undecima. Chus continet menſura quidem cotylas Atticas duodecim, ſextarios autē ſex, chœnicas quatuor, pondere uero pendit drachmas dccxx. Hæc Cleopatra. quæ ſi olei pondus intelligas, ut debet intelligi, uera ſunt, atq; Cleopatra cū Galeno congruit: ſin alios liquores, noſtra probatione nō perſuaſus, minime. Eadem uero ratione pleriq; alij apud Græcos intelligendi ſunt, quorum uerba aſcribere ſuperſedeo, ne nimium magnitudo libri creſcat. Sequitur ut ſimiliter explicem quantum Georgicæ menſuræ oleo repletæ pendant. Verum in his quia Cotylen ſeſquialteram proportionem habere ad Atticam medicam probauimus, hæc conſequuntur. Metretes capit centum & octo libras, pendit nonaginta. Amphoreus capit quatuor & quinquaginta, pēdit quadraginta quinq;. Chus capit tredecim & dimidiā, pendit undecim & uncias tres. Cotyle capit libram & ſeſcunciam, pendit uncias undecim & drachmas duas. Oxybaphum capit tres uncias & drachmas tres, pendit uncias duas & drachmas ſex ac dimidiam. Cya-

thus capit uncias duas & drachmas duas, pendit unciā unā & drachmas ſeptem. Myſtrum capit ſemunciā & drachmam dimidiā, pendit drachmas tres ac dimidiam & quartam drachmæ partem. Ita ſe habēt Georgicæ. Hippoiatricæ uero, in quibus Cotyle proportionem ſupertertiam habet ad Atticam medicam hoc modo. Cotyle capit libram unam, pendit uncias decem. Oxybaphum capit dimidiam libram, pendit uncias quinqꝫ. Cyathus capit uncias duas, pendit unciā unā, drachmas quinqꝫ & ſcripulum. Myſtrum capit unciam dimidiam, pendit drachmas tres & ſcripulum unum. Cochlearium capit drahmas duas, pendit drachmā unam, & ſcripula duo. Sic declaratæ ſunt etiam Hippoiatricę. Hęc autē omnia ſunt intelligēda de oleo ſimplici ab amurca, qui eſt humor, ut ait Varro, aquatilis, ac retrimento, bene defecato. niſi enim tale ſit grauius eſt. quemadmodū etiam factitij genera omnia natiuo grauiora ſunt, & multum inter ſe differunt. quæ omnia exquirere curioſum uidetur, & non magnæ utilitatis. Nūc tempus eſt ut minores menſuras conchyliorum nominibus appellatas explicem, quod me facturum primo libro recepi. De quibus cum diuerſa admodū tradita ſint ab autoribus, equidem malo Cleopatram ſequi, quod eius ſcripta ſint doctiſsima. Sunt uero hæ menſurę minores, Concha. Myſtrū. Cheme. Cochlearium. Itaqꝫ Concha duplex eſt, maior et minor, quod è Cleopatra intelligi potuit, de maiori quoqꝫ ſcribit Nicādri interpres idem quod Cleopatra, ἡ μεγάλη κόγχη ἴση τῷ ὀξυβάφῳ. Id eſt. Concha maior æqualis eſt oxybapho. Quæ uerba in exemplari excuſo leguntur corruptiſsima. Maior igitur eiuſdem eſt capacitatis cuius oxybaphum. Minor dimidium cyathum capit. Hæc autem, ut ex eiuſdem Cleopatræ uerbis liquet, pēdit drachmas quinqꝫ. Illa uero quindecim, quod ſit triplo maior. Nec uideo aliter ferè autores minores menſuras explicaſſe, quàm pondere olei, quod ipſum ſupra declaraui. Vſi ſunt & Latini concha pro menſura. Cato capite CLVI. Si amplius ibit ſumito farinæ minutæ conchas duas, infriet in aquam, paulum bibat, conſiſtet. Hæc ille. Qui quoniam utitur acetabuli uoce, nō uidetur pro eodem accepiſſe. Idē Cato uſus eſt concha pro uaſis genere capite LXVI. Cortinam plumbeā in lacum ponito, quo oleū fluat. ubi factores uectibus premerint, cōtinuò capulator concha oleum quàm diligentiſsime poterit, tollat. nec ceſſet. Sequitur Myſtrum quod duplex eſſe item Cleopatra tradit. Maius ex eius ſententia eſt decimaſexta pars cotyles, pendit uero drachmas tres ac dimidiā, & quartam drachmæ partem. Minus autem uigeſima ſecunda pendens drachmas duas, ſcripula duo, ſiliquam unā & grani quatuor undecimas. Porrò maius Georgicum dicere poſſumus: ibi enim fuit in uſu, ut uidere licet è ponderum collatione. Minus autem medicum. Quod etiam explicat Fannius, Atticas ſiue medicas menſuras declarans, hoc hemiſtichio.

At myſtrum cyathi quarta eſt.

Paulo tamen leuius pondus definit quàm Cleopatra, ut proportio ſeſquialtera & hic maneat inter medicũ & Georgicum myſtrum. Pendit enim cyathus ipſi drachmas decem· quarũ quarta pars ſunt drachmæ duæ & dimidia. idem dicit Nicandri interpres. ὁ κύαθος ἔχει μικρὰ μύστρα τέσσαρα. Id eſt. Cyathus capit minora myſtra quatuor. Itaq; hi duo pulchre inter ſe congruunt. Nec ab ipſis diſsidet Græcus quidam, quiſquis ille eſt, nec enim nomen exprimitur, qui ſic ſcribit in libello de menſuris & ponderibus. τὸ μέγα μύστρον κοτύλης ἐστὶν ὀκτωκαιδέκατον. ἄγει δραχμὰς. γ. γράμμα. α. τὸ δὲ μικρὸν κοτύλης εἰκοστότεταρτον. ἄγει δραχμὰς βς΄. Id eſt. Maius myſtrum Cotyles eſt octaua decima pars. pendit autem drachmas tres & ſcripulum unum. Minus uero Cotyles quarta & uigeſima pendens drachmas duas & dimidiã. Sic ille, maius his uerbis conſtituens capacitatis minoris quàm Cleopatra, minus uero eiuſdem planè cuius Fannius & Nicãdri interpres. Ipſius igitur duo myſtra proportionem ſupertertiam inter ſe habent. Deinde tamen additur τὸ δὲ δικαιότατον μύστρον γράμματα ἔχει ὀκτώ. Hoc eſt. Iuſtiſsimum autem myſtrum ſcripula pendit octo. Idem ferè ſentiens quod Cleopatra, quæ id de minori tradit, niſi quod Græcus ille ob difficultatem, aut aliud quippiam, accurate rationem non ſubiecit, omittens ſiliquam unam & grani quatuor undecimas. Sed hic non multum ab alijs diſceſsit. alter uero, cuius nomen nihilomagis indicatur, ſiue mauis Paulus Ægineta, maxime diuerſa ſcribit. τὸ τρυβλίον ἔχει μύστρα μεγάλα. γ. ὀξύβαφα δὲ. δ΄. τὸ γὰρ μέγα μύστρον ἔχει ὀξύβαφον. α. τρίτον. τὸ δὲ ὀξύβαφον ἔχει κύαθον ας΄. ὁ δὲ κύαθος ἔχει χήμας μικρὰς ἤτοι μύστρα μικρὰ. β. Id eſt. Tryblium autem capit myſtra maiora tria, oxybapha uero quatuor. Maius enim myſtrum capit oxybaphum unum & tertiam ipſius partem. Oxybaphũ uero capit ſeſquicyathum. Cyathus autem chemas minores ſiue myſtra minora duo. Hactenus ille. Qui cum Romanas menſuras explicarit, in præcedẽtibus quidem earum capacitatem, in ſequentibus pondus tribus notis liquoribus, hæc interiecit· quæ nec cum Romanis nec cum Atticis conueniunt. Igitur importuna ſunt aut falſa. Importuna ſi alterius cuiuſpiam reipublicæ fuerunt, in loco enim non ſunt admixta Romanis. Falſa ſi ita Romanas menſuras habere putans tradit. Itaque quod ipſe appellat myſtrum minus uel chemen minorem, Cleopatra concham nominauit. Poſtremo μύστρον diminutiuum eſt τοῦ μυὸς, Id eſt, muris, unde latinis muſculus diceretur. Μῦς uero conchylij genus eſſe ex Ariſtotele liquet. Cheme autem ſimiliter duplex eſt. Maior eſt uiceſima pars cotyles pendens drachmas tres. Minor triceſima, pendens duas. De quibus audiamus rurſum hæc Cleopatræ uerba, χήμη ἡ μεγάλη ἔχει δραχμὰς. γ. καὶ ἡ μικρὰ δραχμὰς. β.

 Hoc

Hoc eſt. Cheme maior pendit drachmas tres, minor duas. Cum ergo cotyle pendat drachmas ſexaginta, ut iam probaui, perſpicuũ eſt Chemen maiorem partem cotyles eſſe uigeſimam, minorem trigeſimam. Itaq; maior cheme habet proportionem ſeſquialteram ad minorem: ex quo & hanc recte Medicam, illam Georgicam opinor dixerimus. De Cheme Suidas ſcribit χήμη εἶδος ὀστρέου. Id eſt. Cheme ſpecies oſtrei. Rectius tamen conchylij ſcripſiſſet. Chemen maiorem intelligit Crito apud Galenum quinto libro de compoſitione medicamentorum ſecundum locos cum ait. Λιθαργύρου χήμη. Quidam, ut ego ſentio, docere uolens de qua Cheme ſentiat adiecit ἤτοι δραχμὰς .γ. non his uerbis ſpumæ argenti pondus explicans, ſed olei ſi eo cheme impleatur. Habet Fannius quoq; chemen cum inquit.

At tertia myſtri
Quam uocitant chemen, capit hæc cochlearia bina.

Quæ de Cleopatræ minori cheme intelligi non poſſunt, multo uero minus de maiori: neutra enim neq; maioris myſtri, neq; minoris tertia eſt. Dioſcorides autem in libello de menſuris & ponderibus Chemen pro quarta cyathi parte accipit. quod igitur Fannius myſtrum, Cleopatra myſtrum minus, ipſe Chemen appellat. Fortaſsis hinc motus ille cuius uerba ſupra retuli, Myſtrũ minus & Chemen minorem idem eſſe ſtatuit. Ex quo ſatis apparet alios diligentius, alios negligentius minores menſuras conſideraſſe. Nonnullos quia hæc omnia ſunt conchyliorum genera aliud pro alio dixiſſe. Quoſdam etiam pro uaſculis magis quàm pro menſuris, ipſis uſos. Vno tamen excepto omnes qui cochlearij mentionẽ fecerunt nõ uariant, ſed ſummo cõſenſu chemen duo capere ſcribũt, licet diuerſę capacitatis cochlearia pro diuerſa chemes uſurpatione hinc proueniãt. Equidẽ hic Cleopatræ ſcriptis magnã fidem habeo, quod cũ his quę ex alijs uere ſciri poſſunt uel maxime conſentiant. Colligamus igitur diuerſa cochlearia. Primum eſt Romanum, quod Columella nobis uidetur cõſtituere, niſi quis uelit potius ipſum ſignificare Georgicum, transferentem eum locum è Græcis & Romano more non locutum: cum uero reliquas menſuras in ipſo intelligamus Romanas, & hanc ſic accipere uiſum eſt. In illius loco Græci habent myſtrum. Idem nuncupatur ligula, ut ibidem dixi. Deinde eſt Atticum Cleopatræ, quod pendit drachmam unam. Eſt enim decima cyathi pars, chemes minoris altera. Qui autem Chemen quartam cyathi eſſe tradit, is ipſam duo cochlearia & dimidium capere ſcribit: unde iterum pendit drachmam; & decima eſt cyathi. Tum Fannij eſt cochlearium altera chemes pars, quarta & uiceſima cyathi. Capit enim ex eius ſententia Cyathus myſtra quatuor, myſtrum chemas tres: Cheme cochlearia duo. ex quo fit ut quatuor & uiginti contineat cyathus. Porrò Scribonius Largus hoc minus habet cochleariũ

cyatho enim uidetur tribuere triginta. Siquidem heminæ centum & octoginta. Verba ipſius ſunt compoſitione XVI. Poſtea oportebit ſcobis eboreæ heminam per duos menſes conſumere uitio correptum, accipientem ex eo terna cochlearia in die, ex aquæ cyathis tribus. Idem tamen compoſitione CXXII. maius illo cochleariũ ſignificat cum ait. atq; ita poſtero die ſumuntur ex cornibus cochlearia tria cumulata, ſatis ampla. Ex his igitur apparet magnam cochlearij diuerſitatẽ fuiſſe. Omnia autem quæ de menſurarum pondere oleo refertarũ ſupra ſcripſi, ſi cum Galeno uiro magnæ eruditionis & multæ experientiæ facimus, neceſſe eſt conſequi. Facimus uero cum illo potius quàm cũ alijs quorum nec eruditio nec in hiſce diligẽtia nobis perſpecta eſſe poteſt. Sed de his poſtea. Nunc mẽſuras uino repletas declarabo, & primum Romanas. Culeus oleo plenus pendit, ut dixi, libras MCCCXXXIII. & uncias IIII. uino MCCCCLXXXI. uncias quinq;, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Amphora olei pendit libras LXVI. & uncias VIII. Vini LXXIIII. drachmas VII. ſiliquas duas. Vrna olei pẽdet libras XXXIII. & uncias IIII. Vini libras XXXVII. drachmas tres, ſcripulum unum, ſiliquas quatuor. Cõgius olei libras VIII. & uncias IIII. Vini IX. libras uncias tres, ſcripula duo, ſiliquas quatuor. Sextarius olei pendit uncias XVI. & drachmas quinq; & ſcripulum unum. Vini uncias XVIII. & dimidiam. ſiliquas duas & grana duo atq; duas tertias grani. Hemina olei pendit uncias VIII. drachmas duas, ſcripula duo. Vini uncias IX. drachmas duas, ſiliquam unam, granum unum & tertiam. Quartarius olei pendit uncias quatuor, drachmam unam, ſcripulum unum. Vini uncias quatuor, drachmas quinq;, grana duo & duas tertias. Acetabulum olei pendit uncias duas & ſcripula duo. Vini uncias duas, drachmas duas & dimidiam, granum unum & tertiam. Cyathus olei pendit unciam unam, drahmas tres, ſiliquas duas. Vini unciã unam & dimidiam, ſcripulũ unum & octo nonas grani. Ligula olei pendit drachmas duas, ſcripula duo, ſiliquas duas, Vini drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo & duas nonas grani. Sic habent Romanæ. Hanc autem proportionem eſſe inter oleum & uinum tum qui de pondere liquorum ſcripſere tradunt, tùm experiri licet, Dicunt enim illi uno quaſi ore uinum nona parte grauius eſſe oleo. quam rem, periculũ faciens, ſic eſſe comperi. Sed præſtat uerba cuiuſdam ex ignotis Græcis aſcribere. Is ait. ὁ δὲ οἶνος τοῦ ἐλαίου ἐννάτῳ μέρει ὑπερέχει. ὅλον γὰρ αὐτὸ ἔχει καὶ τὸ ἔννατον αὐτοῦ, Hoc eſt. Vinum autem nona parte excedit oleum · tantundem enim pendit & nonam præterea eius partem. Idem ex alterius ignoti Græci uerbis intelligitur, nec minus ex his, quæ ſub Dioſcoridis nomine referuntur. Nam uterq; Cotylen aſſerit olei nouem uncias, uini decẽ pendere quod eſt nona parte grauius eſſe. Quibus cum Fannius planè cõſentit, olei ſextarium decem & octo uncias,

uini uero uiginti pendere uerſibus explicans. Solus interpres Nicandri ſiue ipſe non ſatis diligenter expenderit,ſiue locus, ut alij plerique, ſit deprauatus,nonnihil diſſentit. Verum cum his à quorum parte ſtat experientia potius eſt ſentiendum. Cum igitur ſextarium olei probauerim teſtimonio Galeni pendere uncias ſedecim & drachmas quinque & ſcripulum unum,pendet ſeruata illa regula, quam tam oſtendi, uini uncias decem & octo ac dimidiam,duas ſiliquas grana duo & duas tertias.Quo conſtituto,reliqua neceſsitate quadam, ut à me ſunt expoſita,conſequuntur.Porrò uinum debet eſſe fuluũ, κιῤῥὸν Græci uocant. à quo tamen alia non adeo multum differunt,præter nigrũ,quod craſſum ualde eſt.Nunc Atticæ menſuræ,eodem liquore impletæ,pari ratione ſunt explicãdæ.Metretes olei pendit libras nonaginta,uini centum.Chus olei pendit libras ſeptem et dimidiã,uini libras octo & uncias quatuor.Sextarius olei pendit libram et quadrantem id eſt uncias quindecim,uini libram unam, uncias quatuor, drachmas quinque,ſcripulum unum.Cotyle olei pendit uncias ſeptem & dimidiam, uini uncias octo,drachmas duas,ſcripula duo.Semicotylium olei pendit uncias tres & drachmas ſex,uini uncias quatuor & drachmam unam & ſcripulum.Oxybaphũ olei pendit unciam unam & drachmas ſeptem, uini uncias duas & ſcripula duo.Cyathus olei pendit unciam & drachmas duas,uini unciã unam, drachmas tres, ſiliquas duas. Hoc modo ſe res habet in Atticis.Georgicorum uero Metretes,qui eiuſdem capacitatis eſt,cuius Atticus,olei pendit libras XC.uini C.Amphoreus olei pendit libras XLV. uini L.Chus olei pendit libras XI.& uncias III. uini uero XII. & dimidiã.Cotyle olei pendit uncias XI. & drachmas duas,uini libram & drachmas quatuor. Oxybaphũ olei pendit duas uncias & drachmas ſex ac dimidiam, uini uncias tres & drachmã unam. Cyathus olei pendit unc. unã & drach. ſeptẽ,uini uncias duas & ſcripula duo. Georgicas & iam notas fecimus, ſuperſunt Hippoiatricæ. Itaque Cotyle olei pendit uncias decem, uini uncias undecim, ſcripula duo,obolum unum, ſiliquam unam. Oxybaphum olei pendit uncias quinque,uini uncias quinque & dimidiam,ſcripulũ unum,ſiliquas duas. Cyathus olei pendit unciam unam, drachmas quinque & ſcripulum unum,uini unciam unam,drachmas ſex,ſcripula duo,ſiliquas duas,grana duo,duas tertias grani.Myſtrũ olei pendit drach.tres & ſcripulum unum,uini drachmas tres, ſcripula duo,grana duo,duas tertias grani. Cochlearium olei pendit drachmam unam & ſcripula duo,uini drachmam unam,ſcripula duo,obolum unum, granũ unum, unam tertiam grani.Ita ſe habent menſuræ,ſeruata Galeni ſententia, & hoc dicto uinum nona parte plus pendit quàm oleum. Vino in pondere æqualis eſt aqua pluuia,uel alioqui pura·nam quę uel cum terra,uel cum ſucco, uel cum lapide, uel cum metallica materia permiſta fuerit,multũ uariat

pondere

pondere. Vnde Fānius uere ſcripſit, poſtquam expreſsiſſet pondera liquorum ſua ratione.

Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis.
Namq; nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes par pondus habent, non deniq; uina
Quæ campi aut colles nuper'ue aut ante tulere.

Vnum hoc adijciendum puto. Oleum inter liquores natiuos omnium conſenſu, & experientia ipſa comprobante leuiſsimum eſt. Sed uinum quod è fecibus uini liquidis in ampulla excoctis, atq; in altum ui ignis ſublatis, deſtillarit, leuius eſt oleo. Licet uero ex eo etiam nōnihil cognoſcere, quod oleum ſi in id infuderis, fundū petat, cum reliquo uino uel aquę affuſum ſupernatet. Vnde intelligi poſſet in eo aeris plus ineſſe quam in oleo: aer enim ſurſum fertur. Sed quod dixi magis propter ſubtilem penetrandi uim, quam habet uinum illud, uidetur eſſe. Deinde ut oleum facile inflammatur, ita uinum hoc humana ſolertia præparatum, ſi incenderis ardere non deſinet quouſq; totum cōſumitur. Sed neceſſe eſt ut aliquot uicibus ſit excoctum, alioqui quò plus aquæ admiſtum habet, eò grauius exiſtit, uidelicet eiuſdem ferè ponderis cuius oleum, & igne cōſumitur minus. Perinde uero ut uinum hoc facticium omni natiuo eſt leuius, ſic aquæ ferè omnes, quæ ignis calore rebus quibuſcunq; excoctis deſtillarint, quas ob id deſtillatas appellant, cæteris aquis leuiores ſunt. Reliquum nunc eſt, ut mellis pondus quoq; ſecundum diuerſas mēſuras indicemus, ac primum Romanas. Culeus uini pēdit libras MCCCCLXXXI. uncias quinq;, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Mellis libras MMCCXXII. uncias duas drachmas quinque, ſcripulum unum. Amphora uini pendit libras LXXIIII, drachmas ſeptem, ſiliquas duas: mellis libras CXI. unciā unam, drachmas duas, ſcripula duo. Vrna uini pendit libras XXXVII. drachmas tres, ſcripulum unum, ſiliquas quatuor. mellis libras LV. & dimidiam, drachmas quinq;, ſcripulum unum. Congius uini pendit libras IX. uncias tres, ſcripula duo, ſiliquas quatuor. mellis libras XIII. & dimidiam, uncias quatuor, drachmas quinq; ſcripulum unum. Sextarius uini pendit uncias XVIII. & dimidiam, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias: mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hemina uini pendit uncias nouem, drachmas duas, ſiliquam unam, granum unum & tertiam: mellis libram unam, unciam unam, drachmas ſeptem, duas ſiliquas. Quartarius uini pendit uncias quatuor, drachmas quinque, grana duo, duas tertias, mellis uncias ſex, drachmas ſeptem & dimidiam, ſiliquam unam. Acetabulum uini pendit uncias duas, drachmas duas & dimidiā, granum unum & tertiā, mellis uncias tres drachmas tres, ſcripula duo, ſiliquas duas. Cyathus uini pendit unciā unam

& dimidiam, ſcripulum unum, & octo nonas grani: mellis uncias duas, drachmas duas & dimidiam, granum unum & tertiam. Ligula uini pendit drachmas tres, ſiliquã unam, grana duo, & duas nonas grani: mellis drachmas quatuor & dimidiam, ſiliquas duas, granum unum, & tertiam. Tantum pendunt Romanæ menſuræ melle plenæ. Quod rurſus probandum. Fannius & Dioſcorides ſic tradũt pondera liquorum, ut ex ipſis intelligi poſsit mel tertia parte uino eſſe grauius: quorum uerba paulo poſt afferam. Cum igitur uini ſextarius pendat uncias decem & octo & dimidiã, ſiliquas duas, grana duo, & duas tertias, pendet mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hinc uero reliqua, ut expoſuimus, ſequuntur. Porrò cum Fannio & Dioſcoride experientia conſentit, modo ſumatur mel bene mundum, & id quod è fauis deſtillarit, deſpumatum enim grauius eſt. Sed ab ipſis nonnihil diſsidet Gręcus ignotus, ſiue mauis Paulus Ægineta, qui ſic ſcribit, εἰ δὲ βούλοιο καὶ τὸν σταθμὸν τῶν ὑγρῶν εἰδέναι μέτρων, πάμπολλαι μὲν αἱ τῶν ὑγρῶν οὐσιῶν εἰσὶν κατὰ τὴν ῥοπὴν διαφοραί. ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἐλαίου τε καὶ οἴνου καὶ μέλιτος λέξομεν. τὸ μὲν οὖν μέλι, τοῦ οἴνου βαρύτερόν ἐστι τὸ τέταρτον μέρος καὶ προσέτι δεκάτῳ. ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον σύνεγγυς τρίτῳ. ἔχει γὰρ τὸ αὐτὸ μέτρον οἴνου, τοῦ μέλιτος πλέον, ὅλον τὸν τοῦ οἴνου σταθμὸν, καὶ προσέτι τὸ τρίτον αὐτοῦ. Id eſt. Si autem uis & pondus menſurarum liquorum ſcire, uariæ ſunt humentium rerum differentiæ ſecundum grauitatem, ut uerbi gratia olei, uini, & mellis dicamus. Mel quidẽ uino grauius eſt quarta parte & præterea decima: quod in uniuerſum proximũ eſt tertiæ. Habet enim mellis eadem quæ uini quantitas ſiue moles, totum uini pondus & præterea ipſius tertiam partem. Vides quod ille quicunq; tandem fuerit mel uino grauius eſſe dicit primo quarta parte, deinde decima, ſic ut deſit aliquid ne plane tertiam compleat. Quarta uero pars ſextarij ſunt unciæ quatuor, drachmæ quinq;, grana duo, & duæ tertiæ. Decima aũt, uncia una, drach. ſex, ſcripula duo, ſiliquæ duæ, grana duo, & duæ tertiæ. Tum quarta & decima coniunctæ efficiunt uncias ſex, drachmas tres, ſcripula duo, & dimidium, granum unum & tertiam: quæ ſi adiunxeris ponderi uini fient libræ duæ & uncia una. Sed & hic tandem redit in uiam. Iam Atticas quoq; menſuras exponam, Metretes uini pendit libras c. mellis cl. Chus uini pendit libras viii. uncias iiii. mellis libras xii. & dimidiam. Sextarius uini pendit libram unam uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcripulũ unũ, mellis libras duas & unciam unam. Cotyle uini pendit uncias octo, drachmas duas, ſcripula duo. mellis libram unam & ſemunciam. Semicotylium uini pendit uncias quatuor, drachmam unã, ſcripulũ unum: mellis ſelibram & drachmas duas. Oxybaphum uini pendit uncias duas & ſcripula duo: mellis uncias tres & drachmam unam. Cyathus uini pendit unciã unam, drachmas tres, ſiliquas duas. mellis uncias duas

&

& ſcripula duo. Tantum pendunt Atticæ melle completæ. Georgicarum autem Metretes qui idem eſt, uini pendit libras C. mellis CL. Amphoreus uini pendet libras L. mellis LXXV. Chus uini pendit libras XII. & dimidiã: mellis XVIII. & uncias IX. Cotyle uini pendit libram & ſemunciam: mellis ſeſquilibram & drachmas ſex. Oxybaphum uini pendit uncias tres & drachmã unam. mellis uncias quatuor & drachmas quinq; cum dimidia. Cyathus uini pendit uncias duas & ſcripula duo: mellis uncias tres, drachmã unam. Tantum Georgicæ pendunt. Sequuntur poſtremo Hippoiatricæ, ne hæ quidem negligendę quando hųc à nobis peruentum eſt. Cotyle uini pendit uncias undecim, ſcripula duo, obolum unum, ſiliquam unam. mellis libram unam, uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcripulum unum. Oxybaphum uini pendit uncias quinq; & dimidiam, ſcripulum unum ſiliquas duas, mellis uncias octo, drachmas duas, ſcripula duo. Cyathus uini pendit unciã unã, drachmas ſex, ſcripula duo, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias grani. mellis uncias duas, drachmas ſex, obolum unum, ſiliquã unam. Myſtrum uini pendit drachmas tres, ſcripula duo, grana duo, duas tertias grani. mellis drachmas quinq; & dimidiam, ſiliquam unam. Cochlearium uini pendit drachmam unam, ſcripula duo, obolũ unum, granum unum, & unam tertiã grani. mellis drachmas duas, ſcripula duo, ſiliquas duas. Hactenus Hippoiatricas. Sic planè ſe habent pondera liquorũ ſi fidem habuerimus Galeno, id ipſum de olei pondere referenti, & communi experientiæ, qua cõſtat uinum oleo grauius eſſe nona parte, & mel rurſum uino grauius tertia. Sed cum his non conſentiũt tam Græci quàm Fãnius, qui diuerſa tradens partim cum Galeno congruit, partim ab eo diſſentit. Cõgruit quidẽ in exprimẽdo Atticarum menſurarum pondere cum oleo repletæ fuerint, ut ſupra declaraui. Niſi forte quiſpiam ipſum generaliter conſtituiſſe putet menſurarũ pondera: quod quo modo uerum poſſit eſſe nemo ratione poteſt cõſequi. Diſſentit uero ab eo in Romanarum menſurarum pondere: nam eius ſententia ſextarius Romanus olei pendit ſeſquilibram, atq; ſic unciam plus & drachmas duas ac ſcripula duo, quàm nos definiuimus. Tum uini uiginti, & quidem rectè id nona parte facit grauius oleo, ſed plus ipſi quàm nobis pendit ſextarius unciam unam, drachmas tres, ſcripula duo & dimidiam, granum unum, & tertiam grani. Mellis deniq; libras duas & dimidiam: quod rurſum tertia parte uino rectè tradit grauius, ſed ipſi ſextarius mellis plus ꝙ nobis pendit, uncias duas, drachmam unam, ſcripula duo, duas ſiliquas. Quod fit quia in olei pondere diſſentiat à Galeno. Iam uerſus ipſius ſubijciam.

Illud præterea tecum cohibere memento.
Finitum pondus uarios ſeruare liquores.
Nam libræ; ut memorant: beſſem ſextarius addet,

Seu

Seu puros pendas latices,ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ liuentis oliui.
Selibramq́ ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Cum Fannio prorſus conſentit Dioſcorides & alius quidam,quorum explicatio menſurarum Romanarum eſt in libello de menſuris & ponderibus. Videntur autem hi olei pondus tam diligenter quàm Galenus non expendiſſe,uel ſi recte expenderunt,aut oleum tam purum, quàm ille,non appendiſſe,aut purum quidem,ſed paruæ menſuræ, ut cyathi examinaſſe. ubi quia parum ipſis deeſſe uideretur, quo minus ſeſcunciam penderet, id non curantes ſeſcunciam pendere dixerunt. deinde ſecundum proportionem, quam habent inter ſe menſuræ, reliquarum pondera ſunt conſecuta. Sed quo tandem modo acciderit, ut certo ſciri non poteſt, ita ego malo Galeno uiro doctiſsimo & experientiſsimo,quàm iſtis credere. Alius rationibus rem exquirẽs cui uelit, aſſentiatur. Verum & horum ſententiam paucis exponam non diſiunctim ut ante,ſed coniunctim·quod quidam ex ipſis quoq; fecit. Quod autem Græci illi Romanarum menſurarum pondera explicent,uel ex eo poteſt intelligi, quod dicunt *ἰταλικὸν κεράμιον* id eſt Amphora Italica. *οὖρνα* id eſt Vrna. *κόγγιον* id eſt Congius. *τέταρτον* hoc eſt,Quartarius.Habent uero ſic·Amphora Italica olei pendit libras LXXII. Vini LXXX. mellis CXX. Vrna olei pendit libras XXXVI. uini XL. mellis LX. Congius olei pendit libras IX. uini X. mellis XV. Sextarius olei pendit uncias XVIII. uini XX.mellis XXX.Hemina olei pendit uncias IX.uini X.mellis XV.Quartarius olei pendit uncias IIII.& dimidiam.uini V.mellis VII. & dimidiam.Acetabulum olei pendit uncias duas & drachmas duas.uini uncias duas & dimidiam. mellis uncias tres & drachmas ſex.Cyathus olei pendit ſeſcunciã. uini ſeſcunciã, drachmam unam, ſcripulũ unum. mellis uncias duas & dimidiã. Myſtrum olei pendit drachmas tres,uini drachmas tres & ſcripulũ.mellis drachmas quinq;. Si hæc uera eſſent, quilibet dictas rationes ſecutus facile conſtituere poſſet,quantum quæq; menſura uel Attica,uel Georgica, uel Hippoiatrica, oleo, uino, melle plena pendat. Reliquũ nunc eſt ut & de rerum aridarũ pondere aliquid dicam. Res aridæ quas metimur ſunt frumenta,ſemina,legumina,ſal.reliqua tametſi nonnunquam metimur, frequentius tamen pendi ſolent,ut aromata. Metallica uero ſolum appenduntur.E frumentis triticum eſt pręcipuum bonitate ſimul & pondere· nõ autem unius eſt ponderis, ſiquidem leuiſsimi modius pendit uiginti libras,atq; ita ſextarius unc. quindecim, heminas ſeptẽ & dimidiam. Grauiſsimi uero modius pendit libras ſeptem & uiginti atq; dodrantem,& ſic ſextarius uncias uiginti & drachmas ſex ac dimidiam. Hæc ex ſententia Plinij cuius uerba ſunt libro decimooctauo capite ſeptimo. Tritici genera plura quæ fecere gentes. Italico nullum

equidem

equidem comparauerim candore ac pondere quo maxime decernitur. Verum huius pondus non declarat.paulo poſt ſcribit.Nunc ex ĳs generibus quæ Romam inuehuntur leuiſsimū eſt Gallicum, atq; è Cheroneſo aduectum· quippe non excedunt in modium uicenas libras, ſi quis granum ipſum ponderet.Adĳcit Sardium ſex libras. Alexandrinum & trientes. Hoc eſt & Siculi pondus. Beticum totam libram addit. Africum & dodrātes. Verum quod aliqui legunt adĳcit Sardium ſelibras,deprauatum eſt. ſic enim far longe grauius eſſet grauiſsimo etiam tritico·quod frangit Plinĳ ſententiam,qui ſic ſcribit. Pōderoſius far,magisq; etiamnū triticum. Idem farris pondus explicat ibidem:in trāſpadana Italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere,circa Cluſium & ſenas. Igitur omnino legendum eſt ſex libras. Verum hoc loco iterum mihi agendum eſt cum Budæo & Alciato. quod ni faciam,uereor ne mea perinfirma uideantur:nemo tamen id eleuandę autoritatis ipſorum cauſa, quam excellentiſsima eruditione merito conſecuti ſunt,à me factū interpretetur uelim,ſed ueritatis aſſerendæ,quæ non ſine multorum incōmodo medicis noſtris eſt hactenus ignota·ut in alio opere eiuſdē cum hoc argumenti rationibus euidentibus oſtendi.Sed primum Alciati uerba paulo diligentius expendamus, quibus ſuam de ſextario Romano opinionem, poſt Iſidori refutatam, declarat.Sunt uero hæc. Quid ergo cenſendū?ipſe menſuras ſiue humidorum ſiue arentium eiuſdem ponderis non eſſe & apud Nicandri interpretem,&apud Palæmonem legi.Sic ille. Quid apud Rhemniū Fannium Palæmonē legerit,paulo ante expoſuimus. quid uero apud Nicandri interpretē in alio opere· tum etiam mox nōnihil explicabimus. In utroq; certe liquores inter ſe differre legit.Aridas uero res in Plinio deprehendit diſtare.quod etiāſi Plinius tacuiſſet,facile Alciatus conĳcere potuit. Deinde pergit. Quapropter ſi uaſculum quod ſextarium tritici capiat,pondusq; unciarū ſedecim habeat, quis aqua uel uino impleuerit, uiginti ferè uncias efficiet: grauius enim eſt uinum ſeu aqua non ſolum tritico ſed etiam oleo.Ita Alciatus. Hoc autem,id eſt ſuperquartam proportionem habere uinum uel aquam ad triticum, neq; ex Fannio,neq; Nicandri interprete didicit. nam hi nullam mentionē fecerunt ponderis aridorū,nedum tritici.igitur experimēto· quod ſi eſt, nō fuit ſcribendū grauius eſt uinū uel aqua uel tritico,ſed tritico quod ego appendi. nam tum Beticū, tum Africū grauius eſt aqua uel uino, etiamſi ex Fannĳ ſententia concedamus ſextarium uini uel aquæ pendere uncias uiginti.ſedecim enim ſextarĳ aquæ uel uini tunc pendent ſolum uiginti ſex libras & uncias octo,cum ſedecim tritici Betici pendant libras uiginti ſeptem.Africi uiginti ſeptem & dodrantem. Igitur Beticum triente,Africum libra & uncia grauius eſt.Oleo tamen & uinum & aqua pōderoſius.Sequitur in Alciato.Mel quoq;,utpote grauiſsimum

uiſsimum,pondere à cæteris differt,ita ut in duabus quibuſq; libris ſe libra ſuperſit ſi conferatur oliuo. Sic ille. Hanc autem ſententiã ſiue pu tauit è Fannio poſſe elici,ſiue Nicandri interprete,ueram non eſſe con ſtat. Fannius quidem ait.

Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.

Non uolens id, quod Alciatus dicit, ſed ſextarium mellis pendere duas libras & dimidiam,cum olei pendat, ut declarat carmẽ ſuperius, ſeſquilibram. igitur mel plus pendit oleo libram. E Nicandri uero in terprete colligitur libram mellis uiginti unum ſtagium & dimidium plus pendere quàm olei libram. duæ ergo libræ mellis plus pendunt quàm olei, ſtagia tria & quadraginta. quia uero ſtagiũ idem eſt quod ſextula,ex tot ſtagijs fient drachmæ ſeptem & quinquaginta, atq; ſcri pulum unum. quæ efficiunt uncias ſeptem, drachmam unam ſcripu lum unum. Igitur neq; ex huius ſententia poteſt Alciatus ita conferre mel oleo. Qualis uero ea ſit alibi dixi. Subdit his. Cum ergo in ponde re menſuræ huiuſmodi differant, arbitror ueteres in commune conſti tuiſſe,ut unciarum quindecim eſſet ſextarius, ut quod uas leuiſsimi tri tici uncias quindecim contineret,ſextarius eſſet. Hæc ille. Leuiſsimi quidẽ tritici ſextarius Romanus quindecim uncias pendit Plinio, qui ſcribit modium uicenas libras pendere. Verum hoc loco non tam ſua probat Alciatus, ut nec poteſt cum tãta ſit tritici diſsimilitudo in pon dere,quàm alio ubi de Atticis loquitur quemadmodum ſupra oſten di quo in loco oleum eſt intelligendum,ut certe nulla alia res neq; liqui da,neq; arida poteſt intelligi. Præterea cũ è Galeni ſcriptis neceſsitate quadam conſequatur ſextarium Romanum oleo plenum pendere un cias ſedecim,drachmas quinq;,ſcripulum unum: E Plinij leuiſsimi tri tici uncias quindecim, ſi iuxta proportionem quam inter ſe habẽt ipſi conferas Atticum, qui oleo repletus pendit quindecim uncias,tritico refertus leuiſsimo pendet tantum tredecim uncias & dimidiam. Qui ergo ueteres in cõmune conſtituerunt quindecim uncias leuiſsimi tri tici appenſi, ſextarium complere? Attici ne? quorum menſuras decla rat Plinius? Minime.nam apud eos ſextarius leuiſsimi tritici,ut iam di xi,penderet tantum tredecim uncias & dimidiam. Tametſi non credi mus Græcos quantumlibet fuerunt curioſi, tantam habuiſſe curam le uiſsimi tritici quod Romam inferebatur, quodq; Plinius alibi expreſ ſit,ut per id ſuas menſuras explicarint. Romani ergo. Sed quis hoc ſcri bit? Plinius dicet, at ille in genere non dicit ueteres ſic ſextarium con ſtituiſſe, ſed ex eo intelligi poteſt calculis ſubductis ſextariũ leuiſsimi quidem tritici pendere uncias quindecim, nõ minus uero grauiſsimi uncias uiginti,drachmas ſex & dimidiam. & alterius cuiuſpiam tritici ſextarium aliud pendere. Vides igitur quod non ſatis ponderis habe ant dicta Alciati. Sed obſcura ſunt quæ ſubijcit. Sic de aqua,oleo,melle,

cæteriſq;

cæteriſq; ſiue aridis,ſiue humentibus.Quid ergo uas,quod leuiſsimæ aquæ,quæ eſt pluuia,leuiſsimi olei,leuiſsimiq; mellis, atq; aliorum liquorum tum etiam rerum aridarũ,continet uncias XV. ſextarius erit? tunc tot erunt ſextarij quot ſunt liquores & res aridæ.Idem ſequitur ſi leuiſsimum intelligendum non eſt.Interrogabimus igitur an Romani tot ſextarios diuerſos habuerint,ân unum aliquem certæ et iuſtæ capacitatis, Certe cum id quod è ſcriptis eius ſequi indicaui, non uideatur uelle, dicet ipſos ſextarium habuiſſe definitæ quidem capacitatis, ſed diuerſi ponderis,prout res quas eo metiebantur diuerſæ pondere extiterunt.Non ergo poteſt ullo modo dicere ueteres in genere conſtituiſſe ſextarium unciarum eſſe quindecim ponderalium. Alciati opinione iam ſatis refutata & hac parte,ueniam ad Budæum,qui nititur è tritico appenſo,& aqua,quaſi experimento quodam, ſextarium Romanũ eſſe dupondium conuincere. Audiamus uero ipſum. Satis autẽ habui hoc dicere, experimento me cognouiſſe ſextarium Romanũ dupondium pendere.Id quod rurſus mihi credi nolo niſi argumentis optimis probauero.Quibus autem id probat? Primo adducit uerba Plinij de tritici pondere. deinde ſubdit, His uerbis Plinius docet quod deterrimũ ſit triticum, id pendere in modios uicenas libras. Quod autem longe optimũ,ut Africum, ſeptem & uiginti libras & dodrantẽ. Hæc è Plinij ſententia. Pergit. Hoc cum ego probare uellem, tritici ſex ſemiſextariolos noſtros, id eſt ſeſquipintam pro captu bilancis admenſus in altera lance depleui, & ponderibus identidẽ examinatis ad parem tandem libram perueni. Sic ille. Quantum uero ex eius ſententia ſex ſemiſextarioli efficiunt,mox ipſe declarabit. Ait deinde. Hoc cum in lectiſſimo tritico feciſſem ponderaq; adnotaſſem, ad aliud triticum tranſii: Erant enim mihi puluini duo Francicani tritici ſulcatim, ut aſſolet, in horreo diſpoſiti ut eodem ex agro,ſic non eadem ſegete cum igitur ex eo ſimiliter eandem menſuram penſitarem, hoc diſcriminis adnotaui ut quod in eis puluinis eximium eſſet, & exacte excuſſum uentilatũq; eius menſura iam dicta leuiter agitata,& radiolo ſtricta,dupondiũ noſtrum & quadrantem penderet,lance etiã peſſum eunte. Quod autem negligentius uentilatum, & nonnulla ex parte lolio & melanthio mixtum, aut alia ſeminum inanitate, id duas libras & quadrantem ſiciliquo minus in æquilibrio teneret. Hoc credimus,ut eſt uir diligens & doctus,factum à Budæo.ac melioris tritici Frãcici ſex ſemiſextariolos pendere duas libras Parrhiſias & quadrantem, uilioris duas libras & quadrantem ſiciliquo minus.Sed quid poſt ſcribit? Hæc menſura, id eſt ſex ſemiſextarioli, quos ſextarios duos Romanos iudicatum iri omnibus fortunis meis cauere non dubitarim,ſi quis diligenter animaduertere uelit, & ueritatem modulis & ponderibus explorare. Vides ex hac obligatiõe,ut pro certiſsimo habeat ſenos ſemiſextariolos tan-

tum capere,quantum duo ſextarij Romani· quod tritico appenſo pro bare non poteſt. nam pro bonitate & uilitate diuerſi admodum ponderis eſt, quare implicatus hæret. ſed alias rationes quibus uidetur id confirmare poſſe,in alio opere excuſsi,nunc quæ ſequuntur expendamus.Seni inquam ſemiſextarioli octauam partem modij efficiũt,quorum pondus triticum ſi octonario multiplicetur, fient in ſumma duodeuiginti libræ noſtræ lectiſsimi quidem tritici. deterioris autẽ,id eſt, quiſquilijs ſeminum mixti,duabus uncijs minus,id eſt ſiciliquis octo. Si uerum eſſet ſex ſemiſextariolos eiuſdem eſſe capacitatis cuius duo ſextarij Romani, ſextario cõſequeretur, quod octonario multiplicati, efficerent duodeuiginti libras lectiſsimi tritici, quia ſex,ut aſſerit, faciunt libras duas & quadrãtem. Tum explicat diſsimilitudinem quam habet libra Parrhiſiis uſitata à Romana his uerbis.Porrò cum libra noſtra,ut ſæpe dixi, zygoſtatica qua merces appenſiles negociatores admetiuntur,quadrãte maior ſit libra Romana,ſit ut duodeuiginti libræ noſtræ,quatuor & uiginti libras Romanas æquẽt.An id ſit diſcrimen inter libram mercatorum & Romanam ſimiliter alibi perpendimus. Pergit Budęus. Ita ſit ut triticum noſtrum in agro,qui Francia dicitur, natum,duabus libris Siculo leuius ſit, cuius tamen ſupremam notam exiſtimo ſemiſſem aut quadrantẽ uigintiquatuor libris addere poſſe. Primum hæc cum Plinio non congruunt, qui minus multo pendere Gallicum ſcribit. Deinde nec ipſe Budæus plane ponderauit·nam ſi ſemiſſe plus pendit,nihil'ne hoc putat eſſe Budæus? poterant ſex unciæ diuidi atq; plane dici quantum ſextarius Romanus tritico optimo impletus pendat.quod ſi ibi parum uideretur, in modio tamen,ubi ſedecies excreſcit,non erat negligendum.Sequitur.Hoc genus experimenti cum cuiuis obuium ſit & expoſitum, non eſt cur alia Plinij autoritate uel uera,uel mendoſa, impugnare ueritatem quiſpiam citra pertinaciæ reprehenſionem poſsit. Si Budæus uera eſſe ſua firmis argumentis probaſſet, atq; his ipſis quiſpiam non aſſentiret, iure pertinax dici poſſet,aut ſaltem tardus,ſi ea quæ dixiſſet uera, ingenio non potuiſſet conſequi.nunc cum id nondum factum & adhuc ſub iudice lis ſit,nullus iure pertinax dicetur opinor. ſed interea temporis nobis cum Budæo æquo iure diſceptare licebit, uſq; dum ueritate bene cognita doctiſsimi & optimi quiq; ſententiam tulerint. Et profecto hæ atq; aliæ eiuſmodi aſſeuerationes cum alioqui apud me ob inſignem eruditionem grauis eſſet Budæi autoritas, me non parum cõmouerunt,adeo ut pene eò deduxerint,ut ſcribendi operis cõſilium abijcerem. uerebar enim ne forte mihi perpetuæ contentiones cum uiris illis doctiſsimis futuræ eſſent. Deinde diſceſsi in hanc ſententiam ut mea ſimpliciter probarem abſq; diuerſarum ſententiarũ refutatione. Quod ut doctis ſat fuiſſet,ita rudibus atq; etiam quibuſdam mediocribus facile po

tuiſſet

tuiſſet imponere tantorũ uirorum autoritas quam iam aliquot annis, libris non indoctis æditis,ſibi compararunt.Itaqꝫ periculum erat mea condemnari poſſe antequam intelligerentur. quod etſi me non perinde mouiſſet,multis tamen obfuiſſet iſta in ueritatis lucem non proferri.His ego motus argumentis ago cum Budæo qui ut iuris eſt peritiſſimus,ita amantiſsimus credo ueritatis. Si ſua cognoſcet non uera,ſententia deſiſtet. ſin uera, ſolidis argumentis mea refellet. quod ſi fecerit equidem non modo non indignabor,ſed etiam gratias habebo pro ueritate cõmonſtrata. Verum difficile hoc futurum arbitror. quod ego optimorum autoritatem ſequutus in hanc ſententiam,quam tueor diſceſſerim:ipſe ſuis quibuſdam coniecturis & experimentis, uiderit quàm certis,nitatur.quanquam ne hic quidem præiudicare uolo, ſed licebit his exiſtimare qui utriuſqꝫ noſtrum ſcripta diligenter legerint. Verum quæ in Plinio Budæi ſententiæ aduerſa ſunt, minime ſunt mendoſa, ſed uera. Atticas modo intelligamus menſuras,quas explicat Plinius. Si igitur Budæus ſextarium Romanum tantum modo dupondiũ eſſe tradit,nihil ipſi repugnant,ut nec mihi qui uiginti unciarum eſſe menſuralium aio. Si uero ſextarium qui duplus eſt cotyles Atticæ ſimiliter dupondium ſtatuit,quod facit eaſdem Atticas & Romanas menſuras eſſe ſcribens,hæc Plinij multum ipſi aduerſantur,& recte.Igitur quod ad Atticum attinet ſextarium Plinij autoritate citra pertinaciæ reprehenſionem,ſpero, me impugnaturum Budæi ſententiã: quod ad Romanum,aliorũ,& non infirmis argumentis.Pergit deinde. Hic ſi quis ſelibras legat,ut habent quædam exemplaria antiqua,ut ſit,adijcit Sardium ſelibras:hoc etiam amplius id quod agimus cõfirmabit cum Plinius dicat grauiſsimũ frumentũ libras unam & uiginti & dodrantem pendere, & nos experimento didicerimus quod optimum apud nos ſit frumentũ,id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendere.Quare ſi Plinius in pondere non deceptus eſt,uel noſtrum triticum etiam Africæ præſtantius eſt. uel libra Romana maior aliquanto fuit, quàm nos eam eſſe ſtatuerimus. & tamen periculum nullum eſt, ut arbitror, ne minorẽ fecerimus libram,cum menſuras auxiſſe uideamur, quæ pondere deprehenduntur. In hanc enim tantum partem errare potuimus, utpote cum Plinius ſextariũ centum & uiginti drachmarum faciat,quem nos bilibrem fuiſſe contendimus, id eſt drachmarum centum & nonaginta duarum: qua ratione hemina libralis fuit, quam Plinius ſexaginta drachmarum fuiſſe dicit,id eſt tertia parte minorem,atqꝫ eo amplius. Hæc ille. Hanc lectionem, quam profert Budæus non amplector,quod pugnet cum ipſo Plinio, ut ſupra oſtendi. Sed utram tandẽ Plinij lectionẽ probaueris,nihil ea iuuatur Budæus, quo duarũ librarum ſextariũ Romanum cõprobare poſsit. Quod uero ait tum Francicum triticum Africæ præſtantius eſſe, quippe quod

grauius,id ut in laudem Galliarum cedit,ita gratulor Germanis quod tam cultam terram occuparint. Siquid enim laudi dari poteſt non modo Francis & Burgundis & Nortemannis qui Gallias occuparũt, ſed etiam Anglis & Pictis atq; Scotis qui Britannias, Sueuis & Gotthis qui Hiſpanias, Vandalis qui Africam, Gotthis & Langobardis qui Italiam,hoc cõmuni Germanorũ gloriæ debetur. nam hi omnes Germani fuerunt. Sed quod ſcribit, & nos experimẽto didicerimus quod optimum apud nos ſit frumentũ, id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendere, Si uerum eſſet, ſextarius Romanus eo tritico impletus penderet ſeſquilibram. Menſuras autẽ capaciores ipſum feciſſe ex libro primo poteſt intelligi.unde in eam partem peccauit.Plinius uero,ut iam ſæpe dixi,Atticas menſuras exponit,atq; hinc ſequitur Atticum non Romanum ſextarium tot pendere drachmas.Sequitur mox. Carmina autem quæ apud Priſcianum leguntur ſextarium uiginti unciarum eſſe ſtatuunt,quo fit,ut noſter ſuperquinta ſit eius,id eſt quinta parte ſuperans.Fannius annexus eſt Priſciano, apud quem non legitur ſextarium uiginti unciarum eſſe, ſed ſextariũ aquæ uel uini pendere uiginti uncias ut olei ſeſquilibram, mellis libras duas & dimidiam. Verum intelligimus ex eo Budæum cum Romanum ſextarium dupondium eſſe aſſerit,de aqua pleno ſentire.quem ego aliquanto minus,quàm Fannius ait,pendere probaui. quis igitur non uidet Budæum multo capaciorem quàm uere fuit ſtatuiſſe? Deinde diſputat de loco Plinij, quæ, quoniam ipſius opinionem non confirmant,relinquamus. Poſtea admonet quo modo triticum recens ſit metiendum. atq; hactenus nihil aliud egit, quàm quod Francici tritici pondus ſuo modo conſtituerit. Poſtremo ſic, quod uult,colligit. Verum qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit, tum demum aquæ pondus exploret. futurum enim recipio ut quæ menſura tritici duas libras noſtras & quadrantẽ pependerit,id eſt ſex & triginta uncias, eadem tres libras noſtras,id eſt quatuor Romanas pondere aquæ efficiat, ut ſit inter triticeum aqueumq; pondus proportio ſeſquitertia. qua ratione bilibrem fuiſſe ſextarium antiquum,neceſſe eſt. id quod Iſidorus ex quopiam autore antiquo ſcripſit. etiamſi Plinius heminã ſexaginta drachmarum eſſe dicit.quod perinde ualet atque ſi ſextarium libræ unius & quadrantis eſſe dixiſſet. Quid ex his, quæſo, effici poteſt? aliud nihil niſi Francicum triticum ſupertertiã proportionem habere ad aquam, quam Budæus appendit,ſi æqualis menſuræ appenduntur. Hoc ergo experimento nihil agit. probandum eſt ternos ſemiſextariolos Francicos tantum capere quantum capit ſextarius Romanus. Audiamus uero quo modo id probet.Sed de modio citanda ſunt exẽpla. Cato. Vbi ſementem paraueris,glandem parari legiq; cõuenit,& in aquam conijci. Inde ſemodios ſingulis bubus dare oportet, ſi laborabunt. Columella

mella de bubus aratorijs loquens libro ſeptimo. Bubus pro temporibus anni pabula diſpenſantur. Ianuario menſe freſi & aqua macerati erui quaternos ſextarios mixtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodios. Idem ſi grano abſtinemus & regionis copia permittat, cum fronde laurea & ilignea glãs adijcitur. quæ, niſi ad ſacietatem detur, ſcabiem parit. Poteſt etiam ſi prouentus uilitatem facit, ſemodius fabæ freſæ præberi Nouembri menſe ac Decembri. per ſementem quantum appetit bos tantum præbendum eſt. pleruncp tamen ſufficiunt ſingulis modij glandis & paleæ ad ſatietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conſperſi ſextarij ſepteni permixti paleis, uel cicerculæ ſimiliter maceratæ ſextarij duodeni, uel ſinguli modij uinaceorum. His exemplis conijcere poſſumus modium Romanũ non diſparem fuiſſe ei mẽſuræ, quem bœotium noſtrates uocant. cum ſit diurnus cibus bouis aratoris modius aut ſemodius pro uarietate pabuli. Apud nos equis uiatorijs per diuerſoria cibus ſtatus eſt in dies ciſtellæ ternæ auenæ, ut in Italia ordei. Sic enim ſemper tulit ſtabulariorum formula. Sed ſtrigoſis equis cum lõgis itineribus fathiſcũt auctariũ noctu dari ſolet, id eſt quarta ciſtella. Hæ quaternæ menſuræ bœotiũ uel boſſellũ noſtrũ triticariũ implẽt, qui modus eſt omnibus iam ſarcinarijs equis per ſtabula uiatoria ſtatutus. Hæc Budæus. Cuius coniectura nulla, meo iudicio, eſt. quod rei ruſticæ ſcriptores his uerbis menſurã pabuli bubus dandi præſcribant, ipſe hodiernam pabuli equini rationem explicet: cum diuerſa ipſis ſint pabula. boum enim ferè eſt glans & legumen. equorum, auena, & ſeminis genus, quam ſpeltam Itali uocant: ac permutatio non fiat, niſi ſumma neceſsitas cogat. Quare niſi ad bubuli pabuli hodiernam rationem quadret, nihil aget hac coniectura. Et ueriſimile eſt non pauca hac parte non modo in Gallijs & Hiſpanijs, ſed etiam in Italia ipſa mutata: quod à diuerſis noſtris gentibus uaſtatæ hæ regiones & occupatæ ſint. Pergit paulopoſt. Poſt hęc antiquitatis monumenta cum menſurarum modos deprehendere magnopere cuperem, ad pondus examinare rem inſtiti. quo facto cũ nec ex carminibus illis, nec ex Plinio reſponderent, nihil potius tandem inueni, quàm id quod apud Iſidorum non optimum ipſum autorem, ne harum quidem rerum, legitur: uſqueadeo, quod Plinius aiebat, nullus liber tam malus eſt, ut non aliqua ex parte proſit. Hemina, inquit ille, appendit libram unam, quę geminata ſextariũ facit. Sextarius enim duarum librarũ eſt. Pliniũ de Atticis loqui, Fannium uero partim de ijſdem partim de Romanis oſtendi. quæ mea ſententia magis cõuenit cum ueritate, quàm Iſidori quam probat Budæus. Sed de hac Iſidori primo libro copioſe dixi, quare nunc eadẽ repetenda nõ ſunt. Subiungit. Hoc cum legiſſem ilico tres libras nummularias, id eſt ſeſquilibram negociatoriam in lance gran

diuſcula ſtatui,cuiuſmodi ſunt lances quibus ad argentum expendendum utuntur.in oppoſita lance aquam fundere famulū qui mihi aſtabat iuſsi,quo ad rem deducerem ad exactum æquilibrium.id quod aſſecutus ſum adijciendo uicisſim adimendoq; aquulam argētea ligula, tum uaſcula ſtannea implendo,non uſualia illa quidem & ex ſuppellectili ſumpta.ſed iuſtæ omnino menſuræ,quibus uenditando uino cauponantes uti ſolent.tandem comperi duas libras Romanas,id eſt duo denarias,quæ tribus octonarijs, id eſt nummularijs reſpondent, eam omnino eſſe menſuram, quam ternos ſemiſextariolos lingua uernacula huius uerbis appellat. qui dodrans eſt eius menſuræ, quam pintam eadem lingua uocat.Hæc Budæus. Iſidorus quidem ſcribit heminam pendere libram unam & ſextarium duas,ſed cuius rei nuſquam exprimit toto iſto capite.quam ob rem apparet ipſum harum rerū ignarum fuiſſe. Sed unde hoc in mentem uenit Budæo, Iſidorum de aquæ pondere loqui? Cur non potius ſequitur Fanniū,qui planisſime dicit Sextarium aquæ pendere uiginti uncias? Sed quia autoritati dubiæ,ut nō dicam falſæ, innititur, nihil probat. De libra Romana proximo libro dicam. Pergit deniq;. Hoc comperto cum uaſculum illud dodrantale tritico primæ bonitatis implerem, identidemq; in modium id eſt boſſellum transfunderem, non ante æquatum ad ſumma labra reddidi q; ſedecies impletum itidem uaſculum in modium transfudi. Id cum ad pintam exigerē, duodecies exhauſi exacta obſeruatione trāſuaſando. Hac ratione cum cotula geminata ſextariū faciat, qui bilibris eſt,oportet eam libralem eſſe,id eſt ſex & nonaginta drachmas pendere.ita oxybaphus qui cotulæ quarta pars, quatuor & uiginti drachmarum erit, hoc eſt quadrantale. & cyathus qui ſextarij duodecima pars eſt, ſedecim drachmas pendebit,id eſt ſextantem libræ Romanæ.Noſtra uero pinta duodecima pars eſt modij,id eſt amphoræ ſexta & triceſima.Hactenus Budæus. Si fundamentum cui innititur, nempe ſextarium Romanum aquæ libras duas pendere, firmum eſſet, quædam neceſſario eſſent uera,quæ ſcilicet de hemina,acetabulo,& cyatho ab ipſo dicuntur.quædam non dicerem falſa,ſed crederem,ut quæ de Francicis menſuris ſcribit. iam nec ipſum fundamentum firmum eſſe hactenus probauit,nec probare opinor poterit. qua de re omia rurſum incerta ſunt. Pergit poſtea id applicare ad Francicas menſuras,quod nihil ad ſextarij probationem facit.quo circa id omittam nam quiuis legere poterit. De tritici pondere nihil certi poſſum ſcribere.nam non parum pro regionum uarietate, atq; item in his ipſis agrorum ſitu & terræ generibus uariat, præterquam quod Plinius ſcripſit, cui facile credimus, ea quæ Romæ erant propemodū decantata, notisſima fuiſſe.Itaq; ſi Fannium ſecutus acceperis ſextarium Romanū aquæ pendere uiginti uncias, Gallici uero tritici,quod è Plinio ſequitur, quindecim,erit ſuper-

tertia

tertia proportio, quam Budæus aſſerit, inter aquam & triticum Francicum, atq; tum Gallicum triticum nihilo hodie grauius eſt, quàm fuit olim. Non ergo dicendum ſextarium aquæ pendere duas libras quod etiam Iſidorus non ſcripſit, nedum è bonis autoribus quiſpiã: ſed cum Galeno potius ſentiendum eſt. quia uero tunc ea proportio non remanet, fit quod aut grauius triticum Budæus appenderit quàm inferebatur Romam, aut aliam quàm pluuiam & non ſatis puram aquam ſumpſerit. Quod uero de reſtitutione libræ Romanæ & amphoræ, unde ſua procedunt, ſcripſit, in alio opere expendimus. iam ad ordeum uenio. Cuius pondus his uerbis explicat Plinius eodem capite. Leuiſsimum ex his ordeum, raro excedit quindecim libras. Itaq; pendit ſextarius undecim uncias & drachmas duas. De rerum pondere ſatis. Nũc notas tam Græcarum quàm Romanarum menſurarum exponam, ut finiam hunc librum. Menſuræ Romanæ ſuas notas habent, quas præter Voluſium Metianum in libello De aſſe, ſcio explicaſſe neminem. Forte in hac re aliquid egregij præſtabit Ioãnes Auentinus Boius, qui ſe De mẽſuris & ponderibus ſcripturũ promiſit. nihil eñ dubito quin multa in antiquis monumentis, quæ ſunt in Norico & Rhetia ſecunda obſeruauerit, tum etiam in ueteribus codicibus, qui extant Auguſtæ Tiberij apud diuum Hemeranum, & in cœnobijs ad Danubium ſitis, quæ ſuperius & inferius Altachum dicuntur. Culei autem nullam notam hactenus inueni. Quadrantalis, quæ amphora uocatur, talis erat. q. Vrnæ uero q s. qua ſignificatur dimidiũ quadrantal eſſe. Congij ε. Sextarij ɔ. Heminæ ɔ s, iterum adiecta dimidij nota declaratur heminam dimidium eſſe ſextarium. Quartarij Q. Cyathi cv. In aridis uero rebus, Modij M̊. Semodij M̊ s. Acetabulum autem & ligulam notis ueteres ſcripſiſſe quoq; non inueni. Sic ſe habent Romanarũ menſurarũ notæ, ſi quis notarius his uti uelit. Porrò Grecarũ maxime in uſu ſunt medicis. Si κ & ρ ſupraponitur μ, ſignificat κοτύλην...

maxime in uſu ſunt medicis. Si κ & ρ ſupraponitur μ, ſignificat κεράμιον, hoc modo κ̈ρ. χ habens ο ſupra additum notat χόα hac figura χ̊. ξ habens ſupraſcriptum ε, indicat ξέστην ſic ξ̈ε. Sed frequẽtius ita notat, ut recta linea ξ inferiorẽ partẽ ſecet hoc modo ξ. κ ſupraſcriptũ habẽs ο, atq; lineã obliquã quę inferius eius cornu diſſecet, ſignificat κοτύλην hac figura κ̊. ξ ſi habuerit ſupra additũ ο, indicat ὀξύβαφον hac pictura ξ̊. κ habens ſuperne ſcriptũ υ, atq; lineã obliquã, quæ inferius eius cornu ſecet, ſignificat κύαθον hoc modo κ̈. μ habens ſuperne ſcriptũ υ, indicat μύστρον hac figura M̈. χ habẽs ſuperne poſitũ η, ſignificat χήμην iſto modo χ̈. Sed & τρυβλίον, quod idẽ eſt quod cotyle, ſic notat, ut τ ipſi ρ & υ ſubiungant, hac forma τρυ. In aridis quoq; ſi μ habuerit ſuperne poſitũ ε, ſignificat μέδιμνον hoc modo M̈. Si χ habuerit ſuperne ſcriptum υ, notat χοίνικα hac figura χ̈.

Tantum de notis, ſequuntur pondera.

GEORGII AGRICOLAE LIBER QVARTVS DE PONDERIBVS Romanis.

MEnſuras & rerum quarundam, quas metiri ſolemus pondera tribus ſuperioribus libris conatus ſum diligēter explicare & pro uiribus defendere, ne utraq; uel propter obſcuritatem facile rurſus poſſent in dubium incertumq́; reuocari: uel propter diuerſas opiniones imbecilla eſſent, & cū falſo incognitoq́; coniuncta. Duobus uero ſequentibus libris ipſa pondera, quibus eaſdem res graues aut leues cenſemus, ſunt declaranda. Hæc autem inſtituti operis pars, quia tam obſcura inuolutaq́; quàm menſurarum non eſt, nec illi qui nuper de his ſcripſerūt tantopere inter ſe diſsident, nec mihi opus erit multis rem exponere. Vbi autem ab ipſis diſſentio, non ſæpe fit ut cum uno aliquo tantum diſcordem, ſed plerunque cum omnibus. Si igitur unius ſententiam refutauero, omniū refutauero. unde ſic quoq; aliquāto breuior eſſe poſſum. Cū uero Romani perinde ut mēſuras, ita ſua habuerint pondera, & item Græci ſua, Romana etiam hic primo tradere decreui: quod ea ipſa cognita & perſpecta nonnihil luminis Græcis ponderibus afferre poſsint prę ſertim his, quæ unà cum imperio Romano illi receperūt: quod genus ſunt, libra, & uncia. quibus licet è Græcis alij ſcriptores rariſsime, medici tamen frequentiſsime utuntur. Itaq; libra Romana, quæ etiam dicitur pondo, diuiditur in duodecim uncias. Hinc partes eius ſunt Vncia, per ſe. ſextans, duæ uncię. quadrās, tres. triens, quatuor. quincunx, quinq;. ſemis, ſex, quę etiā ſelibra dicitur. ſeptunx, ſeptem. bes, octo. dodrans, nouē. dextans, decem. deunx, undecim. Seſcuncia autē eſt uncia una & dimidia. Vncia uero ipſa rurſus diuiditur in duas ſemuncias: in tres binas ſextulas, in quatuor ſicilicos, in ſex ſextulas, in VII. denarios, in xxiiii. ſcripula. Denarius aūt diuidit̄ in duos uictoriatos, in ſex ſextātes. Sic ipſe ſentio de ponderib. Romanis, quod ut confirmē utriuſq; linguæ ſcriptores teſtes producā. Libra inter minora pondera maximū, inter maiora minimū eſt. Maiorū enim nomine cenſentur, quæ librā grauitate uincūt: minorū quæ contra, ab ea uincūtur: ut ſit ipſa medium quoddam quod ad utraq; pertineat. Maiora pondera ſupra omiſi, quod ex libra omnia conſtent, nec nomina apud Romanos habeāt, præter centumpondium, quod centum eſt librarū. Libra namq; pondo etiam dicitur. Hinc Feſtus ait Centena pondo dicebant antiqui re-

ferentes ad libram. Maiora autem pondera partim diſcreta partim indiſcreta fuiſſe ex Catone aduertimus, qui ſic ſcribit capite XIII. Centumpondium incertum unum & pondera certa. centumpondiū enim cum dicit, nihil aliud quàm centena intelligit pondo: cum incertum, quod diuiſum non fuerit, ſed unius maſſæ. quemadmodum & in centenario, quo uocabulo iuniores utūtur, uel hodie uidere licet. Cum autem pondera dicit certa, intelligit alia in quæ centena pondo erant diuiſa. nam uerisimile eſt ueteres Romanos maſſas certæ grauitatis aliquot habuiſſe ex metallica materia, in quas centena pondo diuiſerint: ut hodie prima maſſa centum ſolet eſſe librarum, non ſecus ac olim Catonis centumpondium. Appellatur uero ea centenarium, quam idem Cato incertum nominaret, ut alias in quas diuiditur certa pondera. Diuiditur autem in aliquot minores, unde ſecunda maſſa fit quinquaginta pondo. tertia quæ dimidium ſecundæ eſt, uigintiquinq;. Atq; hæc quarta eſt pars centumpondij, illa, dimidia. Sed eædem centum libræ in quinq; etiam partes diſtribuuntur, ex qua partitione quarta prouenit maſſa uiginti librarum, quæ iterum diuiſa quintam conſtituit librarum decem. Tanta hodie ſunt pōdera maiora, niſi quod maxima maſſa alijs centum & decem librarum, alijs centum & uiginti, alijs alia ſoleat eſſe. quo fit ut & reliquæ plures libras habeant. Qui igitur pondera hæc uſitata conſiderare uoluerit, non opinor dubitabit Catonis locum ſic eſſe intelligendum. Quin etiam Græcis eiuſmodi maſſas ponderales è plumbo in uſu fuiſſe, quæ aliquot minarū eſſent, ex Heſychij conijcimus uerbis. μολυβδὶς ςάθμιόν τι ἑπταμναῖον. οἱ δὲ, μολβίς. id eſt, Molybdis pondus quoddam eſt ſeptem minarum. alij molbis dicunt. Quinetiā centūpondiū Romani dicebant centena pondo, ut ex Feſto, cuius uerba iā retuli, liquet. & c. pōdo, ut ex Plauto in Aſinaria, qui ait

Nudus uinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Sed idem Plautus centumpondio ibidem utitur, cum inquit.

Ad pedes quando alligatus es æquum centumpondium.

Itaq; ſolent Romani ſcriptores rerū pondera ſignificare pondo uel libris. Varro de uita populi Romani, ut citat Nonius Marcellus. Delphos Apollini munera miſſa, corona aurea pondo ducentum. Idem libro quarto eiuſdē operis. Itaq; retulit auro pondo mille octingentum ſeptuagintaquinq;. Liuius libro quinto ab urbe condita. Et mille pondo auri preciū populi gentibus mox imperaturi factum. Plinius libro triceſimotertio capite ſexto. Mirum adhuc per Hiſpanias ab Hannibale olim inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habentes. ex quis Bebelo appellatur hodieq; qui CCC. pōdo Hannibali ſumminiſtrauit in dies. Sic Romano more fere loquuntur autores. Græci uero minas ſuas in talenta colligunt. Redeo ad libram à qua fit libralis. Plinius libro triceſimotertio capite tertio. Libralis unde etiam nunc li

bella dicitur, & dupondius appendebatur aſsis. Et Columella libro ſexto capite ſecundo. Libralesq́ offas in præſulſæ adipis liquamine tinctas ligula dimittito. Hinc quoq; fit bilibris, id eſt duarum librarum. Martialis quinto Epigrammatum.

Nolo mihi ponas rhombum, mulum'ue bilibrem.

Et trilibris, trium librarum. Horatius in ſecundo ſermonum:

laudas inſane trilibrem Mulum.

Et quadrilibris. Plautus in Aulularia:

Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo, quis me eſt diuitior?

A' pondo quoq; fit dupondius, quo uſus eſt Plinius loco ſupra citato. De quo ſic Varro ſcribit: Dupōdius à duobus pōderibus, quod unum pondus aſsipondium dicebatur. id ideo quod as erat libræ pondus. A pondo quoq; fit duapondo & trepondo. Hinc Fabius inquit libro primo de inſtitutione oratoria: Quid? quod quædam quæ ſingula procul dubio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur. Nam dua & tre & pondo diuerſorum generum ſunt barbariſmi: at duapondo & trepondo uſq; ad noſtram ætatem ab omnibus dictum eſt, & recte dici Meſſala confirmat. Sed Scribonius Largus pondo dua et pondo tria dicere conſueuit, quemadmodū pondo quinq; uel ſex. ut Compoſitione XLV. Spumæ argēteæ pondo dua. & Cōpoſitione LXXXII. Reſinæ terebinthinæ pondo dua, ceræ pondo ſemiſſem. & Compoſitione CCLXVI. Ceræ pondo dua, reſinæ frictæ pondo dua, picis Hiſpanæ pondo tria, ammoniaci pondo libram. Hæc ille. Itaq; pondo ſi ſolum ponitur idem quod libra ſignificat: ſin alteri uocabulo ponderis adijcitur, id quod Græcis σαθμῷ uel ὁλκῇ, id eſt pondere. Sic ſcribitur pondo libra, pondo uncia, pondo ſemuncia, ad differentiam libræ, unciæ, & ſemunciæ menſuralis: quas ut ab alijs ponderalibus diſtinguāt, Græci addunt μέτρῳ, quod eſt menſura. Ea autem loquendi conſuetudo apud Romanos tantam uim obtinuit, ut pondo etiam ijs ipſis, quæ ambigua nō eſſent, adijcerent: ſic ſæpe ſcribitur pondo denarij unius, duorum, trium, quatuor. Verum de hac re plura libro primo dixi: nūc probandum eſt libram duodecim eſſe unciarū. Cuius rei teſtis eſt primo Galenus, eius uero uerba non eſt cur iterum referam. deinde Voluſius Metianus in libello de aſſe, cum ait: Ponderis eadem diuiſio eſt quæ æris. nam in quas partes as diuiditur, in has & libra diſpenditur. As autem diuiditur in duodecim uncias, ut idem atq; etiam Balbus ad Celſum de agrimenſoria ſcribit, igitur & libra in duodecim uncias ſecatur. Medicamentarij indocti qui libram ſedecim unciarum, quot ſane mercatorum libra eſt, in medicamentis conficiendis accipiunt, non minus hic aberrant ac in libra menſurali. Proportio namq; medicinarum, quas recipiunt mixturæ, mutatis ponderibus nō reſpondet. qua de re alibi uberius differui. Itaq; huius erroris uitandi gratia quot unciarum

ciarum ſit libra neceſſe fuit probari. Sed audiamus Voluſium quomodo as diuidatur, cum omnino par ſit ratio libræ. notas autem nunc omittam. Prima diuiſio ſolidi, id eſt libræ, quod as uocatur, in duas partes dimidias diducitur, pars dimidia ſemis uocatur. Sequens diuiſio fit in tres tertias partes, pars tertia triẽs uocatur. Sequitur diuiſio in quatuor quartas, quarta pars quadrãs uocatur. Deinceps fit diuiſio in ſex ſextas partes, ſextæ partis nomẽ eſt ſextans. Deinde diuiditur in octo octauas, quæ ſeſcunciæ uocantur. Item nouem nonas, nona pars uocatur uncia duæ ſextulæ. Diuiditur item as in duodecim partes duodecimas, uocantur ſingulæ unciæ. Hæc uelut elementa primę de aſſe diſtributionis æqualitatem ſeruant. ſi quid quibuſdam parum detrahas uel conferas fient diſpares. quare ſi quadranti ſextantẽ, uel trienti unciam applices, facies quincuncem, qui cõſtat ex quinq; uncijs, hoc eſt quinque duodecimis. Si ſemiſsi applices duodecimam, uel quincunci ſextantem, uel trienti quadrantem, efficies ſeptuncẽ, hoc eſt ſeptem duodecimas. Si ſeptunci applicueris unciam, uel ſemiſsi ſextantẽ, uel quincunci quadrantem, uel trienti tantundem, facies beſſem, id eſt duodecimas octo. Si beſsi applicueris unciam, uel ſeptunci ſextantem, uel ſemiſsi quadrantem, uel quincunci trientem, dodrantem efficies, hoc eſt nouem duodecimas. Si dodranti applicueris unciam, uel beſsi ſextantem, uel ſeptunci quadrantem, uel ſemiſsi trientem, uel quincunci tantundem, facies dextantem, hoc eſt decem partes duodecimas. Si dextanti applicueris unciam, uel dodranti ſextantem, uel beſsi quadrantem, uel ſeptunci trientem, facies deuncem, hoc eſt undecim duodecimas. Ex his apparet in quas partes æqualiter, in quas diſpares as diuidatur. Hæc ille. Eadem plane tradit Balbus ad Celſum. Sed horum nominum etymologiã Varro explicat libro quarto de lingua latina, his uerbis: Vncia ab uno. Sextans ab eo quod ſexta pars aſsis, ut quadrãs quod quarta, & triens tertia pars. ſemis quod ſemis, id eſt dimidium aſsis, ut ſupra dictum eſt. Septunx à ſeptem & uncia cõcluſum. reliqua obſcura, quod à diminutione. & ea quæ diminuuntur ita ſunt ut extremas ſyllabas habeãt. ut una dempta uncia deunx, dextans dempto ſextante. dodrans dempto quadrãte. Bes ut olim des dempto triente. Hactenus Varro. Hæc libræ diuiſio eſt. qua pro pondere tam ſæpe utuntur medici, ut exemplis ueterũ rem confirmare nihil opus ſit. Selibram uero uſurpat Liuius libro quinto ab urbe cõdita. Cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt. & Celſus libro quinto capite decimooctauo: Cerati eloti, quod πεπλυμένον Græci uocãt, ſelibram. Semis quoq; pro eodem pondere utitur idem Celſus capite XIX. in emplaſtro quod exeſt corpus: Ceræ, reſinę terebinthinæ, thuris, olei ueteris, atramenti ſutorij, ſalis ammoniaci pondo ſemis. Scribonius Largus compoſitione CCLXVI. Ammoniaci

pondo libram, thuris pollinis pondo ſemis, galbani pondo ſemis. Dextans ſic quoque in uſu eſt. idem compoſitione CCIII. Cum olei ueteris pondo dextante liquefacta ab igne, mortario ſuper infundũtur. Et Dodrans. Columella libro ſexto capite ſexto: Si nec hæc profuit res, caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dantur. Et bes. Celſus in emplaſtro, cuius iam mentionem feci: Aeruginis raſæ pondo beſſem. Atque quincunx. Columella libro duodecimo capite uigeſimooctauo: Item odoramenta trita, id eſt irim cribratam, quæ ſit inſtar pondo quincuncem & trientem, fœni græci pondo quincuncem & trientem, ſchœni pondo quincuncẽ in unum permiſceto. Triens prætera. Largus ibidem: Aeruginis raſę pondo trientẽ. Quadrans etiam. Celſus in deſcriptione catapotij ad thoracis dolores finiendos: Reſinę terebinthinæ quadrans. Quin & ſextans. Largus compoſitione CCVI Myrrhæ, galbani, aloes pondo ſextantẽ. Sic cęteris uti poſſumus. Hęc autem ideirco adieci ut à noſtris medicis cum componũt medicamenta reuocentur. alioqui his, qui legunt ueteres ſcriptores ſunt obuia. Sequitur uncia, quæ medicis crebrius in uſu eſt quàm ut ullo teſtimonio egeat. Iuuenalis etiam utitur pro pondere ſatyra ſexta:

adeo nulla uncia nobis Eſt eboris.

Seſcuncia, quæ octaua pars eſt libræ, ſiue quarta ſemiſsis utitur Celſus in malagmate Euticlei. Galbani ſine ſurculis ſeſcunciã. Et Largus compoſitione CCX. Olei cyprij pondo ſeſcuncia. Huius ſeſcuncię dimidia nomine caret, ſed ut illa quarta ſemiſsis, ita hæc eſt octaua. Ipſius uero unciæ prima diuiſio eſt in duas ſemuncias: quod uocabuli compoſitio indicat: & Varro libro quarto ſcribit: Semũcia quod dimidia pars unciæ. Voluſius etiam ait: Vnciæ prima diuiſio fit in duas partes dimidias, quæ uocantur ſemuncię. Vtitur uero ea Columella capite ultimo libri duodecimi: Quod ſi etiã cum laſer non habueris, pro ſylphio mellis adijcies pondo ſemunciam. Altera diuiſio unciæ eſt in tres binas ſextulas. unde ſcribit Voluſius: Item diuiditur uncia in tres partes, quæ uocantur binæ ſextulæ. ſunt autem ſcripula octo. Verum binæ ſextulæ dicuntur & duella. quod Fannius hoc uerſu explicat:

Sextula cum dupla eſt, ueteres dixere duellam.

Sed quod duella uel binæ ſextulæ autoribus medicinæ in uſu ſint, hactenus non inueni. quod uero pondera fuerint ex Fannio perſpicuũ eſſe poteſt. Tertia unciæ diuiſio eſt in quatuor ſicilicos, de quo ſic Voluſius ſcribit: Item diuiditur uncia in quatuor ſiciliquos, id eſt quatuor quartas. Sicilicus igitur duarum eſt drachmarũ. Feſtus in neutro protulit, cum ait: Sicilicum dictum quod ſemunciam ſecet. Hunc in uſu fuiſſe indicat hoc Fannij carmen, quo ſimul & pondus ipſius explicatur:

Drachmam ſi gemines, aderit quem dicier audis
Sicilicus.

Vtitur

Vtitur quoq; Scribonius Largus Compoſitione CXLV. Croci pondo ſicilici quinq;, apij ſeminis pondo ſicilici ſex. Licet ibidē notis ſcriptū ſit, quas infra explicabo. Quarta unciæ diuiſio eſt in ſex ſextulas: quod Voluſius declarat hiſce uerbis: Itē in ſextulas ſex, id eſt ſex partes. Sūt uero quatuor ſcripula. Quin etiam Fannius id confirmat, ſcribens:

Drachmæ ſcrupuli ſi adiectio fiet
Sextula quæ fertur: nam ſex his uncia conſtat.

Nondum reperi ueterem medicum, qui hac uteretur. eam uero pondus eſſe uel ex Fannio liquet. Eſt quinta unciæ diuiſio in ſeptem denarios Romanis medicis in primis uſitata. q̄d maxime teſtibus eſt probandum, ſed prima ueniat in medium Celſi autoritas, quæ medicis nota eſt, aut certe, ob præcipuos artis ſcriptores, eſſe debet. Is ait lib. quinto capite decimoſeptimo. Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. deinde Scribonij Largi, ex quo idem intelligitur, cum inquit in præfatione: Erit autem nota denarij unius pro Græca drachma. æque enim in libra denarij octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Hæc ille, Si octoginta quatuor denarij conſtituunt libram, libra uero diuiditur in duodecim uncias, ut probauimus, quis nō intelligit unciam denariorum eſſe ſeptē? Accedat eodem Plinij teſtimonium ſcribentis libro triceſimo tertio capite nono: Miſcuit denario triumuir Antonius ferrum, miſcuit æri. Alij è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum octoginta quatuor è libris ſignari. His teſtibus ſatis probatum arbitror libram Romanis eſſe denariorum octoginta quatuor, unciam uero ſeptem. Sexta et ultima uncię ponderalis diuiſio eſt in uiginti quatuor ſcripula. de qua ſic ait Voluſius: Item in ſcripula uiginti quatuor. Idem poſt inquit: Præterea dimidium ſcripulum audio quoſdam ratiocinatores ſimplium uocare, quod erit totius aſsis quingenteſima ſeptuageſima ſexta. Scripulo autem medici ueteres raro utuntur, iuniores frequenter, alij ſcriptores interdum. Plinius libro triceſimo tertio capite tertio: Aureus nummus poſt annum ſexageſimum ſecundum percuſſus eſt, quàm argenteus: ita ut ſcripulum, ualeret ſeſtertijs uicenis, quod efficit in libra, ratione ſeſtertij qui tūc erat, ſeſtertios $\overline{V}$DCCLX. Et Columella libro duodecimo capite uiceſimotertio: At ſi ex eadem pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne guſtus picati uini poſsit intelligi, ſat erit eidem ſex ſcripula in ſextarios quinq; & quadraginta. Idem capite uiceſimooctauo: Tum in ferias ſingulas quæ ſint amphorarum ſeptenum addito medicaminis pondo unciam & ſcripula octo gypſi. Hactenus de diuiſione unciæ. Sequitur denarius. Is ſecatur primo in duos uictoriatos. Pro uictoriato aūt olim dicebatur quinarius. Hinc Voluſius ſcribit: Victoriatus enim nunc tantundē ualet, quantum quinarius olim. Et paulo poſt: Denarius primo aſſes decem ualebat, unde & nomē tra

xit. Quinarius dimidiū eius, id eſt v. aſſes, unde & ipſe uocatur. Victoriatus uero cur ſit dictus explicat Plinius lib. triceſimo tertio capite tertio his uerbis: Qui nunc uictoriatus appellatur lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nūmus ex Illyrico aduectus mercis loco habebat. Eſt autem ſignatus Victoria, & inde nomen. Hæc ille. Victoriato frequentiſsime pro pondere utitur Scribonius Largus, at Celſus maluit ſemiſſem denarij loco eius ſcribere, ut libro quinto capite xvii. in malagmate Medi: Panacis p. ⚹ ſemis. Iterum: Plumbi cōbuſti p. 1. ⚹ & ſemis. Deinde diuiditur denarius in ſex ſextātes, quod præter Celſum nemo explicauit. Hanc aūt partitionem fecit quod Græcis uti nollet. ijs enim drachma in tot obolos diuiditur, in quorū locum ſubſtituit ſextantes. Vt enim Græci habent drachmam nūmum argenteū, ita Romani denariū: cum aūt altero pro altero uellet uti, & denarius relatus ad pondera Romana aliquanto grauior eſſet ꝙ tria ſcripula, ſextantes excogitauit. Nos igitur cogitemus denarium in xii partes, ut aſſem in xii. uncias diuidi. ex illis duæ partes dicuntur ſextans perinde ut duæ unciæ aſsis. Erunt igitur ſex ſextantes in denario, quot inueniuntur in libra. Sed audiēdus eſt Celſus, cuius uerba ſunt lib. quinto capite xvii. Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt ſex ſextantes, ut idē in ſextante denarij habeā, quod Græci habēt in eo, quem ὀβολὸν appellant. Id ad noſtra pondera relatū paulo plus dimidio ſcripulo facit. Sic Celſus. Itaq; hæc diuiſio nemini alij in uſu eſt. Sic utitur ſextante lib. v. in priori emplaſtro exedente: Reſinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, ſing. pondo ⚹ z, id eſt pondo denarij ſextans. Sed idem ſignum etiā eſt apud eum ſextantis libræ. quare diligēter aduertēdum ne ſimilitudo uel uocis, uel notæ nos decipiat. poſſumus uero ab errore nobis cauere compoſitionū naturam cōſiderantes. Sic quoq; utitur quadrante libro quarto capite quarto. Aut ſulphuris ignem nō experti pondo ⚹ & quadrans, abrotani pondo ⚹ in uini cyatho teruntur. Sic denique triente libro quinto in malagmate ad ſtrumā & tubera & carcinodas. Salis ammoniaci p. 3. id eſt pondo triens. Accipio uero quadrantem tres partes duodecimas, trientem, quatuor, ut ſextantem duas. Abſolui alteram inſtitutæ rationis partem, uenio ad tertiam. ſed prius pondera maiora in minora diſtribuam. Libra diuiditur in has partes æquas, in ſemiſſes ii. trientes iii. quadrātes iiii. ſextantes vi. ſeſcuncias viii. uncias xii. In has uero diſpares, in deuncē & unciā, in dextantē & ſextantē, in dodrantē & quadrantē, in beſſem & trientem, in ſeptuncē & quincuncē. Rurſus libra, quod attinet ad alia minora pōdera, ſecatur in has æquales partes. in ſemūcias xxiiii. duellas xxxvi. ſicilicos xlviii. ſextulas lxxii. denarios lxxxiiii. uictoriatos clxviii. ſcrip. cclxxxviii. Selibra ſiue ſemis diuiditur in quadrantes ii. ſextātes iii. ſeſcuncias iiii. uncias vi. ſemūcias xii. duellas xviii. ſicilicos

ſicos XXIIII. ſextulas XXXVI. denarios XLII. uictoriatos LXXXIIII. ſcripula CXLIIII. Aliæ partes libræ ex unciæ diuiſione facile poterint colligi, quam ſubijciam. Vncia ſecatur in ſemuncias II. duellas III. ſicilicos IIII. ſextulas VI. denarios VII. uictoriatos XIIII. ſcripula XXIIII. Semuncia diſtribuitur in duellam & dimidiam, ſicilicos duos, ſextulas tres, denarios tres & dimidium, uictoriatos ſeptem, ſcripula duodecim. Duella diuiditur in ſicilicum unum & eius tertiam partem, ſextulas duas, denarios duos & eius tertiam, uictoriatos quatuor & dimidium & tertiam dimidij, ſcripula octo. Sicilicus ſecatur in denarium unum & dimidium & eius quartam, uictoriatos tres & dimidium, ſcripula ſex. Sextula diſtribuitur in denarium & ſextam eius partem, uictoriatos duos, & tertiam eius, ſcripula quatuor. Denarius diuiditur in duos uictoriatos, ſcripula tria & tres ſeptimas ſcripuli, ſextantes Celſi ſex. Victoriatus diuiditur in ſcripulum unum & dimidium et tres decimaſquartas ſcripuli. Scripulum autem diuidere nunc omittam, quia melius Græcis ponderibus declaratis intelligetur eius diuiſio. reſpondet enim plane Romano ſcripulo Græcorum γράμμα. Nec reliqua pondera præter denarium in ſextantes Celſi diuidere uolui, quod ipſi ſoli ſint in uſu. Nunc ad tertiam propoſiti partem uenio. Romanos magnarum rerum pondera libris uel pondo, quod idem eſt explicare ſolitos, quia dixi, obijciet mihi quiſpiam Vitruuium uti taléto pro põdere cum ſcribit libro decimo capite triceſimo primo: Erigebatur autem machina in altitudinem ad diſiiciendum murum circiter pedes centum. Item à latere, dextra ac ſiniſtra procurrendo perſtringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centũ, habentem pondus talentum quatuor millium, quod ſit quadringenta LXXX millia pondo. Sic ille. Atq; utitur quidem talẽti uoce, & recte de rebus Græcis loquens. multo uero etiam rectius explicando quot pondo efficerent tot talenta, ad Romanam loquendi conſuetudinem redijt. explicauit autem & idcirco quod Græcis talenta ſint admodum diuerſa, hoc uero quod ipſe declarat habet centum uiginti pondo. Sed idem dicet Liuium uſum talenti nomine de rebus Gręcis minime loquentem, cum ait libro ab urbe condita primo: Sueſſamq; Pometiam ex his uicepit, ubi cum diuendita præda quadraginta talenta argenti auriq; recepiſſet. De re quidem nummaria loquens Liuius, & ſua de Græcis exprimens utitur nonnunquam talenti uoce, meo iudicio Atticum intelligens, niſi aliud nominatim exprimat. qua de re in Græcis plura dicã. Alioqui cũ pondus indicare uult, ferè ſeruat Romanũ loquẽdi morẽ, ut lib. VII. Neq; ita rei geſtę fama ſe Italię finib. tenuit, ſed Carthaginienſes quoq; legatos gratulatũ Romã miſere cũ coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella poneretũ, fuit põdo XXV. Idẽ lib. X. Argenti q̃d captũ ex urbibus erat, põdo mille CCCXXX. Sic Liui. Latini igiť ſi

utuntur talenti nomine, maxime pro pondere, quaſi ſemper aut aliqua transferunt, de Græcis; aut alioqui de rebus Græcorum loquuntur. Romanum enim pondus minime fuit. Sequitur iam libra ſiue pondo, quę idem ſignificare probauimus. quamobrē errauit Perottus uir non indoctus, ſcribens pondo proprie ſignificare XII libras his uerbis, Et pondo, quod licet aliquādo pro libra inueniatur, proprie tamen ſignificat pondus duodecim librarum, & indeclinabile eſt. Liuius, Argenti pondo bina & ſex libras in militem præſtaret. Nec caret ſingulari, ut nonnulli exiſtimant. Sed ſic pondo pro duodecim libris dicimus, ut aſſem pro XII. uncijs. Hæc Perottus. qui cum id non probauerit, uidetur cōiecíſſe ex Liuij loco quem adducit, ubi poſt pōdo bina ſcriptum erat & ſex libras, ex quo maius quiddam eſſe pondo coniecit. Verum codices Liuiani emendati, habent ſelibras. & ſic debere legi uerbis Plutarchi in Fabio de eadem re ſcriptis erudite probat Budæus, quem ante me hunc errorem in ſecundo De aſſe, coarguiſſe ingenue fateor: ne gloriam alieno labore partam in me transferre uoluiſſe, iure dicar. Sed idem Budæus teſtimonijs in ſpeciem claris & euidentibus contendit libram, pondo, minam idem eſſe. Cum autem mina Attica ſit centum drachmarum, ut libro ſequenti probabimus, Romana uero libra octoginta quatuor denariorum, ut Plinio & Celſo & Largo teſtibus planum fecimus, primo intelligitur denarium & drachmā Atticam eiuſdem ponderis non fuiſſe. quod tamen, autoritate ſcriptorum fretus, aſſerit. deinde ut fuerint maxime, nemo certe è bonis autoribus dixit, unciam plurium drachmarū quàm octo fuiſſe. Igitur libra erat tantum nonaginta ſex drachmarum, quia ſolum duodecim unciarum; cum mina Attica fuerit ſine controuerſia centum. Vt autem Budæus ſententiam quæ illi ſemel placuit teneat, ſine ullius teſtimonio ait, libram duodecim eſſe unciarum & ſemunciæ. Scribit enim ſic in ſecundo De aſſe: Hæc eſt exacta libræ ratio, tamen ſemunciam addere nos oportet, cum libra in ratione nummaria cum Græca exæquata ſit, & plane ſit centenaria. Erit ergo libra Latina non modo ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt ſeſquilibra noſtra: ſed etiam præterea quatuor drachmas habuiſſe intelligitur. Idem in principio libri tertij inquit: Etenim cum duodenæ ſint unciæ in libra Romana & in uncia quaterna & uicena ſcrupula, ſiunt in aſſe ſcrupula ducenta octoginta octo. eſt enim ſcrupulū ducenteſima octogeſima octaua pars aſsis, ut inquit Columella. Hæc recte, & præter Columellam idem dicit Voluſius Metianus & Balbus ad Celſum. Pergit Budæus. Si ergo ſcrupulum auri uicenos ſeſtertios ualet, & uicenario numerū illum multiplicemus, fiet ſumma quinq; millia ſeptingenti ſexaginta ſeſtertij, quibus ſi ſemunciam addamus, ut ſit libra centenaria quam ante inſtituimus, fient ſex millia ſeſtertium. Sic ille. Ex quibus intelligis eum libram, quam eiuſdem ponderis putauit

eſſe

eſſe, cuius eſſet mina, primo centum conſtituiſſe drachmarum, tum neceſsitate quadam duodecim unciarum & ſemunciæ. Quod uero denarium & drachmã idem arbitretur eſſe, liquet ex his uerbis quæ ſunt in primo de aſſe. Drachma igitur non modo pondus denarij Romani, ſed etiam nummũ ſignificat eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus. Et libro ſecundo: At denarium & drachmam eundem fuiſſe nummum, aut eiuſdẽ certe ponderis & æſtimationis autore Plinio demonſtratum eſt. Hæc Budæus. cætera quiſq; per otium legat. Sed libram & minam idem pondus non fuiſſe ſatis indicat Dioſcorides, qui nunc libræ, nunc minæ uocabulo tanquam diuerſis ponderibus utitur. et Galenus aperte dicit differre, ut libro ſequenti explanabo. Erat enim mina Attica quatuor drachmis grauior libra Romana. Budæus autem non ſine cauſa in hanc ſententiam diſceſsit, ſed quia uiſus eſt ſibi ſatis probaſſe denariũ & drachmam Atticam idem pondus habere, quod Plinius ſcribit libro uiceſimo primo capite ultimo: Drachma Attica: ferè enim Attica obſeruatione medici utunt: denarij argentei habet pondus. Et Græci ſic transferãt Romana, ut in locum denarij, aut quatuor ſeſtertium ſemper ſubſtituant drachmã. ut Plutarchus, ac medici. Contrà Latini, pro drachma Attica denario utantur. ut Aulus Gellius & Feſtus Pompeius, ipſe etiam Liuius libro XLIIII. ab urbe condita, Polybij locum recenſens. Tum quia Plinius minam uertit libram. Cum tot igitur & tantis teſtibus etiam in quauis re non indecore errauerit quiſpiam. Hæc autem omnia ijſdem autorũ uerbis repetere nimis longum eſſet, neq; neceſſarium, cum quiſq; in Budæo ea legere poſsit, & nos conſentiamus ſic ab ipſis fuiſſe ſcripta. Quid igitur dicet quis? nõ ne iſtis conceſsis quod uult efficit Budæus? Minime. nam concedo quidem autores ſic ſolitos transferre, non tamen do eadẽ prorſus pondera fuiſſe. Verum Græcos arbitror, quia nullum haberent pondus ſiue numiſma quod plane reſponderet denario, per id quod proximum eſſet, ac nõ multo leuius, nempe ſeptima tantum parte, drachmam reddidiſſe. Quod quid mirum Plutarchum feciſſe? cum idem pro quartario ſextarij, quartam cotyles uerterit? inter quas mẽſuras longe maius diſcrimen eſt, quàm inter drachmæ & denarij pondus. Contra Latini ipſi, quia octaua unciæ pars apud eos nomen non habet, niſi cum Balbo ad Celſum drachmam appellare uelis, uerterunt denarium. Sic Plinius dicit drachmam Atticam denarij argentei pondus habere, ubi ferè erat dicendum. Sic etiam minam librain reddit. Quod enim plane neq; drachma Attica denarij habeat pondus, neq; libra Romana Atticæ minæ, ex eiuſdem uerbis non obſcure intelligitur. ait namq; capite ſupra citato: Mna, quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Hæc uere ſcripta nemo negabit. Idem libro duodecimo capite XIIII. de thure ſcribit; Micas concuſſu eliſas mannam uocamus.

etiamnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc eſt uiginti nouem denariorum pondus æquent. Sic legitur in exemplaribus correctis, et Budæus ſe duo manuſcripta uidiſſe ait, in quibus ita legatur. & uera lectio eſt. Nam Plinius quia hic medica non transfert: ubi multo partiendi negocio drachmam aliter quàm denarium, & minam quàm libram uertere non poſſet: rectè declarat, Minæ tertiam partem eſſe denarios nouem & uiginti. Tertia enim eſt drachmarū trium & triginta atq; ſcripuli. Iam unciam eſſe ſeptem denariorum Celſi, Plinij, Largi teſtimonio probaui, drachmarum uero octo eſſe mox oſtendam. Igitur ſi rationem ineas ſeptem denarios pro octo drachmis colligens, duæ & triginta drachmæ fient octo & uiginti denarij: reliqua uero eſt drachma & ſcripulum. ea igitur drachma & tres ſeptimæ ſcripuli efficient iterum denarium. remanent autem quatuor ſeptimæ ſcripuli, ex quibus cum nec denarium, nec dimidium Plinius conficere poſſet, ſed ſextam tantū denarij partem, rationem earum nullam habuit. Plinij ergo locus ille conſentiēs cum altero, ubi libram ſcribit quatuor & octoginta denariorū eſſe, ſatis declarat ita ſe rem habere, præſertim cum accedant etiam aliorū teſtimonia. Itaq; ſolet tum ſolum denarium pro drachma ponere cū medica trāsfert, quod & cæteri fecerūt. Quin etiam Appianus idem Græce referens quod Suetonius Tranquillus de Cæſare ſcribit, differentiam hanc inter drachmam & denarium mihi uidetur agnouiſſe. Tranquillus inquit: Populo hortos circa Tyberim publice, & uiritim trecenos ſeſtertios legauit. Sic ille. Cum igitur quatuor ſeſtertij efficiant denarium, erant denarij quinq; et ſeptuaginta. Appianus in ſecūdo bellorum ciuilium interprete P. Candido ait: Populo horti trans Tyberim præbiti, ſingulis Romanorum ciuibus qui in urbe aderant quinq; & octoginta drachmæ Atticæ collatæ. Ita ille. Septuaginta namq; denarij ſunt octoginta drachmæ. quod uero ad quinq; reliquas drachmas adiectū oportuit, quia drachma fieri non poterat, omiſit. Itaq; locus non eſt ut Budæo uidetur deprauatus, ſed magna quidem diligentia ſcriptus ab Appiano, licet idem alias drachmam leuiorem adhuc, ut mox oſtendam, fecerit. Plutarchus autē idem Tranquilli more ſuo reddit. Præterea ex Liuij uerbis clare intelligitur denarium Attica drachma eſſe grauiorem. Is ſic ſcribit libro quadrageſimo quarto ab urbe cōdita: Signati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum, tetrachma uocant, trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Vides ut uir ille ſummus in hiſtoria Romana aduertit nō idem pondus eſſe Atticæ drachmæ & denarij. In tetrachmo ergo, id eſt quatuor drachmis ferè eſſe dicit trium denariorū pondus. Tres enim id genus ueteres denarij pendunt drachmas Atticas quatuor & dimidiā. quare Liuius rectè addit fere. nam quatuor drachmæ Atticæ nondum efficiunt tales denarios tres. Hoc nunc ſatis ſit, etiam

ex Liuio perſpicuum eſſe denarium & drachmam idem pondus non habere. At Appianum apparet alio loco probaſſe hanc ſententiã, tres ſcilicet denarios ualere pondere tetrachmum. Suetonius enim ſcribit in Cęſare: Trecenos quoqꝫ nummos, quos pollicitus olim erat uiritim diuiſit. de eodem Appianus ſic, interprete Candido: Singulis ex popu lo minam unam Atticam dedit. Sic ille. Trecenti namqꝫ nummi efficient quinqꝫ & ſeptuaginta denarios. pro quibus dixit minam Atticam centum drachmarum: ut ſemper tres denarij tantum pendant & ualeant, quantũ quatuor drachmæ. Nam hæc de ueteri mina Attica, quæ in uſu eſſe deſiit, intelligi, ut uult Budæus, non poſſunt. Sed & Cleopa tra non minus oſtendit denariũ drachma Attica eſſe grauiorem: quæ quemadmodum ex ſemioboli interpretatione intelligitur, duas drachmas, ut taceam de Alexandrina, conſtituit. alteram, quam eiuſdem grauitatis eſſe aſſerit cuius eſt denarius Italicus, ſic Romanum uocat. alteram Atticam, ut ex eius uerbis poteſt intelligi. Prioris obolũ dicit æreola habere octo, ſemiobolũ quatuor, cum quo deinde Atticæ drachmæ ſemiobolum conferens, ait ipſum quatuor quintas alterius ſemio boli continere. Denarius igitur ipſi quinta parte grauior eſt drachma Attica, cum utrumqꝫ in duodecim ſemiobolos diuidat. Sed audiamus uerba Cleopatræ: ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα γ, ὀβολοὺς ς, θέρμους θ, κεράτια ιη, χαλκοῦς μη. τὸ ἰταλικὸν δηνάριον ἔχει δραχμὴν α. id eſt, Drachma habet ſcripula tria, obolos ſex, lupinos nouem, ſiliquas decem & octo, æreola quatuor & quadraginta: italicus denarius habet drachmã unam. Paulopoſt ait: τὸ ἡμιώβολον ἔχει κεράτιον αϛ'. χαλκοῦς δ'. id eſt Semiobolus habet ſiliquam unam & dimidiam, æreola quatuor. Hæc de ſemiobolo drachmæ, quam dicit idem ualere quod denarium. Mox addit: ἀττικὸν δὲ ἡμιώβολον τοῦ ἡμιωβόλου τέταρτα πέμπτα. id eſt, Atticus autem ſemiobolus alterius ſemioboli habet quatuor quintas. Perſpicuum igitur eſt etiam ex Cleopatra denarium Romanũ Attica drachma eſſe grauiorem. Drachmas autem octo Atticas comprehẽdi in uncia Romana, tametſi Plinius ſatis propemodum explicet, cum minæ tertiam partem dicit denarios eſſe nouem & uiginti, & cum è libra octoginta quatuor denarios ſignari ait, tamen quo res magis confirmetur afferamus uerſus Fannij quibus aſſerit unciam drachmarum Atticarum eſſe octo. Sunt uero hi:

In ſcrupulis ternis drachmam, qua pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

His declarat drachmam Atticam. mox uero id quod uolumus addit:

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Cum Fannio ſentit maxima pars Gręcorum medicorum. Qui uero diſſentiunt, dicunt unciam eſſe drachmarum ſeptem, ſed drachmam ſine dubio denarium nominant. unde uerbis magis quàm re inter ſe diſſident

ſident atq; diſcordant, ut libro ſequenti declarabo. Balbus quoq; de agrimenſoria ad Celſum idem aſſerit, inquiens: Semuncia quidē eſt medietas unciæ, duella tertia pars, ſicilicus quarta, ſextula ſexta, drachma octaua. Ego cum plurimis conſentiens drachmas octo idem pondus habere cenſeo quod habent ſeptem legitimi denarij. atq; ſic legitimum denarium, drachmam eſſe unam & præterea ſeptimam ipſius partem. licet Cleopatra grauiorem faciat. nempe ut ſeptē denarij efficiant octo drachmas Atticas & tres quartas drachmæ. Liuius uero magis etiam ponderoſum quàm Cleopatra facit in loco iam citato. idem tamen in talenti magni explicatione, de qua ſequenti libro dicam, paulo minorem feciſſe poteſt uideri. Cleopatra tamen ubi minam Atticam explicat æque ac cæteri unciā octo drachmas Atticas capere oſtendit. Quāobrem drachma Attica unciæ Romanæ pars octaua fuit, aut ſi paulo leuior, qua de re non contendo, minime autores curarunt. Vt prorſus appareat ipſam quoq; differentiam quæ eſt inter denarium & drachmam alium alio diligētius expendiſſe, imo unum & eundem autorem poſuiſſe nunc pro eiſdem, nunc pro diuerſis. Ex dictis tamen ſi quis aduertere uelit, non obſcure intelliget primo drachmam & denarium eiuſdem ponderis non fuiſſe. Deinde ſeptem denarios legitimos efficere unciam. poſtremo eandem drachmarum eſſe octo. Quamobrem non admodum nos mouere debent, ut aliud ſentiamus, tam Græci q̃ Latini interpretes uertentes alterum pro altero, quaſi prorſus eadem ſint. quoniam alias etiam, perſæpe cum rerum uel maior eſt diſsimilitudo, ob uocabulorum inopiam ipſos idem egiſſe conſtat. de quo, ne longius quàm æquum ſit à propoſito euagemur, hic plura dicere non libet. Sed obijciet mihi quiſpiam, denarios diuerſi ponderis à Romanis fuiſſe percuſſos, atq; de leuioribus intelligendum, cum dicitur drachmam & denarium idem habere pondus. Cui reſpondeo, qui leuiores illis temporibus, quibus Romani utebantur legitimis, percuſſerunt, fraude & dolo id fecerunt non minus quàm Antonius, qui uilius metallum miſcuit argento. Itaque fuerunt eiuſmodi denarij aut non iuſti ponderis aut adulterini, Sed iuſti pōderis denarios è libra ſignari quatuor & octoginta aſſerit Plinius. & Græci ſcribentes minam eſſe centum drachmarum Atticarum dubio procul drachmas iuſti ponderis intelligunt. quocirca iſta obiectione mea ſententia nō infringitur. Porrò Scribonius Largus tametſi recte ſcripſit libram eſſe Romanis octogintaquatuor denariorum, tot tamen Græcis drachmarum eſſe inquiens, à uero aberrauit, ut ſequenti libro declarabo: niſi quis eum more eorū, quod ueriſimile eſt, locutum credat, qui quia tranſcripſerunt Romana medicamenta in Græcam linguam, unciam dixerūt eſſe ſeptem drachmarum, quod pro denarijs drachmas redderent. quod ibidem uberius explicabo. Id ipſum tamen Budæi ſententiam, quæ eſt libram

Roma

Romanam & Atticam minam eaſdem eſſe, minime confirmaret. Ad Alciatum uenio qui mecum nonnihil ſentit. ſcribit enim: Quapropter Plinius cum apud ſcriptorem Atticum minam reperit, uertit ſimpliciter libram. minimũ enim libra noſtra & Attica mina differunt. nimirũ quatuor ſolis drachmis. Hæc recte. Sed idem errat in eo quod unciam Romanis putat denariorũ eſſe octo, quia Græcis ſit drachmarũ octo, idem pondus arbitratus denarij & drachmæ. Verba eius ſunt. Merito ergo Cornelius Celſus lib. quinto capite decimoſeptimo, in uncia Græca pondus ſeptem denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. De Græcis hic non differã. Cornelium Celſum Romano more locutum; ſatis perſpicuum eſt ex Plinio & Largo, tum ex ipſo. adeo enim Græcis ponderum nominibus noluit uti, ut ne obolo uti cogeretur denarium in ſextantes diuiſerit. ait enim: Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt ſextantes, ut idem in ſextante denarij habeam quod Græci habent in eo quem ὀβολὸν appellant. Id ad noſtra pondera relatum paulo plus dimidio ſcripulo facit. Ita Celſus. Et rectiſsime poſtremum adiecit. nam ſexta pars denarij grauior eſt dimidio ſcripulo. ſiquidem tria ſcripula ſunt octaua pars unciæ, denarius uero ſeptima. ſexta igit̃ pars denarij, dimidio ſcripulo grauior eſt ſeptima ipſius dimidij ſcripuli parte. Cum ergo uellet denarium diuidere in ſex partes, ut Græci diuidũt in ſex obolos drachmam, ac denarium ſciret grauiorem eſſe tribus ſcripulis, nouam diuiſionem uidetur confinxiſſe. Non tamen obolus ille Græcus & ſextans denarij eiuſdem ſunt ponderis, ut nec drachma, ſed diuiſionis ſimilis gratia magis hæc ſcripta accipio. Niſi quòd Celſus potuerit hoc tradere medicos Græcos imitatus, qui cũ Romæ libros ſcriberent de medicamentis, drachma pro denario uſi ſunt tantummodo ſeptem, ut erant, in uncia numerantes. Quod autem dicit ad noſtra pondera relatum, uidetur indicare Romanis maſſas paruas fuiſſe, quibus ponderarent, quæ aſsi atq; eius partibus grauitate reſponderent. Denarius uero argenteus, quo pro pondere utebant̃ medici, quia ſeptima unciæ pars, eius ſextans grauior extitit dimidio ſcripulo. Sin autem Celſus ſic non ſenſiſſet, ſed omnino putaſſet drachmam & denarium idem pondus habere, non minus fuiſſet deceptus ac alij. Sed quod una tantũ uncia fuerit eiuſdem ponderis tam Græcis quàm Romanis, utriſque tamen in ſua nota pondera diuiſa, mox in Græcis fuſius exponam. nunc ad Portium uenio, qui & ipſe putat drachmam & denarium eiuſdem ponderis fuiſſe. inquit enim: Et denarios pondere drachmę in frequentiori uſu fuiſſe, quos ut aſſes uariante tempore mores, uario pondere ſignatos, & tandem ad imitationem Atticorum in drachma reſediſſe opinor. Sic Portius. Hoc opinatur quod appendẽs

denarios antiquos drachmæ pondere inuenerit. ſed non æſtimat id quod diuturnitate & uſu de ipſis fuit detritum. deinde non ſatis probat noſtram drachmã cum ueteri paris eſſe ponderis. Idem tamẽ quia diuerſos denarios fuiſſe ſignatos ait, habere uidet̃ quo locorũ inter ſe pugnantium caliginem diſcutiat. Sic ex Liuij loco unà cum Priſciano Cæſarienſi denarium efficit quatuor ſcripulorum, cum id ex eo colligi non poſsit. addit enim ferè, ne quis plane tres denarios idem pondus habere quod tetradrachmum Atticum credat. Itaq; ſentio, ut iam dixi autores niſi de iuſti ponderis denarijs non locutos & quidem argenteis. Sed de his plus ſatis. Perotti namq; ineptias omittam cõſulto. Verum denarium diuidi in duos Victoriatos ait Voluſius, quem ſum ſecutus. A nobis autem diſſentit is qui ponderum explicationem quandam adiecit Scribonio Largo quiſquis fuit. inquit uero, Victoriatus argenteus erat nummus uictoriæ nota ſignatus, pro quo, in compoſitionibus à Scribonio relatis, Galenus duos obolos ponit, hoc eſt ſcripulum. Sic ille. Et certe uidetur ita in quibuſdam locis. ſed ſunt alij loci in quibus recte τριώβολον reddit. Vt Scribonius Largus Comp. clxx. ſcribit thlaſpis ⁎ pondo VI. & uictoriati. opobalſami ⁎ pondo VI. & uictoriati. Galenus uero in ſecundo libro de antidotis ὀποβαλσάμου, θλάσπεως ἀνὰ δραχμὰς ς καὶ τριώβολον. id eſt, Opobalſami thlaſpeos ſingulorum drachmas ſex & triobolum. Sic etiam in parte cõpoſitionis, quæ deeſt, ubi Galenus habet τριώβολον, Ruellius medicus inſignis & doctus eam complens uertit recte uictoriatũ. Quin etiam hoc argumento eſt, quod Galenus ferè ſemper τριωβόλου pondere medicinas exhibet, quæ conferũt tuſsi in tribus cyathis aquæ uel aquæ mulſæ. Largus autem eaſdem uictoriati itidem in tribus cyathis. Quare loca diſsidentia nihil probant. aut enim corrupte in alterutro ſcriptore leguntur: aut, quod uериſimilius mihi uidetur, nõ ex hac prima æditione Largi, quæ nobis eſt in manibus, ſed ſecunda quam ſe promiſit æditurum, ſunt à Galeno, uel ab alijs, quas ipſe citat, tranſcripta. Cuius rei indicium maximum eſſe puto, quod non paucæ ſunt compoſitiones nomine Scribonij Largi apud Galenum, quæ in hac æditione deſiderantur. deinde quod ibidem pondera perſæpe quadrupla inueniamus. unde conijcio libellum ſecundo fuiſſe ab eo æditum. Eſt igitur uictoriatus, dimidius denarius. Vltima autem unciæ diuiſio eſt in ſcripula. De ſcripuli uocabulo, priuſquam finem faciam huic libro, accuratius diſſeram. Quidam dixerũt ſcriptulum, quidam ſcripulum: alij ſcribulum, alij ſcrupulum, alij deniq; ſcrupulus. M. Varro hoc pondus ſcripuli nomine appellauit. ſcribit enim Fl. Soſipater libro primo ſcriptulum, quod nunc uulgus ſine t, dicit, Varro in Plautorino dixit. Idem in Annali. Nummum argenteum conflatum primum à Seruio Tullio dicunt. is quatuor ſcriptulis maior fuit. Cũ Varrone facit Voluſius Me-

tianus

tianus iuriſconſultus antiquus & nobilis. Latini autem qui primi huic ponderi illud poſuerũt nomẽ Græcos ſunt ſecuti. hi uero iccirco γράμμα, ut Fannius ſentit, id ipſum nominauerunt, quod uncia in tot iſtius generis pondera diuidi poſſet, quot eſſent Græcæ literæ, quæ γράμματα dicuntur. Fannij uerſus ſunt.

Vncia fit drachmis bis quatuor, unde putandum
Grammata dicta, quod hæc uiginti quatuor in ſe
Vncia habet. tot enim formis uox Græca notatur,
Horis quot mundus peragit noctemq́ diemq́.

γράμμα aũt, ut placet grãmaticis, formatᷓ ex præteriti perfecti primà perſona, quæ eſt γέγραμμαι, ſicut ex ἔῤῥημαι, ῥῆμα: ex πεποίημαι, ποίημα ex ὤραμαι, ὅραμα. Eiuſmodi uerbalib. Græcis Latina in um formata reſpondent: etſi non ſemper eandẽ rem prorſus ſignificant. quæ uerbalia à grãmaticis participijs ſimilia dicuntur. exprimunt enim faciem participiorum generis neutri. quod genus ſunt ſcriptum, dictum, factum, uiſum. ut igitur Græci hoc pondus uocarunt γράμμα, ita Latini ſcriptum debuiſſent nominare. ſed quia id aliam rem ſignificat, ut uerbum ambiguum uitare poſſent, uſi ſunt diminutiuo, quod eſt ſcriptulum. Atq́ eiuſdem ambiguitatis uitandæ cauſa γράμμα non uerterunt literam. At ſcripulum Fl. Soſipatri temporibus uulgus dixit. ut uero primo uulgus, ita etiam mox doctos homines locutos fuiſſe ex Capro intelligimus, qui in libello de orthographia & latinitate uerborum ſic ſcribit. Scripula, non ſcribula dicendum. Atq́ ſcripulum quidem in Cornelij Celſi peruetuſto exemplari ac in alijs quibuſdã libris ſcriptum eſt. Sed ſcribulum improbat Caper, quod Latini, qui primi huic ponderi nomen dederunt, id non formarint ex præſenti: uerum Græcos imitati ex præterito. In Columella autem & in Plinio, ac in alijs libris impreſſis eſt ſcrupulum, quaſi à ſcrupo manarit: niſi quis putet i in u mox eſſe mutatum: & uerbum hoc ita retinere antiquitatem, ut carnufex, lubens, peſſumus. Scrupulus uero, quo barbari medici omnes ad unum utuntur pro hoc pondere, aliud ſignificat: nempe lapillum aſperum. atq́ id ipſum à ſcrupo fluxit. Aut ergo ſcriptulum dicemus M. Varronem & Voluſium Metianum ſecuti: aut nõ abhorrentes à communi ueterum loquendi conſuetudine ſcripulum. Nam ſcribulum Caper repudiat. ſcrupulum autem, ut dici poſſe uideatur, tamen quia nemo ex ueteribus ſcriptoribus eius mentionem fecit, iure etiam reijcitur. Scrupuli deniq́ uerbi quod ſignificet lapillum nõ pondus, uim in aliud atq́ barbari accipimus. In Fannij uerſibus reperitur prima breuis. ut in hoc

Gramma uocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.

Equidem malo legere ſcruplum, & arbitrari eſſe conciſum. etenim ſcripulum dicimus prima ſyllaba producta. Martialis lib. IIII. Epig.

Ergò ne cargenti ſex ſcripula Septitiane Miſſa.

Idem in x. Epig.

Penſauit digitis diuq; menſa eſt,

Libras, ſcripula, ſextulaſq; dicit.

Quod ſi quis putet à ſcrupo non ſolum ſcrupulus fieri, ſed etiã ſcrupulum genere mutato, eius etiam ſyllaba prima longa eſt. id uero indicat ſcrupeum, quod inde manat. Virgilius in ſexto Aeneidos:

Spelunca alta fuit, uaſtoq; immanis hiatu

Scrupea.

Terentius etiam diminutiui primam produxit hoc ſenario, qui eſt in Adelphis:

Inieci ſcrupulum homini. Sa. ò ſcelera, illuc uide.

De ponderibus Romanis ſatis: quorum notæ ſunt apud Voluſium, Probum, Celſum, Largum. Libræ quidem Ɩ. Dupondij ƖƖ. Semiſsis s. Septuncis v. Beſsis = s —. Dodrantis s = —. Dextantis s = =. Deuncis s = — =. Trientis = =. Quadrãtis = —. Sextãtis =. Vnciæ —. Seſcunciæ ꞩ. Semunciæ ꞩ. Binarum ſextularum ɒ Sicilici ɔ. Sextulæ \. Scripuli ꟻ. Denarij ⋇ uel ⋇. Victoriati ſiue quinarij V. Celſus denarij ſextantem, ut & libræ hac nota ſignat z. qua de re diligenter aduertendum, ne nos notarum partes breuiores factæ, ut diſtinctiones uideantur, fallant, uel duæ in unam contractæ. nam & ſextantis, ut iam dixi, talis eſt z. & binarum ſextularum huiuſmodi 6. alij eandem bis ſcribunt, ſine ulla, ut mihi uidetur, ratione. Inuenitur præterea quartæ partis ſemiſsis, quæ eadem eſt ſeſcuncia, hæc nota ÷. Octauæ uero, quæ ſunt drachmæ ſex, iſta ∸. quibus uſus eſt Scribonius Largus. Poſtremo octauæ partis unciæ ſignum, hoc ʒ. quo noſtrates drachmam ſignificare uolentes hodie utuntur. Tantum de notis.

GEORGII AGRICOLAE LIBER QVINTVS DE PONDERIBVS Græcis.

Romanis etiam pondera unius generis fuerunt, quia una reſpublica florētiſsima quidem illa: Græcis diuerſa, partim quod ipſis multæ reſpublicæ nobiles & potentes fuerint, partim quod medici non nulla à Romanis quaſi mutuum ſumentes ac miſcentes cum Græcis propria conſtituerint. Hinc ſunt quę medica & quę hippoiatrica nuncupamus Illinc Attica, Corinthia, Laconica, Aeginæa, Euboica, ac alia multa. Nos hic tractabimus primo Attica, deinde medica, poſtremo hippoiatrica. His enim potiſsimū medici utuntur. Siquidem alij Atticis, quorum è numero uetuſtiſsimi quicꝗ ſunt. Alij medicis, inter quos omnes ferè numerandi, qui uel Romæ medicinam exercuerunt, uel cum Græci ſub populi Romani imperium ditionemꝗ cecidiſſent, etiam in Gręcia compoſuerunt medicamenta. Alij hippoiatricis, ut mulomedicinę ſcriptores, quos ueterinarios quoque Latini nominant. Tametſi non negarim medicos nonnullis alijs etiam pōderibus uſos, ut mina Alexandrina. Quam ob rem eos qui ueterū compoſitiones legunt, diligenter conſiderare oportet, tum ipſius mixturæ uires, an inde conijci poſſit, quæ pondera intelligant, tum medicorum patriam, tum denique quo tempore, quibus'ue in locis extra patriā ſcripſerint. Si uero quiſpiam magna quadam ſecuritate medicamēta illorum compoſuerit, ac promiſsis non reſponderit effectus, nō eſt cur conqueratur, cum ipſe in culpa eſſe poſsit. Sed de his aliâs copioſius diſſerui, Nunc pondera ſunt expedenda, atꝗ primo Attica. τὸ τάλαντον μνῶν ἐστὶ ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δύο μὲν ἡμιμναῖα. ἑκατὸν δὲ δραχμάς. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς ἕξ. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα μὲν δύο. ἓξ δὲ χαλκοῦς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτὰ ἑπτά. τὸ δὲ λεπτὸν ἀδιαίρετόν ἐστι. Quod eſt, Talentum eſt minarum ſexaginta. Mina uero duas quidem habet ſemiminas, centū autem drachmas. Drachma obolos ſex. Obolus duos quidem dimidios obolos, æreola uero ſex. Aereolum ſeptem minuta. Minutum indiuiſum manet. Hæc ſunt Attica pondera. Rurſus igitur mihi onus probandi imponitur. Quod talentum Atticum ſit ſexaginta minarum, aſſerit Iulius Pollux libro nono: τοῦτο γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγιναῖον, μυρίας. τῶν δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὴν ἀττι-

κῆς δραχμῆς λογισμὸν ἕως πρὸ ἓν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικὰς, τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχε. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ αἰγιναῖον, κατ' ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους, δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον ταλάντου, κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν. Id eſt Hoc utiq; dicere non intempeſtiuum erit, quod Atticum talentum ſex millia drachmarum ualebat Atticarum. Babylonium uero, ſeptem millia. Æginęúm, decem millia. Syrium mille & quingentas, ſecundũ Atticæ drachmæ rationem. Quemadmodum ſanè & Atticas minas Atticum talentum habuit ſexaginta. Babylonium, ſeptuaginta. Æginæum, centum ſecundum proportionem. Sed mina ipſa ut apud Athenienſes centum habuit drachmas Atticas, ſic apud alios quoq; ipſis uſitatas, quæ pro ratione cuiuſq; talenti ſecundum augmentum uel decrementum ualerent. Quibus uerbis aperte dicit, Atticum talentum ſexaginta eſſe minarum. Sed idem non obſcure intelligi poteſt è Xenophontis libro, qui uectigalia, uel de prouentibus inſcribitur. unde etiam colligitur minam obolorum ſexcentorum eſſe, qui conſtituunt centum drachmas, ut mox declarabo. Scribit Xenophon: ἤν γε μέντοι τῶν πρώτων συσταθῇ διακόσια καὶ χίλια ἀνδράποδα, εἰκὸς ἤδη ἀπ' αὐτῆς τῆς προσόδου ἐν ἔτεσι πέντε ἢ ἓξ μὴ μεῖον αὐτῇ ἑξακισχιλίων γενέσθαι. ἀπό γε μὴν τούτου τοῦ ἀριθμοῦ ἢν ὀβολὸν ἕκαστος ἀτελῆ τῆς ἡμέρας φέρῃ, ἡ μὲν πρόσοδος ἑξήκοντα τάλαντα ἐνιαυτοῦ. hoc eſt, Siquidem conſtituta fuerint primo mancipia numero mille & ducẽta, uериſimile ab ipſo uectigali annis quinq; aut ſex non minus ſex millibus mancipiorum ciuitati parari. Huius autem numeri ſi ſinguli ſingulis diebus integrum obolum ferant, anni uectigal erit ſexaginta talenta: Cum enim annus, ut ipſe ſentit, habeat trecentos ſexaginta dies, ſi ſingulis diebus ſex millia mancipiorum ferãt ſex millia obolorum, ferunt anno uno uicies centum ſexaginta millia obolorum: quos ſi redegeris in minas, quarum quæq; ſexcẽtos habet obolos, prouenient tria millia minarum & ſexcentæ. quæ ſexagenario numero collectæ ſexaginta talenta conſtituunt. Loquitur autem de Atticis, ſiquidem Athenienſibus conſulit. Sed dicet quis, hæc de talento nummario ſcripta ſunt, quot minarum erat ponderale? totidem. quod Diodorus apud Suidam declarat his uerbis: τάλαντον, ὥς φησι Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνῶν ἐστιν ξ. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμὴ, ὀβολῶν ἕξ. ὁ δὲ ὀβολὸς, χαλκῶν ς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ. id eſt, Talentum, ut ait Diodorus in libro De ponderibus, minarum eſt ſexaginta. Mina uero drachmarum centum: Drachma obolorum ſex. Obolus æreolorum ſex. Aereolum minutorum ſeptem. Sed dicet idem Diodorum non expreſsiſſe quod de Attico loquatur talento. quod etſi uerum eſt, omnia tamen quæ ibidem ſcripta ſunt, nullis alijs ponderibus conuenire poſſunt, ut quilibet qui noſtra diligenter legerit

rit,intelliget. Sed & ipſe Priſcianus loquens de ponderali talento in libello de ponderibus, plane quod uolo dicit his uerbis: Talentum Athenienſe paruum minæ ſexaginta. Præterea Fannius ait:

Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum
Sexaginta minas,ſeu uis ſex millia drachmas.
Quod ſummum doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolo'ue minus,maius'ue talento.

Ex his igitur ſatis perſpicuum eſt Atticum talentum ponderale tot fuiſſe minarum, quot fuerit nummarium. Sic uſus talento pro pondere Xenophon libro ſexto de diſciplina Cyri. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε τάλαντα ἦν. Id eſt, Vaſorum enim pondus erat circiter quinque & uiginti talenta. Idem libro tertio de memorabilibus Socratis factis atq; dictis: ὥσπερ εἴ τις ἓν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερὸν ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδὲ ἐπιχειρητέον αὐτῷ; Hoc eſt, Quemadmodum ſi quis unum talentum ferre non poſsit, qui perſpicuum non eſt, quod plura ferre ne conari quidem debeat? Sequitur μνᾶ, quam centum drachmarum eſſe diximus. id rurſum probandum. Diodorus quidem cuius uerba iam retuli plane dicit, ſed magis etiam Cleopatra, cum ait: ἡ ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ῑβς', < ρ, ℈ τ, ὀβολοὺς χ, θέρμους ϡ, κεράτια ͵αω, χαλκοῦς ͵γχ. Id eſt, Attica mina uncias habet duodecim & dimidiam, drachmas centum, ſcripula CCC. obolos DC. lupinos DCCCC. ſiliquas MDCCC. æreola IIIDC. Quod ipſum ex Xenophontis eodē libro uectigalia,uel de prouentibus inſcripto colligitur: ὅτι Νικίας ποτὲ ὁ Νικηράτου ἐκτήσατο ἐν τοῖς ἀργυρίοις χιλίους ἀνθρώπους, οὓς ἐκεῖνος Σωσίᾳ τῷ Θρᾳκὶ ἐξεμίσθωσεν. ἐφ' ᾧ ὀβολὸν μὲν ἀτελῆ ἑκάστου τῆς ἡμέρας ἀποδιδόναι. τὸν δ' ἀριθμὸν ἴσους ἀεὶ παρεῖχεν. ἐγένετο δὲ καὶ ἱππονίκῳ ἑξακόσια ἀνδράποδα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκδεδομένα. ἃ προσέφερε μνᾶν ἀτελῆ τῆς ἡμέρας. φιλημονίδῃ δὲ τριακόσια, ἡμιμνεῖα. Hoc eſt, Quod Nicias Nicerati filius poſſederit aliquando in metallis argentarijs homines mille, quos ipſe Soſiæ Thracenſi elocauerat: ita ut ſingulis, diebus ſingulis obolum integrum daret: atq; eum numerum forte ſemper exhibuit. Fuerunt et Hipponico ſexcenta mancipia ad eundem hunc modum elocata, quæ integram minam afferebant in diem. Philemonidę uero trecenta, quæ ſemiminam. Hæc ille. Itaq; cum ſex oboli conſtituant drachmam, ut Diodorus & Cleopatra tradunt, liquet minam Atticam centum drachmis perfici. Suidas quoq; ſcribit:
ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id eſt, Centum drachmę faciūt minā unam. Poſtremo Plinius ex profeſſo de Atticis ponderibus ſcribens, libro XXI. capite ultimo, ait: Mna, quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Quin etiam Fannius inquit:

Mnam uocitant, noſtriq; minam dixere priores.

 Centum

Centum hæ ſunt drachmæ.

Satis probatum arbitror minam Atticam centum eſſe drachmarū; & eandem ponderalem & nummariam. Porrò ἀπὸ τῆς μνᾶς, fit μναιαῖος, minæ pondus habens. Sic Xenophon λίθους μναιαίους dicit, in eo libro, qui inſcribitur magiſter equitum: & in altero, qui eſt inſcriptus de re equeſtri. Diuiditur autem mina in duo ἡμιμναῖα, id eſt duas ſemiminas: quod ex Xenophontis uerbis perſpicuum eſt. Nunc ſequitur δραχμή, quæ habet ſex obólos, Diodoro, Xenophonti, Plinio, et alijs omnibus. Ait uero Plinius, loco cuius iam ſæpe mentionem feci: Drachma Attica, ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur, denarij argētei habet pondus. Eademq́ſ ſex obolos pondere efficit. Suidas quoq; ſcribit: δραχμὴ ἓξ ὀβολῶν. id eſt, Drachina ſex obolorum. Supereſt ut ὀβολὸν explicemus. Is diuiditur in duos ſemiobolos. Semiobolum autē ipſi ἡμιώβολον appellant. Diuiditur & in ſex æreola, quos χαλκοῦς nominant. quod Diodorus dicit: & præterea Suidas alio loco: ὀβολὸς παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. id eſt, Obolus apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Cleopatra quid ſentiat, in Romanis declarauimus. χαλκοῦς uero ſecatur in ſeptem minuta, λεπτὰ uocant Græci, quod & Diodori uerbis intelligitur. & Suidæ, qui ſcribit alibi: ὀβολὸς δὲ παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. ὁ δὲ χαλκοῦς, λεπτῶν ἑπτά. id eſt, Obolus quidem apud Athenienſes ſex eſt æreolorum. Aereolum uero ſeptem minutorum. λεπτὸν autem, id eſt minutū, ſiue, ut eſt apud Senecam, minutia, dirimi & diſtrahi non poteſt. Sed Cleopatra diuidit etiam drachmā in tria ſcripula: quæ ut forte fuerint Athenienſibus pro ponderibus in uſu, non uidentur fuiſſe in re nummaria. Scribit enim loco ſcripuli Demoſthenes δυοῖν ὀβολοῖν. cuius uerba ſunt: ἀλλ' ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν ἄν, εἰ μὴ τοῦτ' ἦν ἐγγραφῇ. Eadem Cleopatra ſecat obolum in ſeſquilupinum & tres ſiliquas: de quibus alibi dicturus ſum. Hæc autem quæ recenſui Attica pondera fuerunt. quæ ſingula in minora diuidamus. τάλαντον diuiditur in minas LX. drachmas $\overline{\text{VI}}$. obolos $\overline{\text{XXXVI}}$. ſemiobolos $\overline{\text{LXXII}}$. æreola $\overline{\text{CCXVI}}$. minuta MDXII. Μνᾶ diuiditur in drachmas C. obolos DC. ſemiobolos MCC. æreola $\overline{\text{III}}$DC. minuta $\overline{\text{XXV}}$CC. δραχμὴ diuiditur in obolos VI. ſemiobolos XII. æreola XXXVI. minuta CCLII. ὀβολὸς diuiditur in ſemiobolos II. æreola VI. minuta XXII. ἡμιώβολον diuiditur in æreola III. minuta XXI. χαλκοῦς diuiditur in minuta VII. quæ λεπτὰ dicuntur, & diuidi non poſſunt. Sequitur tertia huius ſermonis pars, in qua obſcura illuſtrare conſueui. antequam ergo ad talentum redeam hoc unum dicere uolo. Nullum ferè eſt ponderis genus tam Græcis q̃ Latinis, quo non & numiſma uel ſumma quædam rei nūmariæ ſignificari ſoleat. Id ipſum in Latinis, Voluſium & Balbum legentibus, clarius poteſt conſpici q̃ ut ulla præterea probatione indigeat. In Græcis uero ita eſſe ea quæ di

ximus

ximus nonnihil declararunt, magis autem quæ dicturi ſumus potue-runt indicare. Itaq; talentum Atticum ſupra probaui ſexaginta eſſe minarum, minus autem intelligendum eſt. duplex enim ipſis fuit, maius & minus. de maiori nunc eſt dicendum. quod fuiſſe in uſu Terentius oſtendere uidetur in Phormione, apud quem Geta inquit:

Si quis daret talentum magnum.

Et Virgilius in quinto Aeneidos:

Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.

Plautus uero in Moſtellaria ut placet Seruio declarat quot minarũ fuerit, apud quem Tranio ſeruus de minis quæ debebantur Daniſtæ loquens ait:

Quater quadraginta illi debentur minæ. Sic autem Seruium legiſſe ex eius uerbis, quæ mox afferam apparet:

Dein idem ſeruus de eadem re uerba faciens inquit:

Talentis magnis totidem quot ego & tu ſumus.

Tum iterum idem ſeruus: abſolue hunc quæſo uomitum.

Ne hic nos enecet, quater quadraginta illi debentur minæ,

Et ſors & fœnus tantum eſt.

Hinc putat intelligi poſſe talentum magnum octoginta fuiſſe minarum. Is enim ſuper Vergilij uerſu, qui eſt in libro quinto Aeneidos:

Perfuſæ ueſtes, argenti auriq; talenta,

ita ſcribit: Talentum ſecundum uarias gentes uarium eſt pondus, ſed apud Romanos talentum eſt octoginta libræ, ſicut Plautus oſtendit in Moſtellaria, qui ait, duo talenta eſſe centum ſexaginta libras. Idẽ Seruius ſup eiuſdẽ Vergilij hoc carmine, q̃d eſt in nono Æneid.

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.

inquit: Bene addidit, magna: nam uarium apud diuerſas gentes eſt talenti pondus. nam talentum poteſt & breue aliquid & magnum ſignificare. Nam, ut ſupra diximus, ſecundum Plautum talentum octoginta librarum eſt, qui cum dixiſſet debere CLX. libras, paulo poſt intulit duo talenta, per iocum dicens, debentur talenta tot quot ego et tu ſumus. Hæc ille. Multis autem modis errat Seruius. primum enim non eſt in Plauto, quater quadraginta, ſed

Quatuor quadraginta illi debentur minæ.

Daniſta quidem quadraginta minas Philolacheti dedit fœnori: atque ille eas Simoni, de quo, ut Tranio fingit, ædes emit, arraboni. Philolachetes uero quatuor præterea minas daniſtæ ex fœnore debebat, quot minas centeſimæ, ſi his fœnerator contentus erat, decem menſium ductæ efficiunt, aut duæ centeſimę quinq; menſiũ. itaq; ſeruus ait.

Et ſors & fœnus tantum eſt.

Verum quatuor quadraginta, non quater quadraginta, legendum eſſe ex his, quæ & antecedunt hæc, & ſequuntur, perſpicuum eſt. Tra

nio ante dixit Philolachetem ædes emiſſe. Teuropides ſic interrogat. eas quanti deſtinat? reſpondet ſeruus. Talentis magnis totidem quot ego & tu ſumus.

Id eſt duobus talentis. Poſt autem Teuropides cum loquitur cum Simone ait.

Mnas quadraginta accepiſti iam, quod ſciam,
A Philolachete. Tum.
Minas tibi octoginta argenti debeo.

Quæ duæ ſummæ in unam collectæ efficiunt centum uiginti minas. unde ſequitur talentum eſſe minarum ſexaginta. Seruius igitur, quod etiam alij animaduerterunt, planum facere Plauto teſte non poteſt talentum magnum eſſe minarum octoginta. Deinde errat Seruius in hoc quod Romanis LXXX. librarum talentum eſſe dicit, cum nullum habuerint talentum. Etenim comici, qui talento utuntur, fere Attico loquuntur more. quare Terentius non modo habet talentum, ſed etiam minam, drachmam, obolum. ſimiliter Plautus. Sunt uero in hac re imitati Græcos, Apollodorũ ſcilicet, Diphilum, Menandrum, de quibus ſuas fabulas expreſſerunt. Tum iterum Seruius memoria non tenet comici poetæ uerba. nam Plautus libras nõ dicit, ſed minas: nec eiuſdem ponderis & precij ſunt libra & mina. Etſi uero Seruius de talento Attico maiori nobis Plauti uerbis cõfirmare non poteſt minarum octoginta eſſe, tamen id tot minarum eſſe ex Liuio & Priſciano diſcimus. Liuij uerba hæc ſunt in libro quadrageſimo octauo ab urbe condita. Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis. talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat. Liuius certe Atticũ talentum, nõ Euboicũ, ut quidam ſcribũt, dicit debere pendere octoginta pondo. Priſcianus uero Cæſarienſis in libello De ponderibus hunc locum citans ſcribit: Sic decreuit ſenatus, ut nõ plus quàm ternæ libræ & quaternæ unciæ ſingulis deſint talentis. Quæ quidem probe dicit. Nam octoginta minæ Atticę efficiũt octoginta tres libras Romanas & quatuor uncias. eſt enim mina quatuor drachmis grauior libra. Idem Priſcianus ſcribit duo talenta Atticis fuiſſe his uerbis: Talentum Athenienſe paruum, minæ ſexaginta: magnum, minæ octoginta tres & unciæ quatuor. Ego legerem, libræ octoginta tres & unciæ quatuor: ut cum his quæ paulo ante ex eodem retuli, congruant. Niſi quis uelit dicere, minas hic ab eo pro libris ſcriptas, tanquam idem eſſent. quod ut hominis eſſet parum memoris, ita non multum mirum, quia poſtea ſcribit: Et ſciendum quod ſecundum Liuij computationem centum minæ Atticæ, quarum ſingulæ LXXV. drachmas habent, faciunt talentum magnum. nam minus habet LX. ſecundum Dardanum. iſto enim modo talentum magnum habuiſſet tantum ſeptem millia & quingentas

tas drachmas. Itaq; tres diuerſæ ſententiæ à Priſciano proferuntur, ſiue librariorum ſiue ipſius magis culpa, qui diuerſa ex diuerſis non ſatis intelligens collegerit. Sed non ualde miror & Seruium & Priſcianum in his falli, ut qui Grãmatici fuerint: niſi quis omniũ rerum perfectam ſcientiam illis eſſe debere uelit. quod neſcio an ulli contigerit, aut unquam continget. Sed relinquamus Priſcianum. nam Budæus quoque aduertit ipſum non ſatis conſentanea tradere, eaq; cum multis excuſſerit, tandem inquit. Quare potius adducor ut talentum apud Liuium ſit octogenarium et proportionem epitriton habeat id eſt ſeſquitertiam, uel ut alij loquuntur tertiariam, ad talentum Atticum minus, quod ſexagenarium eſt. Hæc recte. Pergit. Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem denarius ad drachmam habuiſſe dicitur, eandem Liuianum talentum ad uulgare, id eſt ad Atticum habeat. Priſcianus quidem dixit denarium hãc proportionem habere ad drachmam. ſed Liuius non omnino, qui addit ferè. Budęus autem id nõ uult. nam denarium & drachmam Atticam idem pondus habere & idem ualere putat. Sequitur. Libras nunc centenarias intelligi uolo: nã quod apud Priſcianum legitur ut talentum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuaginta quinq; drachmarum, nullo autore confirmari poteſt. Hactenus ille. Ex incuria librarij arbitror hic ſcriptum libræ, cum minæ eſſet ſcribendũ. & uere dicuntur hæc à Budæo. Tametſi enim duplex mina fuerit Atticis, uetus LXXV. drachmarum, noua centũ, nuſquam tamen legitur talentum minus fuiſſe centum ueterum minarũ. ſed de his mox plura. Ait deinde Budęus. Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex millium drachmarum eſſe dicant & ſexaginta minarum, neceſſe eſt ut LX. minas non Atticas ſed Græcas intelligamus & centenarias, quæ Atticas octoginta faciunt. Hæc Budæus. Cum quo minime conſentio. nam Suidas & Pollux ac cæteri cum dicunt talentum ſex millium drachmarum eſſe, Atticas intelligunt. quemadmodum etiam Latini dum ſex millium denarium dicunt, intelligunt drachmas Atticas, ut ex dictis perſpicuum eſt. Atq; ſic etiam non Græcas minas ſed Atticas intelligunt. Sed quorſum tandem hæc? pergit declarando. Nõ omittendum id quod Pollux inquit, Talentum Atticum apud Athenienſes Atticas drachmas capere numero ſex millia. apud alios eundem numerum, ſed ſuarum cuiuſq; loci drachmarum. Hactenus Budæus. Supra uerba Pollucis retuli quibus minas dicit alijs quoq; centum eſſe drachmarũ, ſed earum quibus ipſi fuerunt uſi. Tandem Budęus infert. Id quod eo pertinere poteſt, quod de talento Liuiano dictum eſt, ſiue Euboicum, ſiue aliud fuerit. ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacularum cuiuſq; loci, ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit, quæ tamen ęquauerint pondere octo millia drachmarum. Hęc Budæus. Liuius

uius cum habeat duplex talentum Atticum, maius quod ipſe clare dicit Atticum,minus,quod non obſcure ex his quæ ſupra ſcripſi, intelligitur quoq; Atticum fuiſſe. quorum neutrum idem eſt quod Euboicum,cuius ipſe alias nominatim mentionē fecit,neq; idem quod aliud quoddam Græcum cuius meminiſſe autores ſcimus. Ægyptium tamen talentum eiuſdem fuit ponderis,cuius Atticum maius. Romanis autem nullum fuit talentum. cum enim ſex millium denariū talentum eſſe aiunt,de Attico ſe loqui manifeſte dicūt Feſtus & Gellius. Liuius uero ſua quæ habet de eodē Attico minore ex Polybio trāſtulit. Quāob rem hæc Budæi, pace tanti uiri dixerim, planè incerta ſunt. ne igitur dubios magis quàm certos redderent lectores penè neceſſarium fuit ea aſcribere. Verum hoc loco non ab re erit ueterum loquendi conſuetudinem indicare,præſertim quod libri ſint hic nō parum deprauati. Suidas ſic ſcribit ἀρχαία δὲ ἡ χρῆσις καὶ τοῦ τρίτον ἡμιτάλαντον, καὶ πέμπτον ἡμιτάλαντον. ἔστι δὲ τὸ μὲν τρίτον ἡμιτάλαντον, δύο ἥμισυ τάλαντα. τὸ δὲ πέμπτον ἡμιτάλαντον, τέσσαρα ἥμισυ. καὶ τὸ ἕβδομον ἡμιτάλαντον, ἓξ ἥμισυ. καὶ ὅλως οὗτινος ἀριθμοῦ παρωνύμως μέρει ἐπονομάσει τις τὸ ἡμιτάλαντον, τούτου ὁ προηγούμενος ἀριθμὸς ἐφαρμόσει τοῖς ταλάντοις. οἷον ἂν μὲν ὄγδοον, ζ΄. ἂν δὲ ἔνατον. θ. συναριθμουμένου δηλονότι καὶ τοῦ ἥμισυ. φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον, τρία ἡμιτάλαντα λέγειν. ὡς καὶ τρία ἡμίμναια, τὴν μίαν ἡμίσειαν μνᾶν. Id eſt. Antiqua conſuetudo eſt huius locutionis tertium ſemitalentum & quintum ſemitalentum. Eſt uero tertium ſemitalentum, duo talenta & dimidium. Quintum uero ſemitalentum, quatuor & dimidium. Et ſeptimum ſemitalentum, ſex & dimidium. Et omnino cuius tandem numeri parti addiderit quiſpiam ſimili ratione ſemitalentum, eius numerus antecedens conueniet talentis,ut ſi octauum,ſeptem. ſi nouem, octo. connumerato uidelicet dimidio. Solent autem antiqui unum & dimidium talentum, tria ſemi talenta dicere,ut & tres ſemiminas,unam & dimidiā minam. Idem Suidas etiam alibi ſcribit. τρίτον ἡμίδραχμον τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμὰς, οὕτως εἰώθασι λέγειν οἱ παλαιοί. Hoc eſt. Tertiam ſemidrachmam duas drachmas & dimidiam iſto modo antiqui conſueuerunt loqui: quod ſanè cum locutionibus ſuperioribus conuenit. Hinc Priſcianus quoq; inquit in libello de ponderibus. Seſtertius dicitur ſemis tertius de quo Aruntius hæc ait. Seſtertius olim dupondius & ſemis, quaſi ſemiſtertius. quo tempore denarius decuſsis ualebat. hoc eſt poſt duos ſequens tertio loco eſt ſemis. Hoc quoq; ſecundum Atticos & Ionas, qui τρίτον ἡμίδραχμον dicebant pro δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμάς. teſte etiam Didymo, qui hoc ponit oſtendens in omni parte orationis & conſtructionis analogiam Græcorum ſecutos eſſe Romanos unde & Herodotus in primo hiſtoriarum ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Id eſt. Septimum ſemitalentum dixit, pro ſex & ſemitalentum. Hæc Priſcianus. In

eadem

eadem ſententia eſt Voluſius Metianus quum ſcribit. Seſtertius duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius, græca figura ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam ſex talenta & ſemitalentum eo uerbo ſignificatur. Lex etiam XII. tabularum argumento eſt, in qua duo pedes & ſemiſsis ſeſtertius pes uocatur. Ex his igitur intelligimus ſi dixerint τρία ἡμιτάλαντα quod tria ſemitalenta indicent id eſt ſeſquitalentum. Sin τρίτον ἡμιτάλαντον quod duo integra talenta & dimidium. Sed de his plura nõ dicam, quod etiam Budæus ea nonnihil attigit. Dicũt præterea διτάλαντον, id eſt duo talenta, & τριτάλαντον, tria. Inde quoq; fit ταλαντιαῖος id eſt pondere talenti ſiue talentarius. quo utitur Siſenna libro IIII. hiſtoriarum, ut eſt apud Nonium. Baliſtas, inquit, quatuor talẽtarias. Vnde ταλαντιαῖοι λίθοι apud Suidam. Et ταλαντεύω quod pondero ſiue ad libram appendo ſignificat, quo utitur Plato in Timæo. τὴν δὲ γῆν ταλαντουμένην ἀνωμάλως σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων, κινουμένην δὲ αὖ πάλιν ἐκεῖνα σείειν. Id eſt. Terram uero inæqualiter appenſam ab illis concuti, rurſumq; cõmotam illa concutere. Sed idem uerbum etiam dicitur ταλαντάω & ταλαντεύω. Poſtremo inde πολυτάλαντος dicitur diues, ut qui multa habeat talenta. Sed in his nimius fui, quæ ad Grammaticos magis pertinent. Venio nunc ad minam. quemadmodum uero duplex talentum magnum & paruum Atticis fuiſſe teſtimonio autorum probaui, ita duplex quoq; mina fuit. maior, quam Solonis appellare poſſumus minor, quam ueterem. fuit hæc quinq; & ſeptuaginta drachmarum, illa centum. Itaq; Solonis habet plane proportionem ſupertertiam ad ueterem, quam & talentum magnum ad paruum, ut prorſus uerum ſit quod Plutarchus & Andocides aſſerunt Solonem menſuras & pondera auxiſſe. Verum ut utrunq; talentum in uſu manſit, ſic nõ pari modo utraq; mina, ſed uetus abolita uidetur, Erat uero Solonis Xenophonte, Diodoro, Cleopatra, Plinio teſtibus centum drachmarũ. Vetus autem quinq; & ſeptuaginta, quod dicunt Fannius & Priſcianus. Fannius quidem, cum Graiam minam, quam uult centum eſſe drachmarum, declararit, adijciens.

Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.

Priſcianus uero ſic ſcribẽs. Mina Attica drachmæ ſeptuaginta quinque. Malo autem cum iſtis hic facere quàm cum Plutarcho, quod hac ratione prorſus ſeruetur proportio ſupertertia, quæ & inter talentum magnum & paruum eſt. Credo autem uel negligenter à Plutarcho ſcriptum trium & ſeptuaginta minarum, uel, quod magis placet, librariorum incuria qui notas ob uetuſtatem non recte legentes, numerũ mutarunt. Verum Fannius & Priſcianus nonnihil etiam hac parte aberrarunt à uero, quo ſit ut alios reddiderint dubios, alios ſecum errare fecerint. nam minam centum drachmarum, quam Atticam eſſe optimis autoribus probaui, Græcam appellat Fannius, neſciens Atticis duas

fuiſſe

fuiſſe minas. Ait enim

Accipe præterea paruo quam nomine Graij
Mnan uocitant, noſtriq́ minam dixere priores.
Centum hæ ſunt drachmæ, quod ſi decerperis illis
Quatuor, efficies hanc noſtram deniq́ libram:
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, mna.

Ex quibus carminibus primo perſpicuũ eſt, quod Graiam minam centum eſſe drachmarum uelit. quaſi Græci perinde ut communem habuerint loquendi proprietatem, quam διάλεκτον appellant, ſic etiam minam habuerint communem. Deinde libram Romanam eſſe drachmarum nonaginta quatuor· quod rectiſsime ab eo ſcriptum eſt. Tum deniq́ Atticam minam eſſe drachmarũ ſeptuaginta quinq́· quod uerum eſt de ueteri Attica. Si igitur quã Graiam uocat, nominâſſet quoque Atticam, bene ſenſiſſet. ſed forte non credidit unam eandemq́ ciuitatem duas habuiſſe minas diuerſas; unde in iſtam opinionem uenit. Sed Priſcianus magis errat ſcribens: Mina Attica drachmę ſeptuaginta quinq́. Libra uel mina Graia drachmæ nonaginta ſex. Primum recte ſcribit de Attica mina ueteri, ac planè conſentit cũ Fannio. alterum non recte· nam nec libra uere Graia dicitur, quæ Romana eſt· qua tametſi Græci utuntur, ſeruant tamen idem pondus quod Romani. nec mina ulla nonaginta ſex drachmarum fuit. Sic fallimur ubi, re non ſatis diligenter conſiderata, leues ad ſcribendum ſumus. Videtur autem Priſcianus ea legiſſe, ex quibus Fannius ſua excerpſit, ſed non ſatis memoria tenuiſſe. Porrò Alciatus facit nobis duas libras Atticas, quarũ neutra eſt Attica. altera tantum impropriè ſic dicitur, & quidem à nemine niſi Fannio. Sed ne tempus fruſtra teratur eius uerba perpendamus, Nunc de libra uideamus, quam illi λίτραν dicunt, & minimum fuit, pōderis uidelicet ſtagiorum, id eſt ſextularum, trium, ut interpres Nicandri ſcribit. Sic ille. Nicandri interpres hoc non ſcripſit de libra, ſed mina Attica. ait enim. ἡ ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἡμίσειαν. ἡ δὲ ἀττικὴ, σάγια τρία. Id eſt mina Italica ſeſquilibram habet. Attica uero tria ſtagia. Sed locus hic ſine dubio deprauatus eſt; ut & alij multi. Quis enim unquam ſcripſit minam Atticam ſex drachmarum eſſe? ego arbitror ſic legendum. ἡ δὲ ἀττικὴ λίτραν μίαν καὶ σάγια. γ. id eſt. Attica uero (pendit ſcilicet) libram unam & ſtagia tria. tum enim uere ab interprete iſta ſcribuntur. Alciatus tria ſtagia recte interpretatur tres ſextulas. omnino enim hic tribus è ſtagijs, ut è tribus ſextulis quatuor drachmæ efficiendæ ſunt. quæ deſunt libræ, quo minus ſit Attica mina integra. Idem interpres probe dicit libram unciarum eſſe duodecim. ἡ ὁλκὴ, inquit, οὐγγίας δύο. ἡ λίτρα ὁλκὰς ἕξ. Hoc eſt. Holce uncias duas habet, libra holcas ſex. Quid uero Holce fuerit in medicis declarabo. Præterea Alciatus libram pro mina dicit· quem nec ſatis defendit

Plinius

Plinius, qui more interpretum ſibi aliquid permittens, uertere ſolet libram, nec Fānius qui improprie ſic nominauit. Pergit deinde. De qua multa quoq; Iulius Pollux ſcripſit. cui opinioni aſtipulatur etiam Heſychius qui λίτραν interpretatur Siclum, qui idem eſt cum ſtagijs tribus · & tamen libra communis, ipſa quoque eſt unciarum duodecim. Hactenus Alciatus. Aſcribenda ſunt uerba utriuſque, primo Heſychij qui inquit. λίτρα, ὀβολός. οἱ δὲ νόμισμα παρὰ σικελοῖς. οἱ δὲ ὡς σταθμῶν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι διὰ τοῦ. β. λίβρα. Id eſt. Litra, obolus. Alij uero dicūnt nomiſma apud Siculos. Alij pondus. Romani autem per. b. proferūt libram. Ne uero quempiam perturbent uerba Heſychij, ea declarare operæpreciū duxi. Principio dicit: libra, obolus, id eſt libra ualet obolum. Id autem de graui ære quo mulctam irrogare ſolebant dictum poteſt accipi. Siquidem denarius decem ualebat aſſes ſiue libras, obolus uero erat decima pars drachmæ Aegineæ. ut in alio opere declaraui. Hinc traditum ab autoribus libram obolum ualere. Vnde Pollux libro nono inquit. καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ, φησὶν ἀριστοτέλης, ζημιῶσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. δύναται δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. Hoc eſt. Atqui in Agragantinorum rep. dicit Ariſtoteles, quendam mulctatum eſſe triginta libris. Valere uero libram obolum. Ex quibus perſpicuū eſſe arbitror lib. & obolū nō idem eſſe, ſed idem ualere. Quod ſi quis putat λίτραν pro libella, quod diminutiuū non recipit Græca lingua, dictum, nō aberrat. Siquidem libella erat moneta argentea atq; decima pars denarij, ut alia libella decima pars ſeſtertij quemadmodum eſt apud Voluſium Metianū. Deinde ait Heſychius. Numiſma apud Siculos, ex quo apparet Siculos etiam Romana moneta uſos· quare mirum non eſt Epicharmum Siculum ſcripſiſſe hemi nam latino uocabulo. Addit Heſychius. alij pondus· quod ita eſſe nemo nō intelligit. Poſtremo inquit Romani autem per b proferunt uel ſcribunt libram· cognoſcitur autem uel inde Græcos Romanā uocem nonnihil corrupiſſe. Igitur quæ ſit ſententia tum Heſychij tum Pollucis, quęlibet iam tenere arbitror. Sed Alciatus uidetur legiſſe ſiclum, cum omnia exemplaria Heſychij & Pollucis quæ mihi uidere contigit, habeant obolum. Sequitur in Alciato. Eſt & alia Attica, cuius meminit Rhemnius Palæmon, ponderis drachmarum LXXV. quarta uidelicet parte minor noſtra libra, cuius ſupra mentionem fecimus · ſed improprie hanc librā uocitari dixi. Hæc ille. Fannius eam nunc libram Atticam, nunc minam nominat. minam quidem recte, libram uero improprie, ut bene ſentit Alciatus. His uero uerſibus libram appellat.

Vnciaq; in libra pars eſt, quæ menſis in anno.
Hæc maior Latio libra eſt, gentiq; togatæ.
Attica nam minor eſt, ter quinq; hanc deniq; drachmis
Et ter uigenis tradunt explerier unam.

Quibus uero minã recte uocat ſupra retuli. Deinde errat Alciatus quod quarta parte Romana libra minorem dicit. id enim non eſt. nam tum ſeptuaginta duarum drachmarũ tantum eſſet· quod nec ipſe uult, nec eſt uerum. Quod autẽ ſupra ſe dixiſſe ait, eſt. Metron enim ut eius poetæ interpreſ atteſtatur, præcipue chœnica appellabant, ex eo quod illa principium ſit omnis ferè menſuræ· quapropter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed improprie. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam chœnicem, ſed eius dimidium libram appellaſſe, dum Atticam libram commemorat ponderis drachmarum LXXV. Sic Alciatus. Recte quidem ſcribit metron chœnica dictam · id enim dixit Ariſtophanes, ut eius interpres declarat· ubi uero Rhemnius dimidium chœnicis appellauerit libram neſcio· certe ſi ita appellaſſet, quod ab eo factum non eſt, magis etiam improprie quàm minam libram nominaſſet. Sed ut modum & finem huic diſputationi faciam, libra Attica nulla eſt, ſed duplex eſt mina Attica, uetus & Solonis. Iam ad drachmam eſt tranſeundum, quæ nũmus erat argenteus, ſicut apud Romanos denarius. Hinc Suidas ſcribit Δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Id eſt. Drachma autem pondus argentei nummi. Et Fannius

In ſcripulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

Præterea Alexarchus apud Athenæum mutato more loquẽdi τὴν δραχμὴν, ἀργυρίδα nuncupauit. Fuit & aurea drachma, quam δραχμὴν χρυσοῦ Heſychius & Suidas nominãt. Verum drachma dicta eſt, ut Iulius Pollux ſcribit, quod ſit quaſi manipulus obolorum, quem δραγμὴν uocãt. A drachma quoq; fit τετράδραχμον, id eſt quatuor drachmæ, in cuius loco latini habent ſemunciam. eo uocabulo, ſed Attico, uſus eſt Liuius. fit & τρίδραχμον atq; δίδραχμον, id eſt tres & duæ drachmæ. Quoniã uero de drachma Attica multa in latinis ponderibus dixi, nunc ad obolum uenio. obolos autem drachma Attica ſine controuerſia habet ſex · quæ poſſet etiam diuidi in tria γράμματα, quæ latini ſcripula nominant, quemadmodum eam diuidit tum Cleopatra, tum Fannius: ſed quia γράμματος in hac ſignificatione uſus Atticis nullus aut rarus eſt, id ad medica pondera reijciã. Ab obolo aũt fit διώβολον & τριώβολον & τετρώβολον id eſt duo, tres, quatuor oboli. Pendit uero obolos ſex ęreola Diodoro & alijs· quare Plinij locus aut deprauatus eſt, aut ipſe decẽ æreola paris ponderis fecit cum aliorum ſex. Sunt uero uerba Plinij de drachma Attica. Eademq́; ſex obolos pondere efficit· obolus decem chalcos. Poſtremo æreolum diuiditur in ſeptem minuta, quæ, ut dixi, indiuiſa permanent. Tantum de Atticis ponderibus, ſequuntur medica. ἡ μνᾶ ἰατρικὴ ἔχει οὐγγίας. ις. ἡ δὲ λίτρα οὐγγίας. ιϐ. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς. η. ἡ δὲ δραχμὴ, γράμματα. γ. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα δύο. τὸ δὲ ἡμιώβολον κεράτιον ας. τὸ

κϛ'. τὸ δὲ κεράτιον σιτάρια. δ'. Hoc eſt. Mina medica habet uncias ſedecim. Libra uero uncias XII. Vncia drach. octo. Drachma ſcripula tria. Scripulũ obolos duos. Obolus ſemiobolos duos. Semiobolus ſiliquã unã & dimidiã. Siliqua grana quatuor. Sic ſe habent pondera quæ Grę corũ medicis ſunt in uſu· quod aũt tot unciarũ fuerit medica mina, dicit Dioſcorides quiſquis fuit, cuius uerba ſunt hæc in libello de menſuris & ponderibus. ἡ μνᾶ, κατὰ μὲν τὴν ἰατρικὴν χρῆσιν, ἄγει οὐγγίας. ις. τουτέστιν ὁλκὰς ρκη. Id eſt. Mina ſecundũ medicorũ uſum habet uncias ſedecim, drachmas centum uiginti octo. Hinc Galenus lib. II. de cõpoſitione medicamentorũ ſecundum genera recitat emplaſtrũ Heræ nobilis medici qui ſic ſcribit πίσσης ξηρᾶς μνᾶ. α. λιθαργύρου μνᾶ. α. &c. minæ pondere· tandẽ uero etiam κυπρίου χαλκοῦ μνᾶς ἑκκαιδέκατον. Vbi Galenus addit. ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ ἥρας δῆλος ἐστὶ τὴν μνᾶν ις. οὐγγιῶν βουλόμενος εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἑκκαιδέκατον ἐγεγράφει μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ' ἐβούλετο. Id eſt. In hoc medicamento Heras manifeſte uidetur uelle minam eſſe XVI. unciarũ. niſi enim uoluiſſet hoc, ſextamdecimã minæ partẽ non ſcripſiſſet. Idẽ Galen. in eodẽ lib. paulo ante recẽſens emplaſtra quędã uiridia Andromachi, quartũ his uerbis ab eo ſcriptũ affert. ἰοῦ ξυστοῦ δραχμὰς θ. χρυσοκόλλης δραχμὰς θ. τερμινθίνης μνᾶν μίαν. κηροῦ μνᾶς ἥμισυ. ὄξους ὀλίγον. Id eſt. Æruginis raſilis drach. IX. Chryſocollæ drach. IX Reſinæ terebinthinæ minã unam. Ceræ minam dimidiã. Aceti parũ. Galenus minæ quam Andromachus intelligat, declarandæ gratia, inquit. τὴν μνᾶν δὲ οὐγγιῶν δεκαὲξ ἐμβάλλειν. ἡ γὰρ τῶν εἴκοσι, ὡς πρὸς τὴν τῆς χρυσοκόλλης καὶ τοῦ ἰοῦ ἰσομετρίαν, μεγάλη. Hoc eſt. Minam aũt ſedecim unciarũ inijcere oportet. quę enim uiginti unciarũ maior eſt, quã ut pro portione chyſocollæ & æruginí cõueniat. Satis declaratũ arbitror medicis in uſu fuiſſe minam XVI. unciarũ. quare ad librã uenio. quæ ipſis more Romano in XII. uncias ſecatur. Medici enim nobiles Græci qui hoc uocabulo utuntur, rerum Romanarũ non fuerunt imperiti, unde & nomẽ & pondus mutuũ ſumpſerunt. Sed librã explanat idem Dioſcorides ſcribens. ἡ δὲ λίτρα ἔχει οὐγγίας. ιβ'. δραχμὰς δὲ. ϟς. Quod eſt. Libra autem habet uncias duodecim, drachmas uero ſex & nonaginta. Idem aſſerit Galenus primo libro de cõpoſitione medicamẽtorum ſecundum genera ἡ μὲν γὰρ λίτρα δραχμὰς ἓξ ἔχει πρὸς ταῖς ἐνενήκοντα. τὸ δὲ ἡμιλίτριον ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα δηλονότι. καθάπερ καὶ τούτου πάλιν τὸ ἥμισυ τέτταρας ἐπὶ εἴκοσι. Id eſt. Libra enim drach. ſex & nonaginta habet. Selibra octo & quadraginta. quemadmodũ & huius rurſum dimidia pars quatuor & uiginti. Sic Galenus. Cum igitur octo drach. unc. efficiant, ut mox declarabo, neceſſario ſequitur librã eſſe XII. unciarũ. Quinetiã Galenus eiuſdẽ operis lib. I. ait, ἐὰν μὲν τῆς χαλκίτεως ἐμβάλῃς οὐγγίας. ϛ. ὅπερ ἐστὶν ἥμισυ λίτρας. ἔσται σοι μεγάλων τραυμάτων κολλητικώτερον τὸ φάρμακον. Hoc eſt. Si chalcitis uncias inieceris ſex, quæ eſt

ſelibra, magna uulnera conglutinandi uim maiorem habebit hoc medicamentũ. Sed idem lib. III. eiuſdem operis librã tam ponderalem quàm menſuralẽ in XII. uncias diuidi aſſerit, quæ uerba lib. primo retuli. Sequitur οὐγγία uox Romana, literis paululum, ut ſcribit Galenus, immutatis, nec minus pondus Romanũ, quam drachmarũ octo eſſe ait his uerbis Dioſcorides. ἡ δὲ οὐγγία δραχμάς. η. γράμματα. κδ. Id eſt. Vncia uero drachmas habet octo, ſcripula XXIIII. Galenus quoque ſcribit libro ſexto de cõpoſitione medicamentorũ ſecundũ genera. διὰ τὸ τὴν σταθμικὴν οὐγγίαν ὀκτὼ δραχμὰς ἕλκειν. Id eſt, Idcirco quod ponderalis uncia octo drachmas pendat. Idem eiuſdẽ operis lib. V. ἕλκουσι γὰρ αἱ θ. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας σταθμικάς. αἵ τινες ξ. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η. δραχμὰς δεχομένης. Id eſt, Pendũt enim nouem unciæ Italicæ quæ in cornibus interſectis ſunt, ſeptem uncias ponderales & dimidiam, quæ quidem ſexaginta drachmę fiunt, cum unaquæque uncia capiat octo drachmas. Idem in emplaſtro, quod ipſe compoſuit, declarat. ῥητίνης τερμινθίνης οὐγγίας β. τουτέστιν δραχμὰς. ις. Id eſt, Reſinæ terebinthinæ uncias duas, hoc eſt drachmas ſedecim. Hinc quoque fecerunt ἡμιούγγιον quod eſt Semuncia. Galenus lib. II. βουληθεὶς δ᾽ εὐωδέστερον ποιῆσαι μίξεις ὀποπάνακος ἡμιούγγιον, ὅ ἐστι δραχμὰς δ΄. Id eſt, Si uolueris id ipſum odoratum facere, miſcebis opopanacis ſemunciã, quod eſt drachmas quatuor. Heſychius quoque ſcribit. δραχμὴ τὸ ὄγδοον τῆς οὐγγίας. Id eſt Drachma VIII. pars unciæ. Vncia igitur drachmarũ eſt octo. Drachma aũt pendit tria ſcripula. Itaque inquit Dioſcorides, cuius iam ſæpe mentionem feci. ἡ δὲ δραχμὴ, ἡ καὶ ὁλκὴ ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς. ϛ. Id eſt, Drachma quę & Holce pendit ſcripula tria, quod eſt obolos ſex. Idem etiam alij tradunt. Ab ea fit ἡμίδραχμον, quod medicis quoque in uſu eſt. Galenus operis cõmemorati lib. IIII. τῆς δὲ τοῦ χαλκοῦ λεπίδος ἡμίδραχμον. Hoc eſt, Squamæ uero æris ſemidrachmã. Proximũ eſt γράμμα, quod Latini ſcripulum dicunt, ueteribus Græcorũ medicis non adeo in uſu, ut nec Latinis. Iuniores uero è quorũ numero eſt Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio, nõ raro utuntur, ſed his nihil iam probare uolo. Veteres autem eius loco habẽt διώβολον, uel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenũ libro primo de cõpoſitione medicamentorũ ſecundũ locos: κισσήρεως ὀβολοὶ δύο. Id eſt. Pumicis oboli duo, Quẽ obolum etiam Plinius nõ mutauit cum haberet ſcripulũ, quo aliàs utitur, & dimidiũ ſcripulũ poſſet dicere. Verba eius ſunt lib. XXXII. cap. XI. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Duos uero obolos dicunt & διώβολον, ex quo fit διωβολιαῖος. Galenus eiuſdẽ operis lib. VII. ὕδατι ἀνάπλαττε τροχίσκους διωβολιαίους. Id eſt: Aqua formato paſtillos pondere duorũ obolorum. Tres aũt obolos ijdem dicunt τριώβολον. Idem Soranus loco ſupra citato ἁλὸς

ἀμμω

ἀμμωνιακοῦ τριώβολον. Hoc eſt. Salis Ammoniaci tres obolos. Sic etiã quatuor obolos appellant τετρώβολον. Zoilus apud Galenum lib. III. eiuſdẽ operis. κρόκου τετρώβολον, κινναμώμου τετρώβολον. quod eſt, Croci quatuor obolos, cinamomi quatuor obolos. Inde etiam ἡμιώβολον, quod & ἡμιωβόλιον legitur. Andromachus apud eundem lib. VII. ἐλατηρίου ἡμιωβόλιον. Id eſt. Elaterij ſemiobolũ. Idem: κρόκου ὀβολὸν καὶ ἡμιώβολον. hoc eſt, Croci obolum & ſemiobolũ. χαλκοῦς deniq; quod Plinius non uertit, in uſu eſt medicis. Dioſcorides lib. IIII. de ſyluestri cucumere. ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολός. ἡ δὲ ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον. παισὶ δὲ δίχαλκον. πλεῖον γὰρ τούτων κίνδυνον ἐπιφέρει. id eſt, Integra potio oboli pondere eſt: minima uero ſemioboli: pueris dent duo æreola: plus potum periculum affert. De ſiliqua & grano in alio opere plura ſcripſi. Sic ſe habent pondera medica, quæ difficilia reddit tum magna diſſenſio eorum qui de his ſcripſerũt, tum quod nemo ſatis uarietatis cauſas tradidit, ne ipſe quidem Galenus uir ſumme diligens. Sed antequã redeam ad minam, rurſus maiora in minora quæq; pondera diſtribuam. Mina diuidit in uncias XVI. drachmas CXXVIII. ſcripula CCCLXXXIIII. obolos DCCLXVIII. ſemiobolos MDXXXVI. ſiliquas ĪI CCCIIII. grana ĪXCCXVI. Libra diuiditur in uncias XII. drachmas XCVI. ſcripula CCLXXXVIII. obolos DLXXVI. ſemiobolos MCLII: ſiliquas MDCCXXVIII. grana V̄IDCCCCXII. Vncia diuiditur in drach. VIII. ſcripula XXIIII. obolos XLVIII. ſemiobolos XCVI. ſiliquas CXLIIII. grana DLXXVI. Drachma diuiditur in ſcripula III. obolos VI. ſemiobolos XII. ſiliquas XVIII. grana LXXII. Scripulũ diuiditur in obolos II. ſemiobolos quatuor, ſiliquas ſex, grana XXIIII. Obolus diuiditur in ſemiobolos II. ſiliquas III. grana duodecim. Semiobolus diuiditur in ſiliquam unam & dimidiam, grana VI. Siliqua diuiditur in grana quatuor. Nunc rurſus ad minam abeo, quę uaria admodum eſt. ſed nos de alijs in alio opere ſcripſimus copioſius. iam de his ſolum dicam, quæ in medicinæ uſu fuerunt. Medicam in uſu fuiſſe iam ſatis probatum arbitror. Plinius uero qui Dioſcoridis latina faciens μνᾶν, libram uertere ſolet dubio procul Atticam intelligit, quæ quatuor tantũ drachmis Romana libra maior eſt. Dioſcorides lib. V. ſcribit: ὀξύμελι σκευάζεται οὕτω. λαβὼν ὄξους κοτύλας ι, καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν. μέλιτος μνᾶς ι. ὕδατος κοτύλας ι. μίξας ἕψησον ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ καὶ ψύξας κατάγγισον. Plinius ſic reddit lib. XIIII. capite XVII. Oxymel hoc uocarunt, mellis decem libris, aceti ueteris heminis quinq;, ſalis marini libra, aquæ pluuię ſextarijs quinq; ſufferuefactis decies, mox elutriatis atq; inueteratis. Dioſcorides ibidem. ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρύοντος ξηρὸν μνᾶς β. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. Plinius in eodem lib. capite XVI. Fit è labruſca, id eſt uite ſyluestri, quod uocatur œnãthinon: flores eius libris duabus in muſti

cado macerati poſt triginta dies mutantur. Hæc ille. Ex quibus perſpicuum eſt, Plinium in Dioſcoride minam Atticã accepiſſe. Hinc etiam ait cum medica iam uellet de Græcis, potiſsimũ ipſo Dioſcoride transferre. Ferè enim Attica obſeruatiõe medici utunt̃. Et paulo poſt. Mna, quam noſtri minam uocant, pendet Atticas drachmas centũ. Sic quoque uidet̃ uſus mina Philoxenus medicus, cuius emplaſtrũ eſt apud Aſclepiadem, ut ſcribit Galenus libro quarto de cõpoſitione medicamentorum ſecundũ genera: κηροῦ δραχμὰς ρ. ὃ μνᾶν ἐπιγράφει, στέατος ταυρείου δραχμὰς ρ. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς οε. ὃ τρία τέταρτα ἐπιγράφει. id eſt, Cæræ drachmas centum, quod minam ſcribit. ſeui taurini drachmas centũ: reſinæ terebinthinæ drachmas ſeptuagintaquinq; quod tres quartas ſcribit. Videtur aũt Aſclepiades hanc interpretationem per drachmas poſuiſſe cum Philoxenus ſcripſerit minã, ne quis eum de Alexandrina aut alia putaret ſenſiſſe. Galenus uero cum Crito minam ſcripſiſſet dubitat quam nam intelligat. locus eſt lib. v. cum inquit: φαίνεται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ρ δραχμῶν βουλόμενος εἶναι τὴν μνᾶν. Id eſt. Videtur aũt in alijs quoq; uelle centum drachmarũ eſſe minam. Quoniam uero Romæ egiſſe Critonẽ conſtat, ut qui Cæſareus medicus fuerit, dubium eſt an cum drachmas ſcribit, ut alij, denarios intelligens uoluerit minam eſſe centũ denariorũ, tunc enim ab Attica mina multũ, à medica parũ, quod mox declarabo, differret. Sed audiamus Galenum q̃ diuerſa tradiderint qui de ponderibus ſcripſerunt. διαπεφώνηται δὲ τοῖς περὶ τῶν σταθμῶν καὶ μέτρων γράψασιν, ὁπόσος ἐστὶν ὁ τῆς μνᾶς σταθμός, ἐνίων μὲν ἑκκαίδεκα λεγόντων οὐγγιῶν εἶναι τὴν μνᾶν. ἐνίων δὲ εἴκοσι. ἐνίων δὲ καὶ διοριζομένων, καὶ τὴν μὲν ἀλεξανδρειωτικὴν εἴκοσι φασκόντων εἶναι οὐγγιῶν. τὴν δὲ ἄλλην ἑκκαίδεκα. id eſt, Diſſenſere aũt inter ſe qui de ponderibus & menſuris ſcripſerũt quantũ minæ pondus ſit. Alij quidẽ ipſam ſedecim unciarũ eſſe dicunt. Alij uero uiginti. Nõnulli aũt diſtinguũt, atq; Alexandrinã uiginti eſſe unciarum aiunt: alteram uero ſedecim. Idem dicit lib. 1. τινὲς μὲν οὖν εἴκοσι οὐγγίας ἔχειν φασὶ τὴν μνᾶν. ἔνιοι δὲ ἑκκαίδεκα. hoc eſt, Quidam igitur uiginti uncias habere dicunt minam. alij autem ſedecim. Sed quod Alexandrina medicis in uſu fuerit, Galenus indicat, recenſens ex Aſclepiade emplaſtrum Moſchionis ueteris medici, ſic ſcribentis: λιθαργύρου μνᾶ α. ἡ δὲ μνᾶ ἐπὶ τούτου τοῦ φαρμάκου ἔχει ὁλκὰς ρξ. Id eſt, Lithargyri mina una, Mina uero in hoc medicamẽto habet drach. centũ ſexaginta. Sic Aſclepiades hoc in loco Moſchionem minam accepiſſe dicit. Itaq; Galenus addit: καὶ κατὰ τοῦτο τὸ φάρμακον καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ γεγραμμένον ρξ. δραχμὰς φησὶν ἔχειν τὴν μνᾶν. εὔδηλον οὖν ὅτι τὴν ἀλεξανδρειωτικὴν λέγει μνᾶν, οὐγγίας κ ἔχουσαν. ὅπως ἑκάστη τῶν οὐγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς η. οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς ρξ. δραχμὰς ἔχειν τὴν μνᾶν. quod eſt, Et in hoc medicamento & in eo quod deinceps ſcriptum eſt, centum ſexaginta drachmas ait habere minam. Per-

ſpicuum

ſpicuum autem eſt, quod Alexandrinam dicit, quæ habet uiginti uncias: ita ut quælibet uncia habeat drachmas octo. ſic enim fiet, ut mina habeat drachmas CLX. Hæc Galenus. Hinc uidemus medicis, alijs in uſu fuiſſe Atticam minam, alijs quam nominant Medicam, alijs Alexandrinam. Atticam potiſsimum his, qui uel antequã populi Romani nomen & res florerent ſcripſerunt, uel in Græcia agentes Romana pondera ignorarunt. Alexandrinam uero in primis, his qui Alexandriæ medicinam exercuerunt. Medicam aũt, quibus uel res Romanæ non fuerunt ignotæ, cum in Græcia uitam degerent, uel Romæ agentibus fuerunt notiſsimæ. Sed cum à Galeno nulla ratio ſit indicata, cur hæc mina conſtituta, nec id ipſum temere factum putare debeamus, liceat mihi quod ſentio in medium proferre. Hi medici qui Romæ egerunt, quia uterẽtur Romanis ponderibus, utpote libra, & uncia, & denario, quem drachmam appellare ſolent, & ſcirent Atticis minam eſſe centum drachmarum, ſcripſerunt minam quoq; eſſe centum drachmarum, denarios intelligentes. Sic Crito, meo iudicio, accepit minã. Alij referentes ad drachmam Atticam, qua denarius quinta parte grauior eſt ex ſententia Cleopatræ, drachmas inuenerunt Atticas centum uiginti quinq; tot denarios efficere. quæ drachmæ in uncias collectæ cõſtituunt ſedecim, minus tribus drachmis, quas nõ curarũt. Sic natam arbitror medicam minã, quæ eadem & centum ſit denariorũ, & drachmarum Atticarum centum uiginti octo. Quam meam coniecturam ſi quis contempſerit, probabiliorem uelim afferat, & libenter cedam: fieri enim poteſt ut hic errem, ſine cauſa tamen hanc minam à medicis inſtitutam, nunquam crediderim. Porrò Alexãdrinæ ratio eſt, aut quod drachmas grauiores habuerint, ſi Polluci credimus minas omnibus fuiſſe centũ drachmarũ, ipſas uero drachmas pro earum grauitate uel leuitate uariaſſe: aut q̃ mina, ſi Pollucis ſententiã non probamus, plures apud eos q̃ centum drachmas habuerit. Itaq; ſi grauiorem drachmam fuiſſe putauerimus, tum ſemper quinq; drachmæ Alexãdrinæ efficient octo Atticas. Habebit enim una drachma Alexãdrina ſeſquidrachmã Atticam & decimã ipſius partem: Sin mina pluriũ fuit drachmarum q̃ centum, nemo quot fuerit, niſi drachmæ grauitate prius cognita, ſcire poteſt. Illud nobis ſatis ſit, Alexandrinã minam drachmas Atticas pendere centũ ſexaginta. Nunc ad libram, quam Græcis duodecim unciarum eſſe, quemadmodum Romanis, ſupra probaui. Perinde uero, ut hi libram ſiue aſſem diuidunt in uncias, ac duas nominant ſextantem: tres, quadrantem: quatuor, trientem. ſic Græci medicamenta eorũ transferentes ipſos imitantur, atq; ἕκτην λίτρας dicunt ſextantẽ: τέταρτον quadrantẽ: τρίτον trientẽ. Galenus lib. v. de cõpoſitione medicamentorum ſecundum genera, καὶ ἴρεως ἰλλυρικῆς καὶ ἀριστολοχίας στρογγύλης καὶ χαλκάνθου. τούτων ἑκάστου τὸ ἕκτον τῆς λίτρας, τουτέστιν οὐγγίας

δὲ ἀριστολοχίας ἢ μακρᾶς καὶ χαλκοῦ κεκαυμένου τοῦ ἴκτρου ἑκατέρου τοῦ λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ οὐγγίας β. Hoc eſt, Iridis Illyricæ, ariſtolochiæ rotundæ, atramenti, ſingulorum libræ trientem, id eſt uncias quatuor: ariſtolochiæ longæ & æris uſti, utriuſq; libræ ſextantē: quæ ſunt ſingulorum unciæ duæ. Ne hoc quidem negligendum arbitror, Græcos quoſdam à Plinio non diuerſos fuiſſe. Vt enim hic pro mina uertit librā, quæ tamen quatuor uncijs eſt minor: ita illi contra, nonnunq; centum drachmis libram non minam exprimunt: ubi quatuor redundāt. Vnde Galenus ſcribit eiuſdem operis libro ſexto: ποτὲ μὲν γὰρ ἀντὶ τῆς λίτρας ρ. δραχμὰς γράφουσιν αὐτοί. ποτὲ δὲ ἀντὶ τῆς μνᾶς. id eſt. Aliquādo enĩ ipſi ſcribunt pro libra centũ drachmas: aliquando pro mina. Idem eiuſdem operis lib. 1. de eadem re loquens, inquit: ὥσθ᾽ ἡ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφερόντως εἴτε τοῖς ρ. δραχμαῖς τῶν μεταλλικῶν, εἴτε τοῖς ἐννενήκοντα ἕξ, αἱ δύο κοτύλαι τοῦ ἐλαίου μιγνύοιντο. id eſt. Itaq; eadē proportio ſeruatur. ut non multum differat, ſiue centum drachmis metallicorum, ſiue ſex & nonaginta, duæ cotylæ olei miſceantur. Hæc ille. Et ſanè non multũ refert in id genus emplaſtris, quatuor drachmas adijcere, ſed in nonnullis medicamentis, quæ bibimus aut deuoramus, plurimũ. quod dico ne quis iſtis uerbis Galeni fretus, rem parui momenti eſſe putet. Sed quid dicemus ad Scriboniũ Largum? qui ſcribit: Aeq; enĩ in libra, denarij octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Largus pleraq; medicamenta uertit è Græcis, qui libræ uocabulo uſi ſunt in eorum cōpoſitionibus, diuidentes eam more Romano in duodecim uncias, unciam uero in ſeptem drachmas, denarios intelligentes. quod aũt nonnulli dixerint unciam drachmarum ſeptem, mox Galeni uerbis confirmabo. Itaq; more illorum locutus eſt Largus: alioqui libra drachmarũ eſt ſex & nonaginta, ut ſupra probaui. Sequitur uncia, in qua nihilo minor diſſenſio eſt, q; in mina. uocabulum & pondus Romanũ eſt. apud quos diuiditur in ſeptē ſeptimas quos denarios appellāt: & in octo octauas, quarum quælibet eſt trium ſcripulorum, quod ipſum ſcripulum ſit quarta & uiceſima pars unciæ. Octauæ, aliqui non poſuerunt nomen, ut ille cuius quædam de notis ponderũ ex uetuſto codice ſunt Largo aſcripta: multi eam Drachmæ nomine appellant, ut Balbus ad Celſum de agrimenſoria, Galenus, ac plerinq; alij medici, præſertim Græci. Fannius etiam drachmã Atticam nominat, cũ quo ſentit Cleopatra, ubi Minę atticę drachmas c. in duodecim uncias & ſemunciã colligit. Sed quorſum attinet hæc repetere, quæ in Romanis ponderibus ſatis dicta ſunt? Vt Græcos in diuiſione unciæ in drachmas, diſsidentes eò melius intelligamus. Ex his alij tradunt unciã drachmarũ eſſe ſeptem: alij ſeptem & dimidiæ: alij octo. de qua re ſic ſcribit Galenus libro quinto eius operis ex quo proxime multa attuli: ἐπειδὴ καὶ τὴν οὐγγίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ καὶ ἡμισέως δραχμῶν

μῶν εἶναί φασιν. ἔνιοι δὲ ζ μόνον. ἕτεροι δὲ η. hoc eſt. Quoniã plurimi unciam drachmarũ ſeptem & dimidiæ dicũt: alij ſeptem ſolum: alij octo. Qui ſeptem drachmarũ unciam cõſtituunt, dubio procul drachmę uocabulo intelligunt denarium. atq; hi nomine mutato parum cautos fallunt: cum ipſi rem ignoraſſe uideri non debeant. De quibus Galenus ait libro octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: πρόδηλον δ᾽ ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἅπασιν, ὅπερ Ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. i. Perſpicuũ aũt eſt quod drachmã dicimus nunc in eiuſmodi omnibus, quod Romani denarium nominant. Qui uero dixerunt ſeptem drachmarũ & dimidiã unciam eſſe, uidentur quidem aduertiſſe drachmã leuiorem eſſe denario, non tamen planè, quantum intereſſet, examinaſſe: quorum ſententiã, tanquam ueram, artis ueterinariæ medici, ut infra dicam, receperunt. Poſtremi rem ſunt aſſecuti, diuidentes unciã in octo drachmas, de quo multa iam dixi. Quod ſi præterea fuerint, qui unciam diuiſerint in octo quidem drachmas, intelligentes denarios, iſti re & nomine à uero aberraſſe ſunt exiſtimãdi. Sed de his ſatis. nunc Alciati quædã ſunt expendẽda, qui poſtquã dixit Atticas menſuras à cæterorũ Græcorum & Latinorum menſuris differre, ſic inquit: Et primo de uncia loquamur. ſcribit Plinius libro uigeſimo primo, in drachma Attica ſex eſſe obolos: in obolo chalcos, id eſt æreolos, decem: In obolo uero Græcorum cõmuni, octo tantũmodo chalcos eſſe Iulius Pollux, Aegineta, & cæteri tradũt. quo fit ut uncia Attica, quæ eadem cum Romana eſt, chalcos habeat CCCCLXXX. cum uncia Græca ſolos habeat CCCLXXXIIII. Hæc Alciatus. Probauimus ſupra Diodori & aliorũ teſtimonio, obolũ Atticũ habere tantũ ſex æreola: quibus potius q̃ Plinio credimus, quod quæ ſcribunt, cõſentanea magis ſint ueritati. Deinde cũ denarius & drachma Attica eiuſdẽ ponderis, ut planè oſtendi, non fuerint: ſi utriuſq; totidem drachmas nempe octo, quod uult Alciatus, numeraueris in uncia, nõ erit, quod aſſerit, uncia Attica eadem quæ Romana, ſed Romana non paulo grauior Attica. Verum qui obolum diuidunt in æreola octo, intelligunt drachmæ, loco denarij acceptæ, obolum: quod Cleopatra manifeſte oſtendit. quæ drachma grauior eſt Attica. Alciatus non intelligens, pace illius dixerim, cuius drachmæ obolum tradãt habere chalcos octo, cõtrà nobis Atticã drachmã grauiorẽ facit drachma, qua loco denarij ſunt uſi: ac conſtituit diuerſas uncias. Pergit. Merito ergo Cornelius Celſus lib. V. capite XVII. in uncia Græca pondus ſeptem denariorum eſſe tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. Celſus nõ dicit ſe explicare unciam Græcam, ſed in uncia pondus denariorum eſſe ſeptem. Nec plures fuerunt iuſti ponderis in Romana, ſicut ſupra probauimus. Quod uero Latina uncia habeat denarios octo: non, opinor, unquam probabit Alciatus. Vt breuiter expediam

diam,apud ſcriptores una tantũ eſt uncia, quæ eſt ſeptem denariorum uel octo drachmarum, quas drachmas aliqui nominãt Atticas. Addit Alciatus: Tametſi nec eius ratio omnino quadret: quandoquidem id ſeptem denariorum pondus aliquãto grauius eſt uncia Græca. ſed ma luit Celſus paulo ampliorem modum dicere, q̃ leuiorẽ: quod feciſſet ſi ſex denarios in uncia ſolos cõſtituiſſet: contineret enim chalcos præ terea quatuor & uiginti. Ita Alciatus. Quę omnia ex nõ conceſsis col ligit. quamobrem plura de ipſis non dicam. Sequitur: Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarum ſit, ut ſu pra dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant: quod ui delicet uncia cõmunis ipſorum, noſtra, itemq́ Attica leuior ſit: in pon dereq́ decem & octo unciæ ipſorum & quindecim noſtræ nihil diffe rant. Tantũ Alciatus. Sic certe error alius ex alio naſcitur. De Attico ſextario quod utrunq́ ſit ſcriptum lib. 11. firmis autorum teſtimonijs probaui. Habet enim is decem & octo uncias menſurales, pendit oleo refertus XV. Si Alciatus unciam menſuralẽ à ponderali, quod neceſſa rium fuit, recte diſtinxiſſet, non Græcam à Romana & Attica, tum ſi ne dubio rem potuiſſet intelligere. Nihil tamen mirum uiros alioqui doctos, ſed ignaros medicinæ, à ueritate deflexiſſe. Iam ad drachmam pergendũ, quæ etiã ὁλκή uocat: quod ex Dioſcoridis illius ſupra cita tis uerbis potuit cognoſci. Galenus etiã hoc modo interpretatur, quę dam referens Aſclepiadis, qui Themiſonis antidotum ſacram cum re tuliſſet ſic ſcribit: ἡ χρῆσις πρὸς μὲν τὰς βραδυπεψίας ὁλκὴ μία μετὰ ψυ χροῦ ὕδατος κυάθων δ. id eſt. Modus eius potandi eſt ad tardam conco ctionem holce una cum aquæ frigidæ cyathis IIII. Itaq́ Galenus ait, κελεύει διδόναι μίαν ὁλκὴν μεθ' ὕδατος ψυχροῦ κυάθων Δ. ἡγοῦμαι δὲ λέ γειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. ὧ γὰρ οὕτω σχεδὸν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἰα τροῖς ἔθος ὀνομάζειν. hoc eſt. Iubet dari holcem unam cum aquæ frigi dæ cyathis quatuor. Arbitror autem ipſum dicere drachmam argente am. Sic enim nominare omnibus ferè iunioribus medicis conſuetudo eſt. Eſt uero locus ille in eodem libro cuius proxime mentionem feci. Verum, Holce proprie id ſignificat, quod alioqui σταθμός. Hinc Dio ſcorides libro primo de materia medica ſcribit in Iride: καθαίρουσι δὲ χο λὰς πινόμεναι μεθ' ὑδρομέλιτος ὁλκῆς δραχμῶν ζ. Id eſt. Purgant ue ro bilem pondere drachmarum ſeptem, cum aqua mulſa potę. Errat in holce multum Nicãdri interpres, ut iam in hippoiatricis dicam. De re liquis minoribus ponderibus hic plura ſcribere nolui, quod partim ſu pra ſatis ſint explicata, partim in alijs operibus. ut quæ hic omiſimus, cuiuſmodi ſunt ἀσσάριον, τετράσσαρον, στατήρ, στάγιον, ἐξάγιον, σίκλος, θέρμος, κεράτιον, ὄροβος, φακή, σιτάριον, ac alia non pauca quæ medi cis ſunt in uſu, ut cum ſcribunt fabæ Ægyptiacæ magnitudine aut no ſtræ, aut ciceris, uel deniq́ manipulus, & ſimilia. Nunc anteq́ faſtigiũ huic

huic operi imponam, declarabo paucis & hippoiatrica. Mulomedici enim Græcorum ut ſuas habuerunt menſuras, ſic quoq; pondera in hunc modum: ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιε. ἡ δὲ λίτρα δραχμὰς ϙ. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς ζς'. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα γ. τὸ δὲ δηνάριον γράμματα δ. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. quod eſt, Mina habet uncias XV. libra drachmas nonaginta, uncia drachmas ſeptem & dimidiam, drachma ſcripula tria, denarius ſcripula quatuor, ſcripulũ obolos duos. Sic traduntur hippoiatrica pondera in libello De mẽſuris & ponderibus, à quodam ignoto Græco, cuius uerbis res eſt probanda. ſcribit uero ſic: ἡ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ιε. ὁλκὰς ριβς'. ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς ϙ. τὸ δηνάριον ἔχει γράμματα δ. id eſt, Mina habet uncias XV. holcas CXIIS. libra habet holcas XC. denarius habet ſcripula IIII. Idem paulopoſt: ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς ζς'. ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα γ. ὀβολοὺς ς. hoc eſt. Vncia habet drachmas ſeptem & dimidiã. drachma habet ſcripula tria, obolos ſex. Sic ille ſentit. Videamus primo quonam modo fiat mina unciarũ XV. Vt illi qui medicam minam ſtatuerunt unciarũ ſedecim, diſtribuerunt denarios in drachmas Atticas: ita hi quia unciã aſſerunt drachmarum ſeptem eſſe & dimidiæ, detrahunt de ſedecim uncijs unam: unde hæc opinio, ſiue perſuaſio, ſiue quo alio nomine appellare libet, uidetur nata, minam eſſe unciarum XV. Sequitur libra quæ non diſsimiliter iſtis unciarum eſt XII. nam quod ſcribitur in exemplari excuſſo: ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς ς. id eſt. Libra habet holcas ſex · deprauatũ eſt. Nam librarius notarum affinitate, quæ eſt inter ϙ nonaginta ſignificantem, & ς. ſex, deceptus, unam notam pro altera ſcripſit: Errorem uero ſuum ex minæ explicatione ubi holce omnino drachmã ſignificat, facile deprehẽdere potuiſſet. Nam ridiculus autor ille fuiſſet, ſi holcen modo pro drac. modo ꝑ unc. ſumpſiſſet in uno quaſi cõtextu uerborũ. Quinetiã exẽplar, quod paulo correctius uidi, ſic ut lego habet. Videt̃ aũt librarius iſte indoctus ſecum in errorẽ rapuiſſe, eum qui quædã De menſuris & põderibus Nicandro adiecit, ſiue fuerit illius interpres, ſiue alius quiſpiam. Is enim ſcribit: λίτρα ἔχει ὁλκὰς ς. hoc eſt. Libra habet holcas ſex. Quoniã uero iſte intelligebat libram eſſe unciarum XII. in eam opinionẽ neceſsitate quadã uenit, ut holcẽ interpretetur uncias duas. præcedũt enim hæc uerba, ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο. id eſt. Holce uncias II. Quod nemo alius tradidit. Sed ita ſolet error ex errore plerumq; oriri per inſcitiam, aut per negligentiã. Nam holcẽ pro pondere drachmæq; legimus, pro duabus uncijs minime. Porrò nec in Græco ignoto qui hippoiatrica tradit ſine mendo legitur. ἡ οὐγγία ἔχει δραχμὰς η. id eſt. Vncia habet drachmas octo. quod corruptũ eſſe quiſquis minam in drachmas ibidem redactam conſiderauerit, facile obſeruabit, etiamſi nullo emendatiore codice iuuetur. Poſtremo denariũ iſte dicit eſſe ſcripulorum quatuor: idem ſentiens quod Priſcianus Cæſarienſis: quem

ſecutus eſt Portius, uarietatem denariorum afferens. quod tametſi uerum non eſt, minus tamen ipſe aberrat à uero, ꝙ Nicandri interpres, qui ſcribit: *δηνάριον δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν*. hoc eſt, Denarius ſeſquidrachmam habet. Iſto modo feliciter creſcerent denarij in arca. Alij igitur de legitimi denarij Romani pondere detrahũt. alij nimium ad pondus ipſius addunt, quanquam ſi Nicãdri interpres de ueteri Romanorum denario ſentit, non de legitimo, uera ſcribit. Sed dimittamus bonum iſtum interpretẽ qui pleraq; in menſuris & ponderibus corrumpit, ut alias oſtendimus. Diuidamus autem pondera hippoiatrica maiora in minorã, quod idcirco facere conſueuimus, ne res iterum tam facile deprauari poſsit. Mina ſecatur in libram & quadrantem, id eſt uncias XV. drachmas CXIIS. ſcripula CCCXXXVIIS. obolos DCLXXV. Libra ſecatur in uncias XII. drachmas XC. ſcripula CCLXX. obolos DXL. Vncia ſecatur in drachmas ſeptem & dimidiam, ſcripula XXIIS. obolos XLV. Drachma in ſcripula III. obolos VI. Scripulum in obolos II. Tantum de hippoiatricis ponderibus. reſtant poſtremo notæ. *μνᾶς* eſt litera *μ* ſuperne poſitum habens *ν*, hoc modo *μ̆*. *λίτρα* eſt *λ* habens ſupra ſcriptum *ι*, ſic *λ'*. quidam uero linea obliqua ſecantes dexterum ipſius cornu idem ſignificãt, iſto modo *λ̸*. alij inter cornua eius ponunt *ι*, hac figura *λ*. *οὐγγίας* eſt *γ*, habens appoſitum ſiue impoſitum in angulis ipſius *ο*, hoc modo *γο*. *Δραχμῆς*, obliquum *λ*, in dextrum cornu inclinans ſic, *<*. *ὁλκῆς* uero, quæ eadem eſt quæ drachmæ, *λ* in cuius medio eſt inſcriptum *ο*, hac figura *λ*. *γράμματος* aũt *γ* adiunctum habens *ρ*, quod ſecet recta linea, iſto modo *γρ*. *ὀβολοῦ* linea in obliquum flexa, habens ex utraq; parte punctũ, ſic *.–.*. *δυοῖν ὀβολοῖν* duæ eiuſdẽ figuræ lineæ *.=.*. *κερατίου*, *κ*, cuius inferius cornu accentui acuto ſimilis recta linea ſecet, addito *ι* hac figura *κ*. *χαλκοῦ*, *χ* ſuperne ſcriptum habens *α*, iſto modo *χ*. *ἡμίσεος* nota eſt, cuiuſcunq; ponderis fuerit, ſimilis ferè ei qua nonagenarius numerus ſignificatur. ut igitur alteram ab altera diſtinguant, Græci ſupra notam nonagenarij numeri unam uirgulam in modum accentus acuti formatam ſcribunt, ſupra notam autem *ἡμίσεος* duas eiuſdem figuræ uirgulas hoc modo *s''*, quæ in antiquis codicibus quibuſdam emendate ſcriptis obſeruare licet. Hæc mea ſententia eſt de menſuris & ponderibus, non paulo diuerſa ab alijs: pro qua confirmanda contra tot uiros & tantos diſputare ueritus fuiſſem, niſi mihi iamdudum perſuaſum eſſet, nullam autoritatem tantam eſſe, ut ei ueritas iure cedere debeat: cuius, ut ſæpe dixi, aſſerendæ cauſa magis, ꝙ quod ullum ex ijs (nec enim merentur hoc illorũ ſtudia) reprehenſum uelim, liberius diſſerui. Ipſi, ut uiros bonos & doctos decet, uel contra mea refellent teſtimonijs ueterum: uel, ſi id non poterunt facere, in ueritate acquieſcent.

GEORGII AGRI-
COLAE DE EXTERNIS
MENSVRIS ET PONDE
ribus Libri duo.

m

Primus eſt De externis menſuris.
Secundus De externis ponderibus.

GENEROSO ET NOBILI VIRO D. ERNESTO A MILTHITZ ILLVSTRISSIMI SAXOnum Ducis & Electoris Mauricij conſiliario Georgius Agricola S. D.

NObili genere nati, uir optime, communiter magis
quàm cæteri apti ſunt ad maximas præſtantiſsimasque
uirtutes. nam ex bono ſemine, quod plerunque eſt ge
neroſis parentibus, procreantur fœtus, in quibus
exiſtit bonum corporis temperamentum. Itaque Ho-
merus cum ſciret uires ingenerari hominibus à ſe-
mine paterno, ſcite ſcripſit, Vlyſſem filio Telema-
cho multum roboris inſtillaſſe. Nec uero qui pecuarias habent, nec
qui colunt uineam, oliuetum, pomarium, ignorant res in naturæ habi
tu alijs excellentes, ex egregijs & eximijs naſci. proinde hi ex optima
uite, oleo, pomo ſemina petunt: illi ex quoque genere animantium ge-
neroſos mares & fœminas eligunt ad admiſſuram. Generoſi autem
parentes non modo procreant liberos ſui ſimiles corporum liniamen
tis atque forma, ſed, quia corporis temperationem animi mores ſequun
tur, etiam moribus atque uirtutibus. Vnde Euripides prudentiam acce
ptam bono & nobili generi retulit, fortitudinem Horatius. qui canit;

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Atque has ob cauſas Græci generis nobilitatem εὐγένειαν uocarunt.
Tametſi uero illa ita, ut dixi, ſeſe habent, tamen nunquam negarim, e-
ducationem & diſciplinam multum ualere ad uirtutem: nimiam con-
tra patrum indulgentiam & malam diſciplinam deprauare liberos. at-
que hæ in cauſa ſunt, non fatum, ut Demoſthenes & Stoici ſentiunt:
non coniunctio ſtellæ cum ſtella, ut aſtrologi ſomniant, cur uirorum
uirtute & literis præſtantium filij interdum degenerent & improbi fi-
ant. Sed quanquam ager, qui fertilis eſſe ſolet, non cultus fert tribu
los, carduos, lappas, tamen ſicuti Theognides ex ſcilla roſam non na-
ſci ait, ita Euripides uetus illud Græcorum prouerbium laudat: pro-
bum filium ex improbo patre nō gigni. Verum generis nobilitas præ
clara res ſit & honore digna, tamen uirtus magis laudabiles efficit. ete-
nim multi infimo genere orti hac una uirtute ex obſcuris clari euadūt,
& quaſi ſtellæ ſobolem à ſe propagatam illuſtrant: qui ſanè iccirco alte
ris præſtant, quòd initium nobilitatis ſint. At qui ex honeſta & an-
tiqua ſtirpe generati maximis clariſsimisque uirtutibus prælucent ſuis

maioribus,hi,quòd præditi ſint nobilitate duplici,quarum altera à parentibus ad eos manauit,alteram ſua uirtute ſunt aſſecuti,proximis antecellere uidentur. ut minus multis laboribus corporis,& animi cõtentionibus, tanquam gradibus, in altiorem dignitatis locum aſcẽderint. Sed & merito & iure illis non antecellant, in ſuis ciuitatibus & regionibus magis gratioſi ſunt, & minus habent inuidiæ.Huius tertij generis uiri nobiles cum multi patriam noſtram augeant atq; conſeruent, tum tu in primis.qui grauitate, prudentia,fortitudine,fide cæteros ex æquas:cura,uigilantia,diligentia, ſtudio ſuperas.quare apud Georgium Saxonum principẽ magno loco fuiſti, & nunc apud Mauricium Electorem ferè primũ tenes. certe iuuenis in Hiſpania inuictiſsimi Imperatoris Caroli quinti, uir in patria illuſtriſsimorũ Saxoniæ ducum utilitatibus & commodis ſeruiuiſti, atq; bellis interfuiſti. accedit ad tot & tantas uirtutes tuus amor erga pios & doctos homines ſingularis,& amabilis illa humanitas cum grauitate coniuncta. quam diligenter animum attendens toties uidi,quoties reip. noſtræ cauſa ad te adiui. Itaq; patieris,ſpero,non moleſte hos duos libros in tuo nomine apparere:& ſi minus tuis ſtudijs congruant. Sed cum Romanas & Græcas menſuras ac pondera quinq; libris explicauerim,ut hunc locũ uberius tractarem,imò uero ut totum hoc argumentũ, quantum poſſem, abſoluerem, externas quoque menſuras unà cum ponderibus,quibus non ſolũ Græci & Latini ſcriptores,ſed etiam Hebræi & barbari medici uſi ſunt,in his exponere decreui. Qui libri, ut reliquis optimarum artium ſtudioſis exiguum utilitatis fructum præbeant: Theologis & medicis,quibus Arabes placent,accõmodati & utiles erunt. Sed quæ rat aliquis ex me quę cauſa ſit cur in alijs libris cõtinenter ſermone Latino uti conſueuerim,in his de menſuris & ponderibus non utar. cui ad hæc reſpondeo: Quoniam M.Cicero ait, Latino ſermoni Græca uerba inculcantes iure optimo rideri, non magis ſi Latine ſcribimus, Græca cum Latinis putamus eſſe commiſcenda,quàm ſi Græce,Latina cum Græcis.nemo enim,niſi neceſsitate coactus, in ſermonem uerborum diſcrepantiam conferre debet. cogit uero tunc neceſsitas cum aut altera lingua caret uocabulo, quo rem aliquam nominamus:aut altera habet magis proprium uel uſitatum. quibus modis M. Varro & M.Cicero interdum Gręcis utuntur:contrà q; Galenus & Plutarchus Latinis. Sed ut præterea Cicero in Epiſtolis ad Atticum ſæpe uſurpat Gręca,quòd ille Gręcis inſtitutiõibus Athenis erudiretur:ita ego, ubi tracto locos de Græcis potiſsimum menſuris & ponderibus,Græcorum uerbis meam ſententiã affirmo,ubi de Hebraicis, Hebræorum teſtimonijs. & quidem iccirco, quòd etiam his,qui ſtudent Græcis ac Hebraicis literis,ſcribam:& quòd,quemadmodum qui diligenter noſtra legerit intelliget,aliter nõ potuit fieri ut quædam ſatis explicarem:

cum

cum omnia hęc plane & perſpicue expediri debeāt. Verum quia multi medici & theologi non ſunt ſtudioſi Græcarum literarū, plures Hebraicarum, utraq; etiam Latine reddo. Hæc ſi cui propterea diſplicent quòd ueteres ſcriptores bis eadem dicere non ſoleant, ſed tantummodo uel Græca ponant, uel conuerſa de Græcis, is translata de Græcis uel Hebraicis ad finem librorū reijciat. multo certe facilius potuiſſem meam de his omnibus ſententiam Latinis uerbis explicare quàm Latina ad uerbum de Græcis uel Hebraicis exprimere. ſed id ipſum multis, ut ego arbitror, tam utile non fuiſſet. Poſtremo caliginem & tenebras, quas quorundam errata offuderunt menſuris & ponderibus, diſcuſsi, ut harum rerum ſtudioſis quàm poſſem maxime prodeſſem. quanquam autem quidam docti uiri, atq; inter eos etiam Theologi ueteres, interdum opinionibus aliorum rapti ſunt in errores, tamen eorum erratis uenia datur: quòd omnes de literis bene ſint meriti, & illi theologi in decretis ſanctiſsimæ noſtrę religionis erraſſe non, opinor, cōuincentur: ut aliquas alias res ignorauerint. Vale. Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum XV. Cal. April. An. M. D. XLIX.

m 3

AVTORES MEAE SENTENTIAE DE EXTERnis menſuris & ponderibus.

D. Ambroſius
Actuarius
Ariſtophanes
Ariſtophanis interpres
Auicenna

Cleopatra
Cornelius Celſus

Dauid Kimhus
Dioſcorides

Epiphanius
Euangeliſtæ
Fannius
Feſtus Pompeius
Flauius Ioſephus

Galenus Pergamenus
Græcus ignotus

Hali
Herodotus
Heſychius
D. Hieronymus
Horatius

Iulius Pollux

M. Varro

Nicandri interpres

Ouidius

Palladius
Paulus Ægineta
Plinius
Polybius

Raſis

Sacræ Hebræorum literæ
Salomo Hebræus
Scribonius Largus
Septuaginta interpretes
Serapio
Stephanus interpres Hali
Suidas

Vitruuius

Xenophon

GEORGII AGRICOLAE DE EXTERNIS MENSVRIS LIBER Primus.

MEnſuras tam Græcas quàm Romanas, item pondera quinque libris explicaui: nunc ſimiliter externas mēſuras & pondera exponam. ſed primo mēſuras externas: deinde reliquas: tum Græcas quaſdam. quas, quia neque medicæ erant, neque Georgicæ, nec hippoiatricæ, conſulto in harum numerum tranſtuli. pari ratione externa perſequar pondera. quinetiā interdum quæ contra me ſcripta uideri poſſint argumentis refellam. ſed ea pauca ſunt. nam meam ſententiam de Romanis & Græcis menſuris ac ponderibus, qua quæ nunc trado innituntur, me nō ſolum medicis, ſed alijs uiris doctis probaſſe quidam libris editis teſtantur. Andreas Alciatus ſolus ex omnibus Italis ei refragatur. cuius opinionem de integro ex hominum ſtudioſorum animis euellet uis argumentorum, quæ afferet liber, qui iſtos duos conſequitur. Menſuræ autē exteræ ſunt Perſicæ numero tres: Ægyptiæ quatuor: Syriæ totidem: Hebraicæ & Arabicæ plures. de quibus ſingulis dicam orſus à Perſicis. quæ ſunt achana, artaba, capitha. Achana quidem capit medimnos Atticos XLV. artaba uero unum medimnum Atticum, & tres chœnicas Atticas: capitha autem duas chœnicas Atticas. Verum achanam Perſicam menſuram eſſe ex Ariſtophane intelligimus, qui in Acharnenſibus ſic ridet Perſas.

οὐκ, ἀλλ᾽ ἀχάνας ὀλίγε χρυσίου λέγει. Id eſt

Non, iſte ſed auri achanas dicit ſcilicet.

Quo in loco interpres capacitatem huius menſuræ his uerbis declarat. ἀχάνη μέτρον ἐστὶ περσικὸν, ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ᾽ αἰγυπτίοις. ἐχώρει δὲ μεδίμνους ἀττικοὺς. με. ὡς μαρτυρεῖ ἀριστοτέλης. hoc eſt. Achana menſura eſt Perſica, ſicut artaba Ægyptia. capiebat autem medimnos Atticos XLV. ut teſtatur Ariſtoteles. Sed artabam etiā Perſicam menſuram eſſe & tam capacem Herodotus his uerbis explicat in libro primo, qui inſcribitur Clio. ἡ δὲ ἀρτάβη μέτρον ἐστὶ περσικὸν χωρέον μεδίμνου ἀττικοῦ πλέον χοίνιξι τρισὶ ἀττικῇσι. Id eſt. Artaba uero menſura eſt Perſica capiens medimnum Atticum & præterea tres chœnicas Atticas. Quod autem capitha recipiat tantum, quantum dixi, aſſerit Xenophon libro primo de Cyri aſcenſu ad Babylonē. ἡ δὲ καπίθη δύο χοίνικας ἀττικὰς ἐχώρει. hoc eſt. Capitha uero capiebat duas chœ-

nicas Atticas. Xenophontem ſecutus Heſychius ſcribit. καπίθη ἀγγεῖον χωροῦν ἀττικὰς χοίνικας δύο. id eſt. Capitha uas eſt capax duarum chœnicum Atticarum. At artabam etiam Medicam menſuram eſſe in quinto libro Polybius ſcriptum reliquit. erant enim Medi Perſis finitimi ac uicini & utriq; in eodem regno & ditione. ſed tunc in ſe continet Atticum medimnũ. nam Suidas & Heſychius ſic memoriæ ac literis prodiderunt. ἀρτάβη μέτρον μηδικὸν, σίτου ἀττικὸς μέδιμνος. quod eſt. Artaba menſura Medica, frumẽti Atticus medimnus.

Quin artaba Ægyptia erat menſura & cõprehẽdebat modios quinque. ſcribit enim Ariſtophanis interpres in Acharnenſibus de artaba. περσικὸν δὲ καὶ αἰγύπτιον τὸ ὄνομα. hoc eſt. Perſicum autem & Ægyptium nomen. & Græcus ignotus in libello de menſuris & ponderibus. αἰγυπτία ἀρτάβη ἔχει μοδίους. ε. ὁ δὲ μόδιος ὁ αἰγύπτιος καὶ ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας. η. id eſt. Ægyptia artaba capit modios quinq;. modius uero Ægyptius & Italicus continent chœnicas octo. In eadem ſententia eſt D. Hieronymus, cuius hæc ſunt uerba lib. II. commentariorum in Eſaiam. Et pro triginta modijs, quos nos pro coro poſuimus, qui Hebraice dicitur חמר LXX. uerterunt ἀρτάβας ἕξ. quæ menſura Ægyptia eſt, & facit modios triginta. etenim ſi ſex artabæ capiunt modios triginta, quæq; capit modios quinq;. Triplex igitur eſt artaba: maxima capax Attici medimni & trium chœnicum Atticarum, quæ eſt Perſica: media Attici medimni, quæ eſt Medica: minima quinq; modiorum, quæ eſt Ægyptia. cum autem medimnus capiat modios ſex, Ægyptia artaba modio uno minor eſt q̃ Medica. Artaba autem prima ex Ægyptijs menſuris eſt. ſecunda uero dicitur aporrhyma, tertia oephin: quarta inium. ſed artaba recipit modios quinq;, aporrhyma, ſextarios undecim: oephin, octo: inium, unum. De prima ſatis dixi. De altera ſcribit Epiphanius Salaminis urbis Cypri, quæ Conſtantia dicta fuit, epiſcopus cognomento Magnus. is enim omnium tam ponderum grauitatem quàm capacitatem menſurarum, quę ſunt apud LXX. interpretes & Euãgeliſtas explicat. ἀπόῤῥυμα, inquit, παρὰ μόνοις θηβαίοις μετρεῖται. ἥμισυ γὰρ τοῦ σαΐτου. ὁ δὲ ἀληθινὸς σαΐτης ξεστῶν ἐστι κβ. hoc eſt. Aporrhyma apud ſolos Thebæos menſura eſt. dimidia ſaitæ pars. uerus autem ſaites ſextariorum eſt duorum & uiginti. Aporrhyma igitur, cum ſit dimidius ſaites, cõtinet ſextarios undecim.

Tertiam menſuram Aegyptiam declarat Heſychius. οἶφιν, ſcribit μέτρον τι τετραχοίνικον αἰγύπτιον. Id eſt. Oephin menſura quædam Aegyptia eſt quatuor chœnicum. Apud eundẽ Heſychium eſt. τῶπιν μέτρον δεκαχοίνικον. hoc eſt. Topin menſura decem chœnicum. ſed nationem, quæ hanc menſuram uſurpauerit, non profert nominatim. atq; hæ duæ uoces quodãmodo conueniunt cum Hebraica, quæ epha dicitur. Oephin autem ſi quatuor chœnicum capax eſt, octo recipit

ſextarios

ſextarios. De quarta menſura Ægyptia ſic ſcribit Cleopatra. καλεῖται δὲ παρ' αἰγυπτίοις ὁ ξέστης ἴνιον. id eſt. Appellatur uero ab Ægyptijs ſextarius inium. Sed ſextarius Alexādrinus olei duas libras pendit. cuius rei autor eſt Epiphanius. ξέστης, inquit, ὁ ἀλεξανδρινὸς δύο λιτρῶν φέρει ὁλκὴν ἐν τῷ ἐλαίῳ. Redeo nunc ad artabam Ægyptiam. eam Fannius minus capacem, quàm alij, eſſe dicit.

Eſt etiam terris, quas aduena Nilus inundat,
Artaba. cui ſuperat modij pars tertia poſt tres.
Namq; decem modijs explebitur artaba triplex.

Hoc eſt. artaba Ægyptia capit tres modios & tertiam modij partē. At Epiphanius ſcribit artabā Ægyptiā eſſe capacem LXXII. ſextariorum. quot ſextarij efficiunt medimnum Atticum. quod ſi nobis probauerit Ægyptia artaba erit æqualis Medicæ. ἀρτάβη, inquit, τοῦτο τὸ μέτρον παρ' αἰγυπτίοις ἐκλήθη. ἔστι δὲ ἑβδομήκοντα δύο ξεστῶν. Id eſt. Artaba hæc menſura ab Ægyptijs uocata fuit. eſt uero duorum & ſeptuaginta ſextariorum. Quoniam uero Epiphanius gomor decimam partem artabæ affirmat eſſe, artabam ipſam in ephæ locum ſubſtituit.

Iam Syriæ menſuræ item ſunt quatuor. metreta ſcilicet, collathum, ſabitha, chœnix. Metreta quidem continet ſextarios CXX. collathum XXV. ſabitha XXII. chœnix fortaſſe IIII. Metretæ capacitatem Cleopatra explicat. ὁ δὲ κατὰ σύρους μετρητὴς ξεστῶν ἰταλικῶν ρκ. hoc eſt. Metreta apud Syros eſt ſextariorum Italicorum centum & uiginti. idem aſſerit Nicandri interpres. Epiphanius autem ſic ſcribit de collatho, κόλλαθον ἐστὶ παρὰ τοῖς σύροις τὸ ἥμισυ τοῦ ὑγροῦ βάθου. ἐστὶ δὲ ξεστῶν κε. Id eſt. Collathum apud Syros eſt media humidi bathi pars. eſt uero ſextariorum quinq; & uiginti. nam bathus, ut ipſe Epiphanius putat, ſextarios capit quinquaginta. Sed de ſabitha idem Epiphanius ſcriptum reliquit. σαβιθά. τοῦτο συριακὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα. ὃ ἑρμηνεύεται ληνιαῖον ἄντλημα. παρ' ἀσκαλωνίταις ξεστῶν κβ. hoc eſt. Sabitha. hoc Syrum eſt uerbum. quod interpretatū ſignificat uas, quo de lacu torcularis haurimus. apud Aſcalonitas eſt ſextariorum duorum & uiginti.

At Syriam chœnicem Palladius ponit in octobri mēſe titulo XIIII. Vitis etiam flores arbuſtiuæ collectos in umbra ſiccare curabis. tunc diligenter curabis tuſos & cretos habebis in uaſculo nouo. & cum uolueris tribus cadis unam floris menſuram, quam Syri chœnica uocāt, adijcies. Verum Palladius Syriæ chœnicis capacitatem non explicauit. Fannius uero chœnicem habet quatuor ſextariorū capacem. quæ Syria fuerit nec'ne in quæſtionem uocatur. ſcribit enim de ſextario.

Qui quater aſſumptus fit Graio nomine chœnix.

Iam Hebræorum menſuræ ſunt duplices. alteræ, quibus liquores metiuntur: alteræ quibus res ſiccas. prioris generis ſunt hæ בַּת הִין לוֹג Vt autem etiam rationem habeamus eorū qui ſanctæ linguæ prorſus ignari ſunt, hæc

uerba

uerba Latinis literis ſic exprimi poſſunt. bath, hin, log. id eſt, amphora Attica, duo cõgij, ſextarius. Bathus enim capit ſex hinas: hin uero duodecim logos. Sed perinde ut in menſuris Romanis & Græcis declarandis multos ſcriptores, in primis autem Galenum, ſumus ſecuti, ita in Hebraicis explicandis præter cæteros ſequimur Flauium Ioſephum. nam & à puero Hebraicis inſtitutionibus eruditus, imo uero etiam parentibus Hebræis prognatus, & doctus Græcis literis Iudaicæ antiquitatis & belli hiſtoriam perfecit. itaq; magiſtris iſtis, quos Iudæi Rabbos appellant, ſi de aliqua re cum illo non conſenſerint, fidem non habemus. multis enim ſeculis poſt Ioſephum ſacras literas explanare cœperũt. Is aũt Iudaicarũ antiquitatũ lib. VIII. cap. II. ſic ſcribit de muneribus quæ rex Salomo miſit Hiræ regi Tyri. σίτου μὲν αὐτῷ κατ' ἔτος ἔπεμψας δισμυρίους κόρους, καὶ τοσούτους ἐλαίου βάτους. ὁ δὲ βάτος δύναται χωρῆσαι ξέστας ἑβδομήκοντα καὶ δύο. hoc eſt. Tritici quidem ei ſingulis annis miſit cororũ uiginti millia, & totidem olei bathos. bathus autem capere poteſt duos & ſeptuaginta ſextarios. Idem lib. III. cap. X. ἐλαίου δὲ ἐλαΐνου εἶν. μέτρον δ' ἐστι τοῦτο ἐπιχώριον, δύο χόας ἀττικοὺς δεχόμενον. Id eſt. Olei autem oleagini hin. menſura uero eſt regioni peculiaris, duos choas Atticos capiens. Et ſequenti capite. κομίζεται δὲ καὶ ἔλαιον ὑπὸ τῶν τεθυκότων ἐπὶ μὲν βοῒ εἶνος ἥμισυ. ἐπὶ δὲ κριῷ μέρος τὸ τοῦ τρίτου τοῦ μέτρου. καὶ τετάρτη μοῖρα ἐπ' ἀρνίῳ. ὁ δὲ εἶν μέτρον ἀρχαῖον ἑβραίων. δύναται δὲ δύο χόας ἀττικοὺς ποιῆσαι. hoc eſt. Portatur autem ab immolantibus bouem, olei dimidius hin: arietem, tertia huius menſuræ pars: agnum, quarta. hin uero uetus Hebræorum menſura capit duos choas Atticos. Ex his igitur Ioſephi uerbis quiſq; intelligit bathum capere ſex hinas. etenim cum illa menſura capax ſit duorum & ſeptuaginta ſextariorum, hæc duodecim, tot enim ſextarios comprehendunt duo congij, ſequitur bathum continere hinas ſex numero.

Sed ut ex Ioſepho poteſt percipi quota bathi pars ſit hin, ita quota pars huius ſit logus ex eodem percipi nõ poteſt. uerum Salomo legis magiſter ſcribit in caput nonum & uiceſimum libri egreſſus ex Ægypto, quem ἔξοδον LXX. interpretes nominant. Quarta pars hinis ſunt tres logi. & rurſus in caput triceſimum. Hin duodecim logos capit. Itaque cum logus duodecima pars ſit hinis recte D. Hieronymus Leuitici cap. XIIII. ſemper ſextarium reddit. uerbi cauſa וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן id eſt. Et ſextarium unum olei. D. Hieronymus. Et ſeorſim olei ſextarium.

Bathus autem quia recipit ſextarios Atticos LXXII. planè eſt æqualis amphoræ Atticæ. quæ Græce μετρητὴς & κάδος & κεράμιον dicitur. quocirca LXX. interpretes cum hanc menſurã Hebraicam Græce reddunt, ſiue ita conuertant ut retineat Hebraicum nomen, ut etiam Ioſephus ſolet conuertere, ſiue uertant μετρητὴν, ſiue κεράμιον, à Ioſepho non diſſentiunt. ergo ubi libro tertio Regum capite quinto legitur

tur וְעֶשְׂרִים בַּת שֶׁמֶן כָּתִית hoc eſt. Et uiginti (ſcilicet millia) bathorum olei preſsi. LXX. reddunt. καὶ εἴκοσι χιλιάδας βάθ ἐλαίου κεκοπανισμένου. id eſt. Et uiginti millia bathorum olei expreſsi. Ioſephus conuertit βάθους ut ſupra commemorauimus. Similiter ubi capite VII. eædem ſacræ Hebræorum literæ capacitatē labri, quod propter amplitudinem mare dictum fuit, his uerbis explicant. אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל hoc eſt. Duo millia bathorum capiebat. Ioſephus Iudaicarũ antiquitatum lib. VIII. cap. II. ſic reddit. ἐδέχετο δὲ ἡ θάλασσα βάθους δισχιλίους. id eſt. Capiebat autem mare duo millia bathorum. At ubi lib. I. Eſdræ cap. VII. ſcriptum eſt. וְעַד חֲמַר בַּתִּין מְאָה hoc eſt. Et uſque ad uini bathos centum בַּתִּין uero eſt plurale Chaldaicum: ne quem id conturbet: ut Hebraicum eſt בַּתִּים LXX. uertunt μετρητὰς. quorũ hæc uerba ſunt. καὶ οἴνου μετρητῶν ἑκατόν. id eſt. Et uini metretarum centũ. Vbi uero Eſaiæ cap XV. legitur. כִּי עֲשֶׂרֶת צִמְדֵּי כֶרֶם יַעֲשׂוּ בַּת אֶחָת hoc eſt. Sed decem iugera uinearum facient bathum unum LXX. reddunt κεράμιον. οὗ γὰρ ἐργάζωνται δέκα ζεύγη βοῶν, ποιήσει κεράμιον ἕν. id eſt. Vbi operabuntur decem iuga boum, faciet (uinea ſcilicet) ceramium unum. Sed ijdem LXX interpretes Ezechielis cap. XLV. bath conuertunt modo χοίνικα, modo κοτύλην. quanquam ego errorem ex ceramij notá primo natũ puto. quæ eſt κερ. eam enim quia non intelligeret librarius nũc χοίνικα nunc κοτύλην expreſsit. attamen Epiphanij & Hieronymi temporibus Græci legerunt χοίνικα & κοτύλην, ut paulo poſt dicam. quin etiam uerba Ezechielis de epha dicturus afferam. Itaq; qui ea quæ Hebraice ſcripta ſunt, Græce uel Latine uertit, ſi à peregrino uerbo abhorret, bath Hebraicum cõuertat Græce μετρητὴν uel κεράμιον: amphoram Atticam Latine. Sequitur altera rerum liquidarum menſura, hin ſcilicet. quæ quod tam Latino quàm Græco careat nomine, Hebraicum retinet. Apud Ezechielem prophetam capite XLV. legitur. וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה hoc eſt. Et olei hin ſimul cum epha. LXX. interpretes reddunt. καὶ ἐλαίου τὸ εἶν τῷ πέμματι. Id eſt. Et olei hin una cum pēmate. D. Hieronymus. Et olei hin per ſingula ephi. Quoniam uero hin capit duos cogios Atticos, qui Græca de Hebraicis exprimit ſi uerbum Hebraicum, ut externum, aſpernatur, δύο χόας ἀττικοὺς reddet: qui Latina, duos congios Atticos. Sed quia duo congij Attici efficiunt duodecim ſextarios Atticos, quarta hinis pars in ſacris literis ſunt tres ſextarij Attici: ſexta, duo. uerbi cauſa in cap. XXIX. libri egreſſus ex Ægypto legitur. וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין id eſt. Et decimam partem similę miſtam cum oleo preſſo, cui ſit quarta pars hinis. LXX. uertunt. καὶ δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐν ἐλαίῳ κεκομμένῳ τὸ τέταρτον τοῦ εἶν. hoc eſt. Et decimam partem ſimilæ miſtæ cum oleo cõtuſo. quod habeat quartam partem hinis. D. Hieronymus reddit. Decimam partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſuram

ſuram quartam partem hin. At apud Ezechielem cap. IIII. ſcriptum eſt ומים במשורה תשתה ששית ההין id eſt. Et aquam in menſura bibes, ſextam partem hinis. Quem locum LXX. ſic conuertunt. καὶ τὸ ὕδωρ ἐν μέτρῳ πίεσαι τὸ ἕκτον τοῦ εἴν. hoc eſt. Et aquam in mẽſura bibe ſextam partem hinis. In hoc igitur loco ſexta pars hinis ſunt duo ſextarij Attici aquæ: in illo quarta, tres tam uini quàm olei. ſequitur enim ſtatim uini modus idem, qui olei. quomodo etiam quarta hinis pars accipienda eſt Leuitici cap. XXIII. & Numeri cap. XV. & ibidem cap. XXVIII.

Poſtremo eſt logus. quæ menſura bis in ſacris Hebræorum literis, ſi eas memini, legitur: & quidem in XIIII. Leuitici capite. alterum locum cõmemoraui ſupra. alter hic eſt. ועשרון סלת אחד בלול בשמן למנחה ולג שמן id eſt. Et decimam ſimilæ unam miſtam cum oleo pro ſacrificio: & ſextarium olei. Quem locum D. Hieronymus ſic reddit. Decimamq́ partem ſimilæ cõſperſam oleo in ſacrificium: & olei ſextarium.

Hæ ſunt menſuræ Hebræorum, quibus liquores metiuntur.

Nunc & quoties maior liquorũ menſura ſe minores capiat percurram breui, & repetam capacitatem quæ cuiq; eſt ſi cum Atticis menſuris conferatur. Bathus capit hinas VI. logos LXXII. Hin uero, logos XII. Bathus præterea capax eſt ſextariorum Atticorum LXXII. hin XII. logus unius. Quia uero bathus capit ſextarios Atticos LXXII & planè æqualis eſt, ut dixi, amphoræ Atticæ libras Romanas menſurales comprehẽdit CVIII. quia hin duos recipit choas Atticos, ſiue XII. ſextarios Atticos, libras menſurales continet XIIII. quia deniq; logus eſt eiuſdem capacitatis, cuius ſextarius Atticus, ſeſquilibrã capit menſuralem. Vt autem ea quoq;, quæ noſtræ ſententiæ aduerſari uidentur, uel refellamus uel explicemus, rurſus de his menſuris ſingulis dicam. Etſi lib. III. Regum cap. V. ſcriptum eſt ועשרים כר שמן בתית hoc eſt. Et uiginti (ſcilicet millia) cororum olei preſſi: atq; D. Hieronymus eundem locum uertat, Et uiginti coros puriſsimi olei, tamen בת id eſt bathos, non כר id eſt coros, tres ob cauſas legendũ uidetur eſſe. primam, quod Ioſephus & LXX interpretes, ut ſupra oſtendi, legunt bathos: alteram, quod corus nuſquam alibi in ſacris literis ſit rerum liquidarum menſura, ſed aridarum tantummodo. quanquam uero Ezechiel bathum dicit capacem eſſe decimæ partis homeris & æqualem ephæ, tamen non ſequitur id quod uult D. Hieronymus, D. Ambroſius libro primo epiſt. ad Iuſtum, Nicolaus Lira, & alij, homerem ſcilicet ſiue corum etiam eſſe liquorum menſuram. tertia cauſa eſt hæc. eædem ſacræ literæ ubi lib. II. annalium, quos LXX. παραλειπόμενα nominauerunt, cap. II. de ijſdem, quæ Salomo promiſit ſeruis Hiræ regis Tyri, loquuntur, olei bathorũ uiginti millia, non cororũ promiſiſſe dicunt. Hebraica enim ita ſe habent. והנה לחטבים לכרתי העצים נתתי חטים מכות לעבדיך כרים עשרים אלף ושערים כרים עשרים אלף ויין בתים עשרים

עֶשְׂרִים אָלֶף וְשֶׁמֶן בַּתִּים עֶשְׂרִים אָלֶף id eſt. Et ecce ſectoribus & his qui cædent ligna ſeruis tuis dabo tritici moliti cororum uiginti millia: & hordei cororum uiginti millia: & uini bathorum uiginti millia: & olei bathorū uiginti millia. D. Hieronymus ſic reddit. Præterea operarijs, qui cæſuri ſunt ligna, ſeruis tuis, dabo in cibaria tritici coros uiginti millia: & hordei coros totidem: oleiq́ꝫ bathos uiginti millia. Quin idē Hieronymus ignorans eam menſuram quam Hebræi uocant בַּת Græce κεράμιον dici & idem eſſe, nec recte Eſaiæ cap. V, κεράμιον de LXX interpretibus exprimit lagunculam: nec ibidem in commentarijs ſcite ſcribit, Pro κεραμίῳ, id eſt laguncula, quam ſoli LXX. tranſtulerunt, omnes alij bathum interpretati ſunt. quod Hebraice dicitur בַּת Quin etiam Epiphanius lapſus eſt per errorem cum affirmat bathum capere ſextarios L. capit enim LXXII. ſic uero ſcribit de batho. καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου παρῆκται, συνωνύμως τῷ ἐλαιοτριβείῳ καλούμενον βαθ. βάδος γὰρ ἑρμηνεύεται ἐλαιοτριβεῖον. ἔστι δὲ ξεστῶν πεντήκοντα. hoc eſt. Hoc de Hebraica loquendi proprietate deductum eſt: & idem ſignificat quod prælum, quo oleum exprimitur, quod uocatur bath. bathus enim interpretari poteſt prælum olei. eſt uero ſextariorū quinquaginta. Sed de hac re poſtea plura dicam. Idem Epiphanius errat in chœnice. nam cum ex uerbis LXX. interpretum, quæ ſunt Ezechielis cap. XLV. didiciſſet chœnicē & hyphi, quod & menſura ibidem nominatur, eiuſdem eſſe capacitatis, ipſe ſcribit. χοῖνιξ δὲ καὶ ὕφι ἓν μέτρον ἐστι, διττῷ δὲ ὀνόματι κέκληται. ἔστι δὲ δύο ξεστῶν καὶ ποσημορίου. Id eſt. Chœnix & hyphi una mēſura ſunt, ſed ea duobus nominibus appellata eſt. duorum uero eſt ſextariorum & aliquantulæ partis. Epiphanius autem, ut Hebraicæ linguę ignarus, non intellexit LXX. interpretes bath uertiſſe chœnica, epha uero modo menſuram, modo hyphi. quarum menſurarum cum utraque capit LXXII. ſextarios, ipſe perperam accepit chœnicem georgicam, quæ cōtinet duos ſextarios Atticos, & tres cum dimidia decimas octauas ſextarij partes, quas Romani uncias menſurales dicūt. Romanos autem ſextarios chœnix item duos comprehendit, & quadrageſimam ſextarij partem, ſiue ſemunciam menſuralem. quæ utraq; ſanè exigua ſextarij pars eſt, ſiue hunc ſiue illum ſextarium intelligat. At ille idem cum tradidit artabam eſſe ſextariorum LXXII. recte ſubiecit. τὸ δὲ αὐτὸ μέτρον ἐστὶν ὁ μετρητὴς ἔχων κατὰ τὸ μέτρον ἅγιον. hoc eſt. Eandem menſuram & metreta habet ſecundū ſanctam menſuram. etenim LXX. interptetes bath etiam uertunt μετρητήν.

At hina ijdem Leuitici cap. XIX. non recte reddunt χοῦν id eſt congium. Quo errore ductus Epiphanius ſcribit. χοῦς ἐστι ξεστῶν .η. τὸ δὲ καλούμενον ἅγιον ξεστῶν ς. id eſt. Chus eſt ſextariorum octo. ſancta uero menſura ſic appellata ſextariorum ſex. Chus quidem georgicus eſt ſextariorum octo: Atticus uero alter, ſex. Sed in ſacris literis chus deſi-

gnat menſuram duodecim ſextariorum capacem. Minus uero recte D.Hieronymus ibidem χοῦν conuertit ſextarium: etiamſi caſtrenſem intelligat. Hebraica ſunt אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם hoc eſt. Epha iuſtũ & hin iuſtum erit uobis. LXX. ſic reddunt καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ὑμῖν. id eſt. Et menſuræ iuſtæ & congius iuſtus erit uobis. Hieronymus. Iuſtus modius ęquuſq; ſextarius. Nam Ioſephus, ut ſupra explicaui, dicit hina capere duos choas Atticos. quod cum legiſſet D.Hieronymus ſcripſit in primo libro cõmentariorũ in Ezechielẽ prophetam. Porrò hin duos choas Atticos facit. quos nos appellare poſſumus duos ſextarios Italicos, ita ut hin menſura ſit Iudaici ſextarij noſtriq; caſtrenſis. cuius ſexta pars facit tertiam partem ſextarij Italici. Vt autem Hieronymus Ioſephum, uel etiam aliquẽ alium ſcriptorem, ſecutus recte ſcripſit, hina duos choas Atticos capere, ita perperam χόας interpretatus eſt ſextarios Italicos. etenim χοῦς congium ſignificat, & ſex continet ſextarios. Sed Ioſephum Iudaicarum antiquitatum lib. III. cap. X. non aliter accepiſſe χόας ipſa unguenti compoſitio, quam transfert de Hebraicis, quæ ſunt cap. XXX. libri egreſſus ex Ægypto, declarat. cum enim habeat myrrhæ electæ ſiclos quingentos & iridis totidem: cinamomi ducentos & quinquaginta, & calami totidem, hoc eſt aromatum libras LXIIS. neceſſe eſt ut duos olei congios recipiat. id eſt libras menſurales XVIII. ſiue ponderales XV. nõ enim poſſunt tot aromata bene commiſceri ſi olei tantũmodo duo ſextarij, hoc eſt libræ menſurales III. ſiue ponderales IIS. infunderentur.

At Leuitici cap. XIIII. Hieronymus logum, ut dixi, recte uertit ſextarium. minus uero recte LXX. κοτύλην. quorum uerba ſunt. καὶ κοτύλην ἐλαίου μίαν. Id eſt. Et heminam olei unam. Sed cum nulla menſura Græca proximius accederet ad hanc Hebraicam, eam conuerterunt κοτύλην. atq; eandem ob cauſam hina, ut uidetur, χόα. cum logus duas heminas Atticas capiat: hin, duos congios Atticos. Verũ cum in hoc Leuitici loco LXX. interpretes logum reddant κοτύλην, Ezechielis uero cap. XLV. bath, Epiphanius nimis ſimpliciter ſcriptũ reliquit. κοτύλη ἥμισυ ξέστου ὑπάρχει. hoc eſt. Cotyla dimidia ſextarij pars exiſtit. nam Græcorum quidem cotyla ita ſe habet, ſed LXX. interpretes eam Leuitici in locum menſuræ cui capacitas eſt ſextarij ſupponunt: in Ezechiele uero in locum menſuræ, cui capacitas eſt metretæ. Hieronymus, quod ad capacitatem id genus menſurarum attinet, multum repugnare Ioſepho uidetur. ſed quia ea res melius intelligi poterit poſteaquam alterius generis menſuras explicauero, eam differam.

Hactenus de liquidarum rerum menſuris dixi, nunc de aridarum dicam, quæ ſunt. כֹּר לֶתֶךְ אֵיפָה סְאָה עֹמֶר קַב Quæ uerba ſic Latinis exarantur. Cor. lethec, epha, ſat, omer, cab. id eſt. decem medimni Attici, quinq; medimni Attici, medimnus Atticus, quatuor choes Attici, ſeptem

ptem ſextarij Attici & quinta eius pars, quatuor ſextarij Attici. Corus autem capit duas lethecas: letheca, quinque ephas: epha, tria quidem ſata, omeres uero decem: ſatum, tres certe omeres et tertiã eius partem, ſex autem cabos. Sed corum continere duas lethecas Epiphanius docet. nam cum corus, ut ipſe tradit, capax ſit modiorum XXX. letheca uero XV. ſatis intelligimus eam eſſe dimidiam cori partẽ. quocirca D. Hieronymus Oſeæ cap. III. dimidium corum uertit. ex quo ſequitur ut letheca recipiat ephas quinque quia corus decem comprehendit.

At corum capere decem ephas declarat his uerbis Ezechiel propheta cap. XLV. à quo homer nominatur. הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנְתּוֹ id eſt. Epha & bathus æqualitatis unius ſint: ut capiat decimam partem ipſius homeris bathus, & decimam partem homeris epha. ad homerem ſit proportio eius. Huius uero ampliſsimæ menſuræ capacitatem his uerbis explicat Ioſephus Iudaicarum antiquitatum lib. XV. cap. XII. τοὺς μὲν ἔξω τῆς ἀρχῆς δοθέντας σίτου κόρους μυρίους. ὁ δὲ κόρος δύναται μεδίμνους ἀττικοὺς ι. hoc eſt. Vt extra imperium dederit frumenti cororum decem millia. corus autem capit medimnos Atticos decem. Cum igitur epha decima cori pars ſit, continet unum medimnũ Atticum. quia uero medimnus Atticus recipit duos & ſeptuaginta ſextarios, nemo non intelligit bathum & epham eiuſdem eſſe capacitatis: ſed alteram rerum liquidarum menſuram, aridarum alteram. Quod uero epha capiat tria ſata ex his Ioſephi uerbis, quæ ſunt in Iudaicarum antiquitatum lib. IX. cap. II. poteſt percipi. ἀφθονίαν δ᾽ ἔχειν ὡς ὠνεῖσθαι δύο μὲν σάτα κριθῆς σίκλου, σεμιδάλεως δὲ σάτον σίκλου κατὰ τὴν Ἐλισσαίου προφητείαν. ἰσχύει δὲ σάτον μόδιον καὶ ἥμισυ ἰταλικόν. Id eſt. Copiam autem habuerunt ut duo hordei ſata emerentur ſiclo. ſimilæ uero ſatum ſiclo ſecundum Heliſæi prophetiã. ſatum autem capit ſeſquimodium Italicum. Itaque cum ſeſquimodius ſit quatuor & uiginti ſextariorum, epha uero duorum & ſeptuaginta, quiſque intelligit epham capere tria ſata. ac uero etiam ex eo percipi poteſt, quod ubi Ruth cap. II. Hebraica editio habet epham, Chaldaica habet tria ſata. At omer decimã partem eſſe ephæ aperte ſacræ Hebræorum literæ loquuntur cap. XVI libri egreſſus ex Ægypto. וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא hoc eſt. Et omer decima pars ephæ eſt. Quoniam uero omer eſt decima pars ephæ, cõprehendit ſextarios Atticos ſeptem & quintam ſextarij partem. Mecum facit Epiphanius quum ſcribit τὸ δὲ γόμορ δέκατον ἦν τοῦ μεγάλου μέτρου. τουτέστι τῆς ἀρτάβης. ὃ γίνεται ἑπτὰ ξέστων καὶ πέμπτον. Id eſt. Gomor autem eſt decima pars magnæ menſuræ, id eſt artabæ, quod efficit ſeptem ſextarios, & quintam ſextarij partem. Sed ſatum capit tres omeres & tertiam eius partem. uerum idem recipere ſex cabos iterum ex Ioſepho colligitur. etenim ubi libro quarto Regũ capite ſexto

ſcriptum eſt. וְרֹבַע הַקַּב חִרְיוֹנִים בַּחֲמִשָּׁה כָסֶף hoc eſt. Et quarta pars cabi ſtercoris columbarũ pro quinq; argenteis: ipſe Ioſephus Iudaicarum antiquitatum lib. IX. cap. II. in eandem ſententiam ſcribit. οὕτω δ' ἐπέλιπε τὴν ἰώραμον ἡ τῶν ἀναγκαίων εὐπορία, ὡς διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐνδείας ἐν τῇ σαμαρία πραθῆναι ὀγδοήκοντα μὲν ἀργυρῶν νομίσματος κεφαλὴν ὄνου, πέντε δ' ἀργυρῶν νομισμάτων ξέστην κόπρου περιστερῶν ἀντὶ ἁλῶν ὠνεῖσθαι τοὺς ἑβραίους. id eſt. Tantopere Ioram rerum neceſſariarum copia defecit, ut propter indigentiã in Samaria caput aſini octoginta argenteis nũmis uenderetur: quinq; uero argenteis nummis ſextarium fimi columbarum pro ſale emerent Hebræi. Si igitur quarta cabi pars eſt ſextarius, nemo non intelligit cabum continere quatuor ſextarios: & ſatum, quod eſt quatuor & uiginti ſextariorum, ſex cabos. Quin legis interpres Salomo Leuitici cap. XIIII. ait. Satum habet ſex cabos: cabus uero quatuor logos. Nec à Ioſepho diſſentit Epiphanius. κάβος δὲ, inquit, ἐξ αὐτῆς τῆς διαλέκτου διάφορον μέτρον ἐστὶν, ἤγουν τὸ τέταρτον μοδίου. hoc eſt. Cabus autem ex ipſa loquendi proprietate, Hebraica ſcilicet, diuerſa eſt menſura: nimirum quarta modij pars. Etenim cum modius Romanus ſit XVI. ſextariorũ, quatuor ſextarij efficiunt quartam modij partem. Itaq; hæ ſunt menſuræ, quibus Hebræi frumenta aliasq; res ſiccas menſi fuerunt. nec ullas habuerunt menſuras quæ eſſent rerum liquidarum pariter & aridarum. quanq; autem rectè & Ioſephus quod Hebraice legitur quartam cabi partem, Græce ξέστην reddidit, nam ſextarius Græcis æque ac Romanis rerum liquidarũ ſimul & aridarum menſura eſt: & legis magiſtri ſcribunt cabum capere quatuor logos, etenim logus & quarta cabi pars eiuſdem fuerunt capacitatis, tamen ſacræ Hebræorum literæ logo, ut rerum aridarum ſit menſura, non utuntur: & nomen non impoſuerunt quartæ cabi parti. Similiter caph, quod numerorum capite VII. cochleare ſignificat, etſi D. Hieronymus mortariolum uertit, ſacras literas pro menſura uti non legimus: ut magiſter Kimhus triceſimam logi partem eſſe ſcribat. quod ſi thalmudiſtæ logo pro rerum ſiccarum menſura utuntur, & capho pro liquidarum aridarumq;, utantur ſanè: nam de eis minime laboro, ut nec de cabaliſtis. quod hi in interpretatione literarũ cuiuſq; uerbi, non aliter ac Gręci quidam in ἀναγραμματισμῷ mihi moueant riſum: illi in commentis, quę Mahometis ſomnijs habent ſimilia, etiam ſtomachũ.

Corus autem Hebraice non modo כר ſed etiam חֹמֶר dicitur. utrunque uerbum Græci reddunt κόρος Latini eos imitati corus. quod à priori uocabulo Hebraico fluxit. in prophetis legitur homer, in alijs ferè omnibus ſacrarum literarum locis cor. ut in lib. III. Regum cap. IIII. וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קָמַח Id eſt. Fuit panis Salomonis ſingulis diebus triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ. Quem locum Ioſephus ita conuertit Iudaicarum antiquitatum

tum lib. VIII. cap. II. συνετέλουν δὲ καὶ τῇ τραπέζῃ καθ' ἡμέραν καὶ τῷ δείπνῳ τοῦ βασιλέως σεμιδάλεως μὲν κόρους τριάκοντα, ἀλεύρου δ' ἑξήκοντα. hoc eſt. In panibus autem conficiendis menſæ & cœnæ regis quotidie conſumebant ſimilæ coros triginta: farinæ uero, ſexaginta. Itē cap. V. eiuſdem libri וּשְׁלֹמֹה נָתַן לְחִירָם עֶשְׂרִים אֶלֶף כֹּר חִטִּים מַכֹּלֶת לְבֵיתוֹ hoc eſt. Et Salomo dabat cibum domui Hirę tritici cororum uiginti millia. Hunc locū LXX. interpretes ſic reddunt. καὶ Σολομὼν ἔδωκε τῷ Χειρὰμ εἴκοσι χιλιάδας κόρους πυροῦ καὶ μαχὴλ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Id eſt. Et Salomo dedit Hirę tritici cororū uiginti millia: & cibum domui eius. Verbum autem מַכֹּלֶת quod ſignificat cibum, quia non ſatis intelligerent, non uerterunt, ſed corruptum, tanquam nomen proprium eſſet, uidentur reliquiſſe. Ioſephus lib. VIII. Iudaicarum antiquitatum cap. II. ſic reddit. σίτου μὲν αὐτῷ κατ' ἔτος πέμψας δισχιλίους κόρους. Tritici quidem ipſi ſingulis annis miſit cororum uiginti millia. Idem uerbum ſacra ſcriptura ponit lib. II. annalium cap. II. quem locum ſupra citaui: & lib. I. Eſdræ cap. VII. וְעַד חִנְטִין כּוֹרִין מְאָה hoc eſt. Et uſque ad tritici coros centum. LXX. recte conuertunt. ὁμοίως δὲ καὶ ἕως πυροῦ κόρων ἑκατόν. Id eſt. Similiter uero & tritici uſque ad coros centum. Homere autem utitur Ezechiel propheta cap. XLV. cuius uerba ſupra commemorauimus: & Oſee ca. III. וָאֶבְּרֶהָ לִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׂעֹרִים וְלֶתֶךְ שְׂעֹרִים hoc eſt. Et ego acquiſiui eam mihi quindecim argenteis: & coro hordei, & letheca hordei. quæ ſic conuerſa legit D. Ambroſius libro nono Epiſt. ad Studiū. Et conduxi eam gomor hordei & ſemigomor. Vtitur etiam homere Eſaias cap. V. quem locum poſtea afferam in mediū. Et Leuitici cap. XXVII. Sed corum & homerem eandem eſſe menſuram ex his, quæ diximus, concludi poteſt hoc modo. Si corus, ut Ioſephus memoriæ prodidit, capit decem medimnos Atticos, homer uero, ut Ezechiel, decem bathos & decem ephas, erunt eadem menſura. nam bathus, quia ex eiuſdem Ioſephi ſententia, continet ſextarios Atticos LXXII. eſt amphora Attica: epha uero, quia eiuſdem capacitatis, ſed aridarum rerum menſura, eſt medimnus Atticus. Homer igitur quoniam recipit decem ephas, æque ac corus capit decem medimnos Atticos, & eadem eſt menſura. Sequitur epha, ſiue, ut alij pronunciant, ephi. quod nomen Hebraicum LXX. interpretes plerunque non uertūt, ſed efferunt οἰφὶ uel ὑφί. Etenim ubi legitur Ruth cap. II. וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר לִקֵּטָה וַיְהִי בְּאֵיפָה שְׂעֹרִים id eſt. Et excuſsit id quod collegit, & fuit ferè epha hordei. LXX. interpretes ſic reddūt. καὶ ἐράβδισεν ἃ συνέλεξε καὶ ἐγενήθη ὡς οἰφὶ κριθῶν. hoc eſt. Et uirga excuſsit ea quę collegerat, & facta ſunt quaſi œphi hordei. Epha autem medimnū Atticum comprehendit, ut ſupra dixi. At ſatum bis ponunt ſacræ literæ. cap. XVIII. libro ortus mundi וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי Id eſt. Et dixit, feſtina. tria ſata farinæ purgatæ commiſce. Et libro primo Re

gum cap. xxv. וְחַמֵשׁ סְאִים קְלִי hoc eſt. Et quinq; ſata toſti farris. tametſi LXX. interpretes hic etiam epham habeant. καὶ πέντε οἰφὶ ἀλφίτου. id eſt. Et quinq; œphi farinæ. Quin Chriſtus ſeruator humani generis ſatum uidetur dixiſſe, cum, ut Lucas ſcribit, ſic ait. οὐδεὶς λύχνον ἅψας εἰς κρυπτὸν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα εἰσπορευόμενοι τὸ φῶς βλέπωσιν. hoc eſt. Nemo lucernam accendit, & in abdito ponit, neq; ſub modium, ſed ſuper candebrum, ut qui ingrediantur lumen uideant. nam nulla menſura Hebraica proximius ad modium accedit quàm ſatum. quare Epiphanius ſcriptum reliquit. τὸ δὲ μοδίου τὸ ὄνομα διὰ πολλῆς ἀκριβείας ὑπὸ τῶν ἑβραίων εὑρέθη εἴκοσι δύο ξεστῶν ὑπάρχον. Id eſt. Modij uero nomen accurata quadã animaduerſione inuentum eſt duorum & uiginti ſextariorũ. At ex Hieronymi ſententia ſatum capit modium. Euangeliſtę autem maluerunt uti Romana uoce, illis temporibus Græcis non incognita, quàm Hebraica. Sed ueritatem nobis patefaceret Hebraicum Matthæi euangelium, ſi extaret. Hebraice enim eum ſcripſiſſe memoriæ ac literis proditum eſt. Satum uero continet, ut dixi, quatuor congios Atticos.

At omere eædem ſacræ literæ ſæpius utuntur. LXX. reddunt γομὸρ, Ioſephus autem ἀσσαρῶν. nam locum capitis XVI. libri egreſſus ex Ægypto, quẽ ſupra citaui, LXX. ſic uertunt. τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. hoc eſt. Gomor uero decima pars erat trium menſurarum. Ioſephus Iudaicarum antiquitatum lib. III. cap. I. de eadem re: nempe de manna, ita ſcribit. παραγγέλλεται δ' ἐξ ἴσου ἀσσαρῶνα, τοῦτο δ' ἐστὶ μέτρον, εἰς ἑκάστην ἡμέραν συλλέγειν. Id eſt. Præcipitur autem ut ſingulis diebus æqualiter aſſaronẽ, quæ menſura eſt, colligerẽt. Vſurpat eandem menſuram Ioſephus eiuſdem libri cap. XI. νόμος δὲ τοῖς ἰδιωτικοῖς καὶ ταῖς δημοσίαις θυσίαις καὶ ἄλευρον ἐπιφέρεσθαι καθαρώτατον, ἀρνίῳ μὲν ἀσσαρῶνος μέτρον, κριῷ δὲ, δυοῖν, ταύρῳ δὲ γ'. hoc eſt. Lex autẽ præcipit tam in priuata quàm publica ſacrificia inferre farinam mundiſsimã. & cum immolatur agnus aſſaronis unius menſura: cum aries, duorum: cum taurus, trium. Et cap. ultimo. καὶ λιμοῦ τὴν χώραν ἡμῶν καταλαβόντος ὡς τεσσάρων δραχμῶν πωλεῖσθαι τὸν ἀσσαρῶνα. Id eſt. Cum fames in noſtra regione eſſet ut quatuor drachmis emeretur aſſaron. Hanc autem menſuram ſacræ literæ interdum non appellant ſuo nomine, ſed decimam ephæ partem, ut eſt, nominant. ſicuti Leuitici cap. v. וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִית הָאֵפָה סֹלֶת hoc eſt. Et adducit pro ſactificio qui peccauit ſimilæ partem ephæ decimam. LXX. interpretes ſic uertunt. καὶ οἴσει τὸ δῶρον αὐτοῦ περὶ οὗ ἥμαρτε τὸ δέκατον τοῦ οἰφὶ σεμίδαλιν. Id eſt. Et feret donum eius quod peccauit ſimilæ decimam partem œphi. Et numeri cap. XXVIII. וַעֲשִׂירִית הָאֵפָה סֹלֶת לְמִנְחָה hoc eſt. Et decimam partem ephæ pro ſacrificio. LXX. καὶ ποιήσεις τὸ δέκατον τοῦ οἰφὶ εἰς θυσίαν. Id eſt. Et facies ſacrificiũ parte decima œphi.

Interdum

Interdum uero eædem literæ ad decimam partem non adijciunt epha. & tamen eandem omeris menſuram intelligunt. ut numeri cap. XV, וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן hoc eſt. Offerat, qui affert ſacrificium domino ſimilæ decimam partem. Attamen tam Hieronymus quàm LXX. interpretes adijciunt epha. illius uerba ſunt. Offeret quicunque immolauerit uictimam ſacrificium ſimilæ decimam partem ephi. horum. καὶ προσοίσει ὁ προσφέρων τὸ δῶρον αὐτοῦ κυρίῳ θυσίαν σεμιδάλεως δέκατον τοῦ οἰφί. Id eſt. Afferat, afferens donum ipſius domino, ſacrificium ſimilæ decimam partem œphi. Similiter ſacræ literæ in eodem capite cum duas decimas partes dicunt, nihil aliud intelligi uolunt quàm duos omeres: cum tres decimas partes dicunt, tres omeres. quod etiam percipi poteſt ex Ioſephi uerbis ſupra citatis, quæ ſunt in lib. III. cap. XI. ſed ipſe omeres, ut dixi, ἀσσαρῶνας uocat.

At cabum ſacra ſcriptura alibi non uſurpat quàm libro IIII. Regum cap. VI. quem locum ſupra commemorauimus. cum uero LXX. ſic reddũt καὶ τὸ τέταρτον τοῦ κάβου κόπρου περιστερῶν πέντε σίκλων ἀργυρίου. hoc eſt. Et quartam cabi partem fimi columbarum quinque ſiclis argenti. Nunc iterum quæ de capacitate id genus menſurarum diſſerui, complectar breui. Corus capit ephas X. ſata XXX. omeres. C. cabos CLXXX. Epha uero recipit ſata III. omeres X. cabos XVIII. Satum continet omeres III. & tertiam omeris partem. cabos VI. Omer capax eſt ferè duorum caborum. Corus præterea comprehendit medimnos Atticos X. Epha I, Satum congios IIII. Omer VII. ſextarios & quintam ſextarij partem. Cabus ſextarios IIII. Rurſus autem quia corus capit decem medimnos Atticos, continet libras menſurales MLXXX. quia epha unum medimnum Atticum, CVIII. quia ſatum XXIIII. ſextarios Atticos, XXXVI. quia omer ſeptem ſextarios Atticos & quintam ſextarij partem, libras X. uncias IX. & ſemunciam ac ſcripula duo & duas quintas ſcripuli partes. quia denique cabus quatuor ſextarios, VI. libras. Nunc etiam iterum ea quæ noſtræ ſententiæ uidentur aduerſari expendam, & quæ obſcura ſunt explicabo. Primum autem interpretatio cori quæ eſt apud Ioſephum lib. III. cap. ultimo uera & germana non uidetur eſſe. κομισθέντος, inquit, ἀλεύρου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων εἰς κόρους ἑβδομήκοντα (μέδιμνοι δὲ οὗτοι σικελοὶ μὲν εἰσὶν εἷς καὶ τριάκοντα, ἀττικοὶ δὲ τεσσαράκοντα εἷς) οὐδεὶς ἐτόλμησε τῶν ἱερέων κρίμνον ἓν φαγεῖν, τοσαύτης ἀχρίας τὴν γῆν κατεχούσης, δεδιὼς τὸν νόμον καὶ τὴν ὀργήν, ἣν καὶ ἐπὶ ἀνεξελέγκτοις ἀεὶ τὸ θεῖον τοῖς ἀδικήμασιν ἔχει. Id eſt, Cum ad feſtos azymorum dies farinæ cori circiter ſeptuaginta apportati eſſent (medimni autẽ Siculi ſunt unus & triginta, Attici uero unus & quadraginta) ſacerdos nullus auſus fuit ullã pinguem farinam edere, timens legem & iracundiam, quam deus exercet etiam in crimina quæ redargui non poſsint. Etenim cori ſeptuaginta faciũt

Atticos medimnos DCC. unus uero corus, ut dixi, Atticos medimnos X. Siculus autem medimnus & Atticus æquales ſunt ut libro ſecundo de Romanis & Græcis menſuris & ponderibus declaraui. Qui igitur capacitatem cori hoc modo explicauit, ſi, cum medimnū dicit, modium non intelligit, ut interdum Græci intelligunt, ac non ſcripſit ἰταλικῶν, prorſus aberrauit. ſi uero intelligit modium Italicum, non multum deflectit de uia. nā unus corus facit minus octo ſextarijs Italicos modios unum & quadraginta: Siculos autē modios minus tribus ſextarijs unum & triginta. quorum unuſquiſq; ſit ſextariorum unius & uiginti, quanquam de tanto Siculo modio ſcriptorum nullus aliquid memoriæ tradidit. itaq; niſi hoc ſibi uoluerit qui corum interpretatus eſt, alius erit quadruplo capacior q̃ Hebraicus. Sed ut iſte quiſquis fuit corum cōſtituit maiorem quàm erat, ita Epiphanius & D. Hieronymus eum forte ſecutus cōſtituiſſe uideri poſſunt minorem, nempe triginta modiorum. ſcribit enim Epiphanius. εἰλῆφθαι τοίνυν ὁ κόρος ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου. οὗ καλεῖται χὸρ. εἰσὶ δὲ μόδιοι λ. hoc eſt. Corus igitur ſumptus eſt ab Hebraica loquēdi proprietate, ubi uocatur chor. ſunt uero modij XXX. Et Hieronymus in quartodecimo commentariorum in Ezechielem. Corus triginta habet modios, & in utraq; menſura, hoc eſt rerum tam aridarum quàm liquentium tenet principatū. Idem ſentit in libro primo commentariorum in Oſeam. Pro γομὸρ, inquit, in Hebraico eſt חֹמֶר quod omnes interpretes abſq; ſeptuaginta corum interpretati ſunt ſermone Græco & maxime Palæſtino. qui habet triginta modios. Et pro nebel uini in Hebraico legitur לֶתֶךְ שְׂעֹרִים quod cæteri interpretes ἡμίκορον hordei tranſtulerunt, id eſt mediam partem cori, quæ facit quindecim modios. Nam LXX. ita ſcribunt. καὶ γομὸρ κριθῶν, καὶ νέβελ οἴνου. Id eſt. Et gomor hordei, & nebel uini. Nebel autem Hebraicum uerbum eſt, quod ſic ſcribitur. נֵבֶל & ſignificat utrem. Id capere ſextarios centum quinquaginta tradit Epiphanius. νέβελ οἴνου, ſcribit, ὅπερ ἐστὶ μέτρον ξεστῶν ρν. hoc eſt. Nebel uini quod quidem eſt menſura ſextariorū CL. Attamen LXX. interpretes in uno eodemq; loco Ezechielis cap. XLV. חֹמֶר primo gomor uertunt, deinde corum, tum iterum gomor. Eſaię autem cap. V. reddunt ſex artabas. eorum uerba ſunt. καὶ ὁ σπείρων ἀρτάβας ἓξ, ποιήσει μέτρα τρία. Id eſt. Et ſeminans artabas ſex, faciet tres menſuras. Quia uero ijdem LXX. cap. XVI. libri egreſſus ex Ægypto ſcriptum reliquerunt. τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων. hoc eſt. Gomor uero decima pars eſt trium menſurarum: utunturq; recte eo ipſo uerbo, ſatis intelligimus aut id in prædictis prophetarum locis quondam corruptum fuiſſe, & debere legi ὁμὶρ, aut, quod ſimilius uero uidetur, alios LXX. interpretum alios locos ſcripturæ interpretatos fuiſſe. id uero magis apparet ex eo quod cū ephā plerunq; cōuertant οἰφὶ, ut ex locis quos in mediū attuli, per

li,perſpicuum eſt,tamē alius cap. XVI. libri egreſſus ex Ægypto, quæ uerba iam citaui, in locum οἰφὶ ſubſtituit τῶν τριῶν μέτρων, id eſt trium menſurarum,alius Zachariæ cap. V. μέτρον, id eſt menſuram,con uertit: alius Ezechielis cap. XLV. modo μέτρον reddit,modo οἰφὶ de Hebraico exprimit,nunc uero πέμμα uertit, cap. ſcilicet XLVI. Sed primus ſi communi menſuræ nomine ſatum appellat, ut ipſi LXX. ſolent appellare,quanquā proprie non loquitur, tamen à re ipſa non aberrat.Alter quia genere utitur pro forma,legentis animum conturbat. cum enim plures ſint menſuræ Hebraicæ, nō poteſt intelligere quam ex his dicat. Tertius uero ſi talem oſtentat copiam, ineptus eſt:ſin in uertendis Hebraicis nutat,parū conſideratus. Verba LXX. interpretum in cap. XLV. Ezechielis ſunt. ζυγὸς δίκαιος, καὶ μέτρον δίκαιον, καὶ χοῖνιξ δικαία ἔσται ὑμῖν. τὸ μέτρον καὶ χοῖνιξ ὁμοίως ἔσται, τοῦ λαμβάνειν τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ χοίνικα, καὶ τὸ δέκατον τοῦ γομὸρ τὸ μέτρον. πρὸς τὸ γομὸρ ἔσται ἴσον. hoc eſt. Statera iuſta & menſura iuſta & choenix iuſta erit uobis. menſura & choenix æquales erunt. ut accipiat decimam gomor partem choenix: & decimam gomor partem menſura. ad gomor earum erit æqualitas. Et paulo poſt· καὶ αὕτη ἡ ἀπαρχὴ ἣν ἀφοριεῖτε, ἕκτον τοῦ οἰφὶ ἀπὸ τοῦ κόρου τοῦ πυροῦ, καὶ τὸ ἕκτον τοῦ οἰφὶ ἀπὸ τοῦ κόρου τῶν κριθῶν. καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ ἐλαίου ἀπὸ δέκα κοτύλων. ὅτι αἱ δέκα κοτύλαι εἰσὶ γομόρ. Id eſt. Et ipſæ primitiæ, quas tolletis, ſexta pars œphi de coro tritici: & ſexta pars œphi de coro hordei. & mandatū olei de decem cotylis:quod decem cotylæ ſint gomor. Et poſtea. ἔσται τὸ μαναὰ πέμμα τῷ μόσχῳ καὶ πέμμα τῷ κριῷ. hoc eſt. Erit ſacrificium pemma cum uitulo,& pemma cum ariete.Pemma uero, ut dixi, uocat epham. genus autem uaſis fuiſſe intelligimus ex eo quod נֵבֶל ſignificans lagenam & utrem etiam conuertant πέμμα. Sed redeo ad gomor.Epiphanius cum uideret gomor in ſacris literis non ſemper eandem menſurā ſignificare ſcribit. δύο δέ εἰσι γόμος, μέγα καὶ μικρόν. ὧν τὸ μέγα ἰσόμετρόν ἐστι τοῦ λεθὲκ, δεκαπέντε καὶ αὐτὸ ὂν μοδίων. τὸ δὲ μικρὸν δωδέκατον βάθου. id eſt. Duo autem ſunt gomor,maius & minus. quorum maius ęquale eſt lethec,quindecim etiam ipſum modiorum:minus uero duodecima bathi pars. Verum Epiphanius recte affirmat duo eſſe gomor in ſacra ſcriptura, unū uero apud LXX. interpretes, ſed non recte maius gomor & lethec idem,minus duodecimam bathi partem eſſe.nam maius gomor duplam proportionē habet ad lethec:bathus decuplam ad minus.At diuus Hieronymus quia dixit corum capere XXX. modios,cum in eius ſiue homeris locum ſupponit XXX. modios non diſcedit de ſententia:nec cum in locū ephæ ſubſtituit tres modios, quod epha ſit decima cori pars.itaq; ubi Eſaiæ capite quinto ſcriptum eſt· וְזֶרַע חֹמֶר יַעֲשֶׂה אֵיפָה hoc eſt, Et ſemen homeris faciet epham. Hieronymus uertit.Et triginta modij ſementis faciunt modios tres. Vbi Ruth

ſecundo

ſecundo. וַיְהִי כְּאֵיפָה שְׂעֹרִים id eſt. Et fuit ferè epha hordei. Idem exponit. Et inuenit hordei quaſi ephę mēſuram, id eſt tres modios. Cum autem epha ex Hieronymi ſentētia recipiat tres modios ipſe in quatuor locis parum ſibi conſtat. in quorum tribus modium reddit, in quarto amphoram. primus eſt Leuitici cap. XIX. אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם hoc eſt. Epha iuſtum & hin iuſtum erit uobis. Hieronymus uertit iuſtus modius æquuſque ſextarius. Alter Deuteronomij capite XXV. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה id eſt. Non erit in domo tua epha & epha, maior & minor. Ipſe cōuertit. Nec erit in domo tua modius maior & minor. Tertius Iudicū cap. VI. וְאֵיפַת קֶמַח מַצּוֹת hoc eſt. Et epha farinę non fermentatæ. Hieronymus reddit. Et de farinæ modio azymos panes. Quartus Zachariæ. V. וַיֹּאמֶר זֹאת הָאֵיפָה הַיּוֹצֵאת Id eſt. Et dixit. Hæc eſt epha quæ egreditur. Hieronymus uertit. Et ait. hęc eſt amphora egrediens. Nec LXX. interpretes in his quatuor locis ſibi conſentanei ſunt. in tribus enim ephā uertunt μέτρον, in quarto relinquunt Hebraicum uerbum. Leuitici cap. XIX. ſcribunt. μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ἐν ὑμῖν. hoc eſt menſuræ iuſtæ & congius iuſtus erit uobis. Deuteronomij uero cap. XXV. οὐκ ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ σου μέτρον καὶ μέτρον μέγα καὶ μικρόν. id eſt. Non erit in domo tua menſura & menſura, maior & minor. Item Zachariæ cap. V. τοῦτο τὸ μέτρον τὸ ἐκπορευόμενον. hoc eſt. Hæc menſura quæ egreditur. Iudicum autem cap. VI. καὶ οἰφὶ ἀλεύρου ἀζύμου. Id eſt. Et œphi farinæ non fermentatę. Iidem LXX. interpretes rurſus ſibi ipſi non conſentiunt, quod generali menſuræ uocabulo non ſolum epham nominant, ſed etiam ſatum. ut cap. XVIII. libri ortus mundi. σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως, καὶ ποίησον ἐγκρυφίας. hoc eſt. Feſtina & commiſce tres menſuras ſimilæ, & fac panes ſubcinericios. D. Ambroſius in Lucam LXX. interpretes imitatus ſatum item communi menſuræ nomine appellat. Errat hoc in loco Epiphanius, qui à LXX. interpretibus putat τρία μέτρα dici tria gomor cum ipſi ita uerterint tria ſata. τρία, inquit, μέτρα σεμιδάλεως, ἃ τοῖς ἀγγέλοις ἀβραὰμ τῇ σάῤῥᾳ ἐπιμάζειν προσέταξεν. ἐξ ὧν μέτρων ἐγκρυφίας ἄρτους γενέσθαι ἐνετείλατο. τούτων δὲ τῶν μέτρων ἕκαστον γομὸρ ἐχώρει. Id eſt. Tres menſuras ſimilæ quas Abraham iuſſit Saram angelis parare: & ex quibus menſuris præcipit fieri ſubcinericios panes. harum menſurarū quæq; capiebat gomor. At ubi Hieronymus numeri cap. V. legit ſatū, Hebraica & LXX. habent epha. Hieronymi uerba ſunt. Et offeret oblationem pro illa decimā partem ſati farinæ hordeaceæ. Hebraica. וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים hoc eſt. Et afferet ſacrificium pro ea decimam partem ephæ farinæ hordei. LXX. καὶ προσοίσει τὸ δῶρον περὶ αὐτῆς τὸ δέκατον τοῦ οἰφὶ ἄλευρον κρίθινον. Id eſt. Et afferet donum pro ipſa decimam ephæ partem farinam hordeaceam. Vbi uero idem Hieronymus lib. II. annalium capite

pite II. legit ſata, in Hebræis eſt bathus. Hieronymi uerba ſunt. oleiq́ ſata uiginti millia. Hebraica ſupra citaui. Verū non Hieronymus ipſe, ut mihi uidetur, ſed aliquis menſurarū Hebraicarum imperitus in bathorum locum ſubſtituit ſata. Quoniam uero ſupra dixi ſatum capere libras menſurales XXXVI. hoc in loco illud mihi obijciat quiſpiam. Ioſephus ſcribit ſatum capere ſeſquimodium Italicum, ergo non eſt librarum mēſuralium XXXVI. ſed XL. tot enim libras habet ſeſquimodius Italicus. cui reſpondeo. Ioſephus quod ſciret ſatum eſſe XXIIII. ſextariorum & totidem ſeſquimodium Italicum, non conſiderās neq́ quid differret ſextarius Romanus ab Attico, neq́ capacitatem ſeſquimodij Italici, ſed numerum tantūmodo ſextariorū, ſimpliciter ſcripſit ſatum continere ſeſquimodium Italicum. nam cum epha idem ſit quod medimnus Atticus & tria recipiat ſata, nullo modo ſequitur ſatum capere XXIIII. ſextarios Italicos ſiue Romanos, ſed tot Atticos. ac fortaſſe Ioſephus de diſcrimine inter ſextarium Atticum & Romanum diligenter non exquiſiuit. Ioſephum nōnihil ſecutus D. Hieronymus in Matthæum ait ſatum genus eſſe menſuræ iuxta morem prouinciæ Palæſtinæ unum & dimidium modium capiens. Quin etiam quia ſatum, ut demonſtraui, eſt tertia ephæ pars & triceſima cori, Epiphanius non recte affirmat id capere modium & quartam modij partem. etenim cum corus, ut ipſe ſcribit, comprehendat modios triginta, ſatum capiet modium unum. hæc autem ſunt eius uerba. σάτον καλεῖται δὲ αὐτὸ τῆς ἑβραΐδος διαληφθὲν, θηλυκῶς δὲ ἐκφωνούμενον, ἐν δὲ τῇ ἑλληνίδι οὐδετέρως. σάτον γὰρ λέγεται καὶ οὐχὶ σάτος. ἔστι δὲ μόδιος ὑπεργέμων. ὥστε πληροῦσθαι μὲν τὸν μόδιον. διὰ δὲ τὸ ὑπερ γίνεσθαι τὸ τέταρτον τοῦ μοδίου διαφέρειν αὐτοῦ. hoc eſt. Satum uocatur ab Hebraica lingua ſumptum, & in fœminino genere prolatum, in Græcia uero in neutro. ſatum enim dicitur, non ſatus. eſt autem modius refertus. ut impleat modium, ſed propterea quod quarta modij pars ſuperſit, ab eo differt. Sed Epiphanium Cyprium modiū intelligere neceſſe eſt. nam ſi ſatū, quod etiam ſacræ literæ modium uidentur nominare, ſextariorum eſt duorum & uiginti, Romanū modium ſuperat ſex ſextarijs: id eſt quarta eius parte, & dimidia quartæ. Poſtremo quod nunc Hebræi pronunciant סְאָה ut ultima uerbi litera ſit he, Ioſephus & ante eum LXX. interpretes uidentur legiſſe סְאָת ut ultima litera ſit taph: atq́ ab eo uerbo σάτον deriuaſſe, quo etiam D. Hieronymus utitur. Idem Hieronymus quia aſſerit corum cōtinere modios triginta, & quod ſequitur epham, tres, non manet in ſententia cum Ruth cap. III. omerem, quam menſuram LXX. gomor uocant, modium conuertit. nam ſacræ literæ dicunt omerem eſſe X. partē ephæ. ſi igit̄ epha capit tres modios, omer capiet ſextarios IIII. heminam unam, acetabulū unū, ligulam unam, & quintam ligulæ partē. Hebraica ſunt. וַיָּמָד שֵׁשׁ שְׂעֹרִים Id eſt. Et menſus eſt ſex

hordei

hordei, omeres ſcilicet. Hieronymus. Menſus eſt ſex modios hordei Omeres autem hac de cauſa intelligimus, quod cum duæ rerum aridarum menſuræ ſunt Hebręis multum uſitatæ, nimirum epha & omer, ſex ephas non potuerit portare. Contra Aggæi cap. II. ubi iterum non exprimitur neq́ aridę neq́ liquidæ rei menſura, ephas & bathos intelligimus. Hebraica ſunt. מִהְיוֹתָם בָּא אֶל עֲרֵמַת עֶשְׂרִים וְהָיְתָה עֲשָׂרָה בָּא אֶל הַיֶּקֶב לַחְשֹׂף חֲמִשִּׁים פּוּרָה וְהָיְתָה עֶשְׂרִים Hoc eſt. Antea uenit aliquis ad aceruum uiginti & fuerunt decem. uenit ad torcular ut hauriret quinquaginta, & fuerunt uiginti. Quanquam non ignoro LXX. interpretes ſic reddere. τίνες ἦτε. ὅτι ἐνεβάλετε εἰς κυψέλην εἴκοσι σάτα, καὶ ἐγένετο δέκα σάτα κριθῆς. καὶ εἰσεπορεύεσθε εἰς τὸ ὑπολήνιον ἐξαντλῆσαι πεντήκοντα μετρητὰς, καὶ ἐγένετο εἴκοσι. Id eſt. Vt quando inieciſtis in granarium uiginti ſata, & facta ſunt decẽ ſata hordei. & ingreſsi eſtis ad torcular ut hauriretis quinquaginta metretas, & factæ ſunt uiginti. Hieronymus nõnihil LXX. imitatus ita uertit. Cum accederetis ad aceruum uiginti modiorum, & fierent decem: & intraretis ad torcular ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebãt uiginti. Tametſi uero potius intelligi debeant ephæ quàm ſata, ut capacitate reſpondeãt bathis ſiue metretis, quas habent LXX. interpretes, tamen Hieronymus manet in ſententia & recte ſatum cõuertit modium. nam quia epha capit tria ſata, & ex Hieronymi ſentẽtia tres modios, ſatum capiet modium. LXX autem recte in locum bathorum μετρητὰς ſupponunt, ſed Hieronymus non recte uertit lagenas. etenim lagena uaſis genus eſt, μετρητὴς menſuræ. Cum præterea probauerim aſſarona apud Ioſephum eſſe omerem, & omerem decimam partem ephæ, quæ recipit medimnũ Atticum, ſequitur omerem continere ſextarios Atticos ſeptẽ & quintam ſextarij partem. Quocirca niſi Ioſephus lib. III. cap. VII. cum ſcribit κοτύλας, intelligit ſextarios, ſibi ipſe non conſtat, aut locus eſt deprauatus. Διατίθεται, inquit, ἄρτους τε δώδεκα ἀζύμους κατὰ ἓξ ἐπ' ἀλλήλους κειμένους καθαροὺς πάνυ, τὸ ἀλεύρου ἐκ δύο ἀσσαρώνων, ὃ μέτρον ἑβραίων ἑπτὰ κοτύλας ἀττικὰς ἔχει. hoc eſt. Et poſuerunt duodecim panes non fermentatos, ita ut ſex ſibi ipſi eſſent oppoſiti, ualde puros, ex farina duorum aſſaronum. quæ menſura Hebræorum ſeptem cotylas Atticas capit. Aſſaron etiã, quod, ut mihi uidetur, ab Hebraico uerbo manauit, magnum mendum continet. nam quod Hebręi his temporibus pronunciant omer, Ioſephus amar uidetur pronunciaſſe, ac ex eo feciſſe ἀμαρὼν, ut ex cor imitatus LXX. interpretes fecit κόρος: ex bath, βάθος: ex ſat, σάτον. etenim qui celeriter ſcribunt interdum M cum antecedenti litera & ſequenti ſic coniungunt ut ductus eius aliquã geminati. σ. gerat ſpeciem hoc modo ἀσσαρὼν. quod cum iners aliquis librarius non intelligeret ἀσσαρὼν ſcripſit. ſicut idem rei, quam agebat, indormiens cum eſſet, βάθος una litera inuerſa ſcripſit βάδος. Quin etiam

etiam Epiphanius ſecum diſsidet. nam recte ſcribit, ut antea quoq; citaui, τὸ δὲ γόμορ δέκατον ἦν τοῦ μεγάλου μέτρου, τουτέστι τῆς ἀρτάβης. ὃ γίνεται ἑπτὰ ξέστων καὶ πέμπτον. Id eſt. Gomor autẽ eſt decima pars magnæ menſuræ, hoc eſt artabæ, fitq; ſeptem ſextariorum & quintæ ſextarij partis. perperam uero ſcribit. τὸ δὲ μικρὸν δωδέκατον βάθου. hoc eſt. Minus uero, gomor ſcilicet, eſt duodecima bathi pars. nam cum ex eius ſententia bathus capax ſit ſextariorum quinquaginta, capiet hoc minus gomor ſextarios quatuor, & ſextam ſextarij partem. quod ſi legerimus τὸ δέκατον βάθου, id eſt, decima bathi pars, tunc comprehendet ſextarios quinq;. quod iterum falſum eſt. niſi igitur Epiphanius etiam bathum ſcripſit ſextariorum eſſe LXXII. ut ſanè eſt, ſibi cõſentanea de gomore non ſcripſit. Sed de his ſatis. etenim de cabo quod dicã amplius non habeo. Capacitatem autem utriuſq; generis menſurarum Hebraicarum explicaui duobus modis. quorum altero dixi quoties maior menſura ſe minores capiat: altero eas cum Atticis menſuris comparaui. in illa explicatione ſecutus ſum ſacras literas, Ioſephum, legis magiſtros: in hac Ioſephum potius quàm Hieronymum. is uero, quod ad priorem rationem attinet, partim concordat cum illis, partim ab eis diſsidet: quod ad poſteriorem, multum tam ipſe quàm Epiphanius à Ioſephi ſententia uidentur diſcrepare. Quia enim ex ſacris literis Hebraice & Chaldaice ſcriptis Hieronymus didicit corum capere ephas X. item bathos X. epham uero ſata III. omeres autem X. ab eis nõ diſſentit. quia ijſdem ſacris literis non declaratur quota bathi pars ſit hin, quota hinis logus, quota ſati cabus, cum eis diſcordat. etenim hinem in cõmentarijs in Ezechielem dicit duos ſextarios Italicos continere, id eſt quartam & uiceſimã partem eſſe bathi. cum enim bathus æqualis ſit ephæ, epha autẽ recipiat, quod ipſe ſentit, modios tres, hoc eſt ſextarios XLVIII. ſequitur bathum capere XXIIII. hines. Logum uero interpretatur ſextarium, putat igitur eum eſſe dimidiã hinis partem. nam cum hin, quod ipſe uult, comprehẽdat duos ſextarios, conſequẽs eſt ut cõprehendat duos logos. Sed uerbum Græcũ ab eo non intellectum hos errores genuit. cum enim legiſſet hin duos χόας Atticos capere, exiſtimauit, ut dixi, χόας ſignificare ſextarios. Si autem intellexiſſet χόας ſignificare congios, & duos efficere duodecim ſextarios, tũc quia bathus eſt capax XLVIII. ut ipſe arbitratur, ſextariorum, hin fuiſſet quarta bathi pars, logus hinis duodecima. Verum hoc reliquorum rationi conſentaneũ fuiſſet: illud Ioſepho, ex cuius ſententia ſequitur bathum capere ſex hinas, repugnaſſet. Quanta uero menſura cabus ſit Hieronymus non explicauit. Vt autem Ioſephus menſurarum Hebraicarum modum Atticis mẽſuris explicat, ita Hieronymus ſi Romanis uoluit declarare earum capacitatem, in re ipſa uariant atq; multum inter ſe diſsident. nam Ioſephus corum ſcribit continere Atti

o cos

cos medimnos decem.quorum quiſq; ſit LXXII. ſextariorum.id quod ex eius uerbis, quibus affirmat bathum tot ſextariorum eſſe capacem intelligimus. Hieronymus uero eundem corũ recipere modios XXX. tradit. Sed cum decem id genus medimni Attici comprehendant modios, ut dixi, XL. & ſextarios VIII. ſequitur Ioſephi corum quarta parte, id eſt decem modijs, & octo præterea ſextarijs capaciorem eſſe quàm Hieronymi corum. conſequens etiam eſt ut aliæ Ioſephi menſuræ eandem habeant proportionem ad Hieronymi menſuras. Epha igitur Ioſephi quia capit ſextarios Atticos LXXII. qui efficiunt modios III. & uncias menſurales XVI. modium unum & uncias XVI. plus capit quàm Hieronymi epha, quæ eſt trium modiorum. Satum quoq; Ioſephi ſextarijs quinq; & libra una capacius eſt quàm Hieronymi ſatũ. id enim tantummodo capit modium unum, illud modium unum & ſextarios quinq; ac libram unam. Pari modo omer Ioſephi ſextario uno, hemina una, uncijs tribus cum dimidia, & quinta dimidiæ parte maior eſt quàm Hieronymi omer. etenim Ioſephi omer capit ſextarios Italicos VI. uncias nouem cum dimidia & quintam dimidiæ partem: Hieronymi uero ſextarios quatuor, heminam unam, & ſelibram. Similiter cabus Ioſephi ſeſquilibra & duabus tertijs unciæ partibus capacior eſt quàm Hieronymi cabus eſſet, ſi eum ſua ratione explicaſſet. etenim Ioſephi cabus recipit ſextarios Romanos tres, heminã unã, uncias duas: Hieronymi contineret ſextarios duos, heminam unam, uncias tres, & tertiam unciæ partem. Quinetiam, quia bathus æqualis eſt ephæ, bathus Ioſephi ſextarios Italicos XVI. & totidem uncias plus capit quàm Hieronymi bathus. At hin Ioſephi quia comprehendit ſextarios Atticos XII. qui efficiunt ſextarios Italicos decem, heminam unam, & ſelibram, octo ſextarijs, hemina una et ſelibra capacior eſt quàm Hieronymi hin, qui capit duos ſextarios Italicos. cõtra uero logus Hieronymi uncias duas plus recipit quàm logus Ioſephi reciperet ſi ſuo modo expoſuiſſet eum. logus enim Hieronymi continet ſextarium Italicum, logus Ioſephi comprehenderet Atticum. Si uero Hieronymus intelligit modiũ ſacrum, cuius capacitatem declarat Epiphanius, neuter eorum multũ diſsidet cum Ioſepho. nam cum modius ſacer ſit duorum & uiginti ſextariorum Romanorũ, parum differt à Ioſephi ſato, quod ſeſquimodij, id eſt quatuor & uiginti ſextariorũ Atticorum eſt capax. duo enim & uiginti ſextarij Romani efficiunt quatuor & uiginti ſextarios Atticos, & octo præterea uncias menſurales. de quibus, quia dimidium ſextarium non efficiunt, nedum integrum, ſi minus laboras, eadem capacitas erit modij ſacri & ſati Ioſephi. quod ſi eas numerabis, triginta modij ſacri, quot capit corus, efficiẽt modios Romanos unũ & quadraginta atq; quatuor ſextarios. triginta uero Ioſephi ſata, quot item capit corus, efficiunt quadraginta modios Romanos

&

& octo uncias menſurales. corus igitur Epiphanij & Hieronymi modium unum, ſextarios tres, uncias duodecim plus capit quàm Ioſephi corus. quem numerum in menſura, quæ tantam molem capit, fortaſſe magni non æſtimarunt. Sed LXX. interpretes à ſeipſis diſsident ſecū́que diſcordant. nam cum bathum reddunt μετρητὴν uel κεράμιον, idem quod Ioſephus ſentiūt de Hebraicarum menſurarum capacitate: cum hinem χοῦν, logum κοτύλην uertunt, à Ioſephi ſententia diſcrepant. etenim hin, ut ille tradit, capit duos χόας, id eſt duodecim ſextarios: ergo logus unum ſextarium, non unam cotylam. Legis uero magiſtri qui dicunt logum capere ſex oua, id eſt liquorem ſex ouorū ex putaminibus effuſum, in parū firma & ſtabili ſunt opinione. nam etiamſi ouorum inter ſe ſimilitudo in prouerbio ſit, tamē etiam gallinæ ouum ouo maius eſt. ſed ut intelligant oua mediocria & æqualia, multo minus capacē quàm Ioſephus logum faciunt. quid plura diſputo? tot magnorum gallinæ ouorum liquor complere ſextarium non poteſt. Iſti igitur magiſtri multo minus capaces, quam fuerunt, menſuras Hebraicas prodiderunt. Iam Arabicas menſuras, quibus Mauri, qui Arabice ſcripſerūt medicinā, uſi ſunt explicabo. etenim his noſtris etiam tēporibus, quibus Græcę & Latinæ literæ florent, plures medici multo malunt, ſi ludum aperiunt, libros Maurorum quàm Græcorum exponere: ſi morbis curationes adhibent, medicamenta ab illis quàm ab his conſcripta conficere. Quoniam uero earum menſurarum nomina partim ſunt barbara, partim Græca, ſed etiam iſta Arabica barbarie deprauata, dicam præterea quomodo ipſa Latine reddere debeat is, qui libros Maurorum, barbare uerſos, denuo uelit uertere. Sunt autem menſuræ Arabicę ferè eiuſdem capacitatis cuius Romanæ uel Græcę. utras uero intelligant Mauri, ex autoribus, quorum ſcripta ad uerbum de Græcis expreſſerūt, poteſt percipi. ſunt etiam æque ac illę duplices. liquorum quidem hæ. Dorach Italicum, iohein, kiſt, corboni, keiliati, kasfuk, cuathum, falgerin. Vt autem Ouidius dicit in Laodamia,

Ilion, & Tenedos, Simoiſq́ue, & Xanthus, & Ide
Nomina ſunt ipſo pene timenda ſono:

Sic mihi libet dicere

Falgerin, & iohein, kiſt, corboni, cuathumq́ue,
Horrida ſunt ipſo barbara uerba ſono:

Quæ ſunt conuertenda hoc modo. amphora, congius, ſextarius, hemina, quartarius, acetabulum, cyathus, cochleare. Rerum uero aridarum ex his ſunt, ſextarius, hemina, quartarius, acetabulum, cyathus, cochleare. Arabica autē hæc amphora æqualis eſt Romanæ, imo ipſa Romana amphora, capit ergo congios VIII. congius ſextarios VI. ſextarius heminas II. hemina quartarios II. quartarius acetabula II. acetabulum cyathum IS. cyathus cochlearia IIII. Hanc capacitatē eſſe men-

ſuris Arabicis Serapio & Auicenna docent. à quibus quæ ſcripta ſunt de menſuris & ponderibus maximam partem ſunt conuerſa de Græcis. Itaq; dorach Italicum idem eſſe quod amphoram Romanam ex his Serapionis uerbis, quæ ſunt in lib. vii. ſui compendij, perſpicuum eſt. Dorach, inquit, Italicum habet choos viii. chus unus eſt vi. acſat Romana. nam cum Græca uox, chus ſcilicet, ſignificet congiũ: & cum Arabico uerbo, quod eſt acſat, deſignetur ſextarius, ut poſtea oſtendã, qui Romanarum menſurarum capacitatem cognitam habet facile intelligit dorach Italicum eſſe amphorã Romanã. alterum uero uerbum adiecit ut hanc amphoram ab Attica & Arabica proprie dicta diſtingueret. At iohein capere ſextarios ſex, atq; ita ſignificare cõgium Auicẽna idem ſentiens de tribus dictis menſuris quod Serapio declarat his uerbis. Dorach Italicum eſt iohein viii. & iohein eſt acſat Romana vi. Eſt uero iohein, ut mihi uidetur, nomen Grecum, ſed à Mauris literarum immutatione corruptum. quod barbarus Auicennæ interpres non reddit, Serapionis Græce conuertit choa. à quo fluxit.

Kiſt autem eam menſuram eſſe quam Romani ſextarium nominãt item ex utroq; ſcriptore intelligitur. Serapio ſcribit. Et Kiſt quidem apud Romanos capit libram unam & duas tertias. eſt ergo unciarum xx. Auicẽna Serapionẽ ſecutus. Kiſt eñ apud Romanos capit librã unam cum dimidia & ſextam partem. quare eſt unciarum xx. Idem percipitur ex Serapionis & Auicẽnæ uerbis de Dioſcoride expreſsis. Dioſcorides in libro tertio ſcriptum reliquit de cucumere aſinino. τῆς ῥίζης λαβόντα ἡμίλιτρον μετὰ δυοῖν ξέστων μάλιστα κρητικοῦ οἴνου. Id eſt. Radicis ſelibram accipientem cum duobus ſextarijs uini, maxime Cretici. Serapionis interpres de eodem. Accipiatur de radice eius libra media, & teratur cum duobus Kiſt uini. Auicennæ. Quando decoquitur radicis eius libra media cũ duobus Kiſt uini. Vt uero à Græcis Romana ſextarij uox ξέστης uocatur, ita ab Arabibus Græca rurſus deprauata Kiſt nominatur. Eandem menſuram Mauri acſat appellant. id uero ex iam dictis poſſumus concludere hoc modo. Congium Mauri nuncupant iohein. congius recipit ſex ſextarios, & iohein totidem acſar. ſextarius igitur à Mauris uocatur acſat. Hoc uerbo utitur Auicenna libro iiii. de linimentis caniciem prohibentibus. olei, inquit, omphacini acſat tres. & lib. v. in deſcriptione confectionis anacardinæ. Aceti acſat tres. Andreas Alpagus Bellunẽſis in locum acſat ſubſtituit kiſt. & ſic uertit. Aceti Kiſt tria. Eadem menſura dicitur aben. ſcribit enim Serapio. Aben mellis minæ ii s. aben olei mina i s. Eadem appellatur euib. nam Auicenna inquit. Euib mellis libræ ii s. euib olei mina i s. in hac autem re ſequuntur Mauri Græcos quoſdam. in quorum ſententia etiam eſt Fannius ut libro tertio, qui eſt de pondere rerum, quas metimur, explicaui. quin Græci quidã mina utũtur pro libra, quos etiam

in

in hac explicatione Mauri ſequuntur. Ipſi autem Mauri, qui Arabice ſcripſerunt, quod diuerſas habeant proprietates loquendi, diuerſis interdum utuntur uocabulis. Corboni uero eſſe heminam declarat his uerbis Auicenna. Corboni olei ſunt unciæ IX. corboni uini unciæ X. corboni mellis unciæ XIIIS. Hanc menſuram Raſis interpres lib. IIII continentis uertit phialam: Auicennæ lib. III. cotylam Græco nomine appellat. uterq; ſcribit de curatione eius difficultatis ſpirandi, quam Græci ἄσθμα nominant. Raſis uerba ſunt. Poſt horam detur in potu poſt eas, pilulas ſcilicet, phiala media. Auicennæ. Et expectetur hora una, & detur in potu poſt eas media cotyla aquæ mellis. Verum phiala menſura non eſt, ſed genus poculi. Keiliati autem, ut arbitror, manat à Græco uerbo, quod eſt κύλιξ. quocirca Maurorum interpretes interdũ conuertunt calicem. Raſis enim poſtea de eadem re loquẽs iubet dare calicem unum mellis, cum antea iuſsiſſet dare phialam mediam. Auicenna uero cotylam mediam. ex quo intelligimus Keiliati eam menſuram eſſe quam Græci uocant τέταρτον, Latini quartarium, utriq; propterea quod quarta pars ſit ſextarij. Barbarum hoc uerbum uſurpat Auicenna in unguento ex ſuccis, διὰ χυλῶν Græci nominãt. Fenugræci & ſeminis lini & altheæ albæ ſingulorũ Keiliati unum. Et in eclegmate quodam. Granorum myrti Keiliati IIIS. utitur etiam eo Serapio in eiuſdem eclegmatis compoſitione: & Raſis lib. VII. de ſtrumæ curatione. At acetabulum à Mauris appellari Kasfuf percipitur ex multis locis Dioſcoridis & Serapionis, in quibus de ijſdem rebus loquuntur. uerbi cauſa. Dioſcorides de ruta. καὶ τῶν φθαρτικῶν δέ ἐστιν ἀντίδοτος ὅσον ὀξυβάφου τὸ σπέρματος ποθέντος σὺν οἴνῳ. Id eſt. Letalibus uenenis pro antidoto eſt ſemen eius acetabuli menſura potum cum uino. Serapio de eadem. Et quando ſumitur in potu ex ſemine cuiuſq; quantitas unius Kasfuf cum uino, eſt medicina conferens multum medicinis mortiferis. Dioſcorides de Pſyllio. Δεῖ δὲ ὀξυβάφου πλῆθος λεαίνοντας βρέχειν ἐν δυοῖν ὕδατος κοτύλαις. hoc eſt. Oportet autem acetabuli menſura tuſum madefacere in duabus aquæ heminis. Serapio de eodem. Accipiatur de eo quãtitas Kasfuf, teratur & infundatur in duabus cotylis aquæ. Eadem menſura dicitur à barbaris anecſune. Dioſcorides de cucumere ſyluestri. καὶ ὁ φλοιὸς δὲ ὅσον τέταρτον ὀξυβάφου καθαίρει φλέγμα καὶ χολήν. Id eſt. Et cortex quarta acetabuli parte datus purgat pituitã & bilem. Auicẽna de eodem. Aut de cortice eius quarta anecſune in die facit uomere phlegma & cholerã rubeam. Andreas Alpagus reddit hacſuneſi, Serapionis interpres quartã acſaſſe.

Sed cuathum eſt κύαθος. nam Mauri Græcum nomen Arabica barbarie deprauarunt. cui etiam præponunt articulum & alcuathum nominant. id uero perſpicuum eſt ex uerbis Archigenis. quæ Raſis Arabice uertit. Archigenes enim apud Galenum lib. VIII. de compoſitio-

ne medicamentorum quæ locis affectis adhibentur, inquit. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν στόμαχον δυσχερειῶν τοῖς μὲν καυσουμένοις τὸν στόμαχον μετ' ἐκλύσεως ἢ λειποθυμίας ἢ τινος ἀνορεξίας ἐξ οἵας δήποτοῦν αἰτίας ὅτι μὴ πυρετοῦ κυάθους τρεῖς ἢ τέτλαρας δίδου ψυχροῦ ὕδατος καταῤῥοφεῖν δὶς ἢ τρὶς ἐκ διαλειμμάτων. hoc eſt. In aliȷs autem ſtomachi moleſtiȷs, his quibus idem uritur cum exolutione, uel animi deliquio, uel appetitu deperdito, ex qualicunq; tandem cauſa, febri excepta, aquæ frigidæ cyathos tres aut quatuor abſorbendos dato bis terue per interualla. Serapio ſic conuertit lib. v. continentis. Quod ſi fuerit inflammatio cum interiectione lamentabili cum febre, da in potum ad modũ trium cyathi cum aqua frigida bis aut ter. Cochleare deniq; Mauri nuncupant falgerin. Dioſcorides de ſcilla. τῇ δὲ ὀπτῆς πρὸς ἓν μόριον τῆς σκίλλης συνεκλαιαίων τῶν ἁλῶν ὀπτῶν μόρια ὀκτὼ δίδομεν κοχλιάριον ἓν ἢ δύο νήστει πρὸς μάλαξιν κοιλίας. Id eſt. Cum una ſcillæ aſſæ parte octo ſalis toſti partes cõminuentes cochlearium unum aut alterum damus ieiunis ad emolliendam aluum. Serapio de eadem. Ex ſcilla aſſata pars una, ex ſale aſſato & trito partes octo. & detur ieiuno pondus unius falgerin ad laxandum uentrem. Eadem menſura dicitur fahaliel. quod ex iȷſdem ſcriptoribus percipitur. Dioſcorides de ſcammonio. λαμβάνεται δὲ πρὸς δύναμιν τὸ μὲν τέλειον τρία κοχλιάρια. μέσον δὲ. β. τὸ δὲ ἐλάχιστον. α. hoc eſt. Sumitur autem pro uiribus, ſummum, tria cochlearia: mediocriter, duo: minimum, unum. Serapio de eodem. Et doſis eius ſit ſecundum fortitudinem eius qui ſumit. & perfecta ſit fahaliel trium: & media, duorum: & parua, unius. Eadem quoq; dicitur coclanarium à Mauris, uel eorum barbaris interpretibus. hoc autem uerbum aſciuerunt ex Græcia, & ita formarũt ut eſſet aptum ſuis auribus. Dioſcorides de ſulphure. ἀποκαθαίρει δὲ καὶ ἴκτερον κοχλιαρίου πλῆθος ἐπιπασσόμενον τῷ μετώπῳ, ἢ μετὰ ᾠοῦ ῥοφητοῦ λαμβανόμενον. id eſt. Regium morbum emendat impactum fronti cochleariȷ menſura: uel cum ouo ſorbili ſumptum. Serapio de eodem. Quando accipitur quantitas unius coclanariȷ & ſumitur in potu cum aqua aut cum ouo ſorbili. Et rurſus Dioſcorides de ſtruthio. βοηθεῖ δὲ ἡπατικοῖς βήξιν, ὀρθοπνοίαις σὺν μέλιτι κοχλιαρίου πλῆθος. hoc eſt. Prodeſt tuſſi, quam iecur excitauit: & difficultati ſpirandi, quæ recta fit ceruice, cum melle ſumpta cochleariȷ menſura. Serapio de condiſi. nam ſic appellat hanc herbam. De qua ſi accipiatur pondus coclanariũ cum melle prouocat urinam, & confert hepatis ęgritudinibus, & coartationi anhelitus, quæ cogit hominem erigi, & tuſſi. Quanquam cochlearis uox nõ modo eſt à Mauris immutata, ſed etiam ab eorum interpretibus & librariȷs multis modis corrupta. Arabes autem, ſiue Mauri Paulum Æginetam ſecuti ad has menſuras Romanas adiȷciunt duo myſtra. quorum maius capit tertiam heminæ partem: minus dimidiã cyathi.

Myſtrum uero Serapio uocat muſtarum, quod in Græci uerbi priore ſyllaba *v* recte eſſet ſcriptum: Auicenna, ſiue potius Alſeir, meſtarum, quod in eadem ſ perperam. atq; hic ad uerbum de Paulo Ægineta expreſsit ea quæ ſcripſit de pondere trium liquorũ, quos unaquæq; menſura Romana capit. quæ uerba barbari interpretis ſic Latine reddenda ſunt. Amphora Italica olei pendit libras LXXII. uini, LXXX. mellis CVIII. Congius olei pendit libras IX. uini, X. mellis, XIIIS. Sextarius olei pendit uncias XVIII. uini, XX. mellis XXVII. Hemina olei pendit uncias IX. uini X. mellis, XIIIS. Myſtrum maius olei pendit uncias III. uini III. & ſcripula VIII. mellis, IIIIS. Acetabulũ olei pendit drachmas XVIII. uini, uncias II. ſcripula XII. mellis, uncias III. ſcripula IX. Cyathus olei pendit drachmas XII. uini, unciam IS. ſcripula IIII. mellis uncias II. drachmas II. Myſtrum minus olei pendit drachmas VI. uini, ſcripula XX. mellis, drachmas IX. Attamẽ Paulus, & cæteri Græci, qui cum eo faciunt, à Galeni ſententia diſsident, ut alias explicaui.

Quin Arabes libram & unciam nõ pondera tantũmodo, ſed etiam menſuras eſſe nouerũt. ſcribit enim Serapio. Et Kiſt quidem apud Romanos capit libram unam & duas tertias. eſt ergo unciarum uiginti. & Kiſt Alicaticũ capit libram unam & mediam. & libra eſt unciarum duodecim. Nam ſextarius Romanus continet uncias menſurales uiginti: Atticus uero, quem ipſe nomine deprauato, cui præpoſitus ſit articulus, Alicaticum uocat, ſeſquilibrã. Arabes autem, ſiue Mauri menſuras Atticas ijſdem uocabulis, quibus Romanas, nominant. quæ Atticæ etiam deſcribuntur, ut alibi declaraui, in totidem minores: una amphora excepta. quæ capit duodecim congios. Nunc iterum paucis uerbis obſcura illuſtrare oportet, & aduerſaria euertere. Habẽt Arabes peculiarem amphorã, quam Serapio nominat aldorach. ea comprehendit libras tres, ac ferè æqualis eſt ſextario caſtrenſi. ſcribit enim Serapio. Aldorach libræ tres. idem utitur hac menſura in deſcriptione olei abſynthitis. Fundatur, inquit, ex oleo ſeſamino in pyxidẽ dorach unum: herbæ abſynthij unciæ duæ. Auicenna quoq;. Recipe olei ſeſamini dorach unum, abſynthij uncias duas. etſi non ſum neſcius Alpagum id tanquã mendum correxiſſe, ac uertiſſe donach: & Hali ſic ſcribere. Sume olei ſiſami menas duas, oculorum abſynthij unciam. Sed hic quia conficit dimidiam olei partem ſi heminas, quas corrupte nominat menas, intelligit Atticas, nõ diſſentit ab Auicẽna & Serapione. Cũ prɐterea cadus ſit amphora Attica, errat Stephanus, interpres Hali, in deſcriptione theriacæ ubi uini Kiſt duo, uertit cados duos, cũ ſextarios II. debuit uertere. Nã & Serapio ſcribit. Et uini antiqui odoriferi acuti Kiſt duo & ſunt libræ tres: & Auicẽna. Et uini antiqui odoriferi Kiſt duo. Omnes uero Paulũ Æginetã ſequuntur, qui ait. οἴνȣ φαλερνȣ̃ ξέςας. β. Id eſt. Vini falerni ſextarios II. At dimidiã congij partem

Græci ὑμίχουν nominant. quod uerbum Arabes de Græco expreſſe-cunt miſſochaus. Dioſcorides lib. II. ſcribit de curatione adipis. τῇ δὲ ἑξῆς ἐμβάλε εἰς χύτραν κεραμέαν, τριχοινιαίαν, καινὴν ἅμα τοῖς ἀρώμασι, καὶ τὸ στέαρ. προσεπιβαλὼν δὲ καὶ χοὸς ἥμισυ οἴνου. hoc eſt. Sequenti die in ollam fictilem, tricongialem, nouam, ea omnia una cum adipe inijcito. addito autem & uini dimidium congium. Serapio de eadem re. Mane uero accipe ollam nouam, terream, capientem circa libras XXX. & pone in ea adipem & ſpecies & adde ſuper hoc ex uino unũ miſſochaus. Hoc in loco ſi acceperimus libras menſurales Serapio recte tres cõgios Romanos expoſuit. De ſextario, hemina, quartario, acetabulo, cochleari nunc plura in medium proferre non poſſum. in cyathi locum Auicennæ interpres lib. I. de regimine aquæ & uini ſuppoſuit brialã. quæ uox Italica eſt, & barbara quidem. nec briala menſura eſt, ſed poculũ æque ac calix & phiala. Auicennæ uerba ſunt. Super cibum brialas duas aut tres bibere non nocet ei qui conſueuit. Raſis de eadem re ſcribit libro XXV. maioris operis cap. I. Quare in autumno debes potu uti ſuper cibum, aut poſt cibum in modica quantitate tribus cyathis. Libram poſtremo menſuralem Raſis interpres conuertit rotulum. Galenus in libro de uenarum inciſione ſic ſcribit de adoleſcente qui oculorũ inflammatione laborabat. καὶ ἀφήρηκα τὴν πρώτην ἀφαίρεσιν εὐθέως αἵματος λίτρας. γ. εἶτα ἄλλην μίαν ὥρας ἐννάτης. Id eſt. Abſtuli prima ſtatim miſſione ſanguinis libras tres. deinde ſecunda nouem poſt horis unã. De eodem Raſis maioris operis lib. II, cap. II. Erat quidã iuuenis quem minui & extraxi quaſi tres rotulos, & nona hora unum. Idem Raſis libro quarto eiuſdem operis cap. II. Recipe granorum granatorum acetoſorum drachmas XX. maſtiches drachmam unam. coquantur in rotulo uno aquæ uſq; dum perueniat ad medium. Serapio. Coquantur cũ libra aquæ donec remaneat medietas. Ex quibus ſatis perſpicuum eſt libram menſuralem ab Arabibus, magis uero ab eorum interpretibus, rotulum nominari. Sed de Arabum menſuris ſatis ſuperq; dictũ. quæ uero iuniores medici barbari ſcripſerunt de menſuris, quia nõ ſolum indocta ſunt, ſed etiam moleſta & putida, cõſulto non perſequor.

Iã deniq; præter dictas menſuras ſunt aliæ uel Græcæ uel de quibus Græci ſcriptores prodiderunt. quas quod, ut dixi, neq; medicæ eſſent, neq; Georgicæ, nec hippoiatricæ, non explicaui. ſunt uero hæ. quartarius Laconicus, dadix, mares, cophinus, cyprus, ſemicyprum, modius Cyprius. medimnus Cyprius. gabenum. De pluribus autẽ Iulius Pollux libro quarto cap. XXIII. & Epiphanius ſcribunt, ſed de quartario Laconico Herodotus lib. VI. qui inſcribitur Erato, facit mentionem. νεομηνίας δὲ, inquit, ἀνὰ πάσας καὶ ἑβδόμας ἱσταμένου τοῦ μηνὸς δίδοσθαι ἐκ τοῦ δημοσίου ἱρήιον τέλειον ἑκατέρῳ ἐς Ἀπόλλωνος, καὶ μέδιμνον ἀλφίτων, καὶ οἴνου τετάρτην Λακωνικήν. hoc eſt. Singulis autem primis cuiuſque menſis

menſis inſtantis & ſeptimis diebus utriq; è publico detur uictima perfecta Apollini mactanda, & farinæ medimnus, ac uini quartarius Laconicus. Quoniam uero Herodotus non declarauit illius quartarij capacitatem, liceat mihi ex his eiuſdem ſcriptoris uerbis, quæ paulo poſt ſequuntur, coniecturã capere. μὴ ἐλθοῦσι δὲ τοῖς βασιλεῦσι ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἀποπέμπεσθαί σφι ἐς τὰ οἰκία ἀλφίτων τε δύο χοίνικας καὶ οἴνου κοτύλην. παρεοῦσι δὲ διπλήσια πάντα δίδοσθαι. id eſt. Regibus autem ad cœnam non euntibus mittãtur domum binæ chœnices farinæ & uini cotyla. præſentibus uero omnia dupla dentur. Cum enim duæ chœnices efficiant ſex cotylas, intelligimus farinam eſſe ſextuplam uini. cum prætera medimnus capiat chœnices XLVIII. cotylas uero CXLIIII. conſtat ſextam medimni partem eſſe chœnices VIII. cotylas autẽ XXIIII. itaq; tot cotylarum fuiſſe quartarium Laconicum conijcio. qui quartarius ſi fuit quarta metretæ pars, ut uidetur fuiſſe, Laconica metreta ferè fuit æqualis amphoræ Romanæ: nam tot capiebat cotylas, quot amphora Romana heminas. attamen tanto minus capax fuit hac, quanto hemina Romana capacior fuit quàm Græca cotyla. medimnus igitur ſeſquialteram proportionem habuiſſet ad talem metretam. Pollux uero ſic ſcribit. ἡ δὲ δάδιξ μέτρον ἑξαχοίνικον. μάρης δὲ, ἑξακότυλον. hoc eſt. Dadix autem mẽſura eſt ſex chœnicum capax. Mares uero, ſex cotylarũ. Sed nec idem nec alius ſcriptor nationem uel ciuitatem, quæ his duabus mẽſuris uſa fuerit, nominauit. Verum Epiphanius habet marem Ponticum hoc multo capaciorem. μάρης, inquit, μέτρον ἐστὶ παρὰ Ποντικοῖς δύο ὑδριῶν. ἡ δὲ ὑδρία αὐτοῖς δέκα ξεστῶν ἐστιν, ὥστε εἶναι μάρην τὸν Ποντικὸν εἴκοσι ξεστῶν ἀλεξανδρεινῶν. Id eſt. Mares menſura apud Ponticos duarum hydriarum. hydria uero ipſis eſt decem ſextariorum: ut ſit mares Ponticus uiginti ſextariorum Alexandrinorum. Pergit Pollux. καὶ κόφινος μέτρον βοιώτιον ἄμφω μετρῶν. hoc eſt. Cophinus menſura eſt Bœotia ambas res metiens. id eſt tam aridas quàm liquidas. quod docet uerbis Strattis tragici poetę. capit autem tres cõgios: cũ Polluce conſentit Heſychius. κόφινος μέτρον χωροῦν χόας τρεῖς. hoc eſt. Cophinus menſura eſt capiens congios tres. Idẽ Pollux ſcribit. κύπρον δὲ τὸ οὕτω καλούμενον εὕροις ἂν παρ' ἀλκαίῳ ἐν β. βιβλίῳ, καὶ ἡμίκυπρον παρ' ἱππώνακτι ἐν τῷ πρώτῳ ἰάμβων. Id eſt. Cyprũ aũt appellatã menſuram inuenies apud Alcæum libro ſecũdo: & ſemicyprum apud Hipponactem in primo iamborum. Sed harum menſurarum capacitatem Pollux non explicauit: ut nec Heſychius cypri cum inquit. κύπρος μέτρον σιτικόν. hoc eſt. Cyprus mẽſura frumẽtaria. Verũ idem Heſychius ſcribit. ἡμίκυπρον ἥμισυ μεδίμνου. id eſt. Semicyprum dimidium eſt medimni. Ex quo intelligimus cyprum eiuſdem, cuius medimnus eſſet, fuiſſe capacitatis. Sed Epiphanius cyprum Ponticũ tradit eſſe duorum modiorum. ex quo ſequitur ſemicyprũ eſſe unius mo

dij. κύπρος, inquit, παρὰ τοῖς αὐτοῖς ποντικοῖς μέτρον ἐστὶ ξηρῶν γεννημάτων μόδιοι δύο. ὃς λέγεται εἶναι παρ' αὐτοῖς χοινίκων πέντε. ὁ δὲ χοῖνιξ παρ' αὐτοῖς ξεστῶν ἐστὶ πέντε. ὥστε εἶναι τὴν κύπρον, ξεστῶν ν. ὁ γὰρ μέγας παρ' αὐτοῖς μόδιος ξεστῶν κε. Hoc eſt. Cyprus apud Ponticos menſura eſt ſiccorum germinũ modij duo. qui ipſis dicitur eſſe chœnicum quinq;. ut Cyprus ſit ſextariorum L. magnus enim modius eis eſt ſextariorum XXV. At ipſis Cyprijs, inſulæ Cypri incolis, modius eſt XVII. ſextariorũ: medimnus uero diuerſus. nam Salaminijs V. modiorum: Paphijs, quatuor & dimidij. cuius rei iterum autor eſt Epiphanius. μέδιμνος τοίνυν παρὰ κυπρίοις μετρεῖται καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν. εἰσὶ δὲ καὶ μόδιοι σίτου καὶ κριθῶν ὡς εἶναι τῶν δέκα καὶ ἑπτὰ ξεστῶν παρὰ κυπρίοις μόδιον. μέδιμνος δὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς κυπρίοις διάφορος. τὸν γὰρ μέδιμνον Σαλαμίνιοι, ἤγουν κωνσταντιοι, ἐκ πέντε μοδίων ἔχουσι. πάφιοι δὲ καὶ σόλοι τεσσάρων ἥμισυ μοδίων αὐτὸν μετροῦσι. Id eſt. Medimnus igitur apud Cyprios & alias gentes cum metiũtur in uſu eſt. ſunt uero aliquot modij tritici uel hordei: ut ſit modius Cyprijs XVII. ſextariorũ. Medimnum autem Cyprij diuerſum habent. Salaminij quidẽ, ſiue Conſtantij, quinque modiorum: Paphij uero & Solij quatuor & dimidij.

Sed gabenum eandem quam acetabulum habet capacitatem. ſcribit enim Heſychius γάβαθα, ὀξύβαφα ἢ τρυβλία. hoc eſt. Gabena, acetabula uel tryblia. uerum quæ natio hanc menſuram uſurpauerit, non declarat, ut nec Feſtus Pompeius oluatij modũ, cum inquit. Oluatium Antiſtius Labeo ait eſſe menſuræ genus. Idem deniq; Epiphanius multorum præterea uaſorum, quæ ſunt in ſacris literis, capacitatem explicat. ut hæc ſunt. Campſaces, tryblium, alabaſtrũ, cyathus. Sed campſaces non omnibus eſt unius capacitatis. etenim alijs continet ſextarios XII. alijs IIII. tantũ. καμψάκης, inquit, ὕδατος ιβ ξεστῶν ὕδατος ἐστὶ τὸ μέτρον. ὁ δὲ τῷ Ἠλίᾳ ἑτοιμασθεὶς καμψάκης τεσσάρων ἐστὶ ξεστῶν. Id eſt. Campſaces aquæ duodecim ſextariorum aquæ eſt menſura. at Heliæ paratus campſaces quatuor eſt ſextariorum. LXX. autem interpretes lib. III. Regum cap. XVII. צַפַּחַת uertunt καμψάκης. ſed Hieronymus lecythus. eſt uero λήκυθος uaſculum, in quo oleum uel unguentum continetur. Sed alabaſtrũ & tryblium uaſa, ut ipſe ſentit, eiuſdem ſunt capacitatis. ſcribit enim. ἀλάβαστρον μύρου· βικίον μέν ἐστιν ὑάλινον χωροῦν λίτραν ἐλαίου. τὸ δὲ μέτρον ἐστὶ ξέστου τὸ ἥμισυ. hoc eſt. Alabaſtrũ unguenti quidem uaſculum eſt uitreum, quod capit olei librã: menſura uero, quæ recipit dimidiam ſextarij partem. Vt autem unguentum tanti precij, nimirum trecentorum denariorum, quod mulier in domo Simonis leproſi ſuper caput Ieſu recumbentis effudit, non plus pependerit quàm libram, tamen pyxis illa unguentaria non fuit ex uitro, ſed ex alabaſtrite marmore facta. quocirca Horatius, quia idem marmor etiam onyx appellatur, ſcripſit in odis: Nardi paruus onyx eliciet cadum

cadum. Sed τρυβλίον, inquit Epiphanius, ὀξύβαφόν ἐστι τὴν πλάσιν ἤτοι παροψίς. ἥμισυ δὲ ξέστου τὸ μέτρον ἔχει. ξέστης ὁ ἀλεξανδρινὸς δύο λιτρῶν φέρει ὁλκὴν ἐν τῷ ἐλαίῳ. Id eſt. Tryblium acetabulum eſt quod ad figuram attinet, aut catinus. quod uero ad menſurã pertinet dimidiam ſextarij partem capit. at ſextarius Alexandrinus duarum librarum olei pondus colligit. Huius autem ſextarij Alexandrini dimidiam partem capit cotyle hippoiatrica. de qua in alterius operis libro ſecundo dixi. Sed uaſe quod exponit Epiphanius, utuntur ſacrę literę in libri Egreſſus ex Ægypto cap. XXXVII. ubi קְעָרָה nominatur. id uero LXX. interpretes τρυβλίον uerterunt. ut ibidẽ מְנַקִּית κύαθον. de cuius capacitate idem Epiphanius ſic ſcriptum reliquit. κύαθός ἐστιν ἕκτον ξέστου. μενεκὼθ δὲ λέγει τοὺς κυάθους ἡ γραφή. hoc eſt. Cyathus eſt ſexta ſextarij pars. menecoth autem ſcriptura nominat cyathos. Sed reuera cyathus ſextarijs pars eſt duodecima, heminæ uero ſexta. Vtrum uero uaſculum hoc Hebraicum eiuſdem fuerit capacitatis, cuius Græca menſura, quæ κύαθος uocatur, an maior neſcimus. Hydriæ etiam capacitatem Epiphanius, cuius uerba ſupra citaui, explicauit: elenij uero Heſychius. ἐλένιος, inquit, ἀγγεῖον χωροῦν τέταρτον. Id eſt. Elenius uas capax quartarij. Heſychius enim τέταρτον uocat menſuram capacem dimidiæ heminæ. eandem uero menſuram Latini quartarium nominãt: utrique ut etiã antè dixi, eadem de cauſa, nempe quod quarta ſit ſextarij pars.

At τέταρτον etiam ſignificare libræ quartam partem, quam Latini quadrantem appellant, ut τρίτον tertiam, ſiue, ut ijdem Latini loquuntur, trientem: & ἕκτον ſextam, ſiue ſextantem libro quinto De mẽſuris Græcis abhinc annos ſedecim, cum primũ eos ederem, explicaui. Nec mihi ignota tunc fuerunt hæc uerba Dioſcoridis, quæ ſunt in libello De menſuris & ponderibus Græce conſcripto. τὸ ὀξύβαφον, ὅπερ ἐστὶ τέταρτον κοτύλης. ὁ δὲ κύαθος, ὅπερ ἐστὶν ἕκτον κοτύλης. hoc eſt, Acetabulum quod eſt quarta heminæ pars. Cyathus uero, qui eſt ſexta heminæ pars. Sed Dioſcorides iſte, ut etiam alij, quartarium ſine appoſitione alterius uerbi τέταρτον nuncupat. à quo Dioſcoride, cũ librum primum De Romanis mẽſuris ſcriberem, teſtimonium ſumpſi τέταρτον eſſe talem menſuram. Acetabulum uero idem ideo dicit quartam eſſe heminæ partem: cyathum ſextam, ut declaret earum menſurarum capacitatem. Itaque τέταρτον, ſi ſignificat libræ quadrantem, nemo ſcriptorum uſurpat niſi proxime fecerit mentionem libræ, uel ſic ſcripſerit τὸ τέταρτον τῆς λίτρας. ut τὸ ἕκτον τῆς λίτρας, τὸ τρίτον τῆς λίτρας. Similiter ſi τέταρτον quartam alterius menſuræ partem ſignificat, eam menſuram ſcriptores adijcere ſolent. quo modo apud Galenũ lib. IX. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos Icodotus ſcribit ῥοδίνου κοτύλης τέταρτον. τοῦτ᾽ ἐστι κύαθον ας. hoc eſt. Roſacei heminæ quartam partem. id eſt cyathum unum & dimidiũ. nihil neceſſe

habeo,

habeo hic afferre uerba Serapionis, quæ ſunt apud eundem Galenum in libro ſecundo de compoſitione medicamentorum ſecundum genera: nec Apollonij, quæ ſunt in primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, quod ea poſui in alterius operis libro ſecũdo, qui eſt de menſuris Græcis. Si uero τέταρτον declarat eam menſuram, quam Latini quartarium appellant, plerunq; ſolitarium, & non cum ſextario, cuius quarta pars eſt, coniunctum ponitur. ut ab eo ipſo Dioſcoride, cuius ſupra mentionem feci, atq; ab Heſychio & cum ait τετάρτῳ, μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. Id eſt. Quartario, menſura liquidarum rerum, & cum elenij capacitatem explicat.

GEORGII AGRICOLAE DE EXTERNIS PONDERIBVS LIBER ſecundus.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

Menſuræ externæ multæ & uariæ fuerunt, pondera uero memoriæ prodita, pauca: quanquam regiones diuerſæ ſimiliter diuerſis uſæ ſunt. Ægyptia quidẽ ſunt tria, talentum ſcilicet, mina Alexãdrina, drachma: Syrium unum, mina nimirum Ptolemaica: Hebraica quatuor: Arabica plura, quæ tamen maximã partem Romana uel Græca ſunt. Byzantium præterea talentum & quædam alia pondera ſunt. Orſus autẽ ab Ægyptijs iterum de ſingulis dicam. Talentum Ægyptiũ pendit libras octoginta. cuius rei autor eſt Plinius lib. XXXIII. cap. III. Qua uictoria (de Cyro loquitur) argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis. cuius pondus quindecim talenta colligebat. talentum autem Ægyptium pondo LXXX. pendere Varro tradit.

Mina uero Alexandrina eſt unciarum XX. id eſt drachmarum CLX ut libro V. qui de ponderibus Græcis inſcriptus eſt, fuſius explicaui.

At Ægyptia drachma obolũ pendit. ſcribit enim Cleopatra. δραχμὴ δὲ καὶ ἄλλη ὁμωνύμως καλεῖται αἰγυπτιακή. ἥτις ἔχειν μέρος ἕκτον τῆς ἀττικῆς δραχμῆς, ἄγει ὀβολὸν. α. hoc eſt. Drachmæ autem nomine appellatur etiã alia Ægyptia. quæ ſexta pars eſt Atticæ drachmæ, unicum obolum pendens. Sed mina Ptolemaica, quæ Ptolemaidi urbi Phœnices fuit peculiaris, duabus uncijs leuior eſt quàm Alexandrina. etenim pendit uncias XVIII. de qua eadem Cleopatra. ἡ πτολεμαικὴ μνᾶ ἔχει οὐγκίας. ιη. <. ͵αυδ. γράμματα υλβ. ὀβολοὺς ͵βϛμδ. θέρμους ͵δσϛ.

κεράτια

κεράτια β'φϞβ. χαλκοῦς ϛ'ϡιβ. id eſt. Ptolemaica mina habet uncias XVIII. drachmas CXLIIII. ſcripula CCCCXXXII. obolos DCCCLXIIII. lupinos MCCXCVI. ſiliquas IIDXCII. æreola VIDCCCCXII. Quinetiam Dioſcorides in libello de menſuris & ponderibus minam Italicam habet unciarum octodecim: qua ſi quondam magna illa Græcia, Italiæ pars, non fuit uſa, qui Itali eam uſurparunt ex nomine, quod nudum ponitur, non poſſum augurari. Dioſcoridis uerba ſunt. κατὰ δὲ τὴν ἰταλικὴν, οὐγγίας ιη. τουτέστι λίτραν μίαν ἡμίσειαν. δραχμὰς δὲ ρμδ. hoc eſt. Secundum uero uſum Italicum uncias habet XVIII. id eſt ſelibrã: drachmas CXLIIII. Sed quia, ut Cleopatra tradit, idem pondus habet mina Ptolemaica, quis cõiectura duci poſſet ad ſuſpicãdum à librario aliquo ex uoce Ptolemaica Italicam factam. At Hebraica pondera ſunt hæc. כִּכַּר הַקֹּדֶשׁ כִּכַּר הַחַיִל מָנֶה שֶׁקֶל גֵּרָה ſiue, ut etiam proſpiciamus his qui ne literarum quidem Hebraicarũ figuras habent cognitas. cicar ſanctuarij, cicar cõgregationis, mina, ſecel, gerah. id eſt. talentum maius, talentum minus, mina, ſiclus, obolus. Cicar autẽ ſanctuarij pendit minas C. cicar congregationis minas L. mina ſiclos LX. ſiclus ille ſanctuarij geras XX. quia uero ſiclus pendit ſemunciam, mina pendit libras duas cum dimidia: cicar congregationis, libras CXX. cicar ſanctuarij, libras CCL. gera autem quoniam eſt uiceſima ſicli pars pondus habet oboli Attici & quintæ eius partis. Hæc omnia rurſus teſtimonio ſacrarũ literarum & Ioſephi ac aliorum confirmanda ſunt.

Itaq; cicar ſanctuarij eſſe C. minarum Ioſephus libro tertio antiquitatum Iudaicarum capite ſeptimo declarat his uerbis. κατὰ πρόσωπον δὲ τῆς τραπέζης, τῷ πρὸς μεσημβρίαν τετραμμένῳ τοίχῳ πλησίον, ἵσταται λυχνία ἐκ χρυσοῦ κεχωνευμένη, διάκενος, σταθμὸν ἔχουσα μνᾶς ἑκατὸν. ἑβραῖοι μὲν καλοῦσιν κίγχαρες, εἰς δὲ τὴν ἑλληνικὴν μεταβαλλόμενον γλῶσσαν σημαίνει τάλαντον. hoc eſt. At è regione menſæ prope parietem, qui ſpectat ad meridiem, collocatum erat candelabrum ex auro conflatum, inane, pendens centum minas. quod pondus Hebræi uocant cinchares. id in Græcam linguam conuerſum ſignificat talentum. Hoc uero magiſtri appellant talentum ſanctuarij, nos etiam maius poſſumus dicere. Sed cicar congregationis, quod alij uulgare nominauerunt, eſſe quinquaginta minarum ex capite triceſimooctauo libri egreſſus ex Ægypto intelligitur, ubi ſic ſcriptũ eſt.

וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים שָׁנָה וָמַעְלָה
לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

Hoc eſt. Argentum autem cenſuum cœtus centum talenta & mille ſeptingenti ac ſeptuaginta quinq; ſicli ſecundum ſiclum ſanctuarij. dimidium pondus pro unoquoq; capite, hoc eſt dimidium ſicli ſecun-

p dum

dum ſiclum ſanctuarij pro omni qui tranſibat in numerum, à filio uiginti annorum & ſupra pro ſexcentis millibus ac tribus millibus, & quingentis quinquaginta. Etenim ſi fuerunt hominum ſexies centena & tria millia quingenti & quinquaginta, atq; ſinguli contribuerunt dimidium ſiclum, contribuerunt ſiclorum ter centena millia & mille præterea ſeptingentos ſeptuaginta quinq;. ſed quia ſcriptura dicit argentum cenſuum cœtus fuiſſe centum talenta & mille ſeptingentos ſeptuaginta quinq; ſiclos, ſequitur ut centum talenta efficiant ter centena millia ſiclorum, atque ei rurſus conſequens eſt ut unum talentum efficiat tria millia ſiclorum. cum autem mina Hebraica ſit ſexaginta ſiclorum, ex tribus millibus ſiclorum calculis ſubductis oriuntur quinquaginta minæ. quot ſanè minarum fuit talentum hoc congregationis, ita dictum quod id ipſum tanta multitudo hominum, nimirum ſex millia, in commune contulerit. quin etiam minus dicimus, quod alterum duplo quàm hoc ſit grauius. accedit eodem etiam magiſter Salomo. nam & talentum utrunque cognouit, & recte dicit talentum ſanctuarij duplo maius eſſe quàm talentum congregationis, quod ſiclorum tria millia affirmat habere.

At minam eſſe ſexaginta ſiclorum & ſiclum uiginti gerarum Ezechiel docet capite quadrageſimoquinto. וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם Hoc eſt. Et ſiclus eſt uiginti gerarum. uiginti ſicli, quinque & uiginti ſicli, decem & quinque ſicli mina erunt uobis. Quoniam uero hi numeri in unum collecti efficiũt ſexaginta, ſatis intelligimus minam Hebraicam eſſe ſexaginta ſiclorum. Siclum autem non ſolum Ezechiel affirmat eſſe uiginti gerarum, ſed liber egreſſus ex Ægypto capite XXX. Leuitici capite uiceſimo ſeptimo: numeri capite tertio: quibus in locis omnibus שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ Id eſt ſiclus ſanctuarij dicitur eſſe tot gerarum. Siclum uero Hebræi nunc pronunciant ſchekel, à Græcis, quos ſequuntur Latini, σίκλος nominatur. cum autem pendere ſemunciam ex Ioſephi uerbis perſpicuum eſt, quæ ſunt Iudaicarum antiquitatum libro tertio capite decimo. τότε πλῆθος ἀθροίσας πάλιν εἰσφορὰν αὐτῷ προσέταξεν εἰσφέρειν σίκλου τὸ ἥμισυ καθ' ἕκαστον. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα ἑβραίων ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. Hoc eſt. Cum multitudinem hominum congregaſſet, imperauit rurſus ut ſinguli contribuerent dimidium ſiclum. Siclus uero Hebræorum nummus pendit quatuor drachmas Atticas. Etenim tot drachmarum numerus ſemunciæ pondus aſſequitur & exæquat.

Idem ſentit D. Hieronymus libro primo commentariorum in Ezechielem prophetam. Siclus autem, inquit, id eſt ſtater habet drachmas quatuor. A Ioſepho & Hieronymo non diſſident Hebræi le-

gis interpretes. aiunt enim ſiclum pendere grana hordei trecenta octuaginta quatuor. quot grana efficiunt quatuor drachmas. nam cum ſcripulum, ut tradunt Arabes, de quibus Iudæi medicinam ſuperioribus ſeculis expreſſerunt, grana hordei pendat uiginti quatuor, ſequitur ut drachma pendat ſeptuagintaduo: quatuor uero drachmæ CCCLXXXVIII. ſed ipſi de tanto granorum numero detraxerunt quatuor: uel quod ratiocinando aberrauerint: uel quod, cum quatuor drachmas ſtatera examinarent, hæ ipſæ plura hordei grana non pependerint: uel denique quod cum tot granorum numerus his Hebraicis literis notatus eſſet שפח ſiniſtra poſtremæ literæ pars ſenſim euanuerit, altera ſimillima ד dimidiæ parti reliquæ, quæ deſignat quatuor, remanſerit. Quia uero ſexaginta ſicli efficiunt maneh, quam Græci, Hebræos imitati, μνᾶν, Latini minam uocant, erit maneh ſiue mina Hebraica librarum duarum & dimidiæ. quod etiam tradit Ioſephus Iudaicarum antiquitatum libro decimo quarto capite duodecimo. Λαμβάνει δὲ καὶ δοκὸν ὁλοσφυρήλατον χρυσῆν ἐκ μνῶν τριακοσίων πεποιημένην. ἡ δὲ μνᾶ παρ' ἡμῖν ἴσχει λίτρας δύο καὶ ἡμίσειαν. Id eſt. Abſtulit etiam (Craſſus ſcilicet) auream trabem ſolidam, ex minis trecentis conflatam. mina uero apud nos pendit libras duas & dimidiam. Quoniam autem talentum minus eſt quinquaginta minarum, conſequitur ut ſit librarum centum uiginti quinque. quot libras ei attribuit Epiphanius, qui ſic ſcribit. τάλαντόν ἐστι τὸ ὑπερβάλλον πᾶν σταθμώμενον μέτρον. ἔχει δὲ τὸ λιτρισμὸν ρκε λίτρων ὑπάρχει. Hoc eſt. Talentum eſt menſura quæ ſuperat omne quod pondus examinat. ſecundum autem libræ rationem centum uigintiquinque librarum exiſtit. quanquam Epiphanius non de minori talento, ſed de maiori loqui uidetur. Rurſus quia talentum maius, ut Ioſephus ſcribit, eſt centum minarum, ſequitur ut ſit librarum ducentarum quinquaginta. At ſiclus cum ſit uiginti gerarum, quos nummos Græci ὀβολοὺς uertunt, pendit gera obolum Atticum & quintam eius partem. Ponderum autem grauitate declarata ſacras Hebræorum literas his uſas fuiſſe more inſtitutoque meo oſtendam orſus à talento. Cicar non modo Ioſephus Græce reddit τάλαντον, ſed antè ſeptuaginta interpretes. quos D. Hieronymus ſecutus Latine cõuertit talentum. ut libri egreſſus ex Ægypto cap. uiceſimo quinto. כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ Id eſt. Ex talento auri puri facies illud, cum uniuerſis his. loquitur autem de candelabro. Septuaginta ſic transferunt. τάλαντον χρυσίου καθαροῦ ποιήσεις πάντα τὰ σκεύη ταῦτα. De quo candelabro cum ſcribit Ioſephus cicar talentum ſignificare dicit: ut ſupra explicaui. Hieronymus cum eis facit. Omne, inquit, pondus candelabri cum uniuerſis uaſis ſuis

habebit talentum auri puriſsimi. Et Zachariæ capite quinto. וְהִנֵּה כִּכַּר עֹפֶרֶת נִשֵּׂאת Hoc eſt. Et ecce talentum plumbi ferebatur. ſeptuaginta. καὶ ἰδοὺ τάλαντον μολίβδου ἐξαιρόμενον. Id eſt. Et ecce talentum plumbi quod eleuatur. Hieronymus. Et ecce talentum plumbi portabatur. Maneh Græci, ut dixi, uertunt μνᾶν, Romani minam. quæ uocabula tantam habent literarum cognationem, ut Græcum ab Hebræo, Romanum à Græco fluxiſſe uideatur. hoc uerbo pro pondere utitur Ioſephus, quem tanquam teſtem ſupra citaui. idem ponit Machabeorum liber primus capite decimo quarto. μετὰ ταῦτα ἀπέστειλε σίμων τὸν νουμήνιον εἰς ῥώμην ἔχοντα ἀσπίδα χρυσῆν μεγάλην ὁλκῆς μνῶν χιλίων εἰς τὸ στῆσαι πρὸς αὐτοὺς τὴν συμμαχίαν. D. Hieronymus. Poſt hæc autem miſit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnum, pondo minarum mille, ad ſtatuendum cum eis ſocietatem. At ſecel, quod Iudæi his noſtris temporibus pronunciant ſchekel ut dixi, & quod ſeptuaginta & eos ſecutus Ioſephus conuertunt σίκλος, noſtri theologi etiã ſiclus. ex quo apparet ueteres legiſſe ſicel, nõ ſecel, multo minus ſchekel. Græci, qui abhorrent à uoce peregrina, poſſunt reddere τετράδραχμον, Romani ſemunciam. hoc pondus uſurpant ſacræ literæ numeri capite ſeptimo. וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ Hoc eſt. Et munus eius catinus argenteus unus centum & triginta ſiclorum. phiala una argentea ſeptuaginta ſiclorum ſecundum ſiclum ſanctuarij. Septuaginta interpretes. τὸ δῶρον αὐτοῦ τρυβλίον ἀργυροῦν ἕν. τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὁλκὴ αὐτοῦ. φιάλη μία ἀργυρᾶ ἑβδομήκοντα σίκλων, κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον. Id eſt. Et donum eius catinus argenteus unus, centum & triginta (ſiclorum ſcilicet) pondus eius. phiala una argentea ſeptuaginta ſiclorum ſecundum ſiclum ſanctum. Hieronymus. Obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſiclos: phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarij. Gerah denique Græci ὀβολὸν, & Latini etiam obolum uertunt. is quoque uidetur pondus fuiſſe: tametſi hoc ipſum ſacris literis confirmari non poſsit. nam Hebræi cum res paruas ponderarent id genus obolis ſine dubio ſunt uſi.

Nunc accedamus ad tertiam partem rationis inſtitutæ. Talentum congregationis eſt, ut dixi, minarum Hebraicarum quinquaginta. pendit enim ſiclorũ ſanctuarij tria millia. quod ex capite XXXVIII. libri egreſſus ex Ægypto percipitur. ſed ſeptuaginta interpretes quia putarunt ſiclum pendere tantummodo duas drachmas Atticas, dimidio minus quàm re uera eſt, talentum congregationis conficiunt. eorum uerba ſunt hæc. καὶ ἀργυρίου ἀφαιρέματα παρὰ τῶν ἐπισκεμμένων

μωρ ἀνδρῶν τῆς συναγωγῆς, ἑκατὸν τάλαντα καὶ χίλιοι ἑπτακόσιοι καὶ ἑβδομήκοντα πέντε σίκλοι. δραχμὴ μία τῇ κεφαλῇ τὸ ἥμισυ τοῦ σίκλου κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἅγιον. πᾶς ὁ παραπορευόμενος τὴν ἐπίσκεψιν ἀπὸ εἰκοσιετοῦς καὶ ἐπάνω εἰς τὰς ἑξήκοντα μυριάδας, καὶ τρισχιλίους πεντακοσίους πεντήκοντα.' Hoc eſt. Et argentum quod contribuerunt uiri cœtus luſtrati, centum talenta, & mille ſeptingenti ſeptuaginta quinq; ſicli. ut ſingulum caput daret drachmam unam, dimidiam ſcilicet ſicli partem, ſecundum ſiclum ſanctum. omnes qui tranſierunt, dum luſtrarentur, ab eo qui fuit uiginti annorum & ſupra fuerunt ſexaginta myriades tria millia quingenti quinquaginta. Nam calculis ſubductis iterum conſequitur ut unum talentum efficiat tria millia didrachmorum, ſiue mille quingentos ſiclos. quot ſicli efficiunt tantum modo quinque & uiginti talenta. Sed ipſi ſiclum δίδραχμον pendere putarunt: ut etiam reddunt, ſiquando reddere ipſis placet. quæ res genuit hunc errorem. in quem opinione ſeptuaginta raptus Epiphanius ſi de talento maiori loquitur, ut loqui uidetur propterea quod etiam ipſe putet ſiclum pendere duas drachmas, æque ac ſeptuaginta interpretes deflectit de uia. Quod uero ad minam attinet magiſtri Iudæorum, qui legem interpretantur, recte ei ſiclos aſsignant ſexaginta. id enim aſſerit propheta, per quem iſtis non licet diſcedere in aliam opinionem. Verum parum conſiderate מָנֶה id eſt mina ab eis nominatur etiam לִיטְרָא id eſt libra. quod uerbum de Græcis, qui ipſi quoq; λίτρα ſolent dicere conuertunt. etenim libra eſt ſiclorum uiginti quatuor, ſiue drachmarum XCVI. mina uero Hebraica ſiclorum ſexaginta, ſiue drachmarũ ducentarum & quadraginta. etſi enim duplicem libram habent magiſtri, Hebraicam, quæ pendit ſiclos ſexaginta, & de qua ſcribit Dauid Kimhus: atq; alteram Græcam, quæ pendit ſiclos uiginti quinq;, ut tradit magiſter Salomo: tamen utraque rectius nuncuparetur מָנֶה id eſt mina: illa propter autoritatẽ ſacrarum literarum: hæc propter Græcorum conſuetudinem loquendi. à quibus Græcis magiſtri minorem libram ſumpſerunt. etiam uiginti quinq; ſicli efficiunt centum drachmas. quot drachmarum Attica mina eſt, non libra Romana. itaque magiſter Salomo nihil neceſſe habuit ſcribere talentũ congregationis complecti centum & uiginti minas Atticas, quas ipſe libras nominat: cum potuiſſet ſcribere eiuſmodi talentum continere quinquaginta minas Hebræis uſitatas. At Epiphanius qui legit in euangeliſta libram recte ſcriptum reliquit. ἡ δὲ λίτρα δεκαδύο οὐγγίας ἀπαρτίζει, ἡ δὲ οὐγγία ἔχει στατῆρας δύο. ὁ δὲ στατὴρ ἥμισυ μὲν ἐστὶν οὐγγίας, ἔχει δὲ δίδραχμα δύο. Hoc eſt. Libra duodecim eſt unciarum: uncia habet duos ſtateres. ſtater quidem eſt dimidia unciæ pars, habet uero duo didrachma. Sed quod idem Epi-

 phanius

phanius errauerit in ſiclo, ſatis indicant hæc eius uerba. σίκλος, ὃς λέγεται καὶ κοδράντης, τέταρτον μέν ἐστι τῆς οὐγγίας. ἥμισυ δὲ τοῦ στατῆρος, δύο δραχμὰς ἔχων. τῆς γὰρ οὐγγίας ὄγδοον ἡ δραχμή. ἐκαλεῖτο δὲ ὁλκὴ ἡ δραχμὴ τοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ. Id eſt. Siclus, qui etiam quadrans dicitur, quarta unciæ, dimidia ſtateris pars eſt, duas pendens drachmas. nam drachma eſt uncię pars octaua. uocabatur autem holce etiam drachma eiuſdē ponderis. Etenim ſiclus non eſt quarta, ſed dimidia unciæ pars. pendit enim drachmas quatuor, ut Ioſephus memoriæ prodidit, Sed ipſe Epiphanius ſequitur ſeptuaginta interpretes, qui שֶׁקֶל interdum conuertunt δίδραχμον. Nec minus Epiphanius lapſus eſt per errorem cum ſiclum dici ſcribit quadrantem. ut enim quadrās fuerit quarta unciæ pars apud Hebræos, erat æreus nummus, ſiclus uero argenteus. In errore etiam uerſatur D. Hieronymus cum ſcribit in quæſtionibus Hebraicis in Geneſim בֶּקַע bace. quod in hoc loco pro didrachmo ſcribitur ſemuncia eſt שֶׁקֶל ſecel uero, qui Latino ſermone ſiclus corrupte appellatur, unciæ pōdus habet. nam uncia eſt octo drachmarum, non quatuor: ſemuncia, quatuor, non duarum, ut ipſe falſo putat. ſiclum enim in alijs locis recte affirmat eſſe quatuor drachmarum, ut hic etiam recte dimidium, δίδραχμον. Sed cuius ponderis fuerit ſiclus alter, inter quem & ſiclum ſanctuarij, quem iccirco toties ſacræ literæ repetunt, fuit diſcrimen, eædem non docent, nec Ioſephus explicauit. uerum Salomo interpres librorum ueteris teſtamēti dicit ſiclum ſacrum ad profanum duplam habere proportionem: ut ille ſit idem quod Græcis τετράδραχμον, hic idem quod δίδραχμον. At Arabum pondera ſunt hæc. manes, rotulus, ſacros, ſextarium, aureus, darchimi, garme, onoloſſat, danich, Kirat, Keſtuf. id eſt. mina, libra, uncia, ſemuncia, denarius, drachma, ſcripulum, obolus, lupinus, ſiliqua, æreolū: & præterea granum. Mina autem pendit uncias XVI. libram uero diſtribuunt in duodecim uncias. unciam diuidunt in duas ſemuncias, in ſeptē denarios, in octo drachmas. drachmam partiuntur in tria ſcripula, ſcripulum rurſus ſecant in duos obolos: obolum, in ſeſquilupinum: Lupinum, in duas ſiliquas: ſiliquam, in duo æreola: æreolum, in duo grana. Ita ſe habent pondera, quibus Arabes utuntur. ea uero ſunt partim Romana, Græca partim. de quibus omnibus dicam ſingulatim. Manes quod minam ſignificat, ab Hebræo uerbo, quod eſt מָנֶה uidetur fluxiſſe. certe Arabica uocabula permulta Hebraicis naturali quadam cognatione iunguntur. quod memini Iacobum Mantinum Hebræum Bononiæ mihi narrare, cum abhinc ſex & uiginti annis Arabicas literas, & quidem interdum me præſente, diſceret ex Baptiſta Leone, ni fallor, Tuniſenſi. is Afer à Leonis X. pontificis Romani triremibus captus, ex Mahu

metano

metano factus erat Chriſtianus. ſed redeo ad minam. Eam Arabes duplicem eſſe tradunt: alteram uiginti unciarum, alteram ſedecim. ſcribit enim Serapio. Mina Romana eſt unciarum uiginti, mina Alicatica & Baſaria eſt unciarum XVI. Et Auicenna Serapionem, ut fatetur, ſecutus. Mina Romana eſt unciarum uiginti, mina Alanthalita & Ægyptia eſt unciarum ſedecim. Quæ iterum ſunt conuerſa de Græcis. etenim apud Paulum Æginetam ſcriptum in libro ſeptimo eſt. ἡ μνᾶ ἡ ἀττικὴ καὶ αἰγυπτία ἔχει ſο. ιϛ. ἡ μνᾶ ἡ ῥωμαϊκὴ ſο. κ. Id eſt. Mina Attica & Ægyptia habet uncias XVI. mina Romana uncias XX. Eſt uero ea mina, quam Paulus uocat Atticam & Ægyptiam, medica: quam Romanam, Alexandrina. Sed reuera Attica mina duplex fuit: uetus, drachmarum ſeptuaginta quinque: noua, quam etiam medici uſurparunt, centum. Medicam uero proprie dictam, quæ eſt drachmarum CXXVIII. Paulus iccirco Atticam uidetur nominaſſe, quod Græci medici, maxime uero Attici, ea ſint uſi: ſimiliter Ægyptiam, quod Ægyptij medici: exceptis Alexandrinis. qui propriam uſurparunt, & quidem eam quam appellat Romanā. ſed qua de cauſa conijcere non poſſum. Verum manes eſſe minam ex Dioſcoride & Serapione, qui eius uerba uertit, poteſt intelligi. Dioſcorides ſcribit de uino ſcillitico. λαβὼν σκίλλης ἐκτετμημένης καὶ κεκαθαρμένης μνᾶς. γ. κάθες εἰς γλεύκους καλοῦ μετρητὴν ἰταλικόν. Hoc eſt. Accipito ſcillæ conciſæ & purgatæ minas tres, ac immittito in muſti boni amphoram Italicam. Serapio de eodem uino. Accipitur ſcilla & mundatur & inciditur, & accipiuntur ex ea tria manes. & proijcitur ſuper eam ex muſto bono Italiæ amphora una. Item Dioſcorides de aceto ſcillitico. λαβὼν μνᾶν μίαν δὲ αὐτῆς κάθες εἰς ξέστας ὄξους καλοῦ ιβ. Id eſt. Accipe ipſius minam unam, ac immitte eam in duodecim ſextarios aceti acris. Serapio. Sumatur quantitas unius manes, & proijciantur ſuper eam duodecim Kiſt aceti. Rotuli autem nomine, quod deſignat libram, his noſtris temporibus non modo Arabes utuntur, ſed, ut mercatores nobis narrant, etiam incolæ Aſiæ minoris, Syri, Ægyptij, Afri, Mauri, ac plures alij. Rurſus uero Paulum Æginetam imitātur Arabes. is enim ſcribit. ἡ λίτρα ſο. ιβ. Serapio. Libra eſt unciarum duodecim. Sed libram appellari ab Arabicis ſcriptoribus rotulum intelligimus ex Raſe & Auicenna. Ille ſcribit libro cōtinentis duodecimo capite primo. Recipe ſtaphiſagriæ rotulum unum. Auicenna libro tertio cap. de epithematibus & emplaſtris ad iſchiadicam: Staphiſagriæ libra una.

At ſacros unciam dici ex Serapione & Raſe percipimus. Serapio de licio. Quando bibitur ex fructu eius ſacros laxat phlegma. Raſis libro continentis uigeſimoſecūdo. cap. eiuſdem numeri. Et ſumere de fructu eius ad pondus unciæ unius laxat phlegma aquoſum.

Sed ſextarium eſſe ſemunciam declarat his uerbis Serapio. Libra
eſt unciarum duodecim & mina Romana eſt unciarum uiginti. Et
mox. Mina eſt ſextariorum quadraginta, libra eſt uiginti quatuor ſex
tariorum. ſextarium igitur dimidia eſt uncia. Deinde idem ſcribit. Se-
xtarium eſt drachmarum trium & danic IIIIS. aut aureorum IIIS.

Aureus autem ipſis Arabibus ſignificat denarium, quod ex Auicen
na perſpicuum eſt, qui Serapionem ſecutus ait. Aumius & andanikis
eſt uncia una: & unaquæq; earum eſt unciarum ſeptem. nam unciam
conſtare ex ſeptem denarijs in alterius operis libro quarto explicaui.

Darchimi uero quod Hebręi medici דַרְכְּמוֹן nominant, eſt Grę
ca uox δραχμὴ, ab utriſq; literarũ immutatione corrupta. eſt autem
octaua unciæ pars. at Serapio propterea ſcriptũ reliquit, darchimi eſt
aureus unus, quod interdũ drachma ſignificet denariũ apud Arabes,
ut etiã apud Gręcos. Sed darchimi eſſe drachmã hinc intelligi poteſt:
Paulus Ægineta & ignotus Græcus ſcribunt. ὁ κύαθος ὁλκὰς ιβ. τὸ μι
κρὸν μύστρον ὁλκὰς ϛ. Hoc eſt. Cyathus drachmas pendit XII. myſtrum
minus ſex. declarant uero pondus olei quod capiunt hæ menſuræ. Se-
rapio & Auicenna ex ſententia Vigilis. Cyathus olei eſt darchimi XII.
myſtrum paruum darchimi ſex. Quoniam uero ὁλκὴ interdum ſi-
gnificat drachmam, eam uocem ſimiliter deprauarunt Arabes, & alki
uocarunt. Dioſcorides de pino. ἡπατικοῖς τῶν φύλλων ὁλκὴ μία. Id
eſt. Iocineroſis foliorum drachma una: ſiue holce una. Serapio de eo
dem. Quando bibitur ex folio pini pondus alki cum aqua & melle.

Sed ὁλκὴν interdum idem eſſe quod drachmam in quinto libro al
terius operis oſtendi. Dicitur etiam ὁλκὴ ab Arabibus ologinat. Dio
ſcorides de pytiuſa. τῶν δὲ φύλλων ὁλκαὶ. γ. Hoc eſt. Foliorum au-
tem drachmæ tres. Serapio de eadem. Folia laxant ſi accipiantur de
eis tres ologinat. Garme uero, quod etiam Kermet dicunt, atque
tranſiectione & immutatione literarum factum uidetur ex Græco uer
bo, quod eſt gramma, ſignificat ſcripulum. id autem demonſtrant hęc
Græcorum & Auicennæ uerba. Paulus Ægineta & ignotus Græcus.
τὸ μέγα μύστρον οἴνου οὐγγίας. γ. γράμματα. η. Id eſt. Magnum my-
ſtrum uini pendit uncias tres, ſcripula octo. Auicenna ex ſenten-
tia Vigilis. Myſtrum magnum habet uini uel aquæ uncias tres &
garme VIII. Iidem Græci. τὸ μικρὸν μύστρον οἴνου γράμματα εἴκοσι.
hoc eſt. Minus myſtrum uini pendit ſcripula uiginti. Auicenna.
Myſtrum paruum uini uel aquæ garme uiginti. At Karmet eſt apud
Auicennam ubi de polypodio loquitur. Et potio eius ſit ſex Kermet.
Kermet enim eſt ſex Kerat. imo ſit uſque ad drachmas duas. Idem A-
uicenna de elleboro. Et potio eius ſit tres Kermet. Plinius libro uigeſi
moquinto capite quinto de eodem. Datur ad leuiter molliendã aluum
pluri

plurimum drachma. item Serapio. Oportet ut detur aureus unus. ubi aureum in drachmæ locum ſuppoſuit. Sed onoloſſat, quod declarat obolum, Arabes à Græco deriuarunt nomine, quod eſt ὀβολός. mutarunt uero β in ν, & ad finem eius nominis adiecerunt ſat: quanquam interpres Auicennæ onolum reddit. Dioſcorides de cucumere aſinino. τελεία πόσις ὀβολός. Hoc eſt. Perfecta potio obolus. Plinius lib. uiceſimo primo capite primo. Modus portione uirium à dimidio obolo ad integrum. Serapio. Doſis eius completa onoloſſat unum. & ad minus eius medietas. Dioſcorides de agarico. ποιοῦν πρός τε στρόφους καὶ ὠμότητας, ῥήγματά τε καὶ πτώματα. ὀβολοῖν δὲ δυοῖν πλῆθος διδόμενον μετ' οἰνομέλιτος ἀπυρέτοις. πυρέσσουσι δὲ ἐν μελικράτῳ. Id eſt. Contra tormina, cruditates, rupta, lapſus efficax. datur duobus obolis in uino mulſo his qui febri carēt: in aqua mulſa his qui febrem habent. Serapio de eodem. Confert punctionibus & humoribus uiſcoſis, crudis, & illi qui cecidit, cum dantur de eo duo onoloſſat cum uino. Dioſcorides de laſerpitio. τετανικοῖς τε καὶ ὀπισθοτονικοῖς ὀβολοῦ ὁλκὴν περιπλάσας δίδου καταπίνειν. Hoc eſt. Neruorum tenſionibus & opiſthotonicis formatum datur oboli pondere deuorandū. Vbi Serapionis interpres uertit etiam onoloſſat: Auicennæ uetus iſte onolum, Alpagus obolum. Danich autem, quod pondus à Græcis θέρμος, à Latinis lupinus dicitur, Arabes Cleopatram imitati aiunt pendere duas oboli tertias partes. etenim cum obolus pendat grana duodecim, ipſum pendit grana VIII. Scribit uero Cleopatra. ὀβολὸς ἔχει θέρμον α ς. Id eſt. Obolus habet lupinū unum & dimidium. Serapio. Obolus eſt danich unum & dimidium. Raſis quoque libro continentis primo capite quinto. Onoloſſat tres, id eſt danich quatuor & mediū de agarico dato in potum confert epilepſiæ.

At Kirat, ſic Arabes ſiliquam Græco uocabulo, quod eſt κεράτιον, deprauato nominant, eſt dimidia lupini pars. quod ex his Auicennæ uerbis poteſt percipi. Et omnis Kirat eſt grana quatuor hordei. nam Lupinus octo grana hordei pendit. Sed Keſtuf idē eſt quod Græcis χαλκοῦς, Latinis æreolum. Dioſcorides de elaterio. ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολός. ἡ δ' ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον. παιδίοις δὲ δίχαλκον. Hoc eſt.

Integra autem potio eſt obolus: minima dimidius obolus. pueris uero danda duo æreola. Serapio de eodem. Doſis eius completa onoloſſat unum: & ad minus medietas eius. ſed pueris non detur niſi pondus duorum Keſtuf. Æreolum autem duo hordei grana pendit. quod granum apud Arabes minimum pondus eſt. Atque ponderum quidem, quibus Arabum medici utuntur, hæc ferè ratio eſt. ſed noſtræ ætatis medicos in libro de reſtituendis ponderibus & menſuris auertam ab erroribus eorum, qui ſuperioribus temporibus Arabes

bes ſunt ſecuti. Reſtat ut de talento & alijs quibuſdam ponderibus ſcribam. Apud Vitruuium libro decimo cap. XXXI. eſt talentum pondo CXX. librarum. Erigebatur autem, inquit, machina in altitudinem ad diſiiciendum murum circiter pedes centum, item à latere, dextra ac ſiniſtra procurrendo, perſtringebat non minus pedes centum. gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentum quatuor millium. quod fit quadringenta octoginta millia pondo. Nam calculis ſubductis reperiemus talentum quod CXX. pondo pendit. quod ſi è patria Agetoris Byzantij ſpectas, eſt Byzantium aut Thracium.

Habet etiam Heſychius talenta diuerſa. τάλαντον, ſcribit, ὁλκὴ λιτρῶν ἑκατὸν, ἢ ἑκατὸν εἰκοσιπέντε, ἢ ἑκατὸν ἑξηκονταπέντε, ἢ τετρακοσίων, ἢ χιλίων ἑκατὸν πεντηκονταδύο. Id eſt. Talentum pondus eſt librarum centum: uel centũ uiginti quinque: uel centum ſexaginta quinque: uel quadringentarum: uel mille centum quinquaginta duarum. Eorum autem primum eſt Hebraicum maius, ſi quis libram pro mina Hebraica accipiat: alterum minus, ſi pro libra Romana. reliqua tria prorſus ignota ſunt. Stater quoque pondus quatuor drachmarum ſignificat teſte Cleopatra. ὁ στατὴρ, ait, ἄγει δραχμὰς δ. καλοῦσι δὲ αὐτὸν τετράδραχμον. Hoc eſt. Stater pendit quatuor drachmas. uocant autem ipſum tetradrachmum. cum Cleopatra conſentit Epiphanius, Hieronymus, Heſychius. At ἀσσάριον cum pondus declarat, eſt duarum drachmarum, atque omnino idem quod Latinis ſicilicus. δυπόντιον uero, id eſt dupondium, quod duo ſint aſſaria, quatuor drachmarum. ſcribit enim Cleopatra. ἀσσάριον ἔχει δραχμὰς β. Id eſt. Aſſarium pendit drachmas duas. Et paulo ante. καὶ δυπόντιον δὲ ὁμοίως ἄγει δραχμὰς δ. Hoc eſt. Et dupondium ſimiliter pendit drachmas quatuor. Nam Romani pondus aſsis, quod primo erat libræ integræ, tam ſæpe imminuerunt, ut tandem lege Papyriana, autore Plinio, ſemunciales aſſes ſint facti. Iſtimodi autem aſsis dimidium à Græcis dicitur ἀσσάριον, à M. Terentio Varrone aſſarius. apud quem eſt in libro primo analogiæ. Et non equum publicum mille aſſarium eſſe (debet ſcilicet dici) ſed mille aſſariorum. ab uno enim aſſario multi aſſarij, ab eo aſſariorum. Eius autem aſſarij duplum, id eſt aſſem ipſum ſemuncialem, ijdem Græci etiam Romano uocabulo δυπόντιον nominauerunt. Ac uero etiam uncia, quod quatuor eiuſmodi aſſaria penderet, τετράσσαρον ἰταλικὸν, ſi eidem Cleopatræ fidem habemus, uocatur. At Græci medici ſextulam, quæ eſt quatuor ſcripulorum, nouo nomine nuncuparunt ἑξάγιον. quo utitur Actuarius in aurea antidoto Alexandri. Sed Nicãdri interpres id corrumpit, & στάγιον appellat. ἡ οὐγγία, inquit, ἔχει στάγια ϛ. Id eſt. Vncia pẽdit ſtagia ſex. in tot enim ſextulas diuiditur uncia. Et paulo poſt.

τὸ στάγιον κεράτια κδ. Hoc eſt. Stagium pendit ſiliquas quatuor & uiginti. tot enim ſiliquarum pondus ſextula colligit.

Poſtremo medici quaſdam res ſimplices, ex quibus medicamenta conficiunt, interdum non metiuntur nec ponderant, ſed numero, uel manus cõplexu ſumunt. altero modo cum cæteris miſcemus aliquot amigdalas, pineas, zizipha, grana piperis, pruna, myxa, ficus, poma, myrobalanos, tamarindos: altero myrti, halicacabi, nardi Celticæ & ſimilium faſciculum, ut eſt apud Scribonium Largum: ſiue manipulum, ut apud Cornelium Celſum. Græci uero non modo δεσμίδιον, id eſt faſciculum dicunt, ſed etiam δεσμίδιον χειροπληθές. id eſt, faſciculum qui manu comprehendi poteſt.

GEORGII AGRICOLAE AD EA QVAE ANDREAS ALCIATVS DENVO DISPVTAuit De menſuris & ponderibus, breuis defenſio.

q

GEORGIVS AGRICOLA GEORGIO FABRICIO S D

NEmini ex omnibus meis amicis quàm tibi ſcripta mea tantæ curæ fuerunt. nemo mihi ſæpius quid homines eruditi de eis iudicarẽt ſignificauit literis. nemo plures ſcriptores, qui eoſdem locos tractarẽt, ad me miſit. Cum autem ex tuis aliorumq́ literis intelligam, multos uiros doctos ire in meam ſententiam De menſuris & ponderibus, in qua perſto, uix unum & alterum facere diſceſsionem: uideo me plus quàm ſperabam ſtudio & diligentia conſecutum. Nec uero me multum mouet ſermo quorundã liberior in altercationibus duntaxat, quæ in circulis & conuiuijs fiunt. nam ſemper uaria iudicia de ſcriptoribus, qui ediderunt, fuiſſe conſtat. equidem multo ante quàm inciperem ſcribere uel de re metallica uel De menſuris & ponderibus in ea cogitatione uerſatus ſum, ut putarem id mihi magis euenturum, quod doctiſsimis accidit. quorum ſcripta nonnulli audent uel cum nondum ea examinauerint ſuis ponderibus improbare: uel cum fructum ex ipſis perceperint maledico dente carpere: non memores, quod æqui animi & iudicij uiris dolere debet, laboris in illa inſumpti. Verum mea De menſuris & ponderibus dixerit aliquis nimis eſſe longa: alter me interdũ tantummodo coniecturis duci ad ſuſpicandum de quibuſdam: tertius cum tot & tam doctis uiris tanta contentione non fuiſſe decertandum. reſpondeo primo, res tam multas tam controuerſas & plenas diſſenſionum paucis tradere non potui. ut uero mea ſcripta ſint longa, nihil deflectunt de curſu rationis inſtitutæ. Alteri: coniecturæ meæ tamdiu ſtabunt, quamdiu eas ueritas de gradu non deiecerit. Tertio: uehementius & acrius diſputauerim, non ſum immemor alienæ induſtriæ, ſtudij, laboris. Vt autem per me cuiq; licet ueritatem præferre autoritati, ita mihi per alios licere par eſt. etenim illa tenere ſuam uim & dignitatem aliter non poteſt. Ego certe quàm primum intellexero me lapſum per errorem, eum deponere decreui. quod etiam alios facturos arbitror. nam id in primis uiros bonos & ſimplicis ueritatis amicos decet. Si uero quis contentionis cupidus quod uerum ſyncerumq́ fuerit oppugnauerit, eum non patiar illud ſuis argutijs & captionibus euertere, ſed autoritate, experimento, ratione defendam. Nunc hoc libello explicaui Andreæ Alciati rationem, quæ eſt De menſuris & ponderibus, quam denuo ſuſcitauit, ut noſtram obtereret. Quem libellum ad te mitto: & quia tu primus mihi ea indicaſti quæ de his ſcripſit in libris parergon: & quia in primis es ſtudioſus ueteris rei

nummariæ, immo uero omnis antiquitatis. Vale & enitere ut me mea'que ſtudia, ſicuti cœpiſti, tua cura diligentia'que iuues. Iterum uale. Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum VIII. Calend. Maij anno M. D. XLIX.

GEORGII AGRI-COLAE AD EA QVAE AN-DREAS ALCIATVS DENVO DISPV-tauit de menſuris & ponderibus, breuis defenſio.

CVm conſtituiſſem ſcribere De menſuris &
ponderibus, diu multumq́ꝫ conſultabam u-
trum meam tantummodo de his ſententiam
explicarem, & neq; Budæi, nec Alciati, neq;
Portij ullam facerem mentionem: an opinio
nes, quas illi inſeruiſſent in animos eorum,
qui literis delectantur euellerem, & meam
ſententiam confirmarem argumentis: an ea
quæ ab ipſis eſſent inuenta nominatim, quæ
à me ſimpliciter exponerem: errorem nullum coarguerem. Etenim ue
rendum mihi erat, ne, ſi in primam rationem incumberem, furtum fe-
ciſſe argui poſſem: quod his, quæ ab illis primo eſſent inuenta, tanquã
meis, uterer. ſin in alterã, uiros, optime de literis meritos, offenderem:
quod ita ferè natura comparatum ſit, ut in literarum etiam monumen-
tis erraſſe nemo, quiuis uera ſenſiſſe uelit uideri. ſin in tertiam, ut ipſi à
me placati æquiq; diſcederent, harum rerum ſtudioſis parum prodeſ-
ſem: quod opinionum fluctibus iactati nõ poſſent in portum uenire.
Itaq; mihi uiſum eſt quartam quandã ſcribendi rationem tenere: atq;
quod in eorum decretis uerum & rectum ſit indicare, & laudibus effer
re: quod falſum & prauum, argumentis refellere: nullum conuitijs con
ſectari. quis enim quid improbe, niſi improbus, de uiris bonis & do-
ctis diceret? Quod meum inſtitutum ac iudicium cum homines opti-
mis artibus politi auditione accepiſſent, me ad perficiendum etiam li-
teris hortati ſunt: atq; in hanc ſententiam & dixerunt & ſcripſerunt.
ſi mihi, qui ſtuderem eſſe moderatus, illi uel ſtomacharẽtur, quod eun
dem locum tractarem: uel cõuitium facerent, quod eorum opiniones
argumentis & rationibus conarer conuellere, non tam meam exiſtima
tionem uiolarẽt quàm ſuam. Quo autem animo in me fuerit Portius,
exploratũ non habeo. certe Budæus cum meos libros legiſſet, ac quid
ſentirẽ de menſuris & ponderibus intelligeret, de his non ſcripſit aſpe
rius: ſed etiam meam ſententiam paſſus eſt uiros doctos libris editis
approbare, è quorum numero ſunt Robertus Senalis epiſcopus, & Ia
cobus Syluius medicus. At Andreas Alciatus nuper ueterum ſcripto
rum ferè ijſdem autoritatibus, quibus antea, diſceptãdo decertare cœ-

pit.ſcribit enim in lib.IX.parergon iuris cap.XXV.De ſextario et dena rio drachmaq́ aduerſus Georgiū Agricolā diſputata: & Plutarchi in uita M. Antonij locus. Quoniam autem aduerſus me contendit ac diſputat, & cauſa cecidiſſe is uideri poteſt, qui ſcripta, quæ contra ipſum ſunt, non redarguit, paucis reſpondebo ad ſingula, quibus ſuam ſententiam, in qua perſtat, defendere atq; confirmare Alciatus contendit. Quanta inter autores, inquit, cum Græcos tum Latinos diſcordia in ponderum menſurarumq́ ratione eſſet, cum quandoq; animaduertiſſem, compoſueram in priuatum uſum quaſi aduerſaria, unde adiuuari poſſem, ſi forte in mentem ueniſſet id argumentum in iuſtos codices redigere: deinde quia Guilielmus Budæus id ipſum copioſe eruditeq́ fecerat, decreueram aliam potius materiam pertractare, ne alioquin mihi cum eo poſſet ulla ſuboriri ſi multas, quod in pleriſq; diſſentirem: & tamen non potui eum libellum adeo ſupprimere, quin erupſerit in publicum. Quod ſi is qui primus eum edidit hoc fecit cōſilio, quod exiſtimarit rem literariam ſic quoq; augeri poſſe, habet non iniuſtam excuſationem. quod ſi alia mente ab eo factum eſt, poſſem Ælij Donati uerbis in eum inuehi, qui ſolebat dicere: Dij male ijs faciant, qui noſtra ante nos edere feſtinant. Tuli autē id æquiore animo, quod literis ad me ſuis ſcripſit Budæus, haud quaquam in malam partem ſe hoc accepiſſe, cuius exemplo nec ego eis iraſcar, qui à me diſſentiant. Fuerunt autem aliquot uiri docti, ſed ex ijs nemo acrius, nemo copioſius Agricola Germano medico, cuius omnia in me argumenta ſi uelim diluere, ingenti uolumine opus eſſet. at mihi uix ocium ſuppetit ut πάρεργα hæc ſcribam. tuebor tamen arcem ipſam, nec ſinam cauſæ iugulum interim confodi. Cum in lib.IIII. diſpunctionum cap.XXI ubi tractat hunc locum de menſurarum capacitate, ſcribat Alciatus ſe breuibus expedire uelle, quod alij longiſsimis tractatibus perſequuntur, ſatis intelligimus eum, poſteaquam Budæus quinq; libros de aſſe & partibus eius edidit, compoſuiſſe quatuor illos diſpunctionum. In ijs autem quia, quod ad ſextarij capacitatem attinet, Budæi, immo uero Iſidori Hiſpalenſis, opinionem ſequitur, uidetur nondum habuiſſe eam, in quam homines, cupidos cognoſcendi ueteres menſuras, adducere fuit conatus. nam ſi tunc iſtam opinionem mente ſua comprehendit, nulla ipſi cauſa iuſta eſſe potuit, cur eam ſimpliciter memoriæ non traderet potius quàm alienam: ſi uel noluiſſet uel non fuiſſet auſus euellere ex animis Gallorum & Italorum duas opiniones nuper inſitas. quarum altera eos imbuerat Budæus, altera Portius: Verum cum Alciatus audiret Hieronymo Archinto Cæſareo ſenatori non placere ea, quæ illi duo iuriſconſulti de ponderibus & menſuris prodidiſſent, multis de cauſis conſcripſit libellum de ijſdem rebus: & quia, ut uerba eius recitem, Archintum amaret: & quia eum ad hoc generis ſtudium,
ut

ut quàm liberaliter gratificaretur totius rei literariæ,tum præcipue iuris profeſſoribus, adhortaretur Leopoldus Dyckius: & quia publica etiam ſtudiorũ cauſa, quam citra præuaricationis notam deſerere non poſſet: ne freti tantis ducibus ſtudioſi in utramq; aurem dormientes uel à uero aberrarent,uel incertiores quàm prius quærendum amplius cenſerent. Certe cum hæc conſiderarẽ putabam ipſum Alciatum, quem tot & tantæ cauſæ impuliſſent ut poſt Budæum & Portium de mẽſuris & ponderibus ſcriberet,libellum edidiſſe. Sed ut hoc liquido confirmare poſsit ſe decreuiſſe libellũ ſupprimere,& aliam potius materiã pertractare,ne ipſi cum Budęo poſſet ulla ſuboriri ſimultas quod in pleriſq; diſſentiret: atq; prorſus libellum cõtra eius uoluntatem ab alio quopiam uulgatum, equidem id tum, cum in eodem argumento uerſarer, ſcire non potui: quod nondum ſe nobis declarauerat. quare de eius opuſculo non aliter ac de aliorum libris iudicaui. Vt autem Alciatus non iraſcitur eis,qui ab ipſo diſſentiunt, idq; facit exemplo Budæi,ita ego minime animo alieno & auerſo ſum ab eis, qui ſua decreta argumentis defendere conantur. Iccirco uero copioſe de menſuris & ponderibus diſſerui, quod multum uererer,ne tantorum uirorum autoritas obeſſet ſtudioſis bonarum literarum. Attamen tantum abfuit ut Alciatus id,quod de ſextario ex Plinij uerbis conceperat,animo incluſum cõtineret, ut ipſum effuderit in cõmẽtaria de uerborũ ſignificatione.tantũ etiã abeſt, ut eũ pœniteat libelli editi,ut nũc quoq; ſcribat, etſi ei non tantũ ſit ocij,quantũ ad omnia mea argumẽta diluenda conferre poſsit,tamen ſe uelle tueri arcem ipſam,nec ſinere cauſæ iugulum confodi. Quanquam autem qui diligenter legit meos libros De menſuris & ponderibus, ipſe perſpicere poteſt qualia ſint argumenta quibus iterum pro ſuis decretis tam acriter propugnat,tamen denuo paucis oſtendam quàm parum firma ſint ad id probandum,quod contendit. Tria autem,inquit, potiſsimum ſunt, quibus ille traditiones meas ſubuertiſſe uidetur. primum, quod ſextarium conſtitueram xv. unciarum eſſe plurimis quidem argumentis, ſed maxime Plinij libro xxi.cap.ultimo.autoritate, qui drachmas xv. quartã heminæ partem eſſe ait. cum autem duabus heminis conſtet ſextarius, conſequens eſt cxx. drachmas in eo eſſe, id eſt uncias xv. Inquit ille,mirari ſe quod non animaduerterim de Græcorum menſuris, non de Romanis, Plinium loqui. Reſpondeo,loquitur de Græcorum menſuris quo modo cum Latinis conueniant,cenſetq; quod illis ſint xv. drachmæ, id nobis eſſe acetabulũ:quod illis drachma Attica, id nobis eſſe denarium. Atqui cum denarium acetabulumq; dicit,de Romanis ponderibus intelligit. Alij ergo aliter dixerunt, nempe Plinium de medicorum ponderibus loqui, non de mercatorijs & quæ in promiſcuo uſu eſſent.

Ego grauibus & firmis argumentis docui ſextarium Romanum &

Atticum eiuſdem capacitatis non eſſe, ſed hunc capere menſurales un cias XVIII. illum XX. atq; tantum olei, quantum Atticus, quo medici in primis utuntur, capit, pendere ponderales uncias XV. quantum hemina Attica, ſiue mauis medica, VIIS. ex quo ſequitur ut oleum, quod acetabulum poteſt continere, pendat drachmas XV. nam ſextarij octaua, heminæ quarta pars eſt. quod cyathus X. etenim ipſe heminæ ſexta eſt, duodecima ſextarij. Alciatus autem ne ullum quidem argumentum refellit, ſed tantummodo ait, me mirari quod non animaduerterit de Græcis, non de Romanis Plinium loqui. Sed excutiamus ea quæ reſpondet. Si Plinius loquitur, ut Alciatus ſentit, de Græcorum menſuris quo modo cum Latinis conueniunt: & tres in eo loco cõmemorat, acetabulũ ſcilicet, heminã, cyathum, interrogo Alciatum num acetabulum eſt Græca menſura? reſpondebit non eſt: quia enim uocabulum eſt Latinum Plinius Romanam menſuram intelligit. num igitur hemina? non: etenim quia iterum uox eſt Latina pari ratione Romanam menſuram ſignificat. num deniq; cyathus? hic opinor, tacebit, ut unam ſaltem habeat menſuram Græcam, quæ cum Latina conueniat: & de qua loquatur Plinius. nam hoc uerbo, etſi Græcum eſt, Romani æque ac Græci utuntur. At ne ipſe quidem Alciatus dicit Plinium loqui de una menſura Græca quo modo cum Latina conueniat, ſed de menſuris: atque ita de pluribus. Deinde ſi cenſet Plinius, ut Alciatus uult, quod Græcis ſunt XV. drachmæ, Latinis eſſe acetabulum, quam habuit cauſam cur Romanæ menſuræ capacitatem uel pondus, Græca menſura uel pondere explicaret? nullam certe. itaq; ſcriberet: cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. id eſt denarios XV. nõ drachmas XV. pręſertim cum paulo ante drachmam interpretatus ſit denarium. Sed hic utras drachmas intelligit? an eas, in quas uncia, ſi menſura eſt, diſtribui poteſt? an alteras, in quas uncia, ſi pondus ſignificat, diuiditur? mẽſurales nõ intelligit: nam acetabulum Romanum, ut ex Galeno percipimus, capit uncias menſurales duas cum dimidia, nõ drachmas XV. Nec uero etiam Ponderales quadrant. etenim ex eiuſdem Galeni & Græcorum ſententia acetabulum Romanum, etiamſi nũc dicat Plinium more medicorum locutum, pendit uncias duas & ſcripula duo, non drachmas XV. ſiue, ut planius, & apertius dicam, tantum olei, quantum capit acetabulum Romanum, pendit duas uncias & duo ſcripula. Sed etiamſi hæc Alciatus non dederit Galeno, qui menſuras tam Romanas, quàm Græcas expendit, tamen nec ipſe ſibi, ut iam oſtendi, cõſentanea ſcribit, nec Plinio. etenim is non loquitur de menſuris Græcis quo modo cum Latinis conueniunt, ſed Græcorum nominum interpretationem, quoniam his crebro eſt utendum, ſemel in hoc loco ponit. Verum quærat ex me quiſpiam, quæ, quæſo, ſunt illa Gręca menſurarum nomina? reſpondeo, κοτύλη,

ὀξύβαφον

ὀξύβαφον, κύαθος. ea uero reddit heminam, acetabulum, cyathum. Hæc igitur uocabula, ut ſint Latina, hoc in loco Plinij ſignificant Grę cas menſuras. quarum hemina, oleo referta, pendit uncias VIII. acetabulum, quod quarta eius pars ſit, drachmas XV. cyathus, quod ſexta, drachmas VI. Itaq; ubi Plinius totidem ferè uerbis transfert aliquos locos à medicis Græcis, quia illi, ut ipſe ait, ferè Attica obſeruatione utuntur, his uocabulis Romanis menſuras Græcas, & quidem Atticas declarat. Quæ cum ita ſe habeant, quis non uidet Alciatum armis explanationũ iſtiuſmodi nec arcem ipſam tueri & conſeruare poſſe, nec mucrones argumentorum à iugulo cauſæ reijcere? Quod ſi tela, deinceps intenta meæ ſententiæ, de manibus Alciati extorſero, nulla habebit arma, quibus cauſæ non modo caput & iugulum, ſed etiam latera & uiſcera, poterit tueri atq; defendere. Subijcitq; Agricola, inquit, me falli, qui idem pondus denarij & drachmæ eſſe exiſtimauerim. ſed & hoc haud ſanè multum me mouerit: nam grauior eſt autor Plinius, quàm ut tam facile ab eius ſententia diſcedi poſsit, qui drachma, inquit, Attica denarij argentei pondus habet. quod non ſolum in medicis autoribus, ſed etiam in cæteris uerum eſſe ego arbitror.

Iterum mea argumenta, quæ multa ſunt, rationibus non refutat, ſed ſuam ſententiam aliquot autoritatibus confirmat. Plinius quidem in eo ipſo loco Græca nomina non modo menſurarum, ſed etiam ponderum interpretatur. itaq; cum denarius argenteus ad Atticæ drachmæ põdus proximius accedat, quàm uel denarius aureus, uel uictoriatus, dicit drachmam Atticam denarij argentei habere pondus. Quocirca Latini ſcriptores cum locos ad uerbũ de Gręcis exprimunt, pro drachma reddere ſolent denarium: contra Græci cum locos de Latinis conuertunt, pro denario drachmam. Sic Romani ſcriptores interdum μνᾶν uertunt libram, & Græci libram μνᾶν. Sic ijdem Romani κοτύλην plerunque heminam, Græci heminam κοτύλην. quinetiam Plutarchus ſextarium reddit κοτύλην: alij Græci ſcriptores modium μέδιμνον. num igitur μνᾶ & libra ſunt eadem pondera? num hemina & κοτύλη eadẽ menſuræ? num ſextarius & κοτύλη? num modius & μέδιμνος? Sed & Græcæ menſuræ capacitate à Romanis differunt. & mina pondere à libra, & drachma Attica à legitimo denario differt, quod uero huius pondus ſit declarat idem Plinius libro XXXIII. capite nono his uerbis. Miſcuit denario triumuir Antonius ferrũ, miſcuit æri. Alij è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum LXXXIIII. è libris ſignari. Ex quo conſequitur ut uncia pondus habeat ſeptem denariorum. quæ eadem Atticas drachmas pendit octo: ut libra XCVI. quod Galenus & alij tradunt. atque ita denarius drachmæ Atticæ & ſeptimæ eius partis habet pondus. mina uero Attica quatuor drachmis grauior eſt quàm libra Romana. At ſi quod Alciatus ſumpſit, nempe dena

rium & drachmam Atticam eiuſdem eſſe ponderis, concedimus, ſe-
quitur ut mina Attica ſedecim drachmis ſit grauior quàm libra Roma
na, quod nemo uel ſcripſit uel dixit. Primum igitur telum quod Alcia
tus iecit, ſic à cauſæ capite, iugulo, ceruicibus poteſt reijci. Pergit.

T. Liuius libro XXXIIII. autor eſt redemptos fuiſſe mille & CC. ca-
ptiuos conſtituto in capita quingentorum denariorum precio, eamq́ꝫ
rem centum talentis ſtetiſſe, conſtat ex Iulio Polluce & alijs autoribus
ſex millia drachmarũ in talento Attico eſſe, unde uel ſolis digitis com
putari poteſt, quingentos illos denarios quingentas drachmas fuiſſe.
Liuij uerba hæc ſunt lib. quadrageſimoquarto. Ingens numerus erat
bello Punico captorum, quos Annibal, cum à ſuis non redimerentur,
uenundederat. multitudinis eorum argumetum eſt, quod Polybius
ſcribit centum talentis eam rem Achæis ſtetiſſe: cum quingenos dena
rios precium in capita, quot redderentur, dominis ſtatuiſſent. mille e-
nim ducentos ea ratione Achaia habuit. adijce nunc proportionem
quot uerìſimile ſit totam Græciam habuiſſe. Græci ſunt Achæi,
Polybius item Græcus eſt hiſtoricus. ſine controuerſia igitur illi quin
genas drachmas precium in capita numerauerunt dominis. hic tra-
ctans res Græcas ſcripſit drachmas quingentas pro ſingulis capiti-
bus datas fuiſſe. quoniam uero mille ducentos captiuos Achaia ha-
buit, tot drachmæ efficiunt centum talenta. At Liuius quidem, qui
hunc locum conuertit de Polybio, pro drachmis, ut ſolent etiam cæ-
teri Latini ſcriptores, reddit denarios, ſed non exiſtimauit drachmæ
Atticæ idẽ pondus eſſe quod denarij: id quod ex his eius uerbis, quæ
paulo poſt ſequuntͬ poteſt intelligi. Signati argẽti LXXXIIII. millia fue
re Atticorum, tetrachma uocant, trium ferè denariorum in ſingulis ar
genti eſt pondus. Si quatuor drachmæ Atticæ (id enim ſignificat τέ-
τραχμον uerbum Atticum, ut autor eſt Ammonius) nondum pen-
dunt tres denarios, qui Atticę drachmę pondus denarius poteſt eſſe?
Atq́ꝫ ſic alterum telum, in latera cauſæ immiſſum, ab eis auerti poteſt.

Sequitur Plutarchus in Antonio. Iuſſit, inquit, cuidam ex amicis
dari myriadas (ſic enim legendum ex autographo Græco, non millia
ut Leonardus Aretinus trãſtulit) uigintiquinq́ꝫ. id Romani decies ſe-
ſtertium uocãt. Conſtat argenti ſeſtertium denarios habere ducentos
& quinquaginta. quod Budæus oſtendit, & nemo non affirmat. un-
de ſequitur idem eſſe myriadas drachmarum quod denariorum. quo-
rum uigintiquinq́ꝫ conſtituunt ſeſtertia mille, quod ueteres dicebant
decies, ſubaudientes centena millia nummum, ut ex abaco quilibet di
ligens numerator ſtatim cognoſcet. Sicq́ꝫ ſatis probatum eſt, idem At
ticis eſſe drachmam, quod Romanis denarium: non ſolum medicis,
ſed & negociatoribus. Hæc ille. Plutarchi uerba ſunt. τῶν φίλων
τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι. τοῦτο ῥωμαῖοι δέκιες κα-
λοῦσι

λοῦσι. Decies certe ſignificat Romanis decies cẽtena millia ſeſtertium, atq; tot ſeſtertij efficiunt denariûm ducenta quinquaginta millia. quia uero Plutarchus denarios, ut conſueuerunt etiam reliqui Græci ſcriptores, uertit drachmas, ex tanto earum numero fiunt myriades uiginti quinque. Atque hac communi ratione tortum telum, quod in uiſcera cauſæ uidetur uoluiſſe conijcere, de manibus Alciati extorqueri poteſt. Verum, pace eius dixerim, nullum mihi eſſe uidetur argenti ſeſtertiũ, quod denarios, ut Alciatus ait, habeat ducentos & quinquaginta: ſiue quod ualeat argenti duas libras cum dimidia, ut ſcribit Budæus. qui quos non ſua opinione rapuit in hunc errorem? Sed ſeſtertius & ſeſtertium, eundem declarant nummum argenteum, qui quarta denarij pars eſt: ut uberius libro ſecundo de precio metallorũ & monetis explicabo. Tametſi uero Alciatus ſibi uidetur aduerſaria euertiſſe, uel ſaltem ſua confirmaſſe, tamen quartum telum uibrat. Cicero, inquit, epiſtolarum ad Atticum libro decimoſexto epiſtola trecenteſima triceſima quinta ſcribit, Octauium dediſſe ueteranis, qui Caſilini erant, denarios quingentos. at Dion libro quadrageſimoquarto πεντακοσίας δραχμάς. quod idem eſt. Quod telum, ut nihil ſit, quod Dion ſcribit κατὰ πεντακοσίας δραχμὰς, Alciato de manibus eodem modo, quo proximum, poteſt excuti. Verum aliqua etiam diſsimilitudo eſt in uerbis Ciceronis & Dionis. ille enim dicit Octauium ueteranis ſingulis dediſſe quingenos denarios, hic ad quingenas drachmas. ergo Dion quoque uidetur obſeruaſſe diſcrimen quod eſt inter denarium atq; drachmam. Is autem ſi reſpexit denarios legitimos, qui temporibus Octauij Romanis erant in uſu, eorum ſeptem pendebãt octo drachmas. atq; ita quingenti denarij pendebant drachmas quingentas ſeptuaginta unam & tres drachmæ ſeptimas. ſi uero rationem habuit denariorum, quibus Romani utebantur cum ipſe uiueret, Alexandro nimirum Mammea res Romanas adminiſtrante, quia eorum pondus iam tum erat imminutum, quingenti non efficiebant tantum drachmarum numerum, quantum totidem legitimi. Ciceronis uerba hæc ſunt in epiſt. v. libri xvi. epiſtolarũ ad Atticum. Veteranos, quiq; Caſilini & Calatiæ ſunt, perduxit ad ſuam ſententiam. nec mirum, quingenos denarios dat. Dionis uero in libro quadrageſimo quinto. καὶ ἔδωκεν εὐθὺς τότε κατὰ πεντακοσίας δραχμὰς. Sed ſi Alciato non perſuaſero hunc morem eſſe ſcriptorum, ut Græci pro denario reddant drachmam, & contra Latini pro drachma denarium, etiamſi eiuſdem ponderis non ſint, nec ipſi eſſe dicant: ut uirum utriuſque quidem linguæ ſtudijs eruditum, omnium uero diſciplina iuris ciuilis eruditiſsimum, quoad fieri poſsit, æquum plaabilem'que dimittam, uertam hic rationem, & ei monſtrabo uiam, quam progreſſus è manibus noſtris elabi poſsit: & quoquo modo ſuam

ſuam ſententiam defendere. Argentei Romanorum denarij triplices ſunt: graues, qui pendunt drachmam Atticam cum dimidia: mediocres, qui drachmam & ſeptimam eius partem: leues, qui plerunque drachmam. De grauibus ſcribit Liuius libro quadrageſimo quarto. cuius uerba iam commemorauimus. Quoniam autem tetrachmo, quod quatuor drachmarum Atticarum pondus colligit, trium ferè denariorum argenti pondus eſt, ſatis intelligimus denarium non pendere drachmã Atticam, quod ſentit Alciatus: non drachmã Atticam & tertiam eius partem, quod Priſcianus: ſed plus etiam. atque ipſum eſſe dimidiam tertiæ partem, ac denarium pendere drachmam Atticam cum dimidia: ſiue drachmas Atticas quatuor cum dimidia habere pondus trium denarium ex M. Varrone percipimus. qui talentum Atticum XVI. H-S taxat. Cum enim ſedecim millia ſeſtertium efficiant quatuor millia denarium, Atticum uero talentum ſit ſex millium drachmarum Atticarum, ſequitur ut denarius argenteus pendat Atticam drachmam cum dimidia. Eiuſmodi graues ſeſtertios Plinius, ut mihi uidetur, intelligit libro triceſimotertio capite tertio, ubi ſic ſcribit. Aureus nummus poſt annum LXII. percuſſus eſt quàm argenteus, ita ut ſcripulum ualeret ſeſtertijs uicenis. quod efficit in libras ratione ſeſtertiorum, qui tunc erant ſeſtertios V̄ DCCLX. ſic legendum puto. ſed id apertiſsime explicat Nicãdri interpres cum, neſcio quem ſecutus, ſcribit. τὸ δηνάριον ἔχει δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν. Iſtiuſmodi uero denarios & ſeſtertios Q. Fabius & ſequentes conſules percuſſerunt. De mediocribus autem denarijs, qui legitimi, ut illi ueteres dici poſſunt, ſcriptum reliquit Plinius in eodem libro, capite nono. cuius uerba item ſupra commemorauimus. & Cornelius Celſus libro quinto capite decimoſeptimo. Sed & antea, inquit, ſciri uolo in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Quoniam enim libra Romana pendit Atticas drachmas nonaginta ſex. denarios uero LXXXIIII. uncia autem drachmas octo, denarios uero ſeptem, conſequitur ut denarius pendat Atticam drachmam & ſeptimam eius partem. Quibus autem temporibus conſules cœperunt ſignare iſtiuſmodi legitimos denarios cognitum non habemus. At leues non uidentur eſſe percuſsi ante Claudij principatum. quo rex Taprobanes inſulæ Romanorum iuſticiam ſuſpexit, quod pares pondere denarij, ſcribit Plinius, eſſent in captiua pecunia, cum diuerſæ imagines indicarent à pluribus factos. Itaque cum Plinij temporibus etiam, ut ipſe ait, aliqui de pondere denarij detraxerint, ſi Alciatus dixerit de iſto leui & non legitimo denario Plinium ſcripſiſſe: drachma Attica denarij argentei habet pondus, ne uidear defenſor nimium litigioſus, ab eo non diſſentiam: præſertim cum tales denarij ſoleant inueniri, ſed maxime percuſsi à quibuſdam imperatoribus, qui Veſpaſianum ſunt ſecuti

cuti. Hos etiam denarios leues ſi Plutarchum alioſq; inferioris ætatis ſcriptores Græcos, qui pro denarijs reddunt drachmas: aut latinos, qui contra drachmas conuertunt denarios, putauit intellexiſſe non repugnabo. Poſt hæc Alciatus redit ad menſuras. Alij igitur, inquit, Plinium de uncijs menſuralibus intelligunt, non de ponderalibus, quas inter ſe diſtaſſe ex Galeno Agricola oſtēdit, miraturq; quod talem ego differentiam non uiderim, ſicut nec Budæus, nec Portius. Atqui ueriſimile eſt etiam eos uidiſſe. ſed quia unciæ in menſuris primum ut ponderibus concordarent inuentæ erant, maluerunt de ponderalibus loqui utpote certioribus. cum quæ menſurales ſunt ex liquentium atq; aridorum qualitate uarientur. nec enim bilibre cornu, in quo menſurales unciæ ſint inciſæ, eiuſdem eſt ponderis ſi uino impleatur, cuius ſi melle, uel tritico, uel alia quauis materia. quæ tamen ego extra profeſsionis meæ cancellos poſita medicis, ad quos hæc res magis pertinet, tractanda libens relinquo: memor ſcilicet ueteris ſententiæ: Suæ quemq; artis diſputatorem eſſe optimum. ἔρδει τὶς ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. Ariſtophanes σφηξί.

Primum autem ſi quis eſt qui Plinium putat hoc in loco loqui de uncijs menſuralibus, multum aberrat à uero. nam more medicorū dicit. Cyathus pendet per ſe drachmas decē. cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Hoc eſt tantum olei, ut ſupra quoq; expoſui, quantum capit cyathus pendit drachmas decem: quantum acetabulum, drachmas quindecim.

Deinde nō tam miror quàm uerbis Alciati & reliquorum duorum iuriſconſultorum declaro eos, cum explicarent ſextarium, quod diſcrimen eſſet inter uncias menſurales et ponderales nō uidiſſe, ſed de ponderalibus, ut qui ignorarent menſurales, loqui. Tum unciæ menſurales ut cum ponderalibus numero cōuenirent quondam non ſunt factæ, quod ex his quæ dicam perſpicuū eſt. libræ menſuralis, quam Romani ſunt partiti in duodecim uncias, numerus unciarū cum nullius liquoris, quem metiebantur, numero unciarum ponderalium congruebat. etenim oleum, cuius capax eſt libra Romana, pendit decem uncias ponderales: uinum, uncias undecim & nonam unciæ partem, id eſt ſcripula duo, obolum unum, ſiliquam unam: mel uncias quatuordecim, drachmas ſex, ſcripulum unum, obolum unum, granum unum, & tertiam grani partem, ut minutiſsime concidam.

At noſtris temporibus pharmacopolæ ſic conficiunt libram menſuralem, ut, ſi certo liquore compleatur, eius unciæ menſurales uncijs ponderalibus numero reſpondeant. Poſtremo ait uncias ponderales certiores eſſe quàm menſurales, atq; iccirco eos maluiſſe de ponderalibus loqui. Certe quod ad menſuras, quas ipſi exponunt, attinet, contrarie ſe res habet. nam unciæ menſurales unæ eædemq; ſunt

ſiue

ſiue metiamur res liquidas, ſiue aridas. ſed ipſæ res quia inter ſe differunt pondere, ponderales unciæ cuiuſq; menſuræ multis modis uariant. uerbi cauſa. Sextarius Romanus capax eſt uiginti unciarum menſuralium, quæ non mutantur: ſed aliud pondus eſt olei, quod capit: aliud uini, aliud mellis, aliud argenti uiui. etenim tantum olei pendit tantummodo uncias XVI. drachmas. V. ſcripulum unum. uini uero, uncias XVIIIS. ſiliquas. II. grana. II. atque duas grani tertias: mellis autem libras duas, uncias tres, drachmas VI. ſiliquas quatuor. at argentiuiui, pondo, ut ex Vitruuij uerbis intelligimus, XXV. Quæ omnia quoniam medicis potiſsimum ſunt nota,

Quod medicorum eſt

Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.

ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος. ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς.
παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύει τάχιστα δέλφις.
κάπρῳ δὲ βουλεύοντι φόνον,
κυνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν.

ait Pindarus.

GEORGII AGRI-COLAE DE MENSVRIS QVIBVS INTERVALLA METI-mur liber unus.

AVTORES

Abrahamus Hebræus
Acron
Aelianus
Aetius Amidenus
Ammianus Marcellinus
Ariſtophanes
Ariſtoteles
Aulus Gellius
D. Aurelius Auguſtinus

Cæſar
Cato
Cicero
Columella

Diodorus
Diophanes
Dioſcorides

Euſtathius

Fabius Quintilianus
Florentinus

Galenus
Græcus ignotus, qui tradit qua de cauſa quodq; uerbum ſit nominatum.

Hermogenes
Hero
Herodotus
Heſiodus
Heſychius
D. Hieronymus
Hippocrates
Homerus
Homeri interpres
Horatius

Ioſephus
Iulius Frontinus
Iulius Pollux

Lucretius

M. Varro

Nicolaus Lyra

Origenes
Ouidius

Perſius
Pindarus
Plato
Plautus
Plinius
Plutarchus
Porphyrio
Propertius
Ptolemæus

Sacræ Hebræorum literæ
Septuaginta interpretes
Seruius
Seuerinus Boetius
Sex. Feſtus Pompeius
Strabo
Suetonius Tranquillus
Suidas

Tibullus
Titus Liuius

Valerius Probus
Virgilius
Vitruuius

Xenophon

GENEROSO ET NOBILI VIRO D. CHRISTOPHORO CAROLOVICIO ILLVSTRISSImi Saxonum ducis & Electoris Mauricij conſiliario Georgius Agricola s. d.

HOmini, uir clariſsime, tres eſſe nobilitates cenſeo: unam naturæ, alteram uirtutis, artis tertiam. Nobili genere nati habent nobilitatem naturæ. qui uero pro patria laborē ſuſcipiunt, & ſe periculis offerunt, uirtutis nobilitatem & gloriam cōſequuntur. at qui ex doctrina uel arte aliqua nobiles & clari ſunt, illius artis nobilitate præſtant. Ex generoſa ſtirpe ortis deus ſummam moderandi & regendi noſtri poteſtatem tradidit. quorum, & magiſtratuum quos illi crearunt, imperio qui obedit, paret uoluntati dei: qui id ipſum recuſat, deo reſiſtit & repugnat. quod ſi boni ſint, & dominatu ac poteſtate digni, eos amare meritiſsimo debemus. hos nobiles Græci εὐγενεῖς, Latini etiam generoſos uocant. Nobilitatos autē ex illuſtribus glorioſisq; factis charos habemus, &, ut merentur, in cœlum laudibus efferimus. hi ut ipſi humilem habeant ortum, tamen generoſum habent ex eis nati. nam naturæ nobilitatē uirtus maiorum peperit: aut inueteratæ diuitiæ. diuites uero nuper in generoſas ſtirpes inſiti, ſi homines nequam & improbi non fuerint, tolerabiles ſunt: ſi uitijs & flagitijs dediti, eos ita iure contemnimus, ut nobili genere natos, & uirtute præditos, ſi pauperes fuerint, iniuria deſpicimus. At artes multos, dum numerarentur inter uiuos, nobilitauerunt, ſed plures poſt mortem. Primi generis nobiles in quibuſq; regionibus ſunt plurimi: alterius ualde quàm pauci: tertij pauciſsimi. Omnis autem generis nobiles tantas laudes habent, quãtas eis tribuerunt uarij ſcriptores, ſed in primis hiſtorici & poetæ, qui illis donarunt immortalitatem. attamen qui ediderunt, ſe ipſi tradiderunt hominum memoriæ ſempiternæ: maxime ſi extent eorum libri, & tales ſint, ut ex eis magnum fructum capere poſsimus. Sed cum in ueteribus & honeſtis noſtrorum hominum familijs ſint aliquot uiri, quorū uirtus in proximis bellis adeo enituit, ut poſteris clara & inſignis ſit futura, tu cū uno & altero ex iſtis & natura & uirtute & literis nobilis. etenim primum antiqua es Carolouiciorum ſtirpe ortus: deinde turbulentiſsimis iſtis temporibus plurimū laboris ſumpſiſti, & maxima pericula ſubijſti pro patria: tum deniq; Latinis & Græcis literis es eruditus. cuius rei indicium ſunt epiſtolæ, quas ſcribis, uerbis & ſententijs ornatæ. Quocirca uellem res in Germania per annos duo de triginta geſtas ſcriptis celebrari tuis. quis enim eas accuratius literis mandare poſſet quàm tu, qui aliquot bellis & plurimis principū conſilijs interfuiſti

fuiſti? Verum ſi te publicorum officiorum onera ita premunt, ut hoc onus hiſtoriam ſcribendi ſuſcipere nõ poſsis, conficies ſaltem cõmentarios earum rerum, & id humeris uiri, qui ipſum ſuſtinere poſsit, imponas. Sed de his nunc ſatis. Cum abhinc annos ſeptem & uiginti Petrum Moſellanũ, bonum plane uirum atq; doctum literis & Græcis & Latinis, Lipſiæ audires, cuius etiam ego auditor & diſcipulus fui, hæc cognoui, te eſſe adoleſcentem excellentiſsimo ingenio & ſuauiſsimis moribus: ac ſtudioſos optimarũ artium diligere. ſed cum nuper à põte Oeni redires, & me uiridi iaſpide, illic effoſſa, donares, tuam erga me beneuolentiam magis quàm antea cœpi perſpectam habere. ne igitur ſim ingratus, & accepti beneficij immemor, hunc librum De menſuris, quibus interualla metimur, tibi conſecraui. Superioribus quidem annis ſcripſerunt etiam alij de eiuſmodi menſuris: ſed qui pedem Græcum à Romano, cubitum à cubito, palmũ à palmo, digitum à digito diſtinxerit, reperies neminem. nam omnes uideri poſſunt putaſſe eas Græcas menſuras à Romanis longitudine nihil differre: uerum alteras alteris æquales eſſe. Quanq; aũt plures nationes id genus menſuras primo conſtituerũt ex humanorũ membrorũ latitudine & lõgitudine, atq; ijſdẽ uocabulis, quibus ipſa mẽbra, nominauernt, tamen inter ſe differunt, quod raro paria ſint in uno homine atq; in alio membra. Itaq; ſtadium Olympiacum longius erat cæteris Græciæ ſtadijs: cum ſingula pedum eſſent ſexcentum. ſed illud Hercules ſuis pedibus menſus fuit, hęc alij. Conſtat certe palmum altitudinis cuiuſq; humani corporis, natura bene compoſiti, quartam & uiceſimam partem eſſe. pedem, ſextam: cubitum, quartam. atq; ea membrorũ inter ſe proportio cum Pythagoræ non eſſet ignota, de Herculis ſtatura ex illius pedis longitudine, quam in ſtadio Olympiaco animaduertit, cõiecturam fecit. ueruntamen membra corporis humani, natura nõ bene compoſiti, hanc inter ſe proportionem non habent. etenim primus ille Darius rex Perſarum, cum omnium hominum eſſet formoſiſsimus, adeo longa habuit brachia & cubita, ut ad genua demiſſa, ea contingerent. atq; ex ea re Longimanus eſt nominatus. tametſi non ignoro Plutarchum, à Strabone diſſentientẽ, ſcribere primum Artaxerxem cognominatum Longimanum, quod dextram ſiniſtra haberet longiorem.

Hoc autem munuſculum ut nõ ex eius dignitate, ſed ex animo meo ſpectes etiam atq; etiam uehementer oro. Vale Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum III. Non. Maij anno M.D.XLIX.

GEORGII AGRICOLAE LIBER DE MENſURIS QVIBVS INTERVALLA metimur.

MEnſuræ ſunt duplices: alteræ quibus moles rerum liquidarum aridarumq́ metimur: alteræ quibus longitudinem, latitudinem, altitudinem corporum, ſiue interualla. illius generis ſunt uaſa capacitatis diſparis: huius membra humani corporis, aut perticæ, aut arundines, aut funiculi, quibus membrorum longitudo ſimplex eſt, uel dupla, uel tripla, uel multiplex. quocirca Iulius Frontinus de iure limitum id genus menſuram ſic definit. Menſura eſt complurium & inter ſe æqualium interuallorum longitudo finita. uerbi cauſa, pes cōſtat ex XVI. digitis, qui ſunt complura & inter ſe æqualia interualla. Prioris autem generis menſuris utuntur ementes & uendentes, atq; omnino mercatores, & agricolæ, & pharmacopolæ: his uiarum & agrorum & fodinarum menſores, geographi, rei ruſticæ ſcriptores, architecti, nonnullis etiam mercatores & reliqui artifices. ſed uiarum menſores & geographi plerunq; longitudinem conſiderant: longitudinem uero ſimul cum latitudine agrorum menſores & ſcriptores rei ruſticæ: fodinarum metatores item longitudinem cum latitudine: ſed hi, ſicut etiam nonnulli alij, præterea non raro ſeorſim altitudinem. at architecti materiæ longitudinem, latitudinē, altitudinem expendūt, ut etiam reliqui artifices. Liquidarum & aridarum rerum menſuras tam externas quàm Romanas & Græcas in libris, de menſuris & ponderibus inſcriptis, ſum perſecutus. alterius generis nunc exponere decreui. Verum cum hæ ipſæ item ſint uel Grecę, uel Latinæ, uel externæ, hic Grecas primo explicabo: quod Romani multas eiuſmodi menſuras à Grecis mutuati ſint: contra uero Græci à Romanis unam ſumpſerint tantum, nempe *μίλιον*. Quæ igitur menſuræ in hoc genere omnibus, aut certe multis, ſunt cōmunes ita ſe habent. *ὁ μὲν δάκτυλος μέτρον ἐστὶ σμικρότατον. ἡ δὲ δοχμὴ ἐστὶ δακτύλων. δ. ὅπερ μέτρον καὶ δακτυλοδόχμη παλαιστή τε καὶ δῶρον καλεῖται. ἡ δὲ λιχὰς ἐστὶ δακτύλων. ι. τὸ δὲ ὀρθόδωρον ια. ἡ δὲ σπιθαμή. ιβ. ὁ δὲ ποὺς δοχμῶν. δ. ἤτοι δακτύλων. ις. ἡ δὲ πυγμὴ δακτύλων. ιη. ὁ δὲ πυγών. κ. ὁ δὲ πῆχυς. κδ. ἤτοι δοχμῶν. ς. ἡ δὲ ὀργυιὰ πήχεων δ. ἤτοι ποδῶν. ς.* hoc eſt. Digitus eſt minima menſura. dochme uero, id eſt palmus, digitorū quatuor. quæ menſura & dacty-

lodochme & palæſte & doron dicitur. Lichas autem eſt digitorum decem: orthodoron, undecim: ſpithame, duodecim: pes uero palmorum quatuor, ſiue digitorum ſedecim: pygme, digitorũ decem & octo: pygon, uiginti: cubitum, quatuor & uiginti, ſiue palmorũ ſex: paſſus cubitorum quatuor, ſiue pedum ſex. Quædã autem Græca menſurarum nomina nunc Latine non reddo cum alias ob cauſas, tum maxime ob hanc, quod careãt nominibus Latinis. ſed de eis ſingulatim dicturus, quomodo debeant, ſi poſsint, uerti, explicabo. Itaq; harum menſurarum quæq; declarat modum quem habet humani membri membrorum 'ue latitudo, uel longitudo, uel extenſio. etenim minima menſura ex digito, quem Græci δάκτυλον uocant, cuius lati breue interuallum ipſi eſt, nomen inuenit. hac ſæpe utitur Dioſcorides. exempli cauſa. ἡ δὲ ῥίζα, de anchuſa loquitur, δακτύλου τὸ πάχος. id eſt. Radix aũt craſsitudine digiti. Hinc fit δακτυλιαῖος, hoc eſt digitalis. quod uſurpat idem Dioſcorides de bunio ſcribens βούνιον καυλὸν αὐίησι τετράγωνον, εὐμήκη, πάχος δακτυλιαῖον. Id eſt. Bunium caulem profert quadrangulum, bene longum, craſsitudine digitali. Quoniam uero indice & infami & medico pollex plenior & craſsior eſt, minimus exilior & tenuior, differentiam, quæ eſt in herbarum radicibus & caulibus, etiam his duobus digitis explanauit. ſcribit enim de eryngij radice. δακτύλου τοῦ μεγάλου τὸ πάχος. Hoc eſt. Pollicis craſsitudine. & de ſpinæ albæ caule. καυλὸν ὑπὲρ δύο πήχεις, δακτύλου τοῦ μεγάλου ἢ καὶ μεῖζον τὸ πάχος. Hoc eſt. caulem habet altum ſupra duo cubita: pollicis craſsitudine, aut etiam craſsiorem. at de inulæ Ægyptiæ radice. πάχος δακτύλου μικροῦ. id eſt. Craſsitudo ei eſt minimi digiti. & de caule hiacynthi. λεπτότερον τοῦ μικροῦ δακτύλου. Hoc eſt. graciliorem minimo digito. Similiter cum digitis foliorum latitudinem explicat Dioſcorides tranſuerſos intelligit. quo modo ſcribit de elaphoboſco. φύλλα διδάκτυλα τὸ πλάτος. id eſt. Folia duum digitorum latitudine. At cum radicum longitudinem uel foliorum aut caulium altitudinem exponit digitis, de eadem menſura non ſentit. ῥίζα de eodem elaphoboſco loquitur, ὡς τριδάκτυλος τὸ μῆκος. hoc eſt. radix eſt fere longitudine trium digitorum. & de folijs thlaſpeos. βοτάνιον ἐστὶ στενοῖς τοῖς φύλλοις ὡς δακτύλου μῆκος πεπτωκόσιν ἐπὶ τῇ γῆς. Id eſt. herbula eſt anguſtis folijs ferè digiti longitudine in terrã uerſis. & de cyclamini caule. καυλὸν δὲ τετραδάκτυλον. Hoc eſt. caulem habet longitudine quatuor digitorum. Eiuſmodi autem multa, quæ exempli cauſa ex diuerſis ſcriptoribus ponam, ſi nõ ad aliud, certe ad hoc ſunt utilia, ut in ueteri loquendi conſuetudine non ſimus rudes, ſed ea, ſi quando uſus fuerit, optime utamur. Sequitur δοχμὴ quæ ab accipiendo eſt appellata. eam Latini palmum nominant. cõſtat autem ex quatuor digitis. ſcribit enim Iulius Pollux. δοχμὴ δὲ συγκλεισθέν-

τοῦ οἱ τέσσαρες δάκτυλοι. id eſt. Dochme uero ſunt quatuor digiti concluſi. trãſuerſa enim manu metimur. hac menſura utitur Ariſtophanes in Equitibus. allantopola uero de corio loquens carpit Cleonem.
καὶ πρὶν ἡμέραν φορῆσαι, μεῖζον ἦν δυοῖν δοχμαῖν. hoc eſt.
Ante quàm dies abiret, maius bino palmo erat.

Eadem menſura, ut apud eundem Pollucem ſcriptum eſt in ſecundo libro, δακτυλοδόχμη uocatur. quod nomen ex digitis & palmo reperit. Eadem, ut idem autor eſt, παλαιστὴ nuncupatur. ὅτι πέλας συνάγει τὰ ὀστᾶ, τουτέστι πλησίον ποιεῖ τοὺς δακτύλους. id eſt, quod prope coniungat oſſa digitorum. ea enim de cauſa ſic nominatam eſſe Græcus quidam putat. cum Polluce Heſychius facit. παλαιστὴ inquit, τὸ τεττάρων δακτύλων μέτρον. hoc eſt. Palæſte eſt quatuor digitorum menſura. Eadem etiã παλαιστὴς, ut Pollux, nominaẽ genere maſculino. Ab hoc uerbo fit παλαιστιαῖος. quod uſurpat Dioſcorides cũ ſcribit de ueratro albo. καυλὸν δὲ παλαιστιαῖον. id eſt. caulem autem habet palmi altitudine. ab eodem deducitur διπάλαιστος. quod ponit Xenophon in libro De uenatione ubi præcipit de Retibus. διπάλαιστοι δὲ τοὺς βρόχους. quod eſt. eorum laquei diſtent inter ſe duos palmos. & Dioſcorides. καυλία de phalaride herba loquitur, ἀνίησιν ἐκ ῥιζῶν λεπτῶν καὶ ἀχρήστων πολλὰ, διπάλαιστα, γονατώδη. hoc eſt. coliculos emittit è tenuibus & inutilibus radicibus multos, duorum palmorum longitudine, geniculatos. ab eodem formatur τετραπάλαιστος. quo utitur in libro ſecũdo. cuius uerba poſtea afferam. ex eodem componitur πεντεπάλαιστος. Xenophon ibidem. τὰ δὲ προβόλια πρῶτον μὲν λόγχας ἔχοντα, τὸ μὲν μέγεθος πεντεπαλαίστους. id eſt. Venabula uero primo ferrum habeant longum quinqꝫ palmos. ex eodem fit ἑξαπάλαιστος. quod item Herodotus ibidem uſurpat. Eadem denique menſura δῶρον eſt dicta ἀπὸ τοῦ τὰ πλεῖστα διὰ τῆς χειρὸς ἡμᾶς δωρεῖσθαι, ἀφ᾽ ἧς μετρεῖται ἡ παλαιστή. hoc eſt. Ab eo quod plurimas res manu nos demus, qua metimur palmum. quocirca Vitruuius libro ſecundo de laterum generibus, quorum unum Gręce δίδωρον uocatur, alterum τετράδωρον, tertium πεντάδωρον, ſcribit. δῶρον autem Græci appellant palmum, quod munerum datio Gręce δῶρον appellatur. id autem ſemper geritur per manus palmum. At Plinius de ijſdem laterum generibus ait. Græci enim antiqui δῶρον palmum uocabant, & ideo δῶρα munera quia manu darentur. uſus eſt hoc uocabulo menſuram declarante Homerus. canit enim
τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἑκκαιδεκάδωρα πεφύκει Id eſt
Cui palmos creuere decem & ſex cornua fronte.

Et Heſiodus in lib. ſecũdo operis, quod inſcribitur, Opera & dies.
τρισπίθαμον δ᾽ ἄψιν τάμνειν δεκαδώρῳ ἀμάξῃ hoc eſt
Curuatura rotæ ternis dodrantibus, ut ſit

In latum currus palmis bis quinq;

Λιχὰς autem eſt interuallum inter pollicem & indicem.cum,quàm fieri poſsit maxime,diſtenduntur. inquit enim Pollux. εἰ δὲ τὸν μέγαν δάκτυλον τῷ λιχανῷ ἀντιτείνας, τὸ μέτρον λιχάς. Id eſt. Si pollicem ad partem indici contrariam tendis, menſura lichas dicitur. hæc uero menſura,ut apud Græcum eſt,qui tradit qua de cauſa quodq; uerbum ſit ita nominatum, eſt decem digitorum. hoc eſt duorum palmorũ & dimidij. ſcribit uero ſic. ποιεῖ δὲ ἀπὸ τοῦ μεγάλου δακτύλου πρὸς τὸ τοῦ λιχανοῦ ἄκρον δακτύλους δέκα. id eſt. Interuallũ inter pollicem & ſummam indicis partem efficit decem digitos. hæc menſura quia nomen ei non poſuerunt Latini,retinebit Græcum. At lichade longior eſt, nimirum circiter digitum unum,menſura uocata ὀρθόδωρον, quod rectum palmum interpretor. eſt uero interuallum inter primam palmæ partem, καρπὸν Græci nominant, & ſupremam medij digiti. etenim Pollux ait. τὸ δ᾽ ἀπὸ τοῦ καρποῦ ἕως ἄκρων δακτύλων ἡ πᾶσα χεὶρ ὀρθόδωρον. hoc eſt. Tota manus à prima palmæ parte uſq; ad ſummam digitorum partẽ orthodoron uocatur.Et Heſychius. ὀρθόδωρον μέτρον τὸ ὀρθὸν τῆς χειρὸς ἀπὸ τοῦ καρποῦ μέχρι τοῦ τῶν δακτύλων ἄκρου. id eſt. Orthodoron eſt recta menſura manus à prima palmæ parte uſq; ad ſupremam digitorum partem.

σπιθαμὴ uero,quam, qui Latina conuertit de Græcis, dodrantem recte uocabit,digito rurſus longior eſt quàm orthodoron: nempe trium palmorum. quantum eſt digitis extenſis interuallum inter minimum digitum & pollicem.id partim ex his Iulij Pollucis uerbis poteſt intelligi. εἰ δὲ τοὺς δακτύλους ἀποτείνας ἀπὸ τοῦ μεγάλου πρὸς τὸν σμικρότατον μετρεῖς, σπιθαμὴ τὸ μέτρον. hoc eſt.Si uero digitis extenſis à pollice uſq; ad minimum metiaris, ea mẽſura ſpithame uocatur. partim ex eius Græci, qui uocabula interpretatur, his uerbis. ἡ δὲ σπιθαμὴ ἔχει δοχμὰς τρεῖς, ὁμοίως καὶ παλαιστὰς τρεῖς: δακτύλους δὲ δώδεκα. ὡς ἐχούσης τῆς δοχμῆς δακτύλους τέσσαρας, ὁμοίως καὶ τῆς παλαιστῆς. ἀπὸ δὲ τοῦ μικροῦ δακτύλου διϊσταμένων τῶν δακτύλων ἕως τοῦ ἀντίχειρος λέγεται σπιθαμὴ παρὰ τὸ ἀποστασμὸν ποιεῖν ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἀντίχειρος πρὸς τὸ τοῦ μικροῦ ἄκρον. Id eſt. Spithame habet dochmas tres, ſimiliter palæſtas tres: digitos uero, duodecim. quod dochme quatuor habeat digitos, ſimiliter palęſte. diductis enim digitis ſpatiũ quod eſt inter minimum & pollicem dicitur ſpithame: ab eo quod ſummam pollicis partem diuellamus à ſumma minimi digiti parte. Cum his conſentit Heſychius. σπιθαμὴ, inquit, τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ τοῦ μεγάλου δακτύλου ἐπὶ τὸν μικρὸν διάστημα ἐκτεθέν. hoc eſt menſura ſiue interuallum inter pollicem & minimum digitum interiectum. hac menſura non raro utitur Dioſcorides. κλωνία, ſic ſcribit de ariſtolochia, λεπτὰ ὡς σπιθαμῆς τὸ μέγεθος. Id eſt. Ramulos tenues habet longos ferè dodrantem. hinc deriuatur σπιθαμιαῖον

μιαῖος. idem de leontopodio σπιθαμιαῖον ἐστι βοτάνιον. hoc eſt. dodrantalis eſt herbula. hinc διασπίθαμος. idem de ambroſia. ἡ δὲ ῥίζα λεπτὴ, διασπίθαμος. id eſt. Radix autem tenuis, longa duos dodrantes. hinc τρισπίθαμος. idem de eadem ambroſia. θαμνίσκος ἐστι τρισπίθαμος τὸ ὕψος. hoc eſt. Frutex eſt altus tres dodrantes. Aetius Amidenus maluit dicere σπιθαμῶν τριῶν. ſcribit enim lib. XIII. de uipera. μῆκος δὲ πήχεως, τὸ δὲ μέγιστον σπιθαμῶν τριῶν. id eſt. Ei longitudo cubiti, ſed maximæ trium dodrantum. etſi quædam exemplaria non emendata habent παλαιστῶν. hinc denique πεντασπίθαμος. Xenophon in libro De uenatione, ubi præcipit de retibus. τὸ δὲ μῆκος πεντασπιθάμοι. quod eſt. alta ſint quinque dodrãtes. Sed ποὺς, id eſt pes, eſt ſedecim digitorum, ſiue palmorũ quatuor. quod ex Herodoti uerbis perſpicuum eſt. qui ſic ait in libro ſecundo, quem Euterpe inſcripſit. αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαί εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον. ἑξαπόδου μὲν τῆς ὀργυιῆς μετρεομένης καὶ τετραπήχεος. τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίστων ἐόντων. τοῦ δὲ πήχεος ἑξαπαλαίστου. hoc eſt. Centum autem iuſti paſſus ſunt ſtadiũ unum quod ſex ſit plethrorum. ut paſſum ſex pedibus metiamur, & quatuor cubitis. pedes uero ſint quatuor palmorum: cubitum autem ſex palmorum. Suidas quoque ſcribit. ὁ ποὺς ἔχει δακτύλους. ις. id eſt. Pes habet digitos ſedecim. hoc utitur Solon in legibus ut eſt apud Plutarchum. ὥρισε δὲ καὶ φυτειῶν μέτρα μάλ' ἐμπείρως. τοὺς μὲν ἄλλο τι φυτεύοντας ἐν ἀγρῷ πέντε πόδας ἀπέχειν τοῦ γείτονος κελεύσας. τοὺς δὲ συκῆν, ἢ ἐλαίαν, ἐννέα. hoc eſt. Experientiſsime autẽ etiam definiuit modos plantationis. ut qui in agro cuiuſuis alterius arboris ſereret ſurculos, quinque pedes à fundo uicini abſtineret: qui fici uel oleæ, nouem. & Xenophon libro primo de Cyri aſcenſu ad Babylonẽ. τὸ δὲ μαρσύου τὸ εὖρος εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν. id eſt. Marſyæ autem latitudo eſt pedum quinque & uiginti. & Dioſcorides de conyzis. ὕψος δὲ τοῦ καυλοῦ, ἡ μὲν μείζων δύο πήχεων ἔχει, ἡ δ' ἐλάττων ποδός. hoc eſt. Caulis conyzæ maioris altitudine eſt duûm cubitorum: minoris, pedis. ex eo formatur ποδιαῖος, id eſt pedalis. ex eodem componitur ἡμιπόδιον, id eſt ſemipes: & δίποδος. id eſt duos pedes longus uel latus uel altus. unde fit διποδιαῖος, id eſt bipedalis: & τρίποδος id eſt tres pedes longus, uel latus, uel altus: ac ſimilia. at δίπους aliud ſignificat, eum ſcilicet qui habet duos pedes: τρίπους, qui tres: τετράπους, qui quatuor. ex eodẽ etiã cõponitur τριημιπόδιον id eſt tres ſemipedes, ſiue ſeſquipes: & πεντημιπόδιον, id eſt quinque ſemipedes. Heſiodus

ὅλμον μὲν τριπόδην τάμνειν, ὕπερον δὲ τρίπηχυν
ἄξονα δ' ἑπταπόδην, μάλα γάρ νύ τοι ἄρμενος οὕτω.
εἰ δέ κεν ὀκταπόδην, ἀπὸ καὶ σφύρην τε τάμοιο. hoc eſt

Alta pedes facito ternos mortaria, ternos
Piſtillum cubitos: quo non eſt aptior, axem

Septenûmqꝫ pedum. uerum ut ſit forſitan octo,
Tum pars, quæ ſuperat, mallei reſecetur in uſum.

Xenophon in œconomico. βοθύνους μὲν γὰρ οἵους ὀρύττουσι τοῖς φυτοῖς, οἶδ' ὅτι ἑώρακας ἔφη. καὶ πολλάκις ἔγωγε ἔφην. ἤδη τινὰ οὖν αὐτῶν εἶδες βαθύτερον τριπόδου; οὐδὲ μὰ Δί' ἔγωγ' ἔφην πεντημιποδίου. τί δὲ τὸ πλάτος ἤδη τινὰ τριπόδου πλέον εἶδες; οὐδὲ μὰ Δί' ἔφην ἐγὼ διπόδου. ἴθι δή ἔφη καὶ τόδε ἀποκρίναι μοι ἤδη τινὰ εἶδες τὸ βάθος ἐλάττονα διποδιαίου. οὐδὲ μὰ Δί' ἔφην ἔγωγε τριημιποδίου. καὶ γὰρ ἐξορύττοιντ' ἂν σκαπτόμενα ἔφην ἐγὼ τὰ φυτὰ εἰ λίαν γε οὕτως ἐπιπολῆς πεφυτευμένα εἴη. οὐκοῦν τοῦτο μὲν ἔφη, ὦ Σώκρατες ἱκανῶς οἶσθα. ὅτι οὔτε βαθύτερον πεντημιποδίου ὀρύττουσιν, οὔτε βραχύτερον τριημιποδίου. Id eſt. Scrobes quales fodiunt ſtirpibus noui quod uidiſti, inquit. ſæpe ait. uidiſti ne altiorem tribus pedibus? nõ per Iouem altiorem quinqꝫ ſemipedibus. uidiſti ne tribus pedibus latiorem? nõ per Iouem dixi duobus. age, inquit, etiam hoc mihi reſponde. uidiſti ne altitudine minorem duobus pedibus? non per Iouem tribus ſemipedibus. etenim effodiuntur plantæ, cùm fodi ſolẽt, ſi in ſumma ſeruntur tellure. igitur dixit, o Socrates, ſatis noſti quod neqꝫ altiorem quinqꝫ ſemipedibus fodiunt, neqꝫ humiliorem tribus ſemipedibus. πῆχυς autem, quam menſuram Latini cubitum interpretantur, eſt pedis unius & dimidij. ſcribit enim Heſychius. πῆχυς ὁ εἷς καὶ ἥμισυ πούς. hoc eſt. Cubitum eſt pes unus & dimidius. & Suidas.

πῆχυς τὸ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς τὸ ἔκταμα. ὁ πῆχυς ἔχει πόδα α ς. id eſt. Cubitum eſt extenſio à cubito uſqꝫ ad digitos manus. cubitum uero habet pedem unum & dimidium. Sed reuera cubitum non eſt interuallum medium inter flexum brachij & digitos, uerum interiectum inter flexum brachij & ſupremam medij digiti partem. quod ipſum Pollux his uerbis explicat. ἀπὸ δὲ τοῦ ὠλεκράνου πρὸς τὸ τοῦ μέσου δακτύλου ἄκρον, τὸ διάστημα πῆχυς. hoc eſt. Interuallum ab interiore flexus brachij parte uſqꝫ ad ſummam medij digiti partem, cubitum. eſt igitur cubitum quatuor & uiginti digitorũ. hac menſura utitur Xenophon lib. IIII. de Cyri aſcẽſu ad Babylonem. εἶχον δὲ καὶ δόρυ ὡς πεντεκαίδεκα πηχῶν. id eſt. Haſtam autem habebant, Chalybes ſcilicet, longam cubita ad quindecim. & Dioſcorides ſcribens de trifolio. θάμνος ὑπὲρ πήχεως μείζων. hoc eſt. Frutex eſt altior cubito. & de conyzis. quæ uerba paulo ante commemorauimus. hinc deriuatur πηχυαῖος. id eſt cubitalis. Hippocrates lib. I. de oſsiũ fractorum curatione. ξύλον πηχυαῖον ἢ ὀλίγῳ βραχύτερον. hoc eſt. Lignum cubitale, aut paulo breuius. & Dioſcorides de cypero. καυλὸν δὲ πηχυαῖον ἢ καὶ μείζονα. id eſt. Caulem uero habet cubitalem, aut etiam altiorem. ex eodem componitur ἡμιπηχυαῖος, hoc eſt dimidij cubiti menſura. Dioſcorides de ormino ſatiuo. καυλὸς δὲ τετράγωνος, ἡμιπηχυαῖος. hoc eſt. Caulis autem eius eſt quadrangulus, dimidij cubiti altitu

altitudine. ex eodem conficitur δίπηχυς id eſt duorum cubitorum. Xenophon lib. VI. de Cyri diſciplina. προσέθηκε καὶ δρέπανα σιδήρεα ὡς διπήχεα πρὸς τοὺς ἄξονας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν. hoc eſt. appoſuit etiam falces ferreas, duo cubita longas, utrinq; ad axes rotarum. & Dioſcorides de meo herba. διπηχύ που ἀναβαῖνον. id eſt. Duorum cubitorum altitudine alicubi ſe attollens. à quo deriuatur διπηχυαϊκή, quo nomine Græci appellant interſcalmium, ut autor eſt Vitruuius libro primo cap. II. quod duûm cubitorum interuallũ ſit inter ſcalmos. ex eodem conflatur τρίπηχυς. id eſt trium cubitorum menſura. Xenophon lib. IIII. de Cyri aſcenſu ad Babylonem. ἄριστοι δὲ τοξόται ἦσαν. εἶχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπήχη. τὰ δὲ τοξεύματα πλέον ἢ διπήχη. hoc eſt. peritiſsimi autem erant (de Carduchis loquitur) ſagittarij. arcus habebant ternûm cubitum: ſagittas longiores cubitis duobus. & Dioſcorides de medio herba. καυλὸς τρίπηχυς. id eſt. caulis ipſi eſt tria cubita altus. ex eodem deniq; componitur ἑξάπηχυς id eſt ſex cubitorum. Xenophon lib. V. de Cyri aſcenſu ad Babylonem. ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ παλτὸν ἑξάπηχυ. hoc eſt. dextra (de Moſynœcis loquitur) iaculum tenebant cubitum ſenûm.

Sed quaſi decurtata cubita ſunt πυγὼν & πυγμή. quales uero ſint menſuræ exponit Pollux. εἰ δὲ συγκάμψειας τοὺς δακτύλους ἀπ᾽ ἀγκῶνος ἐπ᾽ αὐτοὺς, πυγὼν τὸ μέτρον. εἰ δὲ συγκλείσειας, πυγμή. id eſt. Si ſimul flexeris digitos, à cubito ad ipſos menſura pygon dicitur: ſi concluſeris, pygme. uerum Heſychius pygonis menſuram magis expedite explicat. πυγὼν μέτρον τὸ ἀπὸ τοῦ ὠλεκράνου, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἀγκὼν, ἕως ἔξω τῆς χειρὸς τῶν κεκαμμένων δακτύλων. hoc eſt. Pygon menſura eſt à cubito uſq; ad extremã manus partem cum digiti inflexi fuerint. pygon igitur digitis ferè quatuor, pygme ſex breuior eſt quàm cubitũ, quod à Græcis πῆχυς nominatur. itaq; pygonem licebit Latine reddere cubitum decurtatum maius uel palmipedem: pygmen, minus. utitur pygonis menſura Xenophon in libro De uenatione. τὸ δὲ βάθος τῶν βρόχων πυγόνος. quod eſt, laqueis autem ſit altitudo pygonis. & Aelianus. τετράγωνοι δ᾽ ἄμφω, πυγόνος δὲ τὸ μῆκος id eſt. ambo ſunt quadrati, ſed eis pygonis longitudo. ex hoc uocabulo Homerus lib. X. Odyſſeæ formauit πυγούσιος.

βόθρον ὀρύξαι ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα καὶ ἔνθα. hoc eſt
In latum longumq; ſcrobem fodiſſe pygonis
Menſura.

Interpres recte exponit πυγονιαῖον. Ex pygme uero Pygmæos nõmen inueniſſe autor eſt Euſtathius Homeri interpres.

At ὀργυὰ, quã Latini paſſum uocãt, qualis ſit menſura itẽ explicat Pol. εἰ δ᾽ ἄμφω τὰς χεῖρας ἐκτείνας, ὡς καὶ τὸ στέρνον αὐταῖς συμμετρεῖν ὀργυὰ τὸ μέτρον. id eſt. ſi uero ambas manus extẽderis ut & pectus una

cum

cum eis metiaris, menſura dicitur orgyia. idem ſentit Græcus qui uo-cabula interpretatur. ὀργυιὰ σημαίνει τὴν ἔκτασιν τῶν χειρῶν σὺν τῷ πλάτει τοῦ στήθους. παρὰ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐκτείνειν τὰ γυῖα. ὅ ἐστι τὰς χεῖρας hoc eſt. orgyia ſignificat extenſionē manuū cū latitudine pectoris. ſic appel-lata à porrigendo & extendēdo mēbra, id eſt manus. nec ab eis diſſen-tit Heſychius qui ſic ſcribit. ὀργυιά ἡ τῶν ἀμφοτέρων χειρῶν ἔκτασις, καὶ τὸ μέτρον, ἀπὸ τοῦ τὰ γυῖα μετρεῖν, καὶ πήχεις τέσσαρες. id eſt. orgyia eſt u-triuſq; manus extenſio & menſura. ex eo nominata quod membra me-tiantur. eſt autem quatuor cubitum, ſiue pedum ſex ut Herodotus de-clarat. uſurpat hanc menſuram Solon legislator, ut eſt apud Plutar-chum. ἐὰν δὲ ὀρύξαντες ὀργυιῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς μὴ εὕρωσι, τότε λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος ἑξάχουν ὑδρίαν, δὶς ἑκάστης ἡμέρας πληροῦν-τας. hoc eſt. ſin autem fodientes altitudine decem paſſuum in proprijs fundis non inuenerint aquam, tunc licebit à uicino accipere hydriā ſex congiorū capacem: eamq; bis ſingulis diebus implere. & Xenophon lib. I. de Cyri aſcenſu ad Babylonem. κατὰ γὰρ μέσον τὸν σταθμὸν τοῦτον τά-φρος ἦν ὀρυκτὴ βαθεῖα. τὸ μὲν εὖρος, ὀργυιαὶ πέντε. τὸ δὲ βάθος, ὀργυιαὶ τρεῖς. id eſt. in medijs caſtris erat foſſa quinq; paſſus lata, tres alta. ex hoc uerbo fit ὀργυιαῖος. id eſt menſura paſſus. ex eodem conficitur τριόργυιος. hoc eſt trium paſſuum menſura. Xenophon lib. VI. de di-ſciplina Cyri. ἦν δὲ τοῦτο τριόργυιον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τροχοῖς. hoc eſt. erat autem hoc (domicilium ſcilicet) à terra una cum rotis altum tres paſſus. ex eodem componitur τετραόργυιον. id eſt quatuor paſ-ſuum menſura. Hactenus de menſuris dixi quæ declarant modū, quem habet humani alicuius membri mēbrorum'ue latitudo, uel lon-gitudo uel extenſio: nunc de alijs dicam quæ ex pede multiplicato ſo-lent oriri. τὸ μὲν οὖν πλέθρον ἔχει πόδας. ρ. τὸ δὲ στάδιον. χ. ὁ δὲ δίαυλος στά-δια. β. τὸ δὲ ἱππικόν. δ. τὸ δὲ μίλιον. η. ὁ δὲ δόλιχος. ιβ. id eſt. Plethron igitur habet pedes centum: ſtadium uero, ſexcentos. diaulos autem, ſta-dia duo: hippicon, quatuor: milliare, octo: dolichos, duodecim.

πλέθρον, quod caret Latino nomine, centum eſſe pedum affirmat Suidas. ἔχει δὲ, inquit, τὸ πλέθρον πόδας .ρ. hoc eſt. habet aūt plethrū pedes centū. idem colligitur ex Herodoti uerbis ſupra citatis. ſi enim ſtadiū eſt ſexcentū pedū, ſex uero plethrorū, neceſſe eſt plethrū pedū eſſe centū. at Homeri interpres Odyſſeæ lib. V. ſcribit. πλέθρον μέτρον γῆς ἔχον πήχεις ξς. id eſt. plethrū menſura terræ habens cubita ſex & ſexaginta. tot quidē habet cubita, ſed unū præterea pedē, atq; ſic etiam Suidæ uerba, quæ poſtea afferā, ſunt intelligenda. utitur hac uoce Xe-nophon, maxime cum latitudinem amnium ſolet explicare. ut lib. II. de Cyri aſcenſu ad Babylonem. τὸ εὖρος πλέθρου. hoc eſt latitudo plethri. loquitur uero de Phyſco fluuio. & τὸ εὖρος τεττάρων πλέθρων. id eſt. la-titudo quatuor plethrorum. nimirum Zabati fluuij. & lib. III. παρ' αὐ-

τὴν

τὴν τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς λιθίνη. τὸ μὲν εὖρος, ἑνὸς πλέθρου. τὸ δ' ὕψος, δύο πλέθρων. hoc eſt. ad eandē urbem erat pyramis lapidea lata plethrum unum, duo alta. hinc fit πλεθριαῖος, id eſt plethri menſura. idem Xenophon de Cyri aſcenſu ad Babylonem lib. I. ſic ſcribit de Maſca fluuio. τὸ εὖρος πλεθριαῖον. hoc eſt. latitudo plethri. ex eodē uerbo componitur ἡμίπλεθρον. id eſt. dimidium plethrum. Xenophon ibidem lib. IIII. τὸ δὲ χωρίον, ὡς καὶ σὺ ὁρᾷς, σχεδὸν τρία ἡμίπλεθρα· hoc eſt. locus, ut & tu uides, ferme trium dimidiorum plethrorum eſt longus. ex eodem conficitur δίπλεθρος. id eſt duorum plethrorum menſura. Xenophon ibidem de Centrite fluuio. εὖρος ὡς δίπλεθρον. hoc eſt. latus ad duo plethra. Sequitur στάδιον, quod etiam στάδιος dicitur. huic menſuræ ſimiliter nomen non poſuerunt Latini, ſed retinet Græcum. ſtadium uero eſſe pedum ſexcentûm ex Herodoto intelligitur. atq; etiam ex Suida qui ſcribit. στάδιον ἔχει πόδας. χ. id eſt. Stadium habet pedes ſexcentos. qui autem ſtadiū currūt, σταδιεῖς & σταδιοδρόμοι à Pindaro dicuntur. quales fuerunt Xenophon Corinthius, Aſopichus Orchomenius, Thraſideas Thebanus, Dinias filius Megæ. ad quod curſorum certamen reſpiciens Ariſtophanes in nubibus inquit. τῶν Ἑλλήνων εἶναί με λέγειν ἑκατὸν σταδίοισιν ἄριστον. hoc eſt

Exiſtere Græcis dicito me centum ſtadijs meliorem. hac menſura Græci, ut Latini paſſu, locorum interualla ſolent explicare. itaq; Strabo ſæpius utitur ſtadio in geographia & Xenophon in libris rerum Græcarum. uerbi gratia. Strabo lib. III. ἔσθ' ὕστατον τὸ ἱερὸν ἀκρωτήριον διέχον τῶν Γαδείρων ἔλαττον ἢ δισχιλίους σταδίους. id eſt. ultimū ſacrum promontoriū diſtans à Gadibus minus duobus millibus ſtadiorum. & Xenophon lib. II. rerum Græcarum. προσκαλοῦντ δὲ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπὶ δέκα σταδίους καθελεῖν ἑκάτερον. hoc eſt. iubebant autem utrunq; murum longum ad decem dirui ſtadia. Stadium uero ueteribus dicebatur αὐλὸς, unde δίαυλος duo ſtadia. quod ſcribit is qui uocabula interpretatur. στάδιον κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐκαλεῖτο αὐλὸς, ὅθεν δίαυλος τὰ δύο στάδια. id eſt. Stadium apud ueteres dicebatur aulos, unde diaulos duo ſtadia. idem ex Polluce percipitur. δίαυλος, ſcribit, καὶ διαύλου ἀγωνιστὴς, καὶ ἀγωνιζόμενος τὸ διπλοῦν στάδιον. hoc eſt. diaulos & diauli certator, & certans duplex ſtadium. ſtadio enim perfecto reuertebatur. quare Suidas. δίαυλος ὁ διπλοῦν ἔχων τὸν δρόμον ἐν τῇ πορείᾳ, τὸ πληρῶσαι τὸ στάδιον καὶ ὑποστρέψαι. id eſt. diaulos habet duplex curriculum. curſor enim decurſo ſtadio ad carceres recurrit. id uero διαυλοδρομεῖν Græci nominant. quod uerbum Ariſtoteles in ſecundo libro De ortu animantium ponit. Hippocleus Theſſalus ut nobilis διαυλοδρόμος laudatur à Pindaro in Pythijs. ἱππικὸν autem quod ex curſu equorum nomen inuenit, eſt quatuor ſtadiorum. quod his uerbis declarat Plutarchus in Solone. ὅπου μὲν οὖν δημόσιον φρέαρ

ἔνθα ἱππικοῦ χρῆσθαι τούτῳ. τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα τεσσάρων ἦν σταδίων. hoc eſt. ubi publicus eſt puteus eo intra hippicũ uti licet. eſt uero hippicum ſpatium quatuor ſtadiorum. At μίλιον, quod Latini, à quibus Græci hoc nomen menſuramq́ ſumpſerũt, milliare uocant, eſt pedum Græcorum IIII DCCC. ſiue, ut Hero tradit, ſtadiorum octo. Græci hac menſura, cum Latinorũ ſcripta cõmemorant, utuntur. ut Strabo lib. III. τινὲς δ' ἀπὸ μὲν τοῦ ἱεροῦ ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ τοῦ Ἄνα στόματος ἑξήκοντα μίλια φασί. id eſt. quidam à ſacro promontorio uſq; ad os Anæ fluuij ſexaginta milliaria eſſe dicunt. & lib. VI. αὐτὸς δ' ὁ κόλπος ἔχει περίπλουν ἀξιόλογον μιλίων διακοσίων. μ. hoc eſt. ipſe autẽ ſinus inſignem habet nauigandi circuitum: nimirum milliarium ducentorum quadraginta. Δολιχὸν uero eſſe duodecim ſtadiorũ ex Heronis uerbis poteſt intelligi, qui ſic ſcribit. στάδιον κατὰ μῆκος ἔχει πόδας. χ. δίαυλος. ͵αβ. μίλιον στάδια. η. δολιχὸς στάδια ιβ. id eſt. ſtadium in longitudine habet pedes DC. diaulus MCC. milliare ſtadia VIII. dolichus ſtadia XII. Xenophon lib. IIII. de Cyri aſcenſu ad Babylonem. ἠγωνίζοντο δὲ παῖδες μὲν στάδιον τῶν αἰχμαλώτων οἱ πλεῖστοι. δόλιχον δὲ κρῆτες πλείους ἢ ἑξήκοντα ἔθεον. hoc eſt. Pueri plurimi captiui ſtadium decurrerũt: dolichum autem Cretenſes plures quàm ſexaginta. in Olympijs celebratur à Pindaro Ergoteles Himeræus, ut ex hoc genere certaminis nobilis & clarus. Hæ igitur ſunt mẽſuræ Græcæ, quibus uarij ſcriptores, ut ex iam dictis perſpicuum eſt, utuntut. etenim herbarijs in uſu ſunt δάκτυλος, παλαιστή, πούς, πῆχυς, ut Dioſcoridis uerba ſupra citata declarant. architectis uero eædem. quod ex Vitruuio liquet, qui Græcorum ſcripta citat. nam Græci qui de architectura ſcripſerũt non extant. at geographi uſurpant πόδα, ὀργυιὰν, πλέθρον, στάδιον, μίλιον, ut ex Xenophõte, Strabone, Arriano, Hannone Carthaginiẽſi poteſt intelligi. rei uero ruſticæ ſcriptoribus in uſu ſunt δάκτυλος, παλαιστή, πούς, πῆχυς, ὀργυιὰ, ἄρουρα, πλέθρον, κλίμα, quod declarãt hi quorũ ſcripta cõgeſsit neſcio quis & γεωπονικὰ inſcripſit. apud quẽ Diophanes his partim utitur, partim Florentinus. etenim Diophanes. καὶ μετὰ ἡμέρας. κη. βλαστοὺς φύσει τετραπαλαιστιαίους, οὓς μεταφυτεύσον μὴ εἰς βάθος πλέον παλαιστῶν. δ. καὶ ἐντὸς δύο μηνῶν ὑπὲρ πηχυαῖον μέγεθος φυήσονται. id eſt. & poſt dies octo & uiginti producent germina palmos quatuor alta. quæ tranſplanta non altius quatuor palmis. & intra duos mẽſes ſupra quàm ſit cubitalis altitudo creſcent. Florentinus uero. ἐμοὶ δοκεῖ μὴ ἧττον τεσσάρων ποδῶν ποιεῖν τοὺς βόθρους τῶν ἀμπέλων. hoc eſt. ut mihi uidetur ſcrobes uitium non humiliores faciendi ſunt quatuor pedibus. Orgyiam autẽ uſurpat Solon in legibus, ut eſt apud Plutarchum. nam lex ſupra citata ad agricolas pertinet. At plethrum ponit lib. II. γεωπονικῶν Florentinus. καὶ πλέθρον δὲ τῶν παλαιῶν ἀμπέλων ἐν τῷ εὐόργῳ καὶ βοτάνας μὴ ἐχούσῃ καὶ πλαγίᾳ γῇ ὑπὸ τριῶν πολλά-

κις ἐργάζεσθαι. id eſt. plethrum uero ueterum uitium in tractabili & herbas non habente & decliui terra ſæpe à tribus operarijs excoli. Idem à poetis potiſsimum dicitur πέλεθρον. Sed in georgicis quæ eius latitudo fuerit in dubium uocatur. etenim Suidas dicit quoquo uerſus eſſe pedum octo & triginta, alij centum. quomodo Suidæ plethrũ efficit pedes mille quadringentos quadraginta quatuor: aliorum, pedum decem millia. ſcribit enim Suidas. πλέθρον τὸ τοῦ σταδίου ἕκτον μέρος. ὅπερ ἐστὶ πηχῶν ξϛ. ὅλον γὰρ τὸ στάδιον ἐστὶ τετρακοσίων. ἢ πανταχόθεν ἔχον πόδας. λη. hoc eſt. Plethrum, ſexta ſtadij pars, eſt cubitorum ſex & ſexaginta. nam integrum ſtadium eſt cubitorum quadringentorum. aut quoquouerſus habens pedes octo & triginta. Aliorum ſententiam explicant hæc Heſychij uerba. πέλεθρον μέτρον γῆς. ὅ φασι μυρίους πόδας ἔχειν. τινὲς δὲ σταδίου ἕκτον. id eſt. plethrum menſura terræ. quam dicũt decem mille pedes habere. quidam uero ſextam ſtadij partem. Alteri quidem longitudinem & latitudinem plethri, ut ſolent rei ruſticæ ſcriptores, conſiderauerunt: alteri longitudinem tantum, ut conſueuerũt geographi. Sed ex rei ruſticæ ſcriptoribus Græcis qui extant, uidetur colligi poſſe totum etiam plethrũ georgicum ex centum tantũmodo pedibus conſtare. id quod ex ſequentibus perſpicuum fiet. Plethri autem dimidiũ eſt ἄρουρα. ſcribit enim Suidas. ἡ ἄρουρα πόδας ἔχει. ν. hoc eſt. arura pedes habet quinquaginta. κλίμα uero quod quoquo uerſus pedum eſſe ſexaginta Columella tradit, etiam in numero modorum ruris fuiſſe Græcis nomen uidetur indicare. Reſtat ut coarguam errores, quos ſcriptoribus aut interpretibus inſcitia menſurarum attulit. Primo δοχμὴν falſo interpretatur σπιθαμὴν Manuel Moſchopulus in libro περὶ σχεδῶν. nam παλαιστὴν ſignificat. Deinde in errore uerſatur Omnibonus Leonicenus, qui in Xenophontis libro De uenatione παλαιστὴν uertit ulnam, quod hæc menſura ſextuplo maior ſit quàm illa. Tum per errorem etiam lapſi ſunt hi qui δῶρον quinque digitorum eſſe tradiderunt: cum quatuor tantum ſit. quorum ſententiam affert Robertus Senalis epiſcopus pius atque doctus.

Plinius autem σπιθαμὴν recte interpretatur dodrantẽ. etenim σπιθαμὴ digitorum eſt duodecim, dodrans nouem unciarum, quæ item duodecim efficiunt digitos. uerba Plinij ſunt in libro ſeptimo capite 11. Super hos extrema in parte montium Pygmæi narrantur ternas ſpithamas longitudine, hoc eſt ternos dodrantes non excedentes. at idem Plinius, ubi in chamæleonte nigro & in polio σπιθαμὴ legitur, non bene reddit palmum. niſi quis ea non de Dioſcoride, ſed de alio quodam Græco expreſſa dicat. uerum iſtius defenſioni rerum natura reclamat. nam id genus herbarum caules alti tres palmos eſſe ſolent. Nec Hermolaus Barbarus apud Dioſcoridem in narciſſo σπιθαμὴν recte uertit ſemipedem: quod palmo ſit longior quàm ſemipes. Sed

magis errat Merula qui ſuper hoc Iuuenalis ſat. XIII. de Pygmæis,

Tota cohors pede non eſt altior uno. ſic ſcribit. hæc menſura Græce σπιθαμὴ dicitur, hoc eſt dodrãtes tres. non ſatis memoria tenuit Plinij uerba. Quin etiam errore ducitur Raphael Volaterranus cum in œconomico Xenophontis πεντημιπόδιον quadrupedaneum & ſemis conuertit, & τριημιπόδιον bipedaneum & ſemis: cum πεντημιπόδιον ſignificet quinqꝫ ſemipedes, & τριημιπόδιον tres. ſi Xenophon reliquiſſet ſcriptum πέμπτον ἡμιπόδιον & τρίτον ἡμιπόδιον, recte ita reddidiſſet Volaterranus. etenim τρίτον ἡμιτάλαντον Græcis ſignificat duo talenta & dimidium, & πέμπτον ἡμιτάλαντον quatuor talenta & dimidium. ſed τρία ἡμιτάλαντα & τριημιτάλαντον ſignificant tria ſemitalenta: & πέντε ἡμιτάλαντα atqꝫ πεντημιτάλαντον quinqꝫ ſemitalenta. itaqꝫ prima loquendi conſuetudo, cuius tunc ipſi uenit in mentem, eum induxit in hunc errorem. In maiori autem errore uerſatur Lapus Florentinus. qui in Plutarchi Solone ὀργυιὰν palmam conuertit. nam palma menſura non eſt, ſed palmus, nec ὀργυιὰ Latinis ſignificat palmum, ſed paſſum. atqꝫ ὀργυιὰ conſtat ex palmis quatuor & uiginti. Nec Laurentius Valla, cum Herodoti hiſtorias de Græcis expreſsit, πλέθρον recte uertit iugerum: nec quiſquam eorum qui eum ſequuntur. etenim cum ſtadium ſit ſex plethrorum, ut ipſe Herodotus aſſerit, erit plethrũ centum pedum, quod ſtadiũ ſit ſexcentum. ſi igitur plethrum eſt centum pedum, ut ſanè eſt, qui poteſt eſſe iugerũ? cum id ſit pedum XXVIIIDCCC? quod ſi etiã ſola iugeri longitudo conſideranda fuerit, quoniã ea eſt pedum CCXL. plethrum ne dimidium quidem iugerum erit, quod tantũmodo centum pedes ſit longum. deinde quia plethrum milij ſeminis non plus, quàm manus capere poſſit, recipit ex Florentini ſententia, quæ eſt in ſecũdo libro γεωπονικῶν: & eiuſdem milij, ut Columella tradit libro II. cap. IX. ſextarijs ferè quatuor iugerum implent, quis non intelligit etiam georgicum plethrum iugerum eſſe non poſſe? Sed opponat mihi quiſpiam poetas Latinos, qui πλέθρον reddere ſolent iugerum. Homerus lib. XI. Odyſſeæ ſcribit de Tityo.

καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.

Id Virgilius in ſexto Æneidos ſic conuertit.

Nec non & Tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur.

Nec ab eo diſsidet Tibullus lib. I. ele. III. nec Propertius lib. III. ad amicam iratã: nec Ouidius lib. quarto metamorphoſeon, ut omittam Lucretium & cæteros. Tibulli uerſus ſunt.

Porrectusqꝫ nouem Tityus per iugera terræ,

Aſsiduas atro uiſcere paſcit aues.

Propertij,

Num tribus infernum cuſtodit faucibus antrum

Cerberus, an Tityo iugera pauca nouem.

Ouidij,

Viſcera præbebat Tityus lanianda: nouemq́

Iugeribus diſtractus erat.

Verum his teſtibus nemo me conuincet. nam poetis, ut ego arbitror, licuit in locũ plethri ſubſtituere iugerũ, etiamſi eadem ſpacia non ſint: his qui uel hiſtoriam, uel loci deſcriptionem, uel rei ruſticæ ſcriptorum præcepta ad uerbum de Græcis exprimunt, non licet. etenim imitator aliud ſcribendi ius habet, aliud interpres. illi nihil neceſſe eſt ſemper dicere idem, quod is dicit quem ſolet imitari. huic de ſententia ſcriptoris, quem uertit, diſcedere non licet: ut non neceſſe habeat uerbum è uerbo exprimere. aliud deniq; ius habet qui fabulas fingit, aliud qui res ipſas perſequitur. alteri quodãmodo licet dicere mendacium, ab altero exigitur ueritas. Cum igitur poetæ & imitati ſint Homerum & fabulas confecerint, eam habuerunt exaggerandi licentiam, cæteri non habent. Poſtremo μίλιον, ut Hero ſcribit, eſt ſtadiorũ octo. cum quo conſentit Plinius. tradit enim ſtadium CXXV. paſſus efficere. is uero numerus octies multiplicatus mille paſſus efficit. quã menſuram milliare uocãt Latini. quare Suidæ, ſiue eius ſcriptoris quem ſequitur, uerba ſibi conſentanea non ſunt. ἑπτὰ ἥμισυ στάδια ποιοῦσι μίλιον ἕν. καὶ τὰ δέκα μίλια ἔχουσι στάδια. π. τὸ δὲ στάδιον ἔχει πόδας. χ. τὸ δὲ μίλιον πόδας. δω. id eſt. ſtadia ſeptem & dimidium faciũt milliarium unum. & decem milliaria habent ſtadia octoginta. ſtadium uero habet pedes DC. milliarium IIIIDCCC. primum enim falſum eſt, alterum uerum: ut etiam cætera, modo Græcos pedes intelligas.

Abſolui menſuras Græcas, uenio nunc ad Latinas. quæ item magnam partem ex membris humanis ſunt nominatę. ſunt uero digitus, uncia, palmus, pes, palmipes, cubitum, gradus, paſſus, milliariũ. Atq; iterum digitus minima menſura eſt. uncia uero eſt digiti unius & tertiæ digiti partis: palmus, quatuor digitorum, unciarum autem trium: pes, quatuor palmorum: palmipes, quinq; palmorum: cubitum, pedis unius & dimidij: gradus, pedum duorum & dimidij: paſſus, pedum quinq;: milliarium, paſſuum mille, pedum uero quinq; millium.

Primo autem digitum Latini, ut etiam Græci, intelligunt latum ſiue trãſuerſum. quod modo planiſsime explicant, modo non explicãt. Plauti hæc uerba quæ ſunt in Aul. id aperte indicant.

Si hercle tu ex iſthoc loco

Digitum tranſuerſum, aut unguem latum exceſſeris,

Aut ſi reſpexis, donicum ego te iuſſero.

Et hæc Ciceronis uerba, quæ ſunt in ſecundo Academicarum quæſtionum. Habeo enim regulam, ut talia uiſa uera iudicem, qualia falſa eſſe non poſſunt. ab hac mihi non licet tranſuerſum, ut aiunt, digitum diſcedere. Idem libro ſexto in Verrem non explicauit. Pueri autem Siſennæ, credo qui audiuiſſent, quę in iſtum teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere: neq; ab argento digitum diſcedere. Item Plinius lib. VIII. cap. XXI. Eadem & baſiliſci ſerpentis eſt uis. Cyrenaica hunc generat prouincia XII. non amplius digitorum magnitudine.

Ex digito fit digitalis. quo utitur idem Plinius lib XXII. cap. XX. Et anchuſæ radix in uſu eſt digitali craſsitudine. Digitus præterea, ut Frōtinus de aquæ ductibus ſcribit, aut eſt quadratus, aut rotundus. quadratus in longitudine & latitudine eſt æqualis, tribus quartis decimis rotūdo maior. rotundus tribus quartis decimis ſuis quadrato minor, quia anguli deteruntur. Vnciam uero eſſe digiti unius & tertiæ digiti partis ex Frontino de limitibus percipitur. ait enim. palmus habet digitos IIII. uncias III. idem de aquæ ductibus. eſt autem digitus ſextadecima pars pedis: uncia uero duodecima. Vnciam ſic uſurpat Plinius lib. XXXIII. cap. VIII. ubi de coticulis lapidibus ſcribit. Sunt autem modici, quaternas uncias longitudine, binasq; latitudine nō excedentes. Hinc fit uncialis, quo utitur D. Hieronymus in prologo in Iobum. Habeant qui uolunt ueteres libros uel in membranis purpureis auro argentoq; deſcriptos: uel uncialibus, ut uulgo aiunt, literis onera magis exarata quàm codices. Similiter à ſeſcuncia, quod uerbum unciam & dimidiam ſignificat, ſeſcuncialis deducitur. quod ponit Plinius lib. XIII. cap. XV. cum de cedrina Tiberij principis mēſa ſcribit. tota uero, inquit, craſsitudine ſeſcunciali. id eſt unciæ unius & dimidiæ. Vnciæ autem pedis, ut etiā unciæ aſsis, quarta pars eſt ſicilicus. quo pro menſura utitur Plinius lib. XIII. cap. XV. cum item loquitur de cedrina Tiberij principis menſa. quam dicit quatuor pedes ſextante & ſicilico excedere. Et ibidem de cedrina Nomij Tiberij principis liberti menſa. tribus, inquit, ſicilicis infra quatuor pedes, totidemq; infra ſemipedem craſsitudinis. itaq; tres ſicilicos dixit tres pedalis unciæ partes. nā uncia pedis, ut aſsis uncia, poteſt diuidi in duas ſemuncias, in tres binas ſextulas, in IIII. ſicilicos, in ſex ſextulas, in duodecim dimidias ſextulas, in quatuor & uiginti ſcripula. Sed ut hę partes uncię ſcriptoribus non oēs ſint in uſu, ſicuti ſicilicus eſt Plinio: cum tamē res poſtulat ſic Romano more loqui poſſumus. At Seuerinus Boetius Græco, & qui dē geometrico, unciā minutiſsime diuidit. Veteres igitur, inquit, geometricę artis indagatores ſubtiliſsimi maximeq; Pythagorici cum omnia certis menſurarum diuidentes rationibus ad ea, quæ natura renueret diuidi & ſecari, uſq; peruenerunt: ingenio præſignante ea quæ naturaliter erant indiuiſibilia, poſitis notis nominibus, æque datis diſpartiere

tiere. Cuius uero agros per actus, per perticas, per paſſus, per gradus, per cubitos, per pedes, per ſemipedes, per palmos diſpertiti eſſent, nõ habentes palmum per quod diuiderent, id quod palmo eſſet minus, digito autem maius, unciam uocare maluerunt. In ſecundo uero loco digitum ſubſcripſerunt: in tertio, ſtaterem: in quarto, quadrantem: in quinto, drachmam: in ſexto, ſcripulũ: in ſeptimo, obolum: in octauo, ſemiobolum: in nono, ſiliquam: in decimo, punctum: in undecimo, minutum: in duodecimo momentum nominando poſuerunt. hæc ille. Itaq; palmus diſtribuitur in uncias quidem tres, in digitos uero quatuor. at uncia rurſus diuiditur æqualiter in duas partes, quas Græci στατῆρας, Latini ſemuncias nominant: in quatuor quartas, quas ijdem διδραχμας, Boetius quadrantes uocat. quod proprie eſſet dictum, ſi liceret unciam, tanquam aſſem, in minores uncias duodecim diuidere: ut licet pedem, iugerum, horam, hæreditatem. ſed nõ uidetur licere, quod quarta unciæ pars apud Latinos ſit ſicilicus. deinde uncia diuiditur in octo octauas, quas Græci δραχμὰς appellãt. Hanc drachmam ijdem Græci partiuntur in tria ſcripula, γράμματα ipſi nuncupant: ſcripulũ uero, in duos obolos: obolum, in duos ſemiobolos: obolum rurſus in tres ſiliquas, quas κεράτια uocant: ſiliquam uero, ut uidetur, in duo puncta, quæ κέντρα dicunt: punctum, in duo minuta, quæ λεπτὰ: minutum, in duo momenta, quæ στιγμὰς. Vncia igitur hac geometrica ratione diuiditur in ſemuncias duas: in ſicilicos, IIII. in drachmas VIII. in ſcripula, XXIIII. in obolos, XLVIII: in ſemiobolos, XCVI in ſiliquas, CXLIIII. in puncta, CCLXXXVIII. in minuta, DLXXVI. In momenta, MCLII, quas minutas unciæ pedalis partes geometræ in animo ac memoria diſtributas & comprehenſas habere, oculis cernere non poſſunt: nedum radio diuidere. Nec tamen ignoro Diodorum obolum, ut pondus, in ſex æreola, æreolum rurſus in ſeptem minuta partiri. qua ratione uncia complectitur CCLXXXVIII. æreola, quæ reſpondent iſtis punctis. minutorum uero MMXVI. quæ non modo minutis Boetij, ſed etiam momentis ſunt minora. Palmus autem quatuor digitorum eſt. etenim præter Frontinum, cuius uerba ſupra citaui, Vitruuius lib. III. de architectura ſcriptum reliquit. E cubito enim cum dempti ſunt palmi duo relinquitur pes quatuor palmorũ. palmus autem habet quatuor digitos, ita efficitur uti habeat pes ſedecim digitos, & totidem aſſes æreos denarius. Vſurpat hanc menſuram Plinius lib. XVII. cap. X. ubi de ſatione baccarum lauri loquitur. In ſulco repaſtinato palmi altitudine uicenæ ferè aceruatim menſe Martio. Ex eo formatur palmarius, id eſt palmi menſura. quo utitur Columella lib. XI. Per ſpacia palmaria modicis ſeruntur cauis. Et lib. XII. Spicæ ulpici inter palmaria ſpacia deponendæ ſunt. At pes eſt quatuor palmorũ, unciarũ duodecim, digitorum ſedecim. quod partim ex Vitruuij uer-

bis iam citatis intelligitur: partim ex his Columellæ, quæ ſunt in primo quinti libri capite. Modus omnis areę pedali menſura comprehenditur, quæ digitorũ eſt ſedecim. Sed planius hæc omnia explicat Frontinus. Pes, inquit, habet palmos quatuor: uncias, duodecim: digitos, ſedecim. utitur ſic pede Cicero ad Atticum. Pedem in Italia uideo nullum eſſe qui non in iſtius poteſtate ſit. ſæpius uero Plinius & Cato. Hinc fit pedalis. quomodo ſcribit Plinius lib. XVII. cap. XI. interuallo pedali: Columella, ut ſupra citaui, pedali menſura. Hinc etiam formatur pedaneus, idem ſignificans quod pedalis. Columella lib. V. Et ideo in maritandis arboribus nemo minorē pedanea ſcrobem uitibus comparat. Ex pede quoq; componitur ſemipes. quo uſus eſt Cato. cuius uerba ſunt apud Plinium in lib. XVII. cap. XI. Si neq; eæ ſunt, ſarmentis ita ut in altitudinem ſemipedem trahantur. A quo deriuatur ſemipedalis. quod ponit Columella lib. XII. cap. L. aſſerculos inter ſe diſtantes ſemipedalibus ſpacijs ſupra ſolum ponito. Ex eodē conficitur ſeſquipes, qui eſt pedis unius & dimidij, hoc eſt cubiti menſura. quod ponit Perſius ſatyra prima,

nugaris, cum tibi Calue

Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extet. Ex eo fit ſeſquipedalis. ſic Cæſar ſeſquipedalia tigna dicit, id ēſt craſſa pedem & ſemipedem. Et Horatius in arte poetica

Proijcit ampullas & ſeſquipedalia uerba.

Vtitur etiam eo Columella lib. IX. cap. XV. Duobus ferramētis ad hunc uſum opus eſt, ſeſquipedali uel paulo amplius menſura factis. Et ſi uero bipes ſignificat eum cui duo ſunt pedes, tamen quod ex eo formatur bipedalis declarat etiam rem cui eſt longitudo uel latitudo uel altitudo duorum pedum. hoc uero uſurpat Vitruuius lib. VII. cap. IIII. tegulas enim bipedales dicit. Et Tranquillus in Auguſto. Poſtea nihil ſanè præterquam adoleſcentulum Lucium honeſte natum exhibuit, tantum ut oſtenderet. quod erat bipedali minor, librarum XVII. ac uocis immenſæ. Pes autem triplex eſt, porrectus, contractus, quadratus. in pede porrecto, ut Iulius Frontinus ſcribit, ſunt duo ſemipedes: in contracto, quatuor: in quadrato, octo. eorum uero unuſquiſq; ex re ipſa nomen inuenit. etenim porrectus eſt menſura longa pedem: contractus, longa & lata ſemipedem: quadratus, longa & lata pedem. itaque contractus fit ex duobus pedibus porrectis, quorum dimidia pars in longum ducitur, dimidia in latum reflectitur: quadratus uero ex quatuor pedibus porrectis, tanquam lineis. quorum duo in longum, duo in latum ducuntur. Ex quibus intelligimus pedem contractum reuera eſſe ſemipedem quadratum. Quoniam uero pes, tanquã as, in duodecim diſtribuitur uncias, ſcriptores ut his ipſis utuntur, ita etiã reliquis eius partibus, in quas non ſecus ac idem as diuiditur. itaque duas id

genus

genus uncias ſextantem nominant. ut Plinius lib. XIII. cap. XV. cum ſcribit de mēſis cedrinis. Qua in re non omittendum uidetur, Tiberio principi menſam quatuor pedes ſextante & ſicilico excedentem: tota uero craſsitudine ſeſcunciali, operimento conchilij laminæ per mediū ueſtitam fuiſſe. Tres autem uncias quadrantem uocat Gellius lib. IX. cap. IIII. Pygmæos quoq; haud longe ab ijs naſci. quorum qui longiſſimi ſunt non longiores eſſe quàm pedes duos & quadrantem. ab hoc deducitur quadrãtalis. quod uſurpat Plinius ibidem. Magnitudo amplíſsima adhuc fuit unius cõmiſſæ ex orbibus dimidiatis duobus à rege Mauritaniæ Ptolemæo quatuor pedum & ſemipedis per medium ambitum craſsitudine quadrantali. maiusq; miraculum in ea eſt artis latente iunctura, quàm potuiſſet eſſe natura ſolidæ. craſsitudinem igitur quadrantalem dixit eam quæ erat trium pedis unciarum. Quadrãs autem pedis & palmus eadem menſura ſunt. ſed in hoc reputamus digitos, in illo uncias. Deinde quatuor uncias trientē nuncupant. à quo deriuatur trientalis. quod uerbum ponit Plinius lib. XXVII. cap. V. Aſplenum ſunt qui Hemionium uocāt folijs trientalibus multis. hoc eſt quatuor pedis unciarum. Tum quincuncē appellant uncias quinq;. ex quo fit quincuncialis. quo etiam utitur Plinius lib. XXVII. cap. XI. Inter oēs herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. aliqui ægonychon uocant, alij dioſpyron, alij heracleon. herba quincuncialis ferè. id eſt quinq; pedis unciarum. At ſex uncias ueterum ſcriptorū quidam nominant ſemiſſem, quidam ſemipedem. ſemiſſem quidē Vitruuius lib. V. cap. I. Columnæ altitudinibus perpetuis cum capitulis pedū quinquaginta, craſsitudinibus quinū. habentes poſt ſe paraſtatas altas pedes XX. latas pedes duos ſemiſſem, craſſas pedē I. ſemiſſem. Et Columella lib. III. Ab ipſo arboris crure pedale ſpaciū intermittito. deinde ſulcū in quatuor pedes longū: in tres altū: in dupondiū ſemiſſem latū cum feceris, patiere minime duobus menſibus eum tempeſtatibus uerberari. dupondium enim & ſemiſſem dixit pedes duos & dimidium. Semipedem uero nominat Cato, cuius uerba quæ ſupra citaui, affert Plinius. Et idem Plinius lib. XIII. cap. XV. item à Nomio Tiberij Cæſaris liberto cognomen trahentis, tribus ſicilicis infra quatuor pedes, totidemq; infra ſemipedem craſsitudinis. Quanquã uero recte ſeptem pedis unciæ ſeptunx & undecim deunx dici poſſunt, tamen nullum ſcriptorē hactenus inueni, qui his uocabulis ſic uſus fuiſſet. Beſſem autem uocãt uncias octo. quod ponit Sex. Feſtus Pompeius lib. XVIII Qua conſuetudine hodieq; utimur, cum lignum bes alterum dicimus, id eſt pedem & beſſem latitudinis habens. à quo deducitur beſſalis. quod uerbum uſurpat Vitruuius lib. VII. cap. IIII. deinde tegulæ bipedales ex una parte ſupra marginem canalis imponantur: ex altera parte beſſalibus laterculis pilæ ſubſtruantur. Poſtea dodrantem nouem

uncias

uncias appellant.ut Columella lib. IIII. Auarius quidam dupondio & dodrante altum ſulcum,latum pedum quinq; faciunt. Nec uero Plinius cum ſcribit Pygmæos longitudine ternos dodrantes non excedere diſsidet à Gellio. nam tres dodrantes efficiunt pedes duos & quadrantem. Poſtremo dextantem uocant uncias decem.ut Vitruuius libro tertio cap. III. Craſsitudines autem eorum graduum ita finiendas cenſeo,ut neq; craſsiores dextante, neq; tenuiores dodrante ſint collocatæ.ſic enim durus non erit aſcenſus. Quin etiam,quia pes ut as ſe habet,dupondio pro duobus pedibus, ut ex his, quæ dixi,perſpicuũ eſt, ſcriptores utuntur. Paucis nunc uerbis dicam de more & conſuetudine Romæ ſeruata.de qua ſic ſcribit Horatius lib. I. ſerm.ſat. VIII.

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat,hæredes monumentum ne ſequeretur.

Solebat enim, ut Porphyrio interpretatur, priuatis inſcribi monumentis,quot pedes in fronte,quot in agro haberent:item ſingularibus literis notari H. M. H. N. S. uidelicet ne reliquiæ aliorum mortuorum inferrentur. In fronte autem, ut Acron explanat, eſt in latitudine:in agro, in longitudine. Sed ut aliorum cipporũ pars lata fuerit in fronte, longa in agro, huius certe Horatiani pars longa eſt in fronte, lata in agro.nam illius pedes mille ſunt, huius trecenti. literæ uero hæ ſignificant. HOC MONVMENTVM HAEREDES NON SEQVITVR. Perinde autem ut libra principale quoddam pondus uidetur eſſe,& ſextarius princeps quædam alterius generis menſura,ita huius pes.etenim ex libra multiplicata perficiũtur pondera maiora: ex diſtributa in partes,minora.ſimiliter ex ſextario uel pede multiplicato, maiores mẽſuræ:ex diſtributo in partes, minores. At palmipes ex palmo & pede componitur. ex quo fit palmipedalis. id eſt cui menſura palmi & pedis,hoc eſt digitorum uiginti.quo utitur Columella lib. III. cap. XIX ſic enim ſcribit de malleolo. nam in cliuoſis, ubi terra decurrit, poteſt palmipedalis deponi. Cubitum autem, quod etiam cubitus dicitur, à Græco fluxit. etenim ἀγκῶνα Hippocrates appellat κύβιτον. ſcribit enim Galenus in explanatione difficiliũ uerborum Hippocratis. κύβιτον τὸ ὠλέκρανον, ὅπερ καὶ ἄγκωνα. Διοσκουρίδης δὲ τὴν κόνδυλον τοῦ βραχίονος οὕτως ὀνομάζειν φησί. id uero habere pedem unum & dimidium, ſiue palmos ſex,quod idem eſt, ex his Vitruuij uerbis, quæ etiam ſupra cõmemorauimus,intelligitur. E cubito enim cum dempti ſunt palmi duo, relinquitur pes quatuor palmorum. Cubitum igitur & ſeſquipes idem ſunt. Vtitur hoc Cicero lib. II. de Legibus.nam ſuper terræ tumulum nolunt quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis non altiorem. Et in epiſtolis ad Atticum. Biennium præterijt cum ille καλλιππίδης aſsiduo curſu cubitum nullum proceſſerit. Vnde etiam Suetonius in Tiberio ſcribit,ut uulgo iam per iocum Callipides uocaretur

retur.quem curſitare ac ne cubiti quidem menſuram progredi prouer bio Græco notatum eſt. Ex eo formatur cubitalis. quod uſurpat idem Suetonius in Galba. Simulacrum æneum deæ cubitali maius.

At gradum eſſe duorum pedum et dimidiȷ̃ declarat Boetius his uer bis. Decempeda pedes x. colligit: paſſus, v. gradus, ııs. Gradum uero Græci βῆμα nominant. Vt autem uerum ſit, quod ſcribit Boetius, gra dum efficere pedes duos & dimidium, tamen nullum ſcriptorem his duobus uocabulis pro menſura uſum inuenio. Nec enim apud Cice- ronem gradus, nec apud Xenophontem βῆμα menſura eſt, ſed utrun que progreſſum quendam ſignificat. Verba Ciceronis ſunt in lib. ııı. de finibus. Vt enim obſcuratur & offunditur luce ſolis lumẽ lucernæ: & ut interit magnitudine maris Aegei ſtilla muriæ: & ut in diuitȷ̃s Crœſi teruncȷ̃ acceſsio: & gradus unus in ea uia, quæ eſt hinc in Indi- am: ſic cum ſit is bonorum finis, quem Stoici dicũt, omnis iſta rerum in corpore harum æſtimatio ſplendore uirtutis & magnitudine obſcu retur & obruatur atque intereat neceſſe eſt. Xenophontis uero uerba ſunt in lib. ıııı. de Cyri aſcenſu ad Babylonẽ. ἔνθα δὴ καὶ καλλίμαχος μηχανᾶται πλεονεκτεῖν ἀπὸ τοῦ δένδρου, ὑφ' ᾧ ἦν αὐτὸς δύο ἢ τρία βήματα. id eſt. Vbi ſanè Callimachus excogitat rationem ultra procurrẽdi: ab arbore enim, ſub qua erat ipſe, faciebat gradus duos aut tres.

Sequitur paſſus. qui ex paſsis, hoc eſt diductis manibus, nomẽ hoc duxit. eum quinq; pedum eſſe Columella lib. v. cap. ı. ſcribit. Paſſus, inquit, pedes habet quinq;. idem ſentit Seuerinus Boetius. utũtur hac menſura ſæpe geographi & interdum Cicero: ut lib. ı. de legibus. Et qui me ex noſtris pene conuellit hortulis, deduxitq; in Academiã per- pauculis paſsibus. Poſtremo eſt milliare. quod ex mille paſsibus, è quibus conſtat, nomen inuenit. hoc uſurpat Cicero in epiſtolis ad Atticum. Accepi literas tuas ad quintum milliare. Idem dicitur mil- liarium. quod etiam ponit Cicero in libro De claris oratoribus. Cum plebes prope ripam Anienis ad ııı. milliarium conſediſſet. Sed idem Cicero maluit dicere mille paſſus. uerbi cauſa pro Seſtio. Edixitq; ut ab urbe abeſſet mille paſſus. Ciceronem autem in hoc ſequuntur geo graphi. Quia uero milliaria quondã lapidibus ſignabantur, legimus ad ſecundum, ad tertium, ad quartũ lapidem. quomodo ueteres etiam dixiſſe ad tertium cippum Valerius Probus autor eſt. nam cippus & lapidem terminalem & terminum ſignificat.

Sed cum breues mẽſuræ tam Græcæ quàm Latinæ ex membris hu manis fuerunt nominatæ, nunc conſiderabimus utrum æquales ſint nec ne: & ſi fuerint inæquales utrum Græcæ an Romanæ ſint longio res. Plinius ſcribit lib. ıı. cap. xxıı. Stadium cxxv. noſtros efficit paſſus, hoc eſt pedes dcxxv. Et Columella lib. v. cap. ı. Stadium de inde habet paſſus cxxv. id eſt pedes dcxxv. quæ ſumma octies mul- tiplicata

tiplicata efficit mille paſſus. ſic ueniunt. v̄. pedum. Quoniam uero ſtadium, ut dixi Græcis c. eſt paſſuū, & DC. pedum, ſatis intelligimus menſuras Græcas & Latinas eſſe inæquales: atque paſſum Græcum, quem ὀργυιὰν uocant, paſſu Romano, & pedem Græcum pede Romano eſſe longiorem. etenim paſſus Græcus habet pedes, Romanos ſex & quartā pedis partem: paſſus uero Romanus tantum quinq; pedes Romanos. paſſus igitur Græcus pede uno & quarta pedis parte longior eſt quàm Romanus. Pes autem Græcus habet pedem unum Romanum & eius ſemunciam. ſemuncia igitur quàm Romanus eſt longior. Quod diſcrimen inter pedem Romanum & Græcum aliquo modo licet uidere Romæ: ut etiā id animaduertit B. Marlianus. quanquam uir ille doctus, qui uetuſta urbis monimenta diligenter ſcrutatus eſt: neſcit ex duobus, quos in mediū affert, breuiorem eſſe Romanum: Græcum, longiorem. Pes Romanus in ſaxo uel in marmore inciſus reperitur Romæ cum alijs quibuſdam in locis, tum in hortis Angeli Colocij. Græcus uero quantus ſit percipi poteſt ex columna quæ eſt in æde duodecim apoſtolorū. ea autem eſt in Vaticano prope obeliſcū. in ſuprema enim parte eius columnę, quę, ut mihi uidetur, quondam ex Græcia fuit tranſlata Romam, quod etiam indicat Græca hæc inſcriptio. ποδῶν. θ. id eſt pedum nouem. cuius columnæ longitudinē ſi in nouem partes diſtribueris, quæq; efficiet Gręci pedis menſuram.

Pes Romanus in xvi digitos diuiſus.

Pes Romanus in xii uncias diuiſus.

Pes Græcus in xvi digitos diuiſus.

Itaq; cum pes Græcus ſemuncia,id eſt quarta & uiceſima parte longior ſit quàm Romanus, ſequitur ut etiam cubitum Græcum tribus quartis unciæ partibus longius exiſtat quàm cubitum Romanum. ſimiliter ut palmus Græcus quarta ſemũciæ parte,quam Boetius drachmam nominat, longior extet quam palmus Romanus. pari modo ut digitus Græcus decima ſexta ſemunciæ parte, quam Boetius ſeſquiobolum diceret, longior ſit quàm digitus Romanus. Architecti autem Romani uſurpant digitum, palmum, pedem. quod iterum ex Vitruuio percipitur. Et Cato De re ruſtica cap. XVIII. ſcribit. Torcularium ſi ædificare uoles quadrarijs uaſis, uti contractiora ſiant, ad hunc modum uaſa componito. arbores craſſas pedes duos, altas pedes nouem cum cardinibus. foramina longa pedes tres ſemiſſem. & excalpta digitos ſex. Quanquam uero Cato eſt rei ruſticæ ſcriptor,tamen torcularij eiusq; uaſorum fabrica ad architectos pertinet.

Geographi autẽ utuntur paſſu & milliari. quod ex Pomponio Mela,& Caio Plinio ſecundo perſpicuum eſt. At rei ruſticæ ſcriptoribus in uſu ſunt pes,paſſus, actus,clima,uerſus, actus quadratus,iugerum. quod liquet ex Catone, Varrone, Columella, Palladio. De pede & paſſu iam ante dixi,nunc reliquorum modum exponam.

Itaq; actus minimus eſt pedum CCCCLXXX. etenim longus pedes CXX. latus IIII. ſcribit enim Columella. Actus minimus,ut ait M. Varro,latitudinis pedes quatuor,longitudinis habet pedes CXX.

At clima eſt $\overline{\text{III}}$DC, pedũ. nam longum pedes LX.& latum totidem. idem enim Columella inquit. Clima quoquouerſus pedum eſt LX.

Verſus uero eſt pedum $\overline{\text{X}}$. longus enim C. pedes,& latus totidem, de quo Varro in primo libro De re ruſtica. Verſum dicunt C. pedes quoquo uerſus quadratos. Actus aũt quadratus eſt pedũ $\overline{\text{XIIII}}$CCCC nã latus æque ac longus pedes CXX. de quo idẽ Varro Actus quadratus,q et latus pedes CXX. & longus totidẽ. is modus & mina Latine appellat. de eodẽ Plinius lib. XVIII. cap. III. Actus in quo boues agerent, cum aratur uno impetu iuſto. hic erat CXX. pedũ: duplicatusq; in longitudinem iugerũ faciebat. Ergo iugerum eſt pedũ $\overline{\text{XXVIII}}$DCCC. longum enim CCXL. latum CXX. etenim Varro ait. Iugerum quod quadratos duos actus habeat. Et Columella. Duo actus iugerum efficiũt longitudine pedum CCXL. latitudine pedum CXX. Quæ utræq; ſummæ inter ſe multiplicatæ quadratorum faciunt pedum $\overline{\text{XXVIII}}$DCCC. Ac uero etiã Fabius Quintilianus lib. I. Iugeri menſurã ducẽtos & quadraginta longitudinis pedes eſſe,dimidioq; in latitudine patêre, nõ ſere quiſq; eſt qui ignoret. Iugerum aũt,ut Plinius aſſerit,uocabat quod uno iugo boũ in die exarari poſſet. Etenim Varro ante Pliniũ ſcripſit, Iugerũ uocant quod iuncti boues uno die exarare poſsint. Diuiditur autẽ iugerũ,tanq; as Librau e,in ſcripula CCLXXXVIII. nã iugeri pars

minima

minima, ut Varro, dicitur ſcripulũ, id eſt decem pedes in longitudinẽ & latitudine quadrati. qui ſunt pedes c. Vt uero Columella tradit iugeri minima pars eſt dimidium ſcripulum, hoc eſt pedes L. at duo ſcripula ſunt pedes cc. ſextula, cccc. ſicilicus, DC. ſemuncia, Icc. uncia IIcccc. ſextans, IIIIDCCC. quadrans, VIICC: triens, IXDC. quincunx, XII. ſemis XIIIIcccc. ſeptunx, XVIDCCC. bes, XIXCC. dodrans, XXIDC. dextans, XXIIII. deunx, XXVIcccc. iugerum tandem XXVIIIDCCC. Dimidium certe iugerum Plinius lib. XVIII, cap. XIX. dixit ſemiſſem: & integrum, aſſem. Iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerũ uno die: iterari ſeſquijugerum, ſi ſit facultas ſoli: ſi minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem. quando & animalium labori natura leges ſtatuit. Quo ſanè modo Liuius ſeptunces dixit ſeptem iugeri partes: dodrantem, nouem: quadrantem, tres. ſcribit enim libro quinto ab urbe condita. Terna iugera & ſeptunces uiritim diuiſerunt. Et libro octauo. Latinus ager & Falernus, qui populi Campani fuerat, uſq; ad Vulturnum flumen plebi Romanæ diuiduntur: bina in Latio iugera, ita ut dodrantem ex Priuernati complerent data: terna in falerno, quadrantibus etiam pro longinquitate adiectis.

Quia hic etiam duas partes è diuiſione tripartita abſolui, mihi neceſſe eſt reſtare tertiam. itaque qui digitum ex quatuor granis ordei, quorum conſideres latitudinem, non longitudinem, conſtare dicunt, hi non aduertunt grano granum multo latius eſſe: nec primo digitum ſic eſſe conſtitutum, ſed artificioſum in tot grana fuiſſe diuiſum. quod inter multa grana ſine controuerſia inueniantur quatuor, quæ digiti latitudinem ſua latitudine exæquare poſſint. Quod etiam ad digitum pertinet Iulius Capitolinus Cordi uerba, ut mihi uidetur, non intellexit. ſcribit enim in Maximinis duobus de patre. Erat præterea, ut refert Cordus, magnitudine tanta, ut octo pedes digito uideretur egreſſus. Poſtea ſcribit. Nam cum eſſet Maximinus pedum, ut diximus, octo & prope ſemis. Cordus enim, ni etiam illum improprie locutum putemus, latum digitum intellexit: ipſe uero Capitolinus accipit longum, & quidem maximum, qui circiter ſex digitos latos longus eſt: atque hi certe minus duobus digitis ſemipedem efficiunt.

Vt autem Galli, quod Budæus tradit, ſuum pedem diſtribuant in duodecim pollices non aliter ac Romani ſuum partiuntur in duodecim uncias: utq; pollicis latitudo non multum ab uncia differat, nemo tamen ueterum ſcriptorum unciam nominari pollicem memoriæ prodidit. ſed eadem menſura non eſt. nam pollex tametſi aliquanto latior ſit q̃ alius digitus, tamẽ tres pollices ſuæ cuiuſq; manus nondum efficiunt palmũ. uncia igit̃ latior eſt pollice. hoc utitur Cato De re ruſtica capite decimonono. Lingulam cum facies de medio prælo collibrato,

ut inter arbores bene conueniat digitum pollicem laxamenti facito. Et Plinius lib. xv. cap. xxiiii. ubi loquitur de ſiliquis. Digitorum hominis longitudo illis & interim falcata, pollicari latitudine. Hoc in loco Plinius digitos, non tranſuerſos, intelligit. quod res ipſa demonſtrat, ac uero etiam eius uerba. At cubiti menſura & ulnæ, quam Græci ὠλένην appellant, eſt eadē. ijſdem enim nominibus idem membrum appellatur. namꝗ ſcribit Pollux. τὴν δὲ πῆχυν καὶ ὠλένην καλοῦσιν. hoc eſt. Cubitum uero & ulnam nominant. Vlnam autem uocat Virgilius in egloga tertia.

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo
Tres pateat cæli ſpacium non amplius ulnas.

Quocirca errat Seruius cum inquit. Vlna ſpacium eſt in quantum utraꝗ extenditur manus. dicta ulna ἀπὸ τῶν ὠλενῶν. id eſt à brachijs. hinc λευκώλενος ἥρη dicitur. licet Suetonius unum cubitum eſſe uelit tantūmodo. hæc ille. Et recte quidē ſentit Suetonius. nàm utriuſꝗ manus extenſionem Græci ὀργυιάν Latini paſſum uocant, non ulnam. etſi ulna interdum uidetur ſignificare totum membrum, brachium ſcilicet, ac cubitum, manumꝗ. ut cum Ouidius in viii. metamorphoſeon canit de quercu.

Sæpe etiam manibus nexis ex ordine, trunci
Circumiere modum: menſuraꝗ roboris ulnas
Quinꝗ ter implebat.

Et cum Plinius ſcribit lib. xvi. cap. xl. Arboris eius craſsitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. Attamen ulna in neutro loco declarat paſſum. cuius ne dimidia quidem pars eſt. etenim paſſus ex duabus eiuſmodi ulnis & latitudine pectoris conſtat. Errat etiam Nicolaus Perotus qui cubitum duorum palmorum eſſe tradit. quanquam recte ſentit cubitum ulnam dici. Nec minus in errore uerſantur qui paſſum putant ſignificare gradum. quos Romulus Amaſæus uir doctus & in primis facundus ſecutus in Xenophonte βῆμα paſſum interpretatur. Atꝗ ita ſe habent menſuræ Romanæ. ſequuntur iam externæ. quæ partim ſunt Græcis literis celebratæ, ut cubitum regium, paraſanga, ſchœnos: partim Hebraicis. ſed de illis primo dicam. Regium cubitum Perſarū tribus digitis maius eſſe quàm iuſtum cubitum Herodotus in primo libro, qui inſcribitur Clio literis mandauit. ὁ δὲ βασιλήιος, inquit, πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μείζων τρισὶ δακτύλοισι. hoc eſt. Regium uero cubitum tribus digitis maius eſt quàm mediocre. Eſt igitur digitorum ſeptem & uiginti. Illius cubiti cum Gellio ueniſſet in mentem ſcripſit lib. tertio capite decimo. Præter hæc modum eſſe dicit ſummū adoleſcendi humani corporis ſeptem pedes. quod magis eſſe uerum arbitror, quàm quod Herodotus homo fabulator in primo hiſtoriarum inuentum eſſe ſub ter

ra ſcripſit Oreſtis corpus cubita longitudinis habēs ſeptem. quæ faciunt pedes XIS. & quadrantem. Septem enim regia cubita efficiunt undecim pedes, & tredecim digitos. tot autem digiti ſemipedem & quadrantem ac digitum unum. quem non adnumerauit Gellius, ut etiam cæteri ſcriptores interdum numeros minutos non ſolent percenſere. Etſi uero Herodotus in eodem libro explicat menſuram regij cubiti, tamē faber ærarius Tegeates, pace Gellij dixerim, mediocre cubitum, quale erat Græcum, intellexit: non regium, quod erat Perſicum & fabro ignotum. Paraſanga autem etiam menſura eſt Perſica. ſchœnos uero Ægyptia. illa quidem eſt triginta ſtadiorum: hæc, ſexaginta. Verum paraſangam Perſicam menſuram eſſe & triginta ſtadiorū Herodotus tradit in libro ſexto, qui inſcribitur Erato his uerbis. καὶ τὰς χώρας σφέων μετρήσας κατὰ παρασάγγας, τοὺς καλοῦσι οἱ πέρσαι τὰ τριάκοντα στάδια. id eſt. Regiones ipſorum paraſangis, quas uocant Perſę triginta ſtadia, dimenſus. Idem intelligitur ex his Xenophontis uerbis, quæ ſunt in libro quinto De Cyri aſcenſu ad Babylonem. πλῆθος τῆς καταβάσεως τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἐν βαβυλῶνι μάχης ἄχρι εἰς κοτύωρα σταθμοὶ ἑκατὸν εἴκοσι δύο, παρασάγγαι ἑξακόσιοι εἴκοσι. στάδιοι μύριοι ὀκτακισχίλιοι ἑξακόσιοι. χρόνου πλῆθος ὀκτὼ μῆνες. hoc eſt. In illo itinere quod fecimus cum rurſus deſcenderemus de prælio, ad Babylonem facto, uſq; ad Cotyora centies uicies bis poſuimus caſtra, fuitq; longum paraſangas ſexcentas uiginti: ſtadiorum decem & octo millia atq; ſexcenta: ac in eo menſes octo conſumpſimus. Quia enim ſi dixerimus tricies ſexcentas uiginti paraſangas, fiunt ſtadiorum decem millia atq; ſexcenta, paraſanga eſt ſtadiorum triginta. Idem deniq; percipitur ex eiuſdem Xenophontis uerbis quæ ſunt in fine libri ſeptimi. ἀριθμὸς συμπάσης τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως σταθμοὶ διακόσιοι δεκαπέντε. παρασάγγαι χίλιοι ἑκατὸν πεντήκοντα. στάδια τρισμύρια τετρακισχίλια πεντακόσια. χρόνου πλῆθος ἐνιαυτὸς, τρεῖς μῆνες. id eſt. In toto itinere quod fecimus cum aſcenderemus ad Babylonem & rurſus deſcenderemus, ducenties quindecies poſuimus caſtra. fuitq; paraſangarum mille centum quinquaginta: ſtadiorum quater & tricies millium ac quingentorum. Rurſus quoniā ſi multiplicaueris paraſangas cum ſtadijs, tricies mille centum quinquaginta paraſangæ fiunt ſtadiorum quater & tricies millia atq; quingenta, ſequitur paraſangam eſſe ſtadiorum triginta. Sępius autem paraſanga utitur Xenophon. At Herodotus in ſecundo libro, qui inſcribitur Euterpe, declarat ſchœnon eſſe Ægyptiam menſuram & ſtadiorum ſexaginta. ὅσοι μὲν γὰρ, inquit, γεωπεῖναί εἰσι ἀνθρώπων, ὀργυιῇσι μεμετρήκασι τὴν χώρην. ὅσοι δὲ ἧσσον γεωπεῖναι, σταδίοισι. οἱ δὲ πολλὴν ἔχουσι, παρασάγγῃσι. οἱ δὲ ἄφθονον λίην, σχοίνοισι. δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριάκοντα στάδια. ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος,

μέτρον ἐὼν αἰγύπτιον, ἑξήκοντα στάδια. hoc eſt. Qui homines terræ inopes ſunt, quod exiguam poſsideant, paſsibus dimetiuntur: qui minus inopes, ſtadijs: quibus terra multa eſt, paraſangis: quib. copioſa, ſchœnis. conſtat autem paraſanga ex triginta ſtadijs: ſchœnos, quæ menſura eſt Ægyptia, ex ſexaginta. Hermogenes etiam ſcribit. παρασάγγης ἐθνικὸν ἐστὶ καὶ περσικὸν μέτρον, οἱ τριάκοντα στάδιοι. σχοῖνος δὲ αἰγύπτιον, οἱ ἑξήκοντα στάδιοι. qđ eſt. Paraſanga gẽtilis eſt & Perſica itineris menſura, triginta ſcilicet ſtadiorũ: ſchœnos uero Ægyptia, ſexaginta. Tanta autem menſura cur Ægyptijs dicta ſit funiculus declarare uideri poteſt D. Hieronymus in commentarijs in Ioelem prophetam. In Nilo, inquit, flumine, ſiue in riuis eius ſolent naues funibus trahere certa habentes ſpacia, quæ appellant funiculos: ut labori defeſſorum recentia trahentium colla ſuccedant. Reſtat hic etiam tertia pars. Strabo lib. XI. ait: τὴν δὲ παρασάγγην τὴν περσικὴν οἱ μὲν ἑξήκοντα σταδίων φασίν, οἱ δὲ τριάκοντα. id eſt. Paraſangam autem Perſicam alij ſexaginta ſtadiorum eſſe dicunt, alij triginta. Qui paraſangam ſexaginta ſtadiorum dixerunt eſſe, ſchœnum mihi ita uidentur nominaſſe. ut contrà paraſangam hi qui dixerunt ſchœnum eſſe ſtadiorũ triginta. quem ſchœnum intelligit Ptolemæus lib. I. geographiæ cap. XI. loquitur uero de ſententia Marini. τὴν δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἱεράπολιν τοῦ εὐφράτου διαβάσεως μέχρι τοῦ λιθίνου πύργου διάστασιν συναγομένην κατ᾽ αὐτὸν σχοίνων ὀκτακοσίων ἑβδομηκονταὲξ. σταδίων δὲ δισμυρίων ἑξακισχιλίων διακοσίων ὀγδοήκοντα. hoc eſt. Interuallum quod eſt inter expoſitum Euphratis tranſitum & lapideam turrim, ut ipſe ſentit, eſt ſchœnorum octingentorum ſeptuaginta ſex. ſtadiorum uero ſex & uiginti millium ducentorum octoginta. Idem ex ſequẽti capite intelligitur. Quanquam non ignoro ea quæ Plinius ſcribit lib. VI. cap. XXVI. Inconſtantiam menſuræ diuerſitas autorum facit, cum Perſæ quoq; ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. At Hebraicæ menſuræ ſunt hæ טפח זרת אמת quæ uerba Latinis literis de Hebraicis ſic exprimi poſſunt. thopah, zereth, amah. id eſt, palmus, dodrans, cubitum. Thopah uero ſignificare palmum ex LXX. interpretibus & Ioſepho intelligimus. etenim ipſi uerbum hoc Hebraicum Græce reddunt παλαιστήν. nam ubi in Hebræo eſt lib. III. Regum cap. VII. וְעָבְיוֹ טֶפַח hoc eſt. Et craſsitudo palmi: loquitur uero de labro, ſiue, ut Hebræi nominant, de mari fuſili, LXX. Græce uertunt. καὶ τὸ πάχος αὐτοῦ παλαιστή. id eſt. Et craſsitudo eius palmus. Sic etiam παλαιστὴν reddit Ioſephus lib. VIII. Iudaicarum antiquitatum cap. II. ἦν γὰρ ὁ λουτὴρ τὴν διάμετρον πηχῶν δέκα, καὶ ὡς παλαιστιαῖον πάχος κεχωνευμένος. hoc eſt. Erat autem labrum per circuitum decem cubitorum & ad palmi craſsitudinem conflatum. Similiter ubi Ezechielis cap. XL. in He-

bræo

bræo legitur. וְחֲשִׂפָתִים טֶפַח אֶחָד id eſt. Et labia palmi unius. LXX. rurſus conuertunt thopah παλαιστήν. ſcribunt enim. καὶ παλαιστὴν ἕξουσι γεῖσα λελαξευμένα ἔσωθεν κύκλῳ. hoc eſt. Et palmum habebũt labia, pinnarum inſtar eminentia, intrinſecus reflexa per circuitum. Apud eundem prophetam cap. XLIII. legitur וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֶפַח id eſt. Et iſtæ menſuræ altaris per cubita, cubitum, palmicubitum ſcilicet. LXX. iterum thopah παλαιστὴν uertunt. καὶ ταῦτα τὰ μέτρα θυσιαστηρίου ἐν πήχει τοῦ πήχεως καὶ παλαιστῆς. hoc eſt. Iſtæ ſunt menſuræ altaris in cubito palmicubiti. Vt enim menſura quę habet pedem & palmum dicitur palmipes, ſicut indicat palmipedalis inde deriuatum, ita nobis eam, quæ habet cubitum & palmum, licebit palmicubitum nominare. Ex dictis igitur perſpicuum eſt thopah Hebræis eam eſſe menſuram quam Græci παλαιστὴν, Latini palmum ſolent uocare. Zereth autem eſſe dodrantem declarant ijdem LXX interpretes. ubi enim in capite libri egreſſus ex Ægypto XXVIII. legitur in Hebræo. רָבוּעַ יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ id eſt. Quadrangulum erit, duplicatum, dodrantem longum, & dodrantẽ latum. LXX σπιθαμὴν Græce reddunt, quæ Latinis, ut dixi, dodrantem ſignificat. τετράγωνον ἔσαι, διπλοῦν. σπιθαμῆς τὸ μῆκος, καὶ σπιθαμῆς τὸ εὖρος. hoc eſt. Quadrangulum erit, duplex, dodrantem habẽs in longitudine, et dodrantẽ in latitudine. Atq; apud Ezechielem prophetã cap. XLIII. וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד id eſt. Et terminus eius uſq; ad labium eius per circuitum dodrantem. LXX. iterum transferunt σπιθαμήν. καὶ γεῖσα ἐπὶ τοῦ χείλους αὐτοῦ κυκλόθεν σπιθαμῆς. hoc eſt. Et pinnæ labij ipſius per circuitum dodrantis menſuram (habebant ſcilicet.)

Amah uero eſſe cubitũ ex LXX. interpretibus & Ioſepho, qui conuertunt πῆχυν, perſpicuum eſt. Sacræ autem Hebræorum literæ frequenter hac menſura utuntur. ſed hi duo loci nunc ſufficiunt. In libro ortus mundi cap. VI. ſcriptum eſt de arca. וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ id eſt. Et hac figura facies eam. trecentorum cubitorũ erit longitudo arcæ: quinquaginta cubitorum latitudo eius: & triginta cubitorũ altitudo eius. LXX. hunc locũ ſic Græce reddũt. τριακοσίων πήχεων τὸ μῆκος τῆς κιβωτοῦ, καὶ πεντήκοντα πήχεων τὸ πλάτος, καὶ τριάκοντα πήχεων τὸ ὕψος αὐτῆς. hoc eſt. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, & quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo ipſius. Eodem modo locum hunc de Hebraicis expreſsit Ioſephus lib. I. Iudaicarum antiquitatum. cap. IIII. λάρνακα τετράστεγον κατασκευάσας, τὸ μῆκος πηχῶν τριακοσίων, πεντήκοντα δὲ τὸ πλάτος, καὶ τριάκοντα βάθος. id eſt. Arcam facies quatuor interſtitijs diſtinctam. cuius longitudo ſit cubitorum trecentorum, quinquaginta uero latitudo, & trigin

ta profunditas. Et libro tertio Regum capite ſexto. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ hoc eſt. & domus, quam ædificauit rex Salomo domino, habuit ſexaginta cubita in longitudine: & uiginti in latitudine ſua: & triginta cubita in altitudine ſua. LXX. interpretes rurſus πῆχυν uertunt. καὶ οἶκος ὃν ᾠκοδόμησεν ὁ βασιλεὺς σολομὼν τῷ κυρίῳ τεσσαράκοντα πήχεων τὸ μῆκος αὐτοῦ, καὶ εἴκοσι πήχεων τὸ πλάτος αὐτοῦ, καὶ πέντε καὶ εἴκοσι πήχεων τὸ ὕψος αὐτοῦ. id eſt. Et domus, quam ædificauit rex Solomon domino, quadraginta cubitorum erat longitudo eius: & uiginti cubitorum latitudo eius: & quinq; & uiginti cubitorum altitudo eius. Pari modo Ioſephus libro VIII. Iudaicarum antiquitatum cap. II. πῆχυν reddit. ἀνήγαγον δ' αὐτὸν ἄχρι τῆς ὀροφῆς ἐκ λευκοῦ λίθου πεποιημένον. τὸ μὲν οὖν ὕψος ἦν ἑξήκοντα πηχῶν. τῶν δ' αὐτῶν τὸ μῆκος. εὖρος δ' εἴκοσι. hoc eſt. Extruxit autem ipſam uſq; ad tectum ex albo lapide. altitudo eius erat ſexaginta cubitorum, & totidem longitudo: latitudo autem uiginti. In numero autem cubitorũ latitudinis omnes cõſentiunt: ſed in numero cubitorum altitudinis LXX. interpretes & Ioſephus tam ab Hebraicis diſſentiunt quam ipſi inter ſe. rurſus in numero cubitorum longitudinis Ioſephus conſentit cum Hebraicis, ſed ab eis LXX. interpretes diſſentiunt. Cubitum autem Hebræis fuit duplex: alterum ſex palmorum, quod ſimpliciter אַמָּה id eſt cubitum nominant: alterũ ſeptem palmorum, atq; ita uno digito longius quàm Regium cubitum, de quo ſcribit Herodotus, quod iccirco אַמָּה וָטֶפַח id eſt cubitum & palmum, ſiue palmicubitũ uocant. LXX. interpretes πῆχυς καὶ παλαιστὴ conuertunt. D. Hieronymus & ueriſsimum cubitum interpretatur, & perfectum cubitum appellat. de hoc loquitur Ezechiel propheta cap. XL. & XLIII. huius capitis uerba ſupra citaui: illius paulo poſt de arundine dicturus afferam. Ita ſe habent Hebraicę menſuræ. Vtrum uero thopah Hebraicum prorſus eiuſdem longitudinis fuerit, cuius παλαιστὴ Græca, uel palmus Latinus, an diuerſæ neſcimus. ſimiliter ignoramus proportionem, quam zereth Hebraicum habuit ad σπιθαμὴν Græcam, uel dodrantem Latinum: quam amah Hebraicum ad πῆχυν Græcum, uel cubitum Latinum. Hebraicæ tamen menſuræ, ſi non fuerunt eiuſdem longitudinis, cuius Græcæ, propius ad eas uidentur acceſsiſſe. Hic etiam tertia pars ſupereſt rationis inſtitutæ. D. Hieronymus qui thopah Hebraicum modo reddit Latine quatuor digitos, modo tres uncias, nunc uero palmum, non errat. nam palmus habet tres uncias, quatuor autem digitos. copioſus igitur ad nomen Hebraicum uertendum eandem menſuram diuerſis uerbis Latinis, idem declarantibus, explicat. Quatuor digitos conuertit cap. XXV. libri egreſſus ex Ægypto, ubi de mari æneo loquuntur ſacræ literæ

terræ. Facies illi labium aureum per circuitum, & ipſi labio coronam in terra Silem, altam quatuor digitis. Tres uero uncias transfert lib. III. Regum, cap. VII. Craſsitudo autem trium unciarum erat. at palmum uertit lib. II. annalium cap. IIII. Porrò uaſtitas eius habebat menſuram palmi. loquuntur uero ſacræ literæ de eodem mari æneo. Sed idem Hieronymus Pſalmo XXXVIII. non ſatis proprie reddit. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos. etenim Hebræis eſt הִנֵּה טְפָחוֹת נָתַתָּה יָמַי hoc eſt. Ecce palmos poſuiſti dies meos. id eſt tam breues quã palmi ſunt. LXX. recte conuerterunt. ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου. Perperam uero quidam menſuram pugillorum, qui comprimit digitos, pugnum facit. ſed is menſura non eſt: atq; multo minus pugillus.

Nec etiam D. Hieronymus zereth recte uertit palmum cap. XXVIII libri egreſſus ex Ægypto. Quadrangulũ erit & duplex. menſurã palmi habebit tã in longitudine q; latitudine. Et Ezechielis cap. XLIII. Et definitio eius uſq; ad labiũ eius: & in circuitu palmus unus. LXX uero interpretes recte transferũt σπιθαμήν. quod dodrantẽ ſignificat, non palmum. ſicuti putauit Hieronymus. qui in lib. XII. cõmentariorum in Ezechielem prophetam ſic ſcribit. Sed & calamum tenebat in manu, cuius ſupra menſura tacita eſt. & nunc ponitur cubitorum ſex & palmi. qui rectius Græce dicitur παλαιστή: & eſt ſexta pars cubiti. alioqui palmus σπιθαμὴ ſonat. quam nonnulli pro diſtinctione palmam, porrò παλαιστὴν palmum appellare conſueuerunt. hæc ille. Quinetiam hi qui σπιθαμὴν conuerterunt palmam, ut diſtinguerent ab ea menſura, quam Græci παλαιστὴν dicunt, ipſi recte palmum reddiderunt, in errore uerſati ſunt. nam palma, ut etiam iam ante dixi, menſura non eſt, ſed plana illa, & partim caua, manus pars, quæ in digitos deſinit. Nec minus errant qui duplicem palmum eſſe dicunt: maiorem, qui XII. ſit digitorum, & Græce σπιθαμὴ uocetur: minorem, qui quatuor, & Græce παλαιστὴ nominetur. palmus enim Romanis unus eſt ex quatuor digitis uel tribus uncijs conſtans. Hos autem errores genuerunt nonnulli interpretes qui parum conſiderate zereth & σπιθαμὴν æque ac thopah & παλαιστὴν uerterunt palmum. Qui præterea cubitum dicunt eſſe quinq; palmorũ, in eius longitudine lapſi deflectunt de uia. etenim uulgare ſiue cõmune cubitum Hebraicum pariter cum Græco & Romano fuit ſex palmorum: auguſtum uero illud & perfectum, ſeptem. quod ex Hieronymi uerbis, quę cõmemoraui, intelligitur. & ex his ſequentibus, quæ ſunt in lib. XIII. cõmentariorum in eundem Ezechielem prophetã. Hic uero recedens à ſenſibus quinq; tendit ad unionem. in qua cubitus perfectus ſiue uerіſsimus ponitur. cui iungitur palmus, id eſt παλαιστή, ſextam, ut ſupra diximus, habens partem cubiti. At geometricum cubitum, ut hoc non omittamus, ſex habere cubita

ſcribit

ſcribit Origenes in ſermonibus, quibus librũ ortus mundi explanat: & D. Aurelius Auguſtinus lib. I. quæſtionum ſuper geneſim. Quam quæſtionem, inquit, cubito geometrico ſoluit Origenes, aſſerens non fruſtra ſcripturã dixiſſe quod Moyſes omni ſapientia Ægyptiorum fuerit eruditus, qui geometricam dilexerunt. cubitum autem geometricum dicit tantum ualere quantum noſtra cubita ſex. Hoc certe geometricum cubitum, ſi ad quodq; cõmune cubitum adieceris palmum, fiet Hebraica menſorum arundo, de qua paulo poſt dicam.

Poſtremo צַעַר Hebræis non eſt menſura. quare interpretes non recte uertunt paſſum lib. II. Regũ cap. VI. וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שֵׁשָׁה צְעָדִים id eſt. Et factum eſt cum progreſsi eſſent qui portabant arcam domini ſex paſſus. Nam quia paſſus ſui generis menſurã ſignificat, tzaad uero Hebraicũ id quod Græce βῆμα, Latine gradus, ſic locus ille Latine debet reddi. Et factum eſt cum progreſsi eſſent qui portabant arcam domini ſex gradus. Etenim ut βῆμα Græcis non uidetur eſſe mẽſura, nec gradus Latinis, tametſi à nobis diſſentiat Boetius, ita nec Hebræis tzaad. Atq; Hebraicarum menſurarum hæc ferè ratio eſt: nunc de inſtrumentis, quibus ueteres dimenſi ſunt interualla, dicam. Viarum & agrorum metatores apud Græcos & Romanos uſi ſunt pertica, ut etiam his temporibus in Europa utuntur: apud Perſas & Ægyptios funiculo: apud Hebræos uero etiam arundine. Eiuſmodi uero perticam Græci ἄκαινάν uocant. quam decem pedum eſſe Suidas ſcribit. ἄκαινα, inquit, μέτρον δεκάπουν hoc eſt. Acæna menſura decem pedum. atq; Plato eam ex numero decem pedum δεκάποδα nominauit: & eum ſecutus Cicero ac alij Latini decempedam. ſcribit enim in primo Academicarum quæſtionum libro. Solis magnitudinem quaſi decẽpeda metiri. Idem in oratione pro Milone. Qui cum architectis & decempedis uillas multorum hortos'que peragrauit. & Suetonius in Auguſto de centurionibus. Pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs affecit, ut ſtare per totum diem iuberet ante prętorium interdum tunicatos diſcinctosq;: nonnunquam cum decempedis uel etiam ceſpitem portantes. Hinc metator dicitur decempedator. Cicero in Antoniũ Philippica tertia. Cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquiſsimus agri priuati & publici decempedator Nucula & Lentone collega. Idem metator à Plauto in Penulo & à Cicerone pro lege agraria dicitur finitor. Boetius uero eiuſmodi inſtrumentum tantũmodo perticam appellat. At funiculus, ut dixi, Ptolemæo, ſiue potius Marino, fuit triginta ſtadiorum: Ægyptijs, ſexaginta. Sed קָנֶה quam LXX. κάλαμον, Latini interpretes etiam calamũ uertunt, cum Latine arundo dici poſsit, eſt cubitorum ſex perfectorum uel ſeptem communium, quod Ezechiel propheta cap. XL. declarat his uerbis.

וּבְיַד הָאִישׁ קְנֵה הַמִּדָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת בָּאַמָּה וָטֹפַח Id eſt. Et in manu uiri arūdo mēſoris ſex cubitorū: in cubito & palmo. Quē locū LXX. interpretes ſic reddunt. καὶ ἐν χειρὶ τοῦ ἀνδρὸς κάλαμος τὸ μέτρον πηχῶν ἕξ, ἐν πήχει καὶ παλαιστῆς. hoc eſt. Et in manu uiri arundo. quæ menſura eſt ſex cubitorū in cubito & palmo. id eſt cane ſiue arundo exiſtit cubitorū ſex perfectorū in quorū unoquoq; eſt cubitū et palmus. quapropter ſupra palmicubitū ſum interpretatus. In eadem ſentētia eſt Nicolaus Lyra in libro differentiarū. qui tamen cubitum nominauit ulnam, & recte quidem. Errat igitur Iſidorus Hiſpalenſis cum ait. ſola pertica portatur. eſt enim decem pedum ad inſtar calami in Ezechiele templum menſurantis. Perticis autem, item funiculis & arundinibus uſi ſunt uiarū, agrorum, & aliarum rerum metatores, ſed funiculis tantum ſpacia geographi explicauerunt. etenim decempedarum loco Græci uſi ſunt ſtadio: Romani, paſſu & milliari: Hebræi, cubito. Hactenus de menſuris certis & inſtrumētis quibus uias & agros ac reliquas res dimenſi ſunt ueteres, nunc de alijs quibuſdam dicam. Cum aliquis, maxime uero exercitus, itinere unius diei, uel etiam, ſi ita fors tulerit, noctis facto in aliquo loco conſiſtit uel caſtra ponit, Græce σταθμὸς dicitur. quod percipitur ex Herodoti libro quinto, quem Terpſichoren inſcripſit: & ex Xenophontis libris De Cyri aſcenſu ad Babylonē. Sed eiuſmodi iter nō eiuſdem longitudinis ſolet eſſe. quod non minus ex iam dictis ſcriptoribus intelligitur. Quo ſanè modo Latini exercitum ſecundis aut tertijs pluribus'ue caſtris ad aliquem locum ueniſſe ſcribūt. Vt autem Græcis cum quis itinere unius diei confecto in loco cōſiſtit σταθμὸς dicitur, ita Hebræis in libro ortus mundi cap. XXXVI. ipſum iter unius diei, ut autor eſt magiſter Abrahamus, בִּבְרַת הָאָרֶץ Id eſt prandiū terræ nuncupatur. quod itinere unius diei perfecto prandere, uel potius cœnare, conſueuiſſent Hebræi. At Germani milites cum aliquo itinere perfecto humi ſtrati cōquieſcunt, ut ex laſsitudine recreati mox rurſus iter facere poſsint, raſtam nominant. hoc uerbū caſtrenſe, ſi D. Hieronymo credimus, certum uiæ ſpatium uniuerſæ ſignificabat Germaniæ, quod ſi cōcedimus id quidē ſpatiū ſignificabat quod nunc milliare Latino uocabulo appellamus: cum efficiat quatuor millia paſſuum, atq; ita duobus ſtadijs ſuperet paraſangā Perſicā. quanq; milliare Germanicū maius quinq; millia paſſuū in ſe continet. Similiter Galli non mille paſsibus, ſed leucis, ut autor eſt Ammianus Marcellinus libro XV. itinera metiūtur. quæ menſura Gallica eſt mille & quingentorum paſſuū. ſcribit enim idem Marcellinus lib. XVI. Et cum à loco unde Romana promota ſunt ſigna, aduſq; uallum barbaricum quarta leuca ſignabatur & decima, id eſt unum & uiginti millia paſſuum. Attamen Galli hodie leucam duobus ferè millibus paſſuum definiunt.

GEORGII AGRICOLAE DE RESTITVENDIS PONDERIBVS ATQVE MENſuris Liber unus.

AVTORES

Auicenna

Cleopatra

Fannius

Galenus

Græcus ignotus

Nicandri interpres

Paulus Ægineta

Serapio

Theophraſtus

CLARO ET DOCTO VIRO D. HIERONYMO KISVVETTERO VTRIVSQVE IVRIS doctori & Cancellario illuſtriſs. Saxonum ducis Auguſti Georgius Agricola

S. D.

SEres quondam, uir clariſsime, ut nunc immanſuetas gentes, quæ deſertas Lybiæ ſolitudines & ultimas Scandiæ terras incolunt, nullas merces appendiſſe, ſed ex aſpectus iudicio rerum omnium precia æſtimaſſe, ac Albanos exquiſitorum ponderum atque menſurarum ignaros fuiſſe, memorię traditum eſt. Simplices quidem hi homines iam adulto mundo fuerunt, aut iam prope ſeneſcente ſunt, ſed omnino ſimiles illorum primorum hominum, qui mundo paucis ante annis procreato extiterunt. etſi ipſis non diu fuit mos ita faciendi. nam Cainus Adæ filius primo, ut Ioſephus ſcriptum reliquit, menſuras & pondera inuenit. deinde diuerſos eorundem inuentores nobis Græci & Latini ſcriptores prodiderunt. etenim maior Gellius, Palamedem: Strabo & Plinius, Phidonem Argiuum: Diogenes Laertius, Pythagoram. Iuſticiæ autem cauſa olim menſuræ & pondera fuerunt conſtituta: nimirum ut emptor à uenditore fraudolento ſibi cauere poſſet. neutra tamen incorrupta manſerunt, ſed homines per fraudem & maliciam finxerunt & formarunt tam pondera quàm menſuras iniquas. quocirca ſæpenumero Moſes & prophetæ, quorum animos diuinum numen incitauit, iuſtis uti iubent, prohibent contrarijs. atq; certe deus huius iniquitatis, ut aliorum criminum, ulciſcendæ cauſa Iudæis malum minatur & ſupplicium de eis ſe ſumpturum aſſerit. Diodorus autem Siculus ſcribit Ægyptios ei, qui menſuras & pondera mutaſſet, ambas manus amputaſſe. Athenienſes quoq;, ne cui facere fraudem hanc impune liceret, xv uiris eum mandarunt magiſtratum, cuius proprium munus eſſet curare ut uendentibus legitima eſſent pondera legitimæq; mēſuræ. quos icc irco μετρονόμους nominauerunt. eorum decem magiſtratum illum habebant in Piræo, in urbe quinq;. Romæ uero & in Italiæ oppidis hoc officium fuit ædilium. ait enim Perſius

Seſe aliquem credens, Italo quod honore ſupinus
Fregerit heminas Arreti ædilis iniquas.

Similiter Venetijs, quæ urbs omnium totius Europæ eſt pulcherrima, florentiſsima, potētiſsima hodie ueteris iuſticiæ ædiles uocati funguntur hoc munere. hi omnibus qui immutarunt pondera & menſuras irrogant mulctam. Nulla deniq; ex omni regno terrarum ciuitas eſt, in qua magiſtratus, quantum fieri poſsit, nō caueat ne quid de mo-

do menſurarum uel de grauitate ponderum minuatur. Vt uero quælibet reſp. habeat ſuas mẽſuras ſuaq́ꝫ pondera, ita literæ quoq́ꝫ tam Græcæ quàm Latinæ: ſed in primis ars medica. quæ quia à barbaris medicis multum immutata ſunt, qui medicamenta ueterum his uſus confecerit, manifeſto comperiet multa eas facultates, quibus prædita eſſe dicuntur, non habere. qui medici ſi ignoratione Latinarũ & Græcarum literarum in his non peccaſſent, eo maiore pœna afficiendi erant, quo magis bona corporis, cuius temperationem animi mores ſequuntur, id genus bonis, quæ uel appenſa uel demenſa emimus, præſtant. Nos pluribus libris proportionem, quam maiores menſuræ habent ad minores & Græcæ ad Romanas, ac utræq́ꝫ ad externas: item quam pondera inter ſe habent comparationem declarauimus. nunc in hoc ſeparatim elaborabo, ut uetera pondera & mẽſuras in integrum reſtituam. quem tibi, uir optime, conſecraui: & quia ſocero tuo Georgio Cõmerſtadio homini prudentiſsimo & clariſsimo tantum debeo, quantũ uix poſsim perſoluere: & quia mihi maxime opus eſt patrono, qui me meaq́ꝫ ſtudia in ſuam recipiat fidem: & ſi aduerſarios habuero pro eis propugnet. quod tu potes, qui es Græcis & Latinis literis eruditus iuriſq́ꝫ ualde peritus. Vale Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum III. Calend. Iulij anno

M. D. XLIX.

BIBLIOTECA NAZ. ALE VE. ROMA

ROMA

GEORGII AGRICOLAE DE RESTITVENDIS PONDERIBVS ATQVE MENſuris Liber.

QVi ſalutaria ueterum tam Romanorũ quàm Græcorum medicamenta ſtudent parare, ij neceſſe habent non modo ad eam rem conquirere materiam ueram & lectam, ſiue ea decerpta ſit ex ſtirpibus, ſiue ex animantibus ſumpta, aut ex terræ canalibus effoſſa, ſed etiam menſurarum capacitatem & ponderum grauitatem habere definitam. quæ autem ueterũ ſint menſuræ, & item pondera, & quam proportionem utriuſq; generis minora habeant ad maiora; & Græca ad Romana, atq; externa ad eadem, quinq; libris, De menſuris & ponderibus tam Græcorum, quàm Romanorum, & duobus De externis inſcriptis, explicaui. Verum quia quæ ſit per ſe cuiuſq; menſuræ capacitas, quæ cuiuſq; ponderis grauitas, prius certo ſciri ac plane percipi non poteſt, quàm ratio reſtituendorum ponderum & menſurarum diligenter fuerit explicata, operæ precium eſt eius rei laborem neceſſarium medicinæ deditis, reliquarum artium ſtudioſis utilem ſuſcipere. Quanquam autem uiri quidam docti proximis ſuperioribus annis ad eam explicationem ſtudio non mediocri contenderunt, tamen eorum quiſq; in eo multum operæ poſuit ut ſuis menſuris ueterum menſurarum modum declararet: ſuis ponderibus priſcorũ ponderum nomentum. cum ipſi quidem illi nondum nobis ſatis probauerint quod ſentiunt: nempe ſuæ ciuitatis pondera eam, quam dicunt, habere proportionem ad pondera antiqua: ſimiliter ſuæ ciuitatis menſuras ad priſcas menſuras. in qua re uidentur ſecuti rationem quorundam qui laborarunt quemadmodum ſuis monetis nos docerent quanti precij fuerint Græcorum & Romanorum monetæ: cum nec dum ſatis explicarint neq; ueterum neq; ſuarum monetarum pondera & temperaturas. illorum autem ſtudium, etiamſi quod inueſtigarunt, iſta ratione ſunt aſſecuti, nec approbare poſſum, nec improbare. quia enim libellos, in quibus hæc ſcribunt, in lucem protulerunt, nec eam rationem, quæ ipſis cõmunis eſſe poteſt cum cæteris; ſatis explicauerunt, id non poſſum approbare. nam cum non ſolum plerunq; ſeparatim ſint aliæ cuiuſq; regionis & inter ſe maxime diuerſæ menſuræ & pondera, ſed unius eiuſdemq; regionis urbes in iiſdem inter ſe uarient: atq; etiam non ra-

ro unius oppidi multũ differant, iſti paucis prodeſſe poſſunt. ut enim multorum uulgarium ponderum & menſurarũ cognitio magnos uſus afferat ad merces emendas & uendẽdas cum quæſtu compendióque, non ſequitur ut ſi ea mercatoribus, optimarum artium ſtudio deditis accõmodata ſit atq; utilis. quod ſi iſtam ſcribendi rationem Græcis & Latinis literis eruditis ubicunq; terrarum fuerint probabunt, quem modum & finem libris facient? Quia uero ut prodeſſent ſuis ciuibus induſtria ſingulari elaborauerunt, eorum ſtudium omnino improbare nõ poſſum: & mea quidem ſententia comprobarẽ, ſi nullos, ut iam dixi, ea de re edidiſſent libellos. Attamen qui unũ aliquod pondus ciuibus ſuis uſitatum ac tritum & quod proxime accedere uidetur ad aliquod uetus eligit, atq; reliqua pondera, ſeruata proportione quã illud habet ad ea, confecerit, itemq; menſuras: is ſi eo modo præparat medicamenta, quod ad conficiendi rationem attinet, hoc uidetur conſecutus, ut ſimplices medicinæ ſeruent proportionem. in medicamentis uero parum aut nihil refert utrum maior eorum moles, quæ oritur à maioribus menſuris & ponderibus quàm uetera fuerunt: an minor, quæ à minoribus, conficiatur quàm ille, qui medicamenta primo compoſuit, ſolitus ſit conficere. nam certe multum an parum medicinæ purgantis dandum ſit ægroto medicus utriuſq; uires conſiderans perpendit. at idem ea pondera eaſq; menſuras eſſe Romanas aut Græcas doctis uiris non probabit. hi enim iuſtam ueterum ponderũ grauitatem, & legitimam priſcarum menſurarum capacitatem requirunt. Itaq; perſequenda eſt, quo ad fieri poteſt, uia compendiaria & certa: atq; quærenda ratio quæ nobis cum multis aliis ſit futura cõmunis. Cum autem res planè cognitæ, quæ nos adiuuare poſſe uidentur ad reſtituenda ueterum pondera incognita, itemq; menſuras, partim naturales ſint, partim artificioſæ, utraſq; primo conſiderabimus quot & quæ ſint: deinde ſingulas expendemus quantæ & quales ſint: ut inter cæteras omnes eluceat una, uel etiam plures, per quas id aſſequi poſsimus, quod deſideramus. Ordiamur igitur à rebus naturalibus. hæ uero ſunt uel grana frumenti, uel ſemina leguminum, uel ſemina fructuum, uel fructus ipſi, uel denique oua. grana certe trium generum frumenti, hordei ſcilicet, tritici, zeæ: ſemina quatuor leguminum, nempe lentis, erui, lupini, fabæ: ſemen unius fructus, uidelicet ſiliquæ: fructus tres, glans, nux pontica, nux iuglans: poſtremo liquor ouorũ: & quidem gallinarum. res ergo naturales duodecim ſunt numero. artificioſæ uero tres, priſcæ monetæ, uetus libra Romana, antiquus pes Romanus. quindecim igitur ſunt omnes res collectæ, quibus potiſsimum eò, quo contendimus, poſſumus, ut uidetur, peruenire: hoc eſt pondera & menſuras reſtituere in integrum: uel illorum grauitatẽ, harum capacitatem explicare. Quarum rerum fere omnium pondus ut examinemus ſtate

ra

ra, ipſa ratio poſtulat: ordo ut primo expendamus grana frumenti. Quidam ex Græcis, qui locum de menſuris & ponderibus tractant, ſcribit ſiliquam pendere quatuor frumenti grana. inquit enim τὸ δὲ κεράτιον ἔχει σιτάρια. δ. Etſi uero hæc uerba in Paulo Ægineta nō ſunt, tamen ea etiam habet Græcus Nicādri interpres, & Serapio Maurus. cuius ſcripta pleraq; expreſſa ſunt de Græcis. σῖτος certe ſignificat frumentum. à quo manat σιτάριον. quod uocabulum, ſicut mihi uidetur, declarat frumenti ſemen ſiue granum. quod Græci dicunt τὸν τοῦ σίτου καρπὸν ἢ κόκκον. Sed cum frumenti genera Græcis nota ſint plura, triticum, zea, olyra, hordeum, tragus, auena, typha, oryza, milium, panicum, & Græcus ipſe non explicarit cuius frumenti quatuor grana pendant ſiliquæ ſemen, hoc alius in aliam partem accepit, & Mauri à quibuſdam Italis diſsident uerbi interpretatione. nam id interpretantur de hordei granis ſcriptum eſſe. drachma, ſcribit Auicenna, pendit obolos ſex: obolus, tres ſiliquas: ſiliqua, quatuor grana hordei. Verum tamen nō ſum neſcius apud Serapionem ſcriptum eſſe, ſiliqua pendit quatuor grana, & eum non aliter ac Græcum, à quo ſua ſumpſit, quod nam eſſet frumentum non explicaſſe. At Itali inter ſe diſſentiunt. etenim Maurorum inſtitutionibus eruditi partim Auicennam ſequūtur, partim tritici ſemen intelligunt. quia enim triticum omnibus frumenti generibus pondere ac bonitate præſtat, temere & nulla ratione uerbum ambiguum in hanc ſententiam accepiſſe non poſſunt uideri. Qui igitur eunt in ſententiam Maurorum, exiſtimāt pondera & menſuras ueteres, ſi hordei grana legantur in integrum reſtitui poſſe: qui in alteram, ſi tritici. Sed ut aliqua tritici grana eiuſdem ſint ponderis, cuius grana hordei, ut hinc æqualia pondera, atq; ſic etiam menſuras æquales facere & conſtituere poſsint, primo quia hordeum diſtichum hexaſticho pondere præſtat, & utrunq; mature ſatum plerunq; trimeſtri, eius, qui hexaſtichi ſemina accipiet, pondera nō erunt tanta, quanta eius qui diſtichi ſemina. nec eius qui alterutrius trimeſtris grana ſumet erunt tanta, quāta eius qui mature ſati. ſimiliter quia triticū, quod robus nominatur magis eſt ponderoſum quàm ſiligo, et utrūq; mature ſatum plerunq; trimeſtri, ex eorum etiam granis altera pars efficiet pondera quæ inter ſe grauitate diſtabūt. tum quia cuiuſq; generis hordei uel tritici ſemē grande, minuto: robuſtum & ſolidum, uano & inani: recēs, uetuſto, ut hic omittam mediocre, grauius inuenitur, ex alijs atq; alijs diuerſa fabricabunt pondera. Quæ res cum ſic ſe habeat quis non uidet ſi accipiantur grana hordei uel tritici uetuſta pondera in integrum reſtitui non poſſe? Attamen his iam reſtitutis forte inuenientur quatuor hordei uel tritici grana, quæ ſextam ueteris ſcripuli partem pendant. quo ſanè modo nunc alij medicamentarij eligunt uiginti ſemina hordei, quorum pondus ſcripulum colligat: alij uiginti

grana tritici: alij totidem ſemina fructus balſami. ſed hi omnes in errore uerſantur. nam, ut Græci & Mauri tradunt, ſcripulum pendit grana frumenti quatuor & uiginti. Verum pharmacopolæ in hac re imitantur eos medicos qui à Græcis & Mauris diſsidentes ſtatuunt ſcripulum uiginti granorum eſſe. quo errore ducuntur Nicolaus & Salernitæ eum ſecuti, Veneti, Neapolitani. Sed hi omnes libram ueterum more partiuntur in duodecim uncias, et drachmam in tria ſcripula: uerum de numero drachmarum, quas complectitur uncia, diſſentiũt. etenim Nicolaus & Salernitę dicunt ipſam unciam nouem eſſe drachmarum: Veneti, octo: Neapolitani, decem. Huius autem erroris primus autor extitit Nicolaus. nam cum inſcitia ductus uel gloriæ cupidus conſtituiſſet de ſcripulo, id eſſe granorũ uiginti, ac uideret ſe inde multo leuiorem libram efficere quàm eſſet uetus, hanc leuitatem uoluit compenſare maiori drachmarũ numero. quoniã enĩ uetus libra pendit granorũ VIDCCCCXII. ſi unciam octo tantum drachmarũ eſſe decreuiſſet, eius libra ſolum ex granorum VDCCLX. conſtitiſſet: nunc cum eam nouem drachmarum eſſe decernat, ex granorum VICCCCLXXX. conſtat. Verumetiam hac ratione CCCCXXXII. granis leuior eſt quàm uetus. Veneti autem cum, quod ad numerum granorum, ex quibus conſtat ſcripulum, attinet, Nicolao aſſentiantur, tamẽ, quod ad unciæ diuiſionem in octo drachmas diſtributam pertinet, de ſententia ueterũ non diſcedunt. itaq; multo minorem quam uel ueteres uel Nicolaus conficiunt libram. nimirum ex granorum VDCCLX. At Neapolitani quia aduerterunt libram Nicolai leuiorem eſſe quàm ueterem, dixerunt unciam drachmarum eſſe decem: atq; ita libram granorum VIICC. qui cum uoluerint uitare charybdim, ut eſt in prouerbio, inciderũt in ſcyllam. hoc eſt libram CCLXXXVIII. granis grauiorem quàm ueteres fecerunt.

Sed magis quàm Itali per errorem labuntur exteri quidam medici & pharmacopolæ, qui mercatores ſecuti librã ſedecim unciarũ eſſe dicũt. etenim ſi eorum ſcripulum ex uiginti granis conſtat, libra complectitur granorũ VIIDCLXXX. ſin ex granis quatuor & uiginti, granorum IXCCXVI. Tot aũt falſas opiniones erroresq; in Europa genuit ignoratio Latinarũ Gręcarũq; literarũ, quæ aliquot ſecula iacuerunt. in medicina certe barbaries uſq; ad noſtram uiguit ætatẽ: imo hodie etiam in quibuſdam ciuitatibus eſt gratioſa. nec mirum, cum ineptiæ iſtæ nunc pellantur, ſi poſteritati ridiculum uidebitur tantam habuiſſe medicos ponderum diſcrepantiam. Simili modo Hebræi legis interpretes qui aiunt ſiclum pendere grana hordei CCCLXXXIIII. & aliquid de numero granorum, ut libro ſecundo De externis menſuris dixi, detrahunt: & parum accuratam & exquiſitam rationem in pondere eius nũmi argenti definiendo ſequuntur. Ex his igitur, quæ pluribus uerbis diſſerui, illud perſpicuũ eſt, eos qui grana hordei uel tritici ex hoc

pendunt

pendunt, ut reſtituant uetera pondera, uel eorum grauitatem explicet, longe falli opinione. Nunc zeæ ſemen expendamus. Rhemnius Fannius ſcripulum affirmat pendere octo ſemina zeæ, quam ſpeltam nominat, ut etiam in Italia uulgus hoc tempore. eius uerſus ſunt.

Semina ſex alij ſiliquis latitantia curuis
Attribuunt ſcriplo: lentes ueraciter octo
Aut totidem ſpeltas numerant, triſtes'ue lupinos
Bis octo.

Zeæ autem ſemen eſt leuiſsimum, ut Theophraſtus ſcribit: & certe leuius tritico. quod quiſq;, ſi utrunq; appenderit, periclitari poteſt. Vt uero zeæ ſemen tam graue ſit quàm tritici granum, quanquam nõ eſt, tamen triplo leuius ſcripulum fieret ex octo zeæ ſeminibus quàm ex quatuor & uiginti granis tritici. ſed cũ duplex ſit zea, ſimplex, cui in ſingulis tunicis unum eſt granum. & δίκοκκος, cui geminum, unde nomen inuenit, & inter ſe differant pondere, iterum erit diſcrimen inter ſcripulum quod efficietur ex ſimplicis zeæ granis, & id quod ex ſeminibus δικόκκου. quin hic etiam utriuſq; generis granum grãde grauius eſt minuto, robuſtum inani, recens ueteri. Ergo, quia per grana frumenti neminem uideamus aſſequi ut reſtituat pondera uetuſta, abeamus ad legumina. Sex lentis ſemina plerunq; pendunt ſemen unum ſiliquæ. cum autem ſex ſiliquæ ſemina pendant ſcripulum, ſex & triginta lentis ſemina item pondus habent ſcripuli. nam errorem eorum, qui, ut Fannius ſcribit, ſcripulo attribuerunt octo lentis ſemina, coarguit res ipſa. uerum cum duo etiam lentis ſemina reperiantur quę pondere pendunt granum unum tritici, nõ errant qui ſextuplo leuius ſtatuunt lentis ſemen quàm hi de quibus loquitur Fannius. etenim ex illorum ſententia octo & quadraginta lentis ſemina ſcripuli pondus colligunt: ex horũ octo tantum. Eruum uero, ſicut ex Græcis quidam ſcriptum reliquit, pendit duo æreola, at octo æreolis more inſtituto q; medicorum pondus eſt oboli: ſedecim, ſcripuli. uidetur igitur ex quatuor erui ſeminibus obolus confici poſſe: ex octo, ſcripulum.

Lupini autem tria ſemina pendere ſcripulum Cleopatra & Mauri literis prodiderunt: quatuor Fannius & Græcus interpres Nicandri.

At faba Græca duos obolos pendit: Alexandrina, tres: Ægyptia, quatuor. quod iterum Mauri memoriæ mandarunt. quibus ſcriptoribus ſi qui aſſenſi putabunt ſe per leguminum ſemina aſſequi poſſe ut pondera priſca in integrum reſtituant, nę illi uehementer errant. nam iſtiuſmodi ſemina ęque ac frumenti primum in diuerſis regionibus nata inter ſe differunt pondere. quod ex fabis poteſt intelligi: quanquam Ægyptia alterius generis uidetur eſſe: & Græcus quidam ſcripſit eam pendere obolum & dimidium. deinde eiuſdem regionis grandia ſemina à minutis grauitate diſtant, ut iterum faba hortenſis ab agreſti. hæc

enim multo minor eſt illa. quo modo factum eſt ut tria lupini ſemina quę penderent ſcripulum in manus Cleopatræ uenerint: quatuor quę tantundem penderent in manus Fannij, aut potius eius quem eſt ſequutus, inciderint. tum ſemina robuſta differunt ab inanibus. poſtremo à uetuſtis recentia. Quocirca rectè Fannius.

ſed ſi par generandi his pondus ineſſet
Seruarent eadem diuerſæ pondera gentes.
Nunc uariant. etenim non omnia fœdere certo
Naturæ, ſed lege ualent, hominumq́ue repertis.

Sequuntur tertij generis res naturales. hoc eſt ſemina fructuum, aut fructus ipſi. De pondere quidem ſeminum ſiliquæ ſcriptores omnes ad unum idem ſentiunt. Græci enim, quos alij ſequuntur, nobis affirmant uel tria obolum pendere, uel ſex ſcripulum, ſiue, quod idem eſt, duos obolos. Glans autem, ut ex Græcis quidam ſcribit, pondus habet dimidiæ drachmæ: nux Pontica, integræ: regia, ut Cleopatra, quatuor drachmarum. Qui igitur ex his etiam ſeminibus fructibus'ue pondera & menſuras ueteres confici poſſe cenſent, ęque ac alij per errorem labuntur. etenim cum ſemina ſiliquæ extrema minora, atque ſic etiam leuiora ſint quàm media, quæ nam accipienda ſunt? mediocria inquiunt. at quia unius ſiliquæ mediocria ſemina cum alterius magnis, cumq́ue alterius paruis æquari conferriq́ue poſſunt, hæc ratio reſtituendi pondera lubrica eſſe uidetur & incerta. Deinde quoniā multæ arbores glandem ferunt, ilex nimirum, quercus, robur, eſculus, cerrus, ſuber, fagus, cuius fructū Græcus intelligat neſcimus, quod eum uerbi interpretatione non explicauit. ſed ut intelligere uideatur quercus glandes, quia & hæ pondere differunt, iterum in eligendo hærebimus. Nec minus quod ad Ponticas nuces attinet. oblongæ enim à rotundis diſtant, & urbanæ ſylueſtribus præſtant pondere. Tum unius ponderis non eſſe nuces regias, quas Latini iuglandes appellāt, ex his ipſis qui ſcripſerunt de menſuris & ponderibus poteſt percipi. nā Gręcorū alius dicit eam pendere drachmas IIII. alius drachmas VII. Nicandri interpres ſeptē ςάγια, Latini ſextulas nominant. hoc eſt drachmas IX. & ſcripulū I. Serapio quatuordecim obolos, id eſt drachmas duas & ſcripulum unum. Gręci autem, ut mihi uidetur, appenderunt nuces adhuc extimo illo cortice, aſpectu uiridi & manus nigrore tingente ſi tractetur, quaſi callo quodam obductas: & quidem alius alio grandiorem. Maurus uero cortice nudam, attamen incluſam in bifido putamine ligneo, tanquam in duabus carinis reconditā: & quidem recentem. ueteres enim minus ſunt graues. Iſta autē explicatio ponderis rerum naturalium hinc uidetur manaſſe. qui libellos confecerunt de medicamentis, iuſſerunt pharmacopolas unam aliquā ſimplicem medicinam in ea conijcere magnitudine glandis, uel nucis Ponticæ, uel iuglandis,

aut ſeminis erui, uel lupini, uel fabæ, uel ſiliquæ: aut ægrotos tantundē de cōpoſito medicamento delibare. quin noſtris temporibus ſuſcepit conſuetudo medicorum, ut ægrotis dicant de hac medicina tantum, quanta eſt magnitudo erui, aut iuglandis, aut caſtaneæ delibes. itaq; medici, qui illorum libellos legerunt, cuiuſq; ſeminis aut fructus pondus exprimere conati ſunt. atq; hi ipſi quidem incertum harum rerum naturalium pondus recte definierūt certo rei artificioſæ pondere. contra uero non recte ſentiunt qui putant iſtis ſeminibus aut fructibus legitimam ueterum ponderum grauitatem explicari uel reſtitui poſſe.

Sed de rebus naturalibus ſatis. nunc dicam de artificioſis per quas uidemur aſſequi poſſe ut primo reſtituamus uetera pondera, deinde menſuras. quæ ſunt antiqua libra & priſcæ monetæ. Quod ſi ea libra, quam Romæ Angelus Colocius, ut perhibent, inuenit, uetus illa Romana fuerit non mutilata, non attrita, non corroſa, tantis nos in laboribus fruſtra ac ſine cauſa frangimus. iam enim pondus inuentum eſt quod quærimus. de hac libra, cum Romæ eſſem abhinc annos tres & uiginti, nihil audiui: ſed aliquot annis poſt ad me ſcripſerunt amici. quare petij à uiris nobilibus ut eiuſdem ponderis plumbum trutina examinatum ad me mitterent. uerum id nō aſſecutus, quod Colocius eam libram uel peruulgari noluerit, uel non habuerit, ſed nugator aliquis inanem de ea rumorem ſparſerit. Quoniam uero rumor iſte de libra Romana inuenta ſpem noſtram fefellit, perpendamus priſcas monetas. Qui ueteres quoſdam denarios argenteos & aureos appenderunt, quod comperiſſent eos ſuæ ciuitatis drachmā pendere, ſua pondera mirifice ad momentum cum ueteribus ponderibus conuenire putarunt. in quam ſententiā expoſitis rationibus ſtudioſos optimarum artium tres illi uiri docti, Budæus, Portius, Alciatus, eoſq; ſecuti perducere conantur. quibus ſi fuerimus aſſenſi, abiecto omni conſilio reſtituendorum ponderum & menſurarum ab uno aliquo ex his tribus aut eorum ciuibus uel æmulatoribus mutuemur drachmā uel aliquod aliud pondus. nā quodcunq; dederint, per id nos aſſequi poſſe pro certo putamus ut non modo reliqua uetera pondera, ſed etiam menſuras in integrum reſtituamus. ſin in eam ſententiam diſceſsionem non fecerimus, ut certe facere non poſſumus, neceſſe nobis erit eorū argumenta diligenter expendere. Verum quia Ariſtotelem quidam peruellunt quod philoſophorum, contra quos diſputat, uerba interdum nō perſcenſeat, ſed decreta tantum argumentis refellat, uereor ne in eandem reprehenſionem incurram. itaq; cuiuſq; uerba in medium proferam.

Portius ſic ſcribit: Libra Romana, quam eandem fuiſſe qua nos utimur nedum coniectura, ſed uera computatione puto me reperiſſe, uncias in ſe habuit duodecim, uncia drachmas octo: & ſic libra drachmas nonaginta ſex. unciæ & drachmæ, in numero noſtræ & antiquæ libræ

conueniunt

conueniunt:quia totidem libram noſtram conſtituunt. drachmas uero & uncias antiquas noſtris conuenire duplici argumento & utroq; probabili,& quaſi demonſtratiuo puto deprehendiſſe.cum apud antiquos & noſtro æuo drachmam eſſe octauam partem unciæ conſtet.& denarij antiqui, quos frequentiores pondere drachmæ fuiſſe inferius apparebit, nunc diuerſiſsimis in regionibus reperti octo noſtrã, ſicut & antiquam unciam,& nonaginta ſex libram impleant. præterea ſicut uncia noſtri temporis charactos CXLIIII. cõtinet.quo pondere ferè minimo monetarij & aurifices nunc utuntur.drachma uero quæ eſt octaua pars unciæ charactos XVIII. ita antiquam unciam & drachmam totidem ſiliquas ex computatione præmiſſa apparet habuiſſe.ſiliquas uero antiquas noſtris charactis cõuenire & nomine & effectu omnibus, qui experiri curabunt, conſtare poterit. quia pro ſiliqua ſemina illius pomi ſiue fructus, quem Græci ceratium, noſtri uulgo nũc charobam appellant,accipiebant:& inde Græco corrupto uocabulo pro ſiliquis characti nomẽ in uſu eſſe cœpiſſe librando deprehendi. quia eiuſdem ſunt ponderis ſi ſemina pleniora & matura & non flaccida & exhauſta eligantur. Hæc ille. Recte autem ſentit libram Romanam diſtributam fuiſſe in uncias duodecim & unamquanq; unciam in drachmas octo: atq; ita eam ex drachmis ſex & nonaginta conſtitiſſe.quod uero ait libram, qua ipſi uteretur,ex totidem uncijs & ex totidem drachmis conſtitutam,atq; eandem eſſe, id nos in aliquas dubitationes adducit. Primo enim neſcimus utrum Venetam libram intelligat, an Vicentinam.ſi Venetã intelligit:iterũ hærebimus.nam multiplex eſt.grauis,leuis,medica,bes argentarius,bes aurarius.Graui aũt libra utũtur Veneti cũ ponderãt carnes recentes & ſalitas, piſces recẽtes & ſalitos, ſeuũ, adipẽ,axungiã, caſeum, butyrũ, oleũ,mel, picem liquidam & ſiccam, reſinam,uiſcum,gallas,linum,canabim,plumas,lanam,dentes balenę, fecem ſiccam, lignum buxi,rubricã fabrilem, ochram, cretam, ſulfur, æreos panes,bracteas æreas,fila ærea,æs factum,orichalcum, laminas orichalceas,fila orichalcea, orichalcũ factum, plumbum candidum factum & non factum,plumbum cinereum,plumbum nigrum, ferrum. quid plura?ea utuntur cum grauiſsimæ cuiuſq; rei magnã molem ponderant.Leuem uero libram uſurpãt cum pendunt alumen,amiantum, auripigmentum,ſandaracam,arſenicum facticium,chryſocollam, cæruleum,indicum,halinitrum,puluerem bombardicũ,ſaponem album & nigrum,cæram,ſaccharum,glycyrrhizam, capparim,pineas,piſtacia, palmulas,myxa,amigdalas,oryzam, cuminum, aniſum,cubebas, uuas paſſas, lanam xylinam,lanam bombycum, & eandem in fila formatam,coccon baphicon,cinamomum,piper,& omne genus aromatum. Medica autem utuntur pharmacopolæ,cum medicamenta uel conficiunt,uel uendunt. At argentarium beſſem, quem ipſi noſtro

uoca

uocabulo marcam nominant, adhibent ad ponderandum aurum, argentum, margaritas, gemmas quaſdam nondum politas. Eodem beſſe utuntur, qui cudunt monetas aureas & argenteas. Aurarium autem beſſem Veneti uſurpant cum uendunt aurum argentu'mue in fila tenuatum cum lana bombycina uel ſine ea lana. Sed ut proportionem quam hæ libræ & beſſes inter ſe habeant magis perſpicuam facere poſsim, in quæ pondera minora diſtribui ſoleant primo dicam. Grauem diuidunt æqualiter in duas ſelibras: ſelibram uero in duos quadrantes. At leuem partiuntur in duodecim uncias: unciam, in ſex ſextulas: ſextulam, in quatuor & uiginti ſiliquas: ſiliquam, in quatuor grana. Sed medicam pharmacopolæ digerũt in duodecim uncias: unciam, in octo drachmas: drachmam, in tria ſcripula: ſcripulum, in duo ſemiſcripula: ſemiſcripulum, in decem grana, ut ſcripulum ex uiginti granis conſtet. Argentariũ uero beſſem diſtribuunt in octo uncias: unciam, in quattuor ſicilicos: ſicilicum, in ſex & triginta ſiliquas: ſiliquam, in quatuor grana. ſimili modo aurarium beſſem diuidunt. Grauis igitur libra pendit leuem unam integram, uncias ſex, ſextulas quinq;, ſiliquas decem & octo. id eſt plus quàm dimidio eſt ponderoſior. Leuis autem libra, ſi hoc iam mihi nõ excidit, pondus habet medicæ integræ: & præterea duarum eius unciarum, trium drachmarum, dimidij ſcripuli, duorum granorum. etenim leuis libræ ſextula pendit grana XCVI. medicæ quatuor ſcripula tantummodo LXXX. grana. At bes argentarius pendit nouem leuis libræ uncias & duas ſextulas: aurarius uero octo leuis libræ uncias & ſextulã unã, ac duas dimidiæ ſextulæ tertias. Portius aũt, ſi ſentit de libra Veneta, neq; grauem neq; leuem poteſt intelligere, quod & neutra in drachmas diuidatur, & neutra utantur cum ponderant monetas: neq; etiam medicam, quod eam pharmacopolæ nunc in ſiliquas non partiantur, quarum ipſe mentionem fecit. beſſem igitur intelligit uel argentarium uel aurarium. quorum uterq;, ſi adijcitur ei triens, efficitur libra. ſed de aurario non ſentit, quod eo duntaxat aurum & argentum in fila tenuatum uendatur. quod ſi illis, qui ſtatuũt Portium ſentire de argentario beſſe, conceſſero, non ſequitur ut ideo eiuſdem ponderis ſit argentarij beſsis ſicilicus aut drachma, cuius libræ ueteris ſicilicus aut drachma, quod aliqui denarij pependerint drachmam: ut poſtea declarabimus.
Si uero Portius intelligit libram Vicentinam, iterum nobis in dubium ueniet utrum de graui an de leui argentario beſſe. nam multum inter ſe differunt pondere. etenim, ut mercatores, quorũ ſermones alias ſæpe uani ſolent eſſe, ſed hic ueraces, quod eorum permagni interſit hæc noſſe, proportionem obſeruando notarunt, libra Vicentina grauis ponderoſior eſt quàm Veneta grauis drachma una, ſcripulis duobus, ſiliquis quatuor, granis fere tribus. Leuis uero Vicentina grauior

eſt quàm Veneta leuis uncia una & tribus ſextulis. At contra bes argentarius Venetus grauior eſt quàm bes Vicētinus ſiliquis octo. nam ſiliquæ centum quadragintaquatuor Venetijs pendunt unciam. centum autem & quadraginta tres ſiliquæ Venetæ pondus habēt Vicentinæ unciæ. De medica uero libra nihil dicā amplius. in plurimis enim ciuitatibus pharmacopolæ utuntur libra ſua leui uel Nicolai, qui præpoſitus uocatus eſt, quæ ut cæteræ libræ conſtat ex duodecim uncijs: ſed uncia, ut ſupra dixi, ex nouem drachmis: drachma ex tribus ſcripulis: ſcripulum ex uiginti granis. Sed ut demus Portium ſentire de argentario beſſe rurſus, ut poſtea explicabo, non ſequitur id quod ipſe contendit. At Alciatus ſic ſcribit. Vncia apud antiquos eadem fuit quæ & nunc eſt. cuius rei duplex eſt argumentum. alterum quod Plinius libro XXXIII. capite III. autor eſt aureos, qui apud ueteres didrachmales erant, XLVIII. in libra fuiſſe. hodie uero cum noſter aureus drachmalis ſit, uidemus XCVI. in ea appēdi: & pauloplus propter colybum & authoramentum principalis monetæ: alterum eſt quod etiamnum reperiuntur uetera numiſmata cum hac * denarij nota eiuſdem ponderis, cuius drachma eſt noſtra. denariū autem idem quod drachmam fuiſſe ſupra docuimus. quod ſi qui leuiores denarij reperiantur, id ex intertrimento euenit, uel quia aliqui principes propter difficultates nummarias leuiore pondere eos percuſſerunt. Si Alciatus diceret, ut non uidetur dicere, quamlibet unciam pondere non differre ab antiqua, quantum erraret uel ex comparatione ponderum Venetorum cum Vicentinis perſpicuū eſſet. certe rariſsima quæque ciuitas Italiæ in ponderibus & menſuris cum altera congruit. ſi uero unciam Mediolanenſem intelligit, libræ Mediolanenſes quoque tres ſunt inter ſe ponderе differentes. grauis, qua pendant carnes, caſeos, & reliqua eſculenta. Leuis, qua aromata. bes nummarius, quo aurum, argentum, margaritas. de graui nihil dicam. etenim de hac neminem ſentire ex his, quæ dixi, ſatis apparet. Leuis uero libra, ut mercatores obſeruarunt, uncia una grauior eſt quam Veneta leuis. contra Venetus bes argentarius drachma ponderoſior eſt quàm bes nummarius Mediolanenſis. Sed id quoque conueniat Alciatum ſentire de nummaria uncia & drachma, hoc mihi cum eo non cōuenit, ueterem drachmam eiuſdem ponderis fuiſſe, cuius eſt Mediolanenſis: & denarium legitimi ponderis nō grauiorem quàm drachmam ueterem fuiſſe. Abeo nunc ad Budæum, qui in libro ſecundo de aſſe & partibus eius poſteaquam multas ueterum monetas recenſuit, ſic ſcribit. Verum, ut quod nunc agitur agamus, cum horum aliorumque nūmorum pondus ad libellam exigerem, id eſſe uerū deprehendi quod autore Plinio diximus, drachmam ſcilicet Atticā denarij Romani pondus habere. Quod ut docere poſſim rē ad pondera noſtra examinabo, ſed ita ut à nemine nō intelligar.

libram noſtrates duplicem habent. zygoſtatica libra eſt, quæ regia dici tur, qua negociatores & pigmentarij aromatarijq́; utuntur, omnesq́; omnino qui appenſas merces uenditant. hæc ſenumdenum unciarum eſt. eius ſemiſſem monetarij & aurifices & uaſcularij libram ſibi fecerunt marcam eam uocantes. Hac libra nunc utemur ad id docendum quod ſuſcepimus. librā igitur Romani in duodecim uncias diſtribuebant, & unciam in octo drachmas. huius libræ beſſem ſelibram noſtram regiam eſſe dico. cuius modus à zygoſtate publico ſtatuitur Pariſiis. huius muneris fit mentio in lege altera de ponderatoribus libro decimo Codicis. hoc beſſe nunc utemur pro libra quam marcam uocitamus: eamq́; in uncias octonas diſtribuemus, unciamq́; rurſus in totidem drachmas, & drachmas ſingulas in terna ſcripula, ita ut hemidrachmum ſeſquiſcripulum ualeat. Primum hoc dico drachmam Romanam & Atticam à noſtris uocitari groſſum, & ſcripulū denarium, & ſemigroſſum nobis eſſe ſemidrachmam Atticam. quam drachmam noſtri ſterlinos duos & dimidiatum dictitant. qua ratione pondus noſtrum facile congruet cum antiquo. Hoc modo teneamus, libram noſtram cum libra Latina comparatam ſubſequiplam proportionem habere, quam habet bes ad aſſem. quippe cum libra noſtra (de octonaria ſemper loquor, quam marcam uocitari diximus) quatuor & ſexaginta groſſos capiat: id eſt octies octo. ſi trientem addideris beſsi, id eſt duos & triginta groſſos, ſeu quaternas uncias, libram utiq; efficies plenam antiquam, ſex & nonaginta drachmis cōſtantem, ut antea dictum eſt. qui numerus exit ex unciarū numero per drachmarū numerum multiplicato. hoc eſt ex duodenario in octonarium ducto. Verumenimuero cum numiſmata iam dicta cum alijs permultis exquiſita libra penſitarem, deprehendi Tullianū illud & illud Auguſti capricorno ſignatum aliaq́; nōnulla, ita pendere drachmam, id eſt groſſum noſtrum, ut lanx ex æquilibrio facile cum numiſmate uergeret. Hæc Budæus, cuius uerba excutiamus. primo autem denarius Romanus eiuſdem ponderis, cuius drachma Attica nō fuit, ſed grauior. etenim uncia pependit drachmas octo. denarios uero legitimos ſeptem. in qua re præclara ueterum teſtimonia habeo, ut quarto libro De menſuris & ponderibus, ac libello qui inſcribitur, ad ea, quæ Andreas Alciatus denuo diſputauit De menſuris & ponderibus, breuis defenſio, explicaui. Deinde libra quidem, qua mercatores utuntur nō modo in Gallia, ſed etiam in Germania & in cæteris regionibus eſt ſedecim unciarum. eius uero dimidia pars, quam monetarij uſurpant, & Germanico nomine, ut dixi, appellant marcam, octo unciarū. atq; ad hanc ſelibram, ſi unciæ eiuſdem ponderis cuius ueteres eſſent, libra Romana, quæ pendit duodecim uncias, haberet proportionem ſequialteram: illa uero integra libra ad Romanam, ſupertertiam, ἐπίτριτον Græci uocant. Sed ex qua re didi-

cit Budæus Pariſiorum pondera recentia & uetera Romanorum eſſe inter ſe æqualia: nempe ex denario appenſo. Verum Budæo prędicanti ſe ueterem denariū habuiſſe facile credo. ſed quia, ut ipſe fatetur, ab altera parte eius denarij qui tantundē pependit quantum nūmus Francicus, cui drachmæ pondus eſt, aliquid erat abraſum, integrum grauiorem fuiſſe nemo non intelligit. quod ſi habuiſſet ſeptem integros denarios iuſti ponderis qui pependiſſent unciam Lutecianam, tunc gloriari potuiſſet Francicam unciam pariter æqualiterq; grauitate reſpondere Romanæ. quoniam uero integros denarios non habuit, quos appenderet, non poteſt affirmare uncias æquales eſſe, imò ne proportionem quidem ſcire quam Francica pondera habeant ad Romana.

De proportione autem, quam pondera Venetorum omnia habent ad Luteciana, mihi non eſt neceſſe ſermonem habere ob eam cauſam, quam ſupra dixi, ſed ſatis eſt argentarium beſſem Venetum cum Luteciano cōferre. itaq; argentarius bes Venetus pendit uncias Lutecianas ſeptem & drachmam dimidiam. Atq; hęc pluribus fortaſſe uerbis, quàm neceſſe fuit, ſcripta ſunt: nunc expendam drachmas quibus tres uiri illi docti uidentur uſi fuiſſe cum trutina examinarēt denarios. Luteciana quidem, quam uſurpauit Budæus ſiliquis duabus, & tertia grani parte, & quarta tertiæ ac decima ſexta item tertiæ parte grauior eſt Veneta, qua uſus eſt Portius. quod ſi is uſus fuit Vicētina, ea dimidio grano leuior eſt quàm Veneta. rurſus drachma Mediolanenſis granis duobus amplius leuior eſt Veneta. Si igitˀ altera pars denarij, quē Budæus appendit, erat corroſa & tamen pendebat drachmam, quis ex eo de talibus integris denarijs coniecturam non facit, atq; nō uidet ſeptem ad ſummum unciam Lutecianam pendere: ac talem denarium non paulo grauiorē fuiſſe drachma Veneta: magis uero Vicentina & Mediolanenſi. quod ſi à Portio & Alciato reperti ſunt denarij qui penderent drachmam Venetam, uel Vicentinam, uel Mediolanenſem, hi etiam erāt legitimi, ſed aut uſu frequēti tractandoq; quondam fuerint attriti, nam argento manus ſordeſcunt: aut terra obrutos acris humor nonnihil corroſit: aut imperatores inflāmati auiditate, uel cum impenſis, quas facerent in bella, fiſcus non ſufficeret, inopia & neceſsitate coacti aliquid de eorum pondere detraxerunt. etenim denarij Romani triplices ſunt, graues, mediocres, leues. quam rem cognitam habemus et ex optimis ſcriptoribus, & ex denarijs ipſis, quos appēdimus partim ipſi, partim alios in Italia & Germania uidimus appendere. Graues aūt pondus habent drachmæ unius & dimidiæ, nō quatuor ſcripulorū ut Portius aſſerit: mediocres, drachmæ unius & ſeptimæ eius partis: leues, drachmę. quæ omnia diligēter expoſui in libello qui inſcribitˀ: Ad ea, quæ Andreas Alciatus denuo diſputauit De menſuris & ponderibus, breuis defenſio. Verum graues nullos uidimus: mediocres extāt,

ſed

ſed non admodum multi: plures leues reperiũtur, maxime in antiquis ruinis. aurei uero Romanorum ueteres nummi, ut hic omittam ſemiſſes, tremiſſes, & nonnullos alios, ſunt triplices. eorum primi pendunt duos denarios legitimi ponderis: alteri, duas drachmas: tertij, quatuor ſcripula. Sed quibus temporibus quiq; argentei & aurei nummi Romæ fuerunt percuſsi in libro ſecundo De precio metallorũ & monetis explicabo. nũc eligam eos nũmos priſcos, per quos certius aſſequi poſſumus, ut reſtituamus antiqua pondera. hi autem ſunt & denarij mediocres, quos, quia eis iuſtum eſt pondus, legitimos ſoleo nominare, & primi generis aurei nummi. nam non omnibus leuibus denarijs, etiamſi ſint integri, eſt drachmæ pondus. etenim imperatores inferioris ætatis etiam id ipſum imminuiſſe comperimus, ſicut aureorũ quoque ſecundi generis. at aureorum tertij generis nũc mira paucitas eſt.

Mediocris uero denarius ſi fuerit uetus & integer: id eſt non ad exemplar ueteris factus, non mutilatus, non attritus, non corroſus, pendit duo & ſeptuaginta momenta. Vt autem ſtudioſi literarum, ubicunque terrarum & gentium fuerint, intelligere poſsint pondus ueterum denariorum, dicam quid ſit momentum: & quot momenta aurei nunc uſitati pendant: & quo modo bes, qui monetarijs in uſu eſt, diuidatur. Qui aureos nummos appendunt, orichalceas uel æreas formant maſſulas, quæ eorum pondus exæquant. quarum Rhenanam diſtribuunt in ſexaginta momenta, quæ ſunt bracteolæ item orichalceæ uel æreæ. de his momentis nunc loquor. nam aliarum maſſularum momenta, ſi in totidem diuiduntur, eiuſdem cuius illa, grauitatis non ſunt. Ea maſſula pendit ſexaginta momenta, non quilibet aureus Rhenanus: grauiores enim & leuiores reperiuntur. Coronati autem Italici pendunt eiuſmodi momenta duo & ſexaginta, ac momenti dimidiam partem: Coronati uero Francici, momenta tria & ſexaginta, ac duodecim momenti ſeptuageſimas: at ducati, ut appellãt Veneti ac Turcici momenta quinque & ſexaginta atque duas momenti octauas & ſexageſimas. quod pondus fere eſt ducatis Romanis, Bononienſibus, Lucenſibus, Mediolanenſibus. Grauiores his ſunt aurei Vngarici & Hiſpani: pendunt enim ſex & ſexaginta momenta.

Beſſem autem Noribergium monetarij, qui aurum cudunt, in quatuor & uiginti partiuntur ſextulas, quas Græco uocabulo, quod eſt κεράτια, ſed corrupto, improprie nominant. binas uero ſextulas diſtribuunt in quatuor bina ſcripula: bina ſcripula rurſus in tres quaternas ſiliquas. quæ pondera ipſi ſuis barbaris nominibus appellant: & eis utuntur cum argentum cum auro permiſcent: ut ex ea maſſa temperata ſignent aureos nummos. Eundem denique beſſem Noribergium monetarij, qui cudunt argentum, diuidunt in ſedecim ſemuncias, quas lotones uocant: ſemunciam uero, in quatuor drach-

mas:drachmam,in quatuor nummulos. At noſtri monetarij,qui ſi-
gnant argentum,ſuum beſſem item partiuntur in ſedecim ſemuncias:
ſemunciam uero unamquanque in decem & octo quaternas ſiliquas.at-
que eas nomine ipſis uſitato ſolēt nuncupare. quaternæ autem ſiliquę
quatuor & dimidiā efficiunt drachmam. Quoniam uero duo & quin-
quaginta beſſes Noribergij pendunt noſtros beſſes tres & quinqua-
ginta, ſequitur ut bes Noribergius grauior ſit quam noſter bes,drach
ma noſtra,ſiue Erphurdana, & duodecim drachmæ ſecundis & quin-
quageſimis. quinetiam, quia drachma Noribergia pendit momenta
nouem & ſexaginta atque ſex momēti quartas & ſexageſimas, ſequitur
ut noſtra drachma habeat pondus ſeptem & ſexaginta momētorum,
ac quinquaginta momēti quartas & ſexageſimas. quę paulo plus effici
unt quàm tres momenti quartas. De his autem apertius & planius di-
xi quodad ea, de quibus ſcribam in libris de precio metallorū & mo-
netis, intelligenda ualde ſint accōmodata. Sed redeo ad rationem in-
ſtitutam. Ex ſeptem legitimis denarijs conficietur uncia: ex duode-
cim uncijs libra.dimidius uero denarius mediocris erit uictoriatus:ſe-
xta eius pars,ſextans denarij. Vncia uero, ex ſeptem denarijs confecta
diſtribuatur in octo octauas,atque hæ erunt drachmæ Atticæ. quarum
centum efficient minam. Rurſus drachma diuidatur in duas æquales
partes,quæ erunt ſcripula: ſcripulum ſimiliter in duas partes æquales,
quæ oboli. quorum quenque partiamur in octo octauas: quas Græci
χαλκοῦς uocant;Latini æreola poſſunt nominare. Menſuræ autē hoc
modo poſſunt reſtitui. In alteram libræ lancem imponantur decem un
ciæ ponderales:in alteram infundatur oleum. ubi neutra propenderit,
uaſculum,quod tantum olei capit,erit libra Romana. quod uaſculum
in duodecim uncias menſurales diuidatur. quarum decem erunt hemi
na Romana.ſeruata uero proportione quam menſura habet ad menſu
ram; tam hæ quæ plus capiūt; quàm quæ minus fabricari poſſunt.

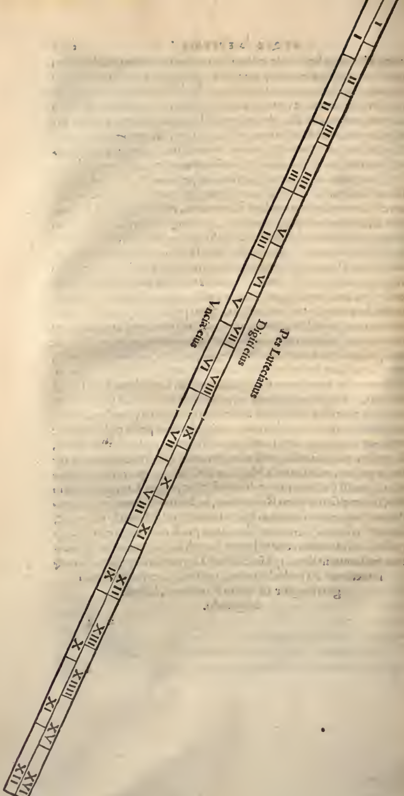
Verum hac ratione reſtituta eſſe uetera pondera & priſcas menſu-
ras,ex his,quæ ſequuntur,fiet perſpicuum. Abeo nunc ad reliquas
duas res,per quas contra uidemur aſſequi poſſe ut primo reſtituamus
menſuras,deinde pondera.earum autem altera eſt naturalis, liquor ſci
licet ouorum:altera artificioſa.pes uidelicet antiquus Romanus.

Hebræi aiunt לוג quam menſurā Latini interpretantur ſextarium
capere ſex oua.id eſt tantum liquoris quantum in ſe continent ſex ouo
rum putamina.ea autem tam luteum liquorem quàm candidum conti
nent.ipſi uero non explicant quæ oua intelligant, tamen dubium non
uidetur eſſe quin ſentiant de ouis gallinarū. Gallinæ autem,ut de Nu-
midicis,quod alterius generis ſint, nihil dicam,triplices ſunt. magnæ,
quas noſtri Italica nominant:mediocres, quas urbanas:paruæ, quas
ruſticas.earū oua multū magnitudine inter ſe differunt.etenim magna

tum

rum gallinarum ferè duplo maiora ſunt quàm paruarum:mediocrium medio modo ſe habent.itaq; cum iſti magiſtri non expediant oua,quę ſint accipienda, hæremus.quod ſi nunc dixerint oua mediocrium gallinarum eſſe ſumenda, iterum incerta pro certis erunt habenda. nam eorum ouorum alia alijs plus minus'ue liquoris capiunt.ut igitur per alias res naturales aſſequi non poſſumus ut reſtituamus ueterum pondera, ita nec per ouorum liquorem, ut menſuras. quocirca referamus animum ad rem artificioſam, & conſideremus pedem Romanum.

Quanquam autem ex digitis ſedecim pes cōnſtat, & ex pede quadrantal uidetur confici poſſe,tamen per digitos etiam nō aſſequemur ut reſtituamus ueterem pedem Romanum. etenim digitorū habitus non eſt unus:quod res ſint naturales, quæ amplitudine ferè ſemper uariant.nam digitorum alij ſunt craſsi,alij tenues, mediocres alij. & rurſus craſsi non parum magnitudine inter ſe differunt, item tenues mediocres'ue. Portius igitur tametſi decernat ut neq; craſsi neq; graciles eligantur,tamen ſi alius alterius hominis maxime in alia regione & loco digitos mediocres eligat, eadem pedis non conſtituetur menſura. atq; ex hoc euenit ut in ciuitatibus exiſtant pedes inæquales.ſed nō referat magnopere id ipſum cum agros terrasq́; metimur, ueteres certè menſuras ut reſtituamus neceſſe habemus nobis in promptu eſſe ueterem pedem Romanum. Budæus ergo, qui cum quadrantal cōficeret, pede Luteciano pro norma uſus fuit,nobis non probat ipſum illud eſſe Romanum. quod uero uſurpauerit pedem Lutecianum his uerbis declarat. Vulgo pedem metiuntur opifices manibus in pugnos contractis & porrectis pollicibus altrinſecusq́; obuerſis. nos huiuſmodi pedem habuimus,ſed ab his petitum qui modum pedis publice ſtatuere ſolent. Ex quibus ſatis intelligimus Budæum pedem Lutecianum, & quidem publicū adhibuiſſe ad reſtituendū quadrantal.quem Francicum pedem, etiam in uilla Marliana dedit amicis,qui eum peruulgarunt. quod ſi Budæus primo demonſtraſſet pedem Lutecianū unum & eundem eſſe atq; illum Romanum, ac dein eo uſus confeciſſet quadrantal, frequentes iremus in ipſius ſententiam: ſed cum id nō fecerit, de ea diſcedimus. Vetus autē Romanus pes Romæ extat cum in alijs quibuſdam locis tum certe in hortis Angeli Colocij. cuius longitudinem poſuimus in libro, qui inſcribitur: De menſuris quibus interualla metimur. At pedis Luteciani,qui ſuis proprijs duobus digitis longior eſt quàm Romanus, hæc eſt longitudo.

Pes Luteciānus
Digitícius
Vnciá cius

Rationem uero conficiendi quadrantalis ſub nomine amphoræ, quæ tantundem capit, quantum quadrantal, quanquam in eandem figuram non eſt formata, his uerſibus explicat Fannius.

Pes longo ſpacio latoq; notetur in anglo,
Angulus ut par ſit quem claudit linea triplex
Quatuor ex quadris medium cingatur inane,
Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Hoc eſt quadrãtal, ſiue, ut ipſe ſcribit, amphora, ſic formatur ut eius capacitas lineas habeat quatuor rectas, æquales, pedem longas: & quatuor angulos rectos. in quorum quenq; neceſſario tres lineæ, longa ſcilicet, lata, alta conueniunt: efficiaturq; figura quadrata, quam Græci κύβον appellant. ac quadrantal talem menſurã eſſe Feſtus Pompeius multo uetuſtior quàm Rhemnius Fannius his uerbis explicat. Quadrantal antiqui uocabant amphoram, quod uas pedis quadrati octo & quadraginta ſextarios capit. Itaq; per pedem Romanum aſſequimur ut quadrantal reſtituamus hoc modo. Conficiatur uas cuius capacitas pedem ſit longa, lata, alta, id erit quadrantal Romanum. ſi uero tantundem liquoris capiet atq; in amphorę figuram fuerit formatum, erit amphora Romana. at alterum uas dimidiæ amphoræ capax, erit urna Romana. tertium, quod quartam ſecundi uaſis partem capit, congius Romanus. quartum, quod tertij ſextam partem recipit, ſextarius Romanus. quintum, quod quarti dimidiam partem capit, hemina Romana. ſeruata uero proportione, quam menſura habet ad menſuram, & quæ minus capiunt quàm hemina, & quæ plus quàm amphora fabricari poſſunt. Pondera autem hoc modo reſtitui poſſunt. Cum hemina Romana ex decem uncijs menſuralibus conſtet, ac libra ex duodecim, ſi ad oleum, quod capit hemina, quinta item olei pars adijcitur, Romana olei libra fiet. cuius unciæ duodecim menſurales pendent decem ponderales. in alteram igitur libræ lancem oleum infundatur, in alterã imponaẽ maſſa plũbi. ubi neutra propenderit, illa plumbi maſſa erit decem unciarum ponderaliũ. ad quam ſi additur quinta eius portio, conficietur libra Romana, ponderalis duodecim unciarum.

Itaq; cum & pondera hæc tanta ſint, quanta ea, quæ ex denarijs legitimis confecimus, & menſuræ æque capaces, certi ſumus nos rem, quam quæſiuimus, eſſe conſecutos. Sed, ut finem huic diſputationi faciam, quia legitimi denarij pondus ſunt duo & ſeptuaginta momẽta, ſequitur drachmã ueterem, quæ ſeptima parte leuior eſt denario, pendere tria & ſexaginta momenta. Cum aũt octo & ſexaginta aurei Veneti, quos nominãt ducatos, pendant Noribergium beſſem, quo monetarij utuntur: ſexaginta uero & ſeptem ac dimidius argentarium

beſſem Venetum, intelligimus hunc leuiorem eſſe illo momentis triginta & duobus & dimidio: atq; ſic drachmam Venetam dimidio tantum momento ac quarta & ſexageſima dimidij momenti parte leuiorem eſſe quàm Noribergiam. quę pendit momenta nouem & ſexaginta ac ſex momenti quartas & ſexageſimas partes. intelligimus quoq; momentis quinq; & dimidio ac fere undecima momenti parte drachmam Venetã grauiorẽ eſſe drachma ueteri. Ex quo apparet Portium etiam & Alciatum, non ſolum Budæum, ueterem drachmam, ſiue octauam unciæ Romanæ partem conſtituiſſe grauiorem, quàm reuera fuit. Verum quod in Portij manus peruenerint denarij, qui pependerint drachmam Venetam, uel Vicentinam: in Alciati, qui Mediolanenſem, hæc cauſa eſt, quod omnes iſtiuſmodi denarij aliquid, ſed alij plus, alij minus, ex iuſto ſuo pondere perdiderint.

GEORGII AGRI-COLAE DE PRECIO METALLORVM ET MONETIS LIbri tres.

Y

AVTORES QVORVM INVENTIS ET TESTIMONIIS uſus ſum, ſiue extent, ſiue ab alijs teſtes citentur.

Aelius Lampridius
Agloſthenes
Ammonius
Appianus
Ariſtophanes
Ariſtophanis interpres
Ariſtoteles
Arrianus
Athenæus
Aulus Gellius
Baſilius magnus
Cæcilius
Callimachus
Cares
Cicero
Cornelius Nepos
Cornelius Tacitus
Crates comicus
Cteſias
Demoſthenes
Diodorus Siculus
Diogenes Laertius
Dinon
Durides
Ephippus Olynthius
Ephorus
Epicharmus
Euangeliſtæ
Eubulus
Eutropius
Flauius Soſipater
Græcus qui tradit qua de cauſa quod que uerbum ſit nominatum
Harpocratio
Heraclides
Herodotus
Heſychius
D. Hieronymus
Horatius
Ioſephus
Iſocrates
Iulius Pollux
Iulius Capitolinus
Ius Saxonum
Iuſtinianus
Iuſtinus
Iuuenalis
Lucanus
Lucianus
Lyſias
Macrobius
Martialis
Martianus
Menander
Modeſtinus
Nonius Marcellus
Ouidius
Pacuuius
Papinianus
Paulus iuriſconſultus
Pauſanias
Perſius
Plato
Plautus
Plinius maior
Plinius minor
Plutarchus
Pomponius
Propertius
Pub. Vatinius
Sacræ Hebræorum literæ
Salomo Hebræus
Saluſtius
Septuaginta interpretes
Serbidius Sceuola
Sex. Pompeius Feſtus
Sidonius Apollinaris
Siſenna
Strabo
Suetonius Tranquillus
Suidas
Terentius
Thucydides
Titus Liuius
Valerius Maximus
Varro
Virgilius
Vitruuius
Voluſius Mecianus
Xenophon

GENEROSO ET NOBILI ET CLARO AC DOCTO VIRO D. GEORGIO COMmerſtadio utriuſque iuris doctori & conſiliario illuſtriſs. Saxonum ducis & Electoris Mauricij Georgius Agric. s. D.

VEteres illi grauiſsimi uirtutis magiſtri, uir optime, uniuerſum genus bonorum, quod homines tenent ac poſsidēt in ſe, uel extra ſe, diſtribuunt in tres partes: in bona animi ſcilicet, corporis, fortunæ. animi autem bonis, quæ uirtutes nominantur, merito ac iure primas tribuunt, quod ea nulla ui poſsint labefactari. ſecundas corporis bonis deferunt, quod ea magis propria ſint hominis quàm quæ extra corpus in caſu ſunt. tertias dant caducis iſtis fortunæ muneribus. Ac multæ quidem res ſunt in quas fortunæ poteſtas eſt prorogata. ſed cum eas, quarum precium quouis modo perſoluere poſſumus, animo & cogitatione complectimur, uidemus primo magni precij eſſe beſtias et cicures & feras, quod earum uel lacte & carnibus ueſcamur: uel lanis, uillis, pellibus ueſtiamur: uel uiribus uſi onera uehamus, aut ipſi in eis uehamur: uel uigilantia non nihil à furibus & inimicis tuti ſimus: uel denicꝫ eas ipſas habeamus in delicijs. Deinde cernimus ſecundo loco numerari ueſtes ſericas, holoſericas, argēteas, aureas, tapetes, pocula & opera ex argēto & auro, gēmas, margaritas, aliasꝗ res, quæ & per ſe inſignē habent ornatum, & eundē cæteris afferunt. Tū intelligimus maximi æſtimari prædia belle ædificata & amœna, oppida munita & pulchra, urbes potentes & florentes, regiones amplas & fertiles, atcꝫ hæc omnia & ſimilia eò maioris eſſe precij quo fuerint fructuoſiora. Etſi uero hæc fortunæ munera magnam habent dignitatem quod ſint precioſa, tamen pecunia eiuſdem fortunæ munus, quod eorum precium eſſe poſsit, omnium dignitatem exæquat. Verum non modo hæc ipſa emere pecunia poſſumus, ſed ad alias multas res conficiendas eſt neceſſaria. nam mercede conducuntur doctores, qui animos præceptis uiuendi & artium liberalium forment: medici, qui ne corpora incidant in morbos præcaueant, aut grauibus morbis affecta in priſtinam ſanitatem reſtituant: iuriſconſulti, qui munus de iure reſpondendi, uel diſceptationem definiendi, uel defendendi clientes ſuſtineant. quid nunc plura? qui abundat pecunia ſiue pacem trahat, ſiue bellum gerat, habet ſumptum unde faciat. quare Philemo comicus ſcite dixit argentū eſſe cornu amaltheæ. non enim iſtud poetarum fictum & cōmenticium copiæ cornu, ſed pecunia, ſi homini fuerit plena & copioſa, ei quæcunꝗ uo-

luerit ſuppeditat. Quæ uero cõtra pecuniam à ſcriptoribus dicta ſunt, contra eos dicta ſunt, qui pecunia abutuntur ad indomitas animi cupiditates. etenim in utendo ratione opus eſt. Deus autem optimus maximus tibi magnam copiam bonorũ animi, corporis, fortunæ largitus eſt. nam te uidemus primo ornatum his uirtutibus, prudentia, iuſtitia, fide, & bonis ac ingenuis artibus præditũ: deinde figura & ſtatura corporis inſignem: tum ex bonis parentibus prognatũ. mater enim ex antiqua & nobili familia eorũ, qui à Petſwitz nominantur, orta fuit: pater ex bona Cõmerſtadiorũ. ſed & rex Ferdinandus & imperator Carolus quintus potentiſsimi fratres cum te talem uirum cernerẽt, tuam nobilitatẽ ſuis etiam literis confirmare uoluerunt. poſtremo poſsides ruſticos aliquot uicos fructuoſos, & Calcardũ prædiũ, nuper à te belle ædificatum. itaq; mihi uiſum eſt tibi hos libros de precio metallorum & monetis conſecrare. præſertim cum tanta ſint tua in me merita, ut etiamſi nullã eorum partẽ referenda gratia cõſequi poſsim, tamen memorem in te animũ ſemper præſtare maxime debeam. mihi aũt perſpicere nõ uideor, qui ego tenuis maiorẽ meæ uoluntatis erga te, magnis animi bonis & amplis fortunæ muneribus ornatũ, ſignificationẽ dare poſsim, q̃ ut quoties aliquod mearũ uigiliarũ munus in principis noſtri nomine apparebit, toties aliquod opus tibi eodem in codice conſecratum prodeat in lucẽ. Equidẽ ſi ſenſero te etiam his ſtudijs meis delectari, multo alacrior ad alia factus omnibus uiribus enitar ut aliquando magis intelligas me beneficiorum acceptorum memoriam conſeruaſſe. me enim beneuolentiſsimum tibi ſemper fuiſſe et eſſe et fore exiſtimes uelim. In his uero libris non modo Romanæ monetæ pondus & temperaturã, ſed etiam Græcæ & externæ, quoad facere potui, ſum perſecutus. cum eis quoq; monetas, quibus diuerſæ Europæ nationes utuntur, maxime uero aureas contuli: & certum quoddã dedi præſcriptum ac regulam, ad quam quicunq; diriget ſuæ ciuitatis uel regionis monetas, facile intelliget proportionẽ quam habeant ad ueteres, quas uſurparunt rerum humanarũ diuinarumq; ſcriptores. Quanq; autem Budæus in hac re multum operæ & ſtudij poſuit, ac de pleriſq; pecuniæ ſummis ſcripſit, tamen qui utriuſq; noſtrum ſcripta diligenter legerit, mea (pace mortui dixerim) multo inueniet uberiora & magis explicata. atq;, cum ab eo in precio diſsideam, mihi neceſſe fuit, eaſdem ſummas exponere, ut etiam mea æſtimatio eluceſcat. quod ſi præterea in ſcriptoribus quædam difficilia & obſcura reperiuntur, ea commentarijs meis patefacere & illuſtrare decreui. Vale Kempnicij Hermundurorum ſiue Miſenorum XVI. Calend. Septemb. anno M.D.XLIX.

GEORGII AGRICOLAE DE PRECIO METALLORVM ET MONETIS LIber primus.

QVid ſit metallum: quot & quæ eius ſpecies: quæ cuiuſq; metalli natura: quibus in rebus quodq; nobis uſui: quę eorum temperaturę, uno libro, qui eſt octauus de natura foſsiliū, expoſui. nunc his tribus libris eorundem precium & monetas explicabo. Metallum autem aliud alio maioris uenit, quod uel pluribus rebus excellat: uel maiores uſus afferat ad ſecandum & alia permulta: uel rarius ſit. Ac multis quidem de cauſis aliquod metallum cæteris antecellit. aut enim quia ignis id non conſumat, non ſolum cum in incendijs arſerit, ſed etiam cum in magno catino uel catillis alternatim cum rebus, quæ ipſum purgant, poſitum coquitur: aut quia ei nihil igni depereat, niſi cum diutius arſerit in eodem catino uel catillis: aut quia acria id nō corrodant, nec alio uitio infeſtetur: aut quia eo manus non ſordeſcant: aut quia dilatetur laxius quàm cętera: aut quia fundi poſsit: aut quia ſit gratum colore: aut deniq; quia propter duriciã magnos uſus afferat. Itaq; ob has cauſas ferè omnes aurū excellit inter metalla. etenim in magno etiam catino & in catillis durat, nō modo in incendijs: nec ipſum acria corrodunt: nec ullum aliud uitium concipit: nec eo ſordeſcunt manus, laxiſsime dilatatur & fundi poteſt: fuluo etiam colore præſtat cæteris metallis, ut in alia opinione ſit Plinius, ſola duricia ſuperatur ab argento, ære, ferro. Cum igitur aurum in metallorū genere perfectum naturæ opus exiſtat, & chymiſtæ, ut eius ſpeciē imitatione exprimere poſſint, reliqua metalla diutius coquunt ac colorant: & artifices quidam æs, ut auri nōnihil fiat ſimile, cadmia tingunt, in orichalcumq; permutant. Secundas uero tenet argentum. nam & in incendijs perdurat: ac uero etiam in magno catino & in catillis, niſi cum ſæpius & diutius arſerit. acria id corrodunt & in cæruleum uertunt: nullum præterea aliud inſigne uitium cōcipit. laxius quàm cætera metalla, auro excepto, dilatatur. fundi etiam poteſt. color illius albus placet. durius eſt auro, ſed minus durum quam uel æs, uel ferrum. Cum igitur ſoli auro cedat & chymiſtæ etiam ut eius formam poſsint effingere uiliora metalla coquunt & colorant, & alij quidam æs, ut ſpeciem præ ſe argenti ferre poſſit, magnitide tingunt. At tertias fert æs: laxius enim dilatari poteſt

teſt quam uel ferrum uel aliquod plumbi genus. fundi prętereà poteſt. ſed ignis ipſum conſumit, ſiue diutius arſerit in magno catino, ſiue alternatim cum rebus, quæ aurum & argentum purgant, poſitum fuerit in catillis. quin ei obuenit æruginis uitium. Quartas deferunt ferro. quamuis enim rubigine perit, & nõ facile funditur, tamen ſatis laxe dilatatur, & duricia ſuperat omnia metalla. At plumbi genera retro ponũtur, & quod ignis ipſa in magno catino aut in aliam formam mutet, aut prorſus cõſumat: & quod ea in ceruſſam uertant acria: & quod in aqua locata nigrore inficiantur ea parte qua diutius terram uel lapides attigerint. ſed candidum reliquis duobus præponitur, quod inter ipſum & argentum maxima ſit ſimilitudo in colore. quod cum ſciant chymiſtæ ex nigro candidum conficere conantur. Nigrum autem iccirco antecellit cinereo, quod ex hoc ſolo difficilius opera cõfici poſſint. Poſtremas uero tribuunt argento uiuo. nam quia liquidum, chymiſtis imperfectum metallũ uidetur eſſe. Vtilitatis autem fructum ſi conſideremus, unum ferrum longe præſtat cęteris omnibus. etenim propter duriciam maximos uſus affert ad ſecandum & ad conficienda opera, quæ diutiſsime durant. Ad hanc uero ferri duriciam proxime accedit æs. quocirca ueteres illi opifices ex eo inſtrumenta ſecandi fecerunt, & arma fabricati ſunt. eadem quidam ex argento fecerunt, quod duricia non multum cederet æri, & ad ornatum magis eſſet decorum. at qui quondam aurea caſside, thorace, lorica ſe texerunt, & gladijs aureis uſi ſunt, hi armis magis fuluo illo metallo fulgentibus, quàm duricia robuſtis pugnarunt. quia uero aurum molle eſt Debæ ut minus utile, quod mihi uidetur, triplum, ære ſimplo: duplum, argento ſimplo uicinis uendiderunt. cum enim abundarent auro, inſtrumenta & opera omnia ex eo cõficere potuiſſent, ſed uſus eos docuit aurum minus eſſe accõmodatum ad ſecandum & ad alia, quam uel æs uel argentum. atque ob hanc ſanè cauſam etiam homines qui inſulas à Luſitanis & cæteris Hiſpanis repertas ac quaſdam Africæ & Indiæ regiones incolunt, aurum magni non æſtimant. quanquã etiam propter alteram cauſam, quod eis ſit multum & copioſum. quin non contendam aduerſus eos, qui eiuſmodi nationes aurum propterea non magni putare dicunt, quod rerum metallicarũ ſint rudes. Plumbi autem genera propter eandem mollitudinẽ, & quidem maiorem, paucis in rebus nobis uſui eſſe poſſunt. etenim ex eis, præter pocula & uaſcula, non multa fiunt opera. Poſtremo argentum uiuum, quia liquidum, etiam in minus multis nobis eſt uſui. argento quidem & æri ſublitum aureas bracteas retinet. Nec uero ſi unum aliquod metallum alteri præſtat, & magis expetitur ad uſus neceſſarios, ſequitur illico id ipſum maioris ueni re. ſed rariſsimum quodque ferè maximi precij eſt. quam ob rem argentum & plumbum candidum quia rara maiori precio mercamur quàm

uel

uel ferrum uel æs:ut hæc multis rebus excellant,& maiores uſus nobis afferant.rerum enim copiam, uilitas:inopiam,caritas conſequitur.magna uero copia metalli tunc exiſtit,cum multum uel in aliquo loco effoditur aut inuenitur:uel terra mariq; conquiſitum in unam aliquam urbem inuehitur. quæ copia facit ut aliquod metallum uiliori precio uendatur.nihil autem neceſſe habeo repetere inſulas nuper repertas,& Africæ ac Indiæ regiones quaſdam,quæ,ut iam dixi, abundant auro,atque id partim iccirco magni non æſtimant:certe cum in Tauriſcis Noricis auri plurimum in breui eſſet erutum & Italiæ importatum , tertia parte uilius ueniſſe autor eſt Strabo. Et Iulius Cæſar cum in Gallijs fana & templa deorum ac urbes quaſdam ſpoliaſſet, tantã auri copiam habuit,ut ternis millibus nummûm,quod Trãquillus Suetonius ſcribit,in libras promercale per Italiam prouinciasq; diuenderet.

At inopia metalli cõtra exiſtit,cum paucũ effoditur,aut in aliquam regionem uel oppidum infertur. utrunq; noſtris temporibus accidit. cum enim modicũ plumbum candidum ex Miſenæ & Boemiæ montibus erueretur,id mercabamur maiori precio. ſimiliter æs multo pluris fuit,cum ad nos paucum deportaretur ex Carpati metallis. Ex his igitur quæ dixi ſatis poteſt intelligi tres potiſsimũ eſſe cauſas cur metallum aliud alio ſit carius. Itaq; ut de ſingulorũ precio dicam,aurum nobiliſsimæ quæq; nationes ſemper habuerunt precioſiſsimum hiſce de cauſis omnibus.etenim natura præſtat cæteris,& eſt rarum. quanquam autem non eſt utile ad ſecandũ,tamen rebus omnibus magnum affert ornatũ. Argentum autem precio ſemper ceſsit ſoli auro. nam & naturæ præſtantia reliquis excellit metallis,& rarum eſt,&,ut ad ſecandum minus ſit accõmodatum quàm æs aut ferrum, res ornat ſplendide. Quoniam uero precium auri plerunq; argento perſoluitur, & contra precium argenti auro, quanto argento quondam aurum fuerit emptum,aut noſtris temporibus ematur:& quanto auro argentũ uenditum fuerit,aut nunc uendatur,explicabo. Grçcos unam auri partem aliquando decem argenti partibus æſtimaſſe ex Menandro intelligi poſſe,ad Cõmodum Cçſarem ſcribit Iulius Pollux. Aurum,inquit, quod argenti decuplũ ſit liquido quis diſcere poteſt ex Menandri Depoſito. cum enim primo dixiſſet ὀλβὴν ταλάντου χρυσίου σοὶ παιδίον δεῖ κεκρατῆσθαι. hoc eſt Auri talenti tibi,beatã,tẽperatus eſt puer:Poſtea de eadẽ re loquẽs hæc ipſa ſubijcit, μακάριος ἐκεῖνος δέκα τάλαντα καταφαγών. i.beatus ille talenta deuorãs x. Idem T.Liuius lib.XXXVIII uidet̃ dilucidius explicare.loquit̃ uero de conditionibus pacis,ad quas Ætoli conuenerant cũ Romanis.De pecuniæ ſumma quã penderent, penſionibuſq; eius nihil ex eo , quod cũ conſule cõuenerat,mutatum. pro argento ſi aurum dare mallent , dare conuenit , dum pro argenteis decem aureus unus ualeret. At Hipparchus apud Platonem aperte di-

cit unam auri portionem eſſe precium duodecim argenti portionum. Herodotus uero in Thalia, cū cōmemoraſſet tributa, quæ Darius ferre coegit nationes & gentes, quas tenebat in ſua poteſtate, unum auri talentum taxauit tredecim argenti talentis. Romæ etiam Sergij Galbæ temporibus unam auri portionem æſtimatam fuiſſe argēti portionibus duodecim & dimidia, ex Suetonio Tranquillo & Cornelio Tacito uidetur percipi poſſe. ſcribit enim Tranquillus in Othone Siluio. Nullo igitur officij aut ambitionis in quenquam genere omiſſo, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat. de eadem quoq; largitione ita loquitur Tacitus. Eo paulatim progreſſus ut per ſpeciem cōuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti uiritim centenos diuideret. nam cum centum nummi ſeſtertij efficiant quinq; & uiginti denarios, & aureus duorum denariorum pondus habeat, una auri pars argenti partibus duodecim & dimidia æſtimata uidetur fuiſſe. Similiter aliquot annis poſt, nimirum Veſpaſiani temporibus, unam auri portionem argenti portionibus XII. tantū Romanos putaſſe ex Plinij uerbis, quæ ſunt libro XIX. cap. I. uidetur intelligi poſſe. Proximus, inquit, byſsino, mulierum maxime delicijs circa Elim in Achaia genito. quaternis denarijs ſcripula permutata quondā, ut auri. Quorum utrunq; uerum eſſet ſi & aureus Romanorum nummus, ut Daricus ſtater, ex auro puro ſignatus fuiſſet, ac denarius argenteus, ut Aryandicus argenteus nummus, ex argento puro. uerum quia uterq;, ut libro ſecundo dicam, fuit miſtus, una auri pars Othonis temporibus plus quàm duodecim & dimidia argenti partibus fuit æſtimata: Veſpaſiani, plus quàm duodecim. Ex his tamen intelligimus priſcis illis temporibus idem auri & argenti precium non fuiſſe, ut nec noſtris eſt. etenim patrum memoria una auri puri pars in præcipuis Germaniæ emporijs primo empta fuit tredecim argenti partibus, & paulo plus quàm duabus unius decimæ tertiæ partis tertijs: deinde ferè duodecim argenti partibus: nunc uero undecim & paulo plus quàm una undecimæ tertia. nam iacet precium auri. Argento autem proximum locum noſtris temporibus argentum uiuum & plumbum candidū obtinent. non quod aut natura reliquis antecellant, aut magno uſui nobis ſint, ſed quod rariſsima, argentum etiam uiuum iccirco quod Africæ ac quibuſdam Aſiæ regionibus magnopere expetatur. partes uero centum quadraginta tres plerunq; emuntur una argenti parte. attamen unum aliquod ex his duobus interdum maioris uenit, interdum minoris. ſed ſcriptores de ea re, quanti argentum uiuum & plumbum candidum quondam fuerint, nihil memoriæ ac literis prodiderunt. At æs etſi natura non cedit argento uiuo & plumbo candido, & maiores quàm ea uſus afferat, tamen, quia multum & copioſum effoditur, minori precio mercamur

mur. Romæ quidem uilioris precij quondam fuit quam nunc eſt. ete-
nim unus denarius qui erat argenteus, & tunc pendebat drachmam
unam & dimidiam, decem aſsibus, qui erant æneí librales, fuit ęſtima
tus. hoc eſt pro ſexcentis & quadraginta æris partibus fuit una pars ar
genti repenſa. ſi modo denarius ex puro argento fuit factus. ſed poſteà
pondus cum denariorum, tum maxime aſsium fuit mutatum: ut ſuo
loco dicam. Hodie uero in nobilibus emporijs noſtris æris ducentæ
uiginti partes una argenti parte emuntur. paulo autem plures in locis,
è quibus effodiuntur metalla. Eius uero precij, cuius æris eſt plum-
bum cinereum, quod etiam rarum inuentu. id ueteres ſcriptores, ut ſæ
pius dixi, ignorarunt. Quoniam autem plumbum nigrum æri bo-
nitatem præſtantiamq́ concedit, & minus, quàm idem æs nobis uſui
eſt, et copioſum eruitur, multo minoris uenit. nã in his locis, in quibus
primo ex galena excoquit̃, eius octingentæ & octoginta partes una ar
gẽti parte uendunt̃. in emporijs uero fere ſexcentæ una argenti emunt̃.

At ferrum, ut maximos uſus ad ſecandũ afferat, & ex eo arma aliáq́
opera permulta confici poſsint, tamen, quia copioſiſsimum in pluri-
bus locis conflatur, minimi precij eſt. etenim mille ducentas octogin-
ta duas partes ferri una argenti parte mercamur: quanq́ Suedicum &
optimum quodq́ eſt carius. Hactenus explicaui cauſas cur metal
lum metallo præſtet, ac cur maioris ſit precij, & quantũ precium quon
dam habuerint aurum & argentum, quantum eadem ipſa & reliqua
metalla habeant noſtris temporibus: nunc de monetis diſſeram.

Primo autem in hoc libro dicam de uerbis quæ Græci & Latini po
ſuerunt rei nummariæ. deinde quid ſit moneta, qui primo monetas in
uenerint, & in qua quiſq́ regione, & quo tempore: tum utrũ rerum
permutatio ſit oportunior hominum generi, an monetę rerum precia:
quonã modo artifices cudant monetas: quarum rerum effigies quon-
dam in monetis impreſſerint, & quarum imagines nunc imprimant:
ex quibus rebus monetæ traxerint nomina: poſtremo duplicem eſſe
monetam, puram ſcilicet, probam, adulterinam: ciuibus expediat ne
præſtantem an uilem eſſe monetam, qua utuntur.

Apud Romanos quidem res nummaria tria habet generalia uoca-
bula, quibus nominatur, & totidem apud Græcos. Romana ſunt, mo
neta, pecunia, nũmus: Græca νόμισμα, χεῦμα, κόμμα. quorum unum
quodq́ declarabo. Monetam à monẽdo appellatã putant. nam ſigno
ſignis' ue, in eam impreſsis, de aliqua re monemur. & quidẽ uel de eius
autore, ſicuti de Philippo illius imagine, quam exprimunt Philippici,
uel de precio: ueluti denarij nota eum ualuiſſe decẽ aſsibus. uel de tem
pore, quo fuit percuſſa, ut monetis permultis noſtratibus. uel de re ge-
ſta: ſicuti nummi argentei angulati inſcriptione, quæ eſt P.L. de Papia
liberata à periculo obſidionis, quod pro Carolo quinto milites ciueſq́

ſubierunt

ſubierunt.uel denicꝫ de aliqua alia re:ut moneta Theſei, nota bouis ſignata,de Marathonio tauro,aut de Minois duce,aut de agrorum cultura.ad quam, ut quibuſdam uiſum fuit, eo ſigno ciues ſuos hortatus eſt:autor Plutarchus. Pecunia uero à nota pecudum, qua Seruius Tullus rex Romæ æs ſignauit,eſt appellata, ut Plinius ſcribit. uerum Varro pecuniã à pecu dictam putat.à paſtoribus enim,inquit, horum uocabulorum origo. hoc idem ſignificat Sex. Pompeius Feſtus cum ſcribit de uerbis quæ deſcendunt à grege. quorum uerborum frequẽs uſus non mirum ſi ex pecoribus pendet, cum apud antiquos opes & patrimonia ex his præcipue conſtiterint:ut adhuc etiã pecunia & peculia dicimus,quo ſanè modo iuriſperiti interdum uno pecuniæ nomine appellant res tam ſtabiles & fixas,quas ſoli uocant, quàm mobiles. ſcribit enim Paulus.ſignificatio pecuniꝫ ad ea refertur,quæ in patrimonio ſunt.à pecunia autem magna fit pecunioſus,ut autor eſt Varro.

At nummus tertium rei pecuniariæ uocabulum eſt. eum hi Græci, qui primo legem tulerunt, ut particulæ metallorum ſignatæ eſſent rerum precia, νόμισμα tanquam legitimum quiddam nominauerunt. quocirca Ariſtoteles in libro quinto De moribus ſcribit nummum ab eo traxiſſe nomen quod non natura,ſed lege factus ſit. ponam Græca quæ magis illud ipſum exprimunt. τοὔνομα ἔχει νόμισμα ὅτι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ ἐστι. eandem uero legem non modo reliqui Græci acceperunt, ſed etiam cæteræ gentes, imo hominum ferè uniuerſum genus, quod nondum nummis uteretur. nam inter antiquos ſcriptores conſtat alias quaſdã nationes aurum & argentum ſignaſſe, antequã Græci nũmos cuderent.quancꝫ autem νόμισμα Græcum nomẽ eſt,tamen id ipſum una tantum litera immutata Latini poetæ uſurpant. ait enim Horatius.

Rettulit acceptos regale numiſma Philippos

Vt uero numiſma à Græco fonte deductũ eſt,ita etiam nũmus, qui ex eadem,ni fallor,cauſa nomen inuenit,à Græco,quod eſt νόμος, fluxit. etenim νόμος, ut ex Græcis quidam tradit, etſi in hac re nullũ teſtem citat,etiam νόμισμα ſignificat. Verum Iulius Pollux dicit nummum, etiamſi Romanum uocabulũ uideatur, Græcum eſſe:idcꝫ uſurpare Græcos,qui in montoſis Italiæ & Siciliæ locis habitant. Epicharmus enim in Ollis ait. ἀλλ' ὅμως καλοὶ καὶ πίονες ἄρνες, εὐρήσουσι δ' ἔμοι τὼ νούμμους. hoc eſt. Agni ſed tamen pingues bonicꝫ nũmos adferunt. & rurſus. κἠξελθὼν εὐθὺς πρίαμαι δέκα νούμμων μόσχον καλὸν. id eſt. Præco hinc profectus ibo,nũmis uitulam emam pulchram decem. Atque Ariſtoteles in Tarentinorum rep. dicit numiſma uocari ab ipſis nummum,eumcꝫ ſignatum eſſe nota Taranti,Neptuni filij,delphino inſidentis. Tametſi uero Pollux nummum dicat eſſe Græcum uerbum, quod eo Siculi & Tarentini uſi ſint, tamen quia idem Ariſtotelis uerbis

bis confirmat Siculos uſurpaſſe libram, unciam, ſextantem, quadrantem, quę ſine ulla controuerſia ſunt uocabula Romana, ijdem Siculi & Tarentini nummum etiam à Romanis, ut ferè uicinis, ſumpſiſſe poſſunt uideri. ſcribit autem his uerbis Pollux. καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ φησὶν ἀριστοτέλης ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. δύνασθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν αἰγιναῖον. ἀλλὰ μήν γε παρ' αὐτῷ τις ἂν ἐν τῇ ἱμερίων πολιτείᾳ καὶ ἄλλα εὕροι σικελῶν ὀνόματα. οἷον οὐγγίαν, ὅπερ δύναται χαλκοῦν ἕνα. καὶ ἑξᾶντα, ὅπερ ἐστι δύο χαλκοῖ. καὶ τετρᾶντα, ὅπερ τρεῖς. καὶ ἡμίλιτρον, ὅπερ ἕξ. Alterum uocabulum Græcum, quo declaratur res nūmaria, eſt χρῆμα. ab utendo appellatum. moneta enim utimur ad omnia comparanda, quæ ſunt ad uiuendum neceſſaria. ut autem pecunia iuriſconſultis non modo nummos ſignificat, ſed omne patrimonium, ita χρήματα Græcis non ſolum numiſmata dicuntur, ſed, ut Ariſtoteles ſcribit, omnia quorum precia nūmis perſoluimus. Tertium uocabulum eſt κέρμα, quo Græci uidentur minuta numiſmata nominare. De uocabulis rei nūmariæ ſatis. Moneta autem eſt bractea aurea, uel argentea, uel ærea, uel orichalcea, uel plumbea, uel deniq; ferrea in rotundam plerunq; uel quadratam figuram formata: & iuſſu regis, aut principis, aut ciuitatis publice ſignata. Sed de temporibus, quibus nūmus primo percuſſus fuit, nihil certum ſcimus. non enim quia Cainus Adæ filius, ut Ioſephus ſcribit, multitudine χρημάτων cōgregata ex præda & rapinis domū auxit, ſequitur primos illos homines monetis uſos fuiſſe. nam χρημάτων nomine non ſemper pecunias, ut dixi, ſed interdū ſupellectilem & alias res appellare ſolent. Sacræ profecto Hebræorum hiſtoriæ in eo libro, in quo perſequuntur ortus cœlorum & terrę ac omnis generis animantium & ſtirpium ſic narrāt nobis. Tubalcainus, quem Sella ex Lamecho peperit, fabricator fuit omnis operis ænei & ferrei, ſed in eo loco de pecunia nullam faciunt mentionem. non tamen ueriſimile eſt monetam ante diluuium ignoratam fuiſſe, cum ante id fuerit ſpacium annorum amplius quàm trium millium. ſed poſt iſtam uniuerſalem inundationem Abrahami temporibus homines pecuniam uſurparunt, ut eædem Hebræorum literæ loquuntur. etenim uir ille amantiſſimus & obſeruantiſſimus dei cum ex Ægypto aſcendiſſet ad auſtralē plagam ualde diues fuit auri ac argenti: & Amelechus rex Geraræ ei mille dedit argenteos: ipſe uero Ephroni filio Seoris, cum emeret agrum, appendit quadringentos ſiclos argenteos. At Herodotus, qui hiſtoriæ, quam Græci ſcripſerunt, parens iure dici poteſt, tradit Lydos primos aureum & argenteum nummum percuſſiſſe. atq; hi quoq; habitant in Aſia. in Europa uero, ut Aglosthenes ſcribit, Naxij primo nūmum percuſſerunt, ut autem Strabo memoriæ prodidit, Phido nummum ſignatum cum alium, tum argenteum inuenit: & quidem in Ægina inſula ut Ephorus ait, quidam

tamen

tamen Erichthonium quartum Athenienſium regem primo nūmum tum in Attica regione tum in Lycia ſignaſſe memoriæ prodiderunt. Sed alij ab ijs diſſentiūt, & Ionum Regem Theſſaliæ primum aurum & argentum ſignaſſe dicunt. de qua re Lucanus ſcripſit his uerſibus.

Primus Theſſalicæ rector telluris Ionos
In formam calidæ percuſſit pondera maſſæ,
Fudit & argentum flammis, aurumq́ꝫ moneta
Fregit, & immenſis coxit fornacibus æra.
Illic quod populos ſcelerata impegit in arma
Diuitias numerare datum eſt.

Vt autem Phido Ægineæ monetæ inuentor dicatur, ut Naxij propriæ, ut Erichthonius Atticæ & Lyciæ, ut Ionos Theſſalicæ, tamen Plinius ſcribit ignorari eum, qui primus ex auro denarium ſignauit. nam inquit. Proximum ſcelus fecit, qui primus ex auro denariū ſignauit. quod & ipſum latet autore incerto. populus Ro. ne argento quidē ſignato ante Pyrrhum regem deuictum uſus eſt. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dupondius appendebatur aſsis. quare æris grauis pœna dicta. Ex quibus uerbis intelligimus Romanos æs primum ſignaſſe, deinde argentum, poſtremo aurum. Etſi uero nūmum argenteum, ut Varro in Annali ſcripſit, conflatum primum à Seruio Tullo dicunt, tamen ab eo ſignatum non dixerunt. quare Varro non frangit Plinij ſententiam de tempore, quo Romani argēto ſignato uſi non fuerint. Sed æs in Latio ſignatum fuiſſe longe ante quàm Romulus urbem condidit quidam tradunt memoriæ: & quidem, ut Eutropius prodidit, à Saturno: ut uero Macrobius à Iano, qui Saturnum naui aduectum hoſpitio exceperat. uerum ab eis diſſentit Ouidius, qui ſic alloquitur Ianum in primo Faſtorum.

Multa quidem didici: ſed cur naualis in ære
  Altera ſignata eſt, altera forma biceps?

Cui reſpondet Ianus.

Noſcere me duplici poſſes in imagine dixit
  Ni uetus ipſa dies extenuaſſet opus.
Cauſa ratis ſupereſt: Thuſcum rate uenit ad amnem
  Ante pererrato falcifer orbe deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum.
  Cœlitibus regnis à Ioue pulſus erat.
Inde diu genti manſit Saturnia nomen
  Dicta quoq; eſt Latium terra latente deo.
At bona poſteritas puppim formauit in ære,
  Hoſpitis aduentum teſtificata dei.

Itaq; his uerbis Ianus hoc poſteritati, non ſibi, non Saturno tribuit. Romæ autem Seruius Tullus æreos nūmos primus percuſſit. de qua re

re ſic ſcribit Plinius. Seruius rex primus ſignauit æs, antea rudi uſos Romæ Remeus tradit. ſignatum autem eſt nota pecudum, unde & pecunia appellata. At argentum ſero eſſe ſignatum Romæ Liuius autor eſt. quibus uero temporibus id factum ſit explicat Plinius his uerbis. Argentum ſignatum eſt anno urbis CCCCLXXXIIII. Quinto Fabio conſule: quinq; annis ante primum bellum Punicum.

Poſtremo aureus nummus Romæ ſignatus eſt. de quo ſic idem Plinius ſcribit. Aureus nũmus poſt annum LXII. percuſſus eſt quàm argenteus. hoc eſt anno urbis DXLVI. T. Quintio Criſpino & M. Claudio Marcello. V. Conſ. Sed Venetos anno à Chriſti ortu DCCCCXV. primo aurum & argentum ſignare cœpiſſe, eamq; poteſtatem illorum duci Vrſo ſecundo, qui Particiachus uocitatus eſt, dediſſe imperatorẽ Cunradum primum Philippus Bergomenſis in annalibus ſcriptũ reliquit. Genuenſes item primũ moneta uſos fuiſſe cum Papienſibus communi: poſtea nũmos & aureos & argenteos percuſsiſſe, qui altera parte crucem reip. inſigne, exprimebant, altera imaginẽ imperatoris Cunradi ſecundi: quod ille eam ſignandi poteſtatem ipſis anno M. C. XLV. tradiderit. Sed ante inuentam pecuniam res cum rebus cõmutatas fuiſſe, ut etiam nunc in quibuſdã regionibus cõmutantur, eſt proditum memoriæ ac literis. ſcribit enim Plinius. Quantum feliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe: ſicut & Troianis temporibus factitatum Homero credi par eſt. ita enim, ut opinor, cõmercia uictus gratia inuenta, alios corijs boum, alios ferro captiuisq; rebus emptitaſſe tradit. quanq; & ipſe miratus aurum, æſtimationes rerum ita fecit, ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Quam ueterem conſuetudinem in emendis uendendis'ue rebus Lacedæmones ſeruarunt. etenim, ut Pauſanias in Laconicis ſcriptum reliquit, Booneta Lacedæmonibus uocata, Polydori regis aliquando domus fuerunt, quo mortuo ab eius uxore Lacedæmones ipſam emerunt datis bobus. nam neq; argenteus neq; aureus nummus unquam illis fuit. more autem priſco retribuerunt boues & ſeruos atq; rude argentum & aurum. quin etiam in Indiam nauigantes aiunt Indos cum Grecis mercibus aduectis res alias adductas commutare: & nũmum ignorare, cum abundent auro & ære. Hiſpanos quoq; qui in Baſtetania habitarunt nummi loco permutatione rerum adductarum uſos fuiſſe, aut argenteã bracteam reſectam dediſſe Strabo bonus autor in primis ſcribit. Noſtris etiam temporibus homines ſylueſtres & omnis humanitatis expertes nõ utuntur pecunia, ſed res cum rebus cõmutant: ſicuti Caroli & Vuildelappi. quorũ hi nobiles muſtelarum & aliarum quarundam animantium pelles regioni Fennorum, illi Gronlandiæ important. Similiter hic eſt mos patrius eorum hominum, qui incolunt nõnullas regiones & inſulas nuper à Lu

ſitanis & cæteris Hiſpanis repertas, res rebus permutare. Cum autem ſe res ſic habeat in ea conſideratur utrum rerũ permutatio ſit oportunior hominum generi, an moneta earum precium. nam alijs hanc, alijs illam rationem in emendo & uendẽdo habere placet. qui malunt res cum rebus cõmutare quàm nummis uti, hi pro odio, quod habent in aurum, minus recte iudicant. nec enim argumentis, quare rerum inter ſe permutatio monetæ præſtet, docent & diſputant, ſed aut optant ut aurum ad perniciem uitæ, ut aiunt, repertum è uita totũ abdicetur, aut id ipſum magnis conuitijs conſectantur: & felicius æuum appellant cum res ipſę permutabantur inter ſe. Contra qui magis probãt monetam quàm rerum inter ſe permutationem, rident iſtos quod non intelligant cõmoditatem quam ex pecunijs percipimus. Tribus autem de cauſis potiſsimum moneta oportunior eſt hominum generi ꝗ rerum inter ſe permutatio: & quod ad precia rerum adæquanda magis accõmodata ſit quàm res ipſæ: & quod minoribus plerunꝗ impenſis pecuniæ paucæ & paruæ portari & uehi poſsint quàm merces multæ & magnæ: & quod nonnullæ gentes noſtrarum mercium non indigeant, nos uero earum mercibus carere non poſsimus. nec tamen moneta obſtat, quo minus interdum res cum rebus cõmutare poſsint, modo uelint, mercatores. Ac mihi uideor etiam ſatis & quid ſit moneta, & qui primo eam inuenerint, & cõmodiorem eſſe quàm rerum permutationem explicaſſe, proximum eſt ut dicam quo nam modo artifices cudant monetas. Monetarius metallum purum ſiue aurum, ſiue argentum, ſiue æs, ſiue aliquod aliud fuerit, in catinos, in trianguli figuram formatos, inijcit. & quidem ad aurum adijcit argenti tantum, ad argentum æris tantum, quantum ex decreto regis aut principis aut ciuitatis licet adijcere. catinos autem in fornaculam, foris munitam ferreis circulis & collocatam ſuper cratem ferream imponit. cui fornaculæ ſubijcit candentes carbones, quibus metallum coquit uſꝗ dum liqueſcat. um in ferreum inſtrumentum, cui ſunt aliquot canales, infundit liquidum ut fiant bacilli. quos ex inſtrumento exemptos ducit in bracteas latas aut ſtrictas, craſſas aut tenues, prout ratio monetæ cudendæ poſtulat. eas bracteas deinde in plures particulas ſecat, & aureas omnes, item argenteas maiores appendit, ut nummos aureos & argenteos iuſti ponderis poſsit cudere. ſed argẽtei minores ut æque graues ſint, nec facile fieri poteſt, nec magni refert, eorum modo numerus ſit integer, alium alio grauiorem eſſe: cum eis paulum ad legitimũ pondus deeſſe uel ſupereſſe poſsit. mox bracteas laxius dilatat: & forcipe, quę utrinꝗ capit, prehenſas ac malleo percuſſas, & toties calefactas, quoties opus fuerit, facit plerunꝗ rotundas, raro quadratas, rarius oblongas, & eas ut albeſcant addito ſale atꝗ fece uini ſicca coquit. Poſtremo in ferreum inſtrumentum, in quo hominum & aliarum rerum imagines

nes

nes inciſæ ſunt, impoſitas & percuſſas inprimit in eis ſpecies eaſdem. tum inuerſas & in alterum ferreum inſtrumentum, in quo notæ literarum aliarum'ue rerum inſculptæ ſunt, impoſitas & percuſſas iterum ſignat. quia uero monetarij percutiunt bracteas à Græcis qui ſignat argentum ἀργυροκόπος & ἀργυρηλάτης nominatur, officina uero in qua ſignatur argentum ἀργυροκοπεῖον. eadem de cauſa ijdem Græci κόπτειν & νόμισμα χρυσοῦ ἢ χαλκοῦ κόπτειν, & χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν κόπτειν dicunt. Latini eos imitati monetam cudere, pecuniam ferire, nummũ percutere. quia monetarij eaſdem bracteas ſignãt, Græci dicunt νόμισμα κεχαραγμένον, νόμισμα ἐπισημήνασθαι. τυπῶσαι, ἐντυπῶσαι Latini ex auro uel argento nummum denarium'ue ſignare. Græci præterea, ut eſt apud Pollucem & alios ſcriptores, dicunt ἀργύριον εὔτυπον, παρατετυπωμένον, παρακεχαραγμένον. παρεγγεγραμμένον, παράσημον, παρασεσημασμένον: Latini argentum, aurum, æs ſignatum. Hoc autem peruetus eſt, & maiorum exemplo in omnibus ferè regionibus uſitatum. etenim Theſeus decimus Athenienſium rex, ut à Græcis ordiar, nummum percuſsit nota bouis ſignatum. quem Iulius Pollux didrachmum tradit fuiſſe. tetradrachmum uero, ut eidem Polluci uidetur, Mineruæ facie ſignarunt, in altera uero dioboli parte expreſſerunt noctuam, in altera Iouis faciem. in tetroboli parte altera item Iouis faciem: in altera duas noctuas, quod dioboli duplum eſſet. At nũmus Peloponneſius nota teſtudinis erat ſignatus. Trœzenius uero uetus fuit nũmus, cuius, ut Pauſanias in Corinthiacis ſcriptum reliquit, notæ erant tridens & facies Mineruæ. Sed in nummo Corinthij impreſſerunt pegaſum: Mitylenæi Sappho poetriã: Chij, Homerum: Troiani porcum: Aſis, puerum delphino inuehentem: Dardanis, gallorũ pugnam: Aſpendij, luctatores: Rhegini, leporem: Cephalenenſes, equum: Cyziceni leonem: Delij bouem: Argiui, murem. Perſæ, ſagittarium, Thaſii, Perſen, aut Herculem: & quidem in altera eius nummi parte totum illius corpus una cum claua & leonis exuuijs cernimus, in altera uero eiuſdem imberbis tantũmodo caput ornatum corona populea. At in una Tenedij nũmi parte erat ſecuris, in altera duo capita ex una ceruice orta: quod eius inſulæ rex quondam legem de adulterio ſanciuerit, ut & uiro & fœminæ in eo deprehenſis caput ſecuri præcideretur. Ex quibus intelligimus, Græcos & cæteros in nummis imagines rerum, ſed in primis beſtiarum, & hominum illuſtrium & deorum dearumq́ impreſsiſſe. Apud Latinos uero Seruius Tullus ſextus Romanorum rex Theſeum ſecutus æs nota pecudum primus ſignauit. poſtea altera ęris pars exprimebat Ianum geminum, altera roſtrum nauis. at trientis & quadrantis, rates. Argentum ijdem Romani ſignarunt quadrigis & bigis, Octauius autem Auguſtus, ut ſcribit Suetonius, nummum argenteum nota ſideris capricorni, quo natus

erat,percuſsit:Nero Claudius, citharœdico habitu. Sed Auguſti inſuper temporibus ſenatus Romanus decreuit ut aureus nũmus ſignaretur: in cuius altera parte erat ara,& hic titulus PROVIDENTIA: in altera Auguſti imago.& hæc inſcriptio. DIVVS AVGVSTVS PATER. quam reſpexiſſe uidetur Horatius lib. I, carminum,oda II. Hic ames dici pater atq; princeps.

Romani etiam imperatores ſimiliter atq; Græci deorum dearumq; imagines imprimendas in altera nummorũ parte curarunt:Nero quidem,Iouis cuſtodis imaginẽ: Antoninus Pius,itemq; Gordianus,Iouis Statoris:Diocletianus, Iouis Conſeruatoris: Septimius Seuerus, Martis: Auguſtus,Prouidentiæ:Domitianus,Reducis Fortunæ: Hadrianus, Spei: Gordianus & Numerianus, Virtutis: idem Numerianus, Veneris Victricis: Iulia Mammea, Felicitatis. Romæ præterea IIIuiri monetæ cudendæ in nũmis quibuſdam impreſſerũt has notas. A A A F F. hoc eſt, ut Valerius Probus interpretat̃, auro.argento, ære, flando,feriundo. Verum de Romanis iccirco plura non dicam,quod amici mihi partim narrarint, partim ſcripſerint uiros quoſdã doctos hunc locum cœpiſſe tractare:ac Leonardum Calamitium Neapolitanum iam confeciſſe librum, ſed nondum in chartis impreſſum, cuius hæc ſit inſcriptio:De uiris illuſtribus à primordio ac demum florentis urbis imperio ad intelligenda ſigna & notas ueterum numiſmatum. Quin Afri Batto gratificari uolentes, quod Cyrenen cõdidiſſet, nummum percuſſerunt cuius altera pars exprimebat regnum, herbam ſylphium altera.quam rem Ariſtoteles memoriæ mandauit libro, quem De Cyrenenſium rep.inſcripſit. Veteres uero Germanos ſerratis & bigatis uſos fuiſſe autor eſt Cornelius Tacitus.Hodie in ſignando auro & argento & ære omnes ferè nationes imitantur priſcorum conſuetudinem. exprimunt autem plerunq; in altera nummorum parte regum uel principum, uel ciuitatum inſignia: in altera imaginem eorundem: ſed ciuitates diui,in cuius tutela ſunt. uerbi cauſa.Liberæ Germanorũ urbes pleræq; aquilam imprimunt:Boemi,leonem: Veneti quoq;,ſed librum tenentem, quo ſignificãt Marcum euangeliſtam: Mediolanenſes ſerpentem, quæ puerum deuorat: Neapolitani in quodam argenteo,muſtelam: æreo,caballum: Vrbinates in æreo,ciconiam. Atq; id genus nouorum nũmûm inſcriptione nominis autoris & anni interdum non caret. Ex notis certe quondam multi nummi nomen traxerunt.etenim Athenienſes didrachmum, quod nota bouis ſignatum eſſet,bouem nominauerunt.ex quo illud bos in lingua factum fuit tritum Græcorum ſermone prouerbium,ſi quis argento corruptus,cum loquendum eſſet,taceret. Tetradrachmum uero, quod exprimeret faciem Mineruæ, Hyperides puellam: Euripides in Scyrone uirginẽ: Eubulus in Anchiſe Palladis pullum appellauit. Iidem Athenienſes

diobo

diobolum eandem ob cauſam uocarunt noctuam: tetrobolum uero noctuas. ex quibus rurſus natum eſt tritum uetuſtate prouerbium noctuæ Lauriotica, quod dicitur de his qui multam rem pecuniariam habent. erant enim Athenienſium argenti metalla in Laurio monte, ut ſecundo libro De ueteribus & nouis metallis explicaui. At Peloponneſius nũmus teſtudo fuit dictus, quod nota eius animalis eſſet percuſſus. unde illud acute dictum

τὰν ἀρετὰν καὶ τὰν σοφίαν νικᾶντι χελῶναι id eſt

Vincitur & ſapientia & à teſtudine uirtus

Ex nota autem uictoriæ quinarius uictoriati nomen inuenit. ſimiliter ex bigis & quadrigis bigati & quadrigati, item nũmi argentei. quo ſanè modo noſtris temporibus aurei Gallici ex nota coronę nominantur coronati: argentei quidam Miſeni ex angeli ſimulacro, angelici: argentei Rhetici ex imagine crucis crucigeri. Quinetiam nummi ex regibus reginis'ue nomen duxerunt. ut ex Crœſo, ſtateres Crœſii: ex Dario, Darici: ex Philippo, Philippij: ex Alexandro, nummus Alexandrius: ex Ptolemæo, Ptolemaicus: ex regina Berenice, Berenicius: ex Demarete uxore Gelonis, Demaretius. cum enim Gelo bellum cõtra Libyam intuliſſet, ac eum pecuniæ deficerent, ipſa cum proprium ornatum, tum eum quem à mulieribus petijt, concedens nummos ex ea nominatos percuſsit. eadem ratione Venetorum nummi quidam argentei nomen à ducibus traxerunt: Throni quidem, à Nicolao Throno: Marcelli, à Nicolao Marcello: Mocenici, à Petro Mocenico. quomodo etiam nummi quidam argentei Miſeni à Wilhelmo principe Wilhelmici ſunt appellati. At figura quoq; monetæ inter ſe differunt. etenim etiam olim quædam erant rotundæ, quædam quadratæ. quocirca apud Lucianum quidam negat ſe prorſus noſſe quadrata ne ſit an rotunda drachma. Sed obolus oblongus in mucronẽ deſinebat. & quia ſimilis eſſet ueru, quod Græce dicitur ὀβελὸς, ab eo nomen eſt mutuatus. Noſtris quoq; temporibus quanquã nummi pleriq; ſunt rotundi, quidam tamẽ inueniuntur angulati, ut argentei quos percuſſit Antonius Leua Papiæ, cum ea urbs obſeſſa eſſet à Galliarum rege Franciſco. quidã quadranguli, ut quos ſignauit Mauricius dux Saxoniæ & ſacri imperij elector in hoc magno bello, quod Carolus v. imperator, cui ille auxiliũ ferebat, geſsit cum fœderatis Smalcaldianis. quin Moſcouitæ argenteam monetam quadrangulam, ſed oblongam cudunt: & quidem duplicem maiorem & minorem. Iam quod ad materiam, ex qua fiunt nummi, pertinet, aut ex puro auro argento'ue formantur, quos Latini puros appellare poſſunt. aut aurei quidem effinguntur ex multa & legitima auri portione, cum qua exigua quędam argenti portio ſit permiſta: argentei uero ex multa & iuſta argenti portione, quę ſit ære modico temperata, quos Latini bonos & probos no

minãt:tametſi puri maxime ſint & dici poſsint boni. aut aurei ex auro quidem formantur in quo argenti portio maior ineſt quàm per leges liceat. ſimiliter argẽtei ex argẽto, ſed cum quo plus æris ſit permiſtum quàm leges permittunt. utroſq; Latini adulterinos conſueuerunt nuncupare. Verum ut nummi boni dicantur non ſatis eſt ut ex proba conſtent materia uel ex legitima temperatura, ſed etiam requiritur iuſtum pondus. itaq; adulterini non tantum ſunt argentei inaurati, uel nummi ex auro cum orichalco permiſto formati, uel in quibus minus auri inſit quàm per leges licet, cum pro aureis accipiuntur aut ſoluuntur: ſed etiam hi, quibus aliquid detractum eſt de pondere. ſimiliter adulterini ſunt non ſolum ex ære albo uel plumbo candido facti, uel in quibus minor ſit argenti portio quàm leges permittunt, cum pro argenteis accipiuntur aut ſoluuntur, ſed etiam hi quibus non eſt iuſtum pondus. quanquam autem nummi aurei, qui ex puro conſtant auro, uel ex legitima miſtura, boni ſint: item argentei facti ex puro argento, uel legitima temperatura, tamen, ne improbi fraudent bonos & ſimplices uiros, expedit aurum & argentum nota regis uel principis uel ciuitatis ſignare. itaq; cum puri nummi dicantur, qui conficiuntur ex auro puro uel argento, aurei certe tales quondam fuerunt Darici: argentei, Aryandici. nam Darius rex Perſarum cum cuperet tale monimentum ſui relinquere, quale nullus rex reliquiſſet, ex auro, quod quàm fieri potuit puriſsimum excoxit, nummos percuſsit. Ex argento autem Aryandes, quem Cambyſes Ægypto præfecerat, Darium imitatus. quare Herodoti etiam temporibus argentũ Aryãdicum fuit puriſsimum. ſed Darius eũ icciirco interfecit. quin Tiberius imperator Hilpericum regem Francorũ aliquot puris aureis, ad eum miſsis, donauit. quorum quiſq; pendebat libram: & altera cuiuſq; pars exprimebat imaginem imperatoris cum hac inſcriptione: Tiberij Conſtantini perpetui Auguſti. altera currum cui inſidebat auriga cum hac præclara inſcriptione: Gloria Romanorum. Argentei etiam Moſcouitarum nummi puri eſſe perhibentur. Nuper in Miſena Hieronymus ciuis Fribergius, cognomento Magdeburgius, permiſſu principum non paucas argenteas monetas puras cudebat. quæ exprimebant partim imagines noſtrorum principum & hominum illuſtriũ cum ueterum, tum eorum, qui proximis annis nobiſcum egerunt æuum, aut nunc etiam agunt. Tametſi autem puri nummi aurei & argentei boni, imò optimi, ſint & dicantur, hi tamen etiã boni dicunt, qui & ex legitima temperatura cõſtiterint, et iuſti fuerint põderis, et nota regis uel principis uel ciuitatis ſignati fuerint. nã aureis argentũ, argẽteis æs icciirco ueteres illi primo uidentur miſcuiſſe, ut monetarijs ob cudendi laborem precium darẽt. quod ſi rex uel princeps uel ſenatus cum diutina & grauia bella gerẽs impenſis non ſufficit, aut ære alieno oppreſſus eo ſe liberare cupit, argenti

genti plus quàm cõſueuerit,cum auro permiſcet,aut plus æris cum argento,is quia neceſsitate coactus & inuitus illud facit,facile ſe æquis iudicibus excuſat, & tales nũmi ſemper habiti ſunt boni. etenim cum Liuius Druſus in tribunatu plebis octauã partem æris argento miſcuit, nummi,quos ex ea miſtura ſignauit,non erant falſi,ſed boni,etſi uiliores fuerint. Similiter ſi rex uel princeps uel ſenatus eiſdẽ de cauſis pondus nummorũ imminuit,hi ipſi ſemper habiti ſunt boni. nam ſenatus Romanus nec cum bello Punico primo conſtituit, ut aſſes ſextantario pondere ferirentur, ut æs alienum poſſet diſſoluere:nec cum bello Punico ſecundo Q. Fabio Maximo dictatore, quod Romanos urgeret Annibal,aſſes fecit unciales,malos,ſed bonos, etiamſi leuiores,percuſsit. atq; illo quidem modo reſp. ut autor eſt Plinius,quinq; partes, hoc dimidiam lucrata eſt. Sed quæritur utrum moneta ex auro puro,aut cum quo paucum argentum ſit permiſtum, aut ex auro,in quo multum argentum inſit,ſignata ſit utilior regioni uel ciuitati.ſimili modo de argentea moneta quæritur,utrum ex argento puro,aut cum quo modicum æs ſit permiſtum, an in quo plurimum æris inſit,ſignata, ſit magis accõmodata regioni uel ciuitati. Eſt autem in hac cauſa inter homines multarum rerum peritos ſumma diſſenſio: quod alij monetam precioſiorẽ, alij uiliorẽ regioni uel ciuitati multis in rebus magis uſui eſſe contendant. hi igitur quibus aurei & argentei nummi puri,aut ferè puri probantur,his argumẽtis utuntur. moneta pura theſaurus eſt, qui enim id genus nummos aureos & argenteos poſsidet,ſcit quid habeat:& quod habet ubiq; tantum ualet. At moneta aurea uel argentea cum uiliori metallo permiſta in regione,in qua cuditur, multũ, in alijs parum ualet. itaq; magna ex parte poſſeſſorem fortunis & bonis ſpoliat. tantum enim auri & argenti,quantum ualet moneta, nõ poſsidet. pura ergo, inquiunt,moneta & precioſa magis ex uſu eſt quàm miſta & uilis.deinde cui regioni uel ciuitati ſunt boni nummi,in eam omnes res, quas ad uſus uitæ neceſſarios expetimus, aut externi mercatores ſua ſponte inuehunt, aut domeſtici,qui eas, quia gratam habent pecuniam,facile de incolis aliarum regionum mercantur. contra cui regioni uel ciuitati uiles nũmi ſunt, ei nec externi mercatores tot res important,nec domeſtici, quod eorum moneta aliarum regionũ incolis non ſit accepta. itaq; cum homines mercaturas non facient,iacebit uectigal & portorium,quod externis rebus eſt impoſitũ. multitudo hominum à regione,cuius iſto modo fortunæ ſunt afflictæ,transfugiet,& ad florentem aliam deuolabit. quorũ utroq; res regis uel principis uel ciuitatis damnum facient. alterum præterea cauſa erit cur merces & ad cultum & ad uictũ neceſſariæ, quas regio ſuppeditat,uiliori emantur precio. quare incolæ amplam & copioſam pecuniam facere non poſſunt. tum deniq; etſi merces in regionem uel oppidum inferantur, tamẽ rex

uel princeps uel ciuitas quod nummi, qui in res uectigalis ac portorij nomine exiguntur, minus ſint boni, detrimentum accipiet. idem ei accidet cum tributa conferentur:aut aurum uel argentum, quia ipſe incurrit in magnam aliquam difficultatem, de publicis exactionibus bonorum atq; capitum cogetur.ergo cum plus in uectigali, portorio, tributo,exactione detrimẽti ſit, quàm in uiliori moneta cudenda emolumenti,non conuenit uel regem uel principem uel ſenatum præſenti, ſed exiguo quæſtu & lucro duci,uerum cauere à magno damno,quod non modo regnum, uel regio, uel oppidum, ſed etiam ipſe contrahet.

Contra horũ acerrimi aduerſarij, quibus dñi monetã purã aut ferè purã cudentes reip. cõſulere nõ uidentur,aiunt.cui regioni uel ciuitati eſt moneta tam bona, in eã mercatores undiq; merces inuehunt:& inter eas multas uiles et fucoſas atq; fallaces.quibus æque ac ſpecioſis eliciunt nummos.quos collectos è regione euehunt & exportant.ſi uero rerum,quibus eadem regio fertilis eſt,indigent, eas emunt non bonis illis,ſed uilioribus nummis,quos ſecum apportarũt.bonos autem monetarijs uendunt,qui eos cupide appetunt. nã minoris emere poſſunt quàm uel aurum uel argentum purum nondum ſignatũ, aut promercale. monetarij uero ad aureos nummos argentũ,ad argenteos æs adijcientes,uiliores percutiunt.itaq;, inquiunt, cum pauci quidam homines parci & nimium tenaces, qui pecuniam in mercibus non collocãt, bonos nummos retineant: & mercatores cum uectigal & portorium exigitur,incolæ cum tributum, ſoluant uiles nũmos, qui rex uel princeps,uel reſp. bonam monetam cudit, non ſibi & eis, in quos dominatur,ſed externis prodeſt.at nummos uiles quia nemo ex mercatoribus è regione exportat, ſed res, quas ea gignit, emptas, ſemper uſitatæ ac tritæ monetæ copia erit. deinde tot fucatæ merces in eam regionẽ non inuehuntur, quæ uili utitur moneta.tum nummis minus bonis uilius emitur cibus,uilius potio,uilius cæteræ res. Cum autem hæc à uiris,item multarum rerum peritis, ſæpe ſumma cõtentione contra illos diſputata ſint atq; diſputentur, rationes explicandæ ſunt,quibus reſp. quæq; ſibi ab his, quæ iſti timent,cauere poſsit. Primũ leges ſumptuariæ ſunt rogandæ,ne incolę extra modum ſumptibus, quos faciunt in res externas,prodeant. etenim ſi tales ſumptus fuerint neceſſarij & legitimi, non effuſi & immoderati, maximam pecuniæ partem ipſi retinebunt atq; conſeruabunt. deinde fraudare non poterimus mercatores. nam ſi nummi nobis erunt boni,paucis merces uendent: ſi minus boni, multis. atq; ita per utranq; uendendi rationem idem auri uel argenti puri pondus conſequentur. tum ne mercatores nummos minus bonos,quos ſecum apportarũt, incolis aut ciuibus ſoluant pro bonis: ne'ue ijdẽ ab alijs regioni uel ciuitati importatos accipiãt,rex uel princeps uel reſp. facile cauere atque prouidere poteſt. deſignet modo uiros

ros iuratos,qui quanq; pecuniam externam probent, & quanti precij ſit ipſi ſignificent.mox eã minoris æſtimet quàm ualeat,& ferat legem, ne moneta pluris ualeat quàm ipſe decreuerit. deinde ſi ueretur ne imperitum uulgus minutulos nummos externos non ſatis cognitos pro bonis accipiat, alteram ferat legem, quæ prohibeat uulgus tales nummulos accipere. ſint tamen homines, qui nummos cum nummis permutent.quos Græci ex argenti cõmutatione ἀργυραμοιβοὺς nominauerunt. quod genus hominum callidum & uerſutum, quia externos nũmos habet exploratos, & minoris quàm ualent æſtimatos accipit, ut ex eis faciat lucrum: & mercium emendarum cauſa quoſq; in regionem,in qua primum percuſsi ſunt,remittit, quod ibi plurimũ ualeant. neutro autem modo pecunia uilis detrimentũ aliquod afferet incolis: neutro regi uel principi uel reip. ſiue uectigal, ſiue portoriũ,ſiue tributũ exigat.quoniã uero mercatores etiã, qui ut duplex lucrũ faciãt,merces plerunq; conſueuerũt emere in regione, in quam ſuas inuexerunt, damnum faciũt ſi uili pecunia importata eas mercentur de incolis,bonam,quam uendentes acceperunt,ementes rurſus numerabũt,nec ullam euehent è regione, quam monetarijs uendant. poſtremo quia dicunt nummis minus bonis uilius emi cibum & potionem ac reliquas res, percutiantur nummuli argentei, qualis Romanis fuit teruncius: tum enim eædem res magno non ementur.aut ſi placet ærei percutiantur nummuli,quales hodie ſunt Venetis à ſoluendo appellati. nam ęs purum ſignatũ incolis minorem fraudem feret,quàm eius portio cum argento permiſta. Hoc igitur optimum eſt ut nummi puri percutiantur:aut,quia reges & principes & ciuitates auro argentum,argento ęs ſuo quodam iure admiſcent,boni ſaltem. At nummos adulterinos qui hodie percutit, fraudem capitalem admittit. etenim ius Saxonum falſarum monetarum autores, uiuos comburit. quondam in Ægypto,ut Diodorus Siculus tradit,ei qui monetam circumcideret: aut adulterinã cuderet:aut de eius pondere detraheret: aut ſignum immutaret:aut ei literas alias inſcriberet; aut aliquid demeret de inſcriptiõe, ambæ manus amputabantur: ut quæ corporis pars peccaſſet, quamdiu homo maneret in uita,lueret pœnas. Adulterinorũ autem nummûm ſeptem ſunt genera. primũ eſt eorum,qui ex proba materia non conſtant,cum legitimum habeant pondus & inſcriptionem,id in multas partes diſtribuitur.etenim,quod ad aureos nummos attinet,aut argentei nummi uel ærei uel orichalcei inaurantur, quos qui pro aureis ſoluit,eum qui accipit improbe fraudat.aut aurei ex auro fiunt,cũ quo orichalcum uel æs ſit permiſtum.aut aurei ex auro fiunt,in quo plus argenti ineſt, quàm leges permittunt.uerbi gratia, ſi auri Vngarici formentur ex auro,cui inſit quarta pars argenti: Rhenani ex miſtura,cuius pars dimidia ſit aurum, dimidia argentum. Quod uero ad argenteos

teos nūmos pertinet, aut ex ſolo ære candido formantur: aut ex plumbo candido: aut ex ære candido cum quo exigua argenti portio ſit permiſta: aut ex argento quidem, ſed in quo æris plus ineſt quàm per leges liceat: aut ex argento, cui miſtum ſit ferrum. quales denarios triumuir Antonius percuſsit, ut autor eſt Plinius.

Quod autem ad æreos nummos attinet, adulterini ſunt, qui ſignantur ex ære, cum quo permiſtum ſit ferrum. quales iterum triumuir Antonius percuſsit, ut idem Plinius ſcribit.

Alterum genus eſt eorum adulterinorum nummûm, qui ex proba quidem conſtant materia, & legitimam habent inſcriptionem, ſed iuſto carent pondere. uerbi cauſa, ſi ex beſſe auri Rhenani ſignentur LXXX. aurei, cum iuſtum ſit LXX. ſignari: quanquam nunc LXXIII. & paulo plus quam duæ unius tertiæ ſignentur. quos tres & duas tertias partim ſoluunt his, qui in monetam cudendam operas ſolent dare. quin Romæ fuerunt, quod Plinius memoriæ prodidit, qui aliquid de pondere denarij detraherent, cum eſſet iuſtum LXXXIIII. è libris ſignari. Tertium genus eſt eorum falſorum nummûm, qui etiamſi ex proba conſtent materia, & pondus eorum non ſit imminutum, tamen aut ſignum eſt immutatum, uel inſcriptio: aut aliquid de ſigno uel de inſcriptione eſt ademptum. qui enim monetarij tales nummos percutiunt, ut reip. nullum detrimentum afferant, maieſtatem regis uel principis uel ſenatus minuunt. Quartum genus eſt eorum adulterinorum nummûm qui ex proba quidem conſtant materia, ſed nec iuſtum habent pondus, nec legitimam notam & inſcriptionem. Quintum eſt eorum quibus iuſtum eſt pondus, ſed nec ex proba conſtant materia, nec legitimam habent notam & inſcriptionem. Sextum eſt eorum, quibus legitima eſt nota & inſcriptio, ſed nec ex proba materia conſtant, nec iuſtum habent pondus. Septimum eorum, qui nec ex proba conſtant materia, nec iuſtum habent pondus, nec legitimam notam & inſcriptionem.

GEORGII AGRICOLAE DE PONDERE ET TEMPERATVRA MONETARVM LIber ſecundus.

IN primo libro metallorũ precium expoſui, & multa dixi de monetis: nunc hoc ſecundo primum earundem monetarum pondus explicabo. attamen pondus ueterum omnium explicare non poſſum: quod ſcriptores multarum tantum nomina protulerint. deinde dicam de puris monetis & temperatis. ac ſeorſum quidem aureas ab argenteis, & argenteas ab æreis tractabo: atque in unoquoq; horum trium generum Græcas, Romanas, externas. nec ueteres illas modo externas ſcriptis celebratas, ſed nouas etiam pleraſq;. ordiar autem ab aureis nũmis, & quidem Græcis. qui ſunt χρυσοῦς & ἡμιχρύσους, hoc eſt aureus & ſemiaureus. χρυσοῦς etiam στατὴρ dicitur: ut Philippi & Alexandri ſtateres. qui erant aurei. ſed cum dicitur χρυσοῦς, ut autor eſt Pollux, auditoris tacitæ cogitationi ſubijcitur στατὴρ: cum uero στατὴρ non omnino χρυσοῦς. nam res plures ſignificat. etenim & argenteum nũmum & pondus quatuor drachmarum uel minæ, ut alias explicaui. qua de cauſa idem nummus his duobus nominibus ſimul iunctis appellatur στατὴρ χρυσοῦς. quo ſanè modo apud Ariſtophanem in Pluto inquit Cario.

στατῆρσι δ' οἱ θεράποντες ἀρτιάζομεν
χρυσοῖς. id eſt.
Stateribus famuli par impar ludimus
Aureis.

Aureum uero ſtatera duarum drachmarũ Atticarum fuiſſe in quarto libro ſcribit Pollux. at ἡμιχρύσους, quod uocabulum Alexandrides in Anchiſe uſurpauit, etiam ἡμιστατήριον dicitur, quod Ariſtoteles in Cyrenenſium rep. poſuit, & δραχμὴ χρυσοῦ. quod Heſychius. At ſtateres Macedonici, & regũ, qui Alexandro magno ſucceſſerũt in Aſia & Syria grauiores ſunt. nam ferè pendunt Atticas duas drachmas, & duos obolos, ac ſiliquas duas. extãt quos percuſſit Philippus, Alexander magnus, Demetrius, Pruſias, & alij. Romę aũt diuerſis tẽporibus diuerſi ponderis aurei nũmi ſunt percuſſi. etenim cũ conſules rẽp. adminiſtrarẽt, qui penderẽt duos denarios: cũ principes dominarent̃, partim qui duos denarios, partim qui duas drachmas. quod res ipſa demonſtrat, & his uerbis Plinius explicat. Aureus nummus poſt annum LXII. percuſſus eſt quàm argenteus, ità ut ſcripulum ualeret ſe

ſtertijs

ſtertijs uicenis, quod efficit in libras ratione ſeſtertiorū qui tunc erāt, ſeſtertios VDCCLXX (ſic numerus corruptus emēdari poteſt) poſt hęc placuit XLII. ſignari ex auri libris: paulatimq́ principes imminuere pondus, minutiſsime uero ad XLVIII. Antonius uero Heliogabalus, imperatorum omnium turpiſsimus, largitionis cauſa uarias, ut ſcribit Ælius Lampridius, formas inuenit: binarias nimirū, quæ, quod principes iam imminuerant pondus, quatuor drachmas pendebant: ternarias, quæ ſex: quaternarias, quæ octo: denarias, quæ uiginti: bilibres, quæ centum nonaginta duas: centenarias, quæ ducentas ſiue duas minas. Eas contra, ut idē autor eſt, Alexander Seuerus reſoluit, & legem tulit, ne quiſquam iſtis uteretur. aureorum prǽterea ſemiſſes percuſsit, qui drachmas penderent, ut ſolidi, qui tunc erant, duas. & cum ad tertiam aurei partē uectigal decidiſſet, tremiſſes, quibus pondus erat duorum ſcripulorū. quartarios deniq́ ſignauit, qui dimidiam drachmam pendebant. quos, quia uectigal non potuit contrahere propter publicas neceſsitates, non edidit. Tum Conſtantinus & Iulianus ac alij rurſus detraxerunt de aureorum pondere. etenim è libris ſignarunt duos & ſeptuaginta. quorum ſinguli penderent ſextulam, id eſt quatuor ſcripula. atq́ eos aureos Iuſtinianus imperator appellat ſolidos: cum libro X. Codicis, conſtitutione LXX. de ſuſceptoribus, præpoſitis, arcarijs ſcribit. Quotieſcunq́ certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepta. Nec ſolidus, ut ſentit Iſidorus Hiſpalēſis, apud Latinos alio nomine ſextula dictus eſt: ſed aureo nummo, quem Iuſtiniani temporibus ſolidum, id eſt integrum, nominauerūt, erat pondus ſextulæ: ut ei, quem Alexander Seuerus percuſsit duarum drachmarum. quos aureos cum reſpectum ad ſemiſſes & tremiſſes haberent, tunc primo dixerunt ſolidos: quod ſemiſſes ex dimidia eorum parte, tremiſſes ex tertia conſtarent. Quin etiam hi imperatores, qui ex libra ſignarunt duos & ſeptuaginta ſolidos, percuſſerūt ſemiſſes & tremiſſes. illorum quiſq́ pendit duo ſcripula, horum ſcripulū & tertiam ſcripuli partem: ſiue, quod idem eſt, ſiliquas octo. de his tremiſsibus ſentit Iuſtinianus XII. Codicis libro, conſtitutione XXXVIII. de erogatione militaris annonæ: & XL. de ueſte militari, ubi ſcriptum eſt hoc Imperatorum Arcadij & Honorij placitum. Fortiſsimis militibus noſtris per Illyricum nō binos tremiſſes pro ſingulis chlamydibus, ſed ſingulos ſolidos dari præcipimus. Veruntamē nec omnes imperatores Romani quondam de pondere aureorum detraxerūt: neq́ poſtea regibus omnibus placuerunt ſemiſſes. Aurelianus enim imperator ſignauit aureos, quorū aliqui extāt, qui pendūt duos denarios: reges Hiſpaniarū & Galliarū, qui duas drachmas, Britāniç & Luſitaniç grauiores etiā. At externi aurei ſunt ſtateres Crœſii, q̄s Crœſus rex Lydorum percuſsit: Da-

rici

rici, quos Darius rex Perſarum: Cyziceni, quos ſenatus Cyzici urbis Propontidis. Daricos autem duas ſummum drachmas Atticas pependiſſe ex Xenophonte intelligimus, apud quem Cyrus cū uati Silano Ambraciotę affirmaſſet ſe daturum decem talenta, ſi rex Artaxerxes intra decem dies, quod Silanus prædixit, pugnam nō cōmitteret, atq; id accidiſſet, dedit tria millia Daricorum. quia uero una auri pars quondam preciū decem argēti partium exæquauit, ut auri talentum unum fiat, quod reſpondeat decem argenti talentis, neceſſe eſt Daricos ſummum eſſe duarum drachmarū, non octo, ut Budęus uoluit. nam drachmarum ſex millia efficiunt talentum. Cum Xenophonte conſentiunt hi, de quorum opinione ſic ſcribit Ariſtophanis interpres ſuper Concionantes & Harpocratio. Daricum quidam dicunt ualere drachmas argenti uiginti: ut quinq; Darici ualeant argenti minam. Sed ut Crœſii etiam fuerint eiuſdem ponderis, & ualuerint, ut Darici, uiginti drachmas Atticas, certe ex oratione Demoſthenis ad Phormionem intelligimus Cyzicenos grauiores fuiſſe: quod eorum precium in Boſphoro exæquarent octo & uiginti drachmę Atticæ. φορμίων δέ φησιν ἀποδοῦναι λαμπίδι ἐν βοσπόρῳ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στατῆρας κυζικηνούς, ὁ δὲ κυζικηνὸς ἐδύνατ' ἐκεῖ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ δραχμὰς ἀττικάς. quod ſi incolæ Boſphori unam auri partem æſtimarunt decem argenti partibus, aureus ſtater Cyzicenus pendebat Atticas drachmas duas, obolos quatuor & dimidium, æreolum unum & dimidium, minuta duo, & decimam minuti partem. Aureus etiam nummus, ut Ariſtoteles in Cyrenenſium rep. ſcribit, erat τετρασάτηρον: ex eo nominatum quod quatuor ſtateres penderet. Noſtris quoq; temporibus diuerſi ponderis ſunt aurei. etenim ex auri temperati beſſe Noribergio ſignantur Rhenani LXXIII. & paulo plus quàm duæ unius tertiæ: coronati Italici LXX. & tres unius quartæ, aut LXXI. coronati Francici & Burgundici LXX. ducati, ut appellant, Veneti & Turcici LXVIII. ac fermè totidem Romani, Bononienſes, Lucenſes, Mediolanenſes: Vngarici & Cæſariani & Luſitani LXVII. atq; hi ferè unam drachmā noſtram pendunt. Hiſpani uero quos rex Ferdinandus Caroli V. imperatoris auus maternus percuſsit, duos Vngaricos, quibus etiā grauiores ſunt Roſati. Electreos uero nummos Alexander Seuerus percuſsit, qui imaginem Alexandri magni exprimerent. quod in eius uita ſcribit Ælius Lampridius. uerum quia imperator ille Alexādri ſtudioſiſsimus non modo hac nota percuſsit electreos aliquos, ſed plurimos etiā aureos, conſiderent harum rerum ſtudioſi utrum Alexander magnus an Alexander Seuerus percuſſerit eos qui nunc in manibus uerſantur. illius quidē ſunt ferè ſtateres aurei qui duas drachmas & duos obolos pendunt: hic ſemiſſes & tremiſſes & quartarios formauit: etſi etiam ſolidos, qui pendūt duas drachmas. Vt autem aureos percuſsit qui duas

A drach

drachmas, uel drachmam, uel duo ſcripula, uel dimidiam drachmam pendunt, ita electreos eiuſdem ponderis uidetur percuſsiſſe. niſi quis putet electreos non qui uulgarentur, ſed ſingulares quoſdam maioris ponderis, quos amicis daret Alexandri imagine ab eo ſignatos fuiſſe.

At argentei nummi Græcorum ſunt δραχμή, ἡμίδραχμον, δίδραχμον, τρίδραχμον, τετράδραχμον. ὀβολὸς, ἡμιωβόλιον, διώβολον, τριώβολον, τετρώβολον. Romani quidem δραχμὴν eodem uocabulo drachmam ſolent nominare: ἡμίδραχμον uero eſt nummus argenteus, qui pendit dimidiam drachmam: δίδραχμον, qui duas drachmas: τρίδραχμον, qui tres: τετράδραχμον, qui quatuor. id Atticos uocare τέτραχμον Ammonius ſcribit. quo uocabulo utitur Liuius libro quarto & quadrageſimo. At ἡμίδραχμον dicitur etiam τριώβολον, quod tres obolos pendat. nam drachma pendit ſex obolos. διώβολον igitur duos, τετρώβολον, quatuor: ἡμιωβόλιον, dimidium.

Ex argenti autem mina ſignabantur Athenis tetrachma XXV. didrachma L. drachmæ C. tetrobola CL. diobola CCC. oboli DC. Sed Æginæa drachma maior fuit Attica. etenim decem obolos Atticos ualuit. quā Athenienſes, ut autor eſt Pollux, craſſam uocarunt. pro odio nanque, quod habuerunt in Æginetas, Æginæam noluerunt uocare. uidetur uero obolum plus quam Atticam drachmam & dimidiam pependiſſe. Fuit etiam Æginetis ſuus obolus, ut eſt apud Thucydidem: & triobolus, ut apud Xenophontem. Quoniam uero ſtater Corinthius æſtimatus fuit decem libris, & libra ualuit pro obolo Æginæo, grauior fuit didrachmo Attico, leuior duabus drachmis Æginæis: niſi ex argento, cum maiori, quàm Æginæum, ęris portione permiſto, fuit ſignatus. Quantum autem pondus fuerit nummi Peloponneſij, quem teſtudinem appellarunt, ignoramus. At Romanorum argentei nūmi ſunt denarius. & eius pars dimidia quinarius, ſiue uictoriatus: quarta, ſeſtertius, decima, libella: uiceſima, ſembella: quadrageſima, teruncius. Denarius quidē primo ualebat decem aſsibus, ex quo nomen inuenit: quinarius quinque, unde etiam ipſe nomen hoc duxit: ſeſtertius, duobus & ſemiſſe, quaſi ſemis tertius dictus. Romani enim imitati ſunt Græcos quibus τρίτον ἡμιτάλαντον duo talenta & dimidium ſignificat. quam ſententiam his uerbis affirmat Varro libro IIII. de lingua Latina. In argento nummi dicti denarij, quod denos æris ualebant: quinarij, quod quinos: ſeſtertius, quod ſemis tertius. dupondium enim & ſemis antiquitus ſeſtertius. erat ueteris conſuetudinis ut retro æra dicerentur, ita ut ſemis tertius, ſemis quartus pronunciarent. ab ſemis tertius ſeſtertius dictus. In eandem ſententiam ſcribit Plinius libro XXXIII. cap. III. Argentum ſignatum eſt anno urbis CCCCLXXXIIII. Q. Fabio Conſ. quinque annis ante primum bellum Punicum. & placuit denarius pro decem libris: quinarius, pro

quinque

quinq́:ſeſtertius,pro dupõdio ac ſemiſſe. Quia uero denarius decem aſsibus ualeret,ipſa libella,ut decima eius pars,ualebat aſſe, qui erat libralis. atq; ſic nũmulus iſte à libra,quod eſſet minutus, libellæ nomen reperit. ſed cum libella in duas diuideretur partes, tanquam as in duos ſemiſſes, ſingula ualuit dimidia eius parte, & ſembella fuit nominata. item cum eadem libella in quatuor partes diſtribueretur tanquã as in quatuor quadrãtes,hæc ualuit quarta libellæ parte,& à tribus eius uncíjs nomẽ terunciȷ̃ traxit.huius rei rurſus autor eſt Marcus Varro lib. IIII. de lingua Latina. Nummi,ſcribit,denariȷ̃ decuma,libella,quod libram pondo as ualebat:& erat ex argento parua. ſembella,quod ſit libellæ dimidium,quod ſemis aſsis. teruncius de tribus uncíjs,quod libellæ quarta pars ſit.uelut quadrans aſsis. Romani autem ex argenti libra primo formarunt denarios LXIIII. quod ex Liuio & Varrone intelligitur,ut explicaui eo libello qui inſcribitur:Ad ea,quæ Andreas Alciatus denuo diſputauit de menſuris & ponderibus, breuis defenſio.atq; ea ratione fecerũt ex libra quinarios CXXVIII. ſeſtertios CCLVI libellas DCXL, ſembellas MCCLXXX. teruncios IICCCCLX. de id genus ſeſtertíjs ſic ſcribit Plinius: ratione ſeſtertiorum qui tunc erant. Deinde íjdẽ ex argenti libra ſignarũt denarios legitimi ponderis LXXXIIII. cuius rei autor eſt Plinius lib. XXXIII. cap. IX. ut in eodem libello dixi. ut uero illis tẽporibus ex argenti libra cõficiebãtur denariȷ̃ LXXXIIII. ita quinariȷ̃ CLXVIII. ſeſtertiȷ̃ CCCXXXVI. libellæ DCCCXL. ſembellæ MDCLXXX. teruncíj IIICCCLX. Tum imperatores, qui poſt Claudiũ aliquid de pondere detraxerunt, è libra ſignarunt denarios XCVI. quinarios, CXCII. ſeſtertios CCCLXXXIIII. libellas DCCCCLX. ſembellas MDCCCCXX. teruncios IIIDCCCXL. Denarius autem à Romanis uocatur nũmus, itemq; ſeſtertius. ac uero etiam ita nuncupaſſe uidentur quinarium. qui enim non, cum duplo maior eſſet quàm ſeſtertius? & cum Terentius in Heautontimorumeno drachmã appellauerit nummum? ait enim Syrus. huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum. Et mox idem ſubíjcit. Clinia orat ſibi uti nunc det illam: illi tamen poſt datarum mille nummum poſcit. Sed quinario medici, qui ipſum nominant uictoriatũ, ſæpius pro pondere utuntur, quàm alíj ſcriptores omnes pro argenteo nummo. Apud Pomponium Pictoribus nummum ſignificat. Quæ tuleram mecum millia decem uictoriatum, Græca mercede illico curaui ut occuparẽ. at ab íjſdem Romanis libella & ſembella & teruncius appellantur nummuli. Verum denarium etiam dici nummum,nõ ſolum ſeſtertium,ut multi putarunt, hinc poteſt intelligi. Plinius ſcribit lib. VIII. cap. LVII. Veniſſe murem ducentis nummis Caſilinum obſidente Annibale, eumq; qui uendiderat fame interiſſe,emptorem uixiſſe annales tradũt. Eandem rem Valerius Maximus lib. VII. cap. VI. & Strabo lib. V. memoriæ prodiderũt. atq;

ille ait murem captum ducentis denarijs uenditum fuiſſe,hic emptum totidem drachmis. ſic enim Græci denarios ue rtunt. Idem Plinius denarios etiam appellat nummos lib.IX.cap.XL. Precia,inquit, medicamento ſunt pro fertilitate litorum uiliora: non tamen uſquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere & buccini centenos ſciāt qui iſta mercantur immenſo. Nam capite præcedenti ſcripſit. Nepos Cornelius,qui diui Auguſti principatu obijt,me,inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denarijs centum uenibat. nec multo poſt rubra Tarentina. huic ſucceſsit dibapha Tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. De eodem precio loquitur cap.XXXVIII Summa medicaminum in libras buccini cc.pelagij cxi. Solet autem Plinius,ubi nec ſeſtertios nec aſſes adijcit ad precij numeros, intelligere denarios.ueluti lib. XII.cap.VII. Piper longum facillime adulteratur Alexandrino ſinapi.emitur in libras XXV. album XVII. nigrum XIIII. Quidam ſcriptores ad nummum adijciunt denarium, ut uerbum ambiguum diſtinguant.ſicuti Marcus Varro. Nummi denarij decuma libella. Vt autem denarius interdum dicitur nummus,ita etiam ſeſtertius. Cicero lib.IIII.in Verrem ſæpe ſic utitur nummo.uerbi cauſa,ubi de hęreditate Epicratis loquitur. Verres refert illam ſuā Syracuſanam: ait ſeſe uelle de illis H-S LXXX. cognoſcere. aduocat multos.dicūt Bu dini Volcatio dediſſe. illud non addūt,iuſſu iſtius. Volcatium uocat. pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquiſsimo nūmos affert. Et poſtea de Sopatro. Expoſitis ſuis difficultatibus hominem ad H-S LXXX.perducit, eamq́ ei pecuniam numerat. poſteaquam ad cauſam dicendam uentum eſt,tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant qui Sopatrum defendebant.crimen nullum erat.res iudicata. Verres nummos acceperat. Etenim ſi in his,quæ præcedunt,mentio fit ſeſtertij,cū nūmum dicunt ſcriptores,ſeſtertium intelligunt: ſi denarij,denarium. ſin in præcedentibus nulla facta fuerit mentio neq́ ſeſtertij neq́ denarij,ex alijs autoribus,ſi qui ſunt qui de eadem re ſcripſerunt,percipi poterit uter ſit intelligendus.quod ſi nulli ſunt, ex re ipſa, cuius precium ndicatur,coniectura facienda. Alij ad nummum etiam adijciunt ſeſtertium,ut iterum uerbum ambiguum, quod in utranq́ rem ualet, diſtinguant.ſicuti Vitruuius lib. I.cap.IIII. cum ſcribit de M.Hoſtilio qui Salapiam uetus oppidum trāſtulit. Ab ſenatuq́, inquit, populoq́ Romano petijt ut liceret transferre oppidum: conſtituitq́ mœnia & areas diuiſit: nummoq́ ſeſtertio ſingulis municipibus mancipio dedit. Et Valerius Maximus lib.V.cap.II. Sit aliquis in ſummo ſplendore etiam ſordibus gratus locus. M. Cornuto prætore funus Hircij & Panſæ iuſſu ſenatus locante, qui tunc libitinam exercebāt,tum rerum ſuarum uſum, tum miniſterium ſuum gratuitum polliciti ſunt,quia ij pro rep.dimicantes occiderunt, perſeuerantiq́ poſtulatione excuderunt

runt,ut exequiarum apparatus ſeſtertio nummo ipſis præbentibus ad diceretur. Seſtertius autem ualebat æris libras duas & dimidiam, hoc eſt quartam denarij partem, quod ita planum feci teſtibus Varrone & Plinio, ut de eo nihil ambigi poſsit. Sed quæritur utrum ſeſtertium ſignificet mille id genus nummos,quos Romani ſeſtertios nominauerunt:an ne argenti libras duas & dimidiam: an nummum argenteum duarum librarum & dimidiæ:an denicp eundem nũmum argenteum,quem ſeſtertius.Exiſtit deinde quæſtio nõ minus difficilis,num cum dicimus decem ſeſtertij, decem ſeſtertium, decies ſeſtertiumuerbis,quæ non multum differre poſſent uideri, eundem an alium atque alium deſignemus numerum. M. Antonio Sabellico ſeſtertium uiſum eſt habuiſſe,ut ipſe loquitur,mille nummos. cum enim ex re ipſa intelligeret apud ſcriptores, ſi quando, ut unum exemplum de medio ſumam, librarij ſcripſerunt ſeſtertia centum,ab ipſis autoribus ſignificari nummûm centum millia,hoc errore ducitur ut arbitretur ſeſtertium ualere mille nummos. Guilielmo autem Budæo placet ita ſingula ſeſtertia ualere duas argenti libras & ſelibram, ut ſeſtertij ſinguli ualẽt duos aſſes & ſemiſſem, qui item pendũt duas libras & dimidiam:atcp ex eo utruncp nominatum.nec uero Budæus diſſentit prorſus à Sabellico, ſed æque ac ille cenſet ſeſtertium ſignificare mille nũmos. uerum quia tot nũmi efficiunt denarios ducentos quinquaginta,quot,ut ipſe ſentit,ex libris argenti duabus & dimidia ſignãtur, in eam opinionem ipſe ſe adduxit, ut putaret ſeſtertium libras argenti duas & dimidiam ualere.Sed necp denarius legitimus eiuſdem eſt ponderis, cuius drachma,necp libra ex centum drachmis,ut mina,conſtat. quam rem libris, De Romanis & Græcis mẽſuris ac ponderibus inſcriptis, uberius explicaui. Itacp cum Budæus res non conceſſas ſumpſerit, quod ex illis efficit nullo modo concedimus. uerum quia ex argenti libra quatuor & octoginta denarij legitimi, trecẽti uero & triginta ſex ſeſtertij ſignãtur,ſequitur ut, ſi mille nummis ſeſtertijs addideris octo, argẽti libras tres efficias.Nec cum Budæo facit illud Iuuenalis ſatyra IIII.

mullum ſex millibus emit
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

Ait enim mullum tot libras pependiſſe,quot pendunt ſeſtertia, quibus emptus fuit.ſex autem millia ſeſtertium pendunt libras ferè XVIII. etenim in tanto numero deſunt XLVIII. ſeſtertia, quæ efficiunt denarios XII. atcp hi rurſus paulo plus quàm ſeſcunciam.tametſi uero Iuuenalis uixit his temporibus,quibus iam erat aliquid de pondere denarij detractum, tamen ueriſimile eſt eos, qui ponderabant, legitimis uſos fuiſſe.ſed de hac re cum nemine contendam. Philippo Beroaldo ſeſtertius uidetur eſſe nummus argenteus duarum librarũ,cum ſeſtertius & ſeſtertium,quæ uoces etiam,ut ipſe ſentit, idem declarant, ma-

gnus nummus non fuerit. nam ex tot argenti libris, quot eum nummum affirmat fuiſſe, Romani ſeſtertios octingẽtos & quadraginta ſignarunt. Sed ſeſtertium plerunq; poetis in uſu eſt, ſeſtertius reliquis ſcriptoribus. Quod uero ſeſtertium etiam paruum illum nummum ſignificat ex his Martialis uerſibus poteſt percipi, qui ſunt in lib. ſecundo Epig. in Caium. 30

Mutua uiginti ſeſtertia forte rogabam
  Quæ uel donanti non graue munus erat.
Quippe rogabatur fidusq;, uetusq; ſodalis,
  Et cuius laxas arca flagellat opes.
Is mihi, diues eris, ſi cauſas egeris, inquit.
  Quod peto da Cai, non peto conſilium.

Si magnum & graue munus non dat qui donat alicui uiginti ſeſtertia, ſed paruum & leue, quis non intelligit ſeſtertium non eſſe libras argenti duas & dimidiam. ſed quartam denarij partem: atq; ita nec uiginti ſeſtertia eſſe libras argenti quinquaginta, ſed uiginti tantum ſeſtertios. Verum de re, quæ primo in quæſtionẽ fuit uocata ſatis dixi: nũc ad alteram partem abeo. Cum dicimus decem ſeſtertij, nullum numerum extra hunc intelligimus: cum uero decem ſeſtertium, his uerbis decem millia ſeſtertium deſignamus: at cum decies ſeſtertium, maiorem etiam numerum: nimirũ decies centena millia ſeſtertium. Quoniam autem hi, qui nuper ſcripſerunt, partim mecum faciunt, partim diſsident, ea quæ aſſerui optimorum autorum uerbis confirmare decreui: pariter & indicare quid in illorum ſcriptis uerum quidue falſum ſit: ne ſtudioſi harum rerum opinionibus rapiantur in errores.

Si nomen numerale caſu, numero, genere congruit cum ſeſtertio, ſiue maſculini ſiue neutri generis fuerit, nullum alium numerum ſignificat, quàm eum qui profertur. quo modo ſcripſit Cicero libro v. in Verrem. Verum enimuero cum eſſet ſeſtertijs binis aut etiam ternis, quibuſuis in locis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. Paulo uero ante ſic. Doceas oportet aliquo in loco Siciliæ prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuiſſe. Quia enim terni denarij duodenos efficiunt ſeſtertios, ſatis intelligimus his uerbis nõ plures ſeſtertios q̃ duodecim, ſed in ſingulos diſtributos, deſignari. ſimiliter binis, duos: ternis, tres. Idem percipitur ex his Tranquilli uerbis in Cæſare. Annuam etiam habitationem Romæ uſq; ad bina millia nummum, in Italia non ultra quingenos ſeſtertios remiſit. quingenos autem dixit ſingulos quingentos. Certo, quod ad hanc loquendi rationem pertinet, ne Budæus quidem, cui aliud ſeſtertius, aliud ſeſtertium ſignificat, à me diſcrepat. Eodem modo poetæ dicunt ſex, decem, uiginti, centum plura'ue ſeſtertia, nihil aliud intelligentes quàm ſeſtertios. Neutro autem genere potius quàm maſculino iccirco utuntur, quod quidam uerſus

non

non recipiant huius aliquot caſus plurales, illius recipiant. Martialis libro VI. Epig. in Pætum. 30

Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes,
Cum dixti mihi ſume,tolle,dono,
Deberem tibi Pæte pro ducentis.
At nunc cum dederis diu moratus,
Poſt ſeptem puto,uel nouem Calendas,
Vis dicam tibi ueriora ueris,
Sex ſeſtertia Pæte perdidiſti.

Idem lib. XI. Epig. ad eundem Pętum. 77

Soluere Pęte decem tibi me ſeſtertia cogis,
Perdiderat quoniam Bucco ducenta tibi.
Ne noceant oro mihi non mea crimina,tu qui
Bis centena potes perdere,perde decem.

Iuuenalis ſatyra prima.

ſimplex ne furor ſeſtertia centum
Perdere? & horrenti tunicam non reddere ſeruo?

Martialis libro VI. Epig. in Phœbum. 20

Mutua te centum ſeſtertia Phœbe rogaui,
Cum mihi dixiſſes,exigis ergo nihil.
Inquiris,dubitas, cunctaris, meq; diebus
Teq; decem crucias,iam rogo Phœbe neges.

Idem lib. IX. Epig. ad eundem Phœbum. 104

Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas,
Centum da potius mutua Phœbe mihi.
Quære alium, cui te tam uano munere iactes.
Quod tibi non poſſum ſoluere Phœbe,meum eſt.

Hic à me diſsidet Budæus .interpretatur enim ſeſtertium libras argenti duas et dimidiam. cuius ſententiæ cur non ſit aſſentiendum iam dixi. Si uero hæc duo nomina, numerale ſcilicet atq; ſeſtertius, iiſdem caſibus non efferuntur, ſed hoc genitiuo plurali, illud, quod item plurale eſt & generis neutrius, quouis alio, atq; non ſequitur millia, quod à nomine numerali nunquam diſſentit caſu, ſemper intelligitur. Sed ut rem obſcurã patefacere & illuſtrare poſsim, prius integrę loquendi rationis, quàm conciſæ breuitatis, exempla ſupponam. Cicero lib. V. in Verrem. Facta eſt ſponſio H–S V. mil. cœpit Scandilius recuperatores aut iudicem appellare. Deinde de eadem re. Cogit enim Scandilium quinq; illa millia nummũ dare, atq; adnumerare Apronio. Et paulo poſt. Cogit Scandilium Apronio ob ſingularem improbitatem atq; audaciam prædicationemq; nefariæ ſocietatis H–S V. millia mercedis nomine ac premij dare. Vt enim quinq; millia nummûm, ita etiam ſeſtertium quinq; millia, dixit Cicero ubiq; uſus eadẽ loquendi ratione,

& quidem integra. Sed idem Cicero ſi bis eiuſdem pecuniæ ſummam dicit interdum in priori loco ad numerum adijcit millia, in poſteriori non adijcit. uerbi cauſa. lib. IIII. in Verrem. Repente recitatur uno nomine H-S CCL. millia iuſſu prætoris data. Deinde. Numerātur illa H-S ducenta quinquaginta Syracuſanis. Contra Saluſtius in libro De coniuratione Catilinæ in priori loco omittit millia, in poſteriori adiungit ad numerum. Ad hoc ſi quis indicauiſſet de coniuratione, quæ contra remp. facta erat, præmium ſeruo libertatem & ſeſtertium centum, libero impunitatem eius rei & ducenta millia. Similiter Cicero libro V. in Verrem in priori loco, in quo ponit ſeſtertium, omittit millia: in poſteriori, ubi nummûm collocat, aſſcribit. Vt ſi quis, inquit, uillicus ex eo fundo H-S dena meritaſſet, excisis arboribus ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumēto, pecore abalienato, domino XX. millia nummûm pro X. miſerit. Sed quocunq; in loco nummū in eo etiam millia ponitur. quæ loquendi ratio uniuerſalis eſt. Tranquillus in Vitellio. Indicebat autem aliud alij prandium eadem die. nec cuiquam minus ſinguli apparatus quadringentis millibus nummûm conſtiterunt. Sed Saluſtiano ſimile eſt illud eiuſdem Tranquilli in Caligula. Comper
erat prouincialem locupletem ducenta H-S numeraſſe uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur. nec tulerat moleſte tam magno æſtimari honorem cœnæ ſuæ. huic poſtero die ſedenti in auctione miſit, qui neſcio quid friuoli ducentis millibus traderet, diceretq; cœnaturum apud Cæſarem uocatu ipſius. Sin Cicero eiuſdem ſummæ ſæpius mentionem facit, modo ad numerū addit millia, modo de eodem demit. ut lib. III. in Verrem. Expenſa Chryſogono ſeruo H-S ſexcenta millia cū accepta Pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies H-S ſexcenta ſunt facta, quomodo de eodem modo quadrarint: ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua H-S ſexcenta facta ſunt: cur id nomen infimum, in lituraq; ſit, uos exiſtimabitis. tamen H-S ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, H-S quinq; millia ſoluta non ſunt. Idem Cicero interdum millia ad numerum non adiungit: quanquā ea uox nec anteceſsit, neq; mox conſequitur. ut libro IIII. in Verrem. Scribit H-S LX. ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. Et lib. V. in eundem. Iſte nihilominus iudicium H-S LXXX. dabat. Quæ loquendi conſuetudo tantam uim obtinuit, ut Plinius, Tranquillus, & reliqui inferioris ætatis ſcriptores ſæpiſsime ſic ſint locuti. ſcribit enim Plinius libro XXXVI. cap. XV. Pyramidas regum miramur opera, cum ſolū tantum foro extruendo H-S mille ducentis Cæſar dictator emerit. id eſt ſeſtertium mille ducentis millibus. Tranquillus in Cæſare. Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum ſuum egit, donatus'que eſt quingentis H-S & annulo aureo. nam quadringenta millia ſeſtertium erant cenſus equeſtris, ſed is fuit Cæſaris beneficio auctus. Cornelius

Taci

Tacitus annalium lib. II. Daturũ liberis eius ducena H-S ſingulis, qui ſexus uirilis eſſent. id eſt ducena millia ſeſtertium. Librarij autem igna ri huius loquendi conſuetudinis cum ſeſtertiũm nota ſcriptum inue nirent iunctum cum neutrius generis nominibus numeralibus, exiſti mantes eiuſdem generis & caſus eſſe, ita mutarunt ut non ſolum nu mero, ſed etiã caſu & genere cõueniret cum nomine numerali. ut apud Tranquillum in Tiberio. Vnam modo liberalitatem ex indulgentia ui trici conſecutus, cum tribus claſsibus factis pro dignitate cuiuſq; pri mæ ſexcẽta ſeſtertia, ſecundæ quadringenta diſtribuit, ducenta tertiæ. Et apud Tacitum lib. XI. annaliũ. Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus capiendis pecunijs poſuit modum, uſque ad dena ſeſtertia, quæ egreſsi repetundarum tenerentur. nam in illo legendum primæ ſex centa ſeſtertiũm: in hoc uſq; ad dena ſeſtertiũm: in utroq; uero millia intelligendum. Eadem librariorum inſcitia hic locus Ciceronis qui eſt in lib. IIII. in Verrem deprauatus eſt. Hæc denaria XXXVIII. millia pa lam ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. uera enim lectio eſt. hæc de nariũm XXXVIII. millia. Eadem aliquot loca in libro V. in Verrem ui tioſa ſunt. ſcripſerunt enim quinquaginta medimna cum quinquagin ta medimnũm ſit ſcribendum. Et. Hæc ſunt ad tritici medimna XC. id eſt tritici mod. DXL. millia, cum ſit legendum. hæc ſunt ad tritici medi mnũm XC. millia ſcilicet. nam cum ſex modij efficiant medimnum, ne mo non intelligit modiorum DXL. millia efficere medimnũm XC. mil lia, non medimna XC. Itaq; hoc librariorum errore capti uiri docti ſe ſtertiũ interpretati ſunt mille nummos, cum unum tantũmodo ſignifi cet. Beroaldus inſuper, ut dixi, ait numum argenteum eſſe duarum li brarum & dimidię. Budæus tot libras argenti ualere. Quod ſi etiam ſe ſtertium caſu & genere conueniret cum nomine numerali, nihilo plus ſignificaret quàm nummum, itemq; intelligeretur millia. Budæus igi tur iſto librariorum errore ductus plures ſcriptorũ locos praua lectio ne corrumpit. Quoniam uero ſæpiſsime in locum ſeſtertij eius no tam ſubſtitutam uidemus, ſi cum ea nomen numerale diſtributiuum, ſic grammatici loquuntur, uel ex cardinalibus potiſsimũ tertium, fue rit coniunctum, plerunq; quid ſignificet perſpicuum eſt, nam cum ſcri ptum eſt H-S deni, hac nota hocq; uerbo deſignari ſeſtertios denos in telligimus: cum H-S dena, ſeſtertiũm dena millia. etenim millia ad hoc quadrant, ad illud non quadrant. ſimiliter cum ſcriptum eſt H-S tres, ſignificari ſeſtertios tres percipimus: cum H-S tria, ſeſtertiũm tria mil lia. At ſi cum ſeſtertij nota nomen cardinale immutabile fuerit copula tum, uel diſtributiui aliquis caſus, qui cõmunis maſculino eſt cum neu tro, quia in utranq; rem ualet, utram ſignificet ratio loci, à ſcriptore tra ctati, nos docebit. exempli cauſa. Cic. ſcribit lib. V. in Verrẽ. Ad ſingu la medimna multi H-S duorum, multi H-S quinq; acceſsionem coge

bantur

bantur dare. Et Plinius lib. XXIX. cap. I. Multos prætereo medicos, celeberrimosqꝫ ex his Caſsios, Carpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios CCL. H-S annua mercede ijs fuere apud principes. Q. uero Stertinius imputauit principibus, quod H-S quingenis annuis contentus eſſet. Quod ſi apud Ciceronem non ſequerentur hæc uerba, qui minimum ſingulos nummos: & apud Plinium, ſexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat, tamẽ illic ſeſtertios duos & ſeſtertios quinque acciperemus: hic CCL. millia ſeſtertium & ſeſtertium quingenis millibus annuis. etenim ſi in nullo loco Siciliæ prętore Verre ternis denarijs tritici modius fuit, medimnum etiam non fuit XVIII. denarijs. non igitur multi ſeſtertium duorum millium, multi ſeſtertium quinqꝫ millium acceſsionem coacti fuerunt dare. at quia ducentos quinquaginta ſeſtertios uel etiam quingentos, unus aliquis ex infima plebe Romana, non admodum diues medico daret annuo tẽpore, quiſqꝫ intelligit tantula mercede ſingulis annis medicos illos à Romanis principibus, qui affluebant diuitijs, conductos non fuiſſe. ſed de his ſatis. Interdum ſcriptores contra ſeſtertiûm ſiue nummûm ſolent omittere. Tranquillus quidem in multis locis: in Cæſare. Promiſſumqꝫ ius annulorum cum millibus CCCC. diſtulit. in Tiberio. Rudiarijs quoqꝫ quibuſdam reuocatis, autoramento centum millium. in Nerone. Funeratus eſt impenſa ducentorum millium. Tacitus annalium libro quarto. Cautumqꝫ in poſterum ſenatuſconſulto ne quis gladiatorum munus ederet, cui minor quadringentorum millium res. Quin interdum ſcriptores nõ modo ſeſtertium, ſed etiam millia omittunt. Tranquillus in Veſpaſiano. Primus è fiſco Latinis Græcisqꝫ rhetoribus annua centena conſtituit. Item poetæ. Martialis lib. V. Epig. ad Tongilianum

Empta domus fuerat tibi Tongiliane ducentis
  Abſtulit hanc nimium caſus in urbe frequens.

Iuuenalis ſatyra. I.

Sed quinqꝫ tabernæ
Quadringenta parant.

Si poſtremo aduerbiũ numerale iungitur cũ ſeſtertijs, ſignificat tot centena millia. quam loquẽdi rationem totam Gulielmus Budęus primus magnifice explicauit. cuius uiri cum primis diligẽtis & docti hoc in loco inuentis, atqꝫ etiam proprijs, uſus, de omnibus eius rationis partibus planius & apertius dicam. Decies ſeſtertium ſignificat decies centena millia ſeſtertiũ: atqꝫ etiam interdum decies ſeparatim. de qua re Plutarchus nos docet his uerbis, quæ ſunt in Antonio. τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι. τοῦτο ῥωμαῖοι δεκίες καλοῦσι. Ait Romanos quinqꝫ & uiginti myriadas drachmarum decies nominare, etenim ſeſtertium decies centena millia efficiunt denariorum

ducen

ducenta quinquaginta millia: ſiue denariorum, quos drachmas uertit Plutarchus, quinq; & uiginti myriadas, ut mos eſt Græcis loquendi. Iterum autem, ut res illuſtrior fiat, tam integræ quàm conciſæ loquendi rationis exempla ponam. Cicero lib. III. in Verrem. Poſſum deinceps totam rem explanare, deinde ad extremum id, quod accidit, dicere. Dionem H-S decies centena millia numeraſſe. hæc locutio eſt integra. De eadem re Cicero lib. IIII. in Verrem ſic ſcribit. Hic eſt Dio, iudices, nunc beneficio Q. Metelli ciuis Romanus factus, de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorum'que tabulis nobis priore actione ſatisfactum eſt, H-S decies numeratum eſſe, ut eam cauſam, in qua ne tenuiſsima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret. propterea greges nobiliſsimarū equarum abactos: argenti ueſtisq; ſtragulæ domi quod fuerit, eſſe direptū. ita H-S undecies Q. Dionem, quod hæreditas ei obueniſſet, nullam aliam ob cauſam perdidiſſe. Atque hæ duæ locutiones ſunt conciſæ. Eodem modo apud Martialem lib. Epig. primo eſt integra locutio, deinde magis etiam conciſa.

Si dederint ſuperi decies mihi millia centum
Dicebas nondum Scæuola factus eques.
Qualiter ó uiuam, quam large quamq; beate.
Riſerunt faciles & tribuere dei.
In ius ó fallax atq; inficiator eamus
Aut uiue, aut decies Scæuola redde deis.

Alij autem ſcriptores ſeſtertiûm plerunq; in poſteriori loco ponūt, cum Cicero id in priori ſoleat collocare. Plinius lib. IX. cap. XXXV. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne ſerio quidem ac ſolenni ceremoniarū aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, uidi ſmaragdis margaritisq; opertam, alterno textu fulgētibus, toto capite, crinibus, ſpiris, auribus, collo, manibus digitisq;, quę ſumma quadringenties H-S colligebat: ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerāt, ſed auitæ opes, prouinciarum ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Auguſti filio, uenenum biberet, ut neptis eius CCCC. H-S operta ſpectaretur ad lucernas. Tranquillus in Auguſto. Ædes ſacras uetuſtate collapſas, aut incendio abſumptas refecit: eaſq; & cæteras opulētiſsimis donis adornauit, utpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmasq; ac margaritas quigenties H-S una donatione contulerit. Tacitus annalium lib. I. Propertio Celeri prætorio, ueniam ordinis ob paupertatē petenti, decies H-S largitus eſt. Quin non poetas ſolum, ſed etiam eos, quorum oratio ſoluta eſt, decies ſine appoſitione ſeſtertium uſos fuiſſe ex Plutarchi loco ſupra cōmemorato intelligimus; & ex Aſconio

nio Pediano, qui ſic ſcribit. Luſcius notus centurio Syllanus diues è ui ctoria factus. nam amplius centies poſſederat. Poetæ autẽ duobus mo dis integram locutionẽ, quam dixi eſſe, ſeſtertiûm decies centena millia, concidunt. quorum altero circumcidunt eam reſecantes ſeſtertiûm & millia: altero etiam centena amputant, atq; illo modo dicunt, decies centena: hoc, decies, priore loquendi ratione utitur Horatius in primo ſermonum lib. ſatyra III.

decies centena dediſſes
Huic parco, paucis contento, quinq; diebus
Nil erat in loculis.

Iuuenalis ſatyra X.

Et ritu decies centena dabuntur
Antiquo.

Martialis etiam in lib. II. Epig. ad Saleranum
Illa illa diues mortua eſt Secundilla
Centena decies quæ tibi dedit dotis

Alteram loquendi rationem idem Martialis uſurpat aliquoties. uerbi cauſa lib. Epig. ad Calenum.

Non plenum modo uicies habebas
Sed tam prodigus atq; liberalis
Et tam lautus eras Calene, ut omnes
Optarent tibi centies amici.

Seſtertiûm autem copulatum cum aduerbijs ſcriptores nullo alio caſu efferunt, ſed his duobus cõiunctis utuntur ut aliquo neutrius generis nomine immutabili. ſic Cicero lib. IIII. in Verrẽ ſcribit: ut etiam commemoraui ſupra. De quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq; tabulis, uobis priore actione ſatisfactum eſt, H-S decies numeratum eſſe. Sic Tranquillus in Tiberio. Publice munificentiam bis omnino exhibuit, propoſito millies H-S gratuito in triennij tempus: & rurſus quibuſdam dominis inſularum, quæ in monte Cœlio deflagrarant, precio reſtituto. Tacitus annalium lib. XX. Actum in ſenatu ut ſexcenties H-S à priuatis mutuum acciperet. Et lib. III. M. Piſo exuta dignitate & accepto quinquagies H-S in decem annos relegatur.

Sed librarij huius etiam loquendi rationis ignari iterum autorum ſcripta, ut à me Budæus de hac re diſsideat, deprauarunt. in locũ enim ſeſtertium hic ſubſtituerunt ſeſtertio. Similiter ubi idem Tacitus annalium lib. XX. inquit. Cum ex funere reip. ruptis conſularibus ſpolijs, ſeptuagies H-S. ipſi ſcripſerunt ſeſtertio. Quorum librariorũ errore ductus Budæus ſic legit illud Plinij De Lollia Paulina. ut neptis eius quadringenties ſeſtertio operta ſpectaretur. Pari modo ubi eſt apud Tacitum lib. II. Et Cæſar quamuis poſthabitam decies H-S dote ſolatus eſt. ijdem librarij ſcripſerũt decies ſeſtertij. H-S autem mille apud

Tran

Tranquillum in Cæſare idem eſt quod H-S decies apud Ciceronem lib. IIII. in Verrem. Et H-S mille ducenta apud Plinium lib. XXXVI. cap. V. idem eſt quod duodecies H-S apud Tranquillum in Cæſare. Minime uero mirum nobis debet uideri ſcriptores utrancp rationem uſurpaſſe in diuerſis locis, cum apud Ciceronem in unius locutionis contextu utracp coniuncta ſit, ut lib. III. in Verrem. Et quod plus frumenti fecit accepiſſe iſtum H-S decies & octingenta millia. quod tu homo caſtiſsimus aliud in tabulis habebas. Et in eodem libro. Accepi, inquit, uicies ducenta triginta quincp millia, quadringentos ſedecim nūmos. dedi ſtipendio, frumento, legatis, proquæſtoribus, cohorti prætoriæ H-S mille ſexcenta triginta quincp millia, quadringentos ſedecim nummos. reliqui Arimini H-S ſexcenta millia. Sed de Romanorum nummis ſatis. Nummuli uero eorundem, ut dixi, fuerunt, libella, ſembella, teruncius. Libella utitur Plautus in Captiuis.

At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis. Et Cicero libro quarto in Verrem. Ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellam dediſſet? Sembellam autem uſurpat Voluſius Metianus in diſtributione denarij & ſeſtertij. Teruncio uſus eſt M. Tullius Cicero libro III. de finibus bonorum & malorum. Vt enim obſcuratur & offunditur luce ſolis lumen lucernæ: & ut interit magnitudine maris Ægæi ſtilla muriæ: & ut in diuitijs Crœſi teruncij acceſsio: & gradus unus in ea uia, quæ eſt hinc in Indiam: ſic cum ſit is bonorū finis, quem Stoici dicunt, omnis iſta rerum in corpore harum æſtimatio, ſplendore uirtutis & magnitudine obſcuretur & obruatur atcp intereat neceſſe eſt.

Hactenus de nummis & nummulis Romanis. ſequuntur nummi argēteí externi, quorum primus à Xenophonte ſiglus: alter à Ioſepho ſiclus, ab Hebræis uero ſicel nominatur. tertius eſt Hebræorum ſiclus uulgaris: quartus eorundem obolus gera dictus: quintus danaces: ſextus danicum. differunt autē primi duo pondere. ut nomine non differre uideantur. nā ſiglus, qui erat nummus Sardianus & Perſicus ualebat obolos Atticos ſeptem & dimidiū. ſiclus uero, qui erat nummus Hebraicus, quatuor & uiginti. De ſiglo ſcribit Xenophon lib. primo De Cyri aſcenſu ad Babylonem. Siglus autem ualet Atticos obolos ſeptem & dimidium. Sed Heſychius eum nummum octo obolos Atticos ualere dicit. ſcribit enim. Siglus numiſma Perſicum ualens octo obolos Atticos. Et paulo poſt. Eſt uero nummus Sardianicus ualens octo obolos Atticos. At ſiclus Hebraicus pendit quatuor drachmas Atticas. ſcribit enim Ioſephus Iudaicarum antiquitatum lib. III. cap. X. Siclus autem numiſma Hebręorum capit quatuor drachmas Atticas. quatuor igitur & uiginti, ut dixi, pendit obolos Atticos. Idē ſentit diuus Hieronymus III. cōmentariorum in Ezechielem. Siclus, inquit, ſtater eſt, hoc eſt drachmę quatuor. Atcp ſiclum ipſe cōuertit ſtaterem

B lib.

lib. I. regum cap. IX. & in alijs quibuſdam locis. Matthæus etiam euangeliſta, uel is qui eum de Hebraicis expreſsit, cap. XVII. in ſicli locum ſubſtituit ſtaterē. LXX. uero interpretes ſicel cap. XXXVIII. libri egreſſus ex Ægypto & lib. II. regum cap. XXI. reddunt ſiclum, numerorum autem cap. III. modo ſiclum, modo didrachmum: ut ex eorum ſententia ſiclus etiam ſanctuarij duarum fuerit drachmarum. Verum is fuit quatuor drachmarum, ut uulgaris duarum. ſi modo fuit alterius dimidium, quod affirmat magiſter Salomo ſacrarum literarum interpres. nam etiam talentum ſanctuarij duplam habuit proportionem ad uulgare. itaq; alter argenteus nummus Hebraicus eſt ſiclus uulgaris. Sed ſacræ literæ ſiclum ſanctuarij interdum כֶּסֶף id eſt argenteum nominant. ut in libro ortus mundi cap. XX. ad Saram dixit Abimelech. הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךָ etenim LXX δίδραχμα reddunt, quo modo etiam ſiclos ſanctuarij, ut iam dixi, ſolent reddere. ἰδοὺ inquiunt, δέδωκα χίλια δίδραχμα τῷ ἀδελφῷ σου. Similiter ubi libro II. regum cap. XVIII. Ioabus dixit. וְעָלַי לָתֵת לְךָ עֲשָׂרָה כֶּסֶף Ioſephus Iudaicarũ antiquitatum lib. VII. cap. IX. uertit ſiclos. εἶπέ τις ἰδὼν τῶν δαβίδου στρατιωτῶν ἐδήλωσεν ἰωάβῳ καὶ πεντήκοντα σίκλους ἂν αὐτῷ δεδωκέναι τοῦ στρατηγοῦ φήσαντος εἰ βαλὼν ἀπέκτεινε τὸν ἀβεσαλῶμον. Verum Ioſephus, ut etiam LXX. interpretes, de numero argenteorum diſſentit ab Hebræis. nam Ioabum quinquaginta daturum fuiſſe dicit. Hebræi, quos diuus Hieronymus ſequitur, decē: ut Ioſephus & LXX. legerint חֲמִישִּׁים כֶּסֶף quanquam idem Ioſephus libro IX. cap. II. cũ uertit uerba quæ ſunt lib. IIII. Regum cap. VI. כֶּסֶף reddit ἀργυρῶν Hebraica ſunt וַיְהִי רָעָב גָּדוֹל בְּשֹׁמְרוֹן וְהִנֵּה צָרִים עָלֶיהָ עַד הֱיוֹת רֹאשׁ חֲמוֹר בִּשְׁמֹנִים כֶּסֶף וְרֹבַע הַקַּב חֲרֵיוֹנִים בַּחֲמִשָּׁה כֶּסֶף Ioſephi uero uerba ſunt hæc de eadem fame, quæ tum erat in Samaria. ὡς διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐνδείας ἐν τῇ σαμαρίᾳ πραθῆναι ὀγδοήκοντα μὲν ἀργυρῶν κεφαλὴν ὄνου, παρά τε δὲ ἀργυρῶν ξέστην κόπρου περιστερῶν ἀντὶ ἁλῶν ὠνεῖσθαι τοὺς ἑβραίους. Itaque cum Ioſephus argenteũ putet idem ſignificare quod ſiclum, & ſiclum pendere quatuor drachmas Atticas ſcribat, totidem pendit argēteus. Tertius autem Hebræorum argenteus nummus eſt גֵּרָה quem LXX. interpretes reddunt ὀβολόν. quos ſequitur diuus Hieronymus, qui etiam ipſe obolum conuertit: eorum uiginti efficiunt ſiclum, ut multis in locis ſcriptura teſtatur. Is igitur obolus Hebraicus quinta parte grauior fuit quàm Atticus. etenim ſex oboli Attici efficiunt drachmam, quinq; uero Hebraici. nam ſiclus qui eſt uiginti obolorum Hebraicorum, pondus habet quatuor drachmarum Atticarum. At danaces, de quo Heraclidem quidam ait ſcripſiſſe in libro ſecundo rerum Perſicarum, nummus eſt barbarus, quem iſti in os mortuorum imponebant, ut pro uectura ſoluere poſſent Charonti. atq; ſic nummum funebrem appellauit Callimachus & Plutarchus. Ariſtophanes uero & Lucianus

nus obolos mortuis datos fuiſſe dicunt, Iuuenalis trientem: ut mos ille fuerit Græcis, hic Romanis. quia uero triens erat æreus nummus Propertius canit

Vota mouent ſuperos, ubi portitor æra recepit.

Sed danicum in magna Antiochia ſignatum fuiſſe Suidas autor eſt. quo uſi ſunt ad conficiẽdas negotiationes exiguas. De externis atq; adeo de ueteribus argenteis nummis ſatis, ad nouos uenio. qui uariant pondere. uerbi gratia noſtri principes ex beſſe Miſeno, qui eiuſdẽ ponderis eſt, cuius Erphurdanus, ſignant uel octo: atq; hi ſunt unciales, ſiue ut Græci eos nominarent τετραστάτηρα. uel ſedecim, qui ſunt ſemunciales, ſiue, ut Græci, τετράδραχμα. uel duo & triginta, qui ſunt duarum drachmarum. quod nummorum genus uocant δίδραχμα. uel duos & quinquaginta, quorum quilibet pendit drachmam & ferè quintã drachmæ partem. eos noſtri ex effigie angeli, quam exprimũt, nominant angelicos, aut ex loco, in quo primo ſunt percuſsi, Srechenbergios. uel octo & octingenta. quorum quilibet pendit ferè tres drachmæ quartas: atq; hi ex tributo nomen inuenerunt. uel centũ & quinque. quorum quiſq; pendit dimidiam drachmam & paulo amplius q̃ quintam eius partem. hos quia dimidio ualent, dimidios argenteos nominãt. uel CCIII. hos nobis liceat uocare quadrantes, quod ſinguli ternis ualeant nummulis, quorum duodecim uno duodenario æſtimentur. uel DXCII. quorum nummulorũ nouem & quarta unius pars pendunt drachmam. quos duplos uel maiuſculos appellabimus, ſi quis teruncios dixerit, nõ errabit. nam teruncios ualent ut eiuſdem ponderis & temperaturæ non ſint. uel DCCC. quorum nummulorũ minimorum XII. pendunt drachmam unam. eos ſimplos uel minuſculos nominabimus. ita ſe habet pondus argenteorum nummorum & nummulorum quos duces Saxonum percutiunt. ad quos nunc plura Germanicorum nummorum genera adijciam, ut cum de precio ueterum monetarum dixero, plures eam explicãdi rationem intelligere poſsint. quæ, qui propterea noluerint legere, quod ea ipſis parum prodeſſe poſsint, prætereant, & ad alia, quæ ſcribo, cõuertant cogitationem. Superioribus annis Slicones comites in ualle Ioachimica æque ac Saxonũ duces in Miſena ex beſſe Erphurdano ſignarunt octo nummos unciales, ſedecim ſemunciales, duo & triginta didrachma. eiuſdẽ ponderis nummos his temporibus percutit Ferdinandus rex. Sunt præterea quarti generis nummi Boemici antiqui, quorum ſex & octoginta ex beſſe ſignantur. eorum quiſq; pendit duo ſcripula & paulo plus quàm duas ſcripuli tertias. at nũmuli Boemici ſunt duplices: albi, quorum DCXVI. cõficiuntur ex beſſe: nigri, quorum DCLX. Iam nummi argentei quos percutiunt duces Boioariorum, Auguſta Vindelicorũ, Vlma, & nonnullæ aliæ ciuitates ita ſe habent. Ex beſſe Noribergio, qui drachma

grauior eſt quàm Miſenus, uel Erphurdanus, ſignant nummos uel octo unciales: uel ſedecim ſemunciales: uel unum & quadraginta, & reliqua eſt tertia unius pars, hi duodecim crucigeris ualent, unde nomen eis impoſitum: uel duos & octoginta, & remanent duæ unius tertiæ, quorum quilibet ſex crucigeris æſtimatur, atque ex eo nomen inuenit: uel tres & nonaginta, & monetarij dimidiam unius partem faciunt reliquam, qui tribus permutantur crucigeris, ex quo ſunt nominati. uel denique CCL. qui, quod eos nota crucis percutiunt, crucigeri ſunt dicti.

Eiuſdem ponderis nummos argenteos percutit rex Ferdinandus in Pannonia ſuperiori. ſed utitur beſſe Viennenſi, qui maior eſt Noribergio. etenim eam proportionē inter ſe habent, quam octo cum dimidio ad decem, uel quatuor & unius quarta ad quinque. Itaque ipſe ex beſſe Viennenſi ſignat crucigeros CCXCIIII. et remanet dimidia unius pars: nummos qui pro tribus ualent crucigeris CX. qui ſex taxantur crucigeris, XCVII. & dimidia inſuper unius pars eſt reliqua: qui duodecim, XLVIII. & præterea tres unius quartas facit reliquas: ſemūciales XVIII & paulo plus quam tres unius quartas: unciales nouem, & paulo plus quam quartam unā & dimidiam. Iam nūmi argentei quos percutiunt epiſcopi Rhenani, qui uſurpant beſſē Agrippinenſem, ſiue Erphurdanū, nam eiuſdem ponderis eſt, ſic ſe habēt. ut aūt omittā unciales & ſemūciales, quos multis in locis hodie in Germania cudūt, Agrippinenſes ex beſſe cōficiūt CCIX. quos dimidios albos dicūt: Treueri CCVIII. quos albos rotatos propter inſignia nuncupant: Moguntini CXVIII. quos albos appellant. Iam Noriberga ex ſuo beſſe ſignat argenteos nummos CLXXX. qui quinque ualent nummulos. ſimiliter princeps Francorum & epiſcopus Babergenſis ac princeps Palatinus. ſed idem princeps ex beſſe conficit XC. qui decem nummulis æſtimantur. at epiſcopus Vircebergenſis CII. quos ſolidos nominat. Hactenus de argenteis nummis, nunc de æreis dicam. Athenis Calliæ temporibus æreos nummos fuiſſe percuſſos memoriæ proditum eſt. atque eorum etiam mentionem facit Ariſtophanes in Concionantibus & Eubulus in Amphibolo. alter enim inquit.

μεςὴν ἀπῆρα τὴν γνάθον χαλκῶν ἔχων. id eſt.
uuas cum uenderem
Abij gerens maxillam nummis æreis
Plenam.

Alter,

πρῶτον μὲν αὐτοὺς παραβάλλων τὸ χαλκίον
τὸν ἰὸν ἐκ τῆς χειρὸς ἐξεσπόγγισεν· id eſt.
Primum quidem nummos deijciens æreos
Æruginem abſterſit, manum qua tinxerat.

Sed eiuſmodi nummorum pondus nemo explicauit. Nec etiam Vitruuius

truuius eos Græcos quos obolos æreos ſignaſſe aſſerit,& eorum quadrantes,qui Græce δίχαλκα dicuntur,nominauit. At Romani magis quàm Græci uſurparunt æream monetam. hinc locus ubi publicæ pecuniæ ſeruabantur ærarium dictum, nõ argentarium,aut aurarium, ut autor eſt Macrobius in Saturnalibus. quod ærarium populus Romanus in æde Saturni habuit. hinc etiam tribuni ærarij apud Ciceronem lib.I.epiſt.ad Atticum:à tribuendo ære,inquit Feſtus Pompeius, dicti. hinc quæſtores ærarij apud Cornelium Tacitum lib.XIII. qui in antiquis quibuſdã inſcriptionibus nominantur quæſtores ab ærario. hinc deniq; ſcribæ ærarij apud Ciceronem pro Cluentio. Nummi autem ærei fuerunt dupondius,as, ſemis,triens,quadrans,ſextula,& fortaſsis aliæ quædam aſsis partes.nam omnes non uidentur fuiſſe. Dupondius quidẽ erat duarum librarũ.quod his uerbis declarat M. Varro.Dupondius à duobus ponderibus, quod unum pondus aſsipondium diceretur, id ideo quod as erat libræ pondus. Sed as nomen ab ære ductum, ut Varro ſcribit. quo etiam uſus eſt M. Cicero libro ſecundo De officijs. Ne M. quidem,inquit, Seio uitio datum eſt,quod in caritate annonæ aſſe modium populo dedit. As autem primo percuſſus eſt libralis,deinde ſextantario pondere,tũ uncialis,poſtremo ſemuncialis.ſcribit enim Plinius lib.XXXIII.cap.III. Libralis,unde etiã nunc libella dicitur,& dupondius appendebatur aſsis. Et paulo poſt. Libræ autem pondus æris imminutũ bello Punico primo cum impenſis reſp.non ſufficeret: conſtitutumq́; ut aſſes ſextantario pondere ferirentur.ita quinq; partes factæ lucri,diſſolutumq́; æs alienum. Deinde ſcribit.Poſtea Annibale urgẽte Q. Fabio Maximo dictatore aſſes unciales facti.placuitq́; denarium ſedecim aſsibus permutari,quinarium octonis, ſeſtertium quaternis.ita reſp. dimidium lucrata eſt.in militari tamẽ ſtipendio ſemper denarius pro decem aſsibus datus. Poſtea ait. Mox lege Papyriana ſemunciales aſſes facti. Semis uero dimidium ut dixi,eſt aſsis. quod uocabulum uſurpat P. Vatinius cum Ciceroni ſic ſcribit.Simius non ſemiſsis homo contra me arma tulit,& eum bello cepi. Sed trientem & quadrantem fuiſſe nummos æreos ex Plinij uerbis percipitur.Nota,inquit,æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera roſtrũ nauis.in triente uero & quadrante rates.quadrans antea triuncis uocatus à tribus uncijs. De ſextula uero ſcribit Varro. Æris minima pars ſextula,quod ſexta pars unciæ. At reliquis aſsis partibus, de quibus ſcripſi in quarto libro de menſuris & ponderibus, ut omnes nõ fuerint nummi, Romani uſi ſunt cum uel res ponderarent, uel hæreditatem ac alias quaſdam res diuiderent. Verum à tribus aſsibus,inquit M. Varro, treſsis. & ſic proportione uſq; ad nonuſsis. In denario numero hoc mutat quod primũ eſt ab decem aſsibus decuſsis;ſecundum à duobus decuſsibus uiceſsis, quod dici ſoletà duobus

biceſsis. reliqua conueniunt, quod eſt ut triceſsis proportione uſque ad centuſsis. quo maius æris uocabulum non eſt. Ærcorum autem nummûm uocabulis ijdem Romani homines contemptos & abiectos nominant. ut Perſius, Damam treſsis agaſonem: P. Vatinius, Simium non ſemiſsis hominem: Cæcilius, ſcortum Clytemneſtram, item Cicero Clodiam quadrantariam. ſicuti Pacuuius meretrices diobolarias, & item Plautus in Pœnulo, uterque Græcos imitatus, ſcorta diobolaria. & apud eundem in eadem comœdia Agoraſtocles dicit.

Non ego homo trioboli ſum.

Veteres etiam iuriſconſulti in ſua profeſsione tyrones ac rudes, dupondios appellarunt. ſed Iuſtinianus in præfatione Pandectarum noluit adoleſcentes legum ſtudioſos ueteri, non minus ridiculo quàm friuolo cognomine nuncupari dupondios, ſed Iuſtinianos nouo. Quin etiam ex ære factum eſt ęruſcare uetus uerbum ſignificans ęra undiq;, id eſt pecunias colligere. quod Feſtus tradit. unde apud Gellium lib. XIIII. cap. I. Phauorinus dicit diſciplinam Chaldęorum cõmentos eſſe homines æruſcatores, & cibum, quæſtumq; ex mendacijs captantes. Vt uero ueteres Romani decies ſeſtertiûm dixerũt decies centena millia ſeſtertiûm, ita decies æris, decies centena millia æris, quomodo ſcribit Liuius lib. XXIIII. Conſules ex ſenatuſconſulto edixerunt ut qui L. Æmylio, C. Flaminio cenſoribus, millibus æris quinquaginta ipſe, aut pater eius cenſus fuiſſet, uſq; ad centũ millia: aut cui poſtea res tanta eſſet facta, nautam unum cum ſex menſium ſtipendio daret. qui ſupra centum millia uſq; ad trecenta millia, tres nautas cum ſtipendio annuo. qui ſupra trecenta millia uſq; ad decies æris, quinq; nautas. qui ſupra decies, ſeptem. ſenatores octo nautas cũ annuo ſtipendio darent.

De externis autem nummis æreis nihil in ſcriptis relictum eſt. nos eos omnino non abdicauimus. etenim rotundis utuntur Flandri: atq; etiam Itali, maxime uero Veneti, qui eos à naulo ſoluendo pagatinos appellant: quadrati autem Suionibus in uſu ſunt. Quin ueteres orichalceis nummis uſos fuiſſe hoc Plautinũ in Milite uidetur indicare. Credo treis mihi homines orichalco ita emptos iſtis moribus. Hodie ſoli ratiocinatores nummos orichalceos partim ſignatos, partim non ſignatos uſurpant. Syracuſanos autem quondam Dionyſius Tyrannus, ut autor eſt Iulius Pollux, coegit ex plumbo candido ſignare nummos, quibus uterentur pro argenteis. Plumbeos etiam nummos fuiſſe ueteribus indicat hoc Plauti in Caſina,

Cui homini hodie peculi nummus non eſt plumbeus.

Et illud in Trinummo.

Nummum nunquam credam plumbeum.

Ac uero etiã Martialis iſte uerſus, qui eſt in decimo Epig. ad Romã

Centum

Centum merebor plumbeos die toto.

Sed hi plumbei nummi utrum fuerint adulterini an ueri, obſcurum ſanè & incertũ eſt. etenim apud Plautum in Moſtellaria Tranio Daniſtam carpit quod plumbeos nummos percutere ſoleret.

Tace ſis faber, qui cudere ſoles plumbeos nummos.

Hodie tamen Angli nũmis plumbeis utuntur: atq; etiam Nigritæ ex plumbo candido ſignant nummos, quos maiulias nominant: ſimiliter habitatores inſulæ Taprobanes. At ſoli ex omnibus Græcis Lacedæmones uſi ſunt ferreo nummo, qui erat decem minarum. cuius rei autor eſt Xenophon. Sed ut Laconicus ferreus nummus fuit grandis, ita Byzantius minutus. quod tradit Pollux. de eodem mentionem facit Ariſtophanes in Nubibus: & Plato ſcribit ad Piſandrum: Incommode habitaremus Byzãtij, ubi ferreis nummis utuntur. Nec tantum è metallis conficiuntur nummi, ſed etiam ex corio, ex cortice, ex ſale. Fridericus ſecundus cum bellum acerbum diuturnumq; gereret cum Italis, & urbem Victoriam conderet, atq; eum deficerent pecuniæ, ut militibus ſtipendium numerare poſſet, è corio nummos ſignauit ſua imagine in eis impreſſa. quorum ſinguli ualebant aureo nummo. eos poſteaquam pecuniam confeciſſet, illum cum aureis cõmutaſſe annales tradunt. iſtius generis nummum diuus Hieronymus ſcorteum nominauit. Ex cortice uero mori, ut quidam perhibent, ut alij ex papyro, regijs inſignibus impreſsis ſignat nummũ rex Scytharum, quem magnum Chamum uocant. pro quo nummo, ad regiam relato, ſiue non nihil perierit uetuſtate, ſiue cum iter habent aquis madefactus uitium fecerit, datur recens. Ex ſale autem ſignant nummos incolæ regionis Caniclæ. cuius rex, ut M. Paulus Venetus ſcribit, paret regi Scytharum. ſalem quidem coctum in formas infundũt & maſſulas efficiunt, quibus ita ſignatis pro nũmulis utuntur. Quin eiuſdem regionis habitatores pro aureis nũmis utuntur uirgulis aureis, quibus eſt certum quoddam & definitum pondus. at incolæ Caraiæ pro nũmis quibuſuis utuntur aureis & albis lapillis, in mari repertis: Tebetini, corallio.

Sed de pondere monetarum atq; adeo de rebus, quibus gentes pro monetis utuntur, ſatis: nunc anteaquam de temperatura earundem dicam, diuerſi ponderis talenta exponam, itemq; minas. etſi uero hæc non numiſmata, ſed pondera ſunt, tamen quia ſcriptores eis non raro ſummam quandam rei nummariæ ſolent explicare, neceſſe habemus etiam ipſa in medio ponere. Itaq; Athenienſium, ut ab erudita illa ciuitate ordiar, fuit duplex talentum: maius LXXX. minarum: minus LX. de quibus uberius ac fuſius diſputaui in quinto libro De menſuris & ponderibus. de maiori loquitur Virg. in IX. Æneidos.

Et tripodas geminos, auri duo magna talenta.

Et Liuius in lib. XXXVIII. Argenti probi duodecim millia Attica

talenta dato intra duodecim annos penſionibus æquis. talentũ ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat. De minori uero loquitur Iulius Pollux. cuius uerba poſtea ſubſcribam, & Sext. Pompeius Feſtus cum ſcribit. Talentorum non unum genus. Atticum eſt ſex millium denariûm. drachmas autem more reliquorum ſcriptorum uertit: quanquam legitimi eiuſdem ponderis non fuerint, ut alias dixi. Maius igitur talentum Atticum eſt $\overline{\text{VIII}}$ drachmarũ Atticarum: minus $\overline{\text{VI}}$. Sed talentum Æginæum fuit $\overline{\text{X}}$. drachmarum Atticarum: $\overline{\text{VI}}$ uero drachmarum Æginæarum. etenim decem drachmæ Atticæ ualebãt ſex drachmas Æginæas, quod ex Iulio Polluce percipitur, qui ſcribit drachmam Æginæam decem obolos Atticos ualere. Euboicum autem talentum fuiſſe quadraginta minarum, $\overline{\text{IIII}}$. uero drachmarum Atticarum: $\overline{\text{VII}}$D. nummũm ciſtophorũm, ex Feſto intelligimus qui ſcribit lib. v. Euboicum talentum nummo Græco ſeptem millium & quingentorũ ciſtophorũm eſt: noſtro quatuor millium denariorum. Ex Herodoto aũt uidetur percipi poſſe id uel eiuſdem ponderis fuiſſe cuius Atticum minus, uel quinquaginta ſex minas ac fermè ad duas minæ tertias pependiſſe. nam numeri mendum continent. de qua re in cõmentarijs noſtris diſſeremus. Rhodium uero fuit $\overline{\text{IIII}}$D. drachmarum. ſcribit enim idem. Rhodium & ciſtophorûm quatuor millium & quingentorum denariûm. At Siculum uetus fuit quatuor & uiginti minarum: nouum, duodecim. cuius rei Suidas autor eſt. Atq; ita ſe habent talenta Grecorum. Ægyptium autem pendit libras LXXX. quod in naturali hiſtoria ſcriptum reliquit Plinius. cuius uerba ſunt. Iam Cyrus deuicta Aſia pondo XXXIIII. millia inuenerat: præter uaſa aurea aurumq; factum, & in eo folia platani, uitemq;. qua uictoria argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis. cuius pondus quindecim talenta colligebat. talentum autem Ægyptium pondo LXXX. pendere Varro tradit. Talentũ uero Babylonium fuit ſeptem milliũ drachmarũ Atticarum: Syrium mille et quingentarum, utriuſq; rei autor eſt Iulius Pollux. Suſcepit autem Græcorum conſuetudo ut tres aurei Attici dicerentur auri talentum: quemadmodũ Miſenorum ut quatuor argentei, quibus tributum ſoluimus, dicantur argenti bes, quem noſtri marcam nominant. cum ſi pondus ſpectes Atticum talentum pendat aureorum Atticorum tria millia: noſter bes argenteorum, quibus tributa ſoluimus, octo & octoginta. Quod autem Homeri temporibus talentum parum ualebat, diſcere poteris, ſcribit Pollux, ex curſu equorum. in quo præmiũ certaminis tertio eſt lebes: quarto, duo auri talenta. Eodem modo uidentur eſſe accipienda talenta de quibus Feſtus ita ſcribit. Alexandrinum eſt duodecim denariûm: Neapolitanum, ſex denariûm: Syracuſanum, trium denariûm: Rheginum, uictoriati. Nunc de minis dicam, quarum Attica iterum

duplex

duplex eſt, uetus & noua Solonis. illa LXXV. drachmarum, hæc C. ut libro quinto De menſuris & ponderibus explicaui. Euboica uero mina æque ac Solonis C. fuit drachmarum. quod ex Polluce & Herodoto poteſt intelligi. etenim Babylonium talentum, ut Pollux ſcribit, ualet ſeptem millibus drachmarum Atticarum, quæ efficiunt LXX. minas Atticas. Euboicis autem minis totidem ualere idem Babylonium talentum in Thalia ſcriptum reliquit Herodotus. Alias præterea quaſdā minas in libris De menſuris & ponderibus expoſui, quibus an rem nummariam ueteres explicarint, nec ne, certo ſcire non poſſumus.

De his ſatis: nunc de monetarum temperaturis dicam. Cum monetæ aureæ tam ueteres quàm nouæ partim ſint puræ, partim miſtæ, ut cōſtet de pondere, ſi harum temperaturas non habuerimus cognitas, nec cuius precij fuerint, aut ſint, certo poſſumus ſcire. ueterum autem monetarum, quæ non extant, & de quarum temperatione non eſt memoriæ proditum, miſturas perſpectas habere non poſſumus. earū uero quæ extant, ſeu ueteres ſeu nouæ fuerint, temperaturas perito ad uſum ac artem huius rei, licebit explorare: ſiue ipſi uiſum fuerit eas coticulis atterere: ſiue magis uoluerit eas in fornaculis igni excoquere: ſiue deniqꝫ placuerit argentū ab auro, æs ab argento, aqua illa aurificum ſecernere. Atqꝫ, ut rurſus ordiar ab aureis, cum in omni auro inſit aliqua argenti portio, ueteres non modo Græci & Romani, ſed etiam externi cum ex eo nummos ſignare uellent, ſi ipſi legitima portio naturaliter inſita non eſſet, deficientem uidentur ſuppleſſe, excoxiſſe redundantem. Darius uero rex Perſarum, ut Herodotus ſcribit, quoad fieri potuit, omnem excoxit. itaqꝫ aurei Darici longe omnibus præſtant. quinetiā ut Aurelianus imperator uetus pondus reſtituit aureis nummis, ita qui ei ſucceſsit Tacitus puros aureos percuſsit. nam ſenatum iuſsit prouidere ne quis auro miſceret argentum, argento æs, ęri plumbum. At in aureis Atticis aliquando inerat ut minimum quinta uilioris metalli pars, quod ex Crate comico Athenienſe, qui ſcripſit ſemiſextam aurei partē octo obolos eſſe, uidetur percipi poſſe. quia enim octo oboli ſunt dimidia ſextæ pars, ſedecim ſunt ipſa ſexta. ſex ergo et nonaginta, integer aureus. tot uero oboli ſedecim drachmas efficiūt. quoniam autem aureus Athenienſium fuit duarum drachmarū, ſequitur ut ęris quinta in eo fuerit portio. nam ſi ex auro puro fuiſſet, ualuiſſet ut Daricus drachmas uiginti. æs uero cum auro permiſcuiſſe Athenienſes ſignificat Ariſtophanes. Sed quia Harpocratio & Ariſtophanis interpres ſcribunt ſtateres Daricos ualere aureos Atticos, intelligimus in eis aliquando ut in alijs aureis Græcis, qui extant, & item externis ferè fuiſſe quinquageſimam argenti portionem. Græcos dico eos quos percuſsit Philippus, Alexāder, Demetrius: externos, quos Pruſias, Mithridates, & alij reges. Ad quorum bonitatem proxime acce-

dunt

dunt aurei Romani quos ſignarunt cōſules & imperatores à Iulio Cæſare uſq; ad Veſpaſianum. etenim ferè in ſe continent octauam & quadrageſimam argenti portionem. reliquorum uero imperatorum nonnullorum quartam & uiceſimam. ſic etiam in Græcis & externis, qui non extant, arbitror fuiſſe diſcrimen. Aurei autem nummi, qui his noſtris percutiuntur temporibus, ita ſe habent. Vngarici, Hiſpani, Turcici, ducati Veneti ſignantur ex auri beſſe Noribergio, in quo inſunt argenti ſex binæ ſiliquæ, ut noſtri monetarij partiuntur, id eſt ſextula. quæ quia eſt octaua & quadrageſima pars, illi eandem, quam optimi ueteres aurei Romani, habent temperaturam. Ducati uero Romani, Bononienſes, Lucenſes, Medioianenſes formantur ex beſſe, in quo inſunt argēti tria ſcripula, id eſt ſecunda & triceſima pars. Sed coronati Francici & Burgundici fiunt ex beſſe, in quo inſunt argēti tres ſextulæ, hoc eſt decima ſexta portio. At coronati Italici ex beſſe ſignantur, in quo inſunt argenti quinq; ſextulæ. quæ eſt nona pars, & tres nonæ partis quintæ. aliqui tamen aliquanto minus argenti in ſe continent: ſed qui minimum quatuor ſextulas id eſt duodecimā partem. Poſtremo Rhenani ſignantur ex beſſe, in quo inſunt argenti ſex binæ ſextulæ, id eſt quarta pars. itaq; id genus aurei albeſcit. Sed magis ex auro argentoſo conſtant Philippei Brabantini & Vilhelmei Holādici. nam conficiuntur ex auri beſſe, in quo inſunt quindecim auri binæ ſextulæ, nouem argenti. At argentei nummi ueterum etiam uariant temperatura. Aryandici uero ex argento puriſsimo fuerunt. Aryandes em̄ ut libro primo dixi, omne plumbum, quoad fieri potuit, excoxit. excoqui autem poteſt ut in argenti beſſe reſideat tantummodo una plumbi drachma, in libra, drachma cum dimidia. nam non raro damnum facit argentum ſi is, qui ipſum perpurgat, pergit ultra excoquere. In uetuſtiſsimis Græcorum nummis argenteis, qui extant, ut in aureis, ferè ineſt etiā quinquageſima metalli uilioris portio. item in externis: Romani uero nummi argentei quos percuſſerunt cōſules & imperatores uſq; ad Veſpaſiani tempora ferè continent in ſe octauam & quadrageſimam uilioris metalli partem: quos hi, qui Veſpaſiano ſucceſſerūt, interdum quartam & uiceſimam. quanquam temporibus conſulum Liuius Druſus, autore Plinio, in tribunatu plebis octauam partem æris argento miſcuit: & ex imperatoribus Tacitus et fortaſsis alij ex puro argento ſignarunt denarios alioſq; nummos. & contra nonnulli cum maiori æris portione quàm ex his, de quibus iam dixi, una ulla fuerit, argentum temperarunt. At Germanorum nummi argentei partim ſunt puri, partim miſti. ex puro argēto ſunt tenuiſsimę illæ ueteres bracteæ in Miſena erutæ, in quibus olores ſunt impreſsi. ſimiliter puri nummi ſunt, qui non precij perſoluendi cauſa, ſed muneris dandi, ſolent percuti. hi diuorum & principum & clarorum uirorum imagines

expri

exprimunt, & uarias hiſtorias tam ſacras quàm profanas. non autem unius ponderis ſunt, ſed modo duarum unciarum, modo unciales, modo ſemunciales, modo didrachma, modo drachmæ: nunc uero minores maiores'ue. nam Deſiderij Eraſmi imaginem ex argento uidi libralem. qui nũmus altera parte exprimebat Terminũ cum hac inſcriptione: Nulli cedo. obolo autem leuiores ſunt qui ſpeciem gerunt diui Pauli. Verum in nummis argenteis miſtis, quibus Germani utuntur, diuerſa ineſt æris portio. etenim nummi argentei Miſenorum, qui ſuperioribus annis percuſsi ſunt, unciales, ſemunciales, didrachma conſtãt ex argenti beſſe, qui decimam ſextam æris partem tantummodo in ſe continet. itaq; id genus nummus argenteus uncialis ualet aureo Rhenano: item duo ſemunciales, atq; etiam quatuor didrachma. Angelici autem ſiue Srechenbergij ſignantur ex argenti beſſe in quo ineſt plus quàm octaua æris pars: nimirũ uncia una, oboli tres, æreola duo: eorum uero ſeptem ualent pro aureo Rhenano. At nummi argentei qui ex tributo nomen inuenerunt, conficiuntur ex beſſe, qui argẽti uncias tres, drachmas ſex, ſcripula duo, obolum unum, ſiliquam unam, ſiue æreola duo in ſe continet: æris autem uncias quatuor, drachmam unam, ſiliquas duas. unus uero & uiginti aureo Rhenano æſtimantur. Sed dimidij nominati ſignantur ex beſſe, in quo ſunt argẽti unciæ duę drachmæ duæ, ſcripulum unum: æris autem unciæ quinq;, drachmæ quinq;, ſcripula duo. eorum duo & quadraginta precium habent aurei Rhenani. At quadrantes nuper primum ſunt percuſsi, de quibus dicam poſtea. Nummuli uero, quorum duodecim ualent nummo, qui ex tributo nomen inuenit, conficiuntur ex beſſe conflato ex argenti uncijs duabus & drachma una: atq; ex æris uncijs quinq; & drachmis ſeptem. eiuſmodi igitur bes taxatur duobus aureis Rhenanis & tertia unius parte, ac reliqui ſunt quatuor nũmuli. Similiter ſe habet alterum genus nummulorum, quorum quatuor & uiginti ualent nummo, qui ex tributo nominatur. Itaq; omnibus his nũmis ſecũdum portionem argenti, quod in eis ineſt, fere idem eſt precium. tot enim in unoquoq; genere ex argenti puri beſſe ſignantur, quot ualent paulo plus aureis Rhenanis octo & dimidio. ueruntamen minoribus nummis & nummulis aliquid de argento adimitur, ut precium monetarijs, qui ponũt pluſculum operæ in eis cudendis, perſolui poſsit. Extant præterea, etſi pauci, uetuſtiores argentei, quos maiores noſtri, cum tributa conferrent, dominis numerauerunt. etenim anno MCCCXC. Vilhelmus cognomento Cocles princeps Miſenæ & Balthaſar princeps Toringię, fuit uero Balthaſar, Vilhelmi patruus, ex beſſe qui quatuor uncias & ſemunciã argenti in ſe continerent, ſignarũt octoginta. atq; hi Vilhelmini ſunt dicti. qui uero poſtea percuſsi ſunt partim ex altero Vilhelmo iam duce Saxonum, partim ex Iudaico capite cognomen traxerũt.

Quoniam

Quoniam uero eorum uiginti aureo Rhenano permutãtur, eo modo bes argenti minoris uenit: nempe aureis Rhenanis octo. Vilhelminos uero alteros, fratres Fridericus & Vilhelmus principes Miſenæ & eorum agnatus Balthaſar princeps Toringię percuſſerũt anno MCCCC. eos qui ex Iudaico capite cognomen traxerunt, ijdem fratres Fridericus & Vilhelmus iã duces Saxoniæ facti ſignarũt anno MCCCCXLIIII. ijdem fratres eodem tempore etiam percuſſerunt nummos, quorum tres ualebant uno Vilhelmino, atq; ſexaginta aureo uno Rhenano. in eos autẽ impreſſus eſt leo cum tribus trabibus, quæ ſunt inſignia Landesbergia. eiuſmodi nummi centum pendunt beſſem, in quo ineſt argenti ſeſcuncia. qua ratione bes argenti uenit octo aureis Rhenanis et tredecim id genus nummis cum tertia unius parte. qui reſidui nummi partim numerantur monetarijs. eorum uero admodum pauci extant. ijdem fratres eadem nota percuſſerunt nũmulos, quorum nouem ualent Vilhelmino: centum & octo aureo Rhenano: ſeptem & triginta pendunt ſemunciã. in quibus nummulis nunc uſitatis etiam ueſtigia antiquæ probæ monetæ remanent: appellanturq; nummuli antiqui. ijdem deniq; principes percuſſerunt nũmulos his minores. quorum duo ualent nũmulo antiquo, decem & octo Vilhelmino, atq; hi etiam in uſu cõmuni ſunt. Sed quærat ex me quiſpiam quo modo principes Miſenæ monetam tam probam cudere potuerunt, cum emant à metallicis argẽti puri beſſem ſeptem aureis noſtratibus, & tredecim nummis, quibus tributa perſoluimus. reſpõdeo: bes Fribergius multo grauior eſt Erphurdano ſiue Miſeno. eum iam ab eo tempore, quo metalla Fribergi primum fodi cœperunt ſeptem aureis noſtratibus emunt. quocirca ſine aliquo detrimento nummos tam bonos percutere potuerunt. Sed redeo ad propoſitũ. Decimotertio poſt anno hoc eſt MCCCCLVII. iterum mutata eſt moneta & nummi argentei minoris formæ, ſed eiuſdem precij, cuius eſſent Vilhelmini, percuſsi ſunt. qui etiã his temporibus reſtant, & in manibus habentur. ſed ualent nummulis maiuſculis, quos etiam duplos nominare ſoleo decem & octo. Quoniam uero finitimi principes etiam tunc uiliorem monetam cuderẽt, eamq; Toringię & Miſenæ importarent, precioſiorem uero exportarent, Erphurdani ut ſibi ſuiſq; cauerent, ſanciuerunt ut eiuſmodi argentei ſinguli ualerent nummulis maiuſculis quindecim, cum antea duodecim tantum ualerent. Sed cum principibus, ut ea cautio hiſce rebus adhiberetur, non placeret anno MCCCCLXV. noui argentei, quos, cum tributa penderent, dominis darent Miſeni, percuſsi ſunt. eorum autẽ unus & uiginti æſtimantur aureo Rhenano: ſed duo & uiginti tantum argenti in ſe continent, quantũ uiginti Vilhelmini, hoc eſt unciam unã.

Poſt hos argenteos nummi unciales, ſemunciales, didrachma, & reliqui, de quibus ſupra dixi, ſunt percuſsi, At anno MDXXXVI rurſus aliquid

aliquid detractum eſt de argento. etenim ex beſſe, qui argenti uncias ſeptem & drachmam unam, ſcripulum unum, ſiliquā unam in ſe continet ſignati ſunt octo unciales, ſedecim ſemūciales, duo & triginta didrachma. qua ratione ex argenti puri beſſe conficiuntur octo unciales nūmi: atq; remanent ſex & quinquaginta quintæ & ſexageſimę unius uncialis nummi partes. ſemunciales autem ſedecim, atq; reliquæ ſunt ſeptem & quadraginta quintæ & ſexageſimę unius ſemūcialis partes. didrachma uero quinq; & triginta: atq; reſiduæ ſunt nouem & uiginti quintæ & ſexageſimæ unius didrachmi partes. At nummi quibus tributa perſoluimus ex beſſe argenti puri ſignantur centum nonaginta tres: atq; remanēt undecim quartę & uiceſimę unius eiuſmodi nummi partes. Nummi uero quorum quatuor ualent uno, quo tributa perſoluimus, DCCCXI. atq; reliquę ſunt quinq; ſextę unius partes. Nūmuli aūt maiuſculi, quorū duodecim permutātur uno, quo tributa perſoluimus, IICCCCXXXV. & reſidua eſt dimidia unius pars. Miſenæ monetæ bonitate proxima eſt Boemica. quam ob rem cū duces Saxoniæ anno MCCCCXLIIII. omnes alias externas monetas à ſuis regionibus excluſerunt, has ſolas non exterminarunt. attamen anno MDXXXVI. quia uilior Boemica moneta cum meliore Miſenę & Toringiæ importaretur, eam omnem præter Ioachimicam regionibus prohibuerunt. Nummi autem argentei Boemici, quos antiquos nominamus, ex beſſe miſto ſignantur, qui argenti uncias tres, drachmas tres, ſcrupulum unum in ſe continet. itaq; eorum quatuor & uiginti taxātur aureo uno noſtrate: & paulo plus argenti habent, quam unus & uiginti, quibus nunc tributa perſoluimus. Sed multum bonitate cedunt totidem Vilhelminis, aut ex nota capitis Iudaici nominatis. itaq; ſi ex integro beſſe argenti puri, cum legitima æris portione permiſti ſignanē tales nummi antiqui, ualent octo aureis noſtratibus & reliqui ſunt nouē eiuſmodi nummi & ferè tres nummuli albi dicti. quorum ſeptem æſtimantur uno antiquo. quanquā autem duo nummuli nigri, quos Gorlicenſes, ſed non ſoli cudunt, pro uno ualent albo, tamen minoris precij ſunt. etenim bes in ſe continet argenti unciam unam, drachmas duas, ſcripula duo, ſiliquas duas. qua ratione ex argenti puri beſſe ſignantur tot nummuli nigri, quot ualēt aureis noſtratibus tredecim cum dimidio: & ſuperſunt de id genus nummulis quatuor & uiginti. At Slicones abhinc annos triginta percuſſerunt nummos unciales & ſemunciales ac didrachma. in quibus tantum argenti ineſt, quantum in Miſenis eiuſdem ponderis. nunc Ferdinandus rex Boemiæ eoſdem percutit ferè ſimiles Miſenis, qui nunc ſignantur. Sequuntur nummi quos ferire ſolent duces Boioariorum & aliquot liberæ Sueuorum ciuitates. quorum unciales & ſemunciales, & tam hi qui ualent ſex crucigeris quàm qui duodecim, cōficiuntur ex beſſe in quo inſunt argenti unciæ

ſeptem, drachma una, & drachmæ quarta, quam nummum ipſi uocãt: æris uero ſemuncia & drachmæ duæ ac tres drachmæ unius quartæ, ſiue, ut ipſi loquuntur, tres nũmi. Iſta igitur ratione ex argenti puri beſſe ſignantur nummi, qui ualent aureos nouem & quartam unius aurei partem. hoc eſt crucigeros quindecim. Nummi uero qui ualent tribus crucigeris ex beſſe conficiuntur, in quo tantum ęris ineſt, quantum argenti. quomodo ex beſſe argenti puri ſignãtur tot iſtius generis nummi, quot æſtimantur nouem aureis, & reliqui ſunt tales nummi numero ſeptem: id eſt crucigeri unus & uiginti. quorum ſex maioris operæ gratia cuduntur. At ipſi crucigeri conſtant ex beſſe, qui in ſe continet argenti uncias tres & dimidiam, æris autem uncias quatuor & dimidiam. qua ratione ex argenti puri beſſe conficiuntur tot crucigeri quot ualent nouem aureis: & reſidui ſunt unus & triginta. atq; hic etiã propter maiorem operariorũ laborem ſedecim cuduntur. Sunt præterea duo nummulorum genera: alteros duplos poſſumus appellare, ſimplos alteros. horum duo ualent crucigero: illorum quatuor. utriuſque generis tot ex beſſe argenti puri ſignantur, quot ualent decem aureis & ſex crucigeris. Eiuſdem precij nummos argenteos ſignat rex Ferdinandus in Pannonia ſuperiori, ſed ex beſſe Viennenſi, qui, ut ſupra dixi, maior eſt Noribergio. ſiue igitur nummos percutiat unciales, ſiue ſemunciales, ſiue didrachma, ſiue eos qui ualent pro duodecim aut ſex crucigeris, ex tali beſſe argenti puri conficiuntur tot nummi, quot æſtimantur aureis decem, & reliqui ſunt quatuor & quinquaginta crucigeri. At ex eodem argenti puri beſſe Viennenſi tot nummi, qui ualent tribus crucigeris, ſignantur, quot ualent aureis decẽ et reſidui ſunt tales nummi numero tredecim, id eſt crucigeri XXXIX. tot uero crucigeri, quot ualẽt undecim aureis, atq; reſidui ſunt duodecim crucigeri. tot autem nummuli dupli, quot ualẽt undecim aureis atq; reliqui ſunt ſeptem & uiginti crucigeri. tot deniq; ſimpli, quot ualent undecim aureis, & remanent quatuor & quadraginta crucigeri. Sed argẽtei nummi Agrippinenſes, dimidij albi dicti, Moguntini albi, Treuirorũ albi rotati ſignantur ex beſſe Agrippinenſi, qui, ut dixi, eiuſdem ponderis eſt, cuius Erphurdanus, in quo inſunt argenti unciæ tres atq; dimidia & drachma una atq; ſcripulum unum. quo modo ex Miſeno beſſe argenti puri tot cuiuſq; generis nummi cõficiuntur, quot permutantur aureis octo, quindecim nummis, quibus Miſeni tributa perſoluunt, & nummulis maiuſculis duobus & dimidio. At argentei nummi Noribergij, principis Francorum, epiſcopi Babergenſis, principis Palatini, qui quinq; ualent nummulis, item qui decem ſignãtur ex beſſe Noribergio qui in ſe cõtinet argenti uncias tres et drachmas duas, ac obolum unum & ſiliquam unam. qua ratione ex beſſe Miſeno tot conficiuntur nummi, quot ualent aureis octo, nummis duodenarijs quindecim

cim,& uno poſterioris generis nummulo. Tales autem nummi Noribergij & Francici quinquaginta et duo eorundem nummuli ualent aureo Rhenano. quinq; et uiginti alterius generis, ac eorundem nummuli duo, tantundē. Nummi aūt epiſcopi Vircebergenſis, quos ſolidos nominãt, ſignãtur ex beſſe, in quo inſunt unciæ argēti tres ac dimidia & ſcripulum unum. quo ſanè modo tot id genus nummi conficiuntur ex beſſe Miſeno argenti puri, quot æſtimantur octo aureis, et quatuor nummis duodenarijs, ac prioris generis nummulis, quos maiuſculos uel duplos ſoleo nominare, nouem & dimidio. tales uero nummi Vircebergenſes octo & uiginti ualent aureo Rhenano. Sed nummi unciales & regis Danorũ & regis Suedorũ & liberarũ Saxoniæ ciuitatũ eandem temperaturã habent quam argentei quos Liuius Druſus in tribunatu plebis percuſsit. Ærei poſtremo Romanorũ nũmi triumuirûm temporibus ex ære & ferro fuerunt temperati. nam Antonium unum ex his æri miſcuiſſe ferrum Plinius bonus autor ſcribit. ſed quotam ferri partem miſcuit æri, memoriæ non prodidit. Subijciam hic ueterum nummûm notas. aſsis quidem, quod libralis fuerit hæc eſt Ⱡ, uel Ł: dupondij, quod bilibris, hæc ȽȽ, uel ŁŁ: ſeſtertij, quod duos aſſes & dimidium ualeret, hæc ŁŁS, uel HS, uel Ꟈ. prima eſt apud Valerium Probum: altera in uetuſtis libris & inſcriptionibus: tertia in quibuſdã inſcriptionibus in Hiſpania repertis. Quinarij uero hoc eſt ſignum Ɐ: denarij hoc, ⁎, uel Ӿ. Aliorum autem nummûm Romanorum notas poſui in libro quarto, qui eſt De ponderibus Romanis inſcriptus.

GEORGII AGRICOLAE LIBER TERTIUS

DE PRECIO VETERVM MONETARUM.

PRoximo libro monetarum pondus & temperaturam, quoad fieri potuit, explicaui, nunc dicã de precio ueterum monetarum & de rei nummariæ ſummis, quas ſcriptores memoriæ prodiderũt: quæ res perdifficiles habet explicatus & eſt ualde laborioſa. etenim qui unam aliquam ueterem monetam noua uoluerit explicare, ei neceſſe eſt primo utriuſq; pondus expendere. deinde ſi neutra pura fuerit utriuſq; temperaturam explorare. tum, quod ad ueterem pertinet, ſi extiterit conſiderare utrum uere uetus ſit an ad ueteris exemplar facta. atq; ſi uere fuerit uetus, inte-

gra ſit an mutilata uel attrita uel corroſa. ſi nullæ eius reliquiæ fuerint, perquirere quid de eiuſdem pondere & temperatura ſcriptum ſit. nam hæc omnia niſi quis diligenter aduerterit, imò uero etiam penitus perſpecta planeq́; cognita habuerit, nullius antiquæ monetæ preciũ, nullius rei nummariæ ſummã recte poterit explicare. quocirca de precio monetarum, quas uetuſtas obruit, & quarum pondus & temperaturam ſcriptores memoriæ non tradiderunt, nihil certi poſſumus ſcribere. Sed ut de pondere ueterum monetarum cõſtet, eos qui omnium aurearum ſiue argentearũ precium ad unam regulam quærunt, & una ratione iudicant, multum opinio fallit. nam iſta regula ad ueritatem icirco ſemper dirigere non poteſt, quod nec aureæ omnes ex auro puro fuerunt ſignatæ: nec argenteæ omnes ex argento puro: ſed quędam ex auro uel argento puro, multæ ex miſto. Similiter, ut ueterum monetarum temperaturam habeamus cognitam, quod eam ſcriptores explicarint, ſi pondus earum ignorabimus, ne ullam quidem id genus pecuniæ ſummam, cuius precij fuerit, poſſumus exponere. Quin ſi una aliqua moneta uetus mutilata uel attrita uel corroſa ſuperfuerit de multis: quanquam eius temperaturam explorare poſſumus, tamen niſi ueterum ſcripta pondus eius nobis notum fecerint, iterum nullius id genus nummorum ſummæ precium poſſumus æſtimare. Poſtremo qui ueterum monetarum, quæ non extant, pondera ſimpliciter ex ſuæ ciuitatis ponderibus æſtimat, ignorans proportionem, quam ad uetera pondera habeant, is, etiamſi ex ſcriptoribus didicerit illarum temperaturam, non minus à uero aberrat. Itaq; cum hanc rem uiderem tam magnam habere difficultatem, ut proſpicerem & conſulerem ſtudioſis antiquitatis & hiſtoriæ, pondera ueterum monetarũ, quæ ſcriptores memoriæ mandarũt, aut nos trutina examinauimus: ſimiliter earundem miſtarum temperaturas proximo libro explicaui. pondera autem Romana & Græca libro quarto & quinto operis De menſuris & ponderibus inſcripti: externa libro ſecundo alterius operis, quod de externis menſuris & ponderibus ſcripſi. Quanta uero fuerint pondera uetera itẽ in alio libro, qui eſt inſcriptus de reſtituẽdis ponderibus & menſuris, expoſui. quos libros qui legerit, ea, quæ hic tradam, facilius cognoſcet. Rurſus autem ordiar ab aureis monetis, & puris quidem: etiamſi externæ ſint. itaq; ſinguli ſtateres Darici, quia fuerunt ex auro puro ſignati ualent aureo Vngarico atq; aurei Vngarici momentis ſexaginta duobus & dimidio. nam cum Daricus pendat duas drachmas Atticas, Vngaricus uero, ſicut etiam Hiſpanus atque Cæſarianus nuper Auguſtæ Vindelicorum percuſſus, unam drachmam Atticam & præterea tria momenta, Vngaricus & ſexaginta momenta pendunt Daricum. quoniam uero in auro, ex quo formantur etiam optimi Vngarici, ineſt octaua & quadrageſima argenti portio, aurũ Vngaricum bonitate

bonitate ſuperatur à Darico. ſed eam auri particulam, quæ deficit Vngaricum,quodammodo exæquant duo illa momenta & dimidium. deeſt enim Vngarico adhuc aliquid auri, nimirū octaua unius momenti pars. uerum eam non explicamus, ut etiam æſtimemus argentum & quod in uno Vngarico atq; in Vngarici momētis ſexaginta duobus & dimidio ineſt,& quod in Darico. etenim in auro puriſsime excocto remanet aliqua argenti particula, quanquam argentum hoc omne aliquanto pluris eſt quàm auri octaua momēti pars. Vt uero ſtudioſi bonarum literarum,in quacunq; Europæ regione habitent,auri puri precium intelligere poſsint,dicam præterea quanto auro Veneto ſignato æſtimetur Daricus,quanto Romano, quanto Francico, quanto Rhenano. Primo autem Daricus ualet ducatum unum Venetum & momenta ſexaginta tria ac dimidium,una parte momenti octaua & ſexageſima minus: ſiue momenta ſexaginta tria & triginta tres momenti octauas & ſexageſimas partes: nam ducatus Venetus, ut etiam Turcicus,eādem,quam aureus Vngaricus,habet temperaturā. ſed quia pendit momenta ſexaginta quinq; & duas momenti partes octauas & ſexageſimas, eo leuior eſt momento, duabus partibus momenti octauis & ſexageſimis minus. uerum unam non numeramus ut etiam taxemus argentum quod in ſe continet momentum. etſi uero argentarij & cæteri qui aureos nummos appendunt, tantum modo momenta, non minutas eorum particulas, numerāt, tamen eas ſi omiſerimus rei numariæ ſummas recte nō poterimus explicare. Atq; ut licuerit oratoribus & hiſtoricis interdum non accurate aliquam pecuniæ ſummam exponere, ſed Græcis dicere ἐγγύς, Latinis ferè, uel fermè ad, uel circiter, nobis, qui precia ueterum monetarum æſtimamus, non licebit. quanquam id ipſum non ſemper propter minutas particulas, quæ ratiocinio difficultatem afferunt, potuimus uitare. Deinde Daricus ualet ducatum Romanū & ſexaginta quinq; momenta, duabus momenti triceſimis ſecundis minus. Romanus eñ aureus ille & pondere atq; bonitate eius ſimilis Bononienſis, Lucenſis, Mediolanenſis idē, quod Venetus, pondus ferè habent, ſed differūt miſtura. etenim in eis ineſt ſecunda & triceſima argēti portio. atq; hic quoq; partes duas momenti octauas & ſexageſimas non annumero, ut putem argentum quod in duobus & ferè dimidio momentis ineſt. Tum Daricus ualet duos coronatos Francicos & ſeptem auri eiuſmodi Francici momenta, & tertiam momenti partem. nam duo coronati Francici, ac uero etiam Burgundici, pondere ſuperant Daricum, quod pendant Daricum & præterea quatuor et uiginti momenti ſeptuageſimas partes. ſed in auro, ex quo ſignantur, ineſt decima ſexta argenti portio. quæ efficit momenta ſeptem & quatuordecim momenti decimas ſextas partes. uerum duas tertias in numero non ponimus, ut æſtimemus etiam precium argēti,

quod tale aurum Francicum in ſe continet. Poſtremo Daricus ualet duos aureos Rhenanos & momenta triginta tria & dimidiũ, nam duo aurei Rhenani pondus habent Darici, ſex momẽtis minus. quoniam uero Rhenano ineſt quarta argenti portio, eã ſimul & pondus ſex momentorũ, quæ deſunt, aſſequuntur momenta triginta tria & dimidiũ: ſi æſtimauerimus etiã, ut ſemper æſtimari debet, precium argẽti, quod aurum Rhenanum in ſe cõtinet. Vt autem hæc expreſsiora & illuſtriora fiant unam & alteram Daricorum ſummam exponam. Tria milia Daricorum, quibus Cyrus, ut ſcribit Xenophon, donauit uatem Silanum ualent aureorum Vngaricorum V̄DCCCXL. & mometa LX. Venetorũ uero, VDCCCCXXVIII. momenta XLIX. & quinquaginta duas momenti octauas & ſexageſimas partes: at Romanorũ V̄DCCCCXCV. momenta XLIX. & uiginti & octo momenti octauas & ſexageſimas partes: ſed Francicorum V̄ICCCXLVIII. momenta ſedecim & uiginti quatuor momenti ſeptuageſimas partes: Rhenanorum autem V̄II DCLXXV. Verum decem millium Daricorum, quos idem Cyrus dedit Clearcho, precium fuit Vngaricorum X̄IX̄CCCCLXIX. & momenta XLVI. Venetorum X̄IX̄DCCLXII. & momenta XXXV. atque LVI momenti octauæ & ſexageſimæ partes: Romanorum X̄IX̄DCCCCLXXXV. & momenta LVI. atq; uiginti & duæ momenti octauæ & ſexageſimæ partes: Francicorum X̄X̄ICLX. & momenta LIIII. atq; triginta tres momenti ſexageſimæ partes, & una ſeptuageſimæ tertiæ: Rhenanorum X̄X̄V̄DLXXXIII. & tertia aurei Rhenani pars. Sed ut mihi neceſſe non ſit precium cuiuſq; pecuniarum ſummæ omnibus iſtis aureis æſtimare, proportionem, quam habent ad Vngaricum, planius explicabo: & id ipſum precium poſthac Vngaricis tantum æſtimabo. hac enim proportione cognita quiſq; ſummam cuiuſq; pecuniæ alijs aureis poterit exponere. Aureus Vngaricus pendit momenta ſex & ſexaginta, & in eo ineſt octaua & quadrageſima argenti portio. id eſt momentum unum atq; tertia momẽti pars. & octaua tertiæ particula: ſiue, quod idem eſt, momentum unum, ac decem & octo momẽti octauæ & quadrageſimæ partes. ſed Venetus pondere efficit momenta quinq; & ſexaginta, & duas momenti octauas & ſexageſimas partes, ſiue unam momenti quartam & triceſimam partem. eiuſdem uero cuius Vngaricus, eſt temperaturæ. Vngaricus igitur ualet Venetum & tres ac triginta momenti quartas & triceſimas partes. ex quo ſequitur ut ſeptem & ſexaginta aurei Vngarici ualeant octo & ſexaginta Venetos. Romanus autem aureus nec eiuſdem ponderis eſt cuius Vngaricus, nec temperamenti, ſed idem pondus quod Venetus habet, eandem temperaturam non habet. Nam ſecundam & triceſimam argenti portionem in ſe continet. hoc eſt momenta duo & unam momenti ſecundam & triceſimam partem, cum in Veneto ſit octaua & quadrageſima

geſima argenti portio. id eſt momentum unum & ſeptemdecim momenti octauæ & quadrageſimæ partes: uiginti igitur & nouem momenti octauis & quadrageſimis, atq; duabus momenti octauis & ſexageſimis tantummodo detractis, ut etiam æſtimetur argentum quod in auro Romano ineſt, præter id quod Venetum in ſe continet. itaq; aureum Romanum taxamus momentis auri Vngarici ſexaginta quatuor & decem & nouem momenti octauis & quadrageſimis partibus: exquo rurſus illud conſequitur, ut nouē et ſexaginta aurei Romani ualeant ſeptem & ſexaginta aureos Vngaricos atq; decem & nouem momenta ac undecim momenti octauas & ſexageſimas partes.

At Francicus pondere efficit tria & ſexaginta momenta & duodecim momenti ſeptuageſimas partes. argenti uero decimam ſextam partem in ſe continet. hoc eſt circiter quatuor momenta. auri autem puri momenta octo & quinquaginta, & tres momenti quartæ, atq; argenti momentum unum & una momenti quarta efficiunt auri Vngarici ſexaginta momenta. quod ſi precium duorum momentorum argenti, & trium momenti quartarum æſtimauerimus, una momenti Vngarici quarta, ut etiam taxemus exiguam auri particulam, quæ cauſa eſt cur dixi circiter quatuor argenti momenta, non integra quatuor, eſſe in Francico: atq; eam Vngarici quartam & dimidium auri momentum, quod reliquum eſt, cōiunxerimus, Francicus ualet auri Vngarici ſexaginta momenta & tres momenti quartas. atq; hoc probato cōſequens eſt tres & ſeptuaginta Francicos efficere aureos Vngaricos ſeptem & ſexaginta ac duo momenta & tres momenti quartas. Sed aureus Rhenanus pendit ſexaginta momenta, & in eo ineſt argenti quarta portio. id eſt momenta quindecim. quæ ſi æſtimabis, atq; etiā precium argenti, quod Vngaricum in ſe continet, Rhenanus ualet momēta auri Vngarici ſeptem & quadraginta, & ferè quartam momenti partem. tres ergo Rhenani æſtimantur duobus Vngaricis & nouem Vngarici momentis, ac tribus momēti quartis. Hæc quoq; hactenus. redeo ad precium auri puri. quia eius duæ drachmæ, ut ex his, quæ ſupra dixi, intelligi poteſt, ualent aureum Vngaricum & momenta ſexaginta duo & dimidium, mina auri puri æſtimatur aureis Vngaricis ſeptem & nonaginta, atq; tribus & triginta auri Vngarici ſextis & ſexageſimis partibus. aurum uero purum pondere talenti Attici ualet Vngaricorum V̄DCCCXL. & ſexaginta Vngarici momēta. At uetus aureus ſtater Atticus, in quo erat quinquageſima argenti portio, taxat̄ aureo Vngarico & momētis ſexaginta, atq; quinq; momēti octauis & quadrageſimis partib. itaq; mina auri Attici, quæ efficit ſtateres quinquaginta, æſtimat̄ XCV. aureis Vngaricis, & XXXV. Vngarici momentis, ac decē momēti octauis & quadrageſimis partibus. Talentū uero auri Attici, quod efficit ſtaterū Atticorū tria millia, ualet pro aureorū Vn-

garicorum v̄dccxxxii. ac quatuor & uiginti momēti octauis & qua dragesimis. Sed uilior aureus ſtater Atticus, qui in ſe continebat quintam argenti portionem, æſtimatur aureo Vngarico, atq; octo & triginta aurei Vngarici momentis, ac duabus momenti tertijs. ex quo ſequitur ut mina eiuſmodi auri Attici ualeat nouem & ſeptuaginta aureos Vngaricos atq; duo et quinquaginta aurei Vngarici momēta, ac duas momenti tertias. talentum uero aureorum Vngaricorum īiiidcclvii. & octo & triginta momenta. Verum alius ſtater Græcus & externus, in quo itē eſt quinquageſima argēti portio, ſed pendit duas drachmas Atticas, duos obolos, duas ſiliquas, taxatꝰ duobus aureis Vngaricis & duobus & uiginti auri Vngarici momētis, atq; octaua momēti parte. Quoniā uero auri puri duę uncię Romanę octauę partes, quas Græci drachmas uocant, ualent, quod iterū dico, aureū Vngaricū & momenta ſexaginta duo & dimidiū, libra Romana auri puri ualet aureos Vngaricos tres & nonaginta, & triginta momenta. Sed libra auri ſignati, in quo ineſt octaua et quadrageſima argenti portio, taxatur aureis Vngaricis uno & nonaginta, ac duobus & quadraginta momentis. Itaq; Romanus aureus nummus, qui pendit duos denarios & in ſe cōtinet octauam & quadrageſimam argenti portionem, æſtimatur duobus aureis Vngaricis & duodecim momētis. ſed qui pendit duas drachmas, uerum eandem, quam iam dictus, auri & argēti habet temperaturam, ualet aureum Vngaricum & ſexaginta momenta. qui uero non habet eandem miſturā, ſed ex auro ſignatur, in quo ineſt quarta & uiceſima argenti portio, permutatur aureo Vngarico & momētis quinquaginta ſeptem & dimidio, ac octaua momenti parte. Libra igitur talis auri ſignati ualet aureos Vngaricos nouē & octoginta, atq; ſexaginta momenta. At aureus Romanus qui pendit quatuor ſcripula & à Iuſtiniano ſolidus appellatur, ſi in eo ineſt octaua & quadrageſima argenti portio, ualet Vngaricum & decem & octo momenta: ſi quarta & uiceſima, aureum Vngaricum & ſedecim momenta, & uiginti octauas & quadrageſimas momenti particulas. Verum tetraſtateri Cyrenenſium temperaturam ignoramus. ſi uero licebit exiſtimare cōmunem fuiſſe, tantus aureus æſtimatur ſeptē aureis Vngaricis, duobus & quadraginta momentis, uiginti momenti octauis & quadrageſimis partibus. Similiter ſi aureus Hebræorum ſiclus, ut argenteus fuit, ut uidetur fuiſſe, quatuor drachmarum Atticarum, & eiuſdem, cuius cæteri aurei, temperaturę, ualet aureos Vngaricos tres, & momenta quatuor & quinquaginta atq; decem momenti octauas & quadrageſimas partes, armillæ igitur aureæ pondo decem ſiclorum, quibus ſeruus Iſaaci donauit Rebeccā, ualent aureos Vngaricos octo & triginta, momenta quatuordecim, quatuor momenti octauas et quadrageſimas partes. Inauris uero aurea, cui pondus fuit dimidij ſicli aureum Vngaricum unum

unum & dimidium, & momenta ſeptem & uiginti, atque quinq; momenti octauas & quadrageſimas partes. at auri talentū, ex quo, ut ſcriptum eſt in libro egreſſus ex Ægypto, factum eſt candelabrum cum ſcyphis, ſphærulis, lucernis & alijs, quia Ioſephus maius intelligit, æſtimatur aureorum Vngaricorum XXIIDCCCCXXVIII. & duobus momentis. Cyzicenus uero ſtater, qui ualuit in Boſphoro octo & uiginti drachmas Atticas, taxatur duobus aureis Vngaricis & quatuor & uiginti momētis, & duabus momenti tertijs, ac decem & octo atq; decimæ octauæ tertia unius tertiæ momenti partibus quintis & quadrageſimis, ac duabus & dimidia unius quintæ & quadrageſimæ tertijs: ſiue, ut planius & apertius dicā, duobus aureis Vngaricis, duodecim noſtris duodenarijs & undecim nummulis duplis. ergo tria millia Cyzicenorum apud Xenophontem lib. VI. De Cyri aſcenſu ad Babylonem æſtimantur aureorum Vngaricorum VIICXXVII. atq; momentis decem & octo, uno nummo unciali, uno ſemunciali, nouem duodenarijs, quatuor duplis, uno ſimplo. De aureis nummis ſatis, nunc ad argenteos uenio. atq; rurſus ordirer à puris, & quidē Aryandicis, ſi Herodotus eorum pondus explicaſſet. quod, quia nobis ignotum eſt, de argenti puri precio dicam. id enim qui intelliget, etiam Aryandici precium intelliget. Attica drachma, ut dixi, pondus habet trium & ſexaginta momentorū, Erphurdana uero, ſiue Miſena, ſeptem & ſexaginta momentorum, & quinquaginta momenti quartarum & ſexageſimarum partium. hæc igitur grauior eſt illa quatuor momētis, & quinquaginta momēti quartis et ſexageſimis partibus. Itaq; argentum purum, cui pondus eſt Atticæ minæ, ſiue ſignatum fuerit ut Aryandicum, ſiue non fuerit ſignatum, pendit drachmas Erphurdanas duas & nonaginta, & momenta quatuor & ſexaginta, ac octo momenti quartas & ſexageſimas partes. id eſt, beſſem unum Erphurdanum & drachmas octo & uiginti, ac momenta quatuor & ſexaginta, atq; octo momenti quartas & ſexageſimas partes. Cui uero argento puro pondus eſt talenti Attici pendit beſſes Erphurdanos duos & ſeptuaginta, drachmas quinquaginta, momenta octo & quadraginta, quatuor & quadraginta momēti quartas & ſexageſimas partes. Atq; argentum quidem purum, cui pondus eſt Atticæ minæ uel talenti, ſi preciū eius æſtimatur argento itē puro, tantū ualet: ſi uero argento noſtro ſignato, ualet duodecim unciales, unum ſemuncialem, octo duodenarios, octo duplos, unum ſimplum: ſeu octo Vngaricos, unum ſemuncialem, octo duodenarios, octo duplos unum ſimplum. Talentum autem Atticum argenti puri taxatur uncialibus ſeptingentis ſeptuaginta duobus, ſemunciali uno, duodenarijs ſex, duplis decem, ſimplo uno. At in mina Attica argenti ſignati ineſt quinquageſima plūbi portio. hoc eſt. drachmæ duæ: argenti uero, drachmæ octo & nonaginta. quod argentum pendit

pendit unã & nonaginta drachmas Erphurdanas,quinq; & quinquaginta momenta, octo & quinquaginta momenti quartas & ſexageſimas partes. id ipſum argenti pondus in ſe continet bes Erphurdanus unus & dimidius ac undecima beſsis pars & paulo plus quàm una undecimæ decima.id eſt.Erphurdanæ drachmæ centum & una, ſcripula duo,ſiliqua una,grana tria. ex quo ſequitur, ut Attica drachma argenti ſignati ualeat argenti noſtri, ex quo ſignantur nummi unciales & ſemunciales & didrachma, drachmam Erphurdanam unam, & granum unum,ac paulo plus quàm quartam grani partem. Grana autem de quibus nunc loquimur duo et ſeptuaginta pendunt drachmã unã. atq; granum unum ferè ualet pro uno nũmulo noſtro ſimplo:& quarta grani pars,pro quarta ferè ſimpli parte. octo igitur drachmæ Atticę ualent nummum noſtrum uncialem & quinq; nummulos duplos: tetrachmum Atticum, ſemuncialem ac duos nũmulos duplos & unum ſimplum:didrachmũ Atticum,noſtrum didrachmum, atq; unum duplum & dimidiam ſimpli partem. Cum autem in nummis uiginti uno & dimidio à tributo appellatis ferè tantum argẽti inſit quantũ in nummo unciali, uel duobus ſemuncialibus,uel quatuor didrachmis, nummus uncialis,aut duo ſemunciales, aut quatuor didrachma recte æſtimantur nummis uiginti uno & dimidio,non quatuor & uiginti ex tributo nominatis.nec nummus à tributo appellatus ualet tantummodo duodecim nummulis duplis,ſed præterea ſimplo uno,& una ſimpli ferè ſexta.itaq; duodecim duplos poſt hac ſemper duodenarium uocabimus,ut eum à nũmo ex tributo nominato, diſtinguere poſsimus. nec uero etiam ducenti octoginta octo dupli ualent,ut uulgus æſtimat,uncialem:ſed ducenti ſeptuaginta quinq;.nam æs,ſi etiam ęſtimaueris id quod in unciali ineſt,nondum ualet duplum:& æs tantulum,quantulum ineſt in his nũmulis nemo admodum curat. ad hos igitur ducentos ſeptuaginta quinq; duplos, ſi addideris eos quinq;, quos præter uncialem ualent octo drachmæ Atticæ,recte drachmam Atticam æſtimabis duobus duodenarijs,& undecim nummulis duplis: ſiue,quod idem eſt, quinq; & triginta nummulis duplis. quod ſi etiam æs, quod ineſt in ducentis ſeptuaginta quinq; nummulis, æſtimaſſem,ut nõ poteſt æſtimari,uno duplo, tamen drachma Attica quartam tantum ſimpli partem plus,quam nũc dico,ualeret. Tetrobolum autem Atticum taxamus uno duodenario, undecim duplis,duabus ſimpli tertijs: dimidiam drachmam uel triobolum, uno duodenario, quinq; nũmulis duplis, uno ſimplo:diobolũ, undecim duplis, uno ſimplo,una ſimpli tertia:obolum, quinq; duplis,uno ſimplo, quatuor ſimpli quintis: dimidium obolum,duobus duplis, uno & dimidio ſimplo,duabus ſimpli quintis:chalcum, quem æreolum interpretantur nonnulli,uno ſimplo,& paulo plus quàm quinq; ſimpli ſextis: minutũ, ſeu, ut eſt apud

Sene

Senecam, minutia, λεπτὸν Græci uocant, ferè una ſimpli quarta. quod genus uiliſsimos nummulos Egrani quondam ſignarunt. Duodenario autem, quod iterum dico, non ſignifico nummũ argenteum illum à tributo appellatum, qui ualet duodecim duplos, & præterea ſimplum unum, ac unam ſimpli ferè ſextam: ſed, ſicuti noſtrorum mos eſt loquendi, duodecim tantum duplos. Quod ſi quis ad quinque & triginta duplos, quot æſtimaui drachmam Atticam, adijceret unum, omnia quidem ad explicandum eſſent magis expedita. tunc enim drachma Attica ualeret tres duodenarios: tetrobolum, duos: dimidia drachma ſeu triobolum, unum & dimidium: diobolum, unum. obolus, ſex duplos: dimidius obolus, tres: chalcus, ſimplum: minutum, ſeptimam ſimpli partem. Sed hanc explicationẽ, quod minus uera ſit, reijcimus. Atticæ igitur drachmæ octo ualent tres & uiginti duodenarios & quatuor duplos: uel nummum uncialem & quinq; duplos. etenim duos et uiginti duodenarios et undecim duplos putamus pro unciali. quod qui non aduerterit: ratiocinium noſtrum non intelliget. certe quidem in tot nummulis duplis tantum argentum ineſt, quantum in unciali, uel duobus ſemuncialibus, uel quatuor didrachmis noſtris. Atq; Atticorum quidem nummorũ & nummulorũ hoc ferè precium eſt. Quia uero octo drachmæ Atticę ualent nummũ noſtrum unciale, & quinq; duplos, mina Attica argenti ſignati taxatur uncialibus duodecim, ſemunciali uno, duodenarijs quinq;, duplis duobus, ſimplo uno. talentum autem Atticum argenti ſignati æſtimatur uncialibus DCCLXIII, ſemunciali uno duodenarijs tribus, duplo uno, ſimplo uno. Verum, ne magnitudo libri nimiũ creſcat, precium Atticorum nummûm, ut etiam reliquorum, alijs argenteis nũmis uel Germaniæ uel cæterarum regionũ non explicabo, ſed aureis Vngaricis. itaq; primo dicã quanto argento noſtro ſignato ęſtimetur aureus Vngaricus, quãto Venetus, quãto Romanus, quãto Francicus, quãto Rhenanus. quibus cognitis hi, quibus noſtri argentei nummi ignoti ſunt, æque ac noſtri homines precium cuiuſq; ſummæ nummariæ poterint intelligere. Nũmus noſter argenteus uncialis et ſemuncialis ualent aureum Vngaricum. atq; ſic una auri pars ualet undecim argenti partes, & paulo plus quàm tertiam undecimæ partem. cum autem Vngaricus pendat ſex & ſexaginta momenta, nummuli dupli ſex & una dupli quarta taxantur uno momento. quocirca nummus uncialis & decem duodenarij & undecim dupli & ferè unus ſimplus ualent aureum Venetum: uncialis uero & decem duodenarij atq; ſeptem dupli, & duæ ſimpli tertiæ Romanum: ſed uncialis ac octo duodenarij & octo dupli, atq; unus ſimplus, Francicum: at uncialis quatuor duplis minus, Rhenanum. Attica igitur mina, quia æſtimatur nũmis uncialibus duodecim, ſemunciali uno, duodenarijs quinq;, duplis duobus, ſimplo uno, ualet aureos Vngaricos

octo

octo, unum ſemuncialem, quinq; duodenarios, duos duplos, unum ſimplum: Venetos item octo, unum ſemuncialem, nouem duodenarios, duos duplos, unum ſimplum: Romanos etiam octo, uncialem unum, ſex duplos, duas ſimpli tertias: Francicos nouem, duodenarios ſeptem, ſimplum unum: Rhenanos duodecim, ſemuncialem unum, duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplum unum. At argenti ſignati talentum Atticum, quia æſtimatur uncialibus DCCLXIII. ſemunciali uno, duodenarijs tribus, duplo uno, ſimplo uno ualet aureos Vngaricos DIX. duodenarijs tribus, duplo uno, ſimplo uno: Venetos DXVI. unũ ſemuncialem, nouem duodenarios, unũ ſimplũ: Romanos DXXI. uncialem unum, duodenarios nouem, duplum unum, duas ſimpli tertias: Frãcicos DLIII. undecim duodenarios, duplos quatuor, ſimplum unum: Rhenanos DCCLVI. ſemuncialem unum, duodenarium unum, ſimplum unum. Verum drachma Æginæa æſtimata fuit decem obolis Atticis. ualet igitur quinq; duodenarios & undecim duplos: triobolũ Æginęũ, duos duodenarios, quinq; duplos, unum ſimplum: obolus Æginæus, nouem duplos, unum ſimplum, duas ſimpli tertias. itaq; ſtater Corinthius, quia æſtimatus fuit decem libris, quarum quæq; ualebat obolum Æginæum, taxatur octo duodenarijs, duobus duplis, duabus ſimpli tertijs. Sed minæ Æginææ precium ſunt duodecim unciales, unus ſemuncialis, quinq; duodenarij, duo dupli, unus ſimplus: talenti uero Æginæi unciales MCCLXXII. ſemuncialis unus, duodenarij quinq;, dupli duo, ſimplus unus. At mina Euboica, ut Attica, taxatur uncialibus duodecim, ſemunciali uno, duodenarijs quinq;, duplis duobus, ſimplo uno. De talẽti Euboici precio aliàs dicam. Rhodium autem talentũ ualet unciales DLXXII. ſemuncialem unum, duodenarios quinq;, duplos duos, ſimplum unum. Iam argentum purum, quod pendit libram Romanã, pondere efficit argenti puri drachmas Erphurdanas nouem et octoginta, atq; momenta quindecim, ac triginta momenti quartas & ſexageſimas partes. hoc eſt beſſem Erphurdanum & drachmas quinq; & uiginti, ac momenta quindecim, atq; triginta momenti quartas et ſexageſimas partes. Eadem uero libra Romana argenti puri ualet noſtri argenti ſignati unciales duodecim, duodenarios octo, duplos quatuor, ſedecim ſimpli quintas & uiceſimas: ſiue Vngaricos octo, duodenarios octo, duplos quatuor, ſedecim ſimpli quintas & uiceſimas. At argenti ſignati drachma Attica & octaua unciæ Romanæ pars, quæ ſunt eiuſdem ponderis, precio nonnihil differunt. nam in tantulo Attico argento ſignato ineſt quinquageſima plũbi portio, in Romano octaua & quadrageſima, & duæ octauæ & quadrageſimæ portionis particulæ octauæ & quadrageſimæ. itaq; Attica drachma in ſe continet nouem & quadraginta argenti portiones, octaua Romanę unciæ pars octo & quadraginta, atq; ſex

&

& quadraginta octauas & quadrageſimas partes. Sed quia octaua unciæ Romanæ pars habet argenti I I C C C L. octauas & quadrageſimas particulas, ſequitur ut MCLXXV. drachmæ Atticæ efficiant tot octauas Romanæ unciæ partes, & præterea unam tantum. quæ res in magnis rei nummariæ ſummis æſtimari poteſt, in tantulo argento æſtimari non poteſt. igitur octauam unciæ Romanæ partem, æque ut drachmam Atticā taxamus duobus duodenarijs & undecim duplis. quare denarius, qui pendebat drachmam Atticam unam & dimidiam, ualebat duodenarios quatuor, duplos quatuor, ſimplum unum: quinarius eius, duodenarios duos, duplos duos, dimidiam ſimpli partem: ſeſtertius, duodenarium unum, duplum unum, quartam ſimpli partem: libella, quinq; duplos & dimidiam ſimpli partem: ſembella, duos duplos, unum ſimplum, quartā ſimpli partem: teruncius, unum duplum ac duas & dimidiam ſimpli quartas. Verum denarius legitimus, qui pendit drachmam Atticam & ſeptimam eius partem, ualet tres duodenarios & quatuor duplos: quinarius eius, unum duodenarium et octo duplos: ſeſtertius, decē duplos: libella, quatuor: ſembella, duos: teruncius, unum. Itaq; talis argenti ſignati libra Romana æſtimatur drachmis Erphurdanis ſeptē & nonaginta, ac quinq; & uiginti drachmæ quartis & triceſimis partibus, atq; quinq; unius quartæ & triceſimæ octauis. hoc eſt Erphurdano beſſe uno & dimidio, ac drachma una atque quinque & uiginti drachmæ quartis & triceſimis partibus, atque quinq; unius quartæ & triceſimæ octauis. ualet igitur unciales duodecim & duodenarios quinq; : ſeu aureos Vngaricos octo & duodenarios quinq;. Quoniā uero Romani pecuniæ ſummas plerunq; his legitimis ſeſtertijs exponunt, dicam quantum ualeant decem ſeſtertij, quantum decem ſeſtertiûm, quantū decies ſeſtertiûm. decem quidem ſeſtertij æſtimantur octo duodenarijs & quatuor duplis: centum uero uncialibus tribus & dimidio, duodenarijs tribus, duplo uno, ſimplo uno, ſiue aureis Vngaricis duobus, uno ſemunciali, tribus duodenarijs, uno duplo, uno ſimplo: Venetis duobus, uno ſemunciali, quatuor duodenarijs, uno duplo, uno ſimplo: Romanis duobus, uno ſemūciali, quatuor duodenarijs, nouem duplis, uno ſimplo, duabus ſimpli tertijs: Francicis duobus, uno ſemunciali, octo duodenarijs, ſeptem duplis, uno ſimplo: Rhenanis tribus & dimidio, quatuor duodenarijs, tribus duplis, uno ſimplo. at mille ſeſtertij ualēt unciales XXXVI. duodenarios VIII. duplos IIII. ſeu aureos Vngaricos XXIIII. duodenarios VIII. duplos IIII. Venetos XXIIII. ſemuncialem unum, duodenarios VIII. duplos X. ſimplum unum, Romanos XXIIII. uncialem unum, duodenarios V. duplos IX. Francicos XXVI. duodenarios XI. duplum unum: Rhenanos XXXVI. ſemuncialem unum, duodenarios VIII. duplos X. ſimplum unum. Sed decem ſeſtertiûm, hoc eſt decem millia

D ſeſter

ſeſtertiûm taxantur uncialibus cccLxiii. uno ſemunciali,tribus duodenarijs, uno duplo,uno ſimplo: aureis Vngaricis ccxLii.uno ſemũciali,tribus duodenarijs,uno duplo, uno ſimplo: Venetis ccxLvi. & duplo uno: Romanis ccxLviii. uno ſemunciali, ſex duodenarijs, undecim duplis,uno ſimplo,duabus ſimpli tertijs: Frãcicis ccLxiii. uno ſemũciali,quatuor duodenarijs,ſex duplis: Rhenanis cccLxviii. uno ſemunciali,octo duodenarijs,duobus duplis,uno ſimplo. Decies uero ſeſtertiûm, hoc eſt decies centena millia ſeſtertiûm ualent uncialium xxxvicccLxiii. ſemunciałẽ unum, duodenarios tres, duplum unum,ſimplum unum:aureorum Vngaricorum xxiiiiccxLii.unum ſemuncialem,tres duodenarios,unum duplum, unum ſimplum: Venetorum xxiiiidc. unum ſemuncialem,ſex duodenarios, nouem duplos,unum ſimplũ: Romanorũ xxiiiidcccLvii.ſemuncialem unum, duodenarios quinq; duplos duos, ſimplũ unum, duas ſimpli tertias: Francicorum xxvicccL.unum ſemuncialem,tres duodenarios,duos duplos,unum ſimplum:Rhenanorum xxxvidcccLxxv. ſemuncialem unum,duodenarios ſex,duplos undecim:ſimplũ unum. At denarius,qui pendit drachmam Atticam, ſi eandem quam legitimus,habet temperaturam,idem quod drachma Attica ualet: nimirum duodenarios duos & duplos undecim:quinarius eius,unum duodenarium, quinq; duplos,unum ſimplũ:ſeſtertius,octo duplos, unum ſimplum, dimidiam ſimpli partem:libella,tres duplos & unum ſimplum:ſembella,unum duplum,unum ſimplum,dimidiam ſimpli partem:teruncius, unum ſimplum & tres ſimpli quartas.Sin eiuſdem ponderis denarius ex argento,in quo ineſt quarta & uiceſima æris portio fuerit ſignatus, ęſtimatur duobus duodenarijs & octo duplis,ac ferè ſimplo uno,quo modo quinarius eius ualet unum duodenariũ, quatuor duplos, dimidium ſimplum: ſeſtertius,octo duplos & quartam ſimpli partem:libella,tres duplos & dimidium ſimplum:ſembella, duplum unum & ſimplum unum ac quartam ſimpli partem: teruncius, unum ſimplum ac quinq; ſimpli octauas. Venio nunc ad externos nummos argenteos. ſiglus Perſicus, quia æſtimatus fuit drachma Attica & obolo uno ac dimidio, taxatur tribus duodenarijs,ſeptẽ duplis, uno ſimplo, tribus & dimidia ſimpli quintis.Siclus uero Hebraicus, quem ſacræ literæ ſiclum ſanctuarij & argenteum nominant, quoniam Ioſephus eum æſtimat quatuor drachmis Atticis,ualet undecim duodenarios,et octo duplos, ſiue unum ſemuncialem & duos duplos ac unum ſimplum. ſed uulgaris ſiclus,ſi fuit, ut magiſter Salomo Hebræus ſentit, alterius dimidiũ, ualet quinq; duodenarios & decem duplos: ſiue didrachmum noſtrum, duplum unum, dimidiam ſimpli partem. obolus autem Hebraicus,qui uocatur gera,taxatur ſeptem duplis. at mina Hebraica ualet triginta unciales,unum ſemuncialem,unum duodenarium, unum

ſimplum

ſimplum:ſiue aureos Vngaricos uiginti, ſemuncialem unum, duode-narium unum,ſimplum unum. Talentum uero Hebraicum æſtimatur uncialium MLIIII. uno ſemunciali,uno duodenario,uno ſimplo:ſeu au teorum Vngaricorum IIXXXVI. ſemunciali uno, duodenario uno, ſimplo uno. Quanquam autem ex his, quæ dixi, doctus ratiocinator quod ſit precium noſtrorum argenteorum nummûm cognoſcere, & in eorum locum aureos uel eorum momenta ſupponere poteſt, tamen ut alij etiã id ipſum intelligere & facere poſsint, eam rationem planius explicabo. uerbi cauſa. centum ſeſtertios aio ualere aureos Vngaricos duos, ſemuncialem unum, duodenarios tres, duplum unum, ſimplum unum. Vngari & Poloni atq; etiam Germani, qui noſtros Miſenos ar genteos non norunt, in eorum locum octo & uiginti aurei Vngarici momenta ſubſtituant: atq; dicant centũ ſeſtertij ualent aureos Vnga-ricos duos ac octo & uiginti aurei Vngarici momenta. Etenim ſemun cialem noſtrũ æſtimo duplis centum triginta ſeptem & dimidio: duo-denarios uero tres, duplis ſex & triginta. ad quos ſi adiecerint duplum unum & ſimplum unum fient centum ſeptuaginta quinq; dupli. ſed quandoquidem dupli ſex & una dupli quarta taxantur, ut dixi, uno au rei Vngarici momento, tot dupli efficiunt octo & uiginti momenta. Cum uero proportionem quam aurei Veneti, Romani, Francici, Rhe nani, ac alij habeant ad aureos Vngaricos, explanauerim, omnes perci pere poſſunt quod precium ſit noſtrorum nummûm argenteorum: & in eorum locum reponere uel momenta aureorum uel ſuos nummos argenteos: modo & noſtrorum & ſuorum pondus & temperaturam habeant cognitã. de noſtris dilucide dixi. de ſuis quiſq;, qui examinan di rationem ignorat, diligenter exquirat à monetalibus. De precio mo netarum & rei nummariæ generatim dixi, nunc ſingulatim de quibuſ-dam dicam: ut de reditibus, de diuitijs regum & priuatorũ hominum, de cenſibus, de ſtipendijs, de donis, & quibuſdam impenſis, de precio ſeruorum & aliarum rerum, de uſuris. Annuos fructus, quos alij re-ditus, alij prouentus nominant, quędam reſp. uberrimos ceperunt ex uectigalibus & portorijs & tributis. Athenienſium quidem ſocij, ut Pericles apud Thucydidem libro ſecundo ait, quotannis tributũ con-tulerunt talenta ſexcenta. ſed Pericles prouentus alios cum dicat ipſis fuiſſe, tamen non explicat quanti fuerint. Verum qui Thucydidis æta ti ſucceſsit Xenophon libro VII. de Cyri aſcenſu ad Babylonem ſcribit nõ minus mille talentis annuos eorum reditus fuiſſe. At Demetrium Phalereum, quem poſthæc Athenienſes reip. præfecerunt ſingulis an nis mille ducentorum talentûm dominũ fuiſſe Durides hiſtorijs man dauit, ut in XII. libro Athenæi habemus. Suidas uero ſcriptum reliquit eos ex mulctis, metallis, uectigalibus, portorijs, bonis publicatis maio res fructus cepiſſe: duo nimirum millia talentûm. Sed hæ res ut anno

& uno & altero tantum utilitatis fructum Athenienſibus prębuerint, quotannis eundem non uidentur præbuiſſe. Itaq; ſi annuos eorum reditus mille ducentis talentis æſtimandos putemus, ea ipſa efficiũt noſtrorum nummûm uncialium DCCCCXVICCCLXIII. unum ſemuncialem, tres duodenarios, unum duplum, unum ſimplum: ſiue aureorum Vngaricorum DCXDCCCCIX. duodenarios tres, duplum unum, ſimplum unum. Verum Roma non modo Athenas, ſed longe omnes alias ciuitates multumq; ſuperauit. nam Plutarchus tradit Pompeium magnum cum ampliſsime ex plurimis bellis, quæ geſsit & confecit, triumpharet, literis recitatis declaraſſe remp. antea ex uectigalibus cepiſſe quinq; millia myriadum, drachmarum ſcilicet. quod Romani dicũt bis millies centena millia H-S. ex his uero uectigalibus, quæ ipſe acquiſiuiſſet, eandem capere myriadum octo millia quingentas: ſiue, ut Romani loquuntur, ter millies quadringenties centena millia H-S. qui duo numeri hanc pecuniæ ſummam conficiunt: quinquies millies quadringenties centena millia H-S. quæ ualent nummûm uncialium centies nonagies ſexies centena triginta ſex millia trecẽtos ſexaginta tres, ſemuncialem unum, duodenarios tres, duplum unum, ſimplũ unum: aut aureorum Vngaricorum centies tricies centena nonaginta millia nongentos nouem, duodenarios tres, duplum unum, ſimplũ unum.

Veſpaſianus autem, ut eſt apud Suetonium Tranquillum, profeſſus eſt quadringenties millies opus eſſe ut reſp. ſtare poſſet: quod cum ipſe imperare cœpiſſet ſumma eſſet ærarij fiſciq; inopia. ea ſumma ualet uncialium quaterdecies millies quingenties quadragies quinquies centena quadraginta quinq; millia quadringentos quinquaginta quatuor, ſemuncialem unum, duodenarium unum, ſimplum unum: ſeu Vngaricorum nonies millies ſexcenties nonagies ſexies centena nonaginta ſex millia nongentos ſexaginta nouem, uncialem unum, duodenarium unum, ſimplum unum. Nationes autem, quæ erant in regno & ditione regis Perſarum Darij filij Hiſtaſpis, quotannis hoc tributum contuliſſe Herodotus ſcribit in Thalia: Euboicorum talentûm quatuordecim millia, quingenta, ſexaginta. cuius argenti precium ſi Euboicum talentum fuit minarum quinquaginta ſex, & duarum minæ tertiarum, ſunt unciali ũ centies quinquies centena millia octingenti quadraginta octo, duodenarij decem, dupli ſeptem, duæ ſimpli tertiæ: aureorum uero Vngaricorum ſeptuageſies centena millia, quingenti, ſexaginta quinq;, ſemuncialis unus, duodenarij decem, dupli ſeptem, duæ ſimpli tertiæ. Sed Alexandrum magnum ex annuis uectigalibus cepiſſe CCC. millia talentûm tradidit Trogus Pompeius libro XIII. quia uero accipimus Attica, æſtimamus ea uncialium bis millies ducenties nonagies centenis nonaginta millibus nongentis nouem, duodenarijs duobus, duplo uno: ſiue aureorũ Vngaricorum millies quingen

quingenties uicies ſepties centenis uiginti ſeptem millibus, ducentis ſeptuaginta duobus, unciali uno, duodenarijs duobus, duplo uno.

At de reditibus Ægypti Strabo in libro XVII. in hanc ſententiam ſcribit: Ciceronem cum orationem quandam haberet in concione dixiſſe Ægyptum ſingulis annis Ptolemęo Auletę, patri Cleopatrę, etſi peſsime & maxime diſſolute regnaret pependiſſe talentorum uiginti millia & quingenta. quæ efficiunt uncialium centies nonagies centena nonaginta millia nongẽtos nouem, duodenarios duos, duplũ unum: ſeu aureorum Vngaricorum centies uicies ſepties centena uiginti ſeptem millia ducentos ſeptuaginta duos, uncialem unũ, duodenarios duos, duplum unum. Verum idem Strabo ait quemq; æſtimare poſſe maiores Ægypti reditus eſſe, et quod Romani maiori cura res prouinciæ adminiſtrarent, & quod mercatus Indici & Troglodytici multum eſſent adaucti. Iam & reges & priuati homines diuitijs affluentes multi fuerunt. etenim Sardanapalus rex Aſſyriorũ, ſi Cteſias, qui hoc ſcriptum reliquit, fidem cõmenticijs fabulis non adiunxit, in rogum, mox facibus inflammandum, quem extruxit in regia, congeſsit talentûm auri mille myriades, argenti uero myriadũ decem millia. ut autem non æſtimentur centum & quinquaginta aurea cubilia & totidem aureæ menſæ, quas idem cõmemorat, aurum quidem ſi Cteſias intellexit Attica talẽta, ut Græci ſcriptores plerunq;, cum aliud nominatim non proferũt, intelligere ſolent, ualet quingenties ſeptuagies ter millies ducenties centena ſeptuaginta quinq; millia ſeptingentos quinquaginta ſeptem, & octo atq; triginta momenta. Argentum autem ualet aureorum Vngaricorũ quingenties nonies millies centies tricies ſexies centena triginta ſex millia trecentos ſexaginta tres, ſemuncialem unum, duodenarios tres, duplum unum, ſimplum unum. Quoniam uero Vngaricus, ut dixi, æſtimatur unciali & ſemunciali, nihil neceſſe habebo poſthac tantas pecuniæ ſummas noſtris etiam argenteis nummis ſemper exponere. certe noſtrorum hominum quiſq; non omnino ratiocinij rudis id facere poteſt: & alij quibus noſtri argentei nummi ignoti ſunt, facilius cuiuſq; ſummæ precium, ſi id æſtimauero aureis Vngaricis, intelligent. Cyrus autem, ut autor eſt Plinius, cum Aſiaticos, maxime uero Crœſum, prælijs deuiciſſet, auri præter factum, pondo XXXIIII. millia collegit, quæ ualent aureorũ Vngaricorum MMMCIIII DCCCL. momenta tria & quinquaginta, ſeptẽ & uiginti momenti octauas & quadrageſimas. Argenti uero (collegit ſcilicet idem) quingenta millia talẽtûm & præterea craterem Semiramidis, qui quindecim talenta pendebat. quia uero talẽta Ægyptia intelligẽda ſunt, quorũ quodq; ut Varro ſcriptum reliquit, pendit octoginta pondo: tot talenta hanc ſummam aureorum Vngaricorum conficiunt IXDCCLXXIIII. & præterea ſemuncialem unum, duodenarios ſeptem, duplos tres, ſimplum

unum. Sed Alexandrũ magnum,cum Darium ultimum Perſarum regem prælijs fregiſſet, regios theſauros, qui efficerent centum octoginta millia talentûm,inueniſſe Strabo tradit lib.xv. quę pecunię ſum ma ualet aureorum Vngaricorũ nongenties decies ſexies centena triginta ſex millia trecentos ſexaginta tres et penè duas Vngarici tertias. nam ſemuncialem unum,duodenarios decem,duplos quinq;.

Ipſi uero Alexandro magno,uenenis necato, in theſauris fuiſſe centum millia talentûm Trogus Pompeius ut ex Iuſtino intelligimus me moriæ prodidit. ea æſtimamus quingenties nouies centenis nouem millibus nongentis,ſemũciali uno,duodenarijs octo,duplis quatuor.

At Dauid rex Hebręorũ,ut in libro.I.annalium cap.xxII.ſcriptum eſt,Salomoni filio,ut templum extrueret Hieroſolymitanum, reliquit auri centum millia talentûm,argenti mille millia.tot autem auri talenta Hebraica taxamus aureorum Vngaricorum bis & uicies millies nongenties uicies octies centenis tribus millibus triginta & momentis uiginti. tot uero argenti talenta aureorum Vngaricorum uicies millies trecenties ſexagies & ter centenis ſexaginta tribus millibus ſexcentis triginta tribus,ſemunciali uno,duodenario uno, ſimplo uno.

Auri,ſcribit Plinius lib. xxxIII. cap. III. in ærario populi Romani fuere Sex. Iulio L. Aurelio Coſſ. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium, pondo DCCXXVII. argenti XCII. millia: & extra numeratum CCCLXXVI. millia. Aurum quidem ualet aureorum Vngaricorum LXVIDCXIX. momenta duo & quadraginta: argentum uero numeratum aureorũ Vngaricorum DCCXLIXCCCLXXXI. uncialem unum, duodenarios quinq;, duplos duos, ſimplum unum:ſed argentum extra numeratum,aureorum Vngaricorũ tricies centenis ſexaginta duobus millibus ſexcentis nonaginta, unciali uno, duodenarijs octo,duplis quatuor. Deinde ſcribit Plinius. Item Sex. Iulio,L.Marcio Coſs: hoc eſt belli ſocialis initio DCCCXLVI. auri pondo.cuius precium æſtimatur aureorum Vngaricorum LXXVIIDXXIIII. & momentis uiginti quatuor. Pergit Plinius.C. Cæſar primo introitu urbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorum XXVI. M. & in numerato pondo CCC. nec fuit alijs temporibus reſp. locupletior. Tot autem auri ſignati & non ſignati pondo efficiunt aureorum Vngaricorum MMCCCCX.XXXVI.& momenta quatuor & uiginti. Sequitur deniq;. Intulit & Æmilius Paulus Perſeo rege Macedonico deuicto prædam pondo trium millium. à quo tempore populus Ro. tributum pendere deſiit. Tot auri pondo ualent aureorum Vngaricorum MMLXXIII DCCCC. & momenta ſex. At auri Toloſſani,quod Cepio abſtulit, pondo centũ decem millia fuiſſe Trogus Pompeius ut ex Iuſtino percipitur memoriæ tradidit: argenti uero pondo quinquies decies centena millia. aurum putamus pro aureorum Vngaricorum centies centenis

nis octoginta millibus: argentum uero pro aureorum Vngaricorum centies bis & uicies cẽtenis decem & octo millibus centũ uno & octoginta, ſemũciali uno, duodenarijs quinq;, duplis duobus, ſimplo uno. Sed de precio diuitiarum regum & rerump. ſatis multa dixi, nunc uenio ad priuatorum hominũ diuitias. Pythius Atys filius uir Lydus, ut eſt apud Herodotum in Polyhymnia, cum confeciſſet rationes comperit ſibi numerato eſſe argẽti duo millia talentûm, auri quadrageſies centena millia ſtaterum Daricorum ſeptem millibus minus. argentũ ualet aureorum Vngaricorum MXVIIICLXXXI. ſemuncialem unũ, duodenarios quinq;, duplos duos, ſimplũ unum: aurum uero, Vngaricorum ſeptuagies ſepties centena ſeptuaginta quatuor millia ducentos quinquaginta. Sed C. Aſinio Gallo, C. Martio Cenſorino Coſs. (ſcribit Plinius lib. XXXIII. cap. X.) ad VI. Cal. Febr. C. Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor millia centũ XVI. iuga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris CCLVII. millia. in numerato H-S. DC. M. funerari ſe iuſsit XI. M. alterius ſummæ precium ſunt aureorum Vngaricorum centies quadragies quinquies centena quadraginta quinq; millia quadringenti quinquaginta quatuor, ſemuncialis unus, duodenarij ſeptem, dupli tres, ſimplus unus: alterius, Vngaricorum CCLXVI DCLXVI. & unus uncialis. Craſſus autem cum, priuſquam aduerſus Parthos exercitum duceret, ad calculos reuocaſſet bonorum ſuorum facultates, comperit eas talentûm ſeptem millibus æſtimari poſſe: etſi iam Herculi decimam partem conſecraſſet, atq; epulum priuatim populo Ro. & ſingulis ciuibus annonam trium menſium dediſſet, autor Plutarchus. quam pecuniæ ſummam taxamus aureorum Vngaricorum tricies quinquies centenis ſexaginta tribus millibus ſexcentis triginta ſex, ſemunciali uno, duodenario uno, ſimplo uno. At Plinius ibidem ſcribit eum in agris H-S bis millies poſſediſſe. id eſt aureorum Vngaricorũ quadragies octies centena quadraginta octo millia quadringentos octoginta quatuor. uncialem unum, duodenarios ſex, duplos tres. Sed Pallantem Claudij Cæſaris libertum H-S ter millies poſſeſſorem fuiſſe Cornelius Tacitus annalium monumentis mandauit: & Senecæ, quod totidem millia ſeſtertiûm intra quadriennium ex Nerõis amicicia ſibi parauiſſet, Suillius eius inimicus exprobrat apud eundem Tacitum lib. XIII. quæ efficiunt aureorum Vngaricorum bis & ſeptuagies centena ſeptuaginta duo millia ſeptingentos uiginti ſeptem, duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplum unum. Lentulus uero augur (ipſa Senecæ uerba pono, quæ ſunt in libro II. de beneficijs) diuitiarum maximum exemplum, antequam libertini illum pauperem facerent, quater millies ſeſtertiûm ſuum uidit. quæ ſumma ualet aureorũ Vngaricorũ nonagies ſexies centena nonaginta ſex mil-

lia nongẽtos ſexaginta nouem, uncialem unum, duodenarium unum, ſimplum unum. Dixi etiam de priuatorum hominum diuitijs, nunc dicam de cenſibus. Solon quidem annuo fructu, quem Athenienſes ex agris caperent, ſuæ ciuitatis ordines partitus eſt. etenim eis qui tantos agros poſsiderent, ut quotannis ferrent tot frumenta & liquores, uinum ſcilicet & oleum, quot quingenti medimni uel metretę comprehenderent, primum ordinem aſsignauit: eis, qui tantos ut ſingulis annis tot quot trecenti medimni uel metretæ caperẽt, ſecundum: eis, qui tantos, ut annuo tempore ferrent tot frumenta aut liquores, quot ducenti medimni uel metretæ capaces eſſent, tertiũ: eis, qui nullos agros poſsiderẽt, quartũ. primi ex quingẽtis medimnis πεντακοσιομέδιμνοι ſunt nominati: alteri ex alendis equis, equites: tertij ex iungendis, iugales: quarti, mercenarij. eos, qui ex quingentis medimnis nomen duxerunt, quotannis talentum in remp. ſumptum feciſſe Pollux tradit: equites, dimidium talentum: iugales, decem minas: mercenarios, nullum. quibus ſolis magiſtratum non mandarunt. Solonem ſecutus uidetur Seruius Tullus rex. eum primo Romæ inſtituiſſe cenſum, & ciues pro bonorũ facultate in claſſes deſcripſiſſe Liuius optimus autor ſcribit. prima autem claſsis centum milliũ æris, aut maiorem cenſum habuit: ſecunda, quinq; & ſeptuaginta millium: tertia, quinquaginta: quarta, quinq; & uiginti: quinta, undecim. Quoniam uero decem id genus aſſes librales ualuerũt denariũ, cui pondus erat drachmæ unius & dimidiæ, centum millia æris ualuerunt decem millia denariorũ. quorum precium ſunt unciales MDCCCCIX. duodenarij duo, duplus unus: ſeu Vngaricorum MCCLXXII. uncialis unus, duodenarij duo, ſimplus unus. quinq; uero & ſeptuaginta millia æris ęſtimati ſunt denariorum ſeptem millibus quingentis, qui ualent unciales MCCCCXXXI. ſemuncialem unum, duodenarios ſeptem, duplos tres, ſimplum unum: aureorum Vngaricorum DCCCCLIIII. ſemuncialem unum, duodenarios ſeptem, duplos tres, ſimplum unum. At quinquaginta millia æris taxarunt quinq; millibus denariorũ. quorum preciũ ſunt unciales DCCCCLIIII. ſemuncialis unus, duodenarius unus, ſimplus unus. ſed aurei Vngarici DCXXXVI. ſemuncialis unus, duodenarius unus, ſimplus unus. Verum quinq; & uiginti millia ęris ualuerunt denariorum duo millia quingentos, qui æſtimãtur uncialibus CCCCLXXVII. didrachmo uno, duplis ſex, dimidia ſimpli parte: aureis uero Vngaricis CCCXVIII. didrachmo uno, duplis ſex, quarta ſimpli parte. Vndecim autem millia æris ualuerunt mille denarios & centum, qui taxantur uncialibus CCX aureis Vngaricis CXL. Sed populus Romanus poſtea diſtributus fuit in plebẽ, in equites, in ſenatores. plebs pedeſtres ſuppeditabat copias: equites exercitus equitatu inſtruebant: eoſdem ducebant ſenatores, præerant claſsibus, domi etiam remp. adminiſtrabant. equitũ inſigne

erat annulus aureus,ſenatorum lunati calcei & latus clauus. differebāt inter ſe cenſu. quadringenta enim millia ſeſtertiûm erant cenſus equitis,ſenatoris octingenta.utriq; licebat ſedere in XIIII. ordinibus proximis orcheſtræ. quadringenta autem millia ſeſtertiûm fuiſſe cenſum equeſtrē ex ſcriptorū uerbis poteſt intelligi. Pliniј quidē hęc,quę ſunt lib.XXXIII.cap.II. id aperte indicāt. Hac de cauſa conſtitutū ne cui ius (induendi ſcilicet annulos)id eſſet,niſi cui ingenuo ipſi patri auoq; paterno H-S CCCC.cenſus fuiſſet,& lege Iulia theatrali in XIIII. ordinibus ſedendi. ac Tranquilli in Iulio.promiſſumq; ius annulorum cum millibus CCCC.diſtulit. Item Horatiј in prima epiſtola.

Si quadringentis ſex, ſeptem millia deſunt
Eſt animus tibi,ſunt mores,eſt lingua fideſq;,
Plebs eris.

Id eſt in XIIII.ordinibus,ut Acron exponit,non ſedebis.Idem ſignificat Iuuenalis Satyra I.

quinq; tabernæ
Quadringenta parant,quid confert purpura maius?

Tot autem millia ſeſtertiûm ualent uncialium XIIIIDXLV.duodenarios decem,duplos quinq;:aureorum uero Vngaricorū IXDCXCVI.uncialem unum, duodenarios decem,duplos quinq;. Sed primum octingenta millia ſeſtertiûm fuiſſe ſenatoris cenſum,deinde dimidia parte auctum ab Auguſto duodecies ſeſtertiûm his uerbis declarat Tranquillus. Senatorū cenſum ampliauit, ac pro octingentorum millium ſumma duodecies H-S taxauit ſuppleuitq; non habentibus.itaq; cenſus ſenatoris preciū ſunt uncialium XXIX XC.ſemuncialis unus duodenariј nouem, dupli quatuor, ſimplus unus. aureorum uero Vngaricorum XIXCCCXCIII. uncialis unus,duodenariј nouem, dupli quatuor,ſimplus unus.at cenſus ſenatoris auctus ualet unciali̅ū XLIIIDCXXXVI.duodenarios octo, duplos quatuor:aureorum autem Vngaricorum XXIXXC. uncialem unum,duodenarios octo, duplos quatuor. Iam reges & reſp.ut nationes,quæ in eorum ditione erant,tuerentur,atq; etiā aliјs regna adimerent,bella geſſerunt.ſed ſtipendiū non idem militibus numeratum eſt ab omnibus regibus ciuitatibuſq;: nec idem ab uno eodemq; rege uel ciuitate diuerſis temporibus: nō pediti idem quod equiti perſolutum:nō pediti idem datum quod centurioni:nō equiti idem decretum quod magiſtro equitum:non miles claſsis eodem affectus,quo præfectus, ναύαρχον Græci uocant.etenim Cyrus minor cum Græci qui in eius exercitu militabāt, ab eo peterent ut ipſis ſtipendium decerneret, ſeſquialterum,ut ſcribit Xenophon,ſe promiſit perſoluturum: nimirum quoq; menſe pro Darico Daricum unum & dimidiū. At Timaſion Dardanenſis iјſdem Græcis ſingulis, ſi à Ponto ſoluerent, menſtruum ſtipendium Cyzicenum unum,ut idem Xenophon autor eſt,

ſe daturum recepit: Seuthes item ſi auxilijs eum ſuis adiuuaret ad hoc ut in paternum regnum Odryſorum reſtitui poſſet. Legati uero Lacedæmoniorum, ſi Tyſaphernem cõmunem hoſtem ulciſcerentur, Daricum. Lacedæmonijs etiam, cum Olynthijs bellum facerent, cum ſocijs conuenit, ciuitatibus, quæ uellent, licere argentum dare pro militibus: & triobolum quidem Æginęum pro ſingulis peditibus. quod ualet quinq; obolos Atticos. Sed Athenienſium milites, qui Potidææ in præſidijs erant collocati, binas meruiſſe drachmas: alterã ſuo, alteram famuli nomine Thucydides ſcriptũ reliquit. itaq; ex his intelligimus Daricum unum in ſingulos pedites Græcos, cum bella gererent in Aſia, quoq; menſe diſtributum fuiſſe: atq; ita ſingulis diebus meruiſſe tetrobolum Atticum. quanq; Cyrus cum bellum Artaxerxi fratri inferret, ut eius obſequerentur uoluntati ſingulis menſibus pediti Græco numerauit Daricum unum & dimidiũ. id eſt quoq; die drachmam Atticam. Quando autem ijdem Gręci bellum fecerunt in Ponto & in Thracia pedes meruit Cyzicenum. quia uero is ualebat Atticas drachmas octo & uiginti, meruit ſingulis diebus obolos Atticos quinq; & dimidium, minuta quatuor, & quintam minuti partem. attamen cum Athenienſes Potidæam armis & præſidijs tenebãt, unoquoq; die militis merces erat integra drachma Attica. Atq; ea etiam peditis, qui Cyrum ſequebatur, merces fuit. At Romanos quoq; die in ſingulos pedites dediſſe denos aſſes declarat Cornelius Tacitus lib. I. annaliũ. nam apud eum cum Percẽnius gregarius miles poſt obitum Auguſti Pannonicas legiones querimonia, quã habet de militũ laboribus & erumnis, exacuit ad ſeditionem concitandã ſic loquitur. enimuero militiam ipſam grauẽ, infructuoſam, denis in diem aſsibus animã et corpus æſtimari. Quapropter deinde ſeditioſi iſti milites & turbulẽti per Clementẽ cẽturionẽ à Druſo inter cętera petunt, ut denarius diurnũ ſtipendiũ foret. nã is iam ab illo tempore, quo Annibal Romanos bello diuturno exitioſoq; preſsit, XVI. aſsibus permutatus fuit. itaq; id quod Plinius ſcribit lib. XXXIII. cap. III. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decem aſsibus datus, his temporibus, ut arbitror, factũ eſt quibus aſſes cœperunt fieri unciales & XVI. ualere denarium. an uero hic ſtipendij perſoluendi mos à conſulibus an à Iulio Cæſare immutatus fuerit neſcimus. certe ex Taciti loco, cuius iam fecimus mentionẽ, ſatis apparet Auguſti temporibus pedites nõ meruiſſe denarium, ſed decem aſſes, qui tunc erant ſemunciales. Anno autem ab urbe condita CCCXLIX. P. Cornelio Coſſo. II. & C. Cornelio Coſſo. III. Coſs. poſtq; exercitus Romani diripuerunt Anxur captum, decreuit ſenatus, quod tradit Liuius, ut ſtipendium miles de publico acciperet: cum ante id tempus de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet. Prætorianos autem milites ſingulos ſingulis diebus meruiſſe binos denarios ex his Percẽnij

uerbis

uerbis,quæ item ſunt apud Tacitum poteſt intelligi. An prætorias co hortes,quæ binos denarios acceperint, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? non obtrectari à ſe urbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hoſtem aſpici. Similiter legati Lacedęmoniorum,quod memoriæ prodidit Xenophon lib. VII. de Cyri aſcenſu ad Babylonem,promiſerunt ſe daturos duci manipuli,quem Græci λοχαγὸν uocãt, duplex ſtipendium. duci exercitus, quem ςρατηγὸν, quadruplex. Atq; ita ſe habet ſtipendium peditum. Equites autem Romani,ut Liuius lib. VII. ab Vrbe condita tradit,aliquando meruerunt triplex ſtipendium: Gręci, quadruplex. nã Lacedæmonios & ſocios decreuiſſe ut cui ciuitati placeret, ea pro equite quadruplũ,id eſt duodecim obolos Æginæos daret,Xenophon autor eſt lib. I. rerum Græcarum. Sed Cyrus maior de auro ſignato, quod Aſsyrij regis uicti & optimatum quęſtores allaturi erant,iuſsit numerari equiti duplum,pediti ſimplum,ut idem Xenophon tradit lib. IIII. de eius diſciplina. At ſingulis militibus claſsis,cui præfuit Lyſander Lacedæmonius, Cyrum iuniorem, quoq; die triobolum Darij patris iuſſu dediſſe idem Xenophon in primo rerũ Græcarum libro ſcriptum reliquit. ueruntamen à Lyſandro rogatus ad id obolum addidit. ſed drachmam Atticam, quam, ut cuiq; militi daret Cyrus, ab eo petijt Lyſander, nõ dedit. ſed eam Athenienſes etiam id genus militibus æque ac illis, qui Potideæ in præſidijs erant collocati, dediſſe Thucydides autor eſt. Nunc ueterum ſtipendia inter ſe & cum ſtipendijs huius temporis conferamus. menſtruum peditis Græci ſtipendium maximum fuit Daricus unus & dimidius: medium, Cyzicenus: minimum, Daricus: ſiue, quod idem eſt, diurnum maximũ drachma: medium, oboli Attici quinq; & dimidius, minuta quatuor, et quinta minuti pars: minimũ, tetrobolum. At peditis Romani ſtipendium diurnum fuerunt aſſes decem. pro quibus quamdiu denarius fuit datus, quod ei primum pondus eſſet drachmę Atticæ unius & dimidię, deinde drachmæ unius & ſeptimæ eius partis, diurnum peditis Romani ſtipendium longe ſuperauit id quod uel Perſæ uel Græci dederunt. ſed ut tunc præſtitit alijs omnibus, ita poſtea cum aſſes facti ſunt ſemunciales, & XVI. ualerent denarium, nec amplius pro decem aſsibus datus eſt denarius, non multum tetrobolum precio excellebat.

Noſtris his temporibus in Germania quatuor & octoginta nummi duodenarij Miſeni, aut CCXL. crucigeri ſunt peditis ſtipendiũ: bombardarij autem, quem alij ſclopetariũ nominant CV. nummi duodenarij aut CCC. crucigeri. Itali plerunq; Germanis maius ſtipendiũ perſoluunt. ſimiliter Galli. qui interdum ſingulis dant ſeptenos Francicos ut Budæus ſcribit: nec mirũ cum in longinquis regionibus militent. quin in Germania quoq; nobiles & hi quorum uirtus militiæ fuit cognita

duo uel tria uel quatuor merent ſtipendia: ſigniferi uero, decem:præfecti uexillorum, uiginti. Cum autem LXXXIIII. nummi Miſeni duodenarij ualeant drachmas Atticas XXVIII. & obolos quatuor ac ferè quinque chalcos, perſpicuum eſt Græcos pedites quibus ſingulis menſibus numeratus eſt Daricus unus & dimidius: ſiue ſingulis diebus drachma Attica, maius quàm in Germania pedites meruiſſe ſtipendium. nam eis drachmam & obolum & chalcum plus dederunt quàm noſtri dare ſolent. At quibus ſingulis menſibus fuit numeratus Cyzicenus, & quibus diurnum ſtipendiũ fuit triobolum Æginæũ, ac uero etiam quibus menſtruum ſtipendium fuit Daricus, ſiue diurnũ tetrobolum Atticum, hi omnes minus quàm milites in Germania meruerunt ſtipendiũ. etenim noſtris drachma una, obolus unus, chalcus unus plus dãtur quàm primis: drachmæ tres, oboli tres, ferè minuta quinque plus quàm ſecundis: drachmę octo, oboli quatuor, chalci quinque plus quam tertijs. At hodie inter ſtipendium quod numeratur equiti leuis armaturæ & id quod datur equiti grauis armaturæ diſcrimen eſt. etenim hi triplex merent ſtipendium, illorum uero quidam duplex. quales equites ſunt Vngarici. bombardarij autem æque ac grauis armaturæ equites triplex merent. Sed militi claſsis idem ſtipendium quod pediti perſoluitur. Dicam hoc II. loco de ſtipendijs quoque & mercede quam numerarũt & reges & ciuitates & priuati homines medicis, aduocatorib. rhetoribus, alijſque. Medicis CCL. H-S annua mercede fuiſſe apud principes: Stertinio autẽ D. & totidem fratri tradit Plinius lib. XIX. cap. I. Prior ſumma, ad quam poſterior duplam habet proportionem, efficit Vngaricorum $\overline{\text{VI}}$LX. ſemuncialem unum, duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplum unum. Hodie celeberrimis medicis uel imperatoris uel Romani pontificis uel regum mille aurei Vngarici ſunt annuum ſtipendium: medicis principum ducenti aut trecenti. Idem Q. Stertinius, ut etiam Plinius autor eſt, H-S ſexcena annua ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. quot millia ſeſtertiûm efficiunt Vngaricorum $\overline{\text{XIIII}}$DXLV. ſemuncialem unum, duodenarios quatuor, duplos duos. Qui hodie Venetijs uel Romæ maximos quæſtus faciunt medendo ęgris, raro ex ea re pecuniã maiorem quàm duo millia Vngaricorum annuo ſpacio redigunt. Nobilium autem medicorum qui in Italia publice docent annua merces ſunt ſexcenti aurei: iuriſconſultorum, octingenti. attamen Matthæo Curtio medico Patauij octingenti aurei numerati ſunt: Decio iuriſcõſulto Piſis mille ducenti: Carolo Ruillio item iuriſconſulto Bononiæ mille ducenti unus. Sed redeo ad ueteres medicos. Manilium Cornutum ex prætorijs legatum Aquitanicæ prouinciæ H-S CC elocaſſe in impetigine curandum ſeſe Ægyptijs medicis autor eſt Plinius lib. XXVI. cap. I. Idem Plinius ſcribit lib. XXIX. cap. I. Eraſiſtratum Antiocho rege ſanato C. talentis

talentis donatū eſſe à rege Ptolemæo filio eius. Aduocatis etiam, ut æquum erat, honos habebatur. licebat uero eis edicto Claudij uſq; ad dena H-S accipere. quæ egreſsi repetundarū tenebantur. quod Cornelius Tacitus annalium lib. XI. memoriæ prodidit. idem ferè declarāt hæc Vlpiani uerba, quæ ſunt in lib. XII. digeſti noui cōſtitutione XIII. nam etiam ipſe loquitur de honorario aduocatorum. Si uero poſt cauſam actā cauta eſt honoraria ſumma, peti poterit uſq; ad probabilem quantitatem. etſi nomine palmarij cautum ſit, ſic tamē ut cōputetur. id quod datum eſt cum eo quod debetur, ne utrunq; compoſitū licitam quantitatem excedat. licita autem quantitas intelligitur pro ſingulis cauſis uſque ad centum aureos. Quoniam uero Claudij temporibus Romani legitimis denarijs & ſeſtertijs utebantur, dena ſeſtertiûm millia ualent Vngaricos ducentos quadraginta duos ſemuncialē unū, duodenarios tres, duplum unum, ſimplum unum. Centum uero aurei ęſtimantur aureis Vngaricis centum & nonaginta, atq; ſexaginta momentis. nam Alexandri Seueri temporibus, qui Vlpianum, ut ſcribit Aelius Lampridius, pro tutore habuit, aureus erat duarum drachmarum. Sed Veſpaſianus Auguſtus primus è Fiſco, ut tradit Suetonius Tranquillus, Latinis Græcisq; rhetoribus annua centena conſtituit. ea uero ualent aureorū Vngaricorū IICCCCXXIIII. duodenarios octo duplos quatuor. Pompeius uero magnus Rhodi audiuit ſophiſtas, Athenis philoſophos, & ſingulos donauit talento. autor Plutarchus. Quin Roſcius ille nobilis comœdus apud maiores ait Plinius lib. VII. cap. XXXIX. H-S quingenta annua meritaſſe proditur. quæ taxamus aureorum Vngaricorū XIICXXI. duodenarijs ſeptem, duplis tribus, ſimplo uno. Sed Macrobius ſcribit: mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus accepit: quæ quoq; anno efficiunt aureorum Vngaricorum XXXV CCXCVI. uncialem unum, duodenarios decem, duplos quinq;. Iam reges & reſp. & priuati homines diuitijs abundantes alijs etiam modis liberalitate ſunt uſi. aliqui uero, ſed maxime priuati, largitione officium omne peruerterunt. exempla, quorum ſummas ſum explicaturus, plura ponam ex Suetonio Trāquillo. Octauius Cæſar Auguſtus in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmasq; ac margaritas quingenties H-S una donatione contulit. tot autem millia pondo auri, ſi hic purum accipimus, ualēt aureorum Vngaricorum MCCCCXCVCCLXXII. momenta XLVIII. Alterius uero ſummæ precium ſunt Vngaricorum MCCXIICXXI. duodenarij ſeptem, dupli tres, ſimplus unus. Vt autem Octauius liberalis fuit & pius uoluit eſſe, ita Iulius largitor & prodigus. qui Seruiliæ M. Bruti matri ſexagies H-S margaritam mercatus eſt. quam ſummā taxamus aureorum Vngaricorum CXLVCCCCLIIII. ſemunciali uno, duodenarijs ſeptem, duplis tribus, ſimplo uno. Sed C. Cæſar Caligula profu

dit pecunias. nam totum Tiberij Cæſaris uicies & ſepties millies non toto uertente anno abſumpſit. quam ſummam æſtimamus aureorum Vngaricorum ſexcenties quinquagies et quater centenis quinquagin ta quatuor millibus quingentis quadraginta quinq;, ſemunciali uno, duodenarijs quatuor, duplis duobus. Et Nero Claudius Cæſar ſum ptum profuſum fecit in Tirydatem Armeniæ regem. etenim octingen ta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq; ſuper H-S millies contu lit. quæ ſumma, ut diurnum ſumptum non explicem, efficit aureorum Vngaricorum MMCCCCXXIIII CCLII. ſemuncialem unũ, duodenarios tres, duplum unum, ſimplũ unum. Idem tamen Nero cladem Lugdu nẽſem, ut Cornelius Tacitus lib. XVI. ſcribit, quadrageſies H-S ſolatus eſt. hoc eſt, aureorũ Vngaricorũ XCVIDCCCCLXIX. unciali uno, duo denario uno ſimplo uno. At Lucullũ in cœnã, quam Ciceroni & Pom peio dedit, impendiſſe quinquaginta millia drachmarũ, ſiue potius de nariorũ Plutarchus tradit. quot denarij ualent aureorũ Vngaricorum IIIIDCCCXLVIII. ſemuncialem unũ, duodenarios quinq;, duplos duos, ſimplum unũ. Cleopatra uero una cœna centies H-S abſumpſit: ni mirum alterũ unionem, ut eſt apud Plinium lib. IX. cap. XXXV. cuius precium ſunt aureorum Vngaricorũ CCXLIICCCCXXIIII. duodenarij octo, dupli quatuor. Atq; etiam centies H-S cœnaſſe C. Cæſarem Ca ligulam Seneca ſcriptũ reliquit in libro De conſolatione ad Albinam matrem ſuam. Sed Clodij Æſopi tragici hiſtrionis patinam ſexcentis H-S taxatam fuiſſe Plinius prodidit lib. X. cap. LI. quæ ualẽt aureorum Vngaricorũ XIIIIDXLV. ſemuncialem unũ, duodenarios quatuor, du plos duos. In illam aũt patinam eum poſuiſſe aues cantu aliquo, aut hu mano ſermone uocales, millibus ſenis ſingulas coemptas, idem autor eſt. tot uero nũmi ualent aureos Vngaricos CXLV. ſemuncialem unũ, duodenarios quatuor, duplos duos. Sed Apicium H-S millies in cu linam cõgeſsiſſe item Seneca in lib. De conſolatione ad matrem Albi nam memoriæ mandauit. cuius ſummæ precium ſunt ut ſupra dixi au reorum Vngaricorũ MMCCCCXXIIII CCXLII. ſemuncialis unus, duode narij tres, duplus unus, ſimplus unus. Alexandrum autem magnum ſingulis diebus in cœnam, ad quam uocauit ſexagenos, aut ſummum ſeptuagenos cõuiuas, expendiſſe centenas minas Ephippus Olynthi us tradidit, ut eſt apud Athenæũ lib. IIII. Hæc uero efficiunt aureos Vn garicos DCCCXLVIII. ſemuncialem unũ, duodenarios quinq;, duplos duos, ſimplũ unum. Verum apud regem Perſarum, ut Cteſias & Di non in hiſtorijs Perſicis tradiderunt, quindecim millia hominum cœ narunt. in ea uero cœna quadringenta talenta cõſumpſit ut idem Athe næus autor eſt. quæ ualent aureorũ Vngaricorum CCIIIDCXXXVI. ſe muncialem unum, duodenariũ unum, ſimplum unum. Iam quanta fuerint rerum precia ſpectabimus, ac primo hominum. Plinius ſcribit lib.

lib. VII. cap. XXXIX. Precium hominis in ſeruitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit grãmaticæ artis Daphnidis Cn. Piſaurenſi uendẽte, & M. Scauro principe ciuitatis H-S MDCC. licente. ea efficiũt aureorũ Vngaricorũ XLIICCXII. duodenarios quatuor, duplos duos. Deinde precium libidinis non formæ fuiſſe Pæzontem è ſpadonibus Seiani H-S MD. mercante Sutorio Priſco. ea ualent aureorũ Vngaricorum XXXVI CCCLXIII. ſemuncialem unũ, duo denarios decẽ, duplos quinq;. Vinitor uero alioqui in primis fuit preciosus. nã emptũ fuiſſe ſex uel octo millibus ſeſtertiũm ſcriptũ reliquit Columella in lib. III. cap. III. Sex autem millia ſeſtertiũm permutarent, ut ſupra quoq; dixi, aureis Vngaricis CXLV. ſemunciali uno, duodenarijs quatuor, duplis duobus. octo uero millia ſeſtertiũ ualerent aureos Vngaricos CXCIII. uncialem unum, duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplum unum. At ſeruum Calliodorus uendidit mille ducentis ſeſtertijs. quorum precium ſunt aurei Vngarici XXIX. duodenarij tres, duplus unus, ſimplus unus. Sed Martialis nihil dicit de munere quod ſeruus iſte exequebatᷣ. eius hi ſunt uerſus in lib. X. Epig. in Callio.

Addixti ſeruum nummis here mille ducentis
Vt bene cœnares Calliodore ſemel.
Nec bene cœnaſti, mullus tibi quatuor emptus
Librarum cœnæ pompa caputq; fuit.
Exclamare libet, non eſt hoc improbe, non eſt
Piſcis, homo eſt, hominem Calliodore uoras.

Sed quanti temporibus Iuſtiniani æſtimati ſint ſerui ad diuerſorum officiorũ munera inſtructi, ipſe explicat his uerbis lib. VI. Codicis conſtitutione XLIII. quæ inſcribitur: Cõmunia de legatis & fidei cõmiſsis & de in rem miſsione tollenda. Seruis quidẽ & ancillis maioribus decem annis ſi ſine arte ſint XX. ſolidis æſtimandis, minoribus uidelicet decem annis nõ amplius quàm X. ſolidis cõputandis. Sin autem artifices uſq; ad XXX. ſolidos æſtimationes eorum procedente ſiue maſculi ſiue fœminę ſint. exceptis notarijs & medicis utriuſq; ſexus. cum notarios quidẽ L. ſolidis æſtimari uolumus, medicos aũt & obſtetrices LX. eunuchis minoribus quidem decem annis uſq; ad XXX. ſolidos ualentibus, maioribus uero uſq; ad L. ſin autẽ artifices ſint uſq; ad LXX. Sed quia tales ſolidi, ut dixi, ualent Vngaricũ atq; decem & octo momẽta, decem ſolidi æſtimantur duodecim Vngaricis & octo ac quadraginta momentis: uiginti, Vngaricis quinq; & uiginti, atq; triginta momentis: triginta, Vngaricis octo & triginta, ac momentis duodecim: quinquaginta, Vngaricis tribus & ſexaginta, atq; duobus & quadraginta momentis: ſeptuaginta, Vngaricis nouem & octoginta, atq; momentis ſex. Nunc de precio reliquarũ animantiũ dicam. Equus Alexandri regis & capite & nomine Bucephalus fuit: emptum Cares ſcripſit

talẽtis XIII.& regi Philippo donatũ. æris noſtri ſumma eſt H-S CCCXII autor Gellius lib. V.cap. II. ualet igitur Vngaricorũ VIDCXVIII. duodenarios ſex, duplos octo. Scrofa apud Varronẽ lib. II. De re ruſtica dicit ſua memoria aſinũ uenijſſe H-S millibus LX.& unas quadrigas Romæ conſtitiſſe quadringentis millibus. prior ſumma ualet Vngaricos MCCCCLIIII, ſemuncialẽ unum, duodenarios ſeptem, duplos tres, ſimplũ unũ: poſterior uero, ut ante quoq;, cum preciũ cenſus equeſtris explicarem, dixi, aureorũ Vngaricorum IXDCXCVI. uncialem unũ, duodenarios decem, duplos quinq;. Sed pauonem quinquaginta denarijs ueditũ fuiſſe tradit idem Varro lib. III. De re ruſtica. quorũ precium ſunt Vngarici quatuor, uncialis unus, duodenarij ſex dupli tres. Ibidẽ ſcribit L. Axiũ equitem Romanũ par columbarũ ſe minoris quadringentis denarijs daturum negaſſe. qui efficiunt Vngaricos XXXVIII. uncialem unum, duodenarios quatuor, duplos duos. At Aſinius Celer, ut eſt apud Plinium lib. IX. cap. XVII. mullũ mercatus eſt H-S octo millibus. quæ ualẽt Vngaricos CXCIII. uncialem unum, duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplũ unum. Dicam quoq; de aliarũ rerum precio. quod ſingulis Perſicis tricenos nũmos fuiſſe ſcribit idem Plinius lib. XV. cap. XII. hi faciũt uncialem unum, duodenarios duos, ſimplum unum. Plato tres libros Pythagoricos de Philolao centũ minis emit, autor Diogenes Laertius. quarũ preciũ ſunt Vngarici DCCCXLVIII. ſemũcialis unus, duodenarij quinq;, dupli duo, ſimplus unus. Ariſtoteles uero emit Speuſippi libros tribus talentis. quæ ualent Vngaricos MDXXVII. duodenarios nouem, duplos quatuor, ſimplũ unũ. Precium aũt librorum quos combuſſerunt hi, qui magicas artes exercebant, erant, ut ſcriptum eſt actorum XIX. quinquaginta millia drachmarum. quæ taxantur Vngaricorũ IIIICCXLII. ſemunciali uno, duodenarijs tribus, duplo uno, ſimplo uno. Pleriq; optimates Romanorum magnifice habitauerunt. ſed eas ædes tantũ modo perſequar, quarum preciũ ſcriptores memoriæ prodiderunt. Cn. Domitiũ L. Craſsi domum æſtimaſſe ſexagies H-S Valerius Max. ſcribit lib. IX. cap. I. Ea ſumma ualet tot Vngaricos, quot ſupra dixi. Mario autem domus fuit ad Miſenum. quam Cornelia quinq; & ſeptuaginta drachmarũ millibus dicitur emiſſe: & paulo poſt L. Lucullus quingentis drachmarũ millibus & ducẽtis, ut Plutarchus in Mario ſcriptũ reliquit. quoniam uero denarios intelligit, prior ſumma efficit aureorũ Vngaricorũ VII CCLXXII. uncialem unũ, duodenarios duos, duplum unũ: altera uero Vngaricorũ XLVIII DIIII. duodenarios octo, duplos quatuor. M. aũt Ciceronẽ in palatio domũ emiſſe H-S uicies tradit Gellius lib. XII. cap. XII. quorum preciũ ſunt aureorũ Vngaricorũ XLVIII CCCCLXXXIIII. uncialis unus, duodenarij ſex, duplus unus. Sed P. Clodium H-S centies quadragies ſepties domo empta habitaſſe Plinius ſcribit lib. XXXV cap.

cap. XV. ea ſumma ualet Vngaricorũ CCCLVI CCCLXIII. ſemuncialem
unum, duodenarios decem, duplos quinq;. Iam Alexander magnus
Epheſtioni funus tam amplũ faciendũ curauit ut conſtaret decẽ milli-
bus talentûm ut Plutarchus & Arrianus in lib. VII. ſcribũt: duodecim,
ut Diodorus. decem ualent Vngaricorum MMMMMXC DCCCCIX. duo
denarios tres, duplũ unũ, ſimplũ unum: duodecim uero Vngaricorũ
MMMMMMCIX. XC. uncialem unum, duodenarios octo, duplos qua-
tuor. Sed C. Cęcilius Claudius Iſidorus funerari ſe iuſsit H-S undecies
ut eſt apud Plinium lib. XXXIII. cap. X. quorũ precium ſunt Vngari-
corum XXVI DCLXVI. uncialis unus. Iam de ære alieno dicam. nam in
id incidunt qui magnos ſumptus faciunt. Milonem H-S ſeptingenties
æris alieni debuiſſe inter prodigia animi humani ducit Plin. lib. XXXVI
cap. XV. Curionẽ uero filium ſexcenties H-S æris alieni contraxiſſe ſcri
bit Valerius Max. lib. IX. cap. I. Sed Cæſar dictator ære alieno oppreſ-
ſus dixit bis millies & quingenties centena millia ſibi eſſe oportere ut
nihil haberet. autor Appianus in ſecũdo libro bellorũ ciuilium. prima
ſumma efficit aureorũ Vngaricorũ MDCXCVI DCCCCLXIX. uncialem
unum, duodenariũ unum, ſimplũ unũ, altera Vngaricorũ MCCCCLIIII
DXLV. ſemuncialẽ unũ, duodenarios quatuor, duplos duos: tertia Vn
garicorum MMMMMMLX. DCVI. duodenarios duos, duplũ unum. Aua
ri aũt & ſumptuoſi nõnulli ſacrilegium admittunt & furtũ faciunt. ęte
nim Craſſus bellũ facturus Parthis à templo Hieroſolymitano argen-
ti duo millia talentũ abſtulit, auri talenta octo, & trabem aureã uerſati-
lem trecentas minas pendentem ut ſcribit Ioſephus Iudaicarũ antiqui-
tatũ lib. XIIII. cap. XIII. tot quidẽ argenti talenta, Hebraica uero intelli-
gimus, ualẽt Vngaricorũ MMMMLXXII. DCCXXVII. duodenarios no-
uẽ, duplos quatuor, ſimplũ unũ. Auri aũt octo talẽta æſtimãtur Vnga
ricorũ CLXXXIII CCCCXXIIII. momentis ſedecim. at trabem aureã ta-
xamus Vngaricorũ LXVIII DCCLXXXIIII. & momentis ſex. Sed Cæ
ſarem in primo conſulatu tria millia pondo auri furatũ è capitolio, tan
tundẽ inaurati æris repoſuiſſe Suetonius Tranquillus prodidit. quia
uero lateres aurei uidentur fuiſſe, aurũ purum intelligimus, tria igitur
millia pondo ualent Vngaricorũ CCLXXX CCCLXIII. atq; momenta
duo & quadraginta. Aliqui autem auari exercent uſuram. eſt uero uſu
ra fructus, qui ex pecunia, quæ alicui data eſt fœnori, percipitur. ita di-
cta, ut Varro ſcribit, quod ad ſortem uſu accedat. nã fœnerator utitur
pecunia cum nullas emendi & uendendi mercaturas faciat. eadem no-
minatur fœnus, quaſi, ut autor eſt Nonius Marcellus, accepti fœtus:
ut Græce *τόκος*, quaſi partus mutui ſumpti. nec mirũ cum Latini ſor-
tem ſoleãt uiuum uocare, quod ea uel fœnus uel lucrum ex ſeſe pariat.
quoniã uero *τόκος* etiam ſignificat partum, Strepſiades apud Ariſto-
phanem in Nubibus facete eludit fœneratorem ex eo quærens qualis

beſtiola ſit fœnus. Sortem uero, ſiue pecuniam quam creditores fœnerantur Græci nuncupant δάνειον & δάνεισμα. eandem etiã Ariſtophanes & Iſocrates ἀρχαῖον quod ex ea tanquam ex principio oriãtur uſuræ. quocirca Sidonius Apollinaris eas uocat poſteriora, quod ad priora adiungantur. Demoſthenes modo ἀρχαῖον nominat, modo ἀρχαῖον δάνειον, modo ἀρχαῖον δάνεισμα. id eſt principalẽ ſummã quæ fœnori datᷣ͡: nunc uero κεφάλαιον ut etiã Plato, quod caput ſit fœnoris. Vſuræ aũt differũt tẽpore quo ducũtur uel penduntᷣ͡: & magnitudine pecuniæ, quæ alia atque alia redigitᷣ͡ ex una ſorte eodẽ tẽporis ſpacio. ducũtur uero uſuræ cum præterijt definitũ tempus. uel ergo dies, uel mẽſis, uel annus. primo modo hodie Chriſtianis, poſtquam pignora dederũt, Iudæi etiam pecuniã fœnerãtur: alter mos Græcis & Romanis maxime fuit uſitatus: tertius nunc quoque eſt pleriſque omnibus Europæ incolis. etenim Chriſtiani Iudęis acerbiſsimis fœneratoribus uel ſingulis diebus, uel decimaquarta pendunt uſurã: Europę habitatores anno abſoluto: Græci pependerũt menſe perfecto. quod ex eiuſdẽ Strepſiadæ Ariſtophanei uerbis poteſt intelligi. ſimiliter Romani uſuram non raro ſoluerunt calendis & ijſdem pecuniam dederunt fœnori. quocirca Horatius ſic ſcribit in epodis de laudibus ruſticæ uitæ.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
  Iam iam futurus ruſticus
Omnem relegit idibus pecuniam
  Quærit calendis ponere.

At nautica uſura, quã Iulius Paulus iuriſcõſultus uocat maritimam, penditur nauigatione perfecta. cui nõ poteſt eſſe tempus definitũ. nautica aũt ſors ſiue pecunia, quę fœnori datur, Græce ναυτικὸν δάνειον appellatur. Latine à iuriſcõſultis omnibus traiecticia dicitur, quod trans mare uehatᷣ͡: à Modeſtino uero etiã nautica. ea duplex eſt. aut enim per ſoluitur ipſa & uſura cum quis iſtinc nauigat illuc: uerbi cauſa ex Athenis Byzantiũ, ubi eo peruenerit: aut cum iſtinc naui aduehitur illuc, & rurſus illinc iſtuc ex nauigatione uenerit. id eſt ab Athenis Byzantiũ, & rurſus à Byzãtio Athenas. hæc ſors nautica, ut Harpocratio tradit, Gręce uocatur ἀμφοτερόπλουν: illa, ἑτερόπλουν. Vſura igitur eſt uel diurna, uel mẽſtrua, uel annua, uel denique nõ tam tempus habet definitũ quam locũ in quo penditur, ut nautica. Menſtruæ uſuræ differentias primo perſequar: dein annuæ & diurnæ. In Græcia debitor ei, qui minam fœneratus eſſet, ſingulis menſibus dedit uel drachmã, quæ erat centeſima ſortis pars: uel drachmã & obolum, quæ à Græcis ἐφεκτος τόκος dicitur, quod præter uſitatam uſurã debitor fœneratori pendat partem eius ſextam: uel nouenos obolos, quæ erat centeſima ſortis pars & centeſimæ dimidia: uel ternas drachmas, quæ erant tres centeſimæ. tantas autem uſuras Græcos pependiſſe declarãt Demoſthenis & Lyſiæ orationes

tiones. Apud Romanos etiam debitor uſurarius creditori menſtruo ſpacio perſoluit aut centeſimam ſortis partem: aut centeſimæ, quæ aſſis inſtar in partes diſtribuitur, uel beſſem, uel ſemiſſem, uel quincuncem, uel trientem, uel quadrantem, uel unciam. Centeſimam dare ſingulis menſibus quondam legitimum fuit, grauius fœnus accipere fœneratores à debitoribus leges prohibuerunt. nam ære alieno oppreſsi interdum iniquiſsimo fœnore faciebant uerſuram. beſsis uſura tertia parte leuior erat quàm centeſimæ. ſemiſsis à Plinio ciuilis & modica uocatur. qua tolerabilior quincuncis, trientis æqua, quadrantis æquior, unciæ æquiſsima. Hermolaus Barbarus primus ex omnibus uiris doctis quid eſſet uſura centeſimæ explicauit, ſed apertius & planius ferè totum uſurarum genus explicarunt nobiles illi iuriſconſulti eum ſecuti Guilielmus Budæus, Leonardus Portius, Bartholomæus Socinus, Andreas Alciatus, Antonius Auguſtinus. Quoniam uero Romæ fœneratores aliqui nō ſingulis menſibus duxerunt fœnus, ſed ſingulis annis, hinc orta eſt uſura annua. quomodo ſi quis alicui fœneratus fuit centum aſſes, uel nummos argenteos aut aureos, & is illi ſpopondit centeſimam, ſoluit quotannis duodenos aſſes, uel nummos argenteos aut aureos. iſtiuſmodi uſuram intelligit Plinius minor in epiſtola ad Traianum, cuius inſcriptio eſt: de pecunia fœnebri. ſi uero ſpopondit centeſimæ beſſem, ſoluit octonos: ſi ſemiſſem, ſenos. de hac Serbidius Sceuola & Iulius Paulus loquūtur libro XXII digeſtorum: ſin eiuſdem centeſimæ quincuncem, quinos, quam ibidem intelligit Paulus & Domitius Vlpianus: ſi trientem, quaternos, de qua ſentit Paulus libro XI. digeſti infortiati. ti. II. ad legem Falcidiam. ubi aperit ſententiam Marcelli. ſi deniq; unciam ſpopondit, ſingulos. de hac ſcripſit Sceuola, ut eſt in libro ſecundo digeſti infortiati Ti. VII. de adminiſtratione & periculo tutorum & curatorum, qui geſſerunt uel non: & de agentibus uel cōueniendis ab uno uel à pluribus. At Iuſtinianus lib. quarto Codicis conſtitutione XXXII. de uſuris dimidiam & tertiam centeſimæ, ut mos eſt loquendi Græcorum, dicit, non ſemiſſem & trientem centeſimæ. item libro III. Codicis conſtitutione XXXI. de petitione hæreditatis centeſimæ quartam dicit, non quadrantem. Græcos autem ita loqui conſueuiſſe ſatis apparet ex Ioannis iuriſconſulti uerbis, quæ Viglius Zuichemus attulit in epiſtola ad Carolum imperatorem, qua illi Græcas Theophili inſtitutiones iuris ciuilis dedicauit. etſi etiā apud Iulium Paulum, ſi eius uerba, quæ ſunt in libro XXII. digeſtorum, titulo de uſuris, non ſunt mendoſe ſcripta, tertia centeſimæ, non triens, legitur. Idem tamen Iuſtinianus conſtitutione XXXII. De uſuris beſſem centeſimæ maluit dicere quàm duas centeſimæ tertias. Quanquam autem uſuræ, de quibus loquuntur iuriſconſulti, pleræq; omnes fuerunt annuæ, quod non ſingulis

menſibus,ſed anno uno aut pluribus abſolutis ducerentur,tamen centeſimæ uſuram, cuius reliquæ uſuræ licitæ partes ſunt, Græci & Romani primo pendebant ſingulis menſibus: & eius etiam hi, qui anno perfecto ducebant fœnus, habebant rationem. nam qui fœneratus eſt alicui centum aureos nūmos ſi menſtruo tempore ducit aureum nummum qui eſt centeſima ſortis pars, annuo ducet duodecim. quod fœnus hodie exercent mercatores in regionibus exteris. ſi menſtruo tempore ducit duas aurei tertias, quæ ſunt centeſimæ bes, anno ducet duodecies duas aurei tertias, id eſt octo aureos nummos. quomodo uſurarum nomine ſtipulari Iuſtinianus imperator concedit illis qui ergaſterijs præſunt, uel aliquam licitam negociationem gerunt: ſi menſe perfecto ducit dimidium aureum, qui eſt centeſimæ ſemis, anno abſoluto ducet ſex aureos. quomodo uſurarū nomine ſtipulari Iuſtinianus permittit omnibus hominibus, exceptis illuſtribus perſonis. atque talem uſuram hodie pendunt Boemi. ſi ſingulis menſibus ducit quinqꝫ aurei duodecimas, quæ ſunt centeſimæ quincunx, ſingulis annis ducet quinqꝫ aureos. quod fœnus Germanis uſitatum eſt. ſi menſtruo tempore ducit unam aurei tertiam, quæ eſt centeſimæ triens, annuo ducet quatuor aureos, quod fœnus trientarium Antoninum Pium exercuiſſe ut ſuo patrimonio plures adiuuaret, Iulius Capitolinus ſcribit. cuius exemplo Iuſtinianus fecit hoc ut iuberet illuſtribus perſonis, ſiue eas, utor eius uerbis, præcedētibus minime licere ultra tertiam partem centeſimæ uſurarum nomine in quocunqꝫ contractu uili uel maximo ſtipulari. ſin autem quoqꝫ menſe ducit quartam aurei partem, quæ eſt centeſimæ quadrans, quotannis ducet tres aureos. ſi deniqꝫ ſingulis annis ducit duodecimam aurei partem, quę eſt centeſimæ uncia, ſingulis annis ducet aureum unum. quæ duo genera uſurarum maxime licitarum, ut Romanis quondam fuerint uſitata, ita nullos hodie iſtis modis nouimus pecuniam fœnerari. Vbi autem uel in iuriſconſultorum libris uel in decretis principum ſcriptum eſt de uſuris, nec ullum nummorum genus nominatur, in tot partes quot ſunt nummorū genera, quibus tunc utebantur, poteſt accipi. uſi uero ſunt Romani potiſsimum triplici genere nummorum, aureis ſcilicet, argenteis, æreis. itaqꝫ quia Serbidius Sceuola floruit cum M. Antoninus philoſophus res Romanas adminiſtraret: Domitius Vlpianus, Iulius Paulus, Herennius Modeſtinus cum Alexander Seuerus, ſi creditores debitoribus fœnerati ſunt ſolidos aureos ſinguli illis temporibus pendebāt duas drachmas: ſi ſeſtertios, eis tum pondus erat quartæ partis drachmæ, quod denarij tunc penderent drachmam: ſin aſſes, hi erant ſemunciales. atqꝫ de id genus nummis ſentiūt illi iuriſconſulti cum nominatim proferunt aureos uel ſeſtertios uel aſſes: ut etiam ſequentes, Neratius ſcilicet Priſcus, qui in uita fuit cum Traianus Romæ regnaret: Iulius

Iubentius

Iubentius, Domitius Labeo, Ariſto, Arrianus, Caius Caſsius, Tertullianus, Saluius Iulianus, Sextus Cæcilius, qui uixerunt cum Adrianus Romanis imperaret: Voluſius Metianus, Valens, Iabolenus, Marcellus, qui æuum egerunt cum in eoſdem Romanos dominaretur Antoninus Pius: Terentius Clemens & Menander, qui horum ætati ſuc ceſſerunt: Martianus, qui Didij Iuliani temporibus iuris ſciẽtia clarus fuit: Æmilius Papinianus, qui Septimij Seueri: Caius, qui Antonini Caracallæ: Hermogenianus, Põponius, Africanus, Fabius, Sabinus, Celſus, Florentinus, Triphonianus, Venuleius, Calliſtratus, qui uitã degerunt cum Alexander Seuerus eſſet in imperio. At cum ex iam dictis iuriſconſultis aliquis teſtem citat Capitonem uel Labeonem Antiſtiũ, qui Octauiani Auguſti temporibus floruerunt: aut Maſſurium Sabinum, uel Neruam, uel Caium Caſsium Sabinum, qui Tiberij, ſi in eis ſit mentio aurei, is pendebat duos denarios legitimos: ſi ſeſtertij uel denarij, iuſti erant ponderis: ſin aſsis, ipſe etiam erat ſemuncialis.

Verum in codice Theodoſii uel Iuſtiniani & in authenticis ſi ponitur aureus ſolidus, is pendebat quatuor ſcripula: ſi denarius, drachmã: ſin as, ſemunciam. In lib. II. codicis Theodoſiani ti. XXXII. de uſuris tale eſt decretum.

Imppp. Valẽtinianus, Theod. & Arcadius AAA. Cynegio PF. P.

Quicunq; ultra centeſimam iure permiſſam aliquid ſub occaſione neceſsitatis eruerit, quadrupli pœna & obligatione conſtrictus ſine ceſſatione, ſine requie protinus ablata redhibebit. Hi uero qui antea pari furore graſſati uſpiam detegentur, in duplum extorta reſtituant. Data VII. Cal. Nouemb. Conſtantinopoli Honorio & Euodio Coſſ.

Quod decretum etſi de quocunq; nummorum genere tunc uſitato poteſt intelligi, tamẽ quia interpres, neſcio quis, id ad aureum ſolidum retulit, ſi creditor debitori fœneratus fuit centũ aureos ſolidos, ſingulis menſibus pendebat aureũ, quotannis uero duodecim aureos. quorũ ille erat centeſima menſtrua, hi annua. Interpres uero ſcribit. Si quis plus quàm legitima centeſima continet, id eſt tres ſiliquas, in anno per ſolidum amplius debitori ſub occaſione neceſsitatis accipere uel inferre præſumpſerit poſt datam legem ſine ulla dilatione ea quæ amplius accepit conſtrictus quadrupli pœna reſtituet. ea uero quæ ante legem tali ratione data ſunt, in duplum uolumus reformari. Ex quibus uerbis intelligimus interpretem ſentire de annua centeſima. ut autem concedamus aliquem annuo ſpacio unicum dediſſe aureũ fœnori, quamuis dari non ſolet, tamen non annua aurei centeſima, ſed ſexta & nonageſima pars efficit tres ſiliquas. etenim cum aureus ſolidus illis temporibus pependerit quatuor ſcripula, ſcripulum ſex ſiliquas, ſiliqua quatuor grana frumenti, ſequitur ut aureus pependerit ſex & nonaginta grana frumenti. ſi igitur quoq; menſe duxeris granum unum, quæ eſt

ſexta & nonageſima ſolidi pars, duces quotannis duodecim grana, quæ efficiũt tres ſiliquas. qua ratione is qui fuit fœneratus centum aureos, ſingulis menſibus ducet aureũ unum & quatuor grana, quotannis uero duodecim aureos & dimidium. quæ annua centeſima non eſt, ſed centeſima & eius quarta & uiceſima pars. itaque interpres iſte proprie non loquitur. nec mirum cum Conſtantinus Hermenopulus ſcribat ſuis temporibus in Thracia & Græcia, ut uidetur, centeſimæ uſuram dictam cum duodecim aurei in ſingulas libras, quæ conſtabãt ex aureis ſolidis LXXII. darentur. nam duodecim aurei non ſunt annua ſortis centeſima, ſed ſecunda & ſeptuageſima. quo modo ſi quis aureum ſolidum unum tantũmodo dedit fœnori, duxit annuo ſpacio quatuor ſiliquas: ſi centũ aureos ſolidos fœneratus fuit, duxit quotannis aureos ſolidos ſedecim & dimidium ac ſiliquas quatuor. quæ annua centeſima eſt, & centeſimæ quarta, atq; præterea dimidius aureus & quatuor ſiliquæ. Quondam certe præſides prouinciarum proſpiciebant, quod eos iubet facere Vlpianus, ne pecuniæ publicæ crederentur ſine pignoribus idoneis uel hypothecis. Noſtris uero temporibus homines pecunioſi certa pecunia ſic emunt reditus prædiorum uel oppidorum, ut uenditor quotannis definitam pecuniam numeret, cum ipſi prædia & oppida non poſsideant, quod ea non emerint. quæ emptiones ſpeciem quandam gerunt uſurarum annuarum. etenim in Germania centeſimæ interdum trientem, ſæpius quincuncem, rarius ſemiſſem: in Gallijs beſſem uenditor emptori, tanquam uſurarius debitor creditori perſoluit. uerum uſuræ non ſunt, quod ementis conditio iniquior ſit quàm uendentis. nam uenditori reditus prędiorum uel oppidorum eadem pecunia, ubi ei libitum fuerit, ab emptore redimere conceſſum eſt: ipſi uero emptori nec unquam ſortem repetere, nec prędium uel oppidum poſsidere licet. At diurnam uſuram nunc Chriſtiani ſolis pendunt Iudæis. nec hi ferè illis pecuniam ullam fœnerantur priuſquam dederint pignora, quæ pluris æſtimentur quàm ſors ipſa. pleriq; autem Iudæi ſingulis diebus, alij octaua die, nonnulli decimaquarta tantam ſortis partem ducũt, ut anno abſoluto uſura ſortem æquet, interdum etiam ſuperet. Nec nauticæ uſuræ una eſt ratio. etenim Athenis, ut ſcribit Demoſthenes, Lampis Phormioni nauigaturo in Pontum hac conditione dedit uiginti minas & uſurarum nomine ſexcentas drachmas ſtipulatus fuit, ut cum è Ponto rediret Athenas eam traiecticiam pecuniam redderet, ſimul & uſuram penderet. ea autem uſura eſt duarum centeſimarum & dimidiæ. quam omnes leges uetant. nam Papinianus iſtius generis creditoribus tantummodo binas centeſimas ait deberi: Iuſtinianus, ſingulas. Sacræ Hebræorum literæ omnino fœnerari prohibent: Plutarchus etiam deteſtatur fœneratores, & illud nos præclare admonet ne cũ iſtis cõtrahamus. multa etiam

in

in eandem ſententiã ſcribit Baſilius Magnus. Sed fœneratoribus per leges licet exigere uſuras centeſimæ & eius partium. quas iccirco iuriſconſulti licitas & legitimas nominant: uſurarum nomine centeſimam & dimidiam, binas, ternas, quaternas centeſimas ipſis ſtipulari non licet. quas uſuras ijdem propterea uocant illicitas. nec etiam fas eſſe ait Martianus ſtipulari uſuras uſurarũ, quæ ab Ariſtophane in Nubibus τόκοι τόκων dicuntur. Cicero eam fœnerandi rationem ἀνατοκισμὸν appellat. ſcribit enim ad Atticum. qui centeſimis cum anatociſmo contentus non fuit. Poſtremo uitia & fraudes interdum tam Romani quàm Græci pecunijs mulctarunt. etenim Demoſthenes ſilentij, Harpalo uiginti talentis uenditi, conuictus quinquaginta talentis mulctatus eſt. uiginti quidem talenta efficiunt aureorum Vngaricorum x̄ CLXXXI. uncialem unũ, duodenarios quinqꝫ, duplos duos, ſimplum unum: quinquaginta uero Vngaricorum x̄x̄v̄ CCCCLIIII. ſemuncialem unum, duodenarios ſeptem, duplos tres, ſimplum unum. Sed Phileſius & Xanticles, ſcribit Xenophon lib. V. De Cyri aſcenſu ad Babylonem, XX. minis mulctati ſunt: Sophonetus, X. prior ſumma ualet aureos Vngaricos CLXVI. ſemuncialem unum, duodenarium unum, ſimplum unum: altera Vngaricos LXXXIII. didrachmũ unum, duplos ſex, dimidium ſimplum. Syllam autem Aſię, cum, fœdere facto cum Mithridate, eam recepiſſet, mulctam uiginti millium talentûm irrogaſſe Plutarchus memoriæ prodidit. quæ æſtimantur aureorum Vngaricorum decies centenis centum uno & octoginta millibus, octingentis decem & octo, atqꝫ duodenarijs ſex, & duplis tribus.

INTERPRETATIO LATINA EORVM QVAE de Græcis & Hebraicis non conuertimus.

Pagina 188. 189. τῶν φίλων &c. hoc eſt. Amico cuidam iuſsit dari quinq; & uiginti myriadas (drachmarum ſcilicet) hoc Romani decies uocant.

Pag. 189. καὶ ἔδωκεν &c. id eſt. Et dedit ſtatim tunc ad quingenas drachmas.

Pag. 191. ἔρδοι τὶς &c. hoc eſt. Quam quiſq; norit artem, in hac ſe exercitet.

Pag. 192. ὑφ' ἅρμασιν &c. id eſt.

Equus in quadrigis, in aratro bos
Nauem ocyſsime præuertitur delphinus
Apro cædem molienti
Inueniendus canis laborum patiens.

Pag. 235. τὸ δὲ κερ. &c. hoc eſt. Siliqua habet quatuor grana frumēti.

Ibidem τὸν τοῦ σίτου &c. id eſt. Frumenti ſemen aut granum.

Pag. 262. τοὔνομα ἔχει &c. hoc eſt. Ex eo nomen reperit numiſma, quod non natura, ſed lege factum ſit.

Pag. 263. καὶ μὴν &c. id eſt. Atqui in Agrigentinorum rep. inquit Ariſtoteles, quendam triginta libris eſſe mulctatū. ualere uero libram obolum Æginæum. certe quidē apud eundem quis in Himerenſium rep. & alia inueniet Siculorum nomina. ut unciam, quæ ualet æreum unum: & ſextantem, qui duos æreos: & quadrantem, qui tres: & ſelibram, quæ ſex.

Pag. 277. φορμίων &c. id eſt. Phormio autem ait ſe in Boſphoro Lampidi dediſſe centum & uiginti ſtateres Cyzicenos. illic autē Cyzicenus ualebat octo & uiginti drachmas Atticas.

Pag. 290. Hebraica quæ ſunt in libro ortus mundi cap. xx. hoc ſignificant. Ecce dedi mille argenteos fratri tuo.

Ibidem. ἰδοὺ δέδωκα &c. hoc eſt. Ecce dedi mille didrachma fratri tuo.

Ibidem. Hebraica quæ ſunt lib. II. regum cap. XVIII. Et meum fuiſſet tibi dare decem argenteos.

Ibidem. τοῦτό τις &c. id eſt. Hoc cum uidiſſet quidam è militibus Dauidis indicauit Ioabo. & duce quinquaginta ſiclos ſe daturum fuiſſe dicente ſi Abſalonem confodiſſet.

Ibidem. Hebraica: quinquaginta argenteos.

Ibidem. Hebraica quæ ſunt lib. IIII. regum. cap. VI. Et fuit fames magna in Samaria. & ecce illi oppugnabant eam uſq; dum caput aſini (ueniret) octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinq; argenteis.

Ibidem

Ibidem. ὥστε &c. hoc eſt. Vt propter ſummam indigentiam in Samaria caput aſini ueniret octoginta argenteis: utq; ſextarium ſtercoris columbini pro ſale quinq; argenteis emerent Hebræi.

Ibidem. Hebraicum gerah ὀβολὸν obolum.

VT ETIAM NVMERORVM NOTAE, QVIBVS VTOR, ab omnibus intelligi poſsint, aſcribam uerba Valerij Probi, quæ eas declarant.

Omnis numerus per figuram unitatis repræſentari deberet.ut denarius per decem unitates IIIIIIIIII. Nouenarius per nouem IIIIIIIII.& ſic de alijs. Verum quia hoc ſcriptori pariter, & lectori faſtidium pareret, inſtitutum eſt, ut omnis numerus uſq; ad Quinarium per figuram unitatis ſcribatur. unitas per unũ I. Binarius numerus per duo II. Ternarius per tria III. Quaternarius per quatuor IIII. Quanquã alij etiam ſic IV. Quinarius uero per quintam uocalem V. notatur. à quo numero per adiectionem unitatum deinceps ad Denarium peruenitur. Denarius per decimam cõſonantem X. Et notandum, quod quantum I. addit poſtpoſita ad X. tantundem demit ei præpoſita. Quare ſi ſupponas I. ad X. habebis undecim: ut XI. Quod ſi præponas, habebis nouem: ut IX. Idq; de ſimplici unitate intelligimus, quæ ſemel tamen præponitur. Nam ſi poſtponatur, ter repeti poteſt. Quod autem de I. diximus, idem de X. & alijs notis, cum eas præponi, aut poſtponi contigerit, intelligatur. L. notat quinquaginta. ad imitationem Græcorum, qui per ν. id eſt N. hunc numerum ſcribunt. L. autem & N. inuicem ſibi cedunt. ut Lympha, Nympha. Huic ſi præponas X. habebis quadraginta. Si poſtponas habebis ſexaginta.

C. centum ſignificat, quia prima litera eius numeri eſt.

D. Quingenta, quia, ut nonnullis placuit, poſt C, D ſubſequatur. uel, ut alijs, quia inter hanc & M. quod Mille ſignificat, quinq; literæ intercedant, quæ dimidium millenarij numeri innuant. uel, quod magis placet, quia ſit capitalis litera huius nominis dimidiũ, quod dimidium millenarij ſignificet. uel potius quia Antiqui hunc numerum per ſiniſtram partem M. notarent ſic Λ. quæ nota penè D. ſimilis eſt.

M. Mille, quia principalis eſt huius nominis litera. Et ſciendum, quod quælibet figura, ſi ei iacens recta linea ſupraducatur, tot ſignificabit millenarios, quot per ſe ſignificat unitates. ut

Ī	Mille unitates, id eſt mille ſignificat.
V̄	Quinq; Millia.
X̄	Decem millia. & aliquando mille.
L̄	Quinquaginta millia.
C̄	Centum millia.
D̄	Quingenta millia.
M̄	Mille millia, & aliquando millia.

Hæc

Hæc Valerius Probus. Mille autem millia & decies centena milia idem ſignificant, ut libro ſecundo de precio metallorum & monetis explicaui. Illud eſt apud Ciceronē lib. III. in Verrem, & Tranquillum in Cæſare: hoc Cicero utitur lib. IIII. in Verrem, & de eo ſic ſcribit Plinius lib. XXXIII. cap. x. Non erat apud antiquos numerus ultra centū millia. Itaq; & hodie multiplicantur hæc, ut decies centena millia, aut ſæpius dicantur. Nam decies, uicies, tricies, quadragies, quinquagies, ſexagies, ſeptuagies, octogies, nonagies, centena millia dicitur: itē centies, ducenties, trecenties, quadringenties, quingenties, ſexcenties, ſeptingenties, octingenties, nongenties centena millia: quinetiā millies centena millia. quanquam hæc aduerbia ſæpius ſeparatim ab alijs duobus uerbis efferuntur. At quia μυριὰς Græcis ſignificat decem millia, decem myriades idem ſunt quod centum millia: centum myriades, idem quod mille millia, ſiue decies centena millia.

SEQVVNTVR QVARVNDAM MENSVRARVM ET PONDERUM nomina Germanica: quanquam noſtræ menſuræ capaciores ſunt quàm ueteres Romanæ: & item noſtra pondera grauiora quàm uetera.

Menſuræ liquorum.

Libra	ein pfundtmas in d' apoteck	Vncia	vnze
Amphora	ſechsſtobichen	Vrna	drei ſtobichen
Congius	drei kannen	Sextarius	noſſel
Hemina	halb noſſel	Quartarius	meslein
Acetabulum	halbmeslein	Cyathus	zwei drittel eins hal (ben mesleins
Ligula	löflein.		

Sed hoc diſcrimē eſt inter ueteres Romanas menſuras & Miſenas. Sextarius Romanus capit librā noſtram menſuralē & uncias quinq; atque drachmas tres: Kempnicenſis uero in ſe continet libram unam menſuralem, & octo uncias menſurales: at Lipſenſis duas libras. ex quo intelligi poteſt proportio quam reliquæ menſuræ Romanæ habeant ad noſtras Kempnicenſes, aut Lipſenſes, aut alias Miſenas.

Menſuræ rerum aridarum.

Modius	ein ſechzehen teil eins ſchöffels		
Semodius	ein halbſechzehen teil eins ſchöffels		
Sextarius	ein mas	Hemina	ein halbs mas
Acetabulum	ein virtel eins halben maſſes		
Cyathus	zwei drittel eins virteils eins halben maſſes.		

Verum noſter modius Kempnicenſis ferè quindecim ſextarios Romanos capit. Romanus igitur modius qui ſedecim ſextarios in ſe continet capacior eſt quàm noſter modius. atq; ita menſura magna, quam nos Kempnicenſes appellamus ſchöffel, capit modios Romanos ferme ad quindecim. Atq; quatuordecim menſuræ magnæ Kempnicenſes

ſes capiūt paulo plus quam quindecim menſuras magnas Lipſenſes.

Pondera.

Libra	pfundt	Vncia	vnze
Sextans	zwū vnzen	Quadrans	drei vnzen
Triēs	ein halbe marck/od vier vnzē	Quincunx	fünf vnzen
Semis uel ſelibra	ſechs vnzen	Septunx	ſiben vnzen
Bes	ein marck/ oder acht vnzen	Dodrans	neūn vnzen
Dextans	zehen vnzen	Deunx	aelf vnzen
Seſcuncia	anderhalbe vnze	Semuncia	lot
Sicilicus	halb lot	Drachma	quentlein
Scripulum	ſcrupel/oder ein drittel eins quentleins.		

Loquimur nunc de libra medica, qua noſtri pharmacopolæ utunt, quæ duodecim unciarum eſt: non de ciuili, quæ mercatoribus & alijs in uſu eſt. ea enim in ſedecim uncias diſtribuitur. Itaq; medica & ciuilis libra, numero, non grauitate unciarum differunt. drachma autem utriuſq; unciæ, ferè quatuor momentis grauior eſt drachma Romana.

Menſuræ quibus interualla metimur.

Digitus	ein querfinger	Vncia	zol
Palmus	vierquerfinger	Dodrans uel ſpithama	ſpanne
Pes	werghſchuch	Cubitum uel ulna	ele
Paſſus	klaffter	Pertica	rute
Milliarium			meile

Sed cubitum noſtrū Kempnicenſe longum eſt duos pedes Romanos, uno Romano digito minus. Pes autem noſter eſt dimidia cubiti noſtri pars, minor ſcilicet quam Romanus digitū dimidium. Paſſus noſter longus eſt tria noſtra cubita, uel ſex noſtros pedes. Pertica noſtra longa eſt cubita ſeptem & dimidium, ſeu pedes quindecim.

Pondera monetalium

Bes quo monetales, qui cudunt aurum, utuntur.

Bes	marck
Eum diuidunt in XXIIII. ſextulas	
Sextula	krat
Quam partiuntur in quatuor bina ſcripula.	
Bina ſcripula	gran
Ea diſtribuunt in tres quaternas ſiliquas.	
Quaternæ ſiliquæ	gren

Maſſulæ quibus aurum ponderamus goldtgewicht.

Tot uero ſunt quot aurei diuerſi ponderis. Maſſula cui pondus eſt aurei Rhenani eins rheiniſchen guldengewicht.

Ea diuiditur in ſexaginta momenta.

Momentum — ein eſs oder grenlein

Maſſula autem aurei ungarici diſtribuitur in ſex & ſexaginta momenta

menta. grauior igitur eſt Rhenana ſex momentis. Non tamen ignoro Brabantinos quondã aurei Rhenani maſſulam dixiſſe unum & ſexaginta momẽta pendere, maſſulam aurei Vngarici, ſeptem & ſexaginta. nam maſſula aurei Rhenani eis pendit duos nũmulos & tredecim momenta: Vngarici duos nummulos & decem & nouem momenta. nũmuli uero quatuor & uiginti momentorũ pondus colligũt. quanq̃ uero ipſis maſſula aurei Vngarici etiã grauior eſt ſex momentis quam maſſula aurei Rhenani, tamẽ utraq̃ grauior eſt noſtris uno momẽto.

Bes, quo monetales Noribergẽ; qui cudunt argentum, utuntur.

Bes	marck
Eum diuidunt in xvi. Semuncias.	
Semuncia	lot
Quam partiuntur in quatuor drachmas.	
Drachma	quenten
Eam diſtribuunt in quatuor nummulos	
Nummulus	pfenning

Bes, quo noſtri monetales, qui cudunt argentum, utuntur.

Bes	marck
Eum item diuidunt in xvi. Semuncias.	
Semuncia	lot
Quam partiuntur in xviii. quaternas ſiliquas.	
Quaternæ ſiliquæ	gren

Nummi Miſeni

Vncialis ſiue tetraſtaterum	guldengroſche
Semuncialis ſeu tetradrachmum	halberguldengroſche
Didrachmum	ortgroſche
Angelicus	ſchreckenberger
A tributo appellatus	ſilbergroſche
Dimidius à tributo nominatus	halber groſche.
Duodenarius.	groſche oder zwelf pfenning.
Quadrans	drei pfenning gröſchel
Nummulus duplus ſiue maiuſculus	pfenning
Is idem ualet quod Romanus teruncius legitimus: etſi eiuſdem ponderis & temperaturæ non eſt.	
Nummulus ſimplus, ſiue minuſculus	heller
Nummulus duplus antiquus	alter pfenning
Nummulus ſimplus antiquus	alter heller

INDEX PRIOR, IDEST LATINVS, IN LIBROS G. AGRICOLAE DE menſuris & ponderibus, maxime copioſus.

ABEN *menſura Arabica* 160
Abrahami temporibus pecuniam uſurparunt homines 263
Abrahamus magiſter 227
Acetabulum liquoris menſura 4. 7.8.9.19.167 *capit* 7. 9.10.72.338 *pendit olei* 72.79 *uini* 79.81 *mellis* 81 *ſiccorum menſura* 33. 34 338
Achana menſura Perſica 139
Acſat quæ & Kiſt & Aben & Euib 160
Actus minimus 218
quadratus ibidem
Aduocatorum ſtipendia 325
Aegypti annui reditus 317
Aegyptiæ menſuræ 139 *pondera* 168
Aegyptij quam pœnam in mutatores põderum & menſurarum conſtituerint 231
Aelius Gallus 50
Aemilius Papinianus 333
Aemilij Pauli Perſeo deuicto præda quam in ærariũ intulit 318
Aerarium 293
Aerei nummi Rom. 293
Aereolum 111.114.122 177.211.246.310
Aereorum nummorum uocabulis homines contemptos nominatos 294
Aeris decies 294
Aeris precium 261.320
Aeris alieni conflatores 329
Aeruſcare 294 *Aera* 278
Aes quando in Latio primũ ſignatum 264
Aes in metallorũ numero cur tertio loco ponatur 257.258
Aeſopi Clodij patina 326 (260
Africanus 333
Afrorum nummi 268
Agrippinenſes albi 292.302
Albani exquiſitorum ponderũ & menſurarũ ignari fuerũt 231
Alabaſtrum 166.167
Alabaſtrites marmor 166
Aldorach amphora Arabica 163
Alexandri Magni reditus 316
theſauri 276
Alexandri impẽſæ in cœnas 326
quanti funerarit Epheſtionem 329
Alexandri Seueri nummus aureus pagina 321
Alexandrides 275
Alexãdrinus nummus 269.297
Alexandrinus ſextarius 141
Alki Arabibus idem quod Græcis ὁλκὴ 176
Alſcir 167
Amah cubitum Hebræum pagi. 222 223
D. Ambroſius 144.149.154
Amelechus 263
Amphora Romana 4.5.6.338 *capit ſe minores menſuras* 5. 6.10 *libras menſurales* 4. 72 *pẽdit olei* 72.188.189 *uini* 79 *mellis* 81 *Reſtituta* 249 *Amphora Arabica* 163.159 *Amphora Attica quæ et metretes* 37.38 *capit minores* 37.41 *libras menſurales* 37.73 *pendit olei* 73 *uini* 80 *mellis* 83
Amphora Capitolina 18.249
Hebræa 142
Amphoreus 6.56.57 *capit ſe minores* 58 *libras* 56 *pendit olei* 75 *uini* 81 *mellis* 83
Andreas Alciatus doctiſsimus & iuris omniũ peritiſsimus 331 *errat de denario & drachma* 130 *de libra* 120.122 242 *medimno* 66 *ſextario* 14.24.28.29.30.48 49.52.74.85.86.130 *uncia medica* 129 *quartarium ignorauit* 8.10 *ſiccorũ menſuras ab humidarum rerũ menſuris non diſcreuit* 35
ad Andreæ Alciati quæ de menſuris & ponderibus denuo diſputauit defenſio 183.184 *& deinceps*
Andreas Alpagus Bellunenſis, pagina 160.161.163
Anecſune quæ Kaſuf & Haſuneſi & Acſaſſe 161
Angelus Colucius 216.239 247 451
Ang. Politianus lapſus 2.20.67
Angelici nummi 269.291.299
Anglorum nummi plumbei 295
Annui fructus ſeu reditus diuerſarum rerũp. & regũ 315.316
Antonius Auguſtinus 331
Antonius Leua 269
Antonius Heliogabalus 276
Antonini Pij fœnus trientarium, 332 *nummi aurei* 268
Apicius 326
Appianus laudatus 104
Aporrhema menſura Aegyptia, pag. 140
Apuleius Celſus 50
Aquarum pondus 80.81. *deſtillatarum* 81
Arabicæ menſuræ 139.159 *liquorum* 159 *aridorũ* ibidẽ *quomodo latine reddẽdæ* 160
Pondera 168.174
Argentei dimidij ex tributo dicti ducum Saxoniæ 291.340
eorum temperatura 299
Argenteus pro ſiclo 290
Argentum cornu Amalthee 255
Argentum ſoli auro cedens, cæteris metallis præſtat 257.259
Argentum quãdo primum Romæ ſignatum 263
Argenti puri precium 309.312
Argentum uiuum 258 *precium pagina* 260
Argiuus nummus 267
Aridæ res diſtant pondere 84
Ariſto 333
Ariſtoteles quanti emerit Speuſippi libros 328
Armillarũ quibus ſeruus Iſaaci donauit Rebeccam, preciũ 159

Arrianus iuriſconſultus 333
Ars ueterinaria à medica nõ excludenda 36
Artaba Aegyptia 139.140.141 medica 140 Perſica 140 141 145
Artaxerxes Longimanus 196
Arundo quae & calamus 226
Arura 206.207
Aryandes 270.298
Aryandici argentei 260.270 298 309
As 97.293
Aſius nummus 267
Aſia mulctata à Sylla quanti 335
Aſopichus Orchomenius 205
Aſpendius nummus 267
Aßis nummi nota 302
Aſſarion 178
Aſſarius ibidem
Aſſaron 150.156
Aſſes librales 264.293.320
Aſſes ſepe mutatos in põdere pagina 178
Aſſes ſemunciales 178.293
Aſſes unciales 293.322
Aßipondium 96.293
Athenienſium μετρονόμοι 231
Athenienſium nummi 267.268 297.reditus 315.316.cenſus 320.militum ſtipendia 322
Auena 235
Auguſti nummi aurei 267.268
Auguſtus Cęſar quãtũ auri in cellam Iouis Capitolini contulerit 325
Auguſtus dux Saxonię 136.231
Aurelianus imperator 276.297 nummi ibidem
Aurei nũmi diuerſi 245.quot ſignentur ex auri tẽperati beſſe Noribergio 277.& eorũ temperatura 298
Aurei imminuti 276
Aurei nummi Graecorũ 275.temperatura 297.precium & ad Vngaricos proportio 307.308.Romanorũ & Romanorum imperatorum 268.275 325.temperatura 297.preciũ et ad Vngaricos proportio 308.309.externi 276 temperatura 298.noui 277 temperatura 298. precium et ad Vngaricos proportio 306 307.precium argento ſignato noſtro explicatum 311.reliqua quaere in dictione Nũmus
Aureus apud Iuriſconſultos, pagina 332.333
Aureus idem Arabibus quod denarius 174.176
Auri puri preciũ 307.Attici 307 308. Romani 308
Auro argentum,argẽto æs cur primo ueteres miſcuerint 270
Aurum quare precioſiſsimum metallum 257.258.259.quare à quarundam regionum incolis magni non æſtimetur 258 quanto argento quondam emptum aut nunc ematur 260 quando primum ſignatum Romae 265
Aurum & argentum quis primus ſignarit 264

B

Balbus de agrimenſoria 97
Balthaſar princeps Thuringie 299.300
Baptiſta Egnatius 3
Baptiſta Leo Tunicenſis 174
Baptiſta Marlianus 216
Bartholomeus Socinus 331
Bathus 141.142.143.capit ſe minores mẽſuras 144.libras menſurales 144 reſpondet Ephę & Homeri 147.149
Berenicius nummus 269
Bes librę 94.97.ſextarij 21.pedis 213.iugeri 219.uſurę cẽteſimę 332
Bes argentarius Lutetianus 244 Vicentinus 241 Venetus 240.241.242.244
Bes Agrippinenſis 292.307 Erphurdanus idem cum Miſeno 291.301.Fribergius 300 Mediolanenſis 242.Noribergius qui monetalib. in uſu quo modo diuidatur 245.246 291.292.339.340 Viẽnenſis 292.302
Bes aurarius Vicentinus 242 Venetus 241.242
Bes argenti, qui idem quod quatuor argẽtei à tributo dicti, pagina 296
Beßis uſurę 331
Beſſalis 213
Biceßis 294
Bigati nummi 269
Bilibris 96
Bipedalis 212
Bipes ibidem
uſura 301.332
Boemica monetę 291
Boonetа Polydori Lacedæmonum regis domus 265
Bononienſes nummi aurei pagina 298.305
Bonorum tria genera 255
Bos nummus Athenienſium 268
Bos in lingua ibidem
Bucephali equi Alexandri precium 327.328
Budeus 331.errat de chœnice 67 de Darico 277.denario, drachma,libra,mina,pondo 102 103.242.243.250.medimno 66.ſeſtertio 191.281 283.285.288.ſextario 14 25.26.27.28.87 talento 117.118.uncia pedis & pollicis latitudine 219.Quartarium ignorauit 8.10.ſiccarũ rerum menſuras ab humidarũ non diſtinxit 35
Burgũdici nũmi aurei 277.305 temperatura 275
Bruno Vernechini f. 2
Byzantius nummus ferreus 295
Byzantium talentum 168

C

Cabus menſura Heb.rerũ aridarum 146.147 capit 148 libras menſurales pag. 151
Cabaliſtę 148
Cadus idem Fannio quod amphora Attica 18.38. 43 142
Cadus uaſis genus 43
C. Caligulę prodigalitas, pagina 325.326
C.Cęcilij Iſidori diuitię 319 idem quanti funeratus, pagina 329
C. Caßius iuriſconſultus, pagina 333
C.Caßius Sabinus ibidem
Caius iuriſconſultus ibidem

Caimus

Cainus Adami filius menſurarum & ponderum inuentor 231 multitudine χρημάτων ex rapinis domũ auxit 262
Calamus qui & arundo 226
Calcardum G. Cummerſtadij 256
Calliſtratus iuriſconſultus 333
Campſaces 166
Calliodori ſeruus apud Martialem quanti uenditus 327
Canicle inſulæ nũmi ex ſale 295
Caph 148
Captha menſura Perſica 139
Capito iuriſconſultus 333
Caraiæ inſulæ albi & aurei lapilli pro nummis 295
Caroli V. Cæſaris nummi aurei 277 304
Carolus Magnus bellum geſſit cũ Vitichindo Saxone * 2
Carolus Ruellius 324
Caroli & Vildelappi pecunia nõ utuntur 265
Celſus iuriſconſultus 333
Cenſus Athenienſiũ à Solone 320 Romanorum à S. Tullo inſtitutus ibidem
Cenſus equeſtris 321 Senatorius ibidem
Centenarium 95
Centeſimæ uſus 330.331
Centum pondium 94.95
Centuſsis 294.310
Chalcus 111.114.125.177
Chanus Magnus rex (246 Scytharum 295
Cephalenſis nummus 267
Chius nummus ibidem
Chœnix Atticus 52.53.54.56 minores ſe continet 55 capit libras menſurales 52 Georgicus 60.62.67.145 capit ſe minores 67 libras 60 Syria 141
Chœnix menſura cibi diurni 68
Choeus qui & Chus Atticus 37 38.39.44.45. uſq; 48 50.51.146 capit ſe minores 42 libras 37 pendit olei 73 uini 80 mellis 83 Georgicus 56.57.145 146 minores ſe capit 58 libras 56 pendit olei 75 uini 80 mellis 83
Chus in ſacris literis 145.146
Chriſtophorus Carolouicius 195
Cicar congregationis 169.170 171 372 Sanctuarij 169.171
Cicero emendatus 285
Cippus 214.215
Clearchus donatus à Cyro Daricis quot 306
Cleopatræ Ptolemæi Auletis filiæ cœna 326
Clima 207.213
Cochlearium Romanum 4.9.23 28.76.78 capit 4 pendit olei 72 uini 79 mellis 82
Cochlearium medicum liquorum 37 capit 37.42 pendit 75 aridarum rerum 6.9 Hippoiatricum 69 capit 76 pendit 76.80.83
Cochlearia diuerſa 78
Coclanarium quod & ſalgerim et ſabaliel 159.162
Colenutius 46
Collathum menſura Syria 141
Columbarum duarũ Axij precium apud Varronem 327
Concha 37.75 duplex 75
Congialis 19.20.44
Congiarij cadi 19
Congiarium ibidem
Congius 4.7.56.338 capit ſe minores menſuras 7.10 libras 4 pendit 72.79.81
Congius reſtitutus 249
Conſtantinus Hermenopulus pagina 334
Cophinus 164.169
Coralium Tebethinis pro nummis 295
Corboni menſura Arabica, pagina 159.161
Corinthius nummus 21 ſtater argenteus 278
Cor qui Corus 146.148
Cornelius tacitus emendatus pagina 285.588
Cornibus libralibus & bilibralibus oleum uendi ſolitum 13
Coronati Burgundici 277 temperatura 298 Francici ſeu Gallici 269.277.305.307 temperatura 298 ualent noſtri argenti ſignati 311 Italici 277 quot ſignentur ex auri temperati beſſe Noribergio 277.298
Corus rerum aridarum tantũ menſura 140.146.147.148 149.151.152.153
Cori interpretatio apud Ioſephum reprehenſa 151.158
Cotyle medica liquorum 37 39. uſq; 42.49.52.53.72 146.189 capit 37.42 pendit 73.74.75 Aridarum rerum 53.54 capit 55 Georgica liquorum 56.57 capit 56.58 pendit 75.80 81 aridarum rerum 60 capit 63 Hippoiatrica 69 capit 69 pendit 75.80.83
Cotyles diuerſi uſus 51
Cotylidones 19.40
Craſsi diuitiæ 319 raptus 329
Crates comicus 297
Crœſii ſtateres 269.276
Crucigeri 269.292 temperatura 302
Cuathum menſura Arabica pagina 159.161
Cubitus geometricus 226 Hebræus 222.224 duplex 224 non eſt quinq; palmorum 225
Cubitus Græcus 198.202 longior Romano 218 decurtatus maior 203 decurtatus minor 203
Cubitus Romanus 209.214 breuior Græco 218 Kempnicenſis 339
Cubiti menſura & ulnæ eadem 220 399
Cubitum regium 220.224
Cubitum quota pars altitudinis cuiusq; humani corporis 196
Cubitalis 202.215
Culea & culeola 17
Culeare dolium 17
Culeus 4.5 capit ſe minores 10 libras 4 pendit 72 79 81
Cyathus Romanus liquorum 4. 338 capit 4.10.23 pendit 72.79.81.82 aridarum rerum

rerum 33.34.338.medicus li
quorum 37.capit 37.42. pē
dit 74.80.82.83.aridarum
rerum 52.53.55. capit 52
Georgicus liquorum 56.57
58.capit 56.pendit 75. ari=
darum rerum 60 capit 63
Hippoiatricus 69 capit 69
pendit 76.80.83
Cyathus in ſacris literis 166
Cyprus mēſura 164. 165.166
Cyrus Aſiaticis & Crœſo deuicto
quantam auri & argenti ſum
mam collegerit 317
Cyrus minor Silano Ambraciotæ
dat Dariorum quot milia 321
eiuſdē ſtipēdia 321.322.323
Cyziceni ſtateres 277

D

DActylus 197.198.206
Dactylodochme 197
Dadix 164.165
Democrates 41
Danaces nummus barbarus 289
Danicum 289.291
Danich Arabibus idem quod no=
ſtris lupinus 174.176.177
Danorum et Suedorum regū num
mi 303
Daphnis Grammaticus quanto
precio emptus 327
Dardanus nummus 267
Darius uel, ut Plutarchus habet,
Artaxerxes, cur dictus Longi=
manus 196 eiuſdem redi=
tus 316
Darij ultimi theſauri quos illo ui=
cto Alexander inuenit 318
Daricus ſtater 269.270.276
277.296.297.quanto au=
ro Vngarico, Veneto, Franci
co, Rhenano æſtimetur 304
305 306
Daricorū quibus Cyrus Silanū &
Clearchū donauit ſumma ex=
plicata 306
Dauidis regis Hebræorum theſau
rus quem Salomoni reliquit ut
extrueret templum 311
Debæ aurum triplum ære ſimplo,
duplum argēto ſimplo uicinis
uendiderunt 250
Decies ſeſtertiūm 288.314
Decies centena milia & ſimilia
quid ſignificent 325
Decem modiæ 35
Decempeda 215.226
Decempedator 226
Decius iuriſconſultus 324
Decuſsis 293
Delius nummus 267
Demarete uxor Gelonis 269
Demaretius nummus ibidem
Demenſum 68.69
Demetrius Phaleræus quot talen=
torum ſingulis annis domi=
nus 315
Demetrij Alabaldi error 18.20
Demoſthenes ſilentij Harpago uē=
diti mulctatus 335
Denarius 94.99.122.278 di
uiditur 100.101.pondere ad
drachmam proxime accedit,
189 ſed eiuſdem ponderis nō
eſt contra Alciatū 106.107
129.188.189.190.242
Budæum 103.uſq; 107.217
242.243.281 Portium
107 108
Denarij pondus 190.245.250
Denarij nota 262.303
Denarij Romani argentei tripli=
ces & ſingulorum precium ar
genti ſignato noſtro explicatū
190.245.250.313.314
Denarij quot ex libra ſignentur,
279 281
Denarios graues non habere pon=
dus quatuor ſcripulorum con=
tra Portium 244
Denarius diurnum ſtipendium pe
ditis 322
Denariū etiam nummū dici 279
item ſeſtertium 280
Denarij Antonij IIIViri 274
Deunx libræ 94.97.339 ſex=
tarij 21 iugeri 219
Dextans iugeri 219. pedis 214
ſextarij 21. libræ 94.97
Denarij quot unciā pedis 246
Denarius dimidius ibidem
Denarij legitimi pondus 249
Diaulus 204.205
Didrachmum Atticum 268.278
ualet argenti noſtri 310
Didrachmum noſtrum 290.301
310 340
Digitus Græcus 197.206. lon=
gior Romano 218 Romanus
209.breuior Græco 218.qua
dratus, rotundus 210
Digitum conſtare quatuor granis
ordei quomodo intelligendum
pag. 219
Digitum tranſuerſum prouerbia=
lis locutio 209.210
Digitalis 198.210
Dinas ſtadiodromos 205
Diocletiani nummi 268
Diodorus 219.de Græcis ponde=
ribus intercidit 2
Diobolum Atticum 269.278
ualet 310
Diobolaris 294
Dochme 197.198
Dodrans 200.201.206
Dodrans libræ 94.97.339
iugeri 219.pedis 200.207.
214.217. ſextarij 21
Dodrantalis 201
Dolia culearia 17
Dolichus 204.206
Domitij Calderini error 35
Domitius Labeo 332
Domitius Vlpianus 332
Dorach menſura Arabica, pagi
na 159.160
Doron 198.199
Drachimi Arabicū pondus, pa=
gina 174.176
Drachma Aegyptia 168. Attica
105.112. 114. 122.296.
309.339.in minora ponde=
ra diſtributa 114. precium
312.medica 123.124.in mi
nora 125. Hippoiatrica 85
132 Noribergica 246
Drachma menſuralis 188
Drachma unciæ & eius diuiſio,
pag. 211
Drachma beſsis 332
Drachma Attica reſtituta, pagi
na 246
Drachma nummus 278. Attica
leuior denario 289. pendit
momenta 249.309. ualet ar
gēti noſtri 310.311.Aeginea
278. ualet 312
Drachma Veneta grauior uete=
ri & leuior Noribergis 250
Erphurdana ſiue Miſena 309
Aeginea 296

Dupondo 96
Ducati Bononiéſes, Lucenſes, Mediolanenſes, Romani, Turcici, 277.305 tẽperatura 277 Veneti 268.269.277 temperatura 277 pendunt 305.307 ualent noſtri argenti ſignati 311.312
Duella 98.101
Duodenarius 310.311.315. & 340
Dupli nũmi Miſeni 310.311
Dupondij 294
Dupondius 293 nota dupondij 303
Dupondiũ 178 pedis 213.214

E

EGrani nũmuli uiliſsimi 311
Elenius uas 167
Epha menſura Hebrea aridarum rerũ 146.147.149.155.156.158 capit ſe minores menſuras 151 libras, ibidem
Epheſtio quanti funeratus 329
Epiphanius Magnus epiſc. Salaminius 140.145.147.152.153.166 à ſentẽtia Ioſephi in quibuſdam diſsidet 157 reprehenſus de batho & choenice 145 de Gomor 153.157 de ſato 155 de talento cõgregationis & ſiclo 173 174
Educationẽ & diſciplinã multum ad uirtutem ualere 135
Equitũ Romanorũ inſignia 320.321 cenſus 321
Eraſiſtratus donatus à Ptolemaeo Antiochi filio quot talentis 324 325
Ergoteles Himeraeus 206
Erichthonius Atticae et Lyciae monetae inuentor 264
Erneſtus à Miltitz 135
Erphurdanus bes 291.301 drachma Erphurdana 309
Euib, quae & Aben, Acſat, & Kiſt pag. 160

F

FAberum diuerſa genera, & pondus 237
Fabius Sabinus iuriſconſ. 333
Fabaliel, quae & Falgerim, & Coclanarium 159.162
Ferdinandici aurei nummi 277 argentei 291.292.302
Ferrũ 258 utilitatis fructu praeſtat caeteris metallis omnib. ib. precium 261 Suedicũ, ibid.
Filij uirorũ uirtute & literis praeſtantium cur interdum degenerent 135
Finitor qui & decẽpedator 226
Florentinus 333
Foenus 329
Fortunae poteſtas in multas res propagata 255
Fraudes pecunia mulctatae 335
Friderici II. imp. nummi ex corio pag. 295
Fridericus Fr. Strenui F. dux Saxoniae & elector 306
Funiculus menſura 222.226

G

GAbenũ menſura 164.166
Gallinae triplices 246
Garme Arabicum 174.176
Gelo 269
Generoſi q Graecis εὐγενεῖς 195
Genuenſium pecunia quando primum cuſa 265
Georgius Saxonũ princeps 136
Georgius Commerſtadius 255
Georgius Fabricius 183
Gerati 169.171
Geua Siuardi Dani ſoror, Vitechindi uxor 173.314
Gomor 141.510.153.155.157
Gordianus nũmus 268
Gorlicenſes nummuli 301
Glandium diuerſa genera & pondus 238.239
Glandiferae arbores quae 238
Germanorum ueterum & recentium nummi 209
Gradus 206 nõ uidetur menſura 215.226 quid apud Ciceronem ſignificet 215
Gramma 101.122.124.131. & 211
Granũ in explicatione beſsis 310
Granis hordei uel tritici in integrum pondera reſtitui nõ poſſe 234.235.236
Gregorij Tiphernatis error 51
Guarini Veronenſis error 51.60 67

H

HAdriani imp. nummi 265
Hala Hermundurorum 4
Hali 163
Hanno Carthaginenſis 206
Hebraicae menſurae 139.141.142. & deinceps pondera 168 169
Hemina liquidarũ menſura 4.7 338 capit 4.11.21 pẽdit 72.74.81.189 reſtituta 246,249 aridarum rerum 33.34 338
Hemichus 47
Herennius iuriſc. 332
Hermolaus Barbarus 331 reprehenſus 207 laudatus 15 lapſus 27.28
Hermogenianus iuriſc. 333
D. Hieronymus 224 reprehenſus 146.148 de coro 158 de interpretatione ephae 145 153.158 zereth, & aliarũ menſurarum 225 de metrete 156 omere, ibid. ſato 155 ſiclo 174
Hieronymi & Ioſephi diſcordia in menſuris 158
Hieronymus Archintus 184
Hieronymus Kiſuetterus 231
Hieronymus Magdeburgus Friebergius 270
Hilpericus rex Francorum, ibid.
Hin menſura Heb. 142 capit ſextarios 143.144 ſe minores menſuras 144.146 libras 144 non recte interpretatum à LXX. 145
Hinis quarta & ſexta pars in ſacris literis 144
Hippicon 204.205.206
Hippocleus Theſſalus διαυλοδρόμος 205
Hiſpani nummi aurei 293.304 Ferdinandici 277
Homer 146.149.153
Hordeũ alterũ altero praeſtat pondere 235
Hydria 165.167

I

IAbolenus iuriſconſultus 333
Iacobus Mantinus Heb. 174
Iacobus Syluius 185
Indos nummũ ignorare 256
Interſcalmium 203

Iniũ Aegyptia mẽſura 75.140
Inſtrumẽta quibus ueteres dimẽſi
interualla 226
Imitatoris aliud ſcribẽdi ius, aliud
interpretis 209
Ioannes Auentinus Boius 33.93
Ioannes iuriſconſultus 331
Ioannes Ruellius 108
Iobeim menſura Arab. 159.160
Ionus Theſſalicæ monetæ inuen-
tor 264
Iſaaci munerũ quibus donauit Re
beccam precium 308
Iſidorus reprehenditur 2.6.70.
186 227
Iudæorũ magiſtri reprehẽſi 173
Iudicia in literis debẽt eſſe libera
Iudicia de ſcriptoribus (3
ſemper fuerunt uaria 183
Iugerum 208.218.219 diui-
ſio iugeri 218.219
Iugerum in locum plethri Latinis
poetis quatenus licuerit ſubſti
Iuglans 238 (tuere 209
Iulianus Saluius 276
Iuliæ Mammeæ nummus 268
Iul. Capitolinus reprehenſus de di
gito 219
Iul. Cæſar ciuili bello quantã pecu
niæ ſummam ex ærario protu
lerit 313
Iulij Cæſaris prodigalitas in Ser-
uiliam 325
Iulij Cæſaris æs alienũ 329 fur
tum è Capitolio in primo con-
ſulatu ibidem
Iulius Iubentius 333
Iulius Paulus 332
Iuriſconſultorum ſtipendia 324
qua ætate floruerint 333

K

KAſuſ, quæ & anecſune, men
ſura Arabica 159.161
Kempnicenſis modius 338 pes
339 ſextarius 338 paſſus
& pertica 339
Kermet Arab. qđ Græcis grãma
Keſtuſ areolũ Arab. 174 (167
Kirat ſiliqua Arab. 174.177
Kiſt mẽſura Arab. 159.160
Kiſt alicaticum 163

L

LAbeo Antiſtius 333
Labrum calcare 17
Labrum cur mare dictum 143
Lacedæmonij parciores uini 46
Lacedæmoniorũ conſuetudo in e-
mendis & uẽdendis reb. 265
nũmi ferrei 295 ſtipẽdia 322
Landesbergia inſignia 300
Lapus Florent. reprehẽſus 208
ad lapidem ſecundũ, tertiũ, quar
tum 215
Latino ſermoni quãdo Græca im
miſcenda 136
Laurentius Valla reprehenſus 39
51.54 208
Laurius mons 269
Lecythus 166
Lens & eius pondus 234.237
Lentuli auguris diuitiæ 619
Leonardus Calamicius Neapoli-
tanus 268
Leonardus Aretinus 188
Lethec menſura Heb. 146.147
Leuca 227
Libella 121
Libella nũmulus argenteus 126.
279.289.293 ualet argen
ti noſtri 313
Libra & menſura & pondus 4.
10.11.338 differentia
4.25.33 menſuralis 2 pẽdit
uncias 12.13.187.235 gra
na 236 olei, uini, mellis libra
pendit 192
Libræ menſuralis & ponderalis
collatio in oleo 72.73
Libra Atticis duplex 117 hippoi
atrica 131.132 medica 123
127 in minora diſtribuitur
125 Romana 94.96.120.
240 in partes minores ſeca-
tur 100 Romana Angeli Col
lutij 239 reſtituta & menſura
lis & ponderalis 246.249
Libra mercatoria ſeu ciuilis 339
Libra Mediolan. 342 mercato-
ria 50 Veneta multiplex 240
241 quæq; in minora põdera
diſtributa ibid. Vicẽtina, ibid.
Librã nõ eſſe xij unc. & ſemũciæ
cõtra Budæũ 102 nõ triũ ſex
tulatũ cõtra Alciatũ 121 non
eiuſdẽ ponderis cuius mina At
tica contra Budæũ 102.103.
281 Alciatum 120.121.
189. & deinceps nõ ſedecim
unciarũ cõtra medicos quoſdã
& pharmacopolas 236 quot
ſiclorum 173
Libram obolum ualere qua ratio
ne dictum 121
Libra auri ualet 308 argenti pu-
ri pendit 312 ualet noſtri ar
genti ibid. argenti ſignati 313
Libralis 95.264
Libralibus & bilibralibus corni-
bus oleum uendi ſolitum 13
Librorum precium 328
Lichas 198.200
Ligula 4.9.23.28.76.338
capit 4 pendit 72.79.82
aridarũ rerũ menſura 33.34
Lingua inſtrumentum 23
Lipſenſis modius 339 ſexta-
rius ibidem
Liquores nõ unius ponderis, 25
Liuius Druſus octauã partẽ æris
argento miſcuit 271.298
Logus Heb. 142.144.146.
148 159
Lucenſes aurei 298
Luculli cœna quam Ciceroni &
Pompeio dedit 326
Lucius Axius 328
L. Craßi domus quãti æſtimata ib.
Lupinus thermos 177.237
Luſitani nummi aurei 277
Lydi aureum & argenteum num
mum primi percuſſerunt 263

M

MAneh mina Heb. 169.171
Manes mina Arab. 174
Manuelis Moſchopuli error 207
Manilius Cornutus 324
Marca quæ & argentarius beſſis
241.243 296
Marcellus iuriſc. 333
M. Ant. Sabellicus errat 281
M. Cic. loca reſtituta 285.335
M. Cic. domus quãti æſtimata 328
M. Fab. Caluus notatus 70
M. Paulus Venetus 295
M. Scaurus 327
Marcelli Veneti 269
Martianus iuriſc. 333
Marij domus ad Miſenum quanti
æſtimata 328
Matthæus Curtius 324
Mauri medici. 159.160.161.
162 163

Mauricius Elector Saxoniæ, pagina 136.269
Maximini imp. bibacitas 46
Medicorum ſtipēdia quæ & olim fuerunt & nunc ſunt 324
Mediolanēſes libræ diuerſæ 242
Mediolanenſes ducati 298. 277. 297. 305
Mediolanenſes nummi aurei 268
Medimnus Atticus 53. 56. 66. ſe minores comprehendit 55 Georgicus 60. 61 capit 62. 63 Cyprius 164. 166 Siculus 65. 152
Mellis pondus cum uini et olei collatum 16. 25. 31. 70. 81. 84
Mena Arab. menſura 163
Menander iuriſconſultus 333
Menecoth, id eſt cyathus 167
Menſorum inſtrumenta quæ 226
Menſura quid 197
Menſuræ duplices 197
Menſuræ Atticæ ſeu medicæ 36. 37 earum capacitas ſecundum libras & uncias menſurales 37. 42 pondus oleo refertarum 73 uino 80. 82 melle 82. 83 externæ 139 Aegyptiæ 140 Arabicæ 160 Hebraicæ 139. 141 Perſicæ 139 Syriæ 141 Georgicæ 56 capacitas ſecūdum libras & uncias menſurales 56 pōdus oleo refertarum 75 uino 80 melle 82. 83 Hippoiatricæ 69 capacitas 69 pondus refertarum oleo 75 uino 81 melle 83
Menſuræ Romanæ 4 capacitas ſecundum libras et uncias mēſurales 4 pondus oleo refertarū 72 uino 79 melle 81
Menſuræ rerum aridarum 146 Atticæ ſeu medicæ 52. 53 capacitas 53 externæ Arabicæ 159 Hebraicæ 145. 146 Georgicæ 60 capacitas 60 Romanæ 33. 35 capacitas 33
Menſuræ quibus interualla metimur 196. 197. 198 Græcæ 197. 198 Latinæ 209. 210 non æquales Græcis 216 externæ 220 Aegyptiæ 221. 222 Hebraicæ 222 Perſicæ 221
Menſuræ quæ ex multiplicato pede oriuntur 204
Menſuræ & pondera cuius cauſa conſtituta 231
Menſuræ ueteres quibus rationibus in integrum reſtituendæ 232. 233 & deinceps 246
Menſurarum & ponderum inuentores 231
Menſurarum & ponderum nomina Germanica 338. 339
Menſurarum & pōderum cognitionem medicis utilem eſſe & neceſſariam, ſed eorum rationem multis de cauſis perdifficilem & lubricam 2
Menſurarum Græcarum ratio inuolutior Romana 36 diuerſitas 36. 37. 52
Menſurarū nomina pro uaſis ſeu poculis 17
Menſurarum imperitia quos errores attulerit 207. 208
Merula reprehenſus 208
Meſtarum, mēſura Arabica 163
Metallū cur aliud alio carius 259
Metallum metallo quare præſtet pag. 257
Metalli copia & inopia quando exiſtat 258. 259
Metallorum precia & uetera & recentia 259. & deinceps
Metalla Athenienſium 589
Metator 226
Metretes Atticus ſeu medicus 20. 37. 38. 41. 42. 44. 56. 58. 59. 60 capit uncias menſurales 24 ſe minores mēſuras 41 pendit olei 73 uini 80 mellis 83 Georgicus 56 capit 56 continet ſe minores 58 pendit olei 75 uini 80. 82 mellis 82
Metretes Italicus apud Dioſc. 38
Metreta apud Columellam 43
Metreta Syria 141
Metreta Laconica 165
Milliare uel miliariū 204. 206. 209. 215 227
Mille milia & decies centena milia eadem ſignificant 675
Militum ſtipendia apud diuerſos reges & reſp. 321. 322. 323
Milium 236
Milo 329
Mina Attica 102. 103. 111. 113. 114. diuiditur in minora, ibid. maior Solonis 119. 175. 297 minor uel uetus 119. 122. 175. 296. 297 Alexandrina 126. 127. 168. 175 Euboica 297. 312 Hebræa 169. 170. 171 Hippoiatrica 131. 132 medica 123. 127 in minora diſtribuitur 125 Ptolemaica 168. 169
Minæ Atticæ auri puri precium 307 auri Attici 308 Argēti Aryandici 309. 311 Attici & ſignati 309. 310. 311
Minæ Aeginææ precium 312
Mina Hebræa ualet argenti noſtri 314 quot ſiclorū ſit 173
Mina pro actu quadrato 218
Mina quidam utuntur pro libra pag. 160
Mina Attica grauior Rom. 187
Mina Italica apud Dioſcor. 169
Minam & libram idem non eſſe contra Budæum 102. 116
Minutum 114. 310 311
Minutum unciæ 211
Minutia 252
Miſenorum principum nummi ue tuſtiores 299. 300
Miſeni nūmi Angelici 269. 291. 299 ex Iudaico capite dicti 300 ex tributo 291 dimidij 291. 292 ſimpli: dupli 291 unciales 290 unde nūmi
Miſochaus Arab. menſura 164
Mitylenæus nummus 267
Mocenici nummi 269
Modeſtinus iuriſconſultus 333
Modiales 33
Modiolus 35
Modius Romanus 33. 64. 66. 338 capit libras menſurales 33. 34 minores menſuras 33. 34. 54
Modius ſacer 158
Modius Kempnicenſis 338 Lipſenſis 339
Modius Cyprius 155. 164. 166
Moguntini albi 292. 303
Momenta pondus nummorum aureorum

rorum exæquantia 245
Momentum unciæ 211
Moneta quid & unde appellata, 261.262.263
Monetáne an rerum permutatio oportunior hominum generi 266 quo modo cudatur ab artificibus 266.267 quarũ rerum imaginibus olim ſignata fuerit, et nũc ſignetur 267 268.269. figuris differt 269 triplex 261.266.270
Monetam expediátne ciuibus præſtantem an ualem eſſe 271
Monetam qui primo inuenerint, & quo tempore 263
Monetarum falſarũ authores qua pœna & olim affecti & nunc adficiantur 273
Monetarũ tẽperaturæ 297.298
Monetarũ aurearum preciũ 303 304. & deinceps argentearum 309
Moneta Miſena ſæpius mutata, 299.300.301
Moſcouitarum moneta argentea quadrangula 269 nummi puri 270
Mulus Aſinij celeris apud Pliniũ, & eius precium 328
Muſtarum uel meſtarum 263
Myſtrum Atticum 37.52 capit 42 duplex 75 pendit 56 58.75.76 Georgicum 56 58 capit 56 pendit 77 Hippoiatricum 69 capit 69 pendit 80.83

N

Naxij primo nũmum percuſſerunt 263
Neapolitanus nummus 266
Neapolitanorũ error 236
Nebel menſura Hebraica 152
Neronis Claudij nummus 268
Neronis prodigalitas 326
Nicandri interpretis error 61 76 120
Neratius Priſcus 332
Nerua iuriſconſultus 333
Nicolaus Lyra 144.227
Nicolai Perotti errores 18.20 23.35.102.220
Nicolaus Marcellus 269
Nicolai Præpoſiti error 220
236 242
Nicolaus Thronus 269
Nigritarum nummi plumbei 295
Noctuæ Laurioticæ 269
Nonuſſis 293
Notæ menſurarum Romanarũ & Græcarũ 93 ponderum Romanorum 110 Græcorũ 93
Numeriani nummus 268
Numerorum notæ explicatæ ex Val. Probo 337
Numiſma 262
Nummus 261 unde dictus 262 p denario 280 ſeſtertio ibidẽ
Nummi puri 269.270 boni & probi 269 adulterini 270
Nummũ quæ gẽtes ignorent 265
Nummi ueteres Græcorum diuerſis notis ſignati 267 Romanorũ 268. Afrorũ ibid. Germanorum ibid. noui diuerſarũ nationũ & urbiũ ibid. qui ex notis nomina traxerunt 268. 269. ex regibus 269
Nũmi aurei Græcorũ 275.297 temperatura 597. precium et ad Vngaricos proportio 307 Romanorũ & Rom. imperatorum 260.275.276.298 temperatura 298. preciũ & proportio ad Vngaricos 308 externi 276.277.297. tẽperatura 297. noui 277. temperatura 245. pondus preciũ & ad Vngaricos proportio 306.307. argẽti ſignati noſtro explicati 311. 312. argẽtei græcorũ 278. quot ex mina 278. tẽperatura 297. preciũ 309.310. et Romanorũ 278 279. quot ex libra 278.281 282. temperatura 298. preciũ 303.313. externi 289 precium 314. noui diuerſorum 291. 292. 293. 300 301.302.303. temperatura 298. preciũ 310. Danorũ & Suedorũ & liberarũ Saxoniæ ciuitatũ unciales 303. Saxoniæ Ducũ unciales & ſemũciales 291.292. tẽperatura 298 argentei Angelici 269.291 ex tributo nominati 291.301 tẽperatura 299. precium 310 monẽtis aurei Vngarici explicatum 315. Nummuli dupli et ſimpli antiqui, maiuſculi, minuſculi 310.340. Bohemici antiqui 291. tẽperatura 301
Nummi argẽtei Miſeni puri 298 299. ærei Græcorũ 292. Romanorũ 293.303. quãdo primũ in Latio deinde Romæ percuſſi 264.265. quibus nationibus hodie in uſu 294. Orichalcei 294. plumbei 294 295 ferrei 295
Nummi ex corio 295. ex cortice Scytharum 295. ex ſale Cantiçlæ inſulæ ibidem
Nummi qua ex materis fiant, pagina 269.270
Nummi electrei 277
Nummorũ aureorũ & argenteorũ primi pcuſſores 263.264
Nũmi aurei & argẽtei quãdo primũ Romæ & quibus notis percuſſi 265.267.268. quãdo Venetijs et apd' Genuẽſes 265
Nũmorum Miſenorũ uetuſtiorum preciũ & temperatura 299. 300.301.324.340
Nũmorum adulterinorum genera 273 274
Nummorum ueterum notæ 305
Nũmorum argenteorũ preciũ aureis Vngaricis explicatũ 311
Nũmis aureis argentũ, argenteis cur æs miſcuerint primo ueteres 170.271
Nũmariæ rei uocabula Græca & Romana 261. locutiones uariæ 267
Nummariæ rei ſummæ quas ſcriptores memoriæ prodiderunt expoſitæ & explicatæ 304
Nux regia, nux pontica 238

O

Obolus Atticus 111.114. diuiditur in minora põdera 114. medicus 123. diuiditur (125
Obolus unciæ 211
Obolus reſtitutus 246
Obolus nummus 269.278. ualet argenti noſtri ſignati 310
Obolus Æginæus 278. ualet argẽti noſtri 312.322. Hebraicus gera dictus 289.290

ualet

ualet 314
Oephi in menſura Aegyptia 140
Octauij Caeſ. liberalitas 325
Olei pondus cũ uini & mellis põdere collatum 31.72.79.80
Ologinat Arab. quod Graecis ὁλκὴ 176
Oluatium 166
Olyra 235
Omer quae et gomor mẽſura Heb. 146.147.150.151.156 158. capit libras menſur. 151
Omnibonus Leonicenus reprehenſus 207
Onolaſſat obol. Arab. 174.177
Onyx, marmor 166
Ordei pondus 135
Orgya 192.203
Orthodoron 198.200
Oryza 235
Oxybaphon medicum liquidarum rerũ 37. capit ſe minores 42 uncias & drachmas menſurales 41. pẽdit olei 73. uini 80 mellis 82. aridarũ 52.53. capit 55. Georgicum liquorũ 56 57. capit 58. pendit 75.81. 82.83. aridarũ rerum 60. capit 60.63. Hippoiatricũ 69 capit 69. pẽdit 75.76.80

P

Paezon ſpado Seiani quãti emptus à Sutorio Priſco 327
Pagatini Venetorum 294
Palamedes ponderũ & menſurarum inuentor 231
Paleſte 197.198.199
Pallantis Claudij Caeſ. liberti diuitiae 319
Palma 208.225
Palmarius 211
Palmicubitum 218.223
Palmipes 203.209.214.223
Palmipedalis 214.223
Palmus Graecus 197.198. longior Romano 218. Hebr. 222
Palmus Romanus 209.210 211.213.218.225
Palmus quota pars altitudinis cuiuſq; humani corporis 196
Panicum 235
Paraſanga 220.221
Pauonis precium apud Var. 328
Paſſus Graecus 198.203.204
lõgior Romano 216. Romanus 209.215.220. minor Graeco 216.339
Kempnicenſis 339
Pecunia 261. unde appellata 262
Pecuniae utilitas 255
Pecunia nondũ inuenta res cũ rebus fuiſſe commutatas 265
Pecunioſus 262
Pedalis 201.212
Pedaneus 212
Peloponneſius nũmus 267.269
Pemma genus uaſis Heb. 153
Perſicae menſurae 139
pertica 226. Kempnicẽſis 339
Pes Rom. 209.211. triplex 212 breuior Graeco 216 diuiſio 212.213. eius depicta deſcriptio 217. Graecus 197.198. 201. longior Rom. 216.218 eius deſcriptio depicta 217
Pes Rom. per digitos reſtitui non poteſt contra Portiũ 247. nõ idẽ cum Lutetiano contra Budeum 247
Pes Lutetianus Budei 248
Pes quota pars altitudinis cuiuſq; humani corporis 196
Petrus Mocenicus 269
Petrus Moſellanus 196
Petrus Plateanus 46
Phiala 161
Phido Argiuus ponderum & menſurarum inuentor 231 nummi ſignati inuentor 263
Phileſius & Xanticles 335
Philippus Bergaldus reprehenſus 20 281.285
Philippus Bergomenſis 265
Philippi aurei 269
Philippi Brabantini 298
Philoxenus 277
Pipinus 270
Plato 328
Plethrum 204. non eſſe idẽ quod iugerũ contra L. Vallã & poetas Latinos 208.209
Plethri dimidiũ ἄκαινα 207. latitudo quae fuerit in Georg. 207
Plinius Graecarũ menſurarũ nomina quibus Latinis interpretetur 188.189. in explicatione locorũ quos de Graecis medicis transfert quas menſuras intelligat 104.189. reprehẽſus 46
Plumbi genera tria 258 cuiuſq; precium 260.261
Pomponius iuriſcõſultus 333
Pondera Romana & eorum diuiſio 95.100.101. nota 110 Attica 111. diuiſio 114. notae 132. medica 123. diuiſio 125 notae 132. Hippoiatrica 131 diuiſio 132 externa 168. 169. & deinceps
Pondera certa et incerta apud Catonem 95
Pondera & menſurae cuius cauſa conſtituta 231
Pondera reſtitui in integrũ poſſe nec granis frumenti 235.236. 237. nec ſeminibus leguminũ 237.238. nec fructibus 238
Pondera uetera reſtituta 245 246 249
Ponderum & menſurarum inuentores 231
Ponderum & menſurarũ mutatorum poenae 231
Ponderũ nomina Germanica 338
Pondo 11.13.94.98.102
Portius Leonardus errat 28.35 107.331. reprehenſus de drachma 107. libra Rom. 239 240. ſextario 14.24.25 30. & inde quartariũ ignorauit 8.10. neq; liquorũ neq; aridarum rerũ menſuras ſatis explicauit 35
Prãdiũ terrae in ſacris literis 227
Precia ſeruorum 327. animantium & aliarum rerum 327 328. aedium quarundam Roman. 328
Precij metallorum cauſae 258
Priſcianus Caeſariẽſis lapſus 117 118.132.139. reprehenſus de mina 120. pondere denarij 120 talento 116
Prodigalitas quorũdam Caeſarum & principum 326
Ptolemaei Auletis reditus 317
Ptolemaicus nummus 269
Publ. Clodij domus quanti aeſtimata 328
Pugillus 225
Pugnus ibidem
Punctũ unciae et eius diuiſio 211

Pygmæi 203.213.214
Pygme 198.203
Pygon ibidem
Pythagoras ponderum & menſurarum inuentor 231 qua ex re de Herculis ſtatura coniecturam fecerit 196
Pythagoricorum librorũ quos de philolao Plato emit preciũ 328
Pythij Atys filij diuitiæ 319

Q

Quadrans iugeri 219 pedis 211.213 Sextarij 20.28 libræ 94.97.98.339
Quadrans nummus æreus 293
Quadrantes nũmuli Miſeni 291
Quadrantal 5.6.19.34 quomodo reſtituendum 249
Quadrantalis 213
Quadrantarius 294
Quadrigati nummi 269
Quadrilibris 96
Quæſtores ærarij 293
Quartarius Romanus 4.21 capit uncias menſurales 4.7 ſe minores menſuras 8.10 pendit 72.79.81 Græcus qui illis τέταρτον καὶ ἡμικοτύλιον 37.41.73.167 38.41.42 pendit 73
Quartarius Laconicus 164.165
Quartarius Catonis 22
Quinarius qui & Victoriatus 99.100. 269. 278. 279 ualet argẽti noſtri ſignati 313 nota 303
Quincunx libræ 95.98.339 ſextarij 21 pedis 213 iugeri 219
Quincuncialis 213
Q. Stertinius medicus 324

R

Rabbi Hebræorum 142 reprehenſi 368
Raphael Volaterranus reprehenſus 208
Raſta 227
Rebecca donata ab Iſaaci ſeruo ar millis quarum precium, pagina 308
Reditus diuerſarum rerum p. 315
Rerum inter ſe permutatio utrum moneta præſtet 266
Res naturales & artificiales per quæ ad reſtitutionẽ ponderum & menſurarũ peruenire poſſimus 234.& inde
Reſtitutio menſurarum & ponderum in integrum 234
Rheginus nummus 267
Rhemnius Fannius errat de mina Græca 120 quartarium ignorauit 8.10
Rhenani aurei quot ſignentur ex auri temperati beſſe Noribergio 277 temperatura 298 306 ualent noſtri argenti ſignati 311
Rhetorum ſtipendia 325
Rhyton 45
Robertus Senalis epiſcopus 207
Robus 235
Romani nũmi Seruilij Tulli 264 Romanorum conſulũ & imperatorum: uide literam N noſtrorum temporũ 277.306
Romanorũ cenſus 320 reditus 316 diuitiæ in ærario diuerſis tẽporibus 318.319 menſuræ require ſub litera M pondera ſub litera P militum ſtipendia 322.323 uſuræ 330 331.332 ædificata 328
Romæ ædiles curarunt ne quid de menſurarum modo, & ponderum grauitate minueretur 231
Romuli Amaſæi error 220
Roſati aurei 277
Roſcius Comœdus 325
Rotulus lib. Arab. 164.174
Ruellius 108

S

Sabitha menſura Syria 141 Sacrarum Hebræorum literarũ locus reſtitutus 144.145
Sabinus iuriſconſultus 333
Sacros uncia Arab. 174.175
Saites 140
Salamin Cypri urbs 140
Salernitarum error 236
Saluius Iulianus 333
Sardanapalus quot talenta in rogum congeſſerit, eaq; argento noſtro explicata 317
Satum menſura Heb. aridarum rerum 146.147.148.149 150 capit ſe minores 151 libras menſurales 151.155 continere ſeſquimodiũ Italicũ qua ratiõe dictũ à Ioſepho 153
Scandiæ ultimas terras incolentes merces non appendunt 231
Schænos 220.221 cur funiculus dictus 222
Schekel ſiclus 170 uide Sicel
Scorteus 295
Scriptorum differentiæ neq; idem ius omnibus 209
Scribæ ærarij 293
Scripulum Romanorum 99.101 108.109.235.236. medicum 123.124.125.339 Hippoiatricum 131.132 iugeri 219 unciæ 211 Beſſis
Scripulum non eſſe xx. granorum contra Nicolaum, Salernitas, Venetos, Neapolitanos 236 non VIII ſeminum zeæ 237 non VIII lentis ibidem
Scripulum reſtitutum 246
Scrupulus 109
Scytharum nũmi ex Cortice 295
Secel Hebr. uide Sicel
Selibra 22,94.97.100
Sembella 278.279.289.315
Semiramidis crater 317
Semicotylium 73.80.82
Semicyprium 164.165
Semiobolus Atticus 111.114 medicus 123.125
Semipes 212.213
Semipedalis 212
Semis libræ 94.97.98.339 pedis 213 iugeri 219
Semis nummus æreus 293
Semmiſsis homo 294
Semiſſes 276.277
Semodius 33.34
Semodialis ibidem
Semuncia menſura 12.24.101 122.339 iugeri 219 beſsis 340
Semunciales nummi 290.300 311.315.340
Senatorum Rom. inſigne 321 cenſus ibidem
Senecæ diuitiæ 319
Septimij Seueri nummus 268
Septuaginta interpretes 268 reprehenſi 145.146.172 unã & eandẽ menſurã nõ eodem modo uerterũt 152.153

Septunx

Septunx ſextarij 21 libræ 94. 97.339 iugeri 219
Serbidius Sceuola 332
Seres merces nõ appenderũt 231
Seruiliæ margarita, quã eam Cæſar donauit 325
Seruius Honoratus reprehenſus 115.116.117. 220
Seruius Tullius 262 primus argenteum nummum Romæ conflauit 264 æreos nũmos percuſſit 265.267 cenſum Romæ inſtituit 320
Seruorum precia 327 tempore Iuſtiniani ibidem
Seſcuncia pedis 210 libræ 94. 97.98. 339
Seſcuncialis 210
Seſquimodius 33
Seſquimodius Italicus 155
Seſquipes 212.214
Seſquipedalis 212
Seſtertius 118.119.278.279
Seſtertius & ſeſtertium nummus argenteus, qui pars quarta denarij 189.281.282 ualẽt 281 argenti noſtri 313 eius nota 323
Seſtertiũ argenti quod mille nummis ualeat, quod CCL denarios habeat nullum 191.281
Seſtertium non eſſe duarum librarum 282
Seſtertium etiam nummum tantũ dici 280
Seſtertij decem, centum, mille, ualent argẽti ſignati noſtri 313. 314 auri 315.325
Seſtertium decẽ, decies ſeſtertium & ſimilia 282.283.284. 285.286.287.288. 289. & 325
Sextans iugeri 219 libræ 94. 97.98.127.338 pedis 213 ſextarij 20.28
Sextarius Rom. liquorum 4.6.7 capit uncias mẽſurales 4.14. 15.16.26.163.185. 186. 338 minores ſe mẽſuras 10 pendit olei 72.192 uini 79.80.192 mellis 81.192 argẽti uiui 192 diuiditur 20 aridarũ rerũ 33.34.148. 338 capit 33.34 reſtitutus 249 medicus ſeu Atticus liquorum 37.39 capit 37. 42.130.188 pendit 73. 74.80.82.130 aridarum rerum 52.53 capit 55 Georgicus 60.61 capit 63
Sextarius Kempnicenſis 338 Lipſenſis ibidem
Sextarius caſtrenſis 20.63 Italicus 20 Vrbicus, ibid. Alexandrinus 141
Sextarius ex pondere in cõmune nullus conſtitui poteſt 16.25 30.70 Romanus nõ eſt duũ pondius cõtra Budæũ 26.27. 87.88 nõ quindecim unciarum contra Alciatũ 28.29. 30.85.86 non unciarum uiginti ponderaliũ contra Porcium 30.31.32 Græcus non unciarũ põderaliũ quindecim contra Alciatum 48.49.52
Sextarius Arab. ſemuncia 174. & 176
Sextarius Alexandrinus 167
Sextula unciæ 99.100.101. 178 iugeri 219
Sextula beſsis 339
Sextula nummus æreus 293
Sextus Cæcilius iuriſc. 333
Sicel, aliàs ſiccel põdus Heb. 169 289 pendit 170.171.172 173.174 .236
Siclus nũmus Heb. uulgaris 170 171.189.290 ualet noſtri argẽti 314 ſanctuarij qui & argenteus 290 ualet 314
Siclus aureus 608.609
Siclus duplex 174.290
Siglus nummus Sardianus & Perſicus 289 ualet 314
Sicilicus iugeri 219 pedis 210 211 unciæ 98.101.339
Silanus Ambraciotes uates 277
Siligo 235
Siliqua fructus 235.238
Siliqua põdus 123.125.177 eius diuiſio 211
Siliqua beſsis 339.340
Simpli nummuli Miſeni 310
Sliconum nummi unciales 291 temperatura 301
Solidi 276.308.327.332
Solon menſuras & põdera auxit 119 annuo fructu quẽ quiſq; ex agris caperet ordines ciuitatis partitus eſt 320
Sophonetus quãti mulctatus apud Xenophontem 335
Sors & uiuum 329
Speuſippi librorũ preciũ quos Ariſtoteles emit 328
Spithame 197.200
Stadium 204.205
Stadiũ Olympiacũ cur cæteris ſtadijs Græciæ longius 196
Stagium 86.120.130
Stater diuerſa ſignificat 178. & 275
Stater aureus Atticus uetus 275. 307 uilior 308 Alexandrinus 275 Crœſius 269.276 Cyzicenus 309 Daricus 269 277.304 externus, Macedonicus 275 Philippicus ibid.
Stater argẽteus Corinthius 278. & 312
Stephani lapſus 163
Stipendia aduocatorũ 325 medicorũ 324 militum 321. 323.324 rhetorum 325
Stipendia ueterũ inter ſe, & cum ſtipẽdijs huius temporis collata 324.325
Suidas reprehenſus 209
Suionum quadrati nummi 294
Syracuſanorum nummi ex plumbo candido ibidem
Sylla Aſiam quãti mulctarit 335
Syriæ menſuræ 139

T

Taciti Imp. nummus 297
Talentum auri 296
Talentũ Aegineũ 112.296 Aegyptiũ 296.318 Atticũ minus 111.112.113.190. 296 diuiditur 114 maius 115.117.295 Babylonium 112.296.297 Byzantium 168.178 Euboicũ 117.296 316 Hebræum 169. 178. & 290
Talenti Attici auri puri precium pag. 307
Talentorũ diuerſitas 178.296
Talenta quæ paucos aureos & denarios ualuerunt 296.297

Tebethini 295
Temperationem corporis animi mores ſequuntur 252
Tenedus nummus 267
Terentius clemens 333
Tertiarius medimni 60. 61. 62. 63 capit ſe minores 61
Teruncius 273. 278. 279. 289 ualet 313. 340
Tetrachma 278
Tertullianus iuriſconſultus 333
Tetrachmū Athenienſium 268. 278 ualet argēti noſtri 310
Tetradrachmum noſtrum, uide Semunciales nummi
Tetrametrum 62
Tetraſtater Cyrenenſium 308
Tetrobolū 269. 278 ualet 310
Thalmudiſtæ 148
Thaſius nummus 267
Theſei nummus ibidem
Th. Magiſter notatus 44
Thopa palmus Heb. 222
Thraſideas Thebanus 205
Throni Veneti 269
Timaſion Dardanenſis 321
Topus menſura 240
Torquatus tricongius 46
Tragus 235
Tremiſſes 276
Trepondo 96
Treßis 293. 294
Treuirorum albi 292. 302
Tribuni ærarij 293
Triceßis 294
Tridrachmum 278
Triens libræ 94. 97. 98. 127. 339 pedis 213 ſextarij 20 iugeri 219
Triens nummus æreus 293
Trimodia 33. 35
Triobolum Atticum 278 ualet 310 Agineum 312
Trioboli homo 294
Triphonianus iuriſconſultus 333
Triticum 235 eius diuerſa genera 84. 85. 235
Trœzenius nummus 267
Triuncis 293
Tribulum 40. 58 in ſacris literis 166. 167
Troianus nummus 267
Tubalcainus 263
Turcici nummi aurei 277 temperatura 298. 305
Typha 235
Tzaad 226

V

Valens iuriſconſultus 333
Valens medicus 50
Venetiæ 231
Venetorū libræ uariæ 240. 241
Veneti quando primum aurum et argentum ſignarunt 265
Veneti aurei nummi 268. 269. 277 tēperatura 298 pendunt 305. 306 ualent noſtri argenti ſignati 311
Venetorum nummi 268
Venetorum error 256
Venuleius iureconſultus 333
Verſus 218
Veſpaſianus imperator quāta pecunia pronunciarit opus eſſe, ut reſpub. ſtare poſſet 316 rhetoribus ſtipēdia quāta conſtituerit 325
Vicentinæ libræ 241
Viceßis 293
Victoriatus 99. 101. 108. 189. 246. 269. 278. 279
Viglius Zuichemus 331
Vildelappi & Caroli qua cōſuetudine in emendis & uendendis rebus utantur 265
Vilhelmus Cocles 299
Vilhelmus dux Saxonum 300
Vihelmini nummi argentei Miſeni 269 tēperatura 299. 300
Vinitor precioſus 327
Virtus magis laudabiles efficit, q̃ nobilitas 135
Vitia pecunijs mulctata 335
Viuū Latinis idē quod ſors 329
Vlna quę & cubitus 220
Vncia menſuralis 4. 10. 11. 12. 14. 24. 338 differt à ponderali 13. 25. 33. 191. 192
Vncia medica 123. 124. 336 diuiditur in minora 125 Romana 94 diuiditur 98. 99. 101. 128 denariorum & drachmarum quot 104. 106 129. 187. 236. 240. 244
Vncia Arabica 348 Hippoiatrica 131. 132. 163
Vncia iugeri 219 pedis 209. 210. 339 diuiditur 210. 212 latior pollice contra Budæum 219
Vnciam nō eſſe denariorum octo contra Alciatum 107 nō nouem contra Nicolaū & Salernitas 256 non decem contra Neapolitanos 236
Vnciam in minores uncias duodecim non diuidi 212 eius nota 303
Vncialis 210
Vnciales nummi 291 temperatura 299 precium 310. 311
Vngarici nummi aurei 277 temperatura 298 pendunt 304 proportio ad diuerſos nūmos aureos 306 ualent noſtri argenti ſignati 311. 317
Vrbinas nummus 268
Vrna 4. 6. 19. 338 capit ſe minores 6. 10. 18. 20. 28 libras 4 pendit olei 72 uini 79 mellis 81 reſtituta 249
Vrna quinquagenaria apud Catonem 19
Vrnale uas 19 acetabulū 44
Vrſus Particiachus 265
Vſura quid 329 annua 331 diurna 330. 334 mēſtrua 330 differentia 330. & inde nautica ſiue traiectitia 330 duplex, ibid. cuius multiplex ratio 334
Vſura probibita in ſacris literis, pag. 334
Vſuræ licitæ probibitæ legibus et illicitæ 334. 335

X

Xanticles & Phileſius mulctati 335
Xenarchus Rhodius metretes, ac eius bibacitas 46
Xenophon Corinthius ſtadiodromus 205

Z

Zea 235. 237 duplex 237
Zereth, dodrans Hebraicus, pag. 222. 223

Indicis prioris finis.

INDEX POSTERIOR, QVI EST GRAECARVM uocum hiſce in commentarijs tractatarum.

A

Ἀγκών 214
ἄγκυρα 226
ἀμφορεύς 6.56.57.58.75.80.81
ἀμφοτερόπλουν 330
ἀναβοισμός 335
ἀπόρρημα 140
ἀργυραμοιβοί 273
ἀργυροκόπος 267
ἀργυρηλάτης 267
ἀργυροκοπεῖον 267
ἀρχαῖον 330
ἀρχαῖον δάνειον καὶ δάνεισμα 330
ἄρουρα 206.207
ἀρτάβη 139.140.141
ἀρυστήρ 39
ἀσσάριον 178
ἀσσαρῶν 150.156
αὐλός 205
ἀχάνη 139

B

Βῆμα 215.226

Γ

Γεωπονικά 206
γράμμα 101.122.124.131 211

Δ

Δάκτυλος 197.206
δακτυλιαῖος 198
δακτυλοδόχμη 197.199
δάνειον καὶ δάνεισμα 330
δάνειον ναυτικόν 330
δεῖνος 45
δεκάπους 226
δεσμίδιον 179
δηνάριον 131.132
δίαυλος 204.205
διαυλοδρομεῖν 205
δίδραχμον 122.278.291
δίδραχμαι 211
δίδωρον 199
δίκοκκος 237
διπάλαιστος 199
δίπηχυς 203
διπηχυαία 203
δίπλεθρος 205
δίποδος 201
διποδιαῖος 201
δίπους 201
διασπίθαμος 201
διτάλαντον 119
δίχαλκος 293
διχοίνικον 62
διώβολον 122.124.269.278
διωβολιαῖος 124
δόλιχος 204.206
δοχμή 197.198.199
δραχμή 122
δραχμαί 211
δραχμή 105.111.122.131.132.275 278
δυσωνίπιον 178
δῶρον 197.199.207

E

Ἕβδομον ἡμιτάλαντον 119
ἑκτεύς 60.61
ἑκτὸν τῆς λίτρας 127.167
ἐλέφας 45
ἑλένιος 167
ἑξάγιον 130.178
ἑξαπάλαιστος 199
ἑξάπηχυς 203
ἑτερόπλουν 330
εὐγονία 335
εὐγενής 195
ἔφεκτος τόκος 330

H

Ἡμίδραχμον 124.278
ἡμιοδδέκατον 61
ἡμίεκτον 60.65
ἡμικάδιον 43
ἡμίχοος 152
ἡμίλιτρα 21
ἡμικοτύλιον 37.40.41
ἡμιμέδιμνον 60
ἡμιμναῖον 114
ἡμίξεστον 39
ἡμιούγγιον 124
ἡμιπηχυαῖος 202
ἡμίπλεθρον 205
ἡμιπόδιον 201
ἡμιστατήριον 275
ἡμιχοινίκιον 54.62
ἡμιτάλαντον τρίτον, πέμπτον, ἕβδομον 118.208
ἡμίχους 164
ἡμιχρύσους 275
ἡμιώβολον 105.111.114.122 123
ἡμιωβόλιον 278

I

Ἴνιον 75.141
ἱππικόν 204.205.206

K

Καδίσκος 44
κάδος 38.142
κάλαμος 226
καπίθη 139
καρπός 206
κέντρον 218
κεράμιον 38.142
κεράτιον 130.177.211.235
κέρμα 261.263
κεφάλαιον 330
κλίμα 207.218
κόγχη 37.75.76
κόλλαθον 141
κόπτειν 267
κοτύλη 37.40.49
κοτύλης τέταρτον 41
κοτυληδόνες 19.40
κτίνιαζοί 69
κοχλιάριον 37.69.74
κύαθος 8.37.60.187
κύβος 249
κύβιτος 214

Λ

Λεπτόν 114.121.211.311
λήκυθος 166
λιχάς 197.200
λίτρα 11.26.120.121
λοχαγός 323

M

Μέδιμνος 52.53.60.166
μετρητής 37.38.44.56 142

μετρο

μεζονόμοι 231
μίλιον 204.206.209
μνᾶ 111.113.120.168.175
μναιαῖος 114
μόδιος 166
μυριάς 338
μύστρον 56.69
μῦς 77

N

Ναύαρχος 321
νόμισμα 261.262
νόμος 262

Ξ

Ξέστης 26.39.40.52.60
73 75

O

Ὀβολός 111.114.122.269
οἰφί 149.150.151
οἶφι 140
ὁλκή 130.131.176
ὀξύβαφον 8.37.60.75.187
ὀργυιά 197.203.204.206
208.216.220
ὀργυιαῖος 204
ὀρθόδωρον 197.200
ὄροβος 130
οὐγγία 26.122

Π

Παλαιστὴ ἢ παλαιστής 197
199.206 207
παλαιστιαῖος 199
παρασάγγης 221
πέλεθρον 207.208
πέμπτον ἡμιτάλαντον 208
πεντάδωρον 199
πενταπάλαιστος 199
πεντασπίθαμος 201
πενταχοίνικον 62
πέντε ἡμιτάλαντα ἢ πεντη-
μιτάλαντον 208
πενθημιπόδιον 201.208
πεντακοσιομέδιμνος 320
πῆχυς 197.202.206
πῆχυς βασιλεῖος 220
πηχυαῖος 202
πλέθρον 204.205.207.208
πλεθριαῖος 205
ποδιαῖος 201
πούς 197.201.206
πολυτάλαντος 119
πρόμαχος 46
πυγμή 197.203
πυγούσιος 203
πυγών 197.203

P

Ρυτὸν 45

Σ

Σαβιθά 139
σχοῖνος 221.222
σπάθιον 235
σῖτος 235
σιτομέτριον 69
σπιθαμή 197.200.207.208
σπιθαμιαῖος 200.201
στάγιον 178.179
στάδιον ἢ στάδιος 204.205
σταδιεῖς καὶ σταδιοδρόμοι 205
σταθμός 227
στάμνος ἢ στάμνιον 44
στατήρ 275
στατὴρ χρυσοῦς 275
στιγμή 211
στρατηγός 323

T

Τάλαντον 111.114
ταλανταῖος 119
ταλαντάω ἢ ταλαντίω καὶ
ταλαντεύω 119
τέταρτον 40.72.167.168
τέταρτον τῆς λίτρας 127
τετράδραχμον 122.278.291
τετράδωρον 178.199
τετραόγγιον 204
τετραπάλαιστος 199
τετράπους 201
τετράμετρον 61
τετρασάτηρον 277
τετρασάτηρ 291
τετράσσαρον 130
τετράσσαρον ἰταλικὸν 178
τέτραχμον 188.190.278
τετρώβολον 122.125
τόκος 329
τόκος ἔφεκτος 330
τόκος τόκων 335
τρία ἡμιτάλαντα ἢ τριημι-
τάλαντον 208
τρία ἡμιμναῖα 118
τρίδραχμον 122.278
τριημιπόδιον 201.208
τριόργυιος 204
τρίπηχυς 203
τρίπεδος 201
τρίπους 201
τρισπίθαμος 201
τριτάλαντον 119
τρίτον ἡμιτάλαντον 119.208
τρίτον τῆς λίτρας 127.167
τρίτον ἡμιδράχμον 118.119
τριτεύς 60.61
τριχοίνικον 62
τριώβολον 57.122.124.278
τρύβλιον 40.57.74.75
τῶπιν 140

Y

Ὕφι 145.149

Φ

Φακή 130

X

Χαλκοῦς 111.114.125.248
χήμη 37.77.78
χοῖνιξ 53.54.68.145
χοίνικα μὴ ἐπικάθησαι 68
χοῦς ἢ χοεὺς 37.39.46.48.75
χῆμα 261.263
χρήματα 263
χρυσοῦς 275

Ω

Ὠλενή 220

GEORGII AGRICOLAE DE MEN=
ſuris, ponderibus ac monetis com-
mentariorum, finis.

w

ERRATA QVAE LIBRO, POSTQVAM EXCVſus fuit, relecto deprehendimus caſtigaturus: notet priorem numerum paginam, ſequentem notare eius uerſum.

Numerus falſus, pag. 38. et 188 pag. 9. uerſu 37. duæ ligulæ. 12.36. ζωμαίλιας 13.9 ζωμαϊκάς. 42.14. *per uindemiam muſti quam optimi.* 16. *minute* 17. *iunceum aut lineum.* 44.14. *Dionyſius Stamnij.* 45.19. *Græca cantio.* 54.28. ἡμιχοίνικον. 71.36. *ut de fact.* 88.5. *neceſſario conſequeretur.* 92.5. *ſupelle=.* 132.2. τὸ δὲ αἰγιναῖον, ἑκατον. 115.1. *poterunt.* 123.4. *octo drachmæ unciam.* 140.34. σαίτυ & σαίτυς. 148.5. τὰ ἀθλῶαι. 168.8. *Heſychio, cum.* 167.8. *unaqueq; earum eſt denariorũ ſeptem.* 188.12. *argumentum.* 203.43. ἐκτείνας ὡς. 207.5. *quo modo* 8. τετρακοσίων. 216.5. *pedes Rom.* 266.30. *tum.* 267.26. *Aſii* 288.18. *cauſa lib.* 1. *Epig.* 327.17. *Caſſiodorũ.* *Reliqua ſunt leuis momẽti, ſicut quam pro quàm, & modium, ducentum, ſeſtertium, nummum, pro modiûm, ducentûm, ſeſtertiûm, & nummûm, ac ſimilia.*

BASILEAE APVD HIER. FROBENIVM ET NIC. EPISCOPIVM ANNO M. D. L.
Menſe Martio.

FRO BEN.

BIBLIOTECA NAZIONALE C. VE ROMA